

654

A Higher

Sanskrit Grammar

For the Use of School
and College Students

M.R. KALE

A HIGHER
SANSKRIT GRAMMAR

A HIGHER SANSKRIT GRAMMAR

For the Use of School and College Students

M. R. Kale

MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS
PRIVATE LIMITED • DELHI

Reprint: Delhi, 1972, 1977, 1984, 1986, 1988, 1992, 1995

© MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS PRIVATE LIMITED
All Rights Reserved

ISBN: 81-208-0177-6 (Cloth)

ISBN: 81-208-0178-4 (Paper)

Also available at:

MOTILAL BANARSIDASS

41 U.A. Bungalow Road, Jawahar Nagar, Delhi 110 007

120 Royapettah High Road, Mylapore, Madras 600 004

16 St. Mark's Road, Bangalore 560 001

Ashok Rajpath, Patna 800 004

Chowk, Varanasi 221 001

PRINTED IN INDIA

BY JAINENDRA PRAKASH JAIN AT SHRI JAINENDRA PRESS,
A-45 NARAINA, PHASE I, NEW DELHI 110 028

AND PUBLISHED BY NARENDRA PRAKASH JAIN FOR
MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS PRIVATE LIMITED,
BUNGALOW ROAD, DELHI 110 007

CONTENTS.

CHAP.	PAGE
I. The Alphabet	1
II. Rules of Sandhi:—	12
1 Svarasandhi;	12
2 Halsandhi;	22
3 Visargasandhi.	28
III. Subanta or Declension of nouns, substantive and adjective	32
1 Bases ending in vowels (section I)	34
2 Bases ending in consonants (section II)	54
3 Irregular bases	65
4 Words of irregular declension	82
IV. Pronouns and their Declension	87
V. Numerals and their Declension	102
VI. Degrees of Comparison	110
VII. Compounds	113
1 Dvandwa or the copulative compounds	115
2 Tatpurusha or the Determinative compounds	121
2 Karmadhâraya or the Appositional compounds	133
4 Upapada compounds	144
5 Bahuvrîhi or Attributive compounds	147
6 Avyayibhâva or the Adverbial compounds	160 ³
7 General rules applicable to all compounds	168
8 Other changes in connection with compounds	171
VIII. Formation of Feminine Bases	180
IX. Secondary Nominal Bases derived by the addition of the Taddhita or Secondary affixes	194
X. Gender	216
XI. Avyayas or Indeclinables:—	223
1 Prepositions,	224

2	Adverbs	223
3	Particles.	230
4	Conjunctions.	231
5	Interjections.	231
XII.	Conjugation of Verbs	233
1	Active Voice (Section I)	235
1	Roots with unchangeable Bases (1st, 4th, 6th and 10th classes)	241
2	Roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes which form their bases irregularly	248
3	Roots with changeable bases (2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th and 9th classes)	254
2	General or,	
	Non conjugational tenses and moods	295
	(a) (the two futures and conditional) First Future...	298
	(b) Second future and conditional	300
	(c) Perfect	306
	(1) Irregular bases	321
	(2) Periphrastic Perfect	329
	(d) Aorist	332
	1st Variety	332
	2nd "	333
	3rd "	340
	6th "	344
	7th "	345
	4th "	347
	5th "	352
	(e) Benedictive	356
	Section II	359
	(a) Passive	359
	(b) Non-Conjugational tenses and moods	364
	1 Perfect	364
	2 Aorist	365

2	Derivative Verbs (Section III)	367
(a)	Causals	368
(b)	Desideratives	376
(c)	Frequentatives	384
(d)	Nominal Verbs	392
XIII.	Parasmaipada and Atmanepada	399
XIV.	Verbal Derivatives or Primary Nominal Bases.			416
XV.	Syntax:—	468
1	Concord.	470
2	Government	475
3	Pronouns.	508
4	Participles.	5410
5	Tenses and Moods.	518
6	Indeclinables	532
APPENDIX:—1	Prosody	1
1	Samavrittas	3
2	Viśvama Vrittas	24
APPENDIX 2		
	Dhātukosha	1-156

ABBREVIATIONS USED IN THE WORK.

OF THE NAMES OF WORKS.

Amara—Amarakosh.
 Bhaṭṭ. or Bhaṭṭi—Bhaṭṭikāvya.
 Bh.—Bhaṭṭārhari. Ni. S'a—Niti-
 s'ataka. Vai. S'a,—Vairāgya-
 s'ataka.
 Dev.—Devibhāgvata Purāna.
 Hit.—Hitopades'a.
 Kād.—Kādambari.
 Kātyā.—Kātyāyana.
 D. Kāv.—Dandin's Kāvyaḍars'a.
 Kir.—Kirātārjunīya.
 Māl.—Mālavikāgnimitra.
 Mb. or Mah Bhās.—Mahā-
 bhāshya of Patanjali.
 Mah. Bhār.—Mahābhārata.
 Meg.—Meghadūta.
 Pān.—Pāṇini's Sūtras.
 Rag.—Raghuvams'a of Kālidāsa.
 Rām. ch —Rāmacharita.
 S'ak.—Abhijnānas'akuntala of
 Kālidāsa.
 Sid. Kau.—Siddhāntakaumudi.
 Bhaṭṭoji Dikshita's com-
 mentary on Pāṇini's sūtras
 S'is—S'is'upālavadhā.
 Uttar.—Uttararāmacharita.
 Vop. or Bop.—Vopadeva.
 &c. &c. &c.

GRAMMATICAL &c

A. or Atm.—Atmanepada.
 Abl.—Ablative.
 Acc.—Accusative.
 Adj.—Adjective.
 Adv.—Adverb.
 Avy.—Avyayibhava.
 Bah.—Bahuvrihi.
 Cau —Causal.
 Cf.—Compare.
 Comp.—Compound.
 Dat.—Dative.
 Den.—Denominative.
 Des.—Desiderative.
 Freq.—Frequentative.
 Indecl.—Indeclinable.
 Inst.—Instrumental.
 Loc.—Locative.
 Nom.—Nominative.
 P. or Par.—Parasmaipada.
 Pass.—Passive.
 Pot. P.—Potential participle.
 P. P.—Past Passive participle.
 Pres. p. Present participle.
 Pron.—Pronouns.
 &c. &c. &c.

PREFACE.

The present Grammar has been prepared with a view to meet the growing wants of the Indian University students. The University examiners have been, of late, evincing a desire to exact a more thorough knowledge of the obscurer and therefore more difficult parts of Sanskr̥t Grammar, than was required formerly. In fact, a student of the present day, with Sanskr̥t for his second language, must, if he wishes to pass his University examinations with credit, acquire more than a general knowledge of the various departments of Sanskr̥t Grammar; while none of the grammars now accessible to the Indian student with the exception of one or two, supply him with the necessary information on the various topics discussed in the original Sanskr̥t works. Dr. Bhândârkar's books, though ingeniously sketched and admirably executed, are admittedly meant to introduce a student to the vast field of Sanskr̥t Grammar. Dr. Kielhorn's Grammar aims more at brevity and perspicuity than at fullness of treatment with conciseness. Prof. Whitney's grammar is too elaborate, and therefore too high for the ordinary student. Prof. Monier Williams' grammar, and others, though excellent in themselves, are expressly written for European students and are more suited to them than to the Indian student. I have, therefore, done my best to bring the present Grammar up to the requirements of the high standard.

Now, a few words on the scope and arrangement of the work and I will conclude. As remarked by Dr. (Now Sir) Bhândârkar* "Grammar was not an empiric study with Pāṇini and the

* Introduction to the 3rd Ed of his 2nd Book of Sanskr̥t.

other ancient grammarians of India." In fact in the hands of the ancient Grammarians of India, Sanskrit Grammar rose to the dignity of a science and must be studied as such. To quote the words of the learned Doctor again "its study possesses an educational value of the same kind as that of Euclid and not much inferior to it in degree. For to make up a particular form the mind of the student has to go through a certain process of synthesis." To split up, therefore, a general rule of the ancient Indian grammarians into a number of the particular cases it comprehends, as is done by some modern writers on Sanskrit grammar, is not to build up but to destroy, not to simplify the difficulties of the student but to embarrass him. For a Grammar, then, to be practical and correct, in my humble opinion, it must be based on indigenous works understood and studied in their genuine scientific spirit. In writing the various chapters of this book (except the one on the 'Conjugation of Verbs') I have closely followed Pāṇini as explained by Bhaṭṭoji Dikshita (the Kāshikā of Vāmana being also occasionally referred to). Many of the rules given are translations of the Sūtras of Pāṇini, much matter being thus compressed into a small compass. The original Sūtras, where necessary, are given in foot-notes as helps to memory. *Sandhis* and declensions are very fully treated. Compounds which play such an important part in Sanskrit literature, and which, yet, are very summarily disposed of in many grammars, have received special attention, almost everything in the Siddhānta Kaumudī being included. The formation of *feminine* bases which is not considered separately in other grammars has been treated of here in a separate chapter (VI). The seventh chapter deals with the Taddhita affixes (*i. e.* affixes forming secondary nominal bases) which, for the convenience of the student and the occasional referer, have been arranged here

in an alphabetical order, each followed by a number of the derivatives formed by it. The question of gender which so much perplexes the foreigner has been dealt with in the eighth chapter, while the ninth treats of "Indeclinables." The first nine chapters thus form what may be called the first part of the book, in as much as they deal with all that relates to the noun (declinable and indeclinable). But a special feature of the present Grammar is the chapter on the 'Conjugation of Verbs.' No part of Sanskr̥t Grammar is more difficult and perplexing and therefore more calculated to tire out the patience of the young student, than the 'Conjugation of Verbs.' It is, therefore, written with a special attention to the student's difficulties. The general rules given are amply illustrated by examples. Almost all the roots which are likely to puzzle the student in conjugating them in a particular tense or mood have been fully conjugated. In the eleventh chapter, all the verbs which change their *Pada* when preceded by particular prepositions are given in an alphabetical order with illustrations where necessary. Two more chapters, one on syntax and the other on prosody, have also been added. The chapter on syntax contains almost everything given in the first 20 chapters of Prof. Apte's 'Guide to Sanskr̥t Composition,' the same original having been followed by both. The chapter on prosody is based on the Chhandomanjarī and the Vṛttaraṭnākara. The book closes with a long list of verbs (added at the suggestion of my publishers) containing almost all the roots in Sanskr̥t and giving the 3rd pers. sing. in the important tenses and moods.

Thus it will be seen that I have spared no pains to make the book as useful and as complete as possible. Also such of the technical terms used in original Sanskr̥t Grammars

as the student always meets with in Sanskr̥t commentaries, are given in their proper places with their explanations.

In writing this Grammar, I have occasionally used Monier Williams's, Dr. Kielborn's and Whitney's grammars to all of whom I make ample acknowledgements. My special thanks are due to Dr. Bbāndārkar whose two books of Sanskr̥t were my chief guide in writing out the chapter (on) the 'Conjugation of Verbs,' and to the late Prof. Apte to whose excellent 'Guide to Sanskr̥t Composition,' I am indebted for some of the illustrations given in the Thirteenth chapter. I have also to thank my friend Mr. Uddhavāchārya Aināpure for his occasional help and for the pains he took in preparing for this Grammar the list of Verbs added at the end and carrying it through the press

This being the first attempt of the Author to bring into one volume the various departments of Sanskr̥t Grammar as fully and as concisely as possible, the Author hopes that the public will take an indulgent view of the work, and pardon him for any of the inaccuracies, mistakes of typography, &c. that might have crept in notwithstanding his best care. It is a sufficient excuse for these to say that the whole volume was written and carried through the press in less than a year. Before concluding I have also to thank Mr. Vināyaka Nārāyana, Proprietor of the firm of Messrs. Gopāl Nārāyan & Co., my publishers of this Grammar, for the care with which he passed the sheets through the press.

Lastly I beg to say that I shall be very grateful for any corrections and suggestions that may be sent me by my indulgent readers and critics and will try to profit by them if the book reaches a second edition.

Bombay, 30th April, 1894. }

M. R. KA'LE.

A
HIGHER
SANSKRIT GRAMMAR.

Chapter I.

THE ALPHABET.

§ 1. Sanskr̥t, or the refined language, is the language of Devas or gods,* and the alphabet in which it is written is called Devanāgarī, or that employed in the cities of gods.

(a) The correct name for the Sanskr̥t alphabet is Daivanāgarī sometimes abbreviated into Nāgarī. Perhaps in the word Devanāgarī we have a history of the times when the Aryans entered and settled in Northern India. The Aryans who were much fairer in colour than the aborigines of India are the Devas referred to in the name *Devanagari* (from दिव् to shine, those of a brilliant complexion); and *Nagari* means the Aryan settlements within the precincts of which the sacred language was spoken.

(b) The Sanskr̥t language is generally written in different parts of the country in that alphabet which is used for the Vernacular (e. g. Bengālī, Marāthī &c.). That character, however, in which the earliest monuments are written (such as the inscriptions containing the edicts of As'oka) and which is employed throughout Upper India is generally considered to be the real Devanāgarī.

* संस्कृतं नाम देवी वागन्वाख्याता महर्षिभिः । Dandin.

§ 2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or *varṇas*, *nine* vowels or *swaras*, and *thirty-three* consonants or *vyanjanas*.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note:—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

* Thus given by Pāṇini:—

Vowels:—अइउण् । ऋलृक् । एओङ् । ऐऔच् ।

Consonants:—ह्यवरद् । लण् । अमङ्गणम् । झभञ् चढयष् । जवगडक् । खफछटथचटतत् । कपय् । शषसर् । हल् ।

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called S'ivasūtrāṇi, or the sūtras revealed by Siva. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत्; *e. g.* अण् means अ, इ, उ; इक् means इ, ए, ऊ, &c. Similarly अल् means technically the whole alphabet, अच् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, ह्यण् a soft consonant, खण् a hard consonant, जण् a soft unaspirate, झण् a soft aspirate &c.. Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार'.

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत्, 'त्' is generally employed to mark a.

§ 3. The nine primary vowels consist of five simple vowels viz. अ, इ, उ, ऋ, and ए, and four diphthongs, viz. ए, ऐ, औ and औ.

(a) A vowel may be **ऋ** or short, **दीर्घ** or long, and **प्लुत** or protracted, (also called **prolated** by some) according to the time required to pronounce it.* The vowels are thus divided into—

(1) Short vowels—अ a, इ i, उ u, ऋ r, ए l ;

(2) Long vowels—आ ā, ई ī, ऊ ū, ऋ ṛ, ए e, ऐ ai, औ o औ an; and

(3) Protracted vowels आ ३ â ३, ई ३ î ३, ऊ ३ ū ३, ऋ ३ ṛ' ३, ए ३ ! ३, ए ३ e ३, ऐ ३ ai ३, औ ३ o ३, and औ ३ au ३.

N. B. As the **Pluta** or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, **अनुनासिक** or nasalised, and **अनुनासिक** or without a nasal sound. †

(c) Vowels are also further discriminated into **उदान** or acute, **अनुदात्त** or grave, and **स्वरित** or circumflex. **उदान** is

particular vowel: e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अ३ means अ (of six kinds) only; so ई३ means ई and nothing else.

* ऊकालोज्ज्वलदीर्घप्लुतः । Pān. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a *mātrā*. A long vowel has two *mātrās* and a *Pluta* vowel three.

‡ मुखनासिकावचनोनुनासिकः Pān. I. 1. 8.

that which proceeds from the upper part of the vocal organs, अनुदात्त that which proceeds from their lower part, while स्वरित arises out of a mixture of these two.* But these are ignored in classical Sanskrit. They are marked only in Vedic works: the *Uda'tta* is left unmarked; the *Anuda'tta* is marked with a horizontal line underneath; and *Svarita* has a perpendicular stroke above it. *E. g.* क्व ^१ वोऽश्वाः, &c. Rg. V. 61. 2. रथानां ^१ न ये ^२ राः । &c. Rg. X. 78. 4. शतचक्रं यो ^३ ह्यः &c. Rg. X. 145. 4.

Thus there are eighteen different modifications of each of the vowels अ, इ, उ, ऋ, and twelve of ए, ऐ, ओ, and औ; for there is no long ऌ and the last four have not their corresponding short vowels.

§ 4. The consonants are divided into *spars'a* or mutes (those involving a complete closure or contact and not an approximate one of the organs of pronunciation), *Antastha* or intermediate *i. e.* the Semivowels,) and *ishman* or sibilants.

These are represented by thirty-three syllabic signs arranged as below:—

(a) mutes	{	(1) कवर्ग or the group कु—क् k, ख kh, ग् gh, ङ् ñ.
		(2) चवर्ग or the group चु—च् c, छ ch, ज् j, झ jh, ञ् ñ.
		(3) टवर्ग or the group टु—ट् t, ठ th, ड् d, ढ dh, ण् ñ.
		(4) तवर्ग or the group तु—त् t, थ th, द् d, ध dh, न् n.
		(5) पवर्ग or the group पु—प् p, फ ph, ब b, भ bh, म् m.

* उच्चैरुदात्तः । नीचैरनुदात्तः । समाहारः स्वरितः । Pán. I. 2. 29.31.

These are also called the five classes designated as *Kararga*, *Chavarga*, *Tavarga*, *Tavarga* and *Pavarga* respectively.

(b) Semivowels—य y, र r, ल l, व v.

(c) Sibilants—श s', ष sh, स् s.

(d) Sonant Aspirate—ह h.

Besides these we have two more characters occurring in the Veda, viz. ळ and ऴ (often substituted for ड and ढ; as ईळे for ईडे, मीळ्हुषे for मीढुषे, &c.). In Marāthi ळ is generally substituted for the final ळ of Sanskrit words.

§ 5. The first two letters of the five classes and the sibilants are called *surds* or *hard consonants*. The rest are called *sonants* or *soft consonants*.

§ 6. In addition to the characters given above there are in Sanskrit two nasal sounds:—the one called *Anuswāra*, is denoted by · i. e. a dot placed above the letter after which it is to be pronounced, e. g. कं; the other, called *Anuna'sika* is denoted by ∪ i. e. a dot within a semicircle placed above the letter after which it is to be pronounced e. g. कै.

(a) And a sort of hard breathing known as *Visarga* (generally called *Visarjanīya* by Sanskrit grammarians). It is denoted by the sign : i. e. two vertical dots placed after the letter after which it is to be pronounced. In pronunciation it is a harder aspirate than ह. The *Visarga* is not an original character but only a substitute for a final स s or र r.

(b) *Jihvāmūliya* (जिह्वामूलीय) and *Upadhmāniya* (उपध्मानीय) are terms given to a sort of half *Visarga*, when pronounced before क्ख, and प्फ respectively. It is written symbolically as

ॡ. These may be regarded as the sibilants of *Kavarga* and *Pavarga* respectively.

§ 7. Some consonants are pronounced with a slight aspiration and are designated as *Alpa-prāṇa*, while others which are pronounced with a stronger aspiration are called *Mahā-prāṇa*. The first and third letters of each class, the nasals and the semi-vowels belong to the first class; the rest belong to the second class. For the sake of convenience the first and third letters of each class are sometimes called “unaspirate.”

§ 8. In the following table is given a complete classification of these letters according to the organs with which they are pronounced.

(a) The organs of pronunciation are the five parts situated in the mouth, viz., the throat, the palate, the roof or upper part of the palate, the teeth and the lips.

Note.—In the following table the nether stroke (see § a 10 below) is omitted. It should be supposed to be present.

	The Five Classes.					Semi-vowels.	Sibilants.	Simple vowels St. Lg.	Diphthongs.
	Unaspirate.	Aspirate.	Unaspirate.	Aspirate.	Nasals.				
Gutturals.	क	ख	ग	घ	ङ	ह*	ॡ Jiv.	अ, आ	ॡ ॢ औ
Palatals.	च	छ	ज	झ	ञ	य	श	इ, ई	
Linguals.	ट	ठ	ड	ढ	ण	र	व	ऊ, ॠ	
Dentals.	त	थ	द	ध	न	ल	ॡ	ॢ	
Labials.	प	फ	ब	भ	म	व	ॡ Upa.	उ, ॣ	

* ह though not a semivowel is put here as it is a guttural.

This can be more easily remembered from its Sanskrit form which is as follows:—

अकुहविसर्जनीयां कण्ठः ।
इचुयशानां तालु ।
ऋदुरषाणां मूर्ध्ना ।
लृतुलसानां दन्ताः ।
उपूषध्मानीयानाम् ओष्ठौ ।
जमङ्गनानां नासिका च ।

एदैतोः कण्ठतालु ।
ओदौतोः कण्ठौष्ठम् ।
वकारस्य दन्तौष्ठम् ।
जिह्वामूलीयस्य जिह्वामूलम् ।
नासिकाऽनुस्वारस्य ।

The linguals are called cerebrals in some European grammars. ए and ऐ are both guttural and palatal; ओ and औ are guttural and labial; व is dental and labial. The nose is the organ of pronunciation of the Anusvāra, while the root of the tongue is that of the Jihvāmūliya.

§ 9. Those letters are called **सवर्ण** or homogeneous whose place of pronunciation in the mouth and the effort required to pronounce them are the same or equal.* Letters which are not **सवर्ण** or similar are called **असवर्ण** or heterogeneous.

§ 10. A *swara* or vowel is that which can be pronounced without the help of any other letter; a *vyanjana* or consonant is that which is pronounced with the help of a vowel. The consonants, therefore, are written with a slanting nether stroke to denote their imperfect character.

(a) Hence the consonants are given, in the system of Pāṇini, with an अ added to them for the sake of pronunciation.

(b) As already remarked, there are no separate names for the

* तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् । Pāṇ. I. I. 9.

(c) In the conjuncts क्ष (क् + ष्) ksh, and ज्ञ (ज्ञ + ष्) jña, the component elements are scarcely discernible.

(d) A few consonants are written in two ways; e. g. त्र, त्र tra; क, क kra; स्थ, स्थ stha; क्त, क्त kta; स्त्र, स्त्र stra.

The following are the principal conjunct consonants:—

क k-ka, कण k-kṇa, क्य k-kya, कख k-kha, क्त k-ka, कथ k-ktha, क्य k-tya, कत्र or क्त k-tra, क्तव k-t-va, कथ k-th-na, क k-na, क्य k-n-ya, कम k-ma, क्य k-ya, क or क k-ra, क k-la, क k-va, क्ष k-sha, क्षण k-sh-ṇa, क्षम k-sh-ma, क्ष्य k-sh-ya, क्ष्व k-sh-va.

ख khna ख्य kh-ya, ख्र kh-ra.

ग्य g-dha, ग्र g-na ग्य g-ya, ग्र g-ra, ग्र्य g-r-ya, गल g-la, ग्व g-va, ग्र gh-na, ग्र्य gh-n-ya, ग्रम gh-ma, ग्र्य gh-ya, ग्र gh-ra, ग्रव gh-va, क्क ñ-ka, क्क ñ-k-ta, क्क ñ-k-sha, क्क ñ-k-sh-va, क्क ñ-kha, क्क ñ-kh-ya, क्क ñ-ga, क्क ñ-gha, क्क ñ-gb-ya, क्क ñ-gb-ra, क्क ñ-na, क्क ñ-ma, क्क ñ-ya.

च cca, च्छ ccha, च्छ cch-ra, च्छ cch-va, च्छ cñ-a, च्छ c-ma, च्छ c-ya.

छ्य ch-ya, छ्र ch-ra.

जज j-ja, जज j-jha, ज जña, ज्य j-ñya, जम j-ma, ज्य j-ya, ज ज-ra, जव j-va.

ञ ñ-ja, ञ्छ ñ-cha, ञ्छ ñ-ja.

ट t-ka, ट t-ta, ट्य t-ya, टथ t-th-ya, ट्र t-th-ra; ड dga, ड d-gha, ड d-ma, ड्य d-ya, ड्य dh-ya; ड्र dh-ra.

ण्ट ṇ-ṭa, ण्ट ṇ-tha, ण्ड ṇ-da, ण्ड ṇdha, णण ṇ-ṇa, णम ṇ-ma, ण्य ṇ-ya, णव ṇ-va.

त्त t-ka, त्त t-k-ra, त t-ta, त्त t-t-ya, त्र t-t-ra, त्र t-t-va

थ t-tha, त t-na, त्त्य t-n-ya, त्प t-pa, त्तम t-ma, त्त्य t-m-ya, त्त्य t-ya,
त्र or त t-ra, त्र्य or त्र्य t-r-ya, त्तव t-va, त्तस t-sa, त्तस t-s-na, त्तस्य
t-s-n-ya, त्तस्य t-s-ya.

थ th-na, थ्य th-ya, थ्व th-va.

द d-ga, द्ध d-gha, द्द d-da, द्य d-ya, द्ध d-dha, द्ध्य d-dh-ya,
द्द d-dh-va, द्द d-na, द्द d-ba, द्ध d-b-ra, द्ध d-b-ha, द्ध्य d-bh-ya, द्ध
d-ma, द्य d-ya, द्द d-ra, द्ध d-r-ya, द्द d-va, द्ध्य d-v-ya, द्ध d-v-ra,

ध dh-na, ध्य dh-n-ya, धम dh-ma, ध्य dh-ya, ध्र dh-ra, ध्य dh-r-ya,
ध्व dh-va.

न्त n-ta, न्त्य n-t-ya, न्त n-t-ra, न्द n-da, न्द n-d-ra, न्ध n-dha,
न्य n-dh-ya, न्ध n-dh-ra, न्न n-na न्प्र n-p-ra, न्म n-ma, न्य n-ya,
न्न n-ra, न्स n-sa.

प्त p-ta, प्त्य p-t-ya, प्त p-na, प्त्य p-pa, प्त्य p-ma, प्त्य p-ya, प्त pra, प्त
p-la; प्त्य p-va, प्त्य p-sa, प्त्य p-s-va.

ब्ज b-ja, द्ध b-da, द्ध्व b-dha, द्धन b-na, द्ध्व b-ba, द्ध्व b-bha,
व्य b-ya, ब्र bra, द्ध्व b-va.

भ्न bh-na, भ्य b-hya, भ्र bh-ra, भ्व bh-va.

म्न m-na, म्प m-pa, म्प्र m-pra, म्ब m-ba, म्भ m-bha, म्य m-ya, म्र
m-ra, म्ल m-la, म्व m-va.

य्य y-ya, ग्र y-ra, य्व y-va.

र्क r-ka, र्ख r-kha, र्ग r ga, &c; र्क्ष r-k-sha, र्ग्य r-g-ya, र्घ्य
r-gh-ya, र्त्य r-t-ya &c.; र्श्य r-k-sh-ya. र्त्य r-tt-ya, र्त्य r-t-s-ya, र्द्व
r-d-dh-ra.

ल्क l-ka, ल्य l-pa, ल्त l-ma, ल्य l-ya. ल्ल l-la, ल्व l-va.

व्न v-na, व्य v-ya, व्र v-ra, व्व v-va.

श्च s'ca, श्य s'c-ya, श्न s'-na, श्य s'ya, श्न s'-ra, श्य s'-r-ya, श्न s'-la,
श्च s'va, श्य s'-v-ya, श्न s'-s'a.

श्च sh-ta, श्य sh-tya, श्न sh-t-ra, श्य sh-t-r-ya, श्व sh-t-va, श्व sh-th-ra,
श्य sh-th-ya, ण्न sh-na, ण्य sh-n-ya, ण्य sh-pa, ण्य sh-pra, ण्य sh-ma,
ण्य sh-ya, ण्व sh-va.

स्क s-ka, ख s-kh-a, स्त s-ta, स्य s-t-ya, स्त्र or स्त्र s-t-ra, स्त्व s-t-va, स्थ s-tha, स्न s-na, स्य s-n-ya, स्प s-pa, स्फ s-pba, स्म s-ma, स्य s-ya, स s-ra, स्व s-va, स्स s-sa.

ह h-ṇa, ह h-na, ह h-ma, ह r-ha, ह h-ra. ह h-la, ह h-va.

Sometimes five consonants are found in conjunction: *e. g.* स्तस्य r-t-s-n-ya, as in कात्स्न्य.

13. As *sandhi* is of primary importance in Sanskrit, *virāma* or pause can be indicated only at the end of a sentence. The signs of punctuation, therefore, are only two, I and II. The former is used to mark the close of a sentence or the first half of a s'loka or poetical stanza; the latter is employed to denote the close of a s'loka.

(a) The sign called *Avagraha* (and which represents half अ Ardhākāra) is generally employed to mark the elision of short अ after ए or ओ; *e. g.* तेऽपि (ते+अपि), कालोऽस्ति (कालो+अस्ति). The double mark SS is sometimes used to indicate the elision of आ after initial long आ; तथा+आस्ते = तथाSSस्ते.

(b) The mark ° is sometimes used to show that something is omitted, and which is to be understood from the context; *e. g.* अ° may stand for अर्जुन, ° प्रार्थी for कवियशः प्रार्थी, &c.

§ 14. Short vowels when followed by a conjunct consonant are said to be *prosodially long*.

§ 15. The vowels अ, ए, ओ and the syllables अर् and अल् are called *Guṇa*; the vowels आ, ऐ, औ and the syllables अर् and आल् are called *Vṛddhi**. The *Guṇa* and *Vṛddhi* vowels and syllables that are substituted for the simple vowels will appear from the following table:—

Simple V.	अ	इ & ई	उ & ऊ	ऋ & ॠ	ऌ
Guṇa.	अ	ए	ओ	अर्	अल्
Vṛddhi.	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

* वृद्धिरादैच्। अदेङ्गुणः। उरण् रपरः। Pāṇ. 1, 1, 2; I, 51.

§ 16. The three semivowels *य्*, *ल्* and *व्* are sometimes nasalised and then they are written with the *anunāsika* sign over them, as *यँ*, *लँ*, *वँ*.

§ 17. The numerical figures in Sanskrit are:—

१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०.
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

These are combined to express larger figures precisely in the same way as in English; १२५ 125, ५४० 540, &c.

Chapter II.

RULES OF SANDHI.

§ 18. By *Sandhi* (from *सम्* together, and *धा* to join) is meant the coalescence of two letters coming in immediate contact with each other.*

(a) *Sambhitā†* or *sandhi* is necessary in the case of the internal structure of a *pada*, prepositions and roots joined together and a compound word (*समास*), while in that of a sentence *i. e.* in the case of the finals and initials of the different words in a sentence, it depends on the will of the writer.

I SVARASANDHI, OR THE COMBINATION OF FINAL AND INITIAL VOWELS.

§ 19. If a simple vowel, short or long, be followed by a similar

* परः संनिकर्षः संहिता । Pāṇ. 1. 4. 109. *Sambhitā* is the extreme contiguity of letters.

† संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः । नित्या समासे वाक्ये तु सा विग्रहामपेक्षते. ॥ Sid. Kāu. This couplet gives the rule for the observance of *Sandhi*.

vowel, short or long, the substitute for them both is the similar long vowel; e. g. * दैत्य + अरिः = दैत्यारिः; अत्र + आसीत् = अत्रासीत्; यदा + अभवत् = यदाभवत्; विद्या + आतुरः = विद्यातुरः eager to gain knowledge; इति + इवः = इतीवः अपि + ईक्षते = अपीक्षते; श्री + ईशः = श्रीशः; भानु + उदयः = भानुदयः; साधु + ऊचुः = साधूचुः; चमू + ऊर्जः = चमूर्जः the strength of the army; कर्तृ + कृजुः = कर्तृजुः; कृ + कृकारः = कृकारः; होतृ + लृकारः = होतृकारः; the *l̥kāra* pronounced by the sacrificer (since there is no long ल long कृ is substituted for both).

(a) If क or ल be followed by a short क or ल short क or ल is optionally substituted for both; † होतृ + कृकारः = होतृकारः, and also होतृकृकारः (vide ‡ 23. sec. b.); so three forms altogether होतृकारः होतृकृकारः, and होतृलृकारः; होतृ + लृकारः = होतृलृकारः. and also होतृलृकारः.

§ 20. When अ or आ is followed by इ, उ, क or ल, short or long, the गुण letter corresponding to the latter takes the place of both‡; e. g. उप + इन्द्रः = उपेन्द्रः Vishṇu; परम + ईश्वरः = परमेश्वरः the great lord; रमा + इच्छा = रमेच्छा, the wish of Ramā; यथा + ईप्सितम् = यथेप्सितम् according to wish or desire; हित + उपदेशः = हितोपदेशः friendly instruction; कृष्ण + ऊरुः = कृष्णोरुः Kṛṣṇa's thigh; गङ्गा + उदकम् = गङ्गोदकम्. महा + ऊरु = महोरुः. कृष्ण + कृदिः = कृष्णर्दिः Kṛṣṇa's prosperity; महा + ऋषिः = महर्षिः, a great sage; तव + लृकारः = तवलृकारः. The *l̥kāra* pronounced by you.

(a) If a consonant be followed by homogeneous consonants, except the nasals, the semivowels and ह्, the first of them is

* अकः सवर्णे दीर्घः । Pāṇ. VI. 1. 101.

† ऋति सवर्णे ऋ वा । लृति सवर्णे लृ वा । Vārtikas on the above,

‡ आहुणः । Pāṇ. VI. 1. 86.

optionally dropped;* कृष्ण+ऋद्धिः=कृष्णर्द्धिः by the general rule; then कृष्णर्+द्+धृ+इः=कृष्णर्द्धिः by this rule, the द् being dropped; and also a third form कृष्णर्द्धिः; (vide § 22, sec. d. below.)

(b) A consonant of the first five classes except ष coming after a semivowel is optionally doubled; so तवल्कार also becomes तवल्कारः, तवल्कारः and तवल्कारः, 4 forms altogether.

Exceptions:—Vrddhi substitute takes place in the following cases. †

(a) When a word ending in अ is followed by ऊह, and प्र by ऊह, ऊढ and ऊढि; e. g. प्रष्ठ+ऊहः=प्रष्ठौहः, chief guess; (or this may be the acc. pl. of प्रष्ठवाद् a young bull trained to the yoke); प्र+ऊहः=प्रौहः principal reasoning. Similarly प्रौढः full grown; प्रौढिः; but प्रौढवान् (as ऊढवान् is not mentioned in the Sûtra).

(b) अक्ष+ऊहिनी=अक्षौहिणी, a complete army. ‡ (The change of न् to ण्. will be explained further on).

(c) When स्व is followed by ईर and ईरिन्, both derived from ईर् to go; e. g. स्व+ईरः=स्वैरः, one acting wilfully; selfwilled; स्व+ईरिणी=स्वैरिणी; so स्वैरं, स्वैरी (स्वेन ईरितुं शीलमस्य इति)

*झरो झरि सवर्णे । Pân. VIII. 4. 65.

† एत्येधत्यूहसु । Pân. VI. 1. 89. The first part of the sûtra (viz. एत्येधति) forms a counter exception to § 21. a (which see.); प्रादूहोदोद्वेषैष्येषु; 'अक्षादूहिन्यामुपसंख्यानम्' 'स्वादीरेरिणोः' ऋते च तृतीयासमासे प्रवत्सतरकम्बलवसनार्णदशानामृणे, Vârtikas on the above Sûtra.

‡ Properly an army consisting of 21870 chariots, as many elephants, 65610 horse and 109350 foot. अक्षौहिण्याः प्रसंख्याता रथानां द्विजसत्तमाः । संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ शतान्युपरि चैवाष्टौ तथा भूयश्च समतिः । गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ श्रेयं शतसहस्रं तु सहस्राणि नवैव तु । नराणामपि पञ्चाशच्छतानि त्रीणि चानघाः ॥ पञ्चषष्टिः सहस्राणि तथाधानां शतानि च । दशोत्तराणि षट् प्रादुर्यथावदिह संख्यया ॥ Mah. Bhâr. Ad. P. II: 23-26.

(d) When अ is followed by कृत and there is an Inst. Tat.; as सुख + कृतः = सुखार्तः blessed with happiness (सुखेन कृतः); but परमर्तः very adorable (परमश्लासौ कृतश्च).

(e) When the word कृण comes after प्र, वत्सतर, कम्बल, वसन and कृण; प्र + कृण = प्रार्णम्, principal debt, so वत्सतरार्ण debt for a calf; कृणार्णम् (a debt contracted to liquidate a previous debt); दशार्णः (Name of a country; lit. the country with ten fortresses), also दशार्णा नदी (lit. the river into which ten other rivers flow).

(f) When* a prepositin ending in अ is followed by a root having an initial कृ; as उप + कृच्छति = उपार्च्छति; प्रार्च्छति; but if the root be a denominative, the Vṛddhi is optional; प्र + कृषभीयति = प्रर्षभीयति or प्रार्षभीयति acts like a bull; but उप + कृकारीयति = उपर्कारीयति, as the कृ is long; also प्र + लुकारीयति = प्रा-प्रल्कारीयति very much wishes for लु kâra; for लृ is grammatically considered to be similar to कृ.

§ 21. When अ or आ is followed by ए or ऐ and ओ or औ, ऐ and औ are respectively substituted for both †; कृष्ण + एकत्वं = कृष्णैकत्वम्; देव + ऐश्वर्यं = देवैश्वर्यम् the majesty of god; सा + एव = सैव she alone; भव + औषधं = भवौषधम् medicine against birth and re-birth; विद्या + औत्सुक्यं = विशौत्सुक्यम् longing for knowledge.

Exceptions:—

(a) ‡ If a preposition ending in अ be followed by a root beginning with ए or ओ, ए or ओ is substituted; प्र + एजते = प्रेजते quakes very much; उप + ओषति = उपोषति burns something near; but if the root be a denominative, vṛddhi is optional; उप + एडकीयति = उपेडकीयति, or उपैडकीयति; प्र + ओषीयति = प्रोषीयति or प्रैषीयति.

* उपसर्गादृति धातौ । Pāṇ. VI. 1. 91. वा सुप्यापिशलेः । Pāṇ. VI. 1. 92.

† वृद्धिरेचि Pāṇ. VI. 1. 88. ‡ षड्ङि परस्मै । Pāṇ. VI. 1. 94.

Counter exception:—If a form of the root इ to go, or एव् to grow, with an initial ए, comes after अ, and एष or एण्य derived from इष् of the 4th, 6th or 9th conj., after प्र, *vrddhi* takes place; उप + एति = उपैति: उप + एयते = उपैयते; (but उप + इतः = उपेतः; अवेहि know; from अव + एहि which is equal to अव + आ + इहि, and not अवैहि; मा भवान् प्र + इदियत् = प्रेदियत्); प्र + एषः = प्रैषः sending or directing; प्र + एण्यः = प्रैण्यः a servant. But प्रैषः, प्रैण्यः (from ईष्).

(b)* When अ is followed by एव in an indefinite sense, ए is substituted for both; क + एव = केव भोक्ष्यसे where will you dine to-day? (The place being not definitely known); but तवैव (why, I shall dine at *your* house.)

(c)† अ followed by ओम् and आ (prep.) is dropped; *e. g.* शिवाय + ओं नमः = शिवायों नमः; शिव + एहि (आ + इहि) = शिवेहि.

(d)‡ The *vrddhi* is optional when the ending अ of a word is followed by ओतु a cat, or ओष्ठ the lower lip, in a compound, स्थूल + ओतुः = स्थूलोतुः or स्थूलौतुः; बिम्बोष्ठः, बिम्बौष्ठः ।

(e) § The final vowel or the final consonant with the preceding vowel is dropped in the case of the following words when followed by certain words in a compound¶:—शक the country of the S'akas + अन्युः a well = शकन्युः; कर्क name of a country + अन्युः = कर्कन्युः; कुल + अटा = कुलटा one who moves from one mansion to another, a woman

* एते चानियोगे Vārtik. † ओमाङोश्च Pāṇ. VI. 1. 95.

‡ 'ओत्वोष्ठयोः समासे वा । § शकन्धादिषु पररूपं वाच्यम् Vārt.

¶ And also in the case of an onomatopæic word ending in अत् followed by इति *e. g.* पटत् + इति = पटिति; but not in the case of a monosyllabic word श्रद् + इति = श्रदिति; and when the word is repeated, only the त् is optionally dropped, as पटत् पटत् + इति = पटत्पटयेति or पटत्पटदिति.

of bad character; सीमन् + अन्तः = सीमान्तः (the white line left by the parting of the hair on each side of the head); but सीमान्तः when the meaning of the word is 'The last line or limit of a boundary. मनस् + ईषा = मनीषा wish; so लाङ्गलीषा The pole of a plough; हलीषाः पतन् + अञ्जलिः = पतञ्जलिः name of the celebrated author of the Mahābhāṣya (a vast commentary on the sūtras of Pāṇini); lit. fit to be adored with joined hands; or according to tradition 'who fell down from the hands of a certain sage as he was offering water to the sun at the time of Sandhyā adoration. सार + अङ्गः = साराङ्गः an antelope with a spotted skin or a kind of bird; but साराङ्गः one with a beautiful skin. This is an *Ākṛtigāṇa* i. e. words of similar formation and requiring grammatical explanation but not actually found in the *gāṇa* may be classed under it; e. g. मार्त + अण्डः = मार्तण्डः (derived from मृताण्ड) lit. born of a dead egg, the sun.

§ 22. When इ, उ, ऋ and ॠ, short or long, are followed by a dissimilar vowel, य्, व्, र्, and ल् are respectively substituted for them*; e. g. इति + आह = इत्याह; सुधी + उपास्यः = सुद्युपास्यः adored by the wise; मधु + अरिः = मध्वरिः the enemy of मधु; i. e. Vishnu; धातृ + अंशः = धात्रंशः a portion of the creator; लृ + आकृतिः = लाकृतिः a figure like that of लृ &c.

Ob.—Several of the above words may have more than one form when combined; e. g. सुधी + उपास्यः = सुद्यु + उपास्यः by the general rule:—

N. B. The following rules and the two (a), (b) given under § 20, though they properly form the subject of the next section are given here to avoid confusion. Ordinary students may pass over these except sec. (b) of the present art.

* इको यणचि । Pāṇ. VI. 1. 77.

(a) A consonant except ह्, preceded by a vowel, is optionally doubled, if no vowel follows*; सुध् + उपास्यः = सुध्युपास्यः and सुध् + उपास्यः—

(b) When a consonant, except a nasal or a semivowel, is followed by a soft unaspirate or aspirate (3rd or 4th letter of a class) it is changed to the soft unaspirate (3rd letter) of its class†; सुध् + उपास्यः = सुध् + उपास्य = सुध्युपास्यः;

(c) Semivowels, when preceded by a letter of the first five classes except ञ्, are optionally doubled§; thus सुध् + उपास्यः = सुध् + उपास्यः and सुध् + उपास्यः; सुध् + उपास्यः + सुध् = उपास्यः and सुध् + उपास्यः । Thus there are four forms ultimately, viz. सुध्युपास्यः, सुध्युपास्यः, सुध्युपास्यः and सुध्युपास्यः ।

Similarly मधु + अरिः = मध्वरिः, मध्वरिः, मध्वरिः, and मध्वरिः धातृ + अंशः = धात्रंशः and धात्रंशः । In लृ + आकृतिः of course there is no possibility of any other form.

(d) A consonant except ह्, coming after र् or ह् preceded by a vowel is optionally doubled‡; e. g. हरि + अनुभवः = हर्य् + अनुभवः = हर्यनुभवः by the general rule; and optionally हर्य् + अनुभवः = हर्यनुभवः (Hari's experience) by this rule; so न हि + अस्ति = न ह्यस्ति, and न ह्यस्ति ।

§ 23. (a) इ, उ, ऋ, or ॠ short or long, at the end of a word followed by a dissimilar vowel except in a compound, are optionally not combined, and when so they are shortened if long ¶; e. g. चक्री + अत्र = चक्रि, Vishnu here, and चक्रि + अत्र; but वापी + अभः = वाप्यभः a horse in a well; गौरी + औ (a term.) गौर्यौ.

* अनचि च । Pān. VIII. 4. 47.

† झलं जश् झशि । Pa'n. 4. 53. § यणो मयो दे वान्ये Vart.

‡ अचो रक्षभ्यां दे । Pān. VIII. 4. 46.

¶ इकोऽसवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च ।

(b) अ, इ, उ, and ल short or long, at the end of a word, followed by a short ऋ, are also optionally not combined, and when not combined are shortened if long*; e. g. ब्रह्मा + ऋषिः = ब्रह्मर्षिः A Brāhmana saint, and ब्रह्मऋषिः; सप्तर्षीणाम् of the seven sages, and सप्तऋषीणाम् (a comp. expression.)

§ 24. ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अय्, अव्, आय्, and आव् respectively†; e. g. हरे + ए = हरये for Hari: विष्णो + ए = विष्णवे for Vishnu; नै + अकः = नायकः A leader; पौ + अकः = पावकः the purifier i. e. fire.

(a) य् or व् at the end of a word and preceded by अ or आ is optionally dropped when followed by a vowel or a soft consonant‡; e. g. हरे = एहि = हरयेहि or हर एहि; विष्णो + इह = विष्णविह or विष्ण इह; श्रियै + उद्यतः = श्रियायुद्यतः or श्रिया उद्यतः intent on getting money: गुरौ + उत्कः = गुरावुत्कः or गुराउत्कः longing to see the preceptor.

Note—Two vowels brought together by the disappearance of an intervening consonant or visarga do not coalesce.

(b) ओ and औ, when followed by a termination beginning with य्, become अव् and आव् respectively‡; e. g. गो + यं = गव्यम् produced from a cow as milk, ghee &c. नौ + यं = नाव्यम् accessible by a boat, navigable.

N. B. This rule holds good, in the case of roots, only when the ओ or औ is brought in by virtue of a termination¶; e. g. लु + यं = लो + यं = लव्यम्; fit to be lopped off. अवश्यलु + यं = अवश्यलौ + यं = अवश्यलाव्यम् which ought necessarily to be cut off.

(c) The ओ of the word गो is also changed to अव् when followed

* ऋत्यकः Pān. VII. 1. 127.

† एषोऽयदायावः Pān. VI. I. 78. § लोपः शाक्यस्य । Pān. VIII. 3. 19.

‡ वान्तो यि प्रत्यये । ¶ धातोस्ताप्तिमित्तस्यैव । Pān. VI. 1. 79. 80.

by the word **युति** (in the Veda and) in ordinary language when it means a particular measure of length*; *e. g.* **गव्युतिः** four miles.

(*d*) The **ए** of the roots **क्षि** and **जि** is changed to **अ** when followed by the **य** of the potential participle indicating capability†; *e. g.* **क्षि+य=क्षे + य=क्षय्यं** what can be reduced; so **जय्यं** what can be conquered; but **क्षेतुं जेतुं योग्यं क्षेयं** (what is fit to be removed but may not be so) **पापं, जेयं** (what ought to be curbed but which it may not be always possible to curb as) **मनः ।**

§ 25. When **ए** or **ओ** at the end of a word is followed by **अ**, the latter merges into the former § and the sign § is sometimes written in its place; *e. g.* **हरे+अव=हरेऽव** protect, oh Hari; **विष्णो+अव=विष्णोऽव**.

(*a*) ‡ If the words **गो**, ending in **ओ**, be followed by **अ**, the **अ** is optionally retained, and if by a vowel, **अव** is optionally substituted for **ओ**; **गो+अग्रम्=गोग्रम्**, **गोअग्रम्** and **गवाग्रम्** a multitude of cows or chief among cows; but if it be followed by **इन्द्र** and **अह** it necessarily changes its **ओ** to **अव**; **गो+इन्द्रः=गवेन्द्रः** an excellent bull; **गवाक्षः** a lattice-window, similarly.

§ 26. No *sandhi* is possible in the case of ¶—

1 What are called the *Pragrhya* exceptions; *viz.*—

(*a*) When a dual form (whether of a noun, pronoun or verb) ends in **ई**, **ऊ**, or **ए**‡; *e. g.* **हरी एतौ**; **विष्णू इमौ**; **गङ्गे अम्**; **पचते इमौ**.

* गौर्यंती छंदस्युपसंख्यानम् । अध्वपरिमाणे च । Vārtikas.

† अय्यजय्यौ शम्भवार्षे । Pān. VI. 1. 81.

‡ एङ् : पदान्तादाचि । Pān. VI. 1. 109. ‡ सर्वत्र विभाषा गोः । अवङ् एतो-
टायनस्य । इन्द्रे च । Pān VI. 1. 122-24.

¶ प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम् Fān. VI. 1. 125.

‡ ईदृदेद्विचनं प्रगृह्यम् ।

(b) When ई or ऊ follows the म् of the pronoun अदम् *; e. g. अमी ईसाः these lords; अम् आसते the two sit down.

Ob. The ए of the Vedic forms अस्मे and युष्मे also does not blend with a following vowel (ज्ञे । Pān. 1. 1. 13.); e. g. अस्मे इन्द्रावृहस्पती &c. Rg. IV. 49. 4. Similarly a Vaidic word having the sense of the loc. (but not ending in the termination of the loc.) remains unaffected by a following vowel; सोमो गौरी अधिश्रितः &c. Rg. X. 12. 3. where गौरी, stand for गौर्याम् the loc. term being dropped by छपां छलुक् Pān. VII. 1. 30.

(c) § Particles consisting of a single vowel, except आ meaning 'a little,' or 'a limit, exclusive or inclusive' or used as a preposition, when followed by a vowel, e. g. इ इन्द्र oh Indra, उ उमेश, आ एवं तु मन्यसे ah, you think so; but आ + उष्णम् = ओष्णम् (a little warm) &c.

(d) When an indeclinable ends in ओ ; e. g. अहो ईसाः; the final ओ of a noun in the vocative case optionally combines when followed by इति; e. g. विष्णो इति = विष्णविति, and विष्णो इति also विष्ण इति (see § 24 a.,)

N. B. All these vowels which do not blend with others, and sometimes the words in which they occur are technically called प्रगृह्य.

IL and *pluta* vowels; e. g. इति कृष्ण ३ अत्र गौश्चरति Come Kṛṣṇa; here is the cow grazing,

A vowel becomes *pluta* under the following circumstances:— §

(I) The last vowel of a sentence uttered in reply to a saluta-

* अदसो मात् । Pān I. 1. 11. 12.

§ निपात एकाग्रनाड् । ओत् । संनुदौ शाकल्यस्येतावनार्षे । Pān. I. 14-16.

§ वाक्यस्य टेः पुत उदात्तः । प्रत्यभिवादेऽग्रदे । Pān. VIII. 2. 82-83.

स्त्रियां न । भोराजन्यविशं वेति वाच्यम् । Vārtikas on the latter sū. दूराद्वृत्ते च । हेहप्रयोगे हेहयोः । Pān. VIII. 2. 84-85.

tion from a male person other than a S'údra when the name or the family is actually mentioned; *e. g.* भो आयुष्मानेधि देवदत्त ३ live long, O Devadatta, which is said in reply to “अभिवाद्ये देवदत्तोहम्” I, Devadatta, bow to you ; but the last इ in “भोआयुष्मती भव गार्गि” or in आयुष्मानेधि is not *pluta*; for in the 1st we have the name of a female and in the 2nd no name at all.

But if the sentence end in the word भोः or in the name of a *Kshatriya* or *Vaishya* the last vowel becomes optionally *pluta e. g.* आयुष्मान् एधि भोः or भो ३ ; आयुष्मानेधीन्द्रवर्मन् or वर्मन्, आयुष्मानेधीन्द्रपालित or-त ३ ।

(2) The final vowel of a sentence addressed from a distance to a person; and that of the particles हे and है used in such a sentence; *e. g.* सकून पिव देवदत्त ३; हे ३ राम; राम; है ३ ।

§ 27 The particle उ, preceded by a letter of the first five classes except अ and followed by any vowel, is optionally changed to वृ * ; किमु उक्तं किम्बुक्तम् and किमु उक्तं (by § 26 c.).

II. HALSANDHI, OR THE COALESCENCE OF FINAL CONSONANTS WITH VOWELS AND CONSONANTS.

§ 28 When स् or a consonant of the dental class comes in contact with :—

(a) † श् or a consonant of the palatal class, the corresponding letter of the latter class is substituted for the former, and श् for स्; हरिस् + शेते = हरिशेते Hari sleeps; रामः + चिनोति = रामश्चिनोति Rāma collects; सत् + चित् + सचित् Reality and knowledge; शार्ङ्गिन् + जय = शार्ङ्गिञ्जय Be you victorious, oh Kṛshṇa.

Exception :—(1) Dentals coming after श् are not changed into the corresponding palatals; *e. g.* विमः that which spreads lustre: प्रमः.

* मय उज्जो वो जा । Pa'n. VIII. 3-33.

† स्तोश्चुना श्चुः । शत् । हु ना शुः Pa'n. VIII. 4, 40, 44, 41.

(b) **व्** or a consonant of the lingual class, **व्** is substituted for **स्** and the corresponding letter of the latter class for the former; रामस् + षष्ठः = रामषष्ठः Râma who is sixth. रामस् + टीकते = रामटीकते Rama goes; तद् + टीका = तटीका A commentary on that; चक्रिन् + दौकसे = चक्रिण्दौकसे oh Kṛṣṇa, thou goest; पैप् + ता = पेष्टा one who pounds.

Exception—*(1) If a letter of the lingual class coming at the end of a word be followed by **स्** or a letter of the dental class, the **स्** as well as the dentals except the **न्** of नाम् नवति and नगरी remain unaffected; षट् + सन्तः = षट्सन्तः six good men; (see also § 39.); षट् + ते = षट्ते these six; but ईष्टे (since the **ट्** of ईष्ट् is not at the end of a word) he praises. So षण्णवति Ninety-six, षण्णगर्यः six towns; but सर्पिस् + तमम् = सर्पिष्टमम् abundance of ghee; as the exception excludes **स्**.

§ 29. If a letter of the group तु be followed by **व्** it does not substitute its corresponding lingual†; सन् + षष्ठः = सन्षष्टः sixth good man.

§ 30. If a consonant, except **रु** or **ह्**, coming at the end of a word, be followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it‡; एतद् + मुरारिः = एतन्मुरारिः and एतधुरारिः (see. § 22 sec. b.) this Murâri; षट् + मासाः = षण्मासाः and षट्मासाः six months.

N. B. If the nasal belong to a termination the change is necessary; तन्मात्रम् that alone; चिन्मात्रं mere knowledge. वाक् + मय = वाङ्मय । The word ककुषत् (see. Rag. IV. 22.) is irregularly formed.

§ 31. A letter of the dental class, followed by **स्**, is changed to

* न पदान्तादोरनाम् । Pân. VIII. 4. 42. अनाम्रवतिनगरीणामिति वाच्यम् । Vart.

† तोः वि. Pân. VIII. 4. 43.

‡ यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । Pân VIII. 4. 45.

ह्, the nasalised ह् taking the place of नः; तत्+ह्यः=तह्यः the destruction of that; विद्वान्+लिखति=विद्वान्लिखति a learned man writes.

§ 32. The म् of स्था and स्तम्भ is changed into थ् when after the preposition उद्; उद्+स्थानम्=उद्+थानम्=उद्धानम् and उद्धानम् (see. § 20. a), and then उत्थानम् and उत्थानम्, (vide § 34 below) and finally उत्थानम्, उत्थानम् rising up; similarly उत्तम्भनम् and उत्तम्भनम्-upholding.

§ 33. ह् coming after any of the first four letters of a class is optionally changed to the soft aspirate (4th letter) of that class†; वाक्+हरिः=वाह्रिः (see. b. under § 22), and by this वाह्रिः (वाचा हरिः) the possessor of speech, Brhaspati.

34. Any consonant, except a nasal or a semi-vowel, is changed to the first of its class, when followed by a hard consonant, and to the first or third when followed by nothing; वाक्, वाग्.

§ 35. म् preceded by a word ending in any of the first four letters of a class and followed by a vowel, a semi-vowel, a nasal or ह् is optionally changed to छ्; e. g. तद्+शिव=तद्+शिवः; and तद्+छिवः, and then तद्+शिवः, and तद्+छिवः by the above, and finally तच्छिवः and तच्छिवः that Siva (see. a. § 28.). Similarly तच्छ्लोकेन, तच्छ्लोकेन; but वाक्श्रोतति speech falters (as म् is not followed by any of the letters mentioned in the rule).

§ 36. ¶ म् at the end of a word is changed into an Anuswâra

* तोळि । Pân. VIII. 4. 60.

† नदः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य । Pa'n. VIII. 4. 61.

‡ मयो होन्यतरस्याम् । Pa'n. VIII. 4. 62.

|| शश्छोऽटि । खरि च । Pa'n. VI. I. 4. 63. 55.

¶ मोऽनुस्वारः । नश्चापदान्तस्य झलि । Pa'n. VIII. 3, 23, 24, and Pân. VIII. 3. 27, I. 3. 10. (see sec. b).

when followed by a consonant; *e. g.* हरिम् + वन्दे = हरिं वन्दे I salute Hari. But गम् + य + ते = गम्यते as म् is not at the end of a word. The word सम्राट् is an exception (see Pān. VIII. 3. 25).

(a) म् and न्, not at the end of a *pada*, are turned into an Anuswāra when followed by a consonant except a nasal or a semivowel or ह्; आकम् + स्यते = आकंस्यते he will overcome; यशान् + सि = यशांसि (nom. pl. of यशम् fame); but मन्यते he thinks, as न् is followed here by य which is a semi-vowel; ग्रामान् + गच्छति = ग्रामान्गच्छति as न् is at the end of a *pada* (grammatical form).

(b) This change is optional in the case of म् when ह् followed by म् comes after it; *e. g.* किम् + खलयति = किंखलयति and किंखलयति what does he shake?; but if this ह् be followed न्, न्, and if by य्, व्, ल्, the nasalised य्, व्, ल्, are optionally substituted for म्: *e. g.* किं + हुते = किंहुते or किंकुते what does he conceal? किम् + खः = किंखः and किंयः what! yesterday! so किंहुलयति, किंखलयति; किंहुलादयति and किंखलादयति; but अहम् आगतः अहमागतः।

§ 37. An Anuswāra, followed by any consonant except श, ष, म्, or ह् is changed to the nasal of the class to which the following letter belongs, necessarily when in the middle, and optionally when at the end of a word*; *e. g.* अन्क् + इतः = अं + क् + इतः (by the preceding rule and then) अङ्कितः marked (by this); so अन्च् + इतः = अञ्चितः honoured; कुण्ठितः obstructed; शान्तः calmed; गुम्फितः woven; त्वम् + करोषि = त्वं करोषि or त्वङ्करोषि thou doest; similarly संयन्ता or संय्यन्ता a restrainer; संवत्सरः or संव्यत्सरः a year; यं लोकम् or यल्लोकम् to which people.

§ 38. If ह् and ण् be followed by a sibilant, क् and द् respectively are suffixed to them optionally; and hard unaspirates are optionally changed into hard aspirates when followed by a sibilant†;

* अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः। चा पदान्तस्य। Pa'n, VIII. 4. 58-52.

† क्लोः कुक्कुक् शरि। Pa'n. VIII. 3. 28.

प्राङ् + षष्ठः = प्राङ्षष्ठः, प्राङ्क्षष्ठः, प्राङ्स्षष्ठः; the sixth man gone before;
 सुगण् + षष्ठः = सुगण्षष्ठः, सुगण्क्षष्ठः, सुगण्स्षष्ठः; the sixth good
 counter.

§ 39. If इ or न् at the end of a word be followed by स्, ध् (changed to त्) is optionally inserted between them; *e. g.* षड् + सन्तः = षड्सन्तः or षड् + ध् + सन्तः = षड्सन्तः six good men; so सन् + सः = सन्सः or सन्त्सः that good man.

(a) इ, ण् and न् at the end of a word and preceded by a short vowel double themselves when followed by a vowel†; *e. g.* प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्गात्मा the individual soul; so सुगण्णीशः the best reckoner; सन्नच्युतः good Achyuta.

§ 43. *Ob.* If the ending न् of a word be followed by श्, त् is optionally inserted between them‡; *e. g.* सन् + शंभुः = सन्शंभुः and सन्तंभुः S'ambhu existing for all times; and सन्तंशंभुः = सन्तंशंभुः and सन्तंछंभुः (by § 35); then by § 28. (a) न् being changed to ञ् (and त् to च्) सन्तंशंभु सन्त्तंशंभुः, and सन्त्तंछंभुः and finally by dropping न् optionally (by § 20 a.) सन्तंशंभुः, सन्त्तंशंभुः and सन्त्तंछंभुः सन्त्तंछंभुः.

§ 41. न् coming after र्, ष् or ऋ short or long in the same word is changed to ण् even though a vowel, a semi-vowel except ह्, a nasal, or a letter of the guttural or labial class or ह् comes between र्, ष् or ऋ and न्; || *e. g.* रामेन = रामेण; पूष् + ना = पूष्णा by the sun, पितृणाम् &c.; but राम + नाम = राम नाम (as these are two separate words). This change does not take place when न् is at the end of a word¶; रामान्.

* डः सि धुद् । नश्च । Pāṇ. VIII. 3. 22. 32.

† डमो ह्रस्वादचि डमुणित्यम् । Pāṇ. VIII. 3. 32.

‡ शि तुक् । Pāṇ. VIII. 3. 31.

|| रषाभ्यां नो णः समानपदे । अदकुप्वाद्नुम्वयायेपि । Pāṇ. VIII. 4. 1. 2.

¶ पदान्तस्य न । Pāṇ. VIII. 4. 37.

§ 42. स् belonging to a substitute (आदेश) or a termination (प्रत्यय) and not at the end of a grammatical form is changed to ष् when preceded by any vowel except अ or आ, a semivowel, a letter of the guttural class or ह्*; *e. g.* रामे + सु = रामेषु; but रामस्य as स् is preceded by अ. सुपीः सुपिसौ &c., as स् belongs to the word सुविस्. This change takes place even if an *anuswâra* substituted for न्, a *visarga* or श्, ष् or स् intervenet†; *e. g.* धनन् + सि = धनंषि nom. pl. of धनुस् neu., a bow. पिपटीष् + सु = पिपटीणु.

§ 43. The म् of सम् is changed to an Anuswâra and Visarga when followed by a form of the root कृ; the Anuswâra again is optionally changed to an Anunâsika; *e. g.* सम् + कर्ता = संस्कर्ता and सँस्कर्ता; म् is affixed to the ending of the words सम् पुम् and कान्‡; so संस्कर्ता and सँस्कर्ता.

N. B. The word संस्कर्ता is capable of having 108 different forms, as several *sûtras* are brought to bear upon it; but they are not given here as being tedious and of no material value.

Sections a, b, c and d may be omitted by beginners.

(a) ¶ The म् of पुम् is optionally nasalised and has म् added to it as above, when it is followed by a hard consonant except a sibilant, preceding a vowel, a semivowel, a nasal or ह्; पुम् + कोकिलः = पुम् + म् + कोकिलः = पुंस्कोकिलः, पुँस्कोकिलः a male *kokila* bird; so पुंस्पुत्रः and पुँस्पुत्रः the son, a grown up man; but पुंशीरम् milk for a man, पुंदासः a man-servant, Exception पुंल्यानम् the account of a man.

(b) न् at the end of a word (except प्रशान्) followed by च्, छ्, झ्, ञ्;

* अपदान्तस्य मूर्धन्यः । इण्कोः । आदेशप्रत्यययोः । Pa'n. VIII. 3. 55, 57, 59.

† नुम्विर्सर्जनीयशर्व्वत्रायेपि । Pa'n. VIII. 3. 58.

‡ संपुंक्तानां सो वक्तव्यः । Vârt.

¶ पुमः खय्यम्परे Pa'n. VIII. 3. 6. स्याज्आदेशे न । Va'rt.

or न्, थ् which is itself followed by a vowel, a semivowel, a nasal or ह्, undergoes the same changes*; e. g. शार्ङ्गिन् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + स् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + श् + छिन्दि (by § 28, sec. a) = शार्ङ्गिश्छिन्दि and शार्ङ्गिश्छिन्दि oh Kṛṣṇa, cut off; similarly चक्रिन् + त्रायस्व = चक्रिन्त्रायस्व and चक्रिन्त्रायस्व; save, oh Kṛṣṇa; but हन्ति as the न् is not at the end of a word. सन्त्सरः a fine handle of a sword. प्रशान्तनोति a good man spreads.

(c) The न् of नृन् when followed by प् undergoes this change optionally; नृन् + पाहि = नृन्पाहि, नृःपाहि, and नृैःपाहि.

(d) The न् of कान् followed by कान् also undergoes this change optionally; कान् + कान् = कांस्कान्, काँस्कान् to whom? स् or ष् is substituted for the visarga when the following sets are combined: कः + कः = कस्कः; similarly कौतस्कुतः where from, भ्रातृष्पुत्रः, सद्यस्कालः the present time; सर्पिष्कुण्डिका a ghee-pot; धनुष्कपालम् a bowstaff; यजुष्पात्रम् a sacrificial vessel; अयस्कान्त a magnet; तमस्काण्डः great darkness; अयस्काण्डः; भास्करः; अहस्करः the sun.

§ 44. च् is necessarily inserted between छ् and the preceding vowel, short or long; and optionally when a long vowel at the end of a word, except that of the particle मा and the preposition आ, precedes it †; e. g. शिव + छाया = शिवच्छाया Ś'iva's shadow.; so स्वच्छाया; चेच्छिद्यते what is cut again and again; लक्ष्मी + छाया = लक्ष्मीच्छाया or लक्ष्मीच्छाया; मा + छिदत् = माच्छिदत् may he not cut; आ + छादयति = आच्छादयति he covers.

VISARGASANDHI.

§ 45. स् at the end of a word followed by any letter or not, the

* नश्छव्यप्रशान् । Pân. VIII. 3. 7.

† छे च । Pân. VI. 1. 73. Properly च् is inserted, but it is changed to च् by § 28. आइमाहेश्च । दीर्घात् । पदान्ताद्वा । Pan. VI. I. 74-76.

पू of सजुष् and रू followed by a hard consonant or by nothing, are changed to a Visarga; as रामः पठति Râma reads. पितरु=पितः oh father. भ्रातुः कन्यका a brother's daughter.

§ 46. Visarga, followed by च्, छ्, ट्, ड्, and ठ्, ध्, themselves not followed by a sibilant, is changed to स्*; e. g. विष्णुः प्राता Vishnu, the protector: हरिश्चरति, Hari walks: रामग्रीकते Ra'ma goes; (Vide § 28.); but कः त्सरुः (as the रु is followed by स्); and optionally when followed by न्, ष् or स्†; रामः स्थाता or रामस्थाता Ra'ma who would stand; हरिः शेते or हरिश्शेते &c.

(a) Visarga, not belonging to an indeclinable is changed to स् when preceded by अ, and to ष्, when preceded by इ or उ, short or long and followed by the terminations पाश, कल्प, क and काम्य‡; e. g. पयस्पाशम् Bad milk; यशस्कल्पम् little short of fame; यशस्कम् with fame; यशस्काम्यति he desires fame; but प्रातःकल्पम् almost dawn (where प्रातः is an indec.); सर्पिष्पाशम् bad ghee, सर्पिष्कल्पम्, सर्पिष्कम्, सर्पिष्काम्यति. If the visarga, however, is a substitute for a final रु, it is not changed to स् before काम्य§; गीः काम्यति speech desires.

(b) § The Visarga of नमः and पुरः when prefixed as indeclinables to verbs beginning with क् or ख् and प् or फ् is optionally changed to स् in the case of the former and necessarily in that of the latter; e. g. नमस्करोति or नमःकरोति, पुरस्करोति puts in the front; but पुरः प्रवेष्टव्याः towns fit to be entered (as पुर is a noun).

* विसर्जनीयस्य सः । शर्परे विसर्जनीयः Pân VIII. 3. 34-35.

† वा शरि । Pân. V 3. 36.

‡ सोऽपदादौ । Pân. VIII. 3. 38. पाशकल्पककाम्येष्विति वाच्यम् । अनव्ययस्येति वाच्यम् । Vârtikas. इणः षः Pân. VIII. 3. 39.

§ काम्ये रेरेवेति वाच्यम् । Vârt.

§ नमस्पुरसोर्गत्योः । Pân. VIII. 3. 40.

(c) * Visarga, preceded by इ or उ and not belonging to a termination, is changed to ए except in the case of मुहुः often, if followed by a hard consonant of the guttural or the labial class: निः + प्रत्यहं = निष्प्रत्यहम् without obstacle. आविष्कृतम् disclosed; दुष्कृतम् a bad action; but मुहुः कृतम्; अग्निः करोति as the Visarga is substituted for स् a term.; so मातुः कृपा and not मातुष्कृपा. भ्रातृपुत्रः is an exception.

(d) † तिरस् optionally retains its स् when followed by क्, ख्, प् or रुः; तिरःकरोति or तिरस्करोति hides or scorns.

द्विः, त्रिः and चतुः, all of them adverbs showing frequency, change their Visarga to ए optionally under the same circumstances‡; द्विष्करोति or द्विःकरोति does twice; but चतुष्कपालम् having four parts (where चतुः is not an adverb).

(e) § The ending इः or उः of a word changes its visarga to ए optionally under the same circumstances when the presence of the following word is necessary for the completion of the sense; सर्पिष्करोति or सर्पिःकरोति turns into ghee; धनुष्करोति or धनुःकरोति makes a bow; but तिष्ठतु सर्पिः पिब त्वमुदकम्, as there is no connection here between the word सर्पिः and पिब.

And necessarily when at the end of the first member of a compound; as सर्पिष्कुण्डिका a pot for clarified butter; but परमसर्पिःकुण्डिका a big ghee-pot (as the word सर्पिः is an *uttara pada*).

(f) Visarga coming after the अ of a word other than an indeclinable and forming the first member of a compound is changed to ए when followed by a derivative of the roots कृ, कम्, and by कंस, कुंभ, पात्र, कुशा and कर्णि॥ e. g. अयस्कारः an iron-smith; अयस्कामः one who desires iron; अयस्कंसम् an iron pot; अयस्पात्रम्; अयस्कृशा a bridle;

* इदुपथस्य चाप्रत्ययस्य Pa'n. VIII, 3. 41.

† तिरसोऽन्यतरस्याम् । Pa'n. VIII, 3. 42.

‡ द्विस्त्रिचतुरिति कृत्वोर्थे । Pa'n. VIII, 3. 43.

§ इमुसोः सामर्थ्ये । नित्यं समासेऽनुत्तरपदस्थस्य । Pa'n. VIII, 3. 44-45.

॥ अतः कृकर्मिकसकुम्भपात्रकुशाकर्णीन्वनव्ययस्य । Pa'n. VIII, 3. 46.

अयस्कर्णी a kind of iron pot: but गीःकारः Brhaspati; स्वःकामः one desiring heaven (where स्वर is an indec.); यशः करोति (as there is no comp.); and परमयशःकारः producing great fame (as the word यशस् is not the first member of the com.)

(g) * The words अवः and शिरः change their visarga to स् when followed by पद under the same circumstances as those mentioned above; अधःस्पदम्, शिरःस्पदम्; but अधःपदं when there is no comp; परमशिरःपदम् (as शिर is the latter member उत्तरपद).

§ 47. Visarga (substituted for स् and not र्) preceded by short अ and followed by short अ or a soft consonant is changed to उ; शिवः + अर्च्यः = शिव + उ + अर्च्यः = शिवो + अर्च्यः = शिवोर्च्यः S'iva is adorable; (see § 25); देवः + वन्यः = देवो वन्यः God should be saluted; but तिष्ठतु पय अ ३ प्रिदत्त (where the अ after पयः is *pluta*); प्रातः + अत्र = प्रातरत्र (for here the visarga is substituted for र्); so प्रातर्गच्छ &c.

§ 48. Visarga preceded by आ is dropped necessarily when followed by a soft consonant, and optionally when followed by a vowel; it is also optionally dropped when preceded by अ and followed by a vowel except अ; when it is not dropped it is changed to य in both these cases; देवाः + नम्याः = देवा नम्याः; देवाः + इह = देवा इह देवायिह ।

§ 49. (a) Visarga, preceded by any vowel except अ or आ and followed by a vowel or a soft consonant, is changed to र्; हरिः + जयति = हरिर्जयति Hari conquers; so भावुरुदेति the sun rises; गौरागच्छति a cow or bull comes.

Exception:—The Visarga of the particles भोः, मगोः and अघोः obeys § 48; e. g. भोः + अच्युत = भो अच्युत or भोयच्युत oh Achyuta; भगो नमस्ते Bhago ! a bow to thee; अघो याहि oh you go.

(b) The न् of अहन्, not followed by a declensional termination, is always changed to र्; but if followed by पति ‡ and other words

* अधःशिरसी पदे । Pân. VIII. 3. 47.

‡ अह्रादीनां पत्यादिषु वा रेफः Várt.

such as गिर, धुर् &c. the change is optional and if by रूप and रात्रि, visarga is substituted for it; अहः, अहरहः day by day; अहःपतिः or अहर्पतिः the lord of the day, the sun; गीर्षतिः or गीष्पतिः Bṛhaspati; धूर्पतिः or धूष्पतिः a leader; but अहोभ्याम् Inst. dual; अहोरूपम् the form of the day; गतमहो रात्रिरेषा; अहोरात्रः day and night; अहोरात्रन्तरम् a portion of S'aman to be chanted by day.

(c) * इ or द् followed by इ or द् respectively is dropped, and the preceding अ, इ or उ if short is made long पुनर् + रमते पुनारमते sports again; हरिः + रम्यः = हरिर् + रम्यः = हरीरम्यः Hari is graceful; but वृद् + दः = वृढः (from वृह् + त्) p. p. of वृह् to grow.

§ 50. † (a) The स् of the nom. sing. of तद् and एतद् *mas.* is dropped before a consonant when they do not end in क or are not used in a negative Tatpuruṣa; e. g. स शंभुः; एष विष्णुः; but एषको रुद्रः this Rudra; असश्शिवः that is not Ś'iva (a neg. Tat.) ; एषोत्र.

(b) ‡ Sometimes in poetry the स् of सः and एषः is considered as not existing when followed by a vowel other than अ, so that the two vowels may combine in order to meet the exigencies of the metre; e. g. सेमामविड् प्रभृति य ईशिषे &c. Rg. II. 24. 1.

सैष दाशरथी रामः सैष राजा युधिष्ठिरः ।

सैष कर्णो महात्यागी सैष भीमो महाबलः ॥

Chapter III.

SUBANTA OR DECLENSION.

§ 51. In the present chapter *Declension* or the inflection of nouns, substantive and adjective, is considered.

§ 52. The crude form of a noun (any declinable word) not yet inflected is technically called a *Prā'tipadika* (प्रातिपदिक).

* रोरि । वृलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः । Pa'n. VIII. 3. 14. VI. 3. 111.

† एतत्तदोः सुलोपोऽकोरनन्समासे हलि । ‡ सोचि लोपे चेत्पादपूर्णम् । Pān : VI. 1. 132, 134.

§ 53. A noun has three genders: a masculine gender (mas.), a feminine gender (fem.), and a neuter gender (neu.) The question about the determination of the gender of nouns will be considered in a separate chapter.

§ 54. There are three numbers:—Singular (sing.), dual (du.), and plural (pl.) The singular number denotes one, the dual two, and the plural three or more*.

§ 55. There are eight cases in each number:—Nominative (Nom. or N.), Vocative (Voc. or V.) Accusative (Acc. or A.) Instrumental (Ins. or I.), Dative (Dat. or D.), Ablative (Ab. or A.), Genitive (Gen. or G.), and Locative (Loc. or L.). These express nearly all relations between words in a sentence.

N. B. These genders, numbers and cases will, for the sake of convenience, be denoted by their abbreviations enclosed into brackets after each.

§ 56. Snp (सुप्†) is the technical term for a case termination in Sankṛt. Declension consists in adding the case terminations to the crnde form or base.

* व्येकयोर्द्विवचनैकवचने । बहुषु बहुवचनम् । Pa'n. I. 4. 22. 21.

† The general terminations as given by Paṇini are—स्वौजसर्मा-ट्छ्वाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्सुप् । IV. 1. 2. *i. e.* Nom. सु औ जस्; Acc. अम् औट् शस्; Ins. टा भ्याम् भिस्; Dat. डे भ्याम् भ्यस्; Ab. ङसि भ्याम् भ्यस्; Gen. ङस् ओस् आम्; Loc. ङि ओस् सुप्. Some of these terminations, as is common with Paṇini's system of nomenclature, have certain *Its* (servile letters) added or prefixed to them; *e. g.* उ in सु, ज् in जस् &c. It will be easily seen that the term सुप् is obtained by taking the first letter and the last *It* in the sūtra.

§ 57. The following are the normal case-terminations:—

<i>Mas. and Fem.</i>				<i>Neu.</i>			
	Sing.	Dual.	Plural.		Sing.	Dual.	Plural.
N. V.	म्	औ	अम्	N. A.	म्	ई	इ
A.	अम्	"	"	V.		"	"
I.	आ	भ्याम्	भिम्	The rest like the mas.			
D.	ए	"	भ्यम्				
Ab.	अम्	"	"				
G.	"	ओम्	आम्				
L.	इ	"	सु				

§ 58. The Vocative is considered to be a different aspect of the nom. and is identical with it in the dual and plural. It is, therefore, supposed to have no separate terminations of its own. In the sing. it sometimes coincides with the original stem, sometimes with the nom., at others, it differs from both.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

§ 59. Declension is for the sake of convenience divided into two classes:—

I. BASES ENDING IN VOWELS.

II. BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 60. The declension of adjectives does not, in general, differ from that of substantives. It will not, therefore, be given here separately; the points of difference only will be noted.

SECTION I.

I. BASES ENDING IN VOWELS.

Note:—The variations and modifications, which the general terminations given above undergo when applied to several of the vowel bases, are so numerous, that it has been thought advisable

not to notice them here, as being tedious, but simply to give the forms and leave the students to find them out for themselves. Every word declined here should be considered a model and words alike in form should be declined similarly to it.

Nouns ending in अ Mas. and Neu.

§ 61. राम *m.* Rāma.

ज्ञान. *n.* knowledge.

	Sing.	Dual.	Plural.		Sing.	Dual.	Plural.
N.	रामः	रामौ	रामाः	N.	ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
V.	राम	"	"	V.	ज्ञान	"	"
A.	रामम्	"	रामान्	A.	ज्ञानम्	"	"
I.	रामेण	रामाभ्याम्	रामैः	The rest like राम.			
D.	रामाय	"	रामेभ्यः				
Ab.	रामात्	"	"				
G.	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्				
L.	रामे	रामयोः	रामेभ्यु				

* The न of इन is changed to ण by § 41. Ins. sing. of जन is जनेन.

§ 62. Decline all nouns ending in अ mas. and neu. similarly.

(a) The Loc. sing. of words ending in अह् (substituted for अहन् a day, at the end of a Tat. comp.) is optionally formed like that of nouns ending in न्; *e. g.* व्यह् has व्यहे, व्यहि or व्यहनि. So व्यहे, व्यहि or व्यहनि &c. see p. 73.

Nouns ending in आ Mas. and Fem.

§ 63. गोवा *mas.* a cow-herd.

(a) Mas. nouns ending in आ take the general terminations. The final आ is dropped before a vowel termination beginning with the Acc. plu.

N. V.	गोपाः	गोपौ	गोपाः
A.	गोपाम्	„	गोपः
I.	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
D.	गोपे	„	गोपाभ्यः
Ab.	गोपः	„	„
G.	„	गोपोः	गोपाम्
L.	गोपि	„	गोपासु

§ 64. Decline similarly विश्वपा the protector of the world, शंखध्मा a conch-shell-blower, सोमपा one who quaffs the soma-juice, धूम्रपा one who inhales smoke, बलदा strength-giver, or Indra, and other comp. nouns derived from roots ending in आ.

(a) If the latter member be not a root the final आ is not dropped; e. g. हाहा name of a Gandharva, Acc. plu. हाहान् ; D. Ab. G. and L. sing. हाहै, हाहाः, हाहाः and हाहे respectively. The rest like गोपा

§ 65. रमा fem. the goddess of wealth.

N.	रमा	रमे	रमाः
V.	रमे	„	„
A.	रमाम्	„	„
I.	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
D.	रमायै	„	रमाभ्यः
Ab.	रमायाः	„	„
G.	„	रमयोः	रमाणाम्
L.	रमायाम्	„	रमासु

§ 66. Decline all other fem. nouns in आ similarly.

§ 67. Irregular bases:—The Voc. sing. of अम्बा, भद्रा and अक्का, all meaning 'a mother', is अम्ब, अद्भ and अक्क respectively.

§ 68. Several adjectives ending in अ follow the declension of pronouns, for which see the chap. on pronouns.

Nouns ending in इ and उ mas. fem. and neu.

§ 69. हरि &c.—

हरि *mas.* Hari.

Sing.	Dual.	Plural.
N. हरिः	हरी	हरयः
V. हरे	"	"
A. हरिम्	"	हरीन्
I. हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
D. हरये	"	हरिभ्यः
Ab. हरेः	"	"
G. "	हर्योः	हरीणाम्
L. हरौ	"	हरिषु

मति *fem.* intellect.

Sing.	Dual.	Plural.
N. मतिः	मती	मतयः
V. मते	"	"
A. मतिम्	"	मतीः
I. मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
D. मतये or मत्यै	"	मतिभ्यः
Ab. मतेः or मत्याः	"	"
G. मतेः or मत्याः	मत्योः	मतीनाम्
L. मतौ or मत्याम्	"	मतिषु

गुरु *mas.* a preceptor.

N. गुरुः	गुरू	गुरवः
----------	------	-------

V. गुरो	गुरू	गुरवः
A. गुरुम्	गुरू	गुरून्
I. गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
D. गुरवे	"	गुरुभ्यः
Ab. गुरोः	"	"
G. ,,	गुरवोः	गुरुणाम्
L. गुरौ	"	गुरुषु

धेनु fem. a cow.

N. धेनुः	धेनू	धेनवः
V. धेनो	"	"
A. धेनुम्	"	धेनूः
I. धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
D. धेनवे, धेन्वै	"	धेनुभ्यः
Ab. धेनोः, धेन्वाः	"	"
G. ,,	धेन्वोः	धेनूनाम्
L. धेनौ, धेन्वाम्,	"	धेनुषु

वारि neu. water.

N. वारि	वारिणी*	वारीणि
V. वारे or वारि	"	"
A. वारि	"	"
I. वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
D. वारिणे	"	वारिभ्यः
Ab. वारिणः	"	"
G. वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
L. वारिणि	"	वारिषु

* इकोऽचि विभक्तौ । Pan. VII. 1. 73. Neu. nouns ending in इ, उ, ऋ, or ल take the augment नू before vowel case terminations.

मधु *neu.* honey.

N. मधु	मधुनी	मधूनि
V. मधो or मधु	"	"
A. मधु	"	"
I. मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
D. मधुने	"	मधुभ्यः
Ab. मधुनः	"	"
G. "	मधुनोः	मधूनाम्
L. मधुनि	"	मधुवु

§ 70. Adjectives ending in इ and उ when used with neuter nouns are optionally declined like mas. nouns in इ and उ in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and Gen. and Loc. duals; *e. g.* शुचि *neu.* white, pure; गुरु *neu.* heavy:—

शुचि *neu.*

N. शुचि	शुचिनी	शुचीनि
V. शुचि or शुचे	"	"
Ac. शुचि	"	"
I. शुचिना	शुचिभ्याम्	शुचिभिः
D. शुचये or शुचिने	"	शुचिभ्यः
Ab. शुचेः or शुचिनः	"	"
G. " "	शुच्योः or शुचिनोः	शुचीनाम्
L. शुचौ or शुचिनि	"	शुचिह

गुरु *neu.*

N. गुरु	गुरुणी	गुरुणि
V. गुरु or गुरो	"	"

Ac. गुरु	गुरुणी	गुरुणि
I. गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
D. गुरवे or गुरुणे	"	गुरुभ्यः
Ab. गुरोः or गुरुणः	"	"
G. "	गुरवोः, गुरुणोः	गुरुणाम्
L. गुरौ or गुरुणि	"	गुरुषु

§ 71. Decline all other nouns and adjectives ending in इ or उ mas, fem, and neu. similarly.

§ 72. Irregular bases:—

सखि *mas.* a friend.

N.	सखा	सखायौ	सखायः
V.	सखे	"	"
A.	सखायम्	"	सखीन्
I.	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
D.	सख्ये	"	सखिभ्यः
Ab.	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सखीनाम्
L.	सख्यौ	"	सखिषु

Obs. (a) The words सुसखि a good friend (शोभनः सखा), अतिसखि a close friend (अतिशयितः सखा), परमसखि a great friend, or one having a great friend (परमः सखा यस्य, परम सखा वा), are declined like सखि in the N. V. and A. and like हरि in other cases; but अतिसखि (सखीमतिक्रान्तः one who has abandoned a female companion) is declined like हरि. *N. B.* सखी fem. is declined like नदी.

पति *mas.* a master.

N.	पतिः	पती	पतयः
V.	पते	"	"
A.	पतिम्	"	पतीन्

I.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
D.	पत्ये	„	पतिभ्यः
Ab.	पत्युः	„	„
G.	„	पत्योः	पतीनाम्
L.	पत्यौ	„	पतिषु

§ 73. Compound nouns ending with पति such as भूपति &c. are declined like हरि regularly. प्रियत्रि (प्रियाः त्रयः यस्य यस्या वा) is declined like हरि mas. & मति fem.; the Gen. plu. is optionally like that of त्रि; परमत्रीणाम्, or त्रयाणाम्.

§ 74. Obs. (a) औडुलोमि a descendant of Uduloman (उडुलोमः अपत्यं पुमान्) is declined like हरि in the sing. and dual. and like राम in the plural, the original word उडुलोम being substituted;* N. औडुलोमिः, औडुलोमी, उडुलोमाः &c.

(b) Words of similar derivation (see Pān. II. 4. 62. 63. 65. 66. and IV. 1. 105) also substitute their originals in the plural; e. g. गर्गस्य अपत्यं गार्ग्यः N. गार्ग्यः गार्ग्यौ गर्गाः &c.

Words ending in ई and ऊ mas. and fem.

§ 75. नदी f. a river; वधू f. a woman, a bride.

नदी fem.

N.	नदी	नद्यौ	नद्यः
V.	नदि	„	„
A.	नदीम्	„	नदीः
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
D.	नद्यै	„	नदीभ्यः
Ab.	नद्याः	„	„

* From उडुलोमन् name of a sage, + इभू (इ) added अपत्यार्थे by 'वाह्वादिभ्यश्च' Pān. IV. 1. 96, the final न् being dropped (Pān. VI. 4. 144).

G.	”	नद्योः	नदीनाम्
L.	नद्याम्	”	नदीषु

Decline all other fem. nouns in ई similarly.

(a) The words अवी a woman in her monthly course, लक्ष्मी wealth, तरी a boat, स्तरी smoke, and तन्त्री a lute, do not drop the स् of the nom. sing.* e. g. अवीः, लक्ष्मीः &c.

वधू f.

N.	वधूः	वध्वौ	वध्वः
V.	वधु	”	”
A.	वधूम्	”	वधूः
I.	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः
D.	वध्वै	”	वधूभ्यः
Ab.	वध्वाः	”	”
G.	”	वध्वोः	वधूनाम्
L.	वध्वाम्	”	वधूपु

Decline भ्रश्रु a mother-in-law, चमू an army, कर्कन्धू the jujube tree, कफेष्टु a phlegmatic woman, यवागू rice-gruel, चम्पू a class of compositions, and other feminine nouns in ऊ similarly. अतिचमू mas. and fem. is declined like चमू except in the Acc. plu. mas. which is अतिचमून्.

§ 76. Mas. nouns ending in ई :—

वातं प्रमिमीते असौ वातप्रमीः ‘an antelope as fleet as the wind; f. वात + प्रमा + ई Uṇādi IV. 1.—

N. V.	वातप्रमीः	वातप्रम्यौ	वातप्रम्यः
A.	वातप्रमीम्	”	वातप्रमीन्
I.	वातप्रम्या	वातप्रमीभ्याम्	वातप्रमीभिः
D.	वातप्रम्ये	”	वातप्रमीभ्यः
Ab.	वातप्रम्यः	”	”

* अवीतन्त्रीतरीलक्ष्मीधीहीश्रीण्प्रमुणादिषु । सप्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां न सुलोपः कदाचन ॥

G. वातप्रम्यः

वातप्रम्योः

वातप्रम्याम्

L. वातप्रमी

„

वातप्रमीम्

Decline (यान्ति अनेन इति) यदी a way or a horse, (पाति लोकं इति) पपी the sun, &c. similarly.

Obs. Decline (बहुयः श्रेयस्यः यस्य) बहुश्रेयसी mas. one having many good wives, and (लक्ष्मीं अतिक्रान्तः) अतिलक्ष्मी mas., like नदी except in the Acc. plu. which is बहुश्रेयसीन् and अतिलक्ष्मीन् respectively. अतिलक्ष्मी fem. should be declined like लक्ष्मी.

The word वातप्रमी, derived with the affix किप्, is declined like प्रवी which see.

§ 77. Root nouns in ई or ऊ M. F. N.

Rule of *Sandhi*—(a) The ending इ or उ, short or long, of nouns derived from roots with the affix किप् (o) and of भू, is changed to इय् or उय् before the vowel terminations*; the fem. nouns of this description are optionally declined like नदी in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and the Gen. plu.

(b) But if the ending इ or उ of a many-voweled noun having a root at the end be not preceded by a radical conjunct consonant or the root noun has a preposition termed गति (i. e. as added to the root) or a word governed by the root preceding it, it is changed to य् or व्, except in the case of सुधी and nouns ending in भू†.

धी fem.

भू fem.

N.	धीः	धियौ	धियः
V.	„	„	„
A.	धियम्	„	„

N.	भूः	भुवौ	भुवः
V.	„	„	„
A.	भुवम्	„	„

* भचि श्रुधातुभ्रुवां यौप्रियङ्गुवङौ Pán. VI. 4. 77.

† एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ओः सुपि Pán. VI. 4. 82. 83. गतिकारके-
त्पूर्वपदस्य यण् नेष्यते । Vár. न भूसुधियोः । Pán. VI. 4. 85.

I. चिया धीभ्याम् धीभिः	I. भुवा भूभ्याम् भूभिः
D. चिये-वै " धीभ्यः	D. भुवे-वै " भूभ्यः
Ab. चियः-याः " "	Ab. भुवः-वाः " "
G. " चियोः { चियाम् धीनाम्	G. " भुवोः { भुवाम् भूनाम्
L. चियि-याम् " धीवु	L. भुवि-वाम् " भूवु

Decline similarly ही, श्री, सुश्री, Decline similarly स, जू, सुभू
सुधी, शुद्धी, दुर्गी, भी, तृश्चिकभी, &c. भू, सुभू. &c.

प्रधी. *mas.* (प्रकृष्टं ध्यायति)

N. V. प्रधीः	प्रध्यौ	प्रध्यः
A. प्रध्यम्	प्रध्यौ	प्रध्यः
I. प्रध्या	प्रधीभ्याम्	प्रधीभिः
D. प्रध्ये	"	प्रधीभ्यः
Ab. प्रध्यः	"	"
G. "	प्रध्योः	प्रध्याम्
L. प्रधिय	"	प्रधीवु

Decline similarly वेगी (वेगं इच्छति), जलपी, उत्री, ग्रामणी, सेनानी,
&c. *mas.* and *mas.* and *fem.*; the *Loc. sing.* of nouns ending in नी
is made up by adding आम्* *e. g.* उन्याम्, ग्रामण्याम्, सेनान्याम् &c.

खलपू *mas.* (खलं पुनाति).

N. V. खलपूः	खलप्वौ	खलप्वः
A. खलप्वम्	"	"
I. खलप्वा	खलपूभ्याम्	खलपूभिः
D. खलप्वे	"	खलपूभ्यः
Ab. खलप्वः	"	"
G. "	खलप्वोः	खलप्वाम्

* See *on page 45.

L. खलप्वि

„

खलपूपु

Decline similarly स्रद्ध (स्रद्धु लुनाति), दृम्भू (the thunderbolt of Indra or the god of death), करभू पुनर्भू, वर्षाभू, &c. mas. and mas. and fem.

प्रधि* neu. like वारि. खलपु† neu. like मधु.

N. A. प्रधि प्रधिनी प्रधीनि

N. A. खलपु खलपुनी खलपूनि

V. प्रधि-धे „ „

V. खलपो-पु „ „

I. प्रध्या-धिना &c. option-

I. खलप्वा-पुना &c. optionally

ally like the mas. before the vowel terminations.

like the mas. before the vowel terminations.

प्रधी fem. mas.

(प्रकृष्टा धीः fem. प्रकृष्टा धीर्यस्याः यस्य वा fem. mas.)

Voc. sing. Da. Ab. Gen. and Loc. sing. Gen. plu. like नदी; the rest like प्रधी mas.; e. g.

N. प्रधीः	प्रध्यौ	प्रध्यः
V. प्रधि	„	„
A. प्रध्यम्	„	„
I. प्रध्या	प्रधीभ्याम्	प्रधीभिः
D. प्रध्यै	„	प्रधीभ्यः
Ab. प्रध्याः	„	„
G. „	प्रध्योः	प्रधीनाम्
L. प्रध्याम्	„	प्रधीषु

Decline similarly कुमारी (कुमारीम् इच्छतीति कुमारीव आचरतीति वा) except in the Nom. sing. which is कुमारी.

* डेराम्नास्त्रीभ्यः । Pān. VII. 3. 116. अम् is substituted for the loc. sing. in the case of words ending in नदी, आ and the word नी.

† ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य । Pān. I. 2. 47. A *prātipadika* ending in a long vowel has a short vowel substituted for it when becoming neu.

सुधी (सुष्टु ध्यायति). *m.* and *f.* also according to Kaiyata).

N. V.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः
A.	सुधियम्	"	"
I.	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः
D.	सुधिये	"	सुधीभ्यः
Ab.	सुधियः	"	"
G.	"	सुधियोः	सुधियाम्
L.	सुधियि	"	सुधीषु

Decline similarly सुश्री, शुद्धी, परमधी, नी &c. *mas.* and *fem.* The *L. sing.* of नी is नियाम्.

स्वभू *mas.* (स्वेन भवति) self-existent.

N. V.	स्वभूः	स्वभुवौ	स्वभुवः
A.	स्वभुवम्	"	"
I.	स्वभुवा	स्वभूभ्याम्	स्वभूभिः
D.	स्वभुवे	"	स्वभूभ्यः
Ab.	स्वभुवः	"	"
G.	"	स्वभुवोः	स्वभुवाम्
L.	स्वभुवि	"	स्वभूषु

Decline similarly स्वयंभू, परमद, (परमश्रसौ लृश्च) दृग्भू, काराभू &c. *mas.* and *mas.* and *fem.*

सुधि *neu.* like वारि.

N. A.	सुधि	सुधिनी	सुधीनि
V.	सुधि-धे	"	"
I.	सुधिया-सुधिना	&c. optionally like the <i>mas.</i> before	

the vowel terminations. G. Dual सुधियोः-नोः.

N. A.	स्वभु	स्वभुनी	स्वभूनि
V.	स्वभु-भो	"	"
I.	स्वभुवा-ना	&c. optionally like the <i>mas.</i> before the	

vowel terminations.

वर्षाभू fem.

N.	वर्षाभूः	वर्षाभवौ	वर्षाभवः
V.	वर्षाभु	"	"
A.	वर्षाभवम्	"	"
I.	वर्षाभ्वा	वर्षाभूभ्याम्	वर्षाभूभिः
D.	वर्षाभवै	"	वर्षाभूभ्यः
Ab.	वर्षाभ्वाः	"	"
G.	"	वर्षाभवोः	वर्षाभूणाम्
L.	वर्षाभवाम्	"	वर्षाभूषु

Decline similarly प्रसू, वीरसू, पुनर्भू a widow remarried; &c.

§ 78. Obs. (सखायमिच्छतीति) सखी; (सह खेन वर्तते इति सखः; तमिच्छतीति) सखी; (सुतमिच्छतीति) सुमी; (सुखमिच्छतीति) सुखी, (लुनामिच्छतीति) लुनी, (क्षाममिच्छतीति) क्षामी, (प्रस्तीममिच्छतीति) प्रस्तीमी &c:—

सखी (सखायमिच्छतीति).

N.	सखा	सखायौ	सखायः
V.	सखीः	"	"
A.	सखायम्	"	सख्यः
I.	सख्या	सखीभ्याम्	सखीभिः
D.	सख्ये	"	सखीभ्यः
Ab.	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सख्याम्
L.	सख्यि	"	सखीषु

सखी (सखमिच्छतीति).

N. V.	सखीः	सख्यौ	सख्यः
A.	सख्यम्	"	"

The rest like the other सखी. Decline similarly सखी, सुमी, लुनी, क्षामी, प्रस्तीमी &c.

Words like शुक्की, पक्की should be declined like सुमी.

§ 79.

स्त्री *fem.* a woman.*

N.	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः	D.	स्त्रियै	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
V.	स्त्रि	"	"	Ab.	स्त्रियाः	"	"
A.	स्त्रियम्-स्त्रीम्	"	"-स्त्रीः	G	स्त्रियाः	स्त्रियोः	स्त्रीणाम्
I.	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	L.	स्त्रियाम्	"	स्त्रीषु

Obs. अतिस्त्रि *m. f. n.**mas.*

N.	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियः
V.	अतिस्त्रे	"	"
A.	अतिस्त्रियम्-अतिस्त्रीम्	"	अतिस्त्रियः-अतिस्त्रीन्
I.	अतिस्त्रिणा	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभिः
D.	अतिस्त्रये	"	अतिस्त्रिभ्यः
Ab.	अतिस्त्रेः	"	"
G.	"	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रीणाम्
L.	अतिस्त्रौ	"	अतिस्त्रिषु

fem.

Acc. plu. अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः; the I. D. Ab. G. and L. singulars, अतिस्त्रिया, अतिस्त्रियै-स्त्रये, अतिस्त्रियाः-स्त्रेः, अतिस्त्रियाः-स्त्रेः, अतिस्त्रियाम्-स्त्रौ respectively; the rest like the mas.

neu.

Like शुचि except in the Gen. and Loc. dual forms which are अतिस्त्रियोः-णोः

§ 80. Mas. words ending in ऊ not derived from roots; *e. g.* इह name of a Gandharva.

N. V.	इहः	इहौ	इहः
A.	इहम्	"	इहन्
I.	इहा	इहभ्याम्	इहाभिः
D.	इहे	"	इहभ्यः
Ab.	इहः	"	"

स्त्रियाः । वाङ्मसोः । Pān. VI. 4. 79. 80.

G. हृहः	हृहोः	हृहाम्
L. हृहि	"	हृहुषु

Decline similarly वृम्भ (वृम्भति इति one who strings together)
Nouns ending in क *mas. fem. and neu.*

§ 81. Nouns derived from roots with the affix तृ (तृच् and तृत् Pān. III. 1. 133. and 2. 135), such as कर्तृ a maker, &c. and the words स्वस्त् f, नप्तृ, नेष्टृ, क्षतृ, होतृ, पोतृ, and प्रशास्त् as also उद्गातृ change their कृ to आ in the Nom. sing. and to आर् in the first five inflections. The कृ is lengthened in the Acc. and Gen. pl. and changed to उर् before the Ab. and Gen. sing; the Voc. sing. ends in अर्.

धातृ *mas.* the creator.

N. धाता	धातारो	धातारः
V. धातः (र)	"	"
A. धातारम्	"	धातून्
I. धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे	"	धातृभ्यः
Ab. धातुः	"	"
G. "	धात्रोः	धातूणाम्
L. धातरि	धात्रोः	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेतृ, नप्तृ, शास्त्, उद्गातृ &c

धातृ *neu*

A. धातृ	धातृणी	धातृणि
V. धातः-तृ	"	"
A. धातृ	"	"
I. धात्रा-तृणा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे-तृणे	"	धातृभ्यः

अप्तृन्तृक्स्वप्तृनप्तृनेष्टृक्षतृपोतृप्रशास्तृणाम् । Pān. VI. 4. 11. उद्गातृ-
नादस्य भवत्येव समर्थसूत्रे ' उद्गातारः ' इति भाष्यप्रयोगात् । Sid. Kau.

Ab. धातुः-तृणः	धातुभ्याम्	धातुभ्यः
G. "	धात्रोः-तृणो.	धातूणाम्
L. धातरि	"	धातुषु

Decline similarly कर्तृ, नेतृ, ज्ञातृ, &c.

स्वसृ and other fem. nouns should be declined like धातृ except in the Acc. plu. which is स्वसृः. See below.

§ 82. Nouns expressive of relationship like पितृ *m.* a father, मातृ *f.* a mother, देवृ *m.* a husband's brother, &c. with the exception of नप्तृ a grandson, भर्तृ a husband and स्वसृ a sister, as also the words शंस्तृ one who raises (Un. II. 92), नृ a man (Un. II. 98) and सव्येष्टृ a charioteer, do not change their कृ to आर in the N. dual and plural and Acc. sing. and dual; *e. g.*

N. पिता पितरौ पितरः
V. पितः(र) " "
A. पितरम् " पितृम्
The rest like धातृ

Decline similarly भ्रातृ.

जामातृ, देवृ, शंस्तृ, सव्येष्टृ and...
नृ. The Gen. plu. of नृ is
नृणाम् or नृणाम्*

N. माता मातरौ मातरः
V. मातः(र) " "
A. मातरम् " मातृम्
The rest like स्वसृ

Decline similarly यातृ a husband's brother's wife दुहितृ a daughter, and ननान्तृ or ननन्दृ a husband's sister.

§ 83. The word क्रोष्टृ a jackal, is declined like a word ending in कृ necessary in the first five inflections and optionally before the vowel terminations beginning with the Inst. sing. except that of the Gen. plu.† *e. g.*

* नृ च । Pân. VI. 4. 9. नृ इत्येतस्य नामि वा दीर्घः स्यात् । Sid. Kau.

† नञि च नन्देः । Un. II 97 न नन्दति ननान्दा । इह वृद्धिर्नानुवर्तते इत्येके । ननान्त्वा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनी च सा' इति शङ्खार्णवः । Sid. Kau.

‡ नृज्वत्क्रोष्टुः विभाषा तृतीयादिष्वचि । Pân. VII. 1. 95. 97.

N.	कोटा	कोटारौ	कोटारः
V.	कोटो	"	"
A.	कोटारम्	"	कोटून्
I.	कोट्ठा-पुना	कोटुभ्याम्	कोटुभिः
D.	कोट्टे-टवे	"	कोटुभ्यः
Ab.	कोटुः-कोटोः	"	"
G.	"	कोट्टोः-ट्टोः	कोटूनाम्
L.	कोट्टरि-टौ	"	कोटुषु

(a) कोटु becomes कोट्ट in the *fem.* also (by स्त्रियां च Pan. VIII. 1 96.) which with the *fem.* term. ई becomes कोट्टी and is declined like नदी.

Obs.—The word प्रियकोटु *neu.* is declined like मधु and optionally like कोटु *mas.* before the vowel terminations from the I. sing.; e. g. D. sing. प्रियकोट्टे-टवे-ट्टने.

Words ending in कृ and लृ.

§ 84. There are no words ending in कृ or लृ; therefore, the imitative sounds of the roots कृ and लृ and गम्ल and शक्ल are taken to show what the forms of such words will be, if there be need to use such words.

कृ m.			
N. V.	कीः, कृः	किरो, क्रौ	किरः, क्रः
A.	किरम्, कृम्	"	किरः, कृन्
I.	किरा, क्रा	कीर्भ्याम्, कृभ्याम्,	कीर्भिः, कृभिः
D.	किरे, क्रे	"	कीर्भ्यः, कृभ्यः
Ab.	किरः, कृः	"	"
G.	"	किरोः, क्रोः	किराम्, क्राम्
L.	किरि, क्रि	"	कीर्षु, कृषु

Decline लृ similarly.

गम्ल् m.

N.	गमा	गमलौ	गमलः
V.	गमल्	"	"
A.	गमलम्	"	गम्लन्
I.	गम्ला	गम्लभ्याम्	गम्लभिः
D.	गम्ले	"	गम्लभ्यः
Ab.	गम्लु	"	"
G.	"	गम्लोः	गम्लणाम्
L.	गमलि	"	गम्लषु

Dreehne शकल similarly.

Words ending in ए and ऐ.

§ 85. Here simply the terminations should be added and Sandhi rules observed.

से (सह इना कामेन वर्ततेऽसौ) रै m. f. wealth.

N.	सेः	सयौ	सयः	N. V.	राः	रायौ	रायः
V.	से*	"	"	A.	रायम्	"	"
A.	सयम्	"	"	I.	राया	राभ्याम्	राभिः
I.	सया	सेभ्याम्	सेभिः	D.	राये	"	राभ्यः
D.	सये	"	सेभ्यः	Ab.	रायः	"	"
Ab.	सेः	"	"	G.	"	रायोः	रायाम्
G.	"	सयोः	सयाम्	L.	रायि	"	रायु
L.	सयि		सेषु				

*The Kau. does not specially mention this form. Just as it stops after giving the Nom. forms in the case of words like रे, गो, स्मृतो &c., so does it do in the case of से also, implying thereby that the Voc. forms of से are also like the Nom. ones. But the Sutra एङ् ह्रस्वात्संबुद्धेः Pāp. VI. 1. 69 (एङन्तात् ह्रस्वान्ताच्च अक्तात् इल् लुप्यते सम्बुद्धेः चेत्) (Kau.) seems to apply in the present case and by dropping the final स् we get the form से.

The neu. प्ररै (प्रकृष्टा रै यस्य)

Decline similarly स्मृते (स्मृतः तत्) changed to प्ररि (by एच इः येन) one who has thought इग्रस्वदेशे Pān. I. 1. 48. and I. 2. 47.) should be declined like वारि except before the consonantal terminations, when it should be declined like रै m. f.

N. A. प्ररि प्ररिणी प्ररीणि

1. प्ररिणा प्रराभ्याम् प्रराभिः &c.

Words ending in ओ and औ.

§ 86. Vṛiddhi (औ) is substituted for the ओ of words ending in ओ in the first five inflections except the Acc. sing.; आ is substituted for ओ in the Acc. sing. and plural.* Nouns ending in औ are regularly declined.

गो mas. fem.

a bull or a cow.

N. & V.	गौः	गावौ	गावः
V.	गाम्	,	गाः
I.	गवा	गोभ्याम्	गोभिः
D.	गवे	,	गोभ्यः
Ab.	गोः	,	,
G.	,	गवोः	गवाम्
L.	गवि	,	गोषु

Decline similarly स्मृतो (स्मृतः उः शंकरः येन) and द्यौ f. the sky. The neu. प्रद्यो (प्रकृष्टा द्योः यस्मिन् तत्) changed to प्रद्यु should be declined like मधु.

ग्लौ mas.

the moon.

N. & V.	ग्लौः	ग्लावौ	ग्लावः
A.	ग्लावम्	,	,
I.	ग्लावा	ग्लौभ्याम्	ग्लौभिः
D.	ग्लावे	,	ग्लौभ्यः
Ab.	ग्लावः	,	,
G.	,	ग्लावोः	ग्लावाम्
L.	ग्लावि	,	ग्लौषु

Decline similarly नौ f. a boat, a ship. The neu. सुनौ (सुष्टु नोः यस्मिन्) changed to सुनु should be declined like मधु.

* गौते णित् । औतेऽशतोः । Pān. VII. 1. 90. VI. 1. 93.

SECTION II.

BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 87. Bases ending in any of the first four letters of a class, and in ण्, र, ल्, श्, ष्, स् and ह्. The declension of these bases consists, for the most part, in adding the general case terminations and observing the rules of *sandhi*.

§ 88. Bases ending र, ल्, and ण्.

§ 89. (a) After final ल् the सु of the loc. is changed to षु.

(b) ट् (optionally changeable to ढ्) may be optionally inserted between ण् and सु.

कमल् *mas. fem. nsu.* naming the goddess of wealth or a lotus
(कमलं कमलां वा आचक्षणाः—णा-णं-वा)—

Mas. and Fem.

N. & V.	कमल्*	कमलौ	कमलः
A.	कमलम्	”	”
I.	कमला	कमलभ्याम्	कमलिभः
D.	कमले	”	कमलभ्यः
Ab.	कमलः	”	
G.	”	कमलोः	कमलाम्
L.	कमलि	”	कमलषु

Decline similarly सुगण्, सुगण्, *m. f.* one who counts well, द्वार *f.* a door and other words ending in र or ल्. The loc. plu. of सुगण् is सुगण्सु-ण्डसु, -ण्ड्सु. The Nom. sing. of द्वार is द्वारः.

New.

N. N. & A.	कमल्	कमली	कमलि
------------	------	------	------

The rest like the *mas.*

* See § 91. a.

Decline similarly सुगण, वार and other words ending in ण्, र् or ल्. *e. g.*

N. A. वाः	वारी	वारि
I. वारा	वार्याम्	वार्भिः
L. वारि	वारीः	वार्षु

§ 90. Bases ending in क्, ख्, ग्, घ्, द्, ठ्, ड्, त्, थ्, ड्, ध्, and प्, फ्, ब्, भ्.

§ 91. (a) As a general rule the स् of the nom. singular is dropped. If there be a conjunct consonant at the end of a word the first consonant only is retained.

(b) The final letter is changed to the first or third of its class when followed by nothing, to the third when followed by a soft consonant and first when followed by a hard consonant and remains unchanged before a vowel termination.

(c) न् is prefixed to the इ of the N. & Acc. plural in the case of neuter nouns ending in a consonant except a nasal or a semi-vowel; but not in the case of a noun derived from the frequentative base.

§ 92. Paradigms :—

समिध् *f.* a holy stick.

N. & V.	समिद्	समिधौ	समिधः	Ab.	समिधः	समिद्भ्याम्	समिद्भ्यः
A.	समिधम्	„	„	G.	„	समिधोः	समिधाम्
In.	समिधा	समिद्भ्याम्	समिद्भिः	L.	समिधि	„	समित्तु
D.	समिधे	„	समिद्भ्यः				

Neu. सुसमिध् (शोभनाः समिधः यस्मिन्)

N. V. A. सुसमिद् सुसमिधौ सुसमिन्धि

The rest like समिध् *f.*

Decline similarly सर्वशक्, चित्रलिख्, भूभृत्, मरुत्, सरित्, हरित्, विश्वजित्, अग्निमथ्, तमोनुद् दृषद्, शरद्, बेभिद्, चेच्छिद्, सुपुष्, क्षुध्, यप्, ककुब् &c.; *e. g.*

	Nom. sing.	Nom. dual.	I. dual.	Loc. plu.
सर्वशक्	सर्वशक्-ग्	सर्वशकौ	सर्वशग्भ्याम्	सर्वशक्षु
चित्रलिप्	चित्रलिप्-ग्	चित्रलिप्तौ	चित्रलिग्भ्याम्	चित्रलिक्षु
भृभृत्	भृभृत्-द्	भृभृतौ	भृभृद्भ्याम्	भृभृत्सु
अग्निमत्	अग्निमत्-द्	अग्निमथौ	अग्निमद्भ्याम्	अग्निमत्सु
तमोनुद्	तमोनुद्-द्	तमोनुदौ	तमोनुद्भ्याम्	तमोनुत्सु
गुप्	गुप्-द्	गुप्तौ	गुग्भ्याम्	गुप्सु

Neu.

N. V. A.

N. V. A.

सर्वशक्	सर्वशकी	सर्वशङ्कि	अग्निमत्	अग्निमथी	अग्निमान्धि
हरित्	हरिती	हरिन्ति	तमोनुद्	तमोनुदी	तमोनुन्दि
सुयुत्	सुयुधी	सुयुन्धि	बेभित्	बेभिदी	बेभिदि

The rest like the mas.

So चेच्छिदि N. V. A. pl. &c.

§ 93. Bases ending in च्, छ्, ज्, or झ् and श्, ष्, ह्.

§ 94. (a) च् or ज् is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to ग् when followed by a soft consonant.*

(b) The ending श् or छ् of root-nouns and the final of व्रश्च्, भ्रश्च्, स्रज्, सृज्, यज्, राज्. and भ्राज् are changed to ष् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing†; the ष् is changed to द् or ड् when at the end of a word, and to ड् when followed by a soft consonant. The ज् of परित्राज् is similarly changed to द् or ड्.

(c) But the झ् of the root-nouns दिश्, दृश्, स्पृश् and सृश् is changed to क् as also the ष् of दधृष् 'a bold or impudent man' and the क्ष् of such words as विपक्ष् &c. The श् of नश् is optionally changed to द् or क्, as also the क्ष् of तक्ष् and गौरक्ष्. The ज् of कृत्विज् is changed to क्.

* चीः कुः । Pân. VIII. 2. 30. † व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशाषः । Pân. VIII. 2. 36.

(d) *त्* may optionally be inserted between *द्* and the loc. pl. term. सु.

(e) Before vowel terminations final *ह्* may optionally be changed to *श्*.

§ 95. (a) *ह्* is changed to *ह्* when at the end of a *pada* or when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. (b) In the case of roots beginning with *द्* it is changed to *ध्* under the same circumstances; (c) when forming part of the roots *द्रुह्*, *सुह्*, *सुह्* and *सिह्*, it is optionally changed to *घ्* i. e. to *द्* or *घ्*; (d) and in the case of the root *नह्* it is changed to *ध्* under the above-mentioned circumstances.*

(e) The *ह्* of *उष्णिह्* *f.* a kind of metre is changed to *क्* when followed by a hard consonant or by nothing, and to *ग्* before a soft consonant (Pân. III. 2, 59).

§ 96. When a mono-syllabic root (or root-noun) begins with *व्*, *ग्* or *द्* and ends with *घ्*, *द्*, *ध्*, *भ्* or *ह्*, the *व्*, *ग्* or *द्* is respectively changed to *भ्*, *घ्* or *ध्* before *स्* or *ध्व्* or when followed by nothing or when the final soft aspirate is changed to an unaspirate letter†.

§ 97. Paradigms—*वाच्* *f.* speech, *राज्* shining, *सुह्* becoming faint &c.

वाच्				राज्			
N. V.	वाक्	वाचौ	वाचः	N. V.	राट्-इ	राजौ	राजः
A.	वाचम्	"	"	A.	राजम्	"	"
I.	वाचा	वाग्भ्याम्	वाग्भिः	I.	राजा	राड्भ्याम्	राड्भिः
D.	वाचं	"	वाग्भ्यः	D.	राजे	"	राड्भ्यः
Ab.	वाचः	"	"	A.	राजः	"	"

* हो ढः । दादेर्धातोर्धः । वा द्रुहसुहष्णुहष्णिहाम् । नहो धः । Pân. VIII. 2. 31-34.

† एकाचौ वशो भष् झषन्तस्य स्त्वोः । Pân. VIII. 2. 37.

G. वाचः वाचोः वाचाम्

G. राजः राजोः राजाम्

L. वाचि " वाक्षु

L. राजि राजोः राजसु-दत्सु

Decline similarly पयोमुच, कृत्विज् Decline similarly सुवृश्च, सर्व-

भिषज्, रुज्, स्रज्, सुयुज्, विभ्राज्,* प्राश्, भृज्, विश्वसृज्, सम्राज्, दिश, वृश् and words ending in वृश्, परिव्राज्, परिमृज्, देवेज्, विभ्राज् स्पृश्, दधृष्, उष्णिह्, विपक्ष्, विचक्ष्, the sun, विष्, प्राग्, स्विष् दिधक्ष्, धिविक्ष्, and words ending द्विष्, मुष्, प्रावृष्, लिह्, प्रच्छ्, and in च् and ज्.

root nouns in छ्, ग्, ष् and ह्.

E. g.

	N. Sing.	N. dual	I. dual.	Loc. plu.
पयोमुच	पयोमुक्ता	पयोमुचौ	पयोमुग्भ्याम्	पयोमुक्षु
भिषज्	भिषक्	भिषजौ	भिषग्भ्याम्	भिषक्षु
स्रज्	स्रक्	स्रजौ	स्रग्भ्याम्	स्रक्षु
वृश्	वृक्	वृशौ	वृग्भ्याम्	वृक्षु
दधृष्	दधृक्	दधृषौ	दधृग्भ्याम्	दधृक्षु
उष्णिह्	उष्णिक्	उष्णिहौ	उष्णिग्भ्याम्	उष्णिक्षु
विविध्	विविक्	विविधौ	विविग्भ्याम्	विविधु
	&c.	&c.	&c.	
सुवृश्च	सुवृद्-इ	सुवृश्चौ	सुवृद्भ्याम्	सुवृत्सु-दत्सु
सर्वप्राच्छ्-श्	सर्वप्राट्	सर्वप्राच्छौ-शौ	सर्वप्राड्भ्याम्	सर्वप्राट्सु-दत्सु
भृज्	भृट्	भृजौ	भृद्भ्याम्	भृत्सु
विश्वसृज्	विश्वसृट्	विश्वसृजौ	विश्वसृड्भ्याम्	विश्वसृट्सु

* भ्राज् derived from भ्राज् mentioned along with एज् &c. यस्तु एज्भ्रेज्भ्राज्दिमाविति तस्य कुत्वमेव । Sid. Kau. The other विभ्राज् is derived from दुभ्राज् दीप्तौ mentioned in the कणादि group.

† Hereafter only the first letter will be given, the third letter should always be supposed to be understood.

	N. Sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
देवेज्	देवेट्	देवेजौ	देवेड्भ्याम्	देवेदसु-दसु
विश्	विट्	विशौ	विड्भ्याम्	विदसु „
त्विष्	त्विट्	त्विषौ	त्विड्भ्याम्	त्विदसु „
प्रच्छ्	प्रट्	प्रच्छौ	प्रड्भ्याम्	प्रदसु „
लिह्	लिट्	लिहौ	लिड्भ्याम्	लिदसु „

Irregular base :—युज् N. V. युज् युजौ युजः A. युजम् युजौ युजः
the rest like सुयुज्.

मुह mas.

N.	मुक्-द्	मुहौ	मुहः
A.	मुहम्	„	„
I.	मुहा	मुग्भ्याम्, मुड्भ्याम्	मुग्भिः, मुड्भिः
D.	मुहे	„	मुग्भ्यः, मुड्भ्यः
Ab.	मुहः	„	„
G.	„	मुहोः	मुहाम्
L.	मुहि	„	मुक्षु or मुदसु or दसु

Decline similarly स्निह्, स्नुह्, नश्, तक्ष्, गोरक्ष् and दुह् &c.—

	N. sing.	N. dual.	Instr. dual.	Loc. plu.
स्निह्	स्निक्-द्	स्निहौ	स्निग्भ्याम्-ड्भ्याम्	स्निक्षु-दसु or दसु
स्नुह्	स्नुक्-ड्	स्नुहौ	स्नुग्भ्याम्-स्नुड्भ्याम्	स्नुक्षु-दसु or „
नश्	नक्-द्	नशौ	नग्भ्याम्-ड्भ्याम्	नक्षु-दसु or „
तक्ष्	तक्-द्	तक्षौ	तग्भ्याम्-ड्भ्याम्	तक्षु-दसु or „
गोरक्ष्	गोरक्-द्	गोरक्षौ	गोरग्भ्याम्-ड्भ्याम्	गोरक्षु-दसु or „
दुह्	ध्रुक्-द्	दुहौ	ध्रुग्भ्याम्-ड्भ्याम्	ध्रुक्षु-दसु or „
बुह्	ध्रुक्	दुहौ	ध्रुग्भ्याम्	ध्रुक्षु
यह्	ध्रुट्	यहौ	ध्रुड्भ्याम्	ध्रुदसु or दसु
बुध्	भुट्	बुधौ	भुड्भ्याम्	भुदसु

Neu.

The neu. forms of these have no peculiarities other than those mentioned above; *e. g.*

N. V. A.

घृतस्पृक्	घृतस्पृशी	घृतस्पृशि	सृक्-इ	सुही	सुंहि
सत्यवाक्	सत्यवाची	सत्यवाञ्चि	भुज्	भुजी	भुञ्जि
लिद्	लिही	लिहि	दष्टक्	दष्टी	दष्टि
विश्वसृद्	विश्वसृजी	विश्वसृञ्चि	प्राद्	प्राच्छी	प्राञ्छि
				or	or
				प्राशी	प्राञ्शि

The remaining forms like those of the *mas.* or *fem.*

IRREGULAR BASES.

§ 98. (1) The स् of तुरासाह् 'Indra' is changed to ष् before the consonantal terminations; * *e. g.*

N. V. तुराषाद् तुरासाहौ तुरासाहः I. तुरासाहा तुराषाड्भ्याम् तुराषाड्भिः
A. तुरासाहम् ,, ,, L. तुरासाहि तुरासाहोः तुराषाट्सु-दत्सु

§ 99. विश्व becomes विश्वा when followed by राद्† (that particular form of the root-noun राज्) —

N. V	विश्वाराद्	विश्वराजौ	विश्वराजः
A.	विश्वराजम्	,,	,,
I.	विश्वराजा	विश्वाराड्भ्याम्	विश्वाराड्भिः
L.	विश्वराजि	विश्वराजोः	विश्वाराट्सु-दत्सु

§ 100. The वा of root-nouns ending in बाह् is changed to ऊ before the vowel terminations beginning with the Acc. plu.‡; *e. g.* विश्वबाह् *m* the sustainer of the universe, a lord : —

* Pân. VIII. 3. 56.

† विश्वस्य वसुराटोः । Pân. VI. 3. 128.

‡ बाह् ऊट् । सप्तसंख्येयम् । Pân. VI. 4. 132. VI. 1. 108. आ and ऊ combine into औ by Pân. VI. 1. 89. See § 20.

N. V.	विश्ववाट्	विश्ववाहौ	विश्ववाहः
A.	विश्ववाहम्	,	विश्वौहः
I.	विश्वौहा	विश्ववाट्भ्याम्	विश्ववाट्भिः
D.	विश्वौहे	,	विश्ववाट्भ्यः
Ab.	विश्वौहः	,	,
G.	,	विश्वौहोः	विश्वौहाम्
L.	विश्वौहि	,	विश्ववाट्सु

Decline similarly हव्यवाट्, भारवाट्, भूवाट्, श्वेतवाट् &c. The Acc. plu., Inst. sing. &c. of भूवाट्, are भूहः, भूहा &c.

§ 101. The ह् of उपानह् *f.* 'a shoe' is changed to त् before स् and to द् before the भ् of the termination; *e. g.* Nom. उपानतः, उपानहौ, उपानहः; Ins. sing. and dual उपानहा, उपानद्भ्याम्; Loc. उपानहि, उपानहोः, उपानत्सु.

§ 102

अनडुह् *m.* an ox.

N.	अनडुह्	अनडुहौ	अनडुहः
V.	अनडुन्	,	,
A.	अनडुहम्	,	अनडुहः
I.	अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भिः
D.	अनडुहे	,	अनडुद्भ्यः
Ab.	अनडुहः	,	,
G.	,	अनडुहोः	अनडुहाम्
L.	अनडुहि	,	अनडुहः

स्वनडुह् *neu.* (शोभनः अनडुह् यस्मिन्)

N. V. A.	स्वनडुत्	स्वनडुही	स्वनडुहि
----------	----------	----------	----------

The rest like अतडुह् *mas.*

§ 103. The words अवयाज् 'a kind of priest' and पुरोडाग् 'sacrificial food' change their final to स् before consonantal terminations the preceding आ becoming अः—

अवयाज्.

N. V. अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
A. अवयाजम्	"	"
I. अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभिः
L. अवयाजि	अवयाजोः	अवयस्व

पुरोडाश्

N. V. पुरोडाः	पुरोडाशौ	पुरोडाशः
A. पुरोडाशम्	"	"
I. पुरोडाशा	पुरोडोभ्याम्	पुरोडोभिः
L. पुरोडाशि	पुरोडाशोः	पुरोडस्व

Bases derived from the root अञ्च् 'to go' to worship.

§ 104. Nouns derived from the root अञ्च् 'to go' by means of such affixes as क्तिन्, क्तिप् &c. such as प्राञ्च् (प्रा-अञ्च्) eastern, प्रत्यञ्च् (प्रति-अञ्च्) western, सम्यङ् (सह-अञ्च्) a companion, तिर्यञ्च् (तिरस्-अञ्च्) going away, सम्यञ्च् (सम्-अञ्च्) going with or well, विष्वञ्च् (विष्वञ्च्-अञ्च्) following, देवद्वञ्च् (देव-अञ्च्) adoring a deity, सर्वद्वञ्च् (सर्व-अञ्च्) going everywhere, उदञ्च् northern, अन्वञ्च् following, उदद्वञ्च्, अदह्यञ्च्, अमुमुयञ्च् going to that (all these derived from अदस् + अञ्च्), गोअञ्च् &c.

(a) In the Nom sing. अञ्च् becomes अङ्. The nasal of अञ्च् is dropped before all terminations beginning with the Acc. plu. and the preceding semi-vowel is changed to its corresponding long vowel before the vowel terminations after which अ is dropped. When अञ्च् is not preceded by a semi-vowel, its अ is changed to ई if not preceded by a long vowel; otherwise it remains unchanged. तिर्यञ्च् becomes तिरिङ् under similar circumstances. In other respects these words are declined like words ending in च्

प्राउच् *mas.*

N. V.	प्राङ्	प्राश्चौ	प्राश्चः
A.	प्राश्चम्	प्राश्चौ	प्राचः
I.	प्राचा	प्रागम्याम्	प्राग्भिः
D.	प्राचे	,,	प्राग्भ्यः
Ab.	प्राचः	,,	,,
G.	,,	प्राचोः	प्राचाम्
L.	प्राचि	,,	प्राक्षु

प्रत्यउच् *mas*

N. V.	प्रत्यङ्	प्रत्यश्चौ	प्रत्यश्चः
A.	प्रत्यश्चम्	,,	प्रतीचः
I.	प्रतीचा	प्रत्यगम्याम्	प्रत्याग्भिः
D.	प्रतीचे	,,	प्रत्यगभ्यः
Ab.	प्रतीचः	,,	,,
G.	,,	प्रतीचोः	प्रतीचाम्
L.	प्रतीचि	,,	प्रत्यक्षु

तिर्यउच् *mas.*

N. V.	तिर्यङ्	तिर्यश्चौ	तिर्यश्चः
A.	तिर्यश्चम्	,,	तिरश्चः
I.	तिरश्चा	तिर्यगम्याम्	तिर्यग्भिः
L.	तिरश्चि	तिरश्चोः	तिर्यक्षु

The forms of the rest should be similarly made up; *e. g.*

N. sing.	N. plu.	A. plu.	Inst. duel.	Loc. plu.
सध्यङ्	सध्यश्चः	सध्रीचः	सध्यगम्याम्	सध्यक्षु
सम्यङ्	सम्यउचः	समीचः	सम्यगम्याम्	सम्यक्षु
विष्वङ्	विष्वउचः	विषूचः	विष्वगम्याम्	विष्वक्षु
देवद्वङ्	देवद्वउचः	देवद्वीचः	देवद्वगम्याम्	देवद्वक्षु

उदङ्	उदञ्चः	उदीचः	उदग्भ्याम्	उरक्षु
अन्वङ्	अन्वञ्चः	अनूचः	अन्वग्भ्याम्	अन्वक्षु
अदद्याङ्	अदद्याञ्चः	अददीचः	अदद्याग्भ्याम्	अदद्याक्षु
अदमुयङ्	अदमुयञ्चः	अदमुईचः	अदमुयग्भ्याम्	अदमुयक्षु
गवाङ्	गवाञ्चः	गोचः	गवाग्भ्याम्	गवाक्षु
गोअङ्	गोअञ्चः	„	गोअग्भ्याम्	गोअक्षु
गोङ्	गोञ्चः	„	गोग्भ्याम्	गोक्षु

Neu.

The neu. forms should be similarly made up.

N. V. A. प्राक्	प्राची	प्राश्चि
प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्याश्चि
तिर्यक्	तिरश्ची	तिर्यश्चि
सध्यक्	सधीची	सध्याश्चि
सम्यक्	समीची	सम्याश्चि
विश्वक्	विषूची	विश्वाश्चि
देवद्याक्	देवद्वीची	देवद्याश्चि
उदक्	उदीची	उदाश्चि
अन्वक्	अनूची	अन्वाश्चि
अदद्याक्	अददीची	अदद्याश्चि
अदमुयक्	अदमुईची	अदमुयश्चि
गवाक्	गोची	गवाश्चि
गोअक्	„	गोअश्चि
गोक्	„	गोश्चि

The rest like the mas.

(b) When अञ्च् means 'to worship' or 'honour' the nasal of अञ्च् is not dropped and these words are regularly declined. * They drop their final च् only before the consonantal terminations; e. g.

* नाञ्चेः पूजायाम् । Pān. VI. 4. 30.

N. V.	प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
A.	प्राञ्चम्	"	"
I.	प्राञ्चा	प्राङ्भ्याम्	प्राङ्भिः
D.	प्राञ्चे	"	प्राङ्भ्यः
&c. &c.			
L.	प्राञ्चि	प्राञ्चोः	प्राङ्भ्यु or प्राङ्भ्यु

तिर्यञ्च m.

N. V.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
A.	तिर्यञ्चम्	"	"
I.	तिर्यञ्चा	तिर्यङ्भ्याम्	तिर्यङ्भिः
&c. &c.			
L.	तिर्यञ्चि	तिर्यञ्चोः	तिर्यङ्भ्यु or तिर्यङ्भ्यु

The rest should be similarly declined.

Neu.

N. V. A.	तिर्यङ्	<u>तिर्यञ्ची</u>	तिर्यञ्चि
----------	---------	------------------	-----------

Irregular Bases.

§ 105. कुङ् a heron &c. (derived from कुञ् कौटिल्याल्पीभावयोः), खञ् a lame man, and सुवल् beautifully bounding. These become कुङ्, खन् and सुवल् before consonantal terminations; e. g.

N. sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
कुङ्	कुञ्चौ	कुङ्भ्याम्	कुङ्भ्यु or-२
खन्	खञ्चौ	खन्भ्याम्	खन्भ्यु
सुवल्	सुवल्गौ	सुवल्भ्याम्	सुवल्भ्यु

The remaining forms should be similarly made up.

Neu.

N. V. A.	कुङ्	कुञ्ची	कुञ्चि
	खन्	खञ्ची	खञ्चि

The rest like the mas.

§ 106. ऊर्ज् *m. n. strength*, is regularly declined; *e. g. m.* ऊर्ज्-ग् ऊर्जो ऊर्जः N.; ऊर्जा ऊर्ज्याम् र्भिः I.; ऊर्जि ऊर्जोः ऊर्जु L.

Neu.

N. V. A. ऊर्ज् ऊर्जो ऊर्जि; *the rest like mas.
with बहु— बहुर् बहुर्जो बहुर्जि or बहुर्जि. †

§ 107. Nouns ending in म्. There are a few nouns derived from the roots ending in म्. They have no other peculiarity than this, that they change their म् to न् before consonantal terminations; *e. g. प्रशाम् m. f.* one who is tranquil:—

N.	प्रशान्	प्रशामौ	प्रशामः
A.	प्रशामम्	"	"
I.	प्रशामा	प्रशान्भ्याम्	प्रशान्भिः
L.	प्रशामि	प्रशामोः	प्रशान्सु or प्रशांसु

Neu.

N. V. A. प्रशाम् प्रशामी प्रशामि.
The rest like the mas.

Bases ending in स्:—

§ 108. The penultimate अ of nouns ending in स् is lengthened in the Nom. sing. if it does not belong to root nouns†.

चन्द्रमस् *m. the moon.*

N.	चन्द्रमाः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः
V.	चन्द्रमः	"	"
A.	चन्द्रमसम्	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः

* नरजानां संयोगः । Sid. Kau. † बहुर्जि नुम्प्रतिषेधः । अन्त्यात्पूर्वो वा नुम् । Vart.

‡ अत्वसन्तस्य चाधातोः । Pân. VI. 4. 14. The penultimate vowel of nouns ending in मत् or वत् and in अस् not belonging to a root is lengthened when followed by सु (स्) not belonging to the Vocative.

I.	चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः
D.	चन्द्रमसे	"	चन्द्रमोभ्यः
Ab.	चन्द्रमसः	"	"
G.	"	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
L.	चन्द्रमसि	"	चन्द्रमःसु-स्तु

Decline similarly वेद्यम् god Brahmā, सुमनस् good-minded, दुर्मनस् ill-minded, उन्मनस् anxious-hearted &c.

मनस् neu. the mind.

N. V. A.	मनः	मनसी	मनांसि
The rest like चन्द्रमस् .			

Decline similarly पयस् milk, वयस् age, अवस् protection, fame &c. श्रेयस् good, सरस्, वचस्, &c.

(a) Nouns in इम्, उम् or ओम् such as उदचिम् flaring upwards, अचक्षुस् blind, दीर्घायुस् long-living, दोस् an arm &c. are similarly declined; e. g.

N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
उदचिम्	उदचिः	उदचिषौ	उदचिषा	उदचिषुः-ः
अचक्षुस्	अचक्षुः	अचक्षुषौ	अचक्षुषा	अचक्षुषुः-ः
दीर्घायुस्	दीर्घायुः	दीर्घायुषौ	दीर्घायुषा	दीर्घायुषुः-ः
दोस्	दोः	दोषौ	दोषा	दोषुः-ः

Neu.

N. V. A.	{ उदचिः अचक्षुः दोः	उदचिषी अचक्षुषी दोषी	उदचिषि अचक्षुषि दोषि
----------	---------------------------	----------------------------	----------------------------

Decline similarly ज्योतिस् lustre, हविस् an oblation. चक्षुस् the eye धनुस् a bow, &c.

सुवस् (सुष्ठु वस्ते) one who wears a garment well.

*Mas.**Neu.*

N. सुवः सुवसौ सुवसः

N. V. A. सुवः सुवसी सुवसि

The rest like चन्द्रमस्.

The rest like मनस्.

Decline similary पिण्डग्रस्, पिण्डगलस् &c.

§ 109. The Nom. sing. of अनेहस् time, पुरुदंसस् name of Indra, and उशनस् name of S'ukrâchârya, is अनेहा, पुरुदंसा and उशना respectively; the Voc. sing. of उशनस्, is उशनन्, उशन, and उशनः; the other forms are regular.

§ 110. Feminine nouns in स् simply add the terminations.

भास् *f.* splendour.

N.	भाः	भासौ	भासः
J.	भासा	भाभ्याम्	भामिः
L.	भासि	भासोः	भास्तु.

§ 111. *Obs.* The श of उक्थशास् uttering hymns, becomes श before the consonantal terminations, except that of the Nom. sing.; e. g. Nom. उक्थशाः sing. उक्थशासौ dual.; I. sing. उक्थशासा; dual उक्थशोभ्याम्; Loc. plu. उक्थशःसु-स्तु.

Irregular bases.

§ 112. सस् that falls, ध्वस् a destroyer, सुहिंस् one who kills well, जिघांस् desirous of killing. The first two change their स् to त् before consonantal terminations while the last two change their स् to न् under the same circumstances, the preceding nasal being dropped

Mas

N. V. sing. N. V. dual. I. sing. I. dual. Loc. plu.

सस्	सत्	ससौ	ससा	सद्भ्याम्	सत्सु
ध्वस्	ध्वत्	ध्वसौ	ध्वसा	ध्वद्भ्याम्	ध्वत्सु
सुहिंस्	सुहिन्	सुहिंसौ	सुहिंसा	सुहिन्भ्याम्	सुहिंसु-न्तु
जिघांस्	जिघान्	जिघांसौ	जिघांसा	जिघान्भ्याम्	जिघांसु-न्तु

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations.

Neu.

N. V. A.	(सत् ध्वत् सुहिन्)	ससी ध्वसी सुहिंसी	संसि ध्वंसि सुहिसि
----------	----------------------------	-------------------------	--------------------------

The remaining forms like those of the *mas*.

§ 113.

पुम्स् *m. a man*

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
V.	पुमन्	"	"
A.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
I.	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुंभिः
D.	पुंसे	पुम्भ्याम्	पुम्भ्यः
Ab.	पुंसः	"	"
G.	पुंसः	पुंसोः	पुंताम्
L.	पुंसि	"	पुंसु

Neu.

सुपुम्स् (शोभनाः पुमांसः यस्मिन्).

N. V. A.	सुपुम्	सुपुंसी	सुपुमांसि.
----------	--------	---------	------------

The rest like the *mas*.

§ 114. The penultimate इ or उ of the words पिपटिष् wishing to read, सजुष् *m. f.* a companion, चिकीर्षु wishing to do, सुपिन् one stepping well, आशिष् *f.* a blessing, सुतुम्, cutting well, and also of गिर, speech, धुर् a yoke, पुर a town, all *fem.* is lengthened before consonantal terminations; their final is changed to *visarga* in the Nom. Sing. *e. g.* पिपटिष्—

N. V.	पिपटीः	पिपटिषौ	पिपटिषः
A.	पिपटिषम्	पिपटिषौ	पिपटिषः
I.	पिपटिषा	पिपटीर्भ्याम्	पिपटीर्भिः
D.	पिपटिषे	पिपटीर्भ्याम्	पिपटीर्भ्यः
L.	पिपटिषि	पिपटिषोः	पिपटीषु-बु.

* नुम्बिसजनीयशर्व्वत्रयेपि Pān. VIII. 3. 58. The स् belonging to a term., coming after इ or उ, short or long, and after a guttural letter, is changed to ष even when either a nasal, or a *visarga* or श्, ष् or स् intervenes.

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations. सञ्जुष and the following words should be similarly declined.

	N. sing	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. Flu.
सञ्जुष <i>f.</i>	सञ्जुः	सञ्जुषा	सञ्जुषा	सञ्जुभ्याम्	सञ्जुषुः-षु
चिकीर्ष	चिकीः	चिकीर्षौ	चिकीर्षा	चिकीर्भ्याम्	चिकीर्षु
सुपिस्	सुपीः	सुपिसौ	सुपिसा	सुपीभ्याम्	सुपीषुः-षु
आशिष <i>f.</i>	आशीः	आशिषौ	आशिषा	आशीभ्याम्	आशीषुः-षु
सुतुस्	सुतूः	सुतुसौ	सुतुसा	सुतूभ्याम्	सुतूषुः-षु
गिर <i>f.</i>	गीः	गिरौ	गिरा	गीभ्याम्	गीर्षु
धुर <i>f.</i>	धूः	धुरौ	धुरा	धूभ्याम्	धूर्षु
पुर <i>f.</i>	पूः	पुरौ	पुरा	पूभ्याम्	पूर्षु

Neu.

N. V. A. {	पिपठीः	पिपठिषी	पिपठिषि
	चिकीः	चिकीर्षी	चिकीर्षि
	सुपीः	सुपिसी	सुपिसि
	सुतूः	सुतुसी	सुतुसि

The remaining forms like those of the mas. or fem.

Nouns ending in अत्, मत् and वत् :—

§ 115. अ is lengthened in the Nom. sing.*, and न् is inserted between अ and the final त् in the first five inflections. The final त् is dropped in the Nom. sing.; the अ of महत् is lengthened before this न् except in the Voc. sing.

धीमत् mas. talented.

N.	धीमान्	धीमन्तौ	धीमन्तः
V.	धीमन्	"	"
I.	धीमन्तम्	धीमन्तौ	धीमतः

* See ft. note p. 66.

D.	धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमद्भिः
Ab.	धीमते	"	धीमद्भ्यः
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	"	धीमत्सु

Neu.

N. V. A.	धीमत्	धीमती	धीमन्ति.
----------	-------	-------	----------

The rest like the mas.

Decline similarly गोमत् having cows, विशावत्, श्रीमत्, बुद्धिमत्, भगवत्, मघवत् *m.* Indra, भवत्, pron., यावत्, तावत्, एतावत्, कियत् इयत् &c.

महत् *mas. great.*

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः
V.	महन्	"	"
A.	महान्तम्	महान्तौ	महतः

The rest like धीमत्.

Neu.

N. V. A.	महत्	महती	महान्ति	The rest like the mas.
----------	------	------	---------	------------------------

§ 116. Participial bases ending in अत्:—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in मत् except in the Nom. sing. mas. in which the अ of अत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. nen. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st, 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally in the case of those of the 8th class, of roots ending in आ of the 2nd class, and of those of the Fut. Par. in स्वत् or ण्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

भवत् being.

अदत् eating.

mas.

mas.

N. V. भवन् भवन्तौ भवन्तः
A. भवन्तम् „ भवतः
The rest like धीमन्

N. V. अदन् अदन्तौ अदन्तः
A. अदन्तम् „ अदतः
The rest like धीमन्.

Decline all other participles of the Present and Fu. Par. in the *mas.* similarly.

N. V. A. Neu.

भवत्—भवत्	भवन्ती	भवन्ति	} The rest like the <i>mas.</i>
अदत्—अदत्	अदती	अदन्ति	
यात्—यात्	याती-न्ती	यान्ति	
दास्यत्—दास्यत्	दास्यती-न्ती	दास्यन्ति	
तुदत्—तुदत्	तुदती-न्ती	तुदन्ति	

Decline पचत्, दीव्यत्, चोरयत्, चिकीर्षत्, तुबोधिषत्, पुत्रीयत्. &c, like भवत्; करिष्यत् &c. like तुदत्; सुन्वत्, तन्वत्, रुन्धत्, क्रीणत्, &c. like अदत्.

N. B. The *fem.* of these ends in ई being the same as Neu. dual of the Nom. and has no declensional peculiarities.

Decline वृहत् *m. n.* great, पृषत् *m.* a deer; *n.* a drop of water, and जगत् the world, like अदत् *mas.* & *neu.*

(b) न् is not inserted at all in the case of the participles of the Pre. of roots of the third class and of the Parasm. frequentative and the participles शासत्, जक्षत्, चकासत्, दरिद्रत्, जाग्रत्, दीव्यत् and देव्यत्; in the case of the Nom. Voc. and Acc. plu. neu., however, it is optionally inserted:—

mas.

ददत् giving.

जाग्रत् working.

N. V. ददत् ददतौ ददतः
A. ददतम् „ „
&c.

जाग्रत् जाग्रतौ जाग्रतः
जाग्रतम् „ „
&c.

neu.

N. V. A, ददत् ददती ददन्ति-ति जायत् जायती जायन्ति-ति
The rest like भवत्.

Nouns ending in अन् and इन्.

§ 117. न् is dropped in the Nom. sing. and before all consonantal terminations. In the case of *mas.* nouns the preceding अ is lengthened in the first five inflections and इ in the Nom. sing. only. The अ and इ are lengthened in the plu. of the Nom. Voc. and Acc. of neuter nouns. The अ is dropped before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu., except when it is preceded by a conjunct consonant having म् or न् for its latter member; it is optionally dropped in the Loc. sing. of *mas.* and neuter nouns and optionally in the Nom. Voc. and Acc. dual of the latter.

In the Voc. sing. the न् of *neu.* nouns is optionally retained.

Nouns ending in अन्.

ब्रह्मन् *mas.* the creator.

N.	ब्रह्मा	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः
V.	ब्रह्मन्	"	"
A.	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणः
I.	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः
D.	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मणः	"	"
G.	"	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्
L.	ब्रह्मणि	"	ब्रह्मसु

Decline similarly आत्मन् the self, यज्वन् a sacrificer, सुशर्मन्, कृष्णधर्मन् &c.

राजन् *mas.* a king.

N.	राजा	राजानौ	राजानः
V.	राजन्	"	"
A.	राजानम्	"	राज्ञः

I.	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः
D.	राज्ञे	"	राजभ्यः
Ab.	राज्ञः	"	"
G.	"	राज्ञोः	राज्ञाम्
L.	राज्ञि-जनि	"	राज्ञसु

Decline similarly सीमन् *fem.* a boundary, तक्षन् a carpenter, मज्जन् *m.* marrow, गरिमन् greatness, महिमन्, लघिमन्, अणिमन्, &c., सुनामन् auspicious-named, दुर्नामन्, प्रतिदिवन् a day or the sun (दि of the word is lengthened when the अ is dropped), &c.

E. g.

Nom. sing.		Acc. plu.	Loc. sing.
सीमन्	सीमा	सीम्नः	सीम्नि—मनि
तक्षन्	तक्षा	तक्ष्णः	तक्षिण-क्षणि
मज्जन्	मज्जा	मज्ज्णः	मज्जि-ज्जनि
गरिमन्	गरिमा	गरिम्णः	गरिम्णि-माणि
महिमन्	महिमा	महिम्नः	महिम्नि-मनि
लघिमन्	लघिमा	लघिम्नः	लघिम्नि-मनि
अणिमन्	अणिमा	अणिम्नः	अणिम्नि-मनि
सुनामन्	सुनामा	सुनाम्नः	सुनाम्नि-मनि
प्रतिदिवन्	प्रतिदिवा	प्रतिदीवः	प्रतिदीवि-दिवनि

neu.

N. A.	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
V.	ब्रह्म-न्	"	"

The rest like the mas.

Decline similarly चर्मन् a hide, वर्धन् an armour, भर्मन् a house, old &c., शर्मन् happiness, नर्मन् sport, jest, जन्मन्, पर्वन् a joint &c.

नामन् *neu.*

N.	नाम	नाम्नी-नामनी	नामानि
V.	नामन्	"	"
A.	नाम	"	"
I.	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः
D.	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ab.	नाम्नः	"	"
G.	"	नाम्नोः	नाम्नाम्
L.	नाम्नि-मनि	"	नामसु

Decline similarly व्योमन् the sky, क्लोमन् the bladder, प्रेमन् love
शामन् a hymn, धामन् lustre, a house &c.

Irregular bases.

118

§ 111. पूषन्, अर्यमन् and nouns ending in हन् lengthen their अ
in the Nom. sing. only; the न् of हन् is changed to ण् after ह; e. g.

पूषन् *mas*, 'the sun.'

N.	पूषा	पूषणौ	पूषणः
V.	पूषन्	"	"
A.	पूषणम्	"	पूषणः
I.	पूषणा	पूषभ्याम्	पूषभिः
D.	पूषणे	"	पूषभ्यः
Ab.	पूषणः	"	"
G.	"	पूषणोः	पूषणाम्
L.	पूषणि-वणि	"	पूषसु

वृत्रहन् *mas*, 'name of Indra.'

N.	वृत्रहा	वृत्रहणौ	वृत्रहणः
V.	वृत्रहन्	"	"
A.	वृत्रहणम्	"	वृत्रघ्नः
I.	वृत्रघ्ना	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभिः

D.	वृत्रघ्ने	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
Ab.	वृत्रघ्नः	"	"
G.	वृत्रघ्नः	वृत्रघ्नोः	वृत्रघ्नाम्
L.	वृत्रघ्नि-वृत्रहाणि	"	वृत्रहसु

अर्यमन् *m.*, name of a deity.

N.	अर्यमा	अर्यमणौ	अर्यमणः
V.	अर्यमन्	"	"
A.	अर्यमणम् &c.	अर्यमणौ &c.	अर्यम्णः &c.

Neu.

बहुपूषन्, बह्वर्यमन्, बहुवृत्रहन्:—

N. V. A.	बहुपूषन्	बहुपुष्णी-षणी	बहुपूषाणि
	बह्वर्यमन्	बह्वर्यम्णी-मणी	बह्वर्यमाणि
	बहुवृत्रहन्	बहुवृत्रघ्नी-घ्णी	बहुवृत्रहाणि

§ 119. The व or श्वन् *mas.* 'a dog,' युवन् *mas.* 'a young man,' and मघवन् *mas.* 'name of Indra' is changed to उ before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu.*

श्वन्.

N.	श्व	श्वानौ	श्वानः
V.	श्वन्	"	"
A.	श्वानम्	"	शुनः
I.	शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः
D.	शुने	श्वभ्याम्	श्वभ्यः
Ab.	शुनः	"	"
G.	"	शुनोः	शुनाम्
L.	शुनि	"	श्वसु

* श्वयुवमघोनामतद्धिते । Pāṇ. VI. 4. 133.

मघवन्.

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
V.	मघवन्	"	"
A.	मघवानम्	"	मघोनः
I.	मघोना	मघवभ्याम्	मघवभिः
&c.	&c.		
L.	मघोनि	मघोनोः	मघवसु

युवन्.

N.	युवा	युवानौ	युवानः
V.	युवन्	"	"
A.	युवानम्	"	यून
I.	युना	युवभ्याम्	युवभिः
&c.	&c.		
L.	युनि	यूनोः	युवसु

Neu.

बहुश्वन्, बहुयुवन्.

N. V. A.	बहुश्व* बहुयुव*	बहुश्वनी बहुयुनी	बहुश्वानि बहुयुवानि
----------	--------------------	---------------------	------------------------

The rest like the mas.

§ 120. अहन् *n.* meaning 'a day' changes its final to इ (and finally to *visarga*) when followed by consonantal terminations or by nothing; in other cases it is declined like नामन्.

N. V. A.	अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
I.	अहा	अहोभ्याम्	अहोभिः
D.	अहे	"	अहोभ्यः
Ab.	अहः	"	"

* Also the optional forms in न् in the Voc. sing.

G.	अहः	अहोः	अहाम्
L.	अहि-हनि	„	अहस्तु-ःसु

Obs:—दीर्घाहन् when *mas.* is declined like चन्द्रमस् when it takes the consonantal terminations and like राजन् when it takes the vowel terminations; when *neu.* it is declined like अहन्.

N.	दीर्घाहाः	दीर्घाहाणौ*	दीर्घाहाणः
V.	दीर्घाहः	„	„
A.	दीर्घाहाणम्	„	दीर्घाहः
I.	दीर्घाहा	दीर्घाहोभ्याम्	दीर्घाहोभिः
D.	दीर्घाहि	„	दीर्घाहोभ्यः
Ab.	दीर्घाहः	„	„
G.	दीर्घाहः	दीर्घाहोः	दीर्घाहाम्
L.	दीर्घाहि-हणि	„	दीर्घाहस्तु

Neu.

N. V. A. दीर्घाहः दीर्घाहणी-दीर्घाह्नी दीर्घाहाणि

The rest like the *mas.*

§ 121. अर्वन् *m.* a horse, except when preceded by the negative particle अन् (forming a neg. Tat.) is declined like a word ending in त् in all cases except the Nom. and Voc. singulars *e. g.* N. अर्वा, अर्वन्तौ अर्वन्तः; V. अर्वन् अर्वन्तौ, अर्वन्तः; A. अर्वन्तम्, अर्वन्तौ, अर्वन्तः &c. But अनर्वन् (न विशतेऽर्वास्य) is regularly declined like यज्वन्; अनर्वा अनर्वाणौ &c.

स्वर्वत् *neu.* is declined as स्वर्वत् स्वर्वती. स्वर्वन्ति Nom. Voc. Acc. the rest like अर्वन् *mas.*

§ 122. Words ending in इन्—

* The न् may be optionally retained (दीर्घाहानौ &c.) by Pān. VIII. 4. 11.

करिन् *mas.* an elephant.

N.	करी	करिणौ	करिणः
V.	करिन्	"	"
A.	करिणम्	"	"
I.	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
D.	करिणे	"	करिभ्यः
Ab.	करिणः	"	"
G.	"	करिणोः	करीणाम्
L.	करिणि	"	करिषु

Decline similarly शशिन् the moon, दण्डिन् one having a stick, धनिन् a wealthy man, हस्तिन् an elephant, सग्विन् one having a garland, आततायिन् and all other words in इन्.

दण्डिन् *neu.*

N.	A.	दण्डि	दण्डिनी	दण्डीनि
V.		दण्डि-न्	"	"

The rest like the *mas.* Decline similarly सग्विन् *n.*, वाग्मिन् *n.*, eloquent, भाविन् *n.* &c.

Irregular Bases.

123. The first five forms of पथिन् a road, मथिन् a churning handle, and ऋभुक्षिन् name of Indra, are irregular.* They drop their इन् before vowel terminations beginning with the Acc. plu.

पथिन्.

N. V.	पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः
A.	पन्थानम्	"	पथः
I.	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
D.	पथे	"	पथिभ्यः

* पथिमथ्यृभुक्षामात् । इतोऽस्सर्वेनामस्थाने । धान्यः । अस्य टेलोपः । Pān. VII. 1. 85-88.

Ab.	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
G.	पथः	पथोः	पथाम्
L.	पथि	"	पथिषु

Decline similarly मथिन् and ऋभुविन्; the latter word, however, does not insert the न् in the first five inflections; e. g. Nom. मन्थः मन्थानौ मन्थानः, ऋभुक्षाः-क्षाणौ-क्षाणः; Acc. मन्थानम् मन्थानौ मथः; ऋभुक्षणम्-ऋभुक्षाणौ-ऋभुक्षः &c.

Bases ending in वस् or इवस्—

• § 124. These are the perfect participles derived from roots with the affix वस् to which the intermediate इ is prefixed in some cases. They have अन् prefixed to their final स् in the first five inflections, the penultimate अ being lengthened before it. In the Nom. sing. m. the स् is dropped and the Voc. sing. ends in वन्. उ is substituted for व, before which the preceding short इ, if any, is dropped, before the vowel terminations beginning with those of the Acc. plu. and before the ई of the Nom. Voc. and Acc. dual of the neuter nouns. The final स् of a root if changed to न् before वस् reappears before this उ; final स् is changed to द् before the consonantal terminations and in the Nom. Voc. and Acc. sing. of the neuter.

विद्वस् m. a learned man.

N.	विद्वान्	विद्वान्सौ	विद्वान्सः
V.	विद्वन्	"	"
A.	विद्वान्सम्	"	विदुषः
I.	विदुषा	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः
D.	विदुषे	"	विद्वद्यः
Ab.	विदुषः	"	"
G.	"	विदुषोः	विदुषाम्
L.	विदुषि	"	विद्वत्सु

Neu.

N. V. A. विद्वत्

विदुषी

विद्वांसि

The rest like the *mas*.

Decline similarly जग्मिष्वस् or जगन्वस् one who has gone, तस्थिवस् one who has stood, विनीवस् one who has carried, मीढ्वस् beautiful, शुभ्रवस् one who has heard, सेदिवस् one who has sat, दाश्वस् honouring or serving the gods; &c. *m.* and *n.*; *e g.*

Nom. sing.

Nom. dual

I. sing.

I. dual

जग्मिवान्

जग्मिवांसौ

जग्मुषा

जग्मिवद्भ्याम्

जगन्वान्

जगन्वांसौ

"

जगन्वद्भ्याम्

तस्थिवान्

तस्थिवांसौ

तस्थुषा

तस्थिवद्भ्याम्

विनीवान्

विनीवांसौ

निन्युषा

विनीवद्भ्याम्

मीढ्वान्

मीढ्वांसौ

मीढुषा

मीढ्वद्भ्याम्

शुभ्रवान्

शुभ्रवांसौ

शुभ्रुषा

शुभ्रवद्भ्याम्

सेदिवान्

सेदिवांसौ

सेदुषा

सेदिवद्भ्याम्

दाश्वान्

दाश्वांसौ

दाशुषा

दाश्वद्भ्याम्

Bases in यस् or ईयस्

§ 125. Comparatives in यस् are declined like bases in वस् in the first five inflections and the Voc. sing. and like nouns in अस् in other respects; *e. g.*

श्रेयस् (comparative of प्रशस्य) more praiseworthy.

N. श्रेयान्

श्रेयांसौ

श्रेयांसः

V. श्रेयन्

"

"

A. श्रेयांसम्

"

श्रेयसः

I. श्रेयसा

श्रेयोभ्याम्

श्रेयोभिः

The rest like चन्द्रमस्. Decline all comparatives in ईयस् such as गतीयस्, लघीयस्, द्राघीयस्, &c. similarly.

Neu.

N. V. A. श्रेयः

श्रेयसी

श्रेयांसि

The rest like मनस्. Decline *n.* noun in ईयस् similarly.

WORDS OF IRREGULAR DECLENSION.

§ 126. अस्थि *n.* a bone, दधि *n.* curds, सक्थि *n.* a thigh and आक्षि *n.* an eye, become अस्थन्, दधन्, सक्थन्, and अक्षन् respectively before the vowel terminations beginning with the I. sing. * and then they follow the declension of nouns in न्; in other respects they are declined like वारि.

अस्थि.

N.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि
V.	अस्थे-स्थि	"	"
A.	अस्थि	"	"
I.	अस्थ्ना	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः
D.	अस्थ्ने	अस्थिभ्याम्	अस्थिभ्यः
Ab.	अस्थ्नः	"	"
G.	"	अस्थ्नोः	अस्थ्नाम्
L.	अस्थिन्-स्थनि	"	अस्थिषु

दधि and the rest should be similarly declined.

§ 127. अप्, *f.* water, is declined in the plural; it lengthens its अ in the N. and changes its प् to द् before consonantal terminations. आपः-अपः-अद्भिः-अद्भ्यः-अद्भ्यः-अपाम्-अप्सु.

§ 128. The words जरा *f.* old age, अजर *m.* one not getting old and निर्जर *n.* a god, optionally assume the forms जरस्, अजरस्, and निर्जरस् before the vowel terminations:—

जरा.

N.	जरा	जरे, जरसौ	जराः, जरमः
V.	जरे	"	"
A.	जरास्, जरमस्	"	"
I.	जरया जरमा	जराभ्याम्	जराभिः
D.	जरयै, जरमे	"	जराभ्यः
Ab.	जरायाः, जरसः	"	"

* अस्थिदधिसक्थिअक्षानि-इत्यादि । VII. 1. 75.

G.	जरायाः, जरसः	जरयोः, जरसोः	जराणाम्, जरसाम्
L.	जरायाम्, जरासै	"	जरासु
Decline निर्जर &c. like राम and चन्द्रमसः—			
N.	निर्जरः	निर्जरौ-निर्जरसौ	निर्जराः निर्जरस्तः
A.	निर्जरम्-निर्जरसम्	"	निजरान्-निर्जरसः
I.	निर्जरसा-निर्जरेण	निर्जराभ्याम्	निर्जरैः
&c. &c.			
G.	निर्जरस्य-निर्जरसः	निर्जरयोः-निर्जरसोः	निर्जराणाम्-निर्जरसाम्
L.	निर्जरे-निर्जरसि	"	निर्जरेषु
अजर <i>m.</i> like निर्जर.			
अजर <i>n.</i>			
N.	अजरम्	अजरो-अजरसौ	अजराणि, अजरांसि
V.	अजर	"	"
A.	अजरम्-अजरसम्	"	"

The rest like the *mas.*

§ 129. The words पाद, दन्त, नासिका, मांस, हृदय, निशा, अमृज्, यूप, दोम्, यकृद्, उदक, आस्य,* मांस, धृतना and सावु† optionally assume the forms पद्, दत्, नम्, माप्, हृद्, निन्, अमन्, यूपन्, दोषन्, यकन्, शकन्, उदन्, आसन्, मांस्, धृन्, and म्नु before all terminations beginning with the Acc. plu.

दास् *m.* an arm.

N.	V.	दोः	दोषौ	दोषः
A.		दोः	"	दोषः-दोष्णः
I.		दोषा-ष्णा	दोष्याम्-षण्याम्	दोषिः-षणिः
D.		दोषे-ष्णे	"	दोष्यः-षण्यः
Ab.		दोषः-ष्णः	"	"
G.		"	दोषाः-ष्णाः	दोषाम्-ष्णाम्
L.		दोषि-ष्णि-षाणि	"	दोषु-षु-षणु

* पञ्चोमास्त्रिंशसन्धूषन्दीषन्कच्छकृदन्तासञ्छस्त्रुतिषु । Pān. VI. 1. 63.

† मांसधृतनासानूना मांसधृत्तनदो वाच्याः । Vart.

Neu.

N. V. A. दोः

दोषी

दोषि

The rest like *m*-s.

निशा *f.* night.

N.	निशा	निशे	निशाः
V.	निशे	"	"
A.	निशाम्	"	निशाः-शः
I.	निशया-शा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्-इभ्याम्	निशाभिः, निजिभिः-इभिः
D.	निशयै-शे	"	निशाभ्यः, निज्भ्यः-इभ्यः
Ab.	निशायाः-शः	"	"
G.	"	निशयोः-शोः	निशानाम्-शाम्
L.	निशादां-शि	"	निशासु, निचसु, निदसु-इत्सु

सानु *neu.* a summit, a table-land.

N.	सानु	सानुनी	सानुनि
V.	सानु-नो	"	"
A.	सानु	"	सानुनि-स्नानि
I.	सानुना-स्नुना	सानुभ्याम्-स्नुभ्याम्	सानुभिः-स्नुभिः
D.	सानुनै-स्नुने	सानुभ्याम्-स्नुभ्याम्	सानुभ्यः-स्नुभ्यः
Ab.	सानुनः-स्नुनः	"	"
G.	"	सानुनोः-स्नुनोः	सानुनाम्-स्नुनाम्
L.	सानुनि, स्नुनि	"	सानुषु-स्नुषु

सानु is also *m*, declined like गुरु with the optional forms from the Acc. pl. which is सानू, स्नुनू.

The remaining words should be similarly declined according to the declensions which their various endings follow:—

पाद *m.* a foot.

N.	पादः	पादौ	पादाः
V.	पाद	"	"
A.	पादम्	"	पादान्-पदः
I.	पादेन-पदा	पादाभ्याम्-पद्भ्याम्	पादै-पद्भिः
L.	पादे-पदि	पादयोः पदोः	पादेषु-पदसु.

दन्त m. a tooth.

N.	दन्तः	दन्तौ	दन्ताः
A.	दन्तम्	"	दन्तान्-दन्तः
I.	दन्तेन-दन्ता	दन्ताभ्याम्-दन्तभ्याम्	दन्तैः-दन्तिः
L.	दन्ते-दन्ति	दन्तयोः-दन्तौः	दन्तेषु-दन्तुः

नासिका f. the nose

N.	नासिका	नासिके	नासिकाः
A.	नासिकाम्	"	नासिकाः-नसः
I.	नासिकया-नसा	नासिकाभ्याम्-नोभ्याम्	नासिकाभिः-नोभिः
D.	नासिकायै-नसे	"	नासिकाभ्यः-नोभ्यः
L.	नासिकायाम्-नसि	नासिकयोः-नसोः	नासिकासु-नःसु-नस्तु

मास m. a month.

N.	मासः	मासौ	मासाः
A.	मासम्	"	मासान्, यासः
I.	मासेन-मासा	मासाभ्याम्-माभ्याम्	मासैः-माभिः
L.	मासे-मासि	मासयोः-मासोः	मासेषु-माःसु-मास्तु

हृदय n. a heart.

N.	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
A.	"	"	हृदयानि-हृन्दि
I.	हृदयेन	हृदयाभ्याम्-हृदभ्याम्	हृदयैः-हृद्भिः
L.	हृदये-हृदि	हृदययोः-हृदोः	हृदयेषु-हृन्तु

असृज् n. blood.

N.	असृक्-ग्	असृजी	असृजि
A.	असृक्-ग्	असृजी	असृजि-असृजि
I.	असृजा-अस्मा	असृग्भ्याम्-असृभ्याम्	असृग्भिः-असृभिः
D.	असृजे-अस्मै	"	असृग्भ्यः-असृभ्यः
L.	असृजि, अस्मि-असृजि	असृजोः-अस्मोः	असृजु-असृजु

यूष *m. soup.*

N.	यूषः	यूषौ	यूषाः
A.	यूषम्	"	यूषान-यूषणः
I.	यूषेण--यूषणा	यूषाभ्याम्-यूषभ्याम्	यूषैः-यूषभिः
L.	यूषे, यूषणि-यूषणि	यूषयोः-यूषणोः	यूषेषु-यूषसु

यकृत *n. the liver.*

N.	यकृत-द्	यकृती	यकृन्ति
A.	"	"	यकृन्ति
I.	यकृता-यक्ता	यकृद्भ्याम्-यकभ्याम्	यकृद्भिः-यकभिः
L.	यकृति, यक्ति-यकानि	यकृतोः-यक्तोः	यकृत्सु-यकसु

शकृत् *n. dung.*

N.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति
A.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति-शकानि
I.	शकृता, शक्ता	शकृद्भ्याम्, शकभ्याम्	शकृद्भिः, शकभिः
L.	शकृति, शक्ति-शकानि	शकृतोः, शक्तोः	शकृत्सु, शकसु

उदक *n. water.*

N.	उदकम्	उदके	उदकानि
A.	उदकम्	उदके	उदकानि-उदानि
I.	उदकेन-उद्रा	उदकाभ्याम्-उदभ्याम्	उदकैः, उदभिः
L.	उदके, उद्वि-उदनि	उदकयोः, उदोः	उदकेषु, उदसु

आस्य *n. mouth.*

N.	आस्यम्	आस्ये	आस्यानि
A.	"	"	" आसानि
I.	आस्येन, आसा	आस्यभ्याम्-आसभ्याम्	आस्यैः, आसभिः
L.	आस्ये, आसि-आसनि	आस्ययोः, आसोः	आस्येषु, आससु

मांस *n. flesh.*

N.	मांसम्	मांसे	मांसानि
A.	"	"	" मांसि

I. मांसेन, मांसा	मांसाभ्याम्, मान्भ्याम्	मांसैः, मान्भिः
L. मांसे, मांसि	मांसयोः, मांसोः	मांसेषु, मान्सु-मान्सु

पृतना *f.* an army.

N. पृतना	पृतने	पृतनाः
A. पृतनाम्	"	" पृतः
I. पृतनया, पृता	पृतनाभ्याम्, पृद्भ्याम्	पृतनाभिः, पृद्भिः
D. पृतनायै-पृते	"	पृतनाभ्यः-पृद्भ्यः
L. पृतनायाम्, पृति	पृतनयोः, पृतोः	पृतनासु, पृतसु

§ 130. The following suffixes are sometimes added to nominal bases to express the meanings of cases.

(a) The suffix **तम्** added to the base of a noun gives it the sense of the Ab.*; as **प्रमादतः** 'from carelessness,' **वस्तुतः** 'from the real state of the thing, in reality', **ज्ञानतः** 'from knowledge', **बहुतः** &c.

(b) The suffix **त्र** is used to denote the meaning of the Loc.* case, and is generally added to pronominal adjectives; as **तत्र** 'in that place, there'; **सर्वत्र** 'in every place, everywhere' &c.

§ 131. A few nouns such as **भू** the lowest world, **स्व** 'heaven', **संवत्** 'a year of an era', **अस्तम्** 'setting', **शम** 'ease', **नमस्** 'a bow', **स्वास्ति** 'hail, farewell', &c. are indeclinable.

Chapter IV.

PRONOUNS AND THEIR DECLENSION.

§ 132. The following 35 words are termed 'Pronouns' in Sanskrit:—**सर्वे**, **वि**, **उभ**, **उभय**, **इतर**, **उतम** (*i. e.* the words formed by the addition of the terminations **अतर** and **अतम** to the pronouns

* एषभ्यास्तमित् ५ सप्तम्यास्तित् Pān. V. 3. 7. 10. By 'इतराभ्योपि दृश्यन्ते' Pān. V. 3. 14. तम्, त्रल् &c. may stand for all cases except the Nom. (though they may be used for the Nom. also).

किम्. यद्, and तद् which become क, य and त respectively before these; e. g. कतर, कतम, यतर, यतम; and ततर, ततम) अन्य, अन्यतर, इतर, त्वत्, त्व, नेम, सम, सिम, पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर, स्व, अन्तर; त्यद्, तद्, यद्, एतद्, इदम्, अदम्, एक, द्वि, युष्मद्, अस्मद्, मयत्, and किम्.

1—Personal Pronouns.

§ 133. The pronouns अस्मद्, 'I' युष्मद् 'thou', and श्वत् 'your honour':—

N. B. The declension of the first two of these pronouns is the same in all the three genders.

अस्मद्* m. f. n.

N. अहम्	आवाम्	वयम्
A. माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
I. मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
D. माम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
Ab. मह्	आवाभ्याम्	अस्मत्
G. मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम्, नः
L. मयि	आवयोः	अस्मात्

युष्मद् m. f. n.

N. त्वम्	युवाम्	वयम्
A. त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
I. त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
D. तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वाम्	युष्मभ्यम्, वः
Ab. त्वन्	युवाभ्याम्	युष्मत्
G. तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
L. त्वयि	युवयोः	युष्मात्

* युष्मदस्मदोः पष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्ययोर्बानावौ । बहुवचनस्य वस्त्वसौ । तेनयवेक-
वचनस्य । त्वामौ द्वितीयायाः । Pān. VIII. 1. 20—23.

भवत् to be declined like भगवत्; भवान् भवन्तौ भवन्तः N. भवन्तम् भवन्तौ भवतः A. &c. अत्रभवत्, तत्रभवत्, (see Syntax, Pronouns) are similarly declined.

§ 134. (a) The optional shorter forms of the pronouns अस्मद् and युष्मद् are never used at the beginning of a sentence or of a foot of metre; * nor can they be used immediately before the particles च, वा, ह, or हा, अह and एव†; as मम गृहं my house, and not मे गृहम्; वेदैरशेषैः संवेद्योऽस्मान् कृष्णः सर्वदावतु (Sid. Kan.), ' may Krishna, revered throughout or capable of being known properly from all the Vedas, always protect us; and not नः कृष्णः &c. ; तवैव कृत्यमेतत् ' this is surely your deed', and not ते एव &c. But if these particles do not connect these forms they may be used with them‡; as हरो हरिश्च मे स्वामी (Sid. Kau.) Hara and Hari are my lords, &c.

Obs.—(b) The shorter forms may be used in a sentence having one verb; गच्छन्तीनां ते ओदनं दास्यामि; but ओदनं पच तव भविष्यति as there are two verbs§.

(c) These shorter forms are not also used immediately after the Vocative case except when a qualifying adjective follows it ¶; देवास्मान् (and not नः) पाहि सर्वदा (Sid. Kan.) ' oh God ! do thou protect us always ' ; but हरे दयालो नः पाहि (Sid. Kau.) ' Oh merciful Hari, protect us'.

* पदात् । अनुदात्तं सर्वमपादादौ । Pān. VIII. 1. 17. 18. The following couplets illustrate the use of these short forms:—श्रीयस्त्वावतु मायीह दत्ता ते मेपि शर्म सः । स्वामी ते मेपि स हरिः पातु वामपि नौ विभुः ॥ सुखं वां नौ दद्यात्पतिः पतिर्दामपि नौ हरिः । सोऽव्यादो नः शिवं वो नो दद्यात्मेव्योऽव वः स नः ॥ Sid. Kau. † न चवाहाऽहं वयुक्ते । Pān. VIII. 1. 24.

‡ युक्तग्रहणात्माक्षानोमेऽस्य निषेधः । परम्परासम्बन्धे तु आदेशः स्यादेव । Sid. Kau.

§ ममानवाक्ये निघानयुष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । Vārt.

¶ Pān. VIII. 1. 72. 73.

(d) The shorter forms may or may not be used when there is no अनन्वादेश (the subsequent mention of a thing already mentioned); धाता ते भक्तोस्ति, धाता तत्र भक्तोस्ति, इति वा ! ; but must be used when there is अनन्वादेश^a; तस्मै ते नमः 'bow to thee (already described), only.

2—Demonstrative Pronouns.

§ 135. The pronouns तद् 'that or he, she, it' एतद् 'this,' इदम् 'this' and अदम् 'that'. The Nom. sing. of the first two is respectively सः and एषः *mas.* and सा and एषा *fem.* In other cases they become त and एत and are declined like nouns in अ except in the Nom. pl. D. A. G. and L. sing. the terminations of which are ई, स्मै, स्माद्, इषाम् and स्मिन्, *mas.*, and स्मै, स्याम्, स्याम्, साम् and स्याम् *fem.* respectively. All pronouns ending in अ are similarly declined.

तद् *mas.*

N.	सः	तौ	ते
A.	तम्	तौ	तान्
I.	तेन	ताभ्याम्	तैः
D.	तस्मै	"	तेभ्यः
Ab.	तस्मात्	"	"
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	"	तेषु

Fem.

N.	सा	ते	ताः
A.	ताम्	"	"
I.	तया	ताभ्याम्	ताभिः
D.	तस्मै	"	ताभ्यः
Ab.	तस्याः	"	"
G.	"	तयोः	तासाम्
L.	तस्याम्	"	तासु

* एते वान्वादादय आदेशा अनन्वादेशे वा वक्तव्याः । Vārt.

Decline तद् which means the same thing as तद्, similarly, e. g.
स्यः स्यौ स्ये Nom.; त्वं त्वौ त्वान् Acc. &c.

तद् *neu.*

N. and A.

तत्

ते

तानि

The following cases like the *mas.*

एतद् *mas.*

N.	एतः	एतौ	एते
A.	एतम्-एनम्	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I.	एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D.	एतस्मै	"	एतेभ्यः
Ab.	एतस्मान्	"	"
G.	एतस्य	एतयोः-एनयोः	एतेषाम्
L.	एतस्मिन्	"	एतेषु

Fem.

N.	एषा	एते	एताः
A.	एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I.	एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभिः
D.	एतस्यै	"	एताभ्यः
A3.	एतस्याः	"	"
G.	एतस्याः	एतयोः-एनयोः	एतासाम्
L.	एतस्याम्	"	एतासु

Neu.

N.	एतन्	एते	एतानि
A.	एतन्-एनन्	एते-एने	एतानि-एनानि

The rest like the *mas.*

* द्वितीयादौस्त्वेन: | Pān. II. 4. 34. एन is optionally substituted for इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. and Loc. Duals when there is अन्वादेश (see § 137).

Note:—The *visarga* of सः and एषः is dropped when followed by any letter except अ in which case the usual Sandhi takes place; स गच्छतु, एष आयाति; but एषोऽगच्छन् &c. Vide § 50.

इदम् *mas.*

N.	अयम्	इमौ	इमे
A.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्
I.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः
D.	अस्मै	"	एभ्यः
Ab.	अस्मात्	"	"
G.	अस्य	अनयोः-एनयोः	एषाम्
L.	अस्मिन्	"	एषु

Fem.

N.	इयम्	इमे	इमाः
A.	इमाम्-एनाम्	इमे-एने	इमाः-एनाः
I.	अनया-एनया	आभ्याम्	आभिः
D.	अस्मै	"	आभ्यः
Ab.	अस्याः	"	"
G.	"	अनयोः-एनयोः	आसाम्
L.	अस्याम्	"	आसु

Neu.

N.	इदम्	इमे	इमानि
A.	इदम्-एनत्	इमे-एने	इमानि-एनानि

The rest like the *mas.*

अदस् *mas.*

N.	असौ	अम्	अमी
A.	अमुम्	"	अमुन्
I.	अमुना	अभ्याम्	अमीभिः
D.	अमुस्मै	"	अमीभ्यः
Ab.	अमुष्माद्	"	अमीभ्यः
G.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
L.	अमुष्मिन्	"	अमीषु

Fem.

N. असौ	अम्	अम्:
A. अम्	"	"
I. अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
D. अमुयै	"	अमूभ्यः
Ab. अमुभ्याः	"	"
G. "	अमुयोः	अमूभ्याम्
L. अमुभ्याम्	"	अमूभ्यु

Neu.

N. & A. अदः	अम्	अमूनि
-------------	-----	-------

The rest like the *mas.*

§ 136. The following couplet (Kārika) gives a rule for the correct use of these pronouns:—

इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदो रूपम् ।

अदमस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विज्ञानीयात् ॥

इदम् is used with reference to a person or thing near at hand, and एतद् to one nearer still: अदम् is used of a person or thing at a distance, while तद् is used of one that is absent.

§ 137. The optional forms of इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. & Loc. duals are to be used when there is *anvādesa** i. e. their proper forms have already been used in a previous clause; e. g. अनेन व्याकरणमधीतं, एनं छन्दोध्यापय 'he has studied grammar, teach him prosody', अनयाः पवित्रं कुलं, एनयोः प्रभूतं स्वम् 'The family of them both is pure, and their wealth ample'.

3—The Relative Pronouns.

§ 138. The pronouns यद् 'who, which'; *mas. fem. and neu.*; *mas.* base य; *fem.* base या.

* किञ्चित्कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वदिशः । Sid. Kau.

यद् *mas.*

N.	यः	यौ	ये
A.	यम्	यौ	वान्
I.	येन	याभ्याम्	यः
D.	यस्मै	"	येभ्यः
Ab.	यस्मात्	"	"
G.	यस्य	ययोः	येषाम्
L.	यस्मिन्	"	येषु

Fem.

N.	या	ये	याः
A.	याम्	"	"
I.	याया	याभ्याम्	याभिः
D.	यस्यै	"	याभ्यः
Ab.	यस्याः	"	"
G.	"	ययोः	याताम्
L.	यस्यान्	"	यासु

Neu.

N. & A.	यत्	ये	यानि
---------	-----	----	------

The rest like the *mas.*

4—The Interrogative Pronouns.

§ 139. The pronoun किम् *mas. fem. & neu.; m. base कः fem.*

base का.

Mas.

N.	कः	कौ	के
A.	कम्	"	कान्
I.	केन	काभ्याम्	कैः
D.	कस्मै	"	केभ्यः
Ab.	कस्मात्	"	"
G.	कस्य	कयोः	केषाम्
L.	कस्मिन्	"	केषु

Fem.

N.	का	के	काः
A.	काम्	"	"

I	कया	काभ्याम्	काभिः
D.	कस्यै	"	काभ्यः
Ad.	कस्याः	"	"
G.	कस्याः	कयोः	"
L.	कस्याम्	"	कासाय्
			कासु
		Neu.	
N. & A.	किम्	के	कानि

The remaining cases like the *mas.*

5—Reflexive Pronouns.

§ 140. The sense of the reflexive pronoun is, in Sanskrit, expressed by the word आत्मन् 'self' which is invariably used in the masculine gender and singular number, and by the reflexive adverb स्वयम्; *e. g.* गुप्तं दृष्टुमात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः "they all (the wives of Das'aratha) saw in dreams that they were guarded by dwarfs;" *sc* स or सा कृतापराधमिव आत्मानमवगच्छति । राजा स्वयं समरभूमिं जगाम, &c.

6—Indefinite Pronouns.

§ 141. Indefinite pronouns are formed by the addition of चित् or चन or अपि and sometimes of स्विन् to the various cases of the pronoun किम् in all the genders; *e. g.* कश्चित्, कश्चन a certain one, कोपि, केनापि, कयाचन, कयापि; कास्विन्, &c.

§ 142. The terminations given above are also added to interrogative adverbs in the sense of indefiniteness; as कदाचित् at some time, कदाचन, कतिचित् some, क्वचित् somewhere &c.

7—Correlative Pronouns.

§ 143. Correlatives are formed by the affixes वन् added to यद् तद् and एतद् and यन् added to इदम् and किम् in the sense of 'as much as'; and दृश or दृग् in the sense of 'similar to'; तद् एतद् and यद् become ता, एता and या respectively before these, and इदम् and किम्, इ and कि before यन् and ई and की before दृश or दृग्; *e. g.* तावत् (तत्परिमाणमस्य), इयत् (इदं परिमाणमस्य), तादृश like that, ईदृश, like this, कियद् how much &c.

§ 144. The affix अति is added to तद्, यद् and किम् to show number or measure. *e. g.* तति 'so many'. यति 'as many', and कति 'how many'. These are declined in the plural only, and take no termination in the Nom. and Acc.; *e. g.* Nom. and Acc. कति Inst. कतिभिः the rest like हरि.

8—Reciprocal Pronouns.

§ 145. Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives अन्य, इतर and पर; *e. g.* अन्योन्य, इतरेतर, and परस्पर. These are generally used in the sing. and also adverbially *e. g.* परस्परेण स्पृहणीयशोभं &c. (Rag. VII. 14.); परस्परं विवदन्ते &c. They are more commonly used as the first members of compounds; as अन्योन्यशोभाजननाद् बभूव &c. (Ku. I, 42;) इतरेतरयोगाः Sis. X. 24.) &c.

9—Possessive Pronouns.

§ 146. Possessive pronouns are formed by means of the secondary affix ईय added to तद्, एतद्, अस्मद्, and युष्मद्, and अ and ईन added to अस्मद्, and युष्मद्, changed respectively to मामक् and ताक् in the sing. and आस्माक् and यौष्माक् in the plu. before these; *e. g.*

अस्मद्

Mas.

Sing.	Plural.
मदीय 'my, mine	अस्मदीय 'our, ours'
मामक् "	आस्माक् "
माभकीन "	आस्माकीन "

Fem.

Sing.	Plural.
मदीया 'my, mine'	अस्मदीया 'our, ours'
माभिका "	आस्माकी "
माभकीना "	आस्माकीना "

युष्मद्

mas.		fem.	
Sing.	Plural.	Sing.	Plural.
त्विदीय 'thy, thine.	युष्मदीय 'your, yours'.	त्वदीया 'thy, thine'.	युष्मदीया 'your, yours.'
तावक "	यौष्माक "	तावकी "	यौष्माकी "
तावकीन "	यौष्माकीण "	तावकीना "	यौष्माकीणा "
तद्		एतद्	

mas.	fem.	mas.	fem.
तदीय	तदीया	एतदीय	एतदीया

N. B. These are declined like nouns ending in अ, आ or ई regularly. स्व is a possessive pronoun by itself.

10—Pronominal Adjectives.

§ 147. अन्य 'another,' अन्यतर 'either of two,' इतर 'other,' and एकतम 'one of many,' कतर 'who or which of two,' कतम 'who or which of many,' यतर 'who or which of two,' यतम 'who or which of many,' ततर 'that one (of two),' ततम 'that one (of many),' are declined in all the three genders like यद् e. g.

Mas.

N.	कतरः	कतरौ	कतरे
&c.		fem.	
N.	कतरा	कतरे	कतराः
&c.		neu.	
N. & A.	कतरन्	कतरे	कतराणि
&c.			

N. B. अन्यतम is not a pronoun, as it is not mentioned in the group सर्वादि (तत्रान्यतमशब्दस्य गणे पाठाभावात् संज्ञा Sid. Kau.) It is, therefore, declined like nouns ending in अ.

§ 148. Decline सर्व, विध, सम and सिम all having the same meaning, उभ (declined in the dual only), and उभय (which has no dual according to Kaiyatta and other grammarians) both meaning 'both,' इतर and एकतर 'one of two.' like यद् except in the Nom. and Acc. sing. of the neu. which is formed by adding म्; e. g

सर्व *mas.* 'all'.

N.	सर्वः	सर्वौ	सर्वे
A.	सर्वम्	सर्वौ	सर्वान्
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
D.	सर्वस्मै	"	सर्वेभ्यः
Ab.	सर्वस्मात्	"	"
G.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
L.	सर्वस्मिन्	"	सर्वेषु

Fem.

N.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
A.	सर्वाम्	"	"
I.	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्यै	"	सर्वाभ्यः
Ab.	सर्वस्याः	"	"
G.	"	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्याम्	"	सर्वासु

Neu.

N. & A.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
---------	--------	-------	---------

This rest like the *mas.*

(a)—सम when it means 'equal' is not a pronoun and is declined like nouns in अ; *e. g.* समः समौ समाः Nom. समाय D. sing. समानाम् G. plu. as in the Sutra of Pāṇ. यथासंख्यमनुदेशः समानाम् 1. 3. 10.

§ 149. *Obs.*—त्वं and त्व (the 10th and 11th सर्वादिs) the one उदात्त (udatta), the other अनुदात्त (anudatta), both synonyms of अन्य are declined like सर्व. The former is of the form त्वन् according to some and then it is declined regularly by adding the terminations; *e. g.* स्वन् त्वत्तौ त्वतः Nom. &c.

§ 150 स्व when it does not mean "a class" or "wealth" is a pronoun and is declined like सर्व* *m. f. n.*; but it forms its Nom¹

* सम शक्तिनारुदायाम् । Pan. I. 1. 35.

plu. and Ab. and Loc. sing. optionally like राम when *mas.*; as स्व or स्वा: one's own'. Nom. plu.; but स्वा, 'people of one's class, only (declined like राम).

§ 151. अन्तर is a pronoun (and therefore declined like सर्व *m. f. n.*) when it means "exterior, outer; or what is to be worn outside, as a garment"* except when followed by पुर; it is optionally declined like nouns ending in अ in the Nom. pl. and Ab. and Loc. sing. of the *mas.*, *e. g.* अन्तरे अन्तरा वा गृहाः; अन्तरे-अन्तरा वा शाटकाः (garments). But अन्तरायां पुरि.

§ 152. नेम meaning 'half' is a pronoun, but it is optionally declined like राम in the Nom. plu. *mas.*; in other respects it is declined like सर्व.

§ 193 पूर्व 'prior, eastern,' अवर posterior, western,' दक्षिण 'southern,' उत्तर 'superior, northern, subsequent,' अपर 'other' and अधर 'inferior, lower,' when they denote relation in space, time or person with reference to a particular thing or point of time &c and are not a name, are pronouns† and are then declined like सर्व; but they are optionally declined like राम in the Nom. plu. and Loc. sing. when *mas.*; *e. g.* Nom. पूर्वः पूर्वौ पूर्वे or पूर्वाः Ab. पूर्वात्-पूर्वस्मात्, पूर्वाभ्याम् पूर्वभ्यः; Loc. पूर्वे-पूर्वस्मिन्, &c.; but दक्षिणाः गायकाः (skilful musicians) only, and not दक्षिणे; for दक्षिण does not show any relation here; so उत्तराः कुरवः and not उत्तरे as उत्तराः is a name here.

§ 154. एक when a numeral is declined in the sing. and द्वि in the dual only; द्वि is considered as द्व, and they are both declined like सर्व in all the three genders; *e. g.*

	एक.		द्वि.	
	<i>Mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem. &c. nom.</i>
N.	एकः	एका	द्वौ	द्वे
V.	एक	एकै	"	

* अन्तरं बहिर्योगोपसंभ्यान्तयोः । Pān. I. 1. 36. अन्तरं बहिर्योगेति गणस्त्वोपरीति वक्तव्यम् । Vart.

† पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरपराभराणि व्यवस्थावामसंज्ञायाम् । Pān. I. 11 34.

A.	एकम्	एकाम्	द्वौ	द्वे
I.	एकेन	एकया	द्वाभ्याम्	The rest like
A.	एकस्मै	एकस्यै	,	the <i>mas.</i>
Ab.	एकस्मान्	एकस्याः	,	,
G.	एकस्य	,	द्वयोः	,
L.	एकस्मिन्	एकस्याम्	,	,

एक *neu.* एकम् N. A. The rest like the *mas.*

एक when it does not mean 'one' is declined in the dual and plural also.

§ 155. The various meanings of एक are:—

एकोल्पार्थे प्रधाने च प्रथमे केवले तथा ।
साधारणे समानेपि संख्यायां च प्रयुज्यते ॥

अल्प or little, प्रधान or chief, pre-eminent, प्रथम or foremost, केवल or sole, only, साधारण or common (as अविमृश्यकारित्वं हि आपद एको हेतुः) समान or the same (as अयं एकान्वयो मम), and संख्या or number (one).

§ 156. प्रथम, चरम, अल्प, अर्थ, कतिपय, and words ending in the termination तय optionally form their Nom. plu. like that of pronouns; e. g. प्रथमे-प्रथमाः, कतिपये-कतिपयाः, द्वितये-द्वितयाः &c.

11—Pronominal adverbs.

§ 157. The pronominal adverbs that are most commonly met with are derived from the pronouns तद्, एतद्, यद्, इदम्, किम्, and त्वं and the pronominal adjectives पूर्वं पर &c. by means of such affixes as तम्, त्र, *ह, क् &c. added in the sense of the Ab. or the Loc. दा, † दानीम् हि &c. showing time, तान् ‡ showing point of time, place or direction, आ, आत्, आहि &c. expressing direction, आ, था &c. expressing way or manner &c.; e. g.

* See § 130.

† संवत्स्रकियत्तदः काले दा । इदमोर्हि । अधुन । दानी च । तदो दा च । अनयतनोर्हिल्यतरस्याम् । Pān. V. 3. 15—19. 21.

‡ विक्शब्देभ्यः सप्तमापचमीप्रथमाभ्यो दिग्देशकलिध्वस्तातिः । Pān. V. 3. 27.

¶ उत्तराध्वदक्षिणादातिः । दक्षिणादात् । आहि च द्वे । Pān. V. 3. 34. 36. 3.

प्रकारतन्त्रे थाल् । इदमस्थमुः । किमश्च । Pān. V. 3. 23—25.

तद्.....	तदा, then; तदानीम्, at that time; तर्हि, then, therefore; तथा, so, तत्र, there; ततः, thence, thereupon, therefore; &c.
इदम्.....	इदानीम्, now; इत्थम्, thus; अत्र, here; अतः, therefore; इतः, from this, hence; अधुना, now; इह, here.
एतद्.....	एतर्हि, now; इत्थम्, thus; अतः, hence, therefore; अत्र here.
यद्.....	यर्हि, when; यदा, when; यथा, as; यत्र, where; यतः, whence, since, because.
किम्.....	कर्हि, when; कदा, when; कथम्, how; कुत्र, where; क, where; कुतः, where, whence; कुह, whence; how.
सर्वं.....	सर्वदा, always; सदा, always; सर्वतः, everywhere, on all sides; सर्वत्र, every where, in all places.
पर.....	परतः further on, beyond &c.
पूर्व.....	पुः, पुरस्तात् before, in front &c.
अधर.....	अधः, अधस्तात् or अग्रस्तात्, अधरतः अधरात् down, below.
अवर.....	अवः, अवस्तात् or अग्रस्तात्, अवतः, behind, below, downwards.
अपर.....	पश्चात्, from behind, afterwards, westward, &c.
दक्षिण.....	दक्षिणा, दक्षिणात्, दक्षिणादि to or in the south, on the right side.
उत्तर.....	उत्तरा, उत्तरात्, उत्तरादि to or in the north, &c.

§ 158. When a pronominal word is used as the subordinate member of a compound, or is at the end of an Inst. Tat. or of a sentence having the sense of the Inst. Tat., or at the end of a Dwan-

dwa, it is not declined like a pronoun*; *e. g.* अतिक्रान्तः सर्वं अतिसर्वः, तस्मै अतिसर्वाय and not सर्वस्मै; so अतिक्रान्तं कुलम्; मासपूर्वाय or मासेन पूर्वाय and not मासपूर्वस्मै, वर्णाश्रमेतराणाम् &c.; in the case of a Dvandwa comp., however, it is optionally declined like a pronoun in the Nom. plu. †, as वर्णाश्रमेतरे or वर्णाश्रमेतराः ।

Chapter V.

NUMERALS AND THEIR DECLENSION.

§ 159. Cardinals and Ordinals.

mas. fem.

			<i>mas. neu.</i>	<i>prathamā fem.</i>
1	१	एक	प्रथम अधिम आदिम.	
2	२	द्वि		द्वितीय, ० या
3	३	त्रि		तृतीय, ० या
4	४	चतुर		चतुर्थ, ० र्थी
5	५	पञ्चन्		पञ्चम, ० मी
6	६	षष्		षष्ठ, ० षी
7	७	सप्तन्		सप्तम, ० मी
8	८	अष्टन्		अष्टम, ० मी
9	९	नवन्		नवम, ० मी
10	१०	दशन्		दशम, ० मी
11	११	एकादशन्		एकादश, ० शी
12	१२	द्वादशन्		द्वादश, ० शी
13	१३	त्रयोदशन्		त्रयोदश, ० शी
14	१४	चतुर्दशन्		चतुर्दश, ० शी
15	१५	पञ्चदशन्		पञ्चदश, ० शी
16	१६	षोडशन्‡		षोडश, ० शी

* संज्ञोपसर्जनीभूतास्तु न सर्वादयः । Vārt. तृतीयासमासे । द्वं द्वे च ॥ Pān. I. 1. 30. 31. † विभाषा जासि । Pān. I. 1. 32.

‡ The word षष् also denotes ten. Cf. Rag. IX. 74.

§ षष् becomes षो necessarily when followed by दत् (substituted for दन्त) and दशन्, and optionally when followed by वा, after which द् is changed to द् and धू to द्; *e. g.* षोढा (Vide § 169. b.)

17	१७	सप्तदशन्	सप्तदश, ० शी
18	१८	अष्टादशन्	अष्टादश, ० शी
19	१९	नवदशन् or एकोनविंशति or ऊनविंशति or एकान्विंशति	नवदश, ० शी; एकोनविंश, ० शी, ० विंशतितम, ० मी, or ऊनविंश, ० शी, ० विंशतितम, ० मी, or एकान्विंश, ० शी, ० शतितम, ० मी
20	२०	विंशति f.	विंश, ० शी or विंशतितम ० मी
21	२१	एकविंशति	एकविंश, ० शी, or ० तितम, ० मी
22	२२	द्वाविंशति	द्वाविंश, ० शी, or ० तितम, ० मी
23	२३	त्रयोविंशति	त्रयोविंश, ० शी, or ० तितम, ० मी
24	२४	चतुर्विंशति	चतुर्विंश, ० शी ,, ,, ,,
25	२५	पञ्चविंशति	पञ्चविंश, ० शी ,, ,, ,,
26	२६	षड्विंशति	षड्विंश, ० शी ,, ,, ,,
27	२७	सप्तविंशति	सप्तविंश, ० शी ;, ,, ,,
28	२८	अष्टाविंशति	अष्टाविंश, ० शी ,, ,, ,,
29	२९	नवविंशति or एकोनत्रिंशत् or ऊनत्रिंशत् or एकान्विंशत्	नवविंश, ० शी, or नवविंशतितम, ० मी एकोनत्रिंश, ० शी, ० त्रिंशतम, ० मी, ऊनत्रिंश, ० शी, or ऊनविंशतम, ० मी एकान्विंश, ० शी, ० त्रिंशतम, ० मी
30	३०	त्रिंशत् f.	त्रिंश, ० शी or त्रिंशतम, ० मी
31	३१	एकत्रिंशत्	एकत्रिंश, ० शी or एकत्रिंशतम, ० मी
32	३२	द्वात्रिंशत्	
33	३३	त्रयस्त्रिंशत्	
34	३४	चतुस्त्रिंशत्	
35	३५	पञ्चत्रिंशत्	
36	३६	षट्त्रिंशत्	
37	३७	सप्तत्रिंशत्	
38	३८	अष्टात्रिंशत्	
39	३९	नवत्रिंशत् एकोनचत्वारिंशत् &c.	
40	४०	चत्वारिंशत् f.	चत्वारिंश, ० शी or चत्वारिंशतम, ० मी
40	४१	एकचत्वारिंशत्	

42	४२	द्वाचत्वारिंशत् or द्विचत्वारिंशत्	
43	४३	त्रयश्चत्वारिंशत् or त्रिचत्वारिंशत्	
44	४४	चतुश्चत्वारिंशत्	
45	४५	पञ्चचत्वारिंशत्	
46	४६	षट्चत्वारिंशत्	
47	४७	सप्तचत्वारिंशत्	
48	४८	अष्टाचत्वारिंशत् or अष्टचत्वारिंशत्	
49	४९	नवचत्वारिंशत् or एकोनपञ्चाशत् &c.	
50	५०	पञ्चाशत् f.	पञ्चास, ० शी or पञ्चाशतम, ० मी
51	५१	एकपञ्चाशत्	
52	५२	द्वापञ्चाशत् or द्विपञ्चाशत्	
53	५३	त्रयःपञ्चाशत् or त्रिपञ्चाशत्	
54	५४	चतुःपञ्चाशत्	
55	५५	पञ्चपञ्चाशत्	
56	५६	षट्पञ्चाशत्	
57	५७	सप्तपञ्चाशत्	
58	५८	अष्टापञ्चाशत् or अष्टपञ्चाशत्	
59	५९	नवपञ्चाशत् or एकोनषष्टि &c.	
60	६०	षष्टि fem.	षष्टितम, ० मी.
61	६१	एकषष्टि	एकषष्ट, ० टी or एकषष्टितम, ० मी
62	६२	द्वाषष्टि or द्विषष्टि	
63	६३	त्रयःषष्टि or त्रिषष्टि	
64	६४	चतुष्षष्टि	
65	६५	पञ्चषष्टि	
66	६६	षट्षष्टि	
67	६७	सप्तषष्टि	

68	६८	अष्टाषष्टि or अष्टषष्टि	
69	६९	नवषष्टि or एकोनसप्तति &c.	
70	७०	सप्तति <i>fem.</i>	सप्ततितम, ०मी
71	७१	एकसप्तति	एकसप्तत, ०ती or एकसप्ततितम, ०मी
72	७२	द्वासप्तति or द्विसप्तति	
73	७३	त्रयस्सप्तति or त्रिसप्तति	
74	७४	चतुस्सप्तति	
75	७५	पञ्चसप्तति	
76	७६	षट्सप्तति	
77	७७	सप्तसप्तति	
78	७८	अष्टासप्तति or अष्टसप्तति	
79	७९	नवसप्तति or एकोनाशीति &c.	
80	८०	अशीति <i>fem.</i>	अशीतितम, ०मी
81	८१	एकाशीति	एकाशीत ०ती, or एकाशीतितम ०मी
82	८२	द्व्यशीति	
83	८३	त्र्यशीति	
84	८४	चतुरशीति	
85	८५	पञ्चाशीति	
86	८६	षडशीति	
87	८७	सप्ताशीति	
88	८८	अष्टाशीति	
89	८९	नवाशीति or एकोननवति &c.	
90	९०	नवति <i>fem.</i>	नवतितम, ०मी
91	९१	एकनवति	एकनवत, or ०ती or एकनवतितम ०मी
92	९२	द्वावनति or द्विनवति	
93	९३	त्रयोवनति or त्रिनवति	

94	९४	चतुर्नवति	
95	९५	पञ्चनवति	
96	९६	षण्णवति	
97	९७	सप्तनवति	
98	९८	अष्टानवति or अष्टनवति	
99	९९	नवनवति एकोनशतम् &c.	
100	१००	शत neu.	शततम mas., neu. ०मी f.
200	२००	द्विशत neu. or द्वेशते	
300	३००	त्रिशत neu. or त्रीणि शतानि	
1000	१०००	सहस neu. or दशशत neu. or दशशती	सहस्रतम ०मी

10,000 अयुत neu.. 100,000 लक्ष neu. or लक्षा fem., प्रयुत neu., कोटि fem., अर्बुद neu., अब्ज neu., खर्व mas. neu., निखर्व mas. neu., महापद्म mas., शंकु mas., जलधि mas. अन्त्य neu., मध्य neu., and परार्ध neu. Each of these is ten times as great as the preceding.*

§ 160 The cardinal numbers between विंशति and त्रिंशत्, त्रिंशत् and चत्वारिंशत्, it will be seen, are made up by prefixing एक, द्वि, &c. up to नवन् to the lower. The ninth intermediate number may also be made up by prefixing एकोन, ऊन or एकात्र to the higher. In these compounds द्वि, त्रि and अष्टन् are changed to द्वा, त्रयः, and अष्टा necessarily before विंशति and त्रिंशत्, and optionally before the rest except अशीति before which they remain unchanged.†

* एकदशशतसहस्रायुतकोटयः क्रमशः ।

अर्बुदमब्जं खर्वनिखर्वमहापद्मशंकुवस्तरस्मात् ॥

जलधिश्रान्तं मध्यं परार्धमिति दशयुगोत्तराः संज्ञाः ।

संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वैः ॥

† द्व्यष्टनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । त्रैस्त्रयः । विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ सर्वेषाम् ।

Pân. VI. 3. 47-49.

§ 161. The cardinal numbers between 100 and 200, 200 and 300, &c. are generally expressed by means of अधिक added to the number showing the excess and then optionally prefixing the whole to 100, 200, &c.; *e. g.* एकाधिकं शतं or एकाधिकशतं 101, द्वादशाधिकं शतं or द्वादशाधिकशतं 112, पञ्चाशदधिकं शतं 150, &c. After 1000 this अधिक may be repeated with every multiple of ten or hundred; *e. g.* द्वि-द्वानवत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् 1892, एकोनचत्वारिंशदधिकषट्-शताधिकसप्तसप्ततिसहस्राधिकं लक्षम् 177639. &c. Similarly उत्तर may also be used instead of अधिक *e. g.* चतुःपञ्चाशदुत्तरं सप्तशतम् 754. Or these may also be, at times, expressed by the copulative particle च as सप्त च शतानि विंशतिश्च 720.

§ 162. The Tad. affix अ* may be used instead of अधिक, in the case of the cardinal numbers ending in दशन्, the numeral विंशति and those ending in शत् *i. e.* in the case of the numerals 111-159, 211-259, 311-359, &c. and qualifying the numerals शत and सहस्र before which the final अन्, अति and अन् are dropped *e. g.* एकादशं शतम् 111, विंशं शतं 120, पञ्चाशं शतं 150, सप्तदशं द्विशतं 217, त्रिंशं त्रिशतं 330, and so on.

§ 163. The ordinals from एक, द्वि, त्रि, चतुर् and षष्ठ are irregularly formed. The ordinals from other numerals up to दशन् inclusive are formed by dropping the final न् and adding म् and after दशन् up to नवदशन् by simply dropping the न्. The ordinals from विंशति† above are formed by adding तम or by dropping the ति of विंशति and the final consonant of the rest; the compound numerals, in this latter case, change the final vowel to अ. while the simple ones ending in a vowel *i. e.* षष्टि, सप्तति, अशीति and

* तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताड्डः । शदन्तविंशतेश्च Pân. V. 2. 45, 46. शतसहस्रयोरेवेध्यते । Vârt.

† षट्कृतिकतिपयचतुरां थुक् । Pân. V. 2. 51; so कतिथः, चतुर्थः &c.; 'चतुरदृश्यतावाचकरोलपश्च' Vârt. तुरीय, तुर्य, । द्वेस्तीयः । त्रेः सम्प्रसारणं च । Pân. V. 2. 54, 55.

‡ विंशत्यदिभ्यस्तमडन्यतरस्याम् । षट्चादेश्चासंख्यादेः । Pân. V. 2. 56, 58.

नवति form their ordinals in the first way only; as एकषष्टः or एकषष्टितमः; but षष्टितम only. शत has invariably शततम.

DECLENSION OF THE NUMERALS (CARDINALS AND ORDINALS)

§ 164. एक, (एका *fem.*), द्वि. (द्वा *fem.*), त्रि (त्रिमृ † *fem.*), and चतुर (चतमृ *fem.*), are all adjectives and take the gender, number and case of the nouns they qualify.

§ 165. एक is declined in the sing. (though it may have the dual and plural also), and द्वि in the dual alone. For further particulars see § 154. त्रि and चतुर are declined in the plu. alone. *E. g.*

त्रि		चतुर	
<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
N. त्रयः	त्रिस्रः	N. चत्वारः	चतस्रः
A. त्रीन्	"	A. चतुरः	"
I. त्रिभिः	त्रिमृभिः	I. चतुर्भिः	चतमृभिः
D. Ab. त्रिभ्यः	त्रिमृभ्यः	D. Ab. चतुर्भ्यः	चतमृभ्यः
G. त्रयाणाम्	त्रिमृणाम्	G. चतुर्णाम्	चतमृणाम्
L. त्रिषु	त्रिमृषु	L. चतुर्षु	चतमृषु

neu.

त्रि		चतुर	
N. V. A.	त्रीणि	N. V. A.	चत्वारि
The rest like the <i>mas.</i>		The rest like the <i>mas.</i>	

§ 166. पञ्चन्—नवदशन्. These are also adjectives agreeing in case with the nouns to which they are applied. They are declined in the pl. and are uniform in all the three genders.

	पञ्चन्	षड्	अष्टन्
N. V. A.	पञ्च	षट्-इ	अष्ट-अष्टौ
I.	पञ्चभिः	षड्भिः	अष्टभिः-अष्टाभिः
Dat. & Ab.	पञ्चभ्यः	षड्भ्यः	अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः

† त्रिचतुरोः स्त्रियां त्रिचतस्र । Pān. VII. 2. 99.

G.	पञ्चानाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्
L.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टसु-अष्टासु

सप्तन्, नवन् and the following cardinals up to नवदशन् ought to be declined like पञ्चन्.

§ 167. ऊनविंशति, विंशति and other cardinal numbers up to नवनवति are all *feminine* substantives, the numerals शत, सहस्र, &c. are all *neuter*, with the exception of लक्ष which is *mas.* and *fem.*, कोटि which is *fem.* and शंकु and जलधि both of which are *mas.*, and have no declensional peculiarities. They are declined in the sing. and so used with a plural noun; e. g. पञ्चविंशतिर्ब्राह्मणाः 25 Brāhmanas; एकादशाधिकशतेन or एकादशोत्तरेण शतेन नरैः or स्त्रीभिः by 111 men or women; एकोनसहस्रेण रूपकैः with Rs. 999, &c. They may be made to have duals and plurals by being used as fixed standards of counting; e. g. ब्राह्मणानां विंशतयः many twenties of Brāhmanas; द्वे शते नारीणाम् two hundreds of women &c.

§ 168. The ordinals are declined regularly except:—

प्रथम (see § 156) and द्वितीय and तृतीय which are optionally declined like pronouns in the Dat. Ab. Gen., and Loc. sing.; e. g. द्वितीयस्मै-द्वितीयाय, &c., द्वितीयायाः—द्वितीयस्याः &c.

NUMERAL ADVERBS

§ 169. (a) सकृन् once, द्विः twice, त्रिः thrice, चतुः four times; from पञ्चन् onward adverbs of frequency are formed by adding कृत्वः before which final न् is dropped; e. g. पञ्चकृत्वः five times, सप्तकृत्वः seven times &c.

(b) एकधा* or ऐक्यम् in one way or part, द्विधा or द्वेधा or द्वैधं in two ways or parts; त्रिधा or त्रेधा or त्रैधम् in three ways, &c., चतुर्धा in four ways, षोढा or षड्धा in six ways, सप्तधा, अष्टधा, &c.

* संख्याया विधार्थं धा । अधिकरणविचाले च । एकाद्वे । ध्यमुन्नयतरस्याम् । द्विव्योश्च धमुञ् । एधाच्च Pān. V. 3. 42-46.

(c) एकशः one by one; द्विशः singly, two and two, by twos; so त्रिशः
अनशः &c.

§ 170. Other derivatives from the numerals:—

(a) By the Taddhita affix क् which is added to numerals ending in शन् and ति *e. g.* पञ्चकः bought for five (Rs. &c.) चत्वारिंशत्* bought for forty; so वैशतिकः bought for twenty (coins, &c.).

(b) By means of the Tad. affix तय in the sense of “consisting of parts” or “collection”; *e. g.* चतुष्टय (चतुष्टयी *fem.*) consisting of four parts or a collection of four; so पञ्चतय (*fem.* यी); तय is optionally changed to अय after द्वि and त्रि; *e. g.* द्वय or द्वितय (-यी *fem.*) twofold, consisting of two parts or a pair; त्रय or त्रितय (-यी *fem.*) threefold or consisting of three parts, a collection of three, a triad.

(c) By means of क् and अच् *e. g.* षट्क, a collection of six, collection of five, दशन् a collection of ten, a decade, &c.

Chapter VI.

—:—

DEGREES OF COMPARISON.

§ 171. तर and तम are the most common terminations of the comparative and the superlative degrees respectively.† They are added to that crude form of words which they assume before the Inst. dual termination; *e. g.* अयमेतयोरतिशयेन लघुः लघुतरः, अयमेवामति-

* See chap. IX. Introd. rules.

† अतिशयने तमविष्टनौ । द्विवचनविभज्योपपदे तरबोधयुनौ । तिङ्श्च । तरप्रमणौ चः । Pān. V. 3. 55. 57, 58; I. 1. 22. When *atis'aya* or excess of one thing over many is to be shown तम and ईष्ट are the affixes used; and when out of two things one is to be separated as possessing some quality in excess तर and ईयस् are affixed. तर and तम may also be added to verbs.

अयेन लघुः लघुतमः; similarly युवन्, युवतर, युवतम; विद्वस्-विद्वत्तर, विद्वत्तम; प्राच्-प्राक्तर, प्राक्तम; धनिन्-धनितर; धनितम; धर्मबुध्-धर्मभुत्तर, धर्मभुत्तम; गुरु-गुरुतर, गुरुतम, &c. अति-अतितर, अतितम; उत्-उत्तर, उत्तम, &c.

§ 172. Before these the final ई and ऊ of a *prātipadika* are optionally shortened, e. g. श्रीतरा or श्रितरा, श्रीतमा or श्रितमा; घेमूतरा (more lame) or घेमुतरा, घेमूतमा, घेमुतमा, &c.

§ 173. तर and तम when attached to verbs, and indeclinables forming adverbs, assume the forms of तराम् and तमाम्*; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्, उच्चैस्तमाम्, नितराम्, नितमाम्, so सुतराम् &c.; but उच्चैस्तरः adj. (higher).

§ 174. ईयम् is another termination of the comparative degree and इष्ठ of the superlative. These are added to adjectives of quality only†. Before these the last vowel of a word with the following consonant if any is dropped; e. g. लघु-लघीयम्, लघिष्ठ; पटु, पटीयम्, पटिष्ठ; महत्-महीयम्, महिष्ठ, &c.; but पाचकतर, पाचकतम only.

§ 175. The possessive affixes at the end of words and the affix are dropped before ईयम् and इष्ठ‡ and then these terminations are applied subject to the above rule; e. g. मतिमत् talented मतीयम्, मतिष्ठ; मेधाविन्-मेधीयम्, मेधिष्ठ; धनिन्-धनीयम्-धनिष्ठ; कर्तृ-करीयम्, करिष्ठ (अतिगयेन कर्ता); स्तोत्र-स्तवीयम्, स्तविष्ठ; so सर्जियम्, सजिष्ठ from सजिविन् one having a garland &c.

§ 176. ण र is substituted for the ऋ (short) of a base preceded by a consonant before ईयम्, इष्ठ and the Tad. aff. इयन्; e. g.

* किमेत्तिङव्ययघादाभ्यद्रव्यप्रकर्षे । Pân. V. 4. 11 याम् is added to तर and तम after किम्, or a word ending in ए or a *subanta* or *tiñā* (तिङन्त) except when they form adjectives.

† भजादी (i. e. ईयम् and इष्ठ) गुणवचनादेव । Pân. V. 3. 58.

‡ वि-मतोर्लुक् । तुरिषेमेयःसु । Pân. VI. 4. 154.

ण र ऋतो दलदेलघोः । Pân. VI. 4. 161.

कृश 'thin'	comp.	क्रशीयम्	superl.	क्रशिष्ठ
दृढ 'strong, firm'	"	द्रढीयम्	"	द्रढिष्ठ
परिवृढ 'head, chief'	"	परिव्रढीयम्	"	परिव्रढिष्ठ
पृथु 'broad'	"	प्रथीयम्	"	प्रथिष्ठ
भृश 'much'	"	भ्रशीयम्	"	भ्रशिष्ठ
मृदु 'soft'	"	म्रदीयम्	"	म्रदिष्ठ

§ 177. The following is an alphabetical list of the irregular comparatives and superlatives that are commonly met with:—

Positive	Comparative	Superlative
अन्तिक 'near'*	नेदीयम्	नेदिष्ठ
अल्प 'little' †	अल्पीयम्	अल्पिष्ठ
	कनीयम्	कनिष्ठ
उरु 'wide' §	वरीयम्	वरिष्ठ
क्षिप्र 'quick' §	क्षेपीयम्	क्षेपिष्ठ
क्षुद्र 'mean,' 'small'	क्षोदीयम्	क्षोदिष्ठ
गुरु 'heavy'	गरीयम्	गरिष्ठ
तृप्त 'restless or anxious'	त्रपीयम्	त्रपिष्ठ
'satisfied'		
दीर्घ 'long'	द्राघीयम्	द्राघिष्ठ
दूर 'distant'	दवीयम्	दविष्ठ
प्रशस्य 'praiseworthy'	श्रेयम् or ज्यायम्	श्रेष्ठ or ज्येष्ठ
प्रिय 'dear'	प्रेयम्	प्रेष्ठ

* अन्तिकबाढयोर्नेदसाधौ । Pân. V. 3. 36.

† युवाल्पयोः कननन्यतरस्याम् । Pân. V. 3. 64.

§ प्रियस्थिरस्फिरउरुबहुलगुरुवृद्धतृप्दीर्घवृन्दारकाणां प्रस्थस्फवर्बहिर्गर्बर्बिन्नप्राघिवृन्दाः Pân. VI. 4. 157. प्र, स्थ, स्फ, वर् &c. are substituted for प्रिय, स्थिर, स्फिर &c. respectively.

§ स्थूलदूरयुवहस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्वस्य च गुणः । Pân. VI. 4. 156. The words स्थूल &c. drop their final portion beginning with यन् (य् रल् or त्) and the preceding vowel takes guṇa.

प्रशस्यस्य श्रः । ज्य च । वृद्धस्य च Pân. V. 3. 60-62.

अहोर्लोपो भू च बहोः । इष्टस्य यिद् च । Pân. VI. 4. 158-159.

बहु 'much'	भूयस्	भूयिष्ठ
बहुल "	बंहीयस्	बंहिष्ठ
बाढ 'firm, well'	साधीयस्	साधिष्ठ
युवन् 'young'	यवीयस्, कनीयस्	यविष्ठ, कनिष्ठ
विपुल 'much'	ज्यायस्	ज्येष्ठ
वृद्ध 'old'	वर्षीयस्, ज्यायस्	वर्षिष्ठ, ज्येष्ठ
वृन्दारक 'great, lovely'	वृन्दीयस्	वृन्दिष्ठ
स्थिर 'steady'	स्थेयस्	स्थेष्ठ
स्थूल 'big, large'	स्थवीयस्	स्थविष्ठ
स्फिर 'much'	स्फेयस्	स्फेष्ठ
ऋस्व 'short'	ऋसीयस्	ऋसिष्ठ

§ 178. Sometimes the terminations **तर** and **तम** are added to the comp. and super. in **इयस्** and **इष्ठ** to intensify the meaning; as **पापीयस्तर**, **पापीयस्तम**, **श्रेष्ठतर**, **श्रेष्ठतम**.

Chapter VII.

COMPOUNDS.

§ 179. **Vṛtti** (वृत्ति) is the general term for any complex formation in Sanskrit requiring explanation or resolution. These Vṛttis are five in number; viz. **कृद्बुद्धि** or the formation of words from roots by primary affixes; **तद्धितवृत्ति** or the formation of derivative bases from nouns by secondary affixes; **धातुवृत्ति** or the formation of derivative verbs from primitive roots; **समासवृत्ति** or the formation of a compound word by the composition of several words; and **एकशेषवृत्ति** or the composition of words in which one of several nouns generally alike in form is retained. The first three will be treated in their proper places. We will treat of the last two in this chapter.

* See. note || p. 112.

§ 180. In Sanskrit simple words, whether substantives, adjectives, verbs or indeclinables, have the power of entering into combination with one another and forming what are called '*Samāsas**,' compound words or in short, compounds.

(a) A compound thus formed may further be compounded with another simple or compound word and this again may become the member of a new compound.

§ 181. In a compound, as a general rule, words are simply joined together, without any relation between the component parts being actually expressed; the whole compound word has the power to express the various relations that exist between the several parts. The last word only takes the case termination required by its grammatical position in a sentence, the remaining words (those ending in a consonant) generally assuming their crude forms before the consonantal case terminations; *e. g.* विद्मस् + जनः = विद्मज्जनः (see below), राजन् + पुरुषः = राजपुरुषः, &c.

§ 182. Final vowels or consonants (modified as mentioned above) of preceding members of compounds combine with the initial letters of the succeeding members according to the usual rules of Sandhi.

§ 183. In a few cases, the intermediate members retain their case endings in which case the compounds are called *Atuk* (अतुक्); *e. g.* देवनांप्रियः a fool, युधिष्ठिरः name of the eldest Pândava, &c.

§ 184. The expounding of a *Samāsa* (*i. e.* giving its *Vigrahavākya*) consists in the expression of the various relations existing between the objects or ideas denoted by the various members of a *samāsa* by means of the proper cases or subordinate sentences.

(a) When the *Vigrahavākya* cannot be given or cannot be given by using the words actually compounded, the compound is called *nityasamāsa* (अविवक्षितो नित्यसमासः अस्वप्नविग्रहो वा । Sid. Kan.).

* From अस् with सम् to throw together.

§ 185. Compounds are divided into four principal classes:—
 (1) *Dvandva* or Copulative. (2) *Tatpuruṣa* or Determinative.
 (3) *Bahuvrīhi* or Attributive, and (4) *Avyayībha'va* or Adverbial.

N. B. These names themselves mean nothing *i. e.* they do not denote any of the characteristics of the different compounds. They are simply proper names distinguishing the various classes from one another (to which they vaguely refer if they do so at all).

DVANDVA OR THE COPULATIVE COMPOUNDS.

§ 186. A *Dvandva* compound consists of two or more nouns which, if not compounded, would be connected by the copulative particle च (and);† as रामकृष्णौ which is equal to रामः च कृष्णः च; पाणिपादं which is the same as पाणी च पादौ च. There are three species of the *Dvandva*; viz. इतरेतरद्वन्द्व, समाहारद्वन्द्व and एकशेष. ‡

* This is true only generally speaking. For there is a fifth class of compounds, viz. सह सुपा-compounds not governed by any of the rules given under the four classes but explained on the general principal that any *subanta pada* may be compounded with any other *subanta pada*. According to some there are six kinds of compounds viz. सुपां सुपा तिङा नाम्ना धातुनाथ तिङा तिङा । सुवन्तेनेति विशेषः समासः षड्विधः बुधैः ॥ *e. g.* सुपां सुपा राजपुरुषः । तिङा पर्यभूषत् । नाम्ना कुम्भकारः । धातुना कटयूः, अजस्रम् । तिङा तिङा पिवत्खादता, खादतमोदता । तिङा सुपा कृन्तविषक्षणेति यस्यां क्रियायां सा कृन्तविचक्षणा । एहीडदयोन्वयदार्थे इति मयूरव्यंसकादौ पाठास्समासः । Sid. Kau.

† चार्थे द्वन्द्वः । Pān. II. 2. 22.

‡ The *Ekashesa* is not strictly speaking a subdivision of *Dvandva*. It is a separate *Vṛtti* by itself (Vide § 179). Sanskrit grammarians do not regard it as a *Dvandva*, though it may be so regarded for the sake of convenience. 'It is not a *Dvandva*,' remarks Bhattoji Dikshita, as it does not contain more than one *subanta* (अनेकसुवन्ताभावाद्द्वन्द्वो न). It should be further remembered that since it is not a *sama'sa*, its final vowel does not become *uda'tta*, as in the case of a *Dvandva* compound.

§ 187. When the several members of a Dvandwa compound are viewed separately, it is called *Itaretara Dvandwa*; e. g. धवख-
दिरौ छिन्वि, cut down the Dhava and the Khadira trees. In this
species each member is of equal importance i. e. has its own inde-
pendent meaning. It takes the dual or the plural according as
the objects denoted by it are two or more in number; the gender
of the final noun is the gender of the whole; as कुकुटश्च a cock मयूरी
a pea-hen च कुकुटमयूरी इमे (fem. dual of इदम्); but मयूरी च
कुकुटश्च मयूरीकुकुटौ इमौ; रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च रामलक्ष्मण-
भरतशत्रुघ्नाः &c.

Exceptions—अश्वश्च वडवा च अश्ववडवौ (mas. dual) a horse and a
mare; अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः (mas. sing. day and night.

§ 188. Samānāhāra Dvandwa is that species of Dvandwa which
implies an aggregate or the things enumerated in which constitute
a complex idea. It is always singular and neuter. Thus अहार-
निद्राभयम् does not merely mean food, sleep and fear' but all that
characterises animal life. In this species the meaning of the
different members is subordinate to the collective sense of the whole
compound.

§ 189. A Dvandwa compound of words denoting limbs of
the body of an animal, players on musical instruments, parts of
an army, inanimate objects (things or द्रव्यः and not qualities),
names of rivers differing in gender, as also of countries (and not
villages), and insects, and animals between which there is natural
antipathy, is always of this nature; पाणी च पादौ च पाणिपादम् hands
and feet; रथिकाश्च अश्वारोहाश्च रथिकाश्वारोहम् chariot-warriors and
horse-men; मार्दगिकश्च पाणविकश्च मार्दगिकपाणविकम् players on

* परवहिकं द्वंद्वतत्पुरुषयोः । Pān. II. 4. 26.

† द्वंद्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् । Pān. II. 4. 2; जातिरप्राणिनाम् Pān. II.
4. 6.; विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः । Pān. II. 4. 7.; क्षुद्रजन्तवः । Pān. II.
4. 8. येषां च विरोधः शाश्वतिकः Pān. II. 4. 9,

mṛdāṅga and *panava* (kinds of labors); धानाश्च fried barley or rice शक्नुम्यश्च a kind of sweetmeat धानाशक्नुलि; but रूपं च रसश्च रूप-रसौ form and flavour, as these denote qualities; गंगा च शोणश्च गंगा-शोणम् the rivers Gangā and S'ona; but गंगायमुने as these do not differ in gender; कुरवश्च कुरुक्षेत्रं च कुरुकुरुक्षेत्रम् names of countries; but जाम्बवशाद्विकिन्यौ (two villages of that name); मद्राश्च केकयाश्च मद्रकेकयाः (two names of the same gender); यूका a louse च लिङ्गा a nit च यूकालिङ्गम्; अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम् a snake and an iehneumon, &c.

§ 190. Names of trees, deer, grass ' corn, condiments, beasts, birds, the pairs of words—अथ and वहव, पूर्व and अपर, उत्तर and अधर—and words of opposite import not qualifying things (द्रव्य), are optionally compounded into a Samāhāra-Dwandwa;* instances in order—प्लक्षश्च न्यग्रोथाश्च प्लक्षन्यग्रोधम्-धाः, similarly रुरुपृषतम्-ताः (kinds of deer), कुशकाशम्-शाः kinds of grass, त्रीहियवम्-वाः kinds of corn, दधिघृतं-ते. गोमहिषम्-वाः, शुक्रवर्कं-काः, अभवद्ववं-चौ, पूर्वापरं-रे, अधरोत्तरं-रे; but गीतोष्णे जले.

§ 191. The names of fruits, parts of an army, herbs, deer, birds, insects, corn and grass, form a Samāhāra-Dwandwa, only when they are taken in the plural; † as वदराणि च आमलकानि च वदरामलकम्, but वदरं च आमलकं च वदरामलके; रथिकश्च अश्वारोहश्च रथिकाश्वारोहौ, &c.

§ 192. The following compounds are always what they are laid down to be (though they do not conform to the proper rules); viz.

(a) Samāhāra Dwandwas:—गावश्च अर्चाश्च गवाश्चम्. पुत्राश्च पौत्राश्च

* विभाषा वृक्षमृगनृपथान्यव्यञ्जनपशुशकुन्यश्ववहवपूर्वापराधरोत्तराणाम् । विप्रतिषेध-चानधिकरणवाचि । Pa'u II. 4. 12, 13.

† फलसेनावनरपीतिमृगशकुनिक्षुद्रजन्तुधान्यनृणानां बहुप्रकृतिरेव द्वंद्व एकवदिति वाच्यम् । Vārtika.

पुत्रपौत्रम्: so लीङ्गमारम्, उष्ट्रखरम् camels and asses, उष्ट्रशङ्ख
camels and rabbits. मांसशोणितम्, दर्भशरम्; holy grass and reeds;
मृणोलपम् grass and soft grass or shrubs, दासीदासम् &c.

(b) Itaretara Dvandwas:—दधिपयसी curds and milk, इध्मावर्हिषी
holy sticks and grass, सर्पिर्मधुनी, मधुसर्पिषी honey and ghee, शुक्लकृ-
ष्णौ, अध्ययनतपसी, आश्वसाने, उत्खलमुसले, ऋक्सामे (ऋक्+सामन्)
Rk and the Sāman verses; वाङ्मनसे (वाक्+मनम्) speech and mind
(the न् of सामन् dropped and अ added to मनम् irregularly
by Pān. V. 4 77).

§ 193. When words ending in ऋ and implying relationship by
blood or literary avocation are compounded together the last but
one word changes its ऋ to आ. The same happens when the word
पुत्र follows a word ending in ऋ under the same circumstances;*
होता च पोता च होतापोतारौ two priests so called, होता च पोता च नेष्टा
च उद्गाता च होतृपोतृनेष्टोद्गातारः, (but if two words be taken at a time
the ऋ may, at every step, be changed into आ; as होता च पोता च
होतापोतारौ तौ च उद्गाता च होतापोतोद्गातारः, &c.); पिता च पुत्रश्च
पितापुत्रौ, माता च पिता च मातापितरौ, also मातरपितरौ (Pān. VI.3.32),
and पितरौ (Vide § 197 a).

§ 194. (a) When the names of deities well known to be in
constant association with each other are compounded आ is substi-
tuted for the final vowel of the preceding word, except in the case
of the word वायु †; e. g. मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रमसौ, अग्रामरुतौ, &c.; but
अग्निवायु or वाय्वग्नी.

(b) The word अग्नि followed by the word सोम or वरुण lengthens
its इ: as अग्नीषोमौ, अग्निवरुणौ.

* आनङ्ग ऋतो दन्दे । Pān. VI. 3. 25. द्वयोर्द्वयोर्द्वं कृत्वा पुनर्द्वे तु होतापो-
तोद्गातारः । Sid. Kau.

† देवताद्वे च । Pān. VI. 3. 26. वायुशब्दप्रयोगे प्रतिषेधः । Vārt. ईदमेः
सोमवरुणयोः । Pān VI. 3. 27.

§ 195. When a Samāhara-Dwandwa ends in a consonant of the palatal class or द, ण्, or ङ, अ is added to it*; वाक् च त्वक् च वाक्त्वचम् speech and skin, त्वक्स्रजम् a bark and a garland, शनीदृक् दम्, वाक्त्विषम्, छत्रोपानहम् an umbrella and shoes, &c. But प्राट्-शरदौ (as it is not a Sam. Dw.).

§ 196. The following compounds are instances of irregular Dvandwas:—

(a) द्यौश्च पृथिवी च यावापृथिव्यौ or दिवस्पृथिव्यौ † heaven and earth: so यावाभूमी, यावाक्षमे, उषम् + सूर्य = उषासासूर्यौ the goddess of dawn and the sun.

(b) जाया + पति = दम्पती, ‡ जम्पती and जायापती husband and wife.

(c) § स्त्री च पुमांश्च स्त्रीपुंसौ, धेनुश्च अनङ्गुश्च धेनुनङ्गुहौ, अश्विणी च भुवौ च अश्विभुवम्, दाराश्च गावश्च दारगवम्, ऊरू च अधीवन्तौ च ऊर्वधीवम् (thighs and knees), पादौ च अधीवन्तौ च पदधीवम्; नक्तं च दिवा च नक्तं-दिवम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिन्दिवम्, अहनि च दिवा च अहर्दिवम् all meaning 'day and night'.

§ 197. When several words of the same form (or dissimilar in form but of the same import ||) are compounded together, only one of them is retained with the necessary number; e. g. रामश्च रामश्च

* इन्द्राच्चुदपहान्तात्समाहारे । Pân. V. 4. 106.

† दिवो यावा । दिवसश्च पृथिव्याम् । Pân. VI. 3. 29, 30.

‡ दम्पती is considered by some to be a word of regular formation. दम् in the Vedic literature means 'a house' and पति 'a master'. Hence the full word दम्पती would mean 'the master and mistress of the house.'

§ A final अ is added in the case of these compounds according to a Sûtra of Pân. (अचतुर V. 4. 77.) quoted further on under § 284.

॥ विरूपाणामपि समानार्थानाम् । Vârt वक्रदण्डश्च कुटिलदण्डश्च वक्रदण्डौ or कुटिलदण्डौ ।

रामौ, रामश्च रामश्च रामश्च रामाः । This is called एकशेषद्वन्द्वः. In the case of words of the *mas* and *fem.* genders the one of the *mas.* gender is retained; * as हंसी च हंसश्च हंसौ; similarly ब्राह्मणौ, गूढौ, अजौ, &c.

(a) This principle is further extended to some words dissimilar in form, as in the following examples:—भ्राता च स्वसा च भ्रातरौ, पुत्रश्च दुहिता च पुत्रौ †; माता च पिता च पितरौ (see also § 193.), श्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ‡ (also श्वश्रूश्चशुरौ); स च सा च तौ, स च देवदत्तश्च तौ, स च यश्च यौ or तौ ॥ In the case of words of the *mas.*, *fem.* and *neu.* gender that of the *neu.* gender is retained; as तच्च देवदत्तश्च ते; तच्च देवदत्तश्च यज्ञदत्ता च तानि ।

§ 198. The following rules should be observed in arranging the various members of a Dvandwa compound:—

(a) ¶ A word ending in इ or उ should be placed first, and when there are more than one of such words, one of these should be placed first, the rest being arranged according to the will of the speaker or writer; हरिहरौ, हरिहरगुरुवः; हरिगुरुहराः, &c.

(b) § Words beginning with a vowel and ending in अ ought to precede others; as अश्वरथेन्द्रा; or इन्द्राश्वरथाः. This rule should have preference even over the above rule in case both would be simultaneously applicable, as इन्द्राग्नी.

(c) b A word that has fewer syllables should be placed first and

* पुमान् स्त्रिया । Pân. I. 2. 67.

† भ्रातृपुत्रौ स्वसदुहितृभ्याम् । पिता मात्रा । Pân. I. 2. 68, 70.

‡ श्वशुरः श्वश्रवा । त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् । Pân. I. 2. 71, 72.

॥ पूर्वशेषोपि दृश्यते इति भाष्यम् । Sid. Kau. on Pân. I. 2. 72.

¶ द्वौ वि । Pân. II. 2. 32. अनेकप्राप्तावेकम् नियमोऽनियमः शेषे । Va'rt.

§ अजायदन्तम् । Pân. II. 2. 33.

b अल्पाक्षरम् । Pân. II. 2. 34. लघ्वक्षरं पूर्वम् । ऋतुनेक्षराणां समानाक्षराणामानुपूर्व्येण । अभ्यहितं च । Va'rt.

in case there are more words than one having an equal number of syllables, the one that has more short syllables should be placed first; *e. g.* शिवकेशवौ, ग्रीष्मवसन्तौ, कुशकाशम्, &c.; the names of seasons and stars, under this latter circumstance, should be arranged according to their astronomical order; as हेमन्तशिशिरवसन्ताः, कृत्तिकारौहिण्यौ, &c. Also a word of more important significance should precede others; as तापसपर्वतौ.

(d) * Names of the four castes of men should be arranged according to their order, beginning from the highest and so should be the names of brothers beginning from the eldest; *e. g.* ब्राह्मणक्षत्रियविश्वदत्ताः; युधिष्ठिरार्जुनौ.

§ 199. In the case of words of the राजदन्तादि class that which ought to be placed first is placed last; while in the case of words of the धर्मादि group (a sub-division of राजदन्तादि) the rule is observed optionally†; शदार्यम् a S'udra and an Arya, धर्मश्च अर्थश्च, यन्मार्गौ or अर्थयमौ; so अर्थशब्दौ or शब्दार्थौ, अर्थकामौ or कामार्थौ &c.

II. TATPURUSHA OR THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 200. When a compound consists of two members and the first determines the sense of the other, that is called 'Tatpurusha.'

§ 201. According to the grammatical nature of the first or attributive member the Tatpurusha is divided into six varieties:—

(1) *Tatpurusha* proper or the Inflectional, (2) *Nan* or the Negative Tatpurusha, (3) *Karmadhāraya* or the Appositional, including 'Dwigu', (4,5) *Prāḍi* and *Gati* or the Prepositional compounds, and (6) *Upapada*. These are either nouns, adjectives or adverbs.

§ 202. The final vowel of a feminine noun ending in any of the

* वर्णानामनुपूर्व्येण । आनुज्यायसः । Vartikas on the above Sūtra.

† राजदन्तादिषु परम् । Pa'n. II. 2. 31. धर्मादिभवनियमः । Vart.

affixes आ, ई or ऊ and forming the second member of a compound used adjectively is shortened; the ओ of गो is changed to उ under the same circumstances*; *e. g.* प्राप्त+जीविका=प्राप्तजीविकः (Tat.), अतिमालः (Tat.); पञ्चगुः something bought for five cows; बहुयो नाड्यो यस्मिन् बहुनाडिः many-veined देहः (Bah); चित्रा गावो यस्य चित्रगुः having variegated cows; &c.; but कल्याणपञ्चमीकः as the ई is not final.

(a) If the final ई or ऊ be not a fem. termination, it remains unchanged; सृष्टु धीः यस्याः सा सुधीः, बहुतन्त्रीर्मनी.

1 Tatpuruṣa.

§ 203. The first variety consists of such Tatpuruṣa compounds as have the attributive member in any one of the oblique cases when dissolved. There are six sub-varieties of this corresponding to the six oblique cases.

§ 204. (a) A noun in the Accusative case is compounded with श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी, बुभुक्षु, and others†; as कृष्णं श्रितः कृष्णश्रितः one who has resorted to Kṛṣṇa (as his refuge); दुःखमतीतः दुःखातीतः one who has overcome pain; सुखं आपन्नः सुखापन्नः one who has obtained happiness, ग्रामं गमी ग्रामगमी going to a village, a passenger; अन्नं बुभुक्षुः अन्नबुभुक्षुः, &c.

N. B. प्राप्त and आपन्न may also be placed first; as प्राप्तो जीविकां प्राप्तजीविकः or जीविकाप्राप्तः one who has obtained livelihood; similarly आपन्नजीविकः or जीविकापन्नः; प्राप्तजीविका स्त्री, &c.

(b) A word expressive of the duration of an action or state is compounded with another expressive of the action or state, in the

* गोखियोरुपसर्जनस्य । Pa'n. I. 2. 48.

† द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः । Pān. II. 1. 24. गम्यादीनामुपसंख्यानम् Vārtika.

Accusative case*; e. g. मुद्वर्तं सुखं मुद्वर्तसुखम् 'happiness lasting for a moment'; संवत्सरं वासः संवत्सरवासः residence for a year &c.

(c) The word खट्वा forms an Accusative Tatpurnsha with a p. p. participle when censure is implied or contempt is to be shown†; as खट्वाम् आरूढः खट्वारूढः 'a silly fool.' Cf. Bhatti. V. 10.

(d) Sometimes a preposition or a word denoting a period of time may take the place of the Accusative‡; as सामिकृतं 'half done'; मासप्रमितः (प्रतिपद्यन्ः) 'what marks the commencement of a month as the new moon.'

§ 205. A noun in the Instrumental may be compounded.—

(a) ¶ With another expressive of an effect produced by what is denoted by the noun in the Instrumental case, and with अर्थः; as शङ्कुलया खण्डः शङ्कुलाखण्डः severed by means of a knife; धान्येन अर्थः धान्यार्थः wealth obtained by means of grain.

(b) § With verbal derivatives when the Instrumental has the sense of the agent or the instrument or means of the action; as हरिणा त्रातः हरित्रातः saved by Hari; नखैर्भिन्नः नखभिन्नः torn with the nails &c.

(c) With the words || पूर्व, सदृश, संम, ऊन and words having the sense of ऊन, कलह, निपुण, मिश्र, श्लक्ष्ण and अवर; as मासेन पूर्वः मासपूर्वः; मात्रा सदृशः मात्रसदृशः like his mother; पितृसमः equal to his

* अत्यन्तसंयोगे च Pân. II. 1. 29.

† खट्वाक्षपे । Pân. II. 1. 26.

‡ सामि । कालाः । Pân. II. 1. 27, 28.

¶ तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन Pân. II. 1. 30.

§ कर्तृकरणे कृता बहुलम् । Pân. II. 1. 32.

|| पूर्वसदृशसमीनार्थकलहनिपुणमिश्रश्लक्ष्णैः । Pân. II. 1. 31.

father; माषेण ऊनं माषोर्न; so माषविकल (less by one *māṣa*, a particular weight); वाचा कलहः वाक्कलहः a quarrel (in words); आचार-निपुणः; गुडमिश्रः; आचारशुद्धः 'thin by the discharge of religious duties'; मासेन अवरः मासावरः 'younger by a month.'

(d)* With another noun signifying an article of food or some thing eatable, the noun in the Instrumental case denoting some kind of condiment used to season it or another article of food mixed with it, as दद्या ओदनः दध्योदनः rice mixed with curds; गुदेन धानाः गुडधानाः fried rice mixed with treacle.

(e) Sometimes स्वयं may take the place of the Instrumental; as स्वयंकृतः done by one's self.

§ 206. Instances of the *Aluk* of the Instrumental† (i. e. in which the noun in the Inst. does not drop its case term.)—अज्ञसा कृतम् अज्ञसाकृतम् 'done honestly'; ओजसाकृतम् done with might; पुंसावुजः 'one having an elder brother'; जनुषान्यः blind from birth; मनसागुप्ता, मनसाज्ञायी when proper names, otherwise मनोगुप्ता, मनोज्ञायी, &c.. आत्मन् followed by an ordinal number retains its case ending; as आत्मना पञ्चमः आत्मनापञ्चमः ।

§ 207. A noun in the Dative is compounded—

(a) With another expressive of the material of which the thing expressed by the noun in the Dative case is made; as यूपाय दारु यूपदारु, 'wood for a sacrificial post.'

(b) And with the words अर्थ, बलि, हित, सुख and रक्षित. The compound with अर्थ is a *nityasamāsa* and takes the gender and number of the noun it qualifies; द्विजाय अयं द्विजार्थः सूपः broth for

* अन्नेन व्यञ्जनम् । भक्ष्येण मिश्रीकरणम् । Pân. II. 1. 34. 35.

† ओजः सहोम्भस्तमसस्तृतीयायाः । Pân. VI. 3. 3. अञ्जस उपसंख्यानम् । Vart. || चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः Pân. II. 1. 36.

a Brânmaṇa; द्विजाय इयं द्विजार्थो यवाणः (water-gruel), द्विजाय इयं द्विजार्थं पयः; भूतेभ्यो बलिः भूतबलिः an offering to the *bhu'tas* (certain created beings); गवे हितं गोहितम् good for a cow; गवे सुखं गोसुखम्: गवे रक्षितं गोरक्षितम्.

§ 208. Instances of the *aluk* of the Dat. परस्मैपदम्, परस्मैभाषा आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

§ 209. A noun in the Ablative case is compounded*—

(a) With words expressive of fear or rather with the words भय, भीत, भीति and भीः as चौराद् भयं चौरभयम् fear from a thief; वृकाद् भीतः वृकभीतः afraid of a wolf; &c.

(b) And in a few cases with the words अपेत, अपोढ, मुक्त, पतित, and अपत्रस्त†; as सुखादपेतः सुखापेतः deprived of happiness; कल्पनाया अपोढः कल्पनापोढः 'transcending thought; or 'a fool; चक्रमुक्तः, स्वर्गपतितः fallen from heaven, as a sinner'; तरङ्गापत्रस्तः afraid of waves.

(c) In the case of the words स्तोक a little, अन्तिक near, दूर afar, and words having the sense of these, and कृच्छ्र a difficulty, there is an *aluk* of the Ablative;‡ as स्तोकाद् मुक्तः स्तोकान्मुक्तः, अल्पान्मुक्तः; अन्तिकादागतः; अभ्याशादागतः; दूरादागतः; विप्रकृष्टादागतः, कुच्छ्रादागतः ।

§ 210. A noun in the Genitive may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः the king's man (an officer or a servant).

211. (a)¶ It is not compounded with verbal derivatives

* पञ्चमी भयेन । Pān. II. 1. 37. भयभीतभीतिभीभिरिति वाच्यम् । Vartika,

† अपेतापोढमुक्तपतितापत्रस्तैरल्पशः । Pān. II. 1. 38.

‡ स्तोकात्तिकदृशार्थकृच्छ्राणि केन । Pān. II. 1. 39.

¶ तृजकाभ्यां कतैरि । Pān. II. 2. 15.

ending in तृ and अक and denoting the agent of the action: अपां स्रष्टा and not अप्स्रष्टा; घटस्य कर्ता, ओदनस्य पाचकः &c.; but इक्षुणां भक्षणम् इक्षुभक्षिका as the अक here does not denote the agent

Exceptions*:—But a compound is allowed in the case of the words याजक one who employs as sacrificing priests; पूजक, परिचारक, परिवेषक a waiter at meals, स्नापक a servant who bashes his master or brings bathing water for him, अध्यापक, उत्सादक one who destroys, होतृ, भर्तृ, when it does not mean 'a holder', and others not very important; ब्राह्मणयाजकः, देवपूजकः, राजपरिचारकः &c.; अग्निहोता; भूभर्ता; &c. but वज्रस्य भर्ता, the thunder-bolt-bearer

(b) † A Specific Genitive (*i. e.* from which a singling out is made) is not compounded with any other words; as नृणां द्विजः श्रेष्ठः.

(c) ‡ A noun in the Genitive is not compounded with ordinal numbers, words denoting qualities, words implying satisfaction present participles, past participles meaning 'honoured or approved of' or showing the place of the act, verbal indeclinables and verbal nouns ending in तव्य; *e. g.* सतां षष्ठः, ब्राह्मणस्य शुक्राः (दन्ताः); काकस्य कार्ण्यम्; फलानां सुहितः 'satisfied with fruits'. (an Inst. Tat is, of course, allowed in these cases); द्विजस्य कुर्वन् कुर्वाणो वा किंकरः, सतां मतः esteemed by the good; राज्ञां पूजितः; इदमेवां आसितं (place of sitting) गतं भुक्तं वा; ब्राह्मणस्य कृत्वा, नरस्य कर्तव्यम् &c.

* याजकादिभिश्च Pán. II. 2. 9.

† न निर्धारणे । Pár II. 2. 10.

‡ पूरणगुणसुहितार्थसदव्ययतव्यसमानाधिकरणेन । केन च पूजायाम् । अधिकरण-वाचिना च । Pán. II. 2. 11.—13 The prohibition with respect to a word expressive of a quality (गुण) is not obligatory, remarks Dikshita; as Pán. himself uses such compounds as संज्ञाप्रमाणत्व &c. Hence compounds like अर्थगौरवम्, बुद्धिमान्यम्, &c. are justified (अनि-स्थोयं गुणेन निषेधः तदशिष्यं संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात् । तेनार्थगौरवं बुद्धिमान्य-मित्यादि सिद्धम् ।)

N. B. Compounds like राजपूजितः, राजमतः, &c. ought to be considered as Instrumental Tatpurushas.

Exceptions:—

(1) If the word denoting a quality end in तर it does combine with a noun in the Genitive, and the तर is dropped; सर्वेषां श्वेतरः सर्वश्वेतः whiter than all others; similarly सर्वेषां महतरः सर्वमहान्, &c.

(2)* The words द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and तुर्य are compounded with a noun signifying the whole of which they are parts; and are optionally placed first; द्वितीयं भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा, भिक्षाद्वितीयम् half of the quantity of alms; but द्वितीयं भिक्षायाः (begging alms a second time) भिक्षुकस्य.

Note.—Compounds like द्वितीयभिक्षा, पूर्वकायः (see further on) &c. are not strictly Gen. Tat. as the case of the first word determines the name, but mere Tat.; some call these Nom. Tat. (प्रथमातत्पुरुषः).

(d)† A noun in the Genitive, used as an object in a sentence, when the agent and object of the action denoted by the nouns formed by कृत् affixes are both used, is not compounded; as आश्वर्यो गवां दोहोऽगो-
येन 'the milking of cows by one, not a cowherd, is a wonder.

§ 212.‡ पूर्व, अपर, अवर, उत्तर and अर्थ n. are compounded with nouns in the Genitive expressive of the whole and are placed first; e. g. पूर्व कायस्य पूर्वकायः the fore part of the body; अररकायः; अवरकायः &c.; अर्थं पिप्पल्याः अर्थपिप्पली; but ग्रामार्थः (as अर्थ is mas. here).

N. B. In order that the above rule should hold the noun expressive of the whole must denote a single object; hence पूर्वः the first

* द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् । Pân. II. 2. 3.

† कर्मणि च । Pân. II. 2. 14.

‡ पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशेनैकाधिकरणे । अर्थं नपुंसकम् । Pân. II. 2. 1, 2.

छात्राणां, among pupils, अर्धं पिप्पलीनाम् half of a number of *pippalis* &c. and not पूर्वछात्रः &c.

§ 213. A word expressive of a part is compounded with another signifying a period of time and is placed first; मध्यं अहः मध्याह्नः mid-day; साह्याह्नः मध्यरात्रः &c.

§ 214.* A word expressive of a period of time that has passed since a certain occurrence is compounded with another expressive of the occurrence; as मासो जातस्य यस्य स मासजातः 'one since whose birth a month has elapsed,' so द्वयहजातः, संवत्सरमृतः &c.

§ 215.† Instances of the *aluk* of the Gen. The noun in the Genitive may retain its case ending—

(a) When reproach is to be implied; as चौरस्यकुलम् : but ब्राह्मणकुलम्. Also when देवानां is followed by प्रिय and the whole means a fool; otherwise देवप्रियः.

(b) When the words वाच्, दिग् and पश्यन् are followed by युक्ति, दण्ड and हर respectively; as वाचोयुक्तिः 'skilful speech,' दिशोदण्डः 'a particular appearance of stars in the shape of a staff in the sky; पश्यतोहरः 'one who robs another in his very presence, while he is looking on;' hence 'a goldsmith, a rogue.'

(c) In the following cases:—दिवोदासः a king of Kāshi, दिवस्पतिः 'Indra'; वाचस्पतिः the lord of speech, Brhaspati; शुनःशेपः, गुनःपुच्छः and गुनोलाङ्गूलः 'sons of Ajigarta.'

(d) And optionally when followed by पुत्र and censure is implied; दास्याःपुत्रः or दासीपुत्रः a bastard, a knave; but ब्राह्मणपुत्रः.

* कालाः परिमाणिना । Pān. II. 2. 5.

† षष्ठ्या आक्रोशे । Pa'n. VI. 3. 21. देवानांप्रिय इति च मूर्खे । वाग्दिकपश्यन्त्रयो युक्तिदण्डहेरिषु । शेपपुच्छलाङ्गूलेषु शुनः । दिवश्च दासे । Vartikar. 'पुत्रेन्यतरस्याम्' Pān. VI. 3. 22.

(c)* When a word ending in कृ is compounded with another and there is the relation by blood or some kind of learning, the *aluk* is necessary; and optional when it is followed by स्वसृ and पति. The initial सृ of स्वसृ is optionally changed to कृ when preceded by मातृ or पितृ and when there is *aluk*, and necessarily when there is no *aluk* in a compound; e. g. होतृ:पुत्रः, होतृरन्तेवासी, a pupil of the *hotri*; मातृ:स्वसा, or मातृ:प्यसा and मातृप्यसा; so पितृ:स्वसा, &c. (but मातृ: स्वसा, पितृ: स्वसा when uncompoundd); स्वसृपति: or स्वसृपति; but होतृधनम्.

§ 216. A noun in the Locative is compounded—

(a) † with शौण्ड, धूर्त, कितव a rogue, प्रवीण, संवीत adorned, invested with, अन्तर, अधि, पट्ट, पण्डित, कुशल, चपल, निपुण, सिद्ध, शुष्क, पक्व, and बन्ध; as अक्षेणु शौण्डः अक्षशौण्डः skilled in dice; ईश्वरे भवि ईश्वराधीनः dependent on God (when compounded the affix स्व i. e. ईन is compulsory; so the compounded form is always with अधीन); आतपशुष्कः dried in the sun; स्थालीपक्वः cooked in a pot; चक्रबन्धः a kind of poetic composition; &c.

(b) ‡ with words meaning a 'crow' when contempt is implied; तीर्थे ध्वाङ्क्ष इव तीर्थेध्वाङ्क्षः said in contempt of one who is very greedy; so तीर्थकाकः; similarly नगरकाकः—वायसः &c. &c.

There are a few Loc. Tat. compounds given in the list पात्रेसमितादे having a similar sense; e. g. कूपे मण्डूक इव कूपमण्डूकः a well-abiding frog i. e. one who knows nothing of the world

* कृतो विद्यायोनिसम्बन्धेभ्यः । विभाषा स्वसृपत्योः Pān. VI. 3. 23. 24; मातृ:पितृभ्यामन्यतरस्थाम् । मातृपितृभ्या स्वसा । Pān. VIII. 3. 84, 85

† सप्तमी शौण्डैः । सिद्धशुष्कपक्वबन्धेश्च । Pān. II. 1. 40, 41.

‡ ध्वाङ्क्षेण क्षेपे । पात्रेसमितादयश्च । Pān. II. 1. 42, 46, चकारो-
अधारणार्थः । तेनैषां समासान्तरे षट्कतया प्रवेशो न । Sid. Kān.

outside the pale of his own village; so कुंभ-उदपान-मण्डूकः, उदुम्बरकृमिः-मशकः *lit.* an insect in the fruit of the *Udumbara* tree; metaphorically it means the same as कूपमण्डूकः, कूपकच्छपः &c. In some cases there is an *aluk* of the Loc., as गेहेश्वरः 'a boasting coward', गेहेश्याडः 'a braggadocio'; गेहेनर्दी 'a house-hero', 'a carpet knight', पात्रेकुशलः 'clever in eating only' i. e. 'a good-for-nothing fellow'; पात्रेसमिताः; गोहेश्वरः; गोहेश्विजयीः; गेहधृष्टः, &c.

Note:—Words of this class do not enter into further combination with other words.

(c) * with another, when they both imply a name (संज्ञा); there is an *aluk* of the Loc. term. when the noun ends in a consonant or अ; as अरग्यंतिलकाः *lit.* 'wild sesamum yielding no oil, hence anything not answering to one's expectations'; similarly वनेकसंरुकाः; त्वचिसारः 'a bamboo' (also त्वक्सारः, vide Si. IV. 61.). These compounds are *nitya* (obligatory) as remarked by Bhaṭṭoji (वाक्येन संज्ञानवगमान्नित्यसमासायम्).

(d) with potential p. participles in य implying an obligation; मासेदेयं (ऋणम्); पूर्वह्लिंगयं (साम); the *aluk* by § 217 (b) below.

(e) † with p. p. participles when it expresses a part of the day or night; तत्र may take the place of the Loc.; as पूर्वाह्णे कृतं पूर्वाह्नकृतम्; अपररात्रकृतम्; तत्रलुक्तम् &c; but अह्नि दृष्टं; and with the p. p. participles when reproach is implied, with an *aluk* of the Loc.; as 'अवतसेनकुलस्थितं तवेतत्' 'this thy action is similar to that of a mongoose on the hot ground' अवतसेनकुलस्थितं is used to express the inconstancy of a person.

* संज्ञायाम् । हलदन्तात्तदस्याः संज्ञायाम् । गविशुधिभिर्वा स्थिरः । Pān. II. I. 44. VI. 3. 9. VIII. 3. 9. 5.

† केनाहोरात्राधयत्राः । तत्र । क्षेपे । Pān. II. 2. 45-47.

§ 217. Additional instances of the *aluk* of the Loc.

(a) *Aluk* is necessary in the case of the words—(1) गो and युध्. followed by स्थिर; as गविष्ठिरः, stationary in the sky, युधिष्ठिरः firm in battle; (2) हृद् and दिक् followed by स्पृश्; हृदिस्पृक्, दिविस्पृक् (हृदं दिवं च स्पृशतीति); (3) अन्त and मध्य followed by गुरु; मध्ये-गुरुः, अन्तेगुरुः and (4) words expressive of parts of the body except मूर्धन् and मस्तक and not followed by काम; कण्ठकालः, उरसिलोमा (having the hair on the breast: Bah.), but मूर्ध-मस्तक-शिरः, मुखे कामो अथ मुखकामः.

(b) * When a noun in the Loc. is compounded with a verbal derivative and the whole is a name, *aluk* takes place in most cases; e. g. स्तम्भेरमः (स्तम्भे a kind of grass रमते असौ) an elephant; कर्णेजपः one who whispers into the ear, a spy; स्वैचरः a heavenly being; पङ्केरुहं a lotus; कुशेशयम्, जलेशयः a fish; but कुरुचराः, सरसिजं or सरोजम् &c.

(c) There is optional *aluk* of the Loc. of a word expressive of time when compounded with काल and words ending in the affixed तर, तम and तन; पूर्वाह्न-ह्ने-काले; पूर्वाह्न-ह्ने-तरे &c. पूर्वाह्न-ह्ने तने.

(d) † When the compound is not a name, *aluk* is necessary when ज comes after प्रावृद्, शरद्, काल and दिद्; and optional when it comes after वर्ष, क्षर, शर and वर; as प्रावृषि-शरदि-काले-दिवि-तः; वर्षेजः or वर्षजः produced in the rainy season, &c.

Exceptions‡:—No *aluk* takes place in the case of verbal derivatives ending in इत् and the words सिद्ध, बद्ध, and स्थ in the ordinary language; as स्थण्डिलशायी 'an ascetic,' साङ्गदयसिद्धः, चक्रबद्धः; समस्थः; but कृष्णोऽस्याखरेष्ठः &c.

* तत्पुरुषं कृति बहुलम् । Pān. VI. 3. 14.

† प्रावृद्शरद्कालदिवं जे । विभाषा वर्षक्षरशरवराद् । Pān VI. 3. 15. 16.

‡ नेमित्त्वबन्धातिष्ठ च । स्थे च भाषायाम् । Pān. VI. 3. 19. 20.

(e) * When a noun in the Loc. case ending in अ or a consonant and not denoting time is compounded with शय, वास and वासिन and with बन्ध *aluk* is optional, खं-खशयः, ग्रामे-मवासः, ग्रामे-मवासी, हस्ते-स्तबन्धः, but इभिश्चयः, युक्तिबन्धः &c.

2. Nañ or the Negative Tatpuruṣa.

§ 218. (a) The negative particle न changed to अ before a consonant and अन् before a vowel, may be compounded with any noun to form the Negative-Tatpuruṣa†; as न ब्राह्मणः अब्राह्मणः one not a Brāhmaṇa; न अश्वः अनाश्वः, अस्त non-existent, or not good, &c.

§ 219. The न is not changed to अ or अन् in the following cases‡—नभ्राद 'that which does not shine,' 'a cloud;' नपान् (pre. p.) 'one who does not protect;' नवेदाः 'one who does not know;' नामन्याः [न मन्याः असत्याः न असत्याः नामन्याः x the two Āśvins, the physicians of the gods. नवृचिः [न हृषतीति] name of a demon slain by Indra; नकुलः [न कुलमस्य, for the mongoose is supposed to belong to no particular species of animals]; नखं [न खमस्य that which leaves no cavity, or does not go to heaven being burnt down with the dead body]; नपुसकं [न ली पुमान्], नभत्रं [न क्षरतीति] that which does not move from its proper place, hence a star; नक्रः [न क्रामतीति that which does not go far off from water]; नाकः [न कं अकं न अकं अस्मिन्]; नग when it

* बन्धे च विभाषा । शयवासवासिष्वकालात् । Pān. VI. 3. 13. 18.

† नञ् । Pān. II. 2. . न लोपो नञः । तस्मानन्नुदाधि । Pān. VI. 3. 73. 74

‡ नभ्राणवाल्नवेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रनाकेषुप्रकृत्या । Pān. VI. 3. 75. नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् । Pān. VI. 3. 77.

x अत्र बहुवचनमविवक्षितं (is not the point) तेन 'नासत्याबन्धिनो दस्त्रा' इति सिद्धम् । Tatvabodhinī.

does not qualify an animal retains its न optionally as नगः or अगः 'a mountain or a tree,' but अगः वृषलः 'a Sudra that cannot move.'

N. B. It should be noted that some of these are Bahuvrīhi compounds.

3. KARMADHA'RAYA OR THE APPositionAL COMPOUNDS.

§ 220. Pāṇini defines a 'Karmadhāraya' as समानाधिकरणः तत्पुरुषः* or Tatpuruṣha both the members of which are in the same case relation i. e. have the same case when dissolved.

N. B. The difference between the Tatpuruṣha proper and Karmadhāraya is this:—In the case of the former the attributive member has one of the oblique cases when dissolved, while in the case of the latter it is in apposition to the other member. It may thus be a noun or an adjective qualifying the other member.

§ 221. (a) † A word expressive of the standard of comparison (उपमान) may be compounded in a Karmadhāraya with another denoting the common quality or ground of comparison; as घन इव द्यामः घनश्यामः dark like a cloud. Such compounds are called उपमानपूर्वपदकर्मधारयः.

(b) ‡ Similarly a noun denoting the person or thing compared (उपमेय) may be compounded with words indicative of excellence, such as व्याघ्रः, सिंह, चन्द्र, कमल, &c. no mention of

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । Pān. I. 2. 42.

† उपमानानि सामान्यवचनेः । Pān. II. 1. 55.

‡ उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे । Pān. II. 1. 56.

§ All these words are included under what is called the group of व्याघ्र. The more important of these words are व्याघ्र, सिंह, कृक्ष, कृषभ, चन्दन, रुक्, वृष, वराह, हस्तिन, रू, पृषत्, पुण्डरीक, &c. : चन्द्र, पद्म, कमल, किसलय, &c.; cf. स्फुरत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्दूलनागायः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ Amara III. 1. 59.

the common attribute (of similarity) being made; as पुरुषो
व्याघ्र एव पुरुषव्याघ्रः a man like a tiger (i. e. as bold as a tiger);
मुखं चन्द्र इव मुखचन्द्रः a moon-like face i. e. as delightful as the
moon; मुखं कमलमिव मुखकमलम् &c. these are called उपमानोत्तर-
पदकर्मधारयः.

Note. 1.—The difference between the two is this:—In the
former the common quality of comparison is actually expressed,
while in the latter it is left to be understood; in fact if it be
expressed there can be no compound; as पुरुषः व्याघ्र इव शूरः ।

Note. 2.—The above Karmadhārayas* may be dissolved as
मुखमेव चन्द्रः मुखचन्द्रः, मुखमेव कमलं मुखकमलम्, &c. Dissolved
in either way there will be no difference in the formation of the
compounds; but there will be difference both in the meaning
and in the metaphor. In one case prominence will be given to
चन्द्र or the moon and the figure will be 'upamā (a simile),'
while in the other to मुख or the face in which case the figure
will be 'Rūpaka*.' Compounds like पाद एवपद्मं पादपद्मम्, विद्या
एव धनं विद्याधनं, &c. are termed अवधारणापूर्वपदकर्मधारयः.

§ 222. An adjective may be compounded with the noun it
qualifies in most cases † as नीलं च तद्दुत्पलं च नीलोत्पलं, a blue
lotus &c.; कृष्णश्चासौ सर्पश्च कृष्णसर्पः where the comp. is necessary;
but जामदग्न्यां रामः : Such compounds are called विशेषणपूर्वपद-
कर्मधारयः.

As a general rule in such compounds the qualifying word
is placed first; but there are several exceptions which are
given below.

* So when the common attribute is applicable in its expressed (वाच्य) sense to the उपमेय as in मुखपद्मं सहास्यं dissolve the
comp, as मुखं पद्ममिव and when to the उपमान as in मुखपद्मं विक-
सितं dissolve as मुखमेव पद्मम्.

† विशेषणं विशेषणेन बहुलम् । Pān. II. 1. 57.

(a) *The qualified word is placed first and is always of the *mas.* gender if it denotes a class or species, when compounded with certain adjectives; e. g. इभमुदतिः 'a young female elephant', अग्निस्तोकः 'a small fire', उदभित्कतिपयम् 'butter-milk mixed with a little water', गोपुष्टिः 'a cow that has brought forth a calf for the first time', गोधेनुः 'a milch-cow (नवप्रसूतिका)'; गोवशा 'a barren cow', गोवेहत (गर्भघातिनी गोः), गोवक्षणी 'a cow whose calf is one year old,' कटुश्रोत्रियः 'an *agnihotrin* Brāhmaṇa of the Kātha branch of the Yajurveda,' कटाध्यापकः 'a teacher of the Kātha branch,' † गो-मतल्लिका-मर्चचिका-प्रकाण्डं (also *mas.* according to some) —उद्दः (गवोद्द)-तद्गज 'an excellent cow'. The last mentioned five words, all of which denote excellence, retain their own gender invariably; as ब्राह्मणमतल्लिका 'an eminent Brāhmaṇa' &c.; but कुमारी मतल्लिका, as no class is meant here.

(b) † The words कडार, खञ्ज, खोड lame, काण, कुण्ठ blunt, dull, मलति bald-headed, गौर, रुद्ध, भिक्षुक पिंग, पिंगल, तडु, जरट hard, stiff, वधिर, कुञ्ज and वर्वर, may optionally precede the words in apposition to them; as जैमिनिकडारः or कडारजैमिनिः Jaimini who is turned tawny on account of his having practised penance in the sun.' &c.

(c) § Words expressive of the persons or things condemned

* पोटायुवतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनुवशावेहद्वक्षणीप्रवक्षश्रोत्रियाध्यापकधृतजातिः । पुंवत्कर्मधारयजातीयदेशीयेषु । Pān. II. 1. 65. VI. 3. 42.

† प्रशंसावचनैश्च । Pān. II. 1. 66. (मतल्लिकादयो नियतलिङ्गा न तु विशेष्यनिष्ठाः । Sid. Kau). मतल्लिकामर्चचिकाप्रकाण्डमद्भुतकजौ । प्रशन्तवाचकान्यमनि । Amara.

‡ कडाराः कर्मधारये । Pān. II. 2. 38.

§ कुत्सिताति कुत्सनैः । पापानके कुत्सितैः । Pān. II. 1. 53. 54. किं श्लेषे । Pān. II. 1. 64.

or reproached are placed first- as वैयाकरणसूचिः 'a bad grammarian,' 'one who has forgotten his grammar and therefore can make no use of his knowledge;' (पृष्टः सन् प्रश्नं विस्मारयितुं खं सूचयति अभ्यासवैधूर्यसि एकमुच्यते । Tatv.); so मीमांसकादुर्वृद्धः 'a mīmāṃsaka who is a sceptic' or 'an unbeliever'; except in the case of the words पाप, अणक and किम्; as पापनापितः 'a bad barber,' अणककुलालः 'a mean, silly potter,' कुस्मितः राजा किंगजः, किंसखा (कुस्मितः सखा), &c.

(d)* Words in apposition to वृन्दारक, नाग and कुम्भर are also placed first; e. g. वृण्वन्दारकः 'an eminent king,' तापसकुम्भरः, पुरुषनागः, &c.

(e) † कतर and कतम are compounded only when they ask a question with reference to a class (जाति family), and are placed first; e. g. कतर-कतम-कठः 'which Brāhmana of the Kāṭha branch?' कतर-कतम-कलापः 'which Brāhmana of the Kalāpa branch?' But कतरः पुत्रः 'which son' ?

(f) ‡ The word कुमार (and also कुमारी changed to कुमार) is placed first when compounded with one of the words भ्रमणा, प्रव्रजिता, कुलटा, गर्भिणी, तापसी, दासी, अध्यापक, पाण्डित, पटु, सुदु, कुशल, चपल and निपुण; as कुमारभ्रमणा 'a female mendicant,' कुमारप्रव्रजिता 'a young female ascetic'; कुमारसुदुःखी 'a delicate boy or girl, कुमारगर्भिणी, कुमारअध्यापकः. &c.

(g) § The words एक, सर्व, जगत्, पुराण, नव and केवलः and the

* वृन्दारकनागकुम्भरेः पुण्यमानम् । Pān. II. 1. 62.

† कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने Pān. II. 1. 63.

‡ कुमारः भ्रमणादिभिः । Pān. II. 1. 76.

§ पूर्वकालेकमर्षजगत्पुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेन । Pān. II. 1. 19. पूर्वापरप्रथमचरमरूपन्यतमानमध्यमध्यमवर्गाश्च । Pān. II. 1. 58. अपरस्यापि पञ्चभाषी वक्तव्यः । Vart.

words पूर्व, अपर, चमर, जघन्य 'hindmost,' समान, मध्य, मध्यम and वीर are always placed first in a Karmadhāraya compound. अपर when followed by अर्थ is changed to पश्च; as एकनाथः 'sole master or lord', सर्वज्ञैः, जरज्ञैयायिकः, 'an old logician,' पुराणमीमांसकाः, 'old *mīmamsā* philosophers,' तदपाठकाः, पूर्ववेद्याकरणाः, 'the old grammarians,' अपराध्यापकः अपरश्वासो अर्धश्च पश्चार्धः 'the hinder part or side of the body;' जरसरजः the last king,' समानाधिकरणम् 'being in the same category or predicament'; वीरैः 'a sole warrior i. e. an eminent warrior', &c. The form एकवीर (found used by great writers) also may be defended.*

(h) † The words सत्, मद्गत्, परम, उत्तम and उत्कृष्ट are compounded with another noun when they are used as terms of praise or excellence; सद्देयः 'an excellent physician' महादेयाकरणः, &c. but उत्कृष्टो गौः where उत्कृष्ट means 'uplifted, or 'drawn out of.'

§ 223. † Names of quarters and numerals form a Karm. compound with any *subanta* (a declinable word) but only when the whole compound is an appellation; e. g. सप्तर्षयः 'Name of a constellation of stars,' 'Ursa Major;' एकचलनाः†† &c., पूर्वपुत्रादमहर्षी

* कथमेक वीर इति । पूर्वकालैरेति नाभिन्तः परतत्तनेन समान वीरैः इति हि स्यात् । बहुल ग्रहणादुचितम् । How do you justify the form एकवीर ? For the Sūtra पूर्वपर &c. being a subsequent one ought to have preference over the preceding Sūtra पूर्वकालैक &c. and we should have वीरैः We reply.—The form may be justified by supposing that the rule operates in most cases only (बहुलग्रहणात् and not in a few).

† सन्महःपरमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः । Pân. II. 1. 61.

† दिक्संख्यं संज्ञायाम् । Pân. II. 1. 61.

†† These are gods, men, Gaudharvas, serpents, and Pitṛis, according to some: and Brāmanas, Kahatriyas, Vaisnyas, S'ādras and Nishādhas or barbarians, according to others. (Vide Shankarāchārya on Brab. Su. I. 4. 11.—13.)

'Name of a town in the east;' उत्तरा वृक्षाः 'Northern trees; पञ्च ब्राह्मणाः &c. The compound is forbidden in other cases.

(a) *But words denoting a cardinal point or numerals may be compounded with any other noun when a *Taddhita* termination is to be affixed to the compound so formed (or it conveys in addition to its sense as a Karm. a derivative meaning such as is usually denoted by a Tad. aff.) or when the compound itself becomes the first member of another compound or when the compound forms a proper name; पूर्वा शाला पूर्वशाला; पूर्वस्यां शालायां भवः पौर्वशालः 'being in the eastern hall' from पूर्वशाला + अ (i. e. Tad. aff. अ added by दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां अः । Pān. IV. 2. 107); so षष्ठ + मातृ = षष्ठमातृ 'six mothers' + Tad. अ = षष्ठमातुरः the son of six mothers; पूर्वा शाला प्रिया यस्य स पूर्वशालाप्रियः where पूर्वशाला is a पूर्वपद and not used independently; उत्तरध्रुवः, दक्षिणध्रुवः &c. which are namees.

§ 224. The particle कु forms a Karm. compound with any other word, कुपुरुषः (कुत्सितः पुरुषः) a bad man; कुपुत्रः &c.

(a) † कु is changed to (1) कृत् when followed by a noun with an initial vowel in a Tat. by त्रि and the nouns रथ and वृद्ध and by तृण 'denoting a species;' कुत्सितोऽश्वः कदम्बः 'bad horse;' रोकदन्तं 'coarse food;' but कृत्तुः 'having bad camels' (a Bah. comp.) राज्ञा; कुत्सिताः त्रयः कृत्तव्यः 'three inferior things;' कृत्तयः 'a bad chariot;' कदम्बः 'speaking ill, a bad speaker;' कृत्तुजम् 'a kind of fragrant grass.'

(2) To कृत् when followed by पथिन् and अक्ष and when meaning 'a little;' and optionally when prefixed to पुरुष; कापथ्यम्, काक्षः 'a sidelong look or a frown of displeasure;' see Bh. V. 54 (अक्षशब्देन

* तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च । Pān. II. 1. 51.

† कोः कृत्तुपुरुषेऽत्रि । ('त्रौ च' Vārt.) रथवदश्वोश्च । तृणे च जाती । कापथ्यक्षयोः । ईषदर्धे । विभाषा पुरुषे । कथं चोष्णम् । Pān. VI. 3. 101-107.

तत्पुरुषः अक्षिशब्देन बहुव्रीहिर्वा Sid- Kau.). ईषजलं काजलं 'a little water.' इषःपुरुषः कापुरुषः, but कुस्मितःपुरुषः कुपुरुषः or कपुरुषः.

(3) And to का or क्व when followed by उष्णः कोष्णं, क्वोष्णं and कदुष्णं by (1), all meaning ' luke-warm '.

§ 225. Two adjectives may also be compounded into what is called the विशेषणोभयपदकर्मधारयः as शुक्रकृष्णः, कृष्णसारंगः.

(a), * Two participles expressive of two consecutive actions of the same individual may be compounded together, the one expressive of the previous action being placed first; आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः स्नानानुलिप्तः 'first bathed and then anointed'; similarly पीतोद्वर्णितः 'first drunk and afterwards vomited out' पीतप्रतिवद्धः, गृहीतप्रतिमुक्तः (Rag. II. 1. IV. 43), &c.

(b). In the case of the two sets of words given above (§ 222. g.) forming compounds with one another those beginning with पूर्व are placed first. In the case of एक compounded with वीर it may precede or follow it; as वीरेकः or एकवीरः; the former, however, is preferable. In the case of the first set of words viz. एक.....केवल the one succeeding precedes the one preceding when compounded together; as पुराणजरत्नं, केवलपुराणम्, &c.

(c) † A past participle is compounded with another with the negative particle prefixed to it; ' कृताकृतम्, ' what is done and not done, i. e. ' partially done '.

(d). ‡ The word युवा (m. f.) enters into a Karma. comp. with the words खलति, पलित, बलित having wrinkles, and जरती, and is placed first; i. e. युवा+खलतिः युवखलतिः ' a young

* See Pān. II. 1. 49. (पूर्वकाल-पूर्वत्वस्य समबन्धिकत्वात्पूर्वकालोऽपरकालेन समस्यते । Tatv. quoted above)

† केन नञिषाक्षिष्टेनानञ् । Pān. II. 1. 60.

‡ युवाखलतिपलितबलितजरतीभिः । Pān. II. 67.

bald-headed man';-ती 'a young bald-headed woman'; युवजरती 'a young woman looking old'; युवपलितः 'a young man whose hair is grey', &c.

§ 226. * The word ईषत् 'little' is compounded with any other word except a verbal derivative, and even with a verbal derivative when it expresses a quality; as ईषत्पिङ्गलः 'a little brown', ईषद्रक्तम् 'reddish', &c.

§ 227. † Words ending in the terminations तस्य, अनीय, य and तुल्य and words having a similar meaning, may be compounded with any *subanta* not importing a particular kind; e. g. भोज्योष्णम् 'any hot eatable,' तुल्यश्वेतः 'of a similar white colour,' सद्दशश्वेतः, &c.; but भोज्यः ओदनः as the latter word refers to a kind of food here.

§ 228. ‡ The following are the more important of the compounds given by Pân. as irregular under the class मयूरव्यंसकादि—मयूरश्चासौ व्यंसकश्च मयूरव्यंसकः 'a cunning peacock', so द्वात्र्यंशकः उदक् च अशक् च उच्चावचम्, so उच्चनीचम् 'high and low', 'great and small', निश्चितं च प्रचितं च निष्प्रचम्, नास्ति किञ्चन यस्य अकिञ्चनः, नास्ति कुतो भयं यस्य स अकुतोभयः, अन्यो राजा राजान्तरम्, अन्यो धामः धामान्तरम्, चिदेव चित्मात्रं (these are *nitya-samāsa*). अभूति पिबत इत्येवं सततं यत्राभिधीयते सा अहनीतपिबता that in which are constantly uttered the words 'eat and drink', so पञ्चतन्त्र-उज्जता, स्वादुतमोदता; अहं अहं इति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमहमिका, that in which are uttered the words 'I alone; I alone'; hence hard competition, &c. अहं पूर्वं अहं पूर्वमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहंपूर्विका; so आहोपुरुषिका 'great self-conceit or pride' (Bhatti. V. 27); 'vaunting', (Bv. I. 84) &c. Also कान्तिशील 'put to flight,' यद्दृष्ट्वा 'accident,' &c.

* ईषद्रक्ता । Pân. II. 2. 7. ईषद्रुजश्चनेनेति वाक्यम् । Vārt.

† कृत्यतुल्याख्या अजात्या । Pân. II. 1. 68.

‡ मयूरव्यंसकादृशम् । Pân. II. 1. 72.

§ 229. In some Karmadhāraya compounds the last member of the first word which is itself a compound word is dropped*; e. g. शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः 'a king who likes vegetables; देवपूजको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः &c. These compounds, though they should be properly called "*Uttamapadalopi*" are popularly designated "*Madhyamapadalopi*". Any compound requiring a similar explanation is classed under this group (शाकपार्थिवादि) which is an आकृतिगण.

DWIGU OR NUMERAL APPositionAL COMPOUNDS.

§ 230. † When the first member of a Karmadhāraya compound is a numeral it is called 'Dwigu'.

§ 231. A Dwigu compound is possible (a) under the circumstances mentioned in § 223 (a) i. e.—

(1) when a Taddhita affix is to be added to the compound so formed; पण्णां मातृणामपत्यं पाण्मातुरः 'the son of six mothers, Kārtikeya' (vide Ku. IX); पञ्चकपालः &c; or (2) when the compound itself becomes the first member of another compound, as पञ्चगावः धनं यस्य असौ पञ्चगवधनः, पञ्चनाभप्रियः &c.

(b) And when the compound denotes an aggregate; in this case it is singular; ‡ as त्रयाणां भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम् the three worlds (taken collectively); as पञ्चपात्रम्, पञ्चगवम्, &c.

* शाकपार्थिवादीनां सिद्धये उत्तरपदलोपस्योपपत्त्ययानम् । Vārt on Pān. II. 1. 60.

† सन्ध्यापूर्वो द्विगुः । Pān. II. 1. 52.

‡ द्विगुरेकवचनम् । Pān. II. 4. I.

PREPOSITIONAL COMPOUNDS.

4. *Prādi*.

§ 232. Those Tatpuruṣa compounds whose first member is a preposition are termed *Prādi* by Sanskrit grammarians*; some of these prepositions combine with a following noun in the Nom., with a noun in the Acc. &c.; e. g. प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः 'an eminent teacher', संगतः अध्वानं समध्वः 'taken to a path-way' (vide Bhatti. III. 45). प्रकृष्टो वातः प्रवातः 'strong or excessive wind,' &c.; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः 'excelling a garland' (in fragrance or beauty), अतिक्रान्तो रथं रथिनं वा अतिरथः 'a chariot-warrior who has no rival or equal'; so अतिमात्र 'exceeding measure,' अतिसर्व &c. अवकृष्टः कौकिलया अवकौकिलः 'attracted by the cuckoo'; परितानः अध्ययनान् पर्यध्ययनः 'tired of studying; ' निष्क्रान्तः कौशाभ्याः निष्कौशाब्धिः 'gone out of Kausāmbi; ' so निलङ्घुः &c. A compound with prepositions which govern cases (कर्मप्रवचनीय) is forbidden; वृक्षं प्रति.

5. *Gati*.

§ 233. Compounds of the following words with verbal indeclinables are called *Gati*.

(a) † The particles ऊरी, उररी, वौषट्, वषट्, स्वाहा, स्वधा, प्रादुः, आविस् and श्रत् and the word कारिका meaning an action; as ऊरीकृत्य, उररीकृत्य 'having accepted; वषट्कृत्य 'having uttered the word *Vashat*;' प्रादुर्भय, कारिकाकृत्य 'having done the act.'

(b) ‡ Onomatopoeic words not followed by इति, as खादकृत्य; but खादिति कृत्वा (निरष्टीवत्).

* कुगतिप्रादयः । Pan. II. 2. 18. प्रादयो गतायर्थे प्रथमया । अस्यादयः क्रान्तायर्थे द्वितीयया । अवादयः कृष्टायर्थे तृतीयया । पयादयो म्लानायर्थे चतुर्थ्या । निरादयः क्रान्तायर्थे पञ्चम्या । कर्मप्रवचनीयानां प्रतिषेधः । Vārtikac.

† ऊर्यादिचिह्नाश्च । Pan. I. 4. 61. कारिकाशब्दस्योपसंख्यानम् । Vārtikas.

‡ अनुकरणं चानितिपरम् । Pan. I. 4. 62.

(c) *The words सत् and असत् showing respect and disrespect respectively, the prepositions अलं in the sense of 'adorning,' दुरः, अदः अंतः, कणे, मनः, अस्तं, अच्छ, and तिरः; as अलंकृत्य 'having adorned', but अलं कृत्वा doing enough (पर्याप्तमित्यर्थः Sid. Kan.); पुरस्कृत्य 'placing in the front'; अदःकृत्य (अदःकृतम्) अन्तर्हृत्य (मध्ये हत्वा Sid. Kan.); कणेहृत्य, as कणेहृत्य पयः पिबति 'he drinks milk to his heart's content'; अच्छांय 'having gone up to and spoken' (अभिमुखं गत्वा उक्त्वा च इत्यर्थः Sid. Kan.); तिरोक्ष्य, मनोहृत्य (till disgust is produced); अस्तंगत्य, अच्छंगत्य 'going towards.'

(d) †The words हस्तं, पाणौ and प्राध्वं; as हस्तंकृत्य, पाणौकृत्य, 'having married'; प्राध्वंकृत्य 'having forced to yield.'

(e) ‡The particles उपाजे, अन्वाजे, साक्षात्, मिथ्या, अमा, प्रादुः, आविः and नमस्, the words मनसि, उरसि, (except when there is the sense of juxtaposition or extreme contact), मध्ये, and the word पदे form compounds with verbal indeclinables optionally; उपाजंकृत्य, उपाजे कृत्वा, अन्वाजंकृत्य अन्वाजे कृत्वा 'giving strength to the weak' [दुर्बलस्य बलमाधाय इत्यर्थः Sid. Kan]; साक्षात्कृत्य-त्वा, लवणंकृत्य-त्वा, उरसिकृत्य-त्वा (having accepted) मनसिकृत्य कृत्वा; but उरसि कृत्वा पाणिं शेते; मध्येकृत्य-त्वा, पदेकृत्यः पदे कृत्वा, &c.

(f) These compounds are also formed with nouns derived from roots for their second members: e.g. अस्तमयः 'setting of the sun,' पुरस्कारः 'reception, showing respect,' तिरस्कारः, सत्कारः, अलंकृतिः, &c.

§ 234. The च्छि formations (see Chap. XI.) are also classed as prepositional Tatpuruṣa compounds; as शुक्लीकृत्य having turned white what was not so before.

* Pān. I. 4. 63-71.

† Pān. I. 4. 77-78.

‡ Pān. I. 4. 73-76. (अन्त्याधान उरसिमनसी ।).

6. UPAPADA COMPOUNDS.

§ 235. When the second member of a 'Tat. Comp. is a root-noun derived from a root which takes a particular Kṛit affix by virtue of the presence of the first member, it is called an Upapada 'Tat.; as कुम्भं करोतीति कुम्भकारः 'a potter;' so साम गायतीति सामगः 'one who chants a verse of the Sâman Veda;' मांसं कामयती मांसकामः 'desirous of meat'; similarly अश्वक्रीती (अश्वेन क्रीता) 'bought for a horse', कच्छसौ 'a female tortoise,' &c. The noun prefixed to the last member, such as कुम्भ, is called an *upapada*.*

N. B. The latter member of such compounds must neither be the conjugated form of a root nor a separate verbal derivative i. e. formed independently of the last member; e. g. पयोधर is not an Upapada Tat., as the word धर can be independently formed: it is a Gen. Tat. धरतीति धरः पदसां धरः पयोधरः 'a cloud' or 'the female breast.'

§ 236. Sometimes the second member of an Upapada Tat. may be a *Namanta* or the verbal indeclinable in अस्; as स्वादुंकारं भुंक्तं 'he eats having sweetened the food;' अग्नेभोजं 'having dined first;' sometimes this compound is optional. मूलकोपदंशं or मूलकं उपदंशं भुङ्क्ते 'he eats the condiment with a raddish,' &c.

§ 237. Some *upapadas* such as उच्चैः, नीचैः, तिर्यक्, मुखतः, &c. also optionally form compounds with the verbal indeclinable in त्वा (changeable to य); as उच्चैः कृत्य (or उच्चैः कृत्वा), तिर्यक्कृत्य, मुखतःभूय, नाशकृत्य, एकधाभूय, &c. For further particulars vide the Chapter on verbal derivatives.

* तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् । Pân. III. 1. 82. सप्तम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं कुम्भादि तद्वाचकं पदमुपपदसंज्ञं स्यात् । Sid. Kau.

GENERAL RULES APPLICABLE TO THE TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 238. * The word अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha compound changes its final to अ when preceded by a numeral or an indeclinable, as द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य द्व्यङ्गुलं दारु 'a piece of wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम्, &c.

§ 239. The following words, when at the end of a Tatpurusha, drop the final vowel, together with the following consonant if there be any, and add अ under the circumstances mentioned:—

(a) रात्रि when preceded by a numeral, an indeclinable, a word expressive of a part of the whole, such as पूर्व, अपर, &c., or by the words सर्व, संख्यात and पुण्य; as द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम् an aggregate of two nights (Dwi.), अतिक्रान्तो रात्रिमतिरात्रः that has passed a night, the dead of night; पूर्व रात्रेः पूर्वरात्रः the first part of the night; सर्वा रात्रिः सर्वरात्रः, संख्याता रात्रिः संख्यातरात्रः, पुण्यरात्रः an auspicious night.

The same happens when रात्रि is preceded by अहन् in a Dvandwa; as अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः ।

(b) † राजन्, अहन् and सखि; as परमः राजा परमराजः a great king, मद्राणां राजा मद्रराजः, उत्तमं अहः उत्तमाहः an excellent day, एकं च तदहः एकाहः, द्वयोरहोः समाहारः द्व्यहः, so त्र्यहः, सप्ताहः, &c., पुण्यं अहः पुण्याहं a holy day, सुदिनाहम्, (Vide § 245. b.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः. &c.

Exceptions\$—अहन् when preceded by an indeclinable, or a word

* तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः । Pān. V. 4. 86.

† अहः सर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः । Pān. V. 4. 87.

‡ राजाहःसखिभ्यष्टच् । Pān. V. 4. 91.

* अहोऽह एतेभ्यः । Pān. V. 4. 88.

denoting a part of the whole, or by सर्व or by a numeral with a *Tad-dhita* affix added to the whole compound, becomes अह; as अतिक्रान्त-महः exceeding a day (in duration) अत्यहः, पूर्वाहः forenoon, सर्वाहः the whole day, संख्याताहः, द्वययोरहोः भवः द्वयहः (-हा fem.), द्वयह-प्रियः &c.; with संख्यात the change is optional; as संख्याताहः, or-हः.

N. B. The 'न् of the substitute is changed to ण् when preceded by ह belonging to the first member ending in अ; as सर्वाहः; but परागतं अहः पराहः (as परा ends in आ).

(d) तिकन् when preceded by ग्राम or कौट and चन् by अति or an inanimate object with which it is compounded; e. g. ग्रामस्य तथा ग्रामतकः 'a village carpenter' i. e. one not very skilful; कुत्रां भवः कौटः (स्वतन्त्रः) स चासौ तथा च कौटतकः 'an independent carpenter'; अतिचः [वराहः] 'faster than a dog'; अतिथी (worse than a dog's life) सेवा; आकर्षः आ इव आकर्षः 'a dog-like i. e. bad or unlucky throw of dice'; but वानरश्च 'a monkey like a dog'.

(e) † सक्थि when preceded by उत्तर, मृग or पूर्व or by a word denoting an inanimate object with which it is compounded; उत्तर-सक्थम् 'the upper part of the thigh', मृगसक्थम् 'the thigh of a deer,' पूर्वसक्थम्, फलकमिव सक्थि फलकसक्थम् a thigh like a board.

(f) A numeral when compounded in a Tat. निर्गतानि त्रिंशतः निर्दिष्टानि वर्षाणि (चैत्रस्य) more than thirty; निर्गतः त्रिंशतोङ्गुलिभ्यः निर्दिष्टः खट्वाः a sword more than thirty fingers in length.

§ 240. The following words have an अ added to them when at the end of a Tatpurusha compound:—

(a) गो except when a Tad. aff. is added and then dropped‡; e. g.

* अहोऽदन्तात् । Pān. VIII. 4. 7.

† ग्रामकोशभां च तक्षः । अतेः शुनः । उपमानादप्राणिषु । Pān. V. 4. 96-97.

‡ उत्तमृगपूर्वाच्च सक्थः Pān. V. 4. 98.

§ गोरतद्वित्तुकि । Pān. V. 4. 92.

परमगवः an excellent bull, पञ्चगवः- (a collection of five cows) धनः, but द्विगुः exchanged or bartered for two cows,

(b) * उरस् meaning 'chief or eminent'. अश्वानां उर इव अश्वो-
रासम् 'the chief of horses i. e. an excellent horse.'

(c) † the words अनम्, अस्मन्, अयम् and सरम् when they de-
note a class or form names; उपानसम् (उपगतं अनः) 'a cart-load',
महानसः 'a kitchen'; अमृताश्मः 'a kind of stone like the moon
stone' [in this case the final अन् is dropped]; कालायसम् 'black
iron', मण्डूकसरसम् 'a lake full of frogs'; जलसरसम् 'a lake of
that name'.

(d) ‡ नौ at the end of a Dwigu, except when the Tad. affix
is dropped; as द्वाभ्यां नौभ्यामागतः दिनावरूप्यः (where the aff. is
not dropped). दिनावम् 'a collection of two boats', so त्रिनावम् &c.;
but पञ्चभिः नौभिः क्रीतः पञ्चनौः; also when it is preceded by अर्थः;
as नावः अर्थम् अर्थनावम् the neuter is irregular (ङोकात् Sid. Kan.).

(e) § खारी (a measure of corn) under similar circumstances
takes the अ optionally, the final इ being dropped before it; द्विखा-
रम्-रिः अर्थखारम्-रिः.

(f) || अञ्जलि, preceded by द्वि or त्रि in a Dwigu, optionally
takes अ, except when the Tad. aff. is dropped, before which the
final इ is dropped; द्व्यञ्जलं-लि 'two handfule'; but द्वाभ्यामञ्जलिम्
क्रीतः द्व्यञ्जलिः ।

§ 241. § The न् of प्रघ्नन् is optionally dropped when preced-

* अग्राख्यायापुरसः । Pân. V. 4. 93.

† अनोदमायःसरसां जातिसंशयोः । Pân. V. 4. 94.

‡ नावो द्विगोः । अर्थाच्च Pân. V. 4. 99. 100.

§ खार्याः प्राचाम् । Pân. V. 4. 101.

|| द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । Pân. V. 4. 102.

§ मङ्गणो जानपदाख्यायाम् । कुमहद्वयामन्यतरस्याम् । Pa'n. V. 4. 104. 105.

ed by कु and महत् ; कुब्रह्मा-ह्यः a bad Brāhman, महाब्रह्मा-ह्यः. The न् is dropped necessarily when the compound implies the country in which the Brāhmana dwells; e. g. सुराष्ट्रब्रह्मा a Brāhmana dwelling in Surāshtra.

✓ § 242. * The word महत् is changed to महा when it forms the first member of a Karmadhāraya or a Bahuvrīhi compound, or when the termination जातीय follows; as महादेवः the great god, महाबाहुः a great arm (Tat.) or one having a great arm (Bah.); महाजातीयः; but महत् सेवा महत्सेवा (Gen. Tat.).

Exception:—When it is followed by घास, कर and विशिष्ट the change takes place necessarily; महतो महत्या वा करः महाकरः; similarly महाघासः, महाविशिष्टः ।

§ 243. † अष्टन् becomes अष्टा when followed by कपाल and गो and the compound so formed conveys the sense of 'an oblation 'and 'yoked to ' respectively; अष्टाकपालः prepared or offered in eight pans (पुरोडाशः); अष्टागवं (शकटम्) 'a carriage with eight bullocks yoked to it.'

§ 244. ‡ All the rules given above for the change of the finals of the Tat. compounds do not hold good in the case of the Neg. Tat.; e. g. न राजा अराजा one not a king; न सखा असखा, &c.

(a) But in the case of the word पथिन् the final इन् is optionally dropped and अ added; अपथं or अपंथाः 'absence of a road.' पथिन् when so modified in a Tat. is neu.; § (But अपथः देशः as a Bah.).

* आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः । Pān. VI. 3. 46. and the Vār tikas on it.

† अष्टनः कपाले हविषि । गवि च युक्ते Vārtikas.

‡ नञस्तत्पुरुषात् । पथो विभाषा । Pān. V. 4. 71. 72.

§ अपथं नपुंसकम् । Pān. II. 4. 3.

GENDERS OF TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 245. * As a general rule a Tatpurusha compound follows the gender of the final noun.

Exceptions†:—

(a) Compounds with प्राप्त and आपन्न for their first member and the Prádi compounds follow the gender of the words they qualify; प्राप्तजीविकः नरः, प्राप्तजीविका स्त्री, निष्कौशाम्बिः पुरुषः &c.

(b) A Tatpurusha ending in रात्र, अह्न and अह is *masculine*, except when रात्र is preceded by a numeral and अह by पुण्य and सुदिन; e. g. पूर्वरात्रः, मध्याह्नः, सप्ताहः, नवरात्रम्, गणरात्रम्, पुण्याहम्, सुदिनाहम्; also that ending in पथ (substituted for पथिन्; vide § 280) preceded by a numeral or an indeclinable; as त्रयाणां पन्थाः त्रिपथम्, विरूपः पन्थाः विपथम्, a bad or a wrong way; but सुपन्थाः अतिपन्थाः as they do not end in पथ; (see § 285.).

(c) ‡ A collective Dwigu is *neu*; but that ending in अ is generally *feminine*, and that ending in आ is optionally so in which case it takes the termination ई; पञ्चगवं a collection of five cows; त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी; but पञ्चपात्रम्, त्रिभुवनम्, चतुर्गुणम्, &c.; पञ्चानां खट्वानां समाहारः पञ्चखट्वी, पञ्चखट्वम्. The न् of final अन् is dropped and the Dwigu is optionally *feminine*; पञ्चतक्षी-क्षम् (ir. पञ्च+तक्षन् a carpenter).

* परवलिङ्गं द्वन्द्वत्तपुरुषयोः । Pa'n. II. 4. 26.

† दिगुप्राप्तापन्नान्पूर्वैर्गतिस्मासेषु । Va'rt. रात्राद्वाहाः पुंसि । Pa'n. II. 4. 29. संख्यापूर्वं रात्रं क्लीबम् । Sid. Kau. पुण्यमुदिनाभ्यामहः क्लीबेष्टः । पथः संख्याऽन्य-वादेः । Va'rtikas.

‡ स नपुंसकम् । Pán. II. 4. 17. आकारान्तोत्तरपदो दिगुः स्त्रियामिष्टः । आवन्तो वा । अनो नलोपश्च वा दिगुः स्त्रियाम् । पात्रायन्तस्य न । Vārtikas on *ibid*.

(d) * A Tatpurnsha ending in उपज्ञा and उपक्रम is of the *neuter* gender, when the idea of प्राथम्य 'being the first' of what is known or commenced (introduced) is meant to be expressed; पाणि-नेरुपज्ञा पाणिन्युपक्रमं ग्रन्थः the work (grammar) first taught or composed by Pāṇini. नन्दोपक्रमं द्रोणः the *droṇa* (a measure of corn) first brought into use in the reign of king Nanda.

(e)† A Tatpurnsha ending in छाया is *neuter* when the objects casting the shade are many; इक्षूणां छाया इक्षुच्छायम्.

(f)‡ A Tatpurnsha having for its first member a synonym of राजन् (and not राजन् itself) or the words रक्षम्, पिशाच &c. and सभा for its latter member is *neuter*; as इनसभम्, ईश्वरसभम्, a king's council; but राजसभा; रक्षःसभम्, पिशाचसभम्; also that ending in सभा when it means 'a multitude'; as स्त्रीसभम् 'an assembly of women'; but धर्मसभा in the sense of धर्मशाला.

(g) ¶ A Tatpurnsha ending in सेना, सुरा, छाया, शाल, and निशा is optionally *neuter*; ब्राह्मणसेना-नम्, यवसुरा-रम् malt liquor, beer, कुड्यच्छाया-यम्, the shadow of a wall; गोशाळा-रम्, अनिशारम् (the 14th day of the dark half of a month, so called because certain dogs observe a fast on this night, according to the S'ābharabhāṣya).

N. B. These rules hold good in the case of Tat. alone; so हहसेनो राजा (Bah.), असेना (Neg. Tat.), परमसेना (Karm.).

* उपशोपक्रमं तदाद्यचिरव्यासायाम् । Pān. II. 4. 21. उपज्ञा ज्ञानमायं स्यात् ज्ञात्वारंभ उपक्रमः । Amara.

† छाया बाहुल्ये । Pān. II. 4. 22.

‡ सभा राजाऽमनुष्यपूर्वा । Pān. II. 4. 23. पर्यायस्यैवेत्यन्ते Vart.; भशाला च । Pān. II 4 24. अमनुष्यशब्दो रूढा रक्षःपिशाचादीनाम् । Sid. Kau.

¶ निमाषा सेनासुराच्छायाशालानिशानाम् । Pān. II. 4. 25.

III. BAHUVRIHI OR THE ATTRIBUTIVE COMPOUNDS.

§ 246. * A Bahuvrihi compound consists of two or more nouns in apposition to each other the attributive member being placed first and denotes or refers to something else than what is expressed by its members. It generally attributes that which is expressed by its second member, determined or modified by what is denoted by its first member, to something denoted by neither of the two; *e. g.* महाबाहुः 'one whose arm is great;' पीताम्बरः 'one whose garment is yellow.' When dissolved it must have the pronoun यत् in any one of the oblique cases: as महान् बाहुः यस्य स महाबाहुः [नल] पीतम् अम्बरं यस्य स पीताम्बरः [हरिः]. A Bahuvrihi compound partakes of the nature of an adjective and assumes the gender of the substantive it qualifies.

Note:—In English such compounds are by no means rare; *cf.* high-souled, good-natured, narrow-minded &c.

N. B. The difference between a Karm. and a Bah. comp. is this:—In the former one of the members alone is in apposition to the substantive it qualifies, while in the latter the whole compound is an adjective. In the former the sense is complete in the comp. itself; in the latter it is not so; *e. g.* घनश्यामः नलः; here one of the members *viz.* श्यामः is in apposition to नलः and therefore the comp. is a Karm.; गंभीरनादः as a Karm. simply means गंभीरश्चासौ नादः 'a deep sound, and the sense is complete; as a Bah. it is equivalent to गंभीरः नादः यस्य 'some one whose sound is deep'; here the sense is not complete unless it is known whose sound is meant.

§ 247. Bahuvrihi compounds are divided into two classes, समानाधिकरणबहुव्रीहि and व्यधिकरणबहुव्रीहि.†

* अनेकमःपदाद्यै । Pa'n. II. 2. 24. समस्त्वमानपदातिरिक्तस्य पदस्यार्थे इत्यर्थः । Tb.

† Strictly speaking this is not a division of the Bah. but an exception to the general rule. We have given it as a separate division to avoid confusion.

(a) That is a *Samánádhikarana Bah.* in which both the members are in apposition to each other *i. e.* have the same case relation when dissolved. There are six kinds of this according as the यत् is in any one of the six oblique cases; *e. g.* प्राप्ते उदकं यं असौ प्राप्तोदको ग्रामः, ऊढः रथः येन असौ ऊढरथः अनङ्गान्, उपहतः पशुः यस्मै स उपहतपशुः रुद्रः, उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतौदना स्थाली, गीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरोः हरिः, वीराः पुरुषाः यस्मिन् स वीरपुरुषो ग्रामः ।

§ 248. A *Vyadhikarana Bah.* is that whose members are not in apposition to each other *i. e.* are in different cases when dissolved. A *Vyadikarana Bab.* is not allowed in any case except in the Genitive and the Locative*; as चक्रं पाणौ यस्य स चक्रपाणिः हरिः, चन्द्रस्य इव कान्तिर्यस्य स चन्द्रकान्तिः†; so पद्मगन्धिः, शस्त्रपाणिः, &c.; शशी शेखरे यस्य असौ शशिशेखरः &c. but पञ्चभिर्भुक्तमस्य पञ्चभुक्तः is not allowed.

§ 249. *Obs.*—The *Bah.* compounds are also further divided into two kinds; तदुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः and अतदुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः. That in which the sense of the attributive member is also present is called *Tatgunasamviijnāna*, and that in which it is left out is called *Atatgunasamviijnāna*. पीताम्बरं हरिमाह्वय is an instance of the first; here such a हरि is meant as has the yellow silk garment actually on.

* सममीविशेषणे बहुव्रीहौ । Pān. II. 2. 35. In a *Bah.* the noun in the Loc. and an adjectival word are placed first; अत एव शापकात् व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः । Sid. Kau.

† This is allowed by the Vart. 'समस्युपमानपूर्वपदस्योत्तरपदलोपश्च वक्तव्यः । In a *Bah.* comp. the word following a noun in the Loc. or an *upamānapada* (a noun denoting a standard of comparison) is dropped; so this ought to be properly analysed as चन्द्रस्य कान्तिः चन्द्रकान्तिः चन्द्रकान्तिरिव कान्तिर्यस्य असौ चन्द्रकान्तिः । But later grammarians, such as Vāmana, Bhattoji &c., have rejected this Vart. altogether as of no practical value.

चित्रगुं गोपं आनय is of the other; here what is meant is the herdsman only and not his variegated cows.

§ 250. * The negative particle अ or अन् and prepositions, may, sometimes, form Bah. compounds with substantives; the verbal derivatives used to express their sense may be optionally retained; अविशमानः पुत्रः यस्य स अपुत्रः, प्रपतितानि पर्णानि यस्य स प्रपर्णः a tree with its leaves dropped; निर्गता घृणा यस्य स निर्वृणः ruthless; उद्धता कन्धरा यस्य स उत्कन्धरः with the neck uplifted; विगतं जीवितं यस्य स विजीवितः dead &c. Also अविशमानपुत्रः, प्रपतितपर्णः &c. अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः a milk-cow (where अस्ति is an indeclinable meaning 'having').

§ 251. † The particle सह may be compounded with a noun in the Instrumental case in a Bahuvrīhi when there is equal participation in some action; in this case सह optionally becomes स; as पुत्रेण सह सहपुत्रः or सपुत्रः.

(a) सह remains unchanged when the compound involves a blessing but is necessarily changed to स when followed by गो a cow, वत्स a calf, or हल a plough even when a blessing is pronounced; as स्वस्ति रात्रे सहपुत्राय, सहामात्याय, &c.; सगवे, सवत्साय, सहलाय.

§ 252. ‡ A compound of an indeclinable or a numeral or of आसन्न, अदूर or अधिक with a numeral is a Bahuvrīhi. In the

* प्रादिभ्यो धातुजस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । नञोऽस्त्यर्थानां वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । Va'rtikas on Pân. II. 2. 24.

† तेन सहेति तुल्ययोगे । Pân. II. 2. 28. वोपसर्जनस्य । प्रकृत्याशिषि । Pân. VI. 3. 82-83. अगोवत्सहलेष्विति वाच्यम् । Vârt. The restriction तुल्ययोगे is not universal as there are instances in which there is no equal participation; e. g. सकर्मक, सलोमक, सपक्षक &c; hence the Vṛttikâra remarks—'प्रायिकं तुल्ययोगे इति विशेषणमन्यत्रापि समासो दृश्यते । Diksbita also says तुल्ययोगवचनं प्रायिकम् ।

‡ संख्ययाव्ययासन्नादृशिकसंख्याः संख्येये । Pa'n. II. 2. 25.

formation of such compounds the final vowel except that of बहु and गण, or the final consonant with the preceding vowel of the latter numeral and the अति of विंशति* are dropped and अ added; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदशः 'about ten' i. e. nine or eleven; द्वौ वा त्रयो वा द्वित्राः 'two or three' द्वे वा त्रीणि वा द्वित्राणि; द्विः आवृत्ता दश द्विदशः 'ten repeated twice i. e. twenty; so त्रिदशः &c. विंशतेः आसन्नाः आसन्नविंशः 'nearly twenty', त्रिंशतः अदूराः अदूरत्रिंशः 'not far from thirty', अधिकचत्वारिंशः 'more than forty'; but उपबहवः, उपगणाः†. चतुर preceded by उप or त्रि does not drop any letter but simply has an अ added to it; त्रयो वा चत्वारो वा त्रिचतुराः; चतुर्णां समीपे ये सन्ति ते उपचतुराः.

§ 253. ‡ Names of directions may form a Bahuvrihi compound and signify the point of direction between them; दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च दिशोऽन्तरालं दक्षिणपूर्वा; so उत्तरपूर्वा, &c. But if the words so compounded are not the names of quarters, no compound is possible; as ऐन्द्राश्च कौबेर्याश्चान्तरालं रिक् 'the point between the East and the North; and not ऐन्द्रीकौबेरी as these are not the names of the Eastern and Southern quarters.

§ 254. The following words drop their final vowel or the final consonant with the preceding vowel and add अ when at the end of a Bah. compound:—

(a) § अक्षि and सक्थि 'both meaning parts of the body;' जलजवात् अक्षिणी यस्य जलजावः 'one whose eyes are like lotuses'; दीर्घे सक्थिनी यस्य स दीर्घसक्थः 'one having long thighs', 'spindlelegged':

* बहुव्रीहौ संख्येये डजबहुगणात् । त्रिविंशतेर्ङिति । Pa'n. V. 4. 75; VI. 4. 142. श्रुपाभ्यां चतुरोऽजिभ्यते । Va'rt. under Pa'n. V. 4. 77. (see art. § 284).

† अत्र स्वरौ विदेशः । Sid. Kau. (for the form is the same in both cases.)

‡ दिङ्नामान्वन्तराले । Pa'n. II. 2. 26.

§ बहुव्रीहौ सकथ्यक्ष्णोः स्वाङ्गात्त्वच् । Pa'n. V. 4. 113.

कमले इव अशिनी यस्याः सा कमलाक्षी (स्त्री); but दीर्घसक्थि शकटम् 'a cart with long poles'; स्थूलाक्षा वेणुयष्टिः 'a bamboo stick with big eyelike holes'; (where अ is added by § 282, (c) and hence the feminine ends in आ; see N. B.) For सक्थि see also (e) below.

N. B. The fem. of Bah. compounds ending in अङ्ग is formed by adding आ when it qualifies an inanimate object.

(b) * अङ्गुलि, when the compound is an attribute of दारः पञ्च अङ्गुलयो यस्य तत्पञ्चाङ्गुलं दारु (अङ्गुलिसदृशावयवं धान्यादिविक्षेपणकाष्ठम्) but पञ्चाङ्गुलिः हस्तः the hand having five fingers.

(c) § The words मूर्धन् preceded by द्वि or त्रि, लोमन् preceded by अन्तर and बहिः, and नेतृ used in apposition to the name of a constellation of stars; द्वौ मूर्धानौ यस्य स द्विमूर्धः two headed; त्रिमूर्धः; but एकमूर्धा; अन्तर्लोमः, बहिर्लोमः; मृगो नेता यासां ताः मृगनेत्रा रात्रयः; 'nights of which the *Myra* constellation is the leader' i. e. whose position in the heavens marks their advance; so पुष्यनेत्राः &c.

(d) † Feminine words ending in a termination showing 'a complement of,' and the word प्रमाणी; e. g. कल्याणी पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः कल्याणीपञ्चमा रात्रयः; 'nights whose complement is an auspicious fifth night'. स्त्री प्रमाणी यस्य असौ स्त्रीप्रमाणः 'one whose authority is a woman.'

(e) § हलि and सक्थि optionally become हल and सकथ when preceded by अ, इम् or चु; अहल-लिः having no plough; असकथः किथः

* अङ्गुलेर्दालि । Pa'n. V. 4. 114.

† द्वित्रिभ्यां ष मूर्ध्नेः । अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः । Pa'n. V. 4. 115; 117. नेतुर्नक्षत्रे अवसक्त्यः Vart.

‡ अप्पूरणीप्रमाण्योः । Pa'n. V. 4. 116.

§ नञ्दुःसुभ्यो हलिसक्थ्योरन्यतरस्याम् । Pa'n. V. 4. 121. शक्तयोरिति पाठान्तरम् । Sid Kau.

one who has no thighs', दुःसक्थः-क्थिः 'one having deformed thighs'; सुसक्थः-क्थिः; &c. शक्ति is another reading for सक्थि in the sūtra; so अशक्तः-क्तिः, &c.

(f) * प्रजा and मेधा under similar circumstances drop their आ and add अस्; as अविद्यमाना प्रजा यस्य असौ अप्रजाः; having no progeny, दुष्टा प्रजा यस्य स दुष्प्रजाः; having bad progeny, शोभना मेधा यस्य स सुमेधाः of good intellect; similarly दुर्मेधाः, अमेधाः.

§ 255. (a) † धर्म when preceded by a single member in a Bahuvrīhi becomes धर्मन्; कल्याणं धर्मः यस्य स कल्याणधर्मा; similarly समानधर्मा (see Māl. Mād. Act. I. Intro.); but परमः स्वः धर्मः यस्य स परमस्वधर्मः; परमस्वधर्मा may also be correct if परमस्व be regarded as one word compounded in a Karmadhāraya. संदिग्धसाध्यधर्मा, निवृत्तिधर्मा, अनुच्छित्तिधर्मा are to be similarly explained.

(b) धनुष् at the end of a Bah. becomes धन्वन्; as अधिज्यं धनुर्यस्य सः अधिज्यधन्वा 'one whose bow is strung'; so शार्ङ्गधन्वा (शृङ्गस्य इदं शार्ङ्गं) 'one whose bow is made of horn'; i. e. the god Viṣṇu. This change is optional when the whole compound is a name; शतधन्वा-नुः.

(c) Similarly जम्भ 'a tooth', 'food, &c. becomes जम्भन् when preceded by सु, हरित, तृण or सोम; as शोभनः जम्भः अस्य सुजम्भा one having beautiful teeth; similarly हरितजम्भा *m.*; तृणं भक्ष्यं यस्य, तृणमिव दन्ता यस्येति वा तृणजम्भा, सोमजम्भा 'one whose food is the holy soma juice': but पतितजम्भः.

(d) The word ईर्म *n.* a wound, preceded by दक्षिण becomes ईर्मन् when the wound is inflicted by a hunter; दक्षिणे ईर्म यस्य दक्षिणेर्मा मृगः a stag wounded on the right side by a hunter. See Bhaṭṭi. IV. 44.

* नित्यमसिच् प्रजामेधयोः । Pa'n. V. 4. 122.

† धर्मादनिच् केवलात् । Pa'n. V. 4. 121. धनुश्च । वा संज्ञायाम् । जम्भा सुहरिततृणसोमेभ्यः । दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे । Pa'n. V. 4. 132, 133, 125, 126.

§ 256. At the end of a Bah. compound—

(a)* जातु is changed to जु necessarily when preceded by प्र or सम् and optionally when preceded by ऊर्ध्वः प्रगते जातुनी यस्य स प्रजुः 'one having the knees wide apart' *i. e.* 'bandylegged'; संजुः 'one having well-turned or beautiful knees'; ऊर्ध्वजातुः-जुः; 'long-shanked'.

(b) † जाया becomes जानि; युवती जाया यस्य स युवजानिः 'one whose wife is young'; भूजानिः lit. one whose wife is the earth; *i. e.* 'a king', &c.

(c) ‡ गन्ध becomes गन्धि when preceded by उत्, पूति or सु; उद्गतः गन्धः यस्य स उद्गन्धिः 'whose smell is spread above,' पूतिगन्धिः 'having a repulsive smell,' सुगन्धिः. This change of गन्ध is possible only when the smell referred to is inseparably connected with (looks like a part and parcel of) the object denoted by the other member; as सुगन्धि पुष्पं, सलिलं च (which receives its odour from the lotuses &c. growing in it); सुगन्धिर्वायुः; but शोभना गन्धा अस्य सुगन्ध आपणिकः 'a perfumer dealing in sweet smells.' गन्ध is also changed to गन्धि§ when it means 'a particle of,' 'a little of,' or when the compound involves comparison; as सूपस्य गन्धः यस्मिन् तत् सूपगन्धि

* प्रसभ्यां जानुनोर्हुः । ऊर्ध्वादिभाषा । Pân. V. 4. 129, 130.

† जायाया निङ् । Pa'n. V. 4. 134. लोपो व्योर्वलि । Pân. VI. 1. 66. जाया at the end of a Bah. substitutes नि for its final आ. The preceding य् or व् is dropped before a consonant except य्.

‡ गन्धस्येदुत्पूतिसुसुरभिभ्यः । Pân. V. 4. 135. गन्धस्येत्वे तदेकान्तग्रहणम् । Vârt. There is a difference of opinion among critics as to the meaning of the Vârt. गन्धस्य &c. Some hold that the smell must be the natural property of a thing to necessitate the final इ. Cf. Jayamangala on Bhaṭṭi. आघ्रायि वानान्ववहः सुगन्धः &c. II. 10, and Mallinâtha on Rag. IV. 45. But the view of such eminent grammarians as Kaiyata, Bhaṭṭoji, Nagesha, &c. is as given above.

§ अन्वाख्यायाम् । उपमानाच्च । Pân. V. 4. 136-137.

भोजनम्: so घृतगन्धि a dinner in which there is a scanty supply of ghee; &c.; पद्मस्य इव गन्धः यस्य तत् पद्मगन्धि 'that which has the smell of a lotus'.

(d) * नासिका becomes नस when it is preceded by a preposition, or when the compound is used as a distinguishing name and it is preceded by any word except स्थूल; उद्गता नासिका यस्य स उग्रनसः 'one having a prominent nose,' प्रणसः one having a good nose; दुरिव नासिका यस्य द्रुणसः † 'one whose nose is like a tree,' 'large-nosed; but स्थूलनासिकः. नस becomes नम् optionally when preceded by सूर or खर; as सूरणसः or सूरणाः 'having a nose like a horse's hoof' i. e. flat; खरणसः-णाः sharp-nosed. नासिका when preceded by वि becomes ग्र or ह्य; as विगता नासिका यस्य स विग्रः or विह्यः 'one having a deformed nose.

§ 257. The following words lose their final vowel when at the end of a Bahuvrīhi:—

(a) ‡ The word पाद when it is preceded by a numeral or सु, or when the compound involves comparison and it is not preceded by a word of the हस्त्यादि group (हस्तिन्, अज, कुम्भ, अभ, कपोत, जाल, गण्ड, दासी, गणिका and some others). द्वौ पादौ यस्य द्विपात् a biped; सुपात् fair-footed; व्याघ्रपात् (व्याघ्रस्य इव पादौ यस्य), &c. but हस्तिपादः, कुम्भपादः' &c.

(b) पाद becomes पद् and the comp. takes ई in the fem. in the case of the words कुम्भपदी, and others(i. e. कुम्भपदी, एकपदी, जालपदी, मृगपदी, गतपदी, विपदी, द्विपदी, त्रिपदी, दासीपदी, विष्णुपदी, सुपदी, &c.)¶; but कुम्भपादः mas.

- अञ् नासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् । उपसर्गाच्च । Pān. V. 4. 118
119. वेद्यो वक्तव्यः । ह्यश्च Vārtikas.

† पूर्वपदात्संज्ञायामगः । उपसर्गाद्गुलम् । Pān. VIII. 4. 3, 28.

‡ पादस्य लोपोऽहस्यादिभ्यः । संख्यासुपूर्वस्य । Pān. V. 4. 138, 140.

¶ कुम्भपदीषु च । Pān. V. 4. 139.

(c) * दन्त, necessarily when it is preceded by a numeral or सु indicating age, or when the whole compound forms a feminine name; and optionally when it is preceded by श्याव, अरोक, a word ending in अप, घृद, घृच, वृष, or वराह; द्वौ दन्तो यस्य स द्विदन् 'a child so small as to have two teeth only'; षट् दन्ता अस्य षोडन्; शोभना दन्ता अस्य सुदन, सुदती (*i. e.* youthful) *fem.*; but द्विदन्तः करी, सुदन्तः (having beautiful teeth) पुरुषः; अयोदती, फलदती, (both proper names), &c. but समरन्ती having even rows of teeth; श्यावा (black) दन्ता यस्य स श्यावदन्-न्तः, अरोकदन्-दन्तः having black or thick-set teeth; कुङ्कुमापरन्-न्तः, having teeth like the points of buds; शुभदन्-न्तः &c.

(d) † ककुद, when the compound denotes a particular stage of growth; अजातं ककुदं यस्य सः अजातककुद 'a bull that has not got his hump as yet' *i. e.* 'who is very young'; also when it is preceded by त्रि and the compound designates the mountain of that name; as त्रिककुद 'name of a mountain with three peaks'; but त्रिककुदः 'having three humps'.

(e) § काकुद 'the palate' (काकुदं ताड Kás.) necessarily when preceded by उत् and वि and optionally when preceded by पूर्ण; as वत्काकुद, विकाकुद; पूर्णकाकुद-कुदः.

§ 258. § हृदय is changed to हृत् when preceded by सु or दुष्ट meaning 'a friend' or an 'enemy' respectively; शोभनं हृदयं यस्य स सुहृत् 'a friend', दुर्हृत् 'an enemy'; but सुहृदयः one who has got a good heart' *i. e.* 'one who is able to appreciate merits', &c.; दुर्हृदयः 'a man of wicked intentions'.

* वयसि दन्तस्य दन्तृ । स्त्रियां संज्ञायाम् । विभाषा श्यावाऽरोकाभ्याम् । मयान्त-
शुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । Pān. V. 4. 141, 143-145.

† See Foot-note p. 102.

‡ ककुदस्यावस्थायां लोपः । त्रिककुदपर्वते । Pān. V. 4. 146, 147.

§ उद्भिभ्यां काकुदस्य । पूर्णादिभाषा । Pān. V. 4. 148, 149.

§ सुहृदुर्हृदौ मित्रामित्रयोः । Pān. V. 4. 150.

§ 259. * Two nouns alike in form in the Loc. and meaning 'something that can be seized,' or in the Instrumental, meaning 'weapons or things used as weapons,' may be compounded in a Bah. when the sense is 'the fight thus began' and the idea of an exchange of action is to be implied. In such compounds the final vowel of the first member is lengthened and that of the second is changed to इ. The compounds so formed are of the nature of Avyajībhāvas and are indeclinable. The final उ takes Guṇa substitute before the final इ; e. g. केशेषु केशेषु गृहीत्वैदं युद्धं प्रवृत्तं केशाकेशि 'a battle in which the warriors fight seizing each other's hair'; दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहृत्येदं युद्धं प्रवृत्तं दण्डादण्डि; similarly सुग्रीमुष्टि, हस्ताहस्ति, बाहुबाहवि, सुसलानुसलि, &c.; but if the instruments used by both the parties be not the same, no compound is possible; हलासुसलि will, therefore, be wrong.

Obs.—(a) The following words also change their final to इ; द्वौ दण्डौ यस्मिन्प्रहरणे तद् द्विदण्डि; similarly द्विसुसलि, उभा-उभया-जलि, उभाहस्ति, उभयाहस्ति, उभा-उभया-पाणि, उवाहु &c.

§ 260. † The following Bahuvrīhis are laid down as irregular. शोभनं प्रातरस्य सुप्रातः m. 'one having an auspicious morning; or a day having an auspicious dawn'; see Bhaṭṭi II. 49. शोभनं च अस्य सुचः 'having an auspicious morrow'; शोभनं दिवास्य सुदिवः one who has passed a happy day', शारेखि कुक्षिरस्य शारिकुक्षः having a round belly, चतस्रोऽश्रयोस्य चतुरश्रः 'four-cornered, quadrangular, एण्या (of a female black deer) इव पादौ अस्य एणीपदः, अजपदः, प्रोष्ठस्य इव पादौ अस्य प्रोष्ठपदः having the foot like those of a bull'.

* तत्र तेनेदमिति सरूपे । Pân 11. 2. 27. समस्यन्ते ग्रहणविषये सरूपे पदे तृतीयान्ते च प्रहरणविषये इदं युद्धं प्रवृत्तमित्यर्थे समस्येते कर्मव्यतिहारे द्योत्ये स बहु-व्रीहिः । Sid. Kau.

† अन्येषामपि दृश्यते । इच् कर्मव्यतिहारे । Pân. VI. 3. 137. V. 4. 127. तिष्ठद्गुपभीतिश्चिन्त्ययस्य पाठादव्ययीभावत्वमव्ययत्वं च । Sid. Kau. ओर्गुणः । Pân. VI. 4. 146.

‡ सुप्रातसुचसुदिवशारिकुक्षचतुरश्रैणीपदाजपदप्रोष्ठपदाः । Pân. V. 4. 120.

§ 261. * The words उरस्, सर्पिस्, उपानद्, दधि, मधु, शालि-ली and पुंस्, अनङ्गद्, पयस्, नौ and लक्ष्मी, when used in the singular, have a क added to them, when they form the latter member of a Bah. comp; व्युद्धं (expanded, well-developed) उरः यस्य व्युदोरस्कः, प्रियस-र्पिष्कः 'one fond of ghee'; &c.; एकः पुमान् यस्य असौ एकपुंस्कः 'having one man only', &c.; when पुंस् and the words following it are used in the dual and the plural they take क optionally; द्विपुमान् or द्विपुंस्कः &c.

(a) † अर्थ takes the final क, necessarily when preceded by अन् and optionally in any other case; अनर्थकः 'useless'; but अपार्थ-र्थकं 'meaningless' वचः.

§ 262. ‡ A fem. Bah. ending in इन् takes this क necessarily; as बहुदण्डिका नगरी 'a city having many ascetics'; बहुवाग्मिका सभा 'an assembly having many eloquent speakers in it'; but बहुदण्डी or बहुदण्डिको ग्रामः (Vide § 263 below), as it is mas.

§ 263. § And as a general rule, when the final word of a Bah. comp. does not undergo any additions or alterations mentioned in the foregoing rules, it optionally takes the affix क; महायशस्कः-शः of mighty glory; but उत्तरपूर्वा, व्याघ्रपात्, सुगन्धिः, &c.

§ 264. But if the last word of a Bah. compound be a fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इय् or एव् before the vowel case termination, or if it end in क्, क is necessarily affixed; ईश्वरः कर्ता यस्य तद् ईश्वरकर्तृकं जगत्, बहुनदीको देशः, रूपवती वधूः यस्य स रूपवद्व्यूकः; &c.; but सुधीः. स्त्री is an exception बहुस्त्रीकः, सस्त्रीकः &c.

* उरःप्रभृतिभ्यः कप् । Pān. V. 4. 151. इह पुमान्, अनङ्गान्, पयः, नौः लक्ष्मीरिति एकवचनान्तानि पठ्यन्ते । द्विवचनान्तेभ्यस्तु 'शेषादिभाषा' इति विकल्पेन कप् । Sid. Kau. † अर्थान्नञः । Vārtika.

‡ इनः क्रियाम् । Pa'n. V. 4. 152.

§ शेषादिभाषा । Pān. V. 4. 154.

H. S. G. 11.

§ 265. The final आ is optionally shortened before क*; as बहुमालः-मालाकः-मालकः, &c.

§ 266. † No क is affixed

(a) When the whole compound is used as a name or when it ends in ईयम्; as विश्वे देवा अस्य विश्वदेवः whose deities are the Viswadevas; बहवः श्रेयांसः अस्य बहुश्रेयान्. A Bab. ending in ईयम् f. (i. e. ईयसी †) does not shorten its final vowel; e. g. बह्वयः श्रेयस्योऽस्य बहुश्रेयसीः one having many excellent wives. But अतिश्रेयसिः as a Tatpurusha.

(b) To the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य स प्रशस्तभ्राता; but मूर्खभ्रातृकः one whose brother is a fool.

(c) To the words नाडि and तन्त्री both referring to the body of an animal; बहुनाडिः कायः 'the body having many arteries'; बहुतन्त्रीर्धावा 'the many-veined neck; but बहुनाडीकः स्तम्भः a pillar with many ornamental lines; बहुतन्त्रीका (many-stringed) वीणा.

(d) To the final of the compound निष्प्रवाणिः (निर्गता प्रवाणी 'a weaver's shuttle' अस्य) पटः 'a new, unbleached garment.

(e) To compounds formed according to rules § § 251, 252, and 253; as सपुत्रः, उपबहवः, दक्षिणपूर्वा, &c.

§ 267. In the formation of a समानाधिकरणबहुव्रीहि, if the first member be a fem. noun derived from the mas. by the affix आ or ई, the mas. is restored if followed by another fem. noun; चित्रा गावः यस्य स चित्रगुः; जरती गौः यस्य स जरदुः; रूपवती भार्या यस्य स रूपवद्भार्यः; but गंगा भार्या यस्य स गंगाभार्यः; वामोरुभार्यः; कल्याणी प्रधानं यस्य स कल्याणीप्रधानः ।

* आपोऽन्यतरस्याम् । Pân. VII. 4. 15.

† न संज्ञायाम् । ईयसश्च । वन्दिते भ्रातुः । नाडीतन्त्र्योः स्वाङ्गे । निष्प्रवाणिश्च । Pân. V. 4. 155-57, 159-60.

‡ ईयसो बहुव्रीहेर्नैति वाच्यम् ।

§ स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनूङ् समानाधिकरणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु । Pân. VI. 3. 34.

Exception:—(a) This change in the first member does not take place, when it is followed by an ordinal (*fem.*) or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुभगा, भक्ति, सचिवा, स्वसा, कान्ता, क्षान्ता, समा, चपला, दुहिता, वामा, अवला and तनया; as कल्याणी प्रिया यस्य स कल्याणीप्रियः one to whom a virtuous woman is dear. दृढा भक्तिर्यस्य स दृढाभक्तिः, but दृढं भक्तिर्यस्य दृढाभक्तिः.*

(b) If the first member be a proper name, an ordinal number, name of a limb of the body of an animal ending ई, name of a class, or a word having a penultimate क in a few cases, it does not undergo this change; दत्ता (a proper name) भार्या यस्य स दत्ताभार्यः, पञ्चमी-भार्यः, सुकेशभार्यः, शूद्राभार्यः, रसिकभार्यः, पाचिकाभार्यः, &c.; but अकेशा भार्या यस्य स अकेशभार्यः as the first word does not end in ई; पाका भार्या यस्य स पाकाभार्यः &c.

IV. AVYAYĪBHĀ'VA OR THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 268. An Avyayībhāva comp. consists of two members the first of which is, in most cases, an indeclinable (a preposition or an adverb) and the second a noun, the whole being treated like the Nom. sing. of *neu.* nouns; the comp. so formed is indeclinable; *e. g.* अधिहरि 'in Hari'; अन्तर्गिरि in a mountain,' &c.

§ 269. In forming the Avyayībhā'va compounds the following rules should be observed:—

(a) The final long vowel is shortened, and the ending ए or ऐ is changed to इ and ओ to उ; गोपायति गोः पातीति वा गोपाः । तस्मिन्निति अधिगोपम्, अदुविष्टु after Vishuṣṭu, उपगु near a cow &c.

(b) † Final न् of *mas.* and *fem.* nouns in अन् is dropped; and optionally that of *neuter* nouns ending in अन्; उपराजम्; उपचर्मम्-र्म.

* स्त्रोत्रविवक्षायां तु दृढाभक्तिः । Sid. Kau. लिङ्गविशेषविवक्षायां तु दृढाभक्ति-रित्यादिसिद्धये प्रियादिषु भक्तिशब्दाः । Tb.

† अनश्च । नपुंसकादन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 108, 109.]

(c) * अ is optionally substituted for the final of नदी, पौर्णमासी, आग्रहायणी and गिरि; उपनदम्-दि, उपपौर्णमासम्-सि, उपाग्रहायणम्-णि near to the full-moon day of Mārgashīrṣa;† उपगिरम्-रि.

(d) † It is also optionally added to all nouns ending in any of the first four letters of a class; उपसमिधम्-मित्र.

(e) अ is attached to the final of the following nouns when compounded in an Avya. ‡;—शरत्, विपाश्, अनम्, मनम्, उपानद्, अन-दुद्, दिव्, हिमवत्, दिश्, दृग्, विग्, चेतस्, चतुर, तद्, यद्, कियत्, जरस् (substituted for जरा), &c.; शरदः समीपम् उपशरदम्, प्रतिविपाशम्, 'to wards the Vipás'a,' दिशोर्मध्ये अपदिशम् between two divisions of the compass, उपजरसम् towards old age, अध्यात्मम् on the soul; &c.; and to अक्षि when preceded by प्रति, पर changed to परो, सम् and अनु, the इ of अक्षि being dropped; अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षम् before one's eyes; अक्ष्णः परं परोक्षम् out of sight; समक्षम्, and अन्वक्षम् afterwards, forthwith.

§ 270. The indeclinables forming Aavyayībhāva compounds have various senses§ ; e. g. (1) the meaning of a case ; as गोपि इति अधिगोपम् in the protector of the cowherd ;' so हराविति अधिहरि, अध्यात्मम् &c.; (2) सामीप्य or 'vicinity ;' as कृष्णस्य समीपं उपकृष्णम् near Kṛṣṇa; so उपगवम् &c.; (3) समृद्धि or 'prosperity;' as मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम्, 'in a country wherein the Madras are in a prosperous condition,' (4) व्यद्धि (वि+ऋद्धिः) or 'bad condition;' as यवनानां व्यद्धिः दुर्यवनम् 'where the Yavanas are in a bad condition ;' (5) अभाव or absence ; as मक्षिकाणां अभावः निर्मक्षिकम् 'where flies are

* नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः । गिरेश्च सेनकस्य । Pān. V. 4. 110, 112.

† ज्ञयः । Pān. V. 4. 111.

‡ अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः । Pān. V. 4. 107.

§ अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्युद्ध्यर्थभावात्ययासम्प्रतिशब्दप्रादुर्भावपणायधानुपूर्व्य-वैगपयसहस्यसम्प्रतिसाकल्यान्तवचनेषु । Pān. II. 1. 6.

nterly absent ' i. e. ' perfect loneliness,' or ' quiet ;' so निर्जनम् &c.
 (6) अत्यय or ' the close or the transgression of ' as हिमस्य अत्ययः
 अतिहिमम् 'after the wintry season,' so अतिवसन्तम्, अतियौवनम्, अति-
 मात्रम् 'transgressing the proper limits,' &c.; (7) असम्प्रति or ' un-
 fitness of time; as निद्रा सम्प्रति न युज्यते इति अतिनिद्रम् past sleeping
 time; as अतिनिद्रम् उत्तिष्ठति पुरुषः; (8) प्रादुर्भाव or ' manifestation ' as
 हरिशब्दस्य प्रकाशः इतिहरि in which the name Hari is manifested
 (loudly uttered); (9) पश्चात् or ' after'; as विष्णोः पश्चात् अनुविष्णु; (10)
 योग्यता * or 'fitness' as रूपस्य योग्यं अनुरूपम् in a corresponding man-
 ner; so अनुगुणम् agreeably or conformably to, favourably; &c. (11)
 वीप्सा or 'repetition' as अर्थम् अर्थं प्रति रत्यर्थम् in every case; अहन्य-
 हनीति प्रत्यहम्-ह every day; so प्रतिपर्वतम्, &c. (12) अनतिवृत्ति
 or the 'non-violation of;' so शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति 'not going
 beyond' i. e. 'according to one's power'; so यथाविधि † &c. (13)
 सादृश्य or 'similarity'; as हरेः सादृश्यं सहृदि like Hari. (14)
 आनुपूर्व्य or 'succession in order, priority'; as ज्येष्ठस्य आनुपूर्व्येण
 अनुज्येष्ठम् 'according to seniority,' so अनुक्रमम् according to the
 proper order; &c. (15) यौगपद्य or 'simultaneousness', as चक्रेण
 युगपत् सचक्रम् 'along with the wheel'. (16) सम्पत्ति or 'power,
 influence; as क्षत्राणां सम्पत्तिः सक्षत्रम् 'with the Kshatriyas in a
 satisfactory condition,' or 'very influential' or 'powerful'. (17)
 साकल्य or 'entirety, fulness'; as तृणमपि अपरित्यज्य सतृणम् 'in a
 manner not leaving out even grass' अति; and (18) अन्त or 'end'; as
 अन्ते अग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि including the work on fire (which is
 studied last of all); so सभाष्यम्, &c.

§ 271. (a) ‡ यावत् showing a definite measure may be com-

* 10-13 are the senses of यथा; योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यानि
 यथार्थाः । Sid. Kau.

† यथाऽसादृश्ये । Pān. II. 1. 7. यथा is not compounded when it
 indicates similarity; यथा हरिः तथा हरः &c.

‡ यावद्वधारणे । Pān. II. 1. 8.

pounded with any word ; *e. g.* यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अच्युतप्रणामाः यावच्छ्लोकम् अच्युतप्रणामाः 'bowing down to Açyuta as many times as there are S'lokas; so यावान् अवकाशः तावान् अभ्यासः यावदवकाशम् अभ्यासः, &c.

§ 272. * प्रति meaning 'very little' is compounded with a noun and is placed last ; शाकस्य लेशः शाकप्रति 'very little vegetable'. But वृक्षं वृक्षं प्रति विद्योतते विशुक् where प्रति means 'towards'.

§ 273. † The words अक्ष, and शलाका, and a numeral, are compounded with परि and placed first to express 'loss in a game'; अक्षेण विपरीतं वृत्तं अक्षपरि, 'so as to be a loser by an unlucky throw of dice'; शलाकापरि an unlucky throw or movement of one of the pieces at a game played with S'alākâs; एकपरि 'loss of one throw of dice', &c.

§ 274. (a) ‡ The prepositions अप, परि and बहिः and words derived from the root अञ् (प्राक्, प्रत्यच्, उदच्, अवाच्, तिर्यच्, &c.) are optionally compounded with a noun in the Ablative; अपविष्णु or अपविष्णोः 'away from Vishnu'; परिविष्णु or परिविष्णोः बहिर्वनम् or बहिर्वनात्; प्राग्वनम् or प्राग्वनात् 'to the east of the forest &c.

(b) § आ showing limit, inclusive and exclusive, is optionally compounded with a noun in the Ablative; and so are अनु, अभि, and प्रति all meaning 'towards' with a noun in the Accusative; आमुक्ति or आमुक्तेः until final liberation संसारः; आबालं or आबालेभ्यः up to the child हरिभक्तिः; अभ्यग्नि or अग्निमभि towards the fire शलभाः पतन्ति; प्रत्यग्नि or अग्निं प्रति; अनुवनम् or वनमनु.

* सुप्प्रतिना मात्रार्थे । Pân. II. 1. 9.

† अक्षशलाकासंख्याः परिणा । Pân. II. 1. 10. ब्रूतव्यवहारे पराजये एवार्थं समासः Sid. Kau.

‡ विभाषा । अपपरिवहिरन्वयः पञ्चम्या । Pân. II. 1. 11—12.

आङ्मर्यादाभिविध्योः । लक्षणेमाभिप्रती आभिमुख्ये । अनुर्यत्समया । यस्य आग्रामः । Pân. II. 1. 13—16.

(c) अव meaning 'towards' or 'alongside of', lengthwise, is also similarly compounded; अनुवनम् (वनस्य समीपं अशनिर्गतः 'the thunderbolt passed') towards the forest'; गङ्गाया अव अनुगङ्गम् वाराणसी 'Varāṇasi is alongside the Ganges,' (गंगादैर्घ्यसदृशदैर्घ्यो-पलक्षिता इत्यर्थः S. K.)

§ 275 * The words पार and मध्य optionally form Avya. compounds with any nominal base, and are placed first, the final अ being changed to ए when thus compounded; e. g. पारे-मध्ये-गङ्गात् from the middle of the Gangetic stream; optionally of course, the Gen. Tat.; also गङ्गापारात्; गङ्गामध्यात्. In this case the Ab. termination is irregularly retained. If the final noun has the sense of the Loc. the final vowel may be changed to अम्; as पारे-मध्ये-गङ्गम्; cf. पारेसमुद्रम् Bhaṭṭi. V. 4.

§ 276. (a) † A numeral may optionally be compounded with a noun, showing relation by blood or by some kind of learning, to form an Avya. comp.; द्वौ मुनी वंश्यौ द्विमुनि, व्याकरणस्य त्रिमुनि; e. g. त्रिमुनि व्याकरणम्, 'Sans. Grammar of which the three sages, Pāṇini, Kātyāyana and Patanjali, are the authors in succession.'

(b) ‡ and with names of rivers; this comp. also shows an aggregate; सप्तगङ्गम्, द्विमुनम्.

§ 277. § Any noun may be compounded with the name of a river, into an Avya. comp. to form a name: उन्मत्तगङ्गम्, a place where the Ganges is very boisterous,' so लोहितगङ्गम्, &c.

§ 278. The indeclinables समया, निकषा, आराम्, अभितः, परितः, पश्चात्, do not combine with any noun; समया ग्रामं, निकषा लङ्काम् &c.

§ 279. The following Avya. compounds are anomalous ¶:—

* पारेमध्ये षष्ठ्या वा । Pān. II. 1. 18.

† संख्या वंश्येन । Pān. II. 1. 19. वंशो द्विधा विद्यया जन्मना च । Sid. Kau.

‡ नदीभिश्च । Pān. II. 1. 20. समाहारे चायमिष्यते । Vārt.

§ अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् । Pān. II. 1. 21.

¶ तिष्ठन्प्रभृतीनि च । Pān. II. 1. 17.

तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले स तिष्ठद्दु दोहनकालः 'the time when cows stand for being milked; see Bhatti. IV. 14. So वहद्दु 'the time when cows conceive or bulls bear the plough;' आयत्यः गावः अस्मिन् काले आयतीगवम् 'the evening time,' 'the time when the cows come home'; खलेयवम्, 'the time when the barley is on the thrashing ground;' similarly खलेबुसम्, दूनयवम् 'when barley is reaped, दूयमानयवम्, संहृतयवम्, &c. समभूमि when the ground is even'; समपदाति 'when the foot-soldiers are in right lines;' सुषमम्, विषमम्, अपसमम् at the end of the year, आयतीसमम्, पापसमम् in an evil year; पुण्यसमम्, प्राहुम्, प्रथम् 'when the chariots move forth;' प्रमृगम् 'when the deer come;' विमृगम्, प्रदक्षिणम्, संप्रति, and असंप्रति.

N. B.—According to all followers of Pān. compounds of this group are precluded from being further compounded, though poets do not seem to respect the prohibition except in so far as to place such words at the end of these comp.s; cf. प्रदक्षिणक्रियार्हायाम् । Rag. I. 76; also IV. 25, VII. 24, &c.

GENERAL RULES APPLICABLE TO ALL COMPOUNDS.

§ 280. * The words ऋच्, पुर, अप्, धुर when it does not mean 'the yoke of a carriage', and पथ्† at the end of any compound take the suffix अ; अर्धर्चः-र्चम् 'half a Rk;,' विष्णुपुरं† 'the town of Vishṇu,' विमलार्पं सरः ; 'a lake with pure water;,' राज्यधूरा 'the yoke of a kingdom', i. e. 'the heavy responsibilities of governing it &c. रम्यपथो देशः 'a country with pleasant roads, &c.

(a) But in the case of ऋच् preceded by अन् or बहु the अ is added only when the compound denotes a student of the Rg-Veda§ ; अनृच्: 'one who does not study the Rg Veda;,' बहुच: 'one that has studied the Rg Veda;,' but अनृक् साम, 'the Sâma Veda that contains no rks' बहुक् सूक्तम् 'a hymn consisting of many rks.'

* ऋक्पुरब्धूःपथामानक्षे । Pān. V. 4. 14.

† Substituted for पथिन् । ‡ कृबिस्वं लोकात् । Sid. Kau.

§ अनृचबहुचावधेत्येव । Sid. Kau.

(b) धुर् when it refers to अक्ष 'a car' does not take this अ; अक्षधूः the yoke of a carriage; दृढधूः अक्षः.

§ 281. * The अ of the word अप् is changed to ई when preceded by द्वि, अन्तर, or a preposition; and to ऊ when preceded by अनु and the compound is the name of a country; as द्विर्गता आपो यस्मिन् इति द्वीपम् a peninsula; अन्तर्गता आपो अत्रेति अन्तरीपम् 'an island.' प्रतीपम् in opposition to the force of waters; 'समीपम्; अनपः † (अनुगताः आपोत्र) name of a place or country.' The change of अ to ई is optional if the preposition end in अ; प्रकृष्टा आपः ‡ यस्मिन् प्रेपम्-प्रापम्; परेपम्-परापम् 'a pond or a tank, a passage for water.'

§ 282. § The following words take the suffix अ before which the final vowel, with the following consonant if any, is dropped.

(a) सामन् and लोमन् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रति-सामं, साम अनुगतः अनुसामः friendly; अवरं साम अवसामम् a bad hymn; प्रतिलोमम्; 'in inverse order, inversely'; अनुलोमम् 'in natural order, successively; directly.'

(b) भूमि preceded by कृष्ण, उदच्, पाण्डु or a numeral; कृष्णा भूमिः यस्य स कृष्णभूमः; similarly उदीची भूमिः यस्य स उदग्भूमः; पाण्डुः भूमिः यस्य स पाण्डुभूमः; द्वे भूमी यस्य स द्विभूमः [प्रासादः] 'having two floors.'

(c) The words नदी and गोदावरी preceded by a numeral; पञ्च-नदम्, सप्तगोदावरम्.

(d) अक्षि when used in a metaphorical sense, and not meaning

* द्वयन्तरुपसर्गोभ्योऽप ईत् । ऊदनोर्देशे । Pān. VI. 3. 97-98.

† नानाद्रुमलतावीरुन्निर्झरप्रान्तशीतलैः । वनैर्व्याप्तमनूपं तत् सस्यैर्ब्रीहियवादिभिः ॥

‡ अवर्णान्तादा । Vārtika.

§ अच् प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोमः । Pān. V. 4. 75. कृष्णोदक्पाण्डुसंख्यापूर्वाया भूमेरजिष्यते । संख्याया नदीगोदावरीभ्यां च । Vārtikas. अक्षोऽदर्शनात् । Pān. V. 4. 76. उपसर्गादध्वनः । Pān. V. 4. 85.

the eye'; as गवामक्षीव गवाक्षः lit. resembling the eye of a bull hence 'a round window'.

(e) अध्वन् when preceded by a preposition; प्रगतोऽध्वानं a carriage that has reached a road, प्रकृष्टो (distant) अध्वा journey वा प्राध्वः ।

(f) * also नाभि in compounds like पद्मनाभः ।

§ 283. † अ is added to the finals of the following—

(a) वर्चस् preceded by ब्रह्मन् or हस्तिन्; ब्रह्मवर्चसम् 'the divine Majesty of Brahman or the glory of a Brâhmaṇa'; preeminence or sanctity arising from sacred knowledge'; हस्तिवर्चसम् 'the splendour or magnificence of an elephant'.

(b) तपस् preceded by अव, सम् and अन्ध; e. g. अवततं तमः अव-तमसम् 'slight darkness'; संततं तमः संतमसम् 'great or continuous darkness'; अन्धं तमः अन्धतमसम् 'pitchy darkness.'

(c) रहस् preceded by अनु, अव or तप्त; अनुगतं रहः अनुरहसम् 'secret, solitary'; अवततं रहः अवरहसं 'a little secret,' or desolate'; तप्तं रहः तप्तरहसम् 'a hot secluded place.'

(d) उरस् in the Loc. and preceded by प्रति; उरसि प्रति प्रत्युरसम् 'against the breast.'

(e) गो preceded by अनु, when length is implied; अनुगवं यानम् 'a vehicle measuring as much as a bull in length.'

* अजिति योगविभागादन्यत्रापि । Sid. Kau.; this is obtained by separating the portion अच् from the Sûtra 'अच् प्रत्यन्वद०.' But this is no sanction for forming new compounds ending in नाभ. It is only a device used by grammarians to explain such words as नलिननाभ &c.

† ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः । अवसमन्वेभ्यस्तमसः । अन्धवतप्ताद्रहसः । प्रतेरुरसः सप्तमीरथात् । अनुगवमायामे । Pān. V. 4. 78. 79; 81-83.

§ 284. *अ is always added in the case of the following twenty-five compounds which are:—अविद्यमानानि चत्वारि अस्य अचतुर;; 'destitute of four; so विचतुर: and सुचतुर: all three Bah. compounds; then eleven Dw. compounds for which see § 192 (b) the last two; and § 196 (c): रजोऽपि अपरित्यज्य सरजसम् Arya. (सरजः as a Bah.); निश्चितं श्रेयो निःश्रेयसम्, 'sure, never failing bliss;' पुरुषस्य आयुः पुरुषायुषम् 'the period of human life;' both Tat.; द्वयोरायुषोः समाहारः द्वयायुषम् 'the period of two lives'; similarly, त्रयायुषम्; both Dwigus; ऋग्यजुषम् Dw. जातश्वसौ उक्षा च जातोक्षः 'a young bull'; महोक्षः a grown up bull; वृद्धोक्षः 'an old bull;' all Karm.s.; शुनः समीपं उपशुनम् 'near the dog,' Arya. गोष्ठे वा गोष्ठश्च; a dog in a cowpen that barks to others; hence figuratively 'a person who idly stays at home and slanders others'. Tat.

§ 285. † The finals of compounds having for their first member सु or अति in the sense of 'praise,' and किं in the sense of 'censure,' remain unchanged; सुराजा 'a good king'; अतिराजा 'a pre-eminent king'; अतिगौः 'an excellent bull', अतिश्वा, &c., but परमराजः; गामतिक्रान्तः अतिगवः; कुत्सितो राजा किराजा 'a bad king', किसखा 'a bad friend'; but किराजः, किसखः in other cases. This prohibition does not apply to Bah. compounds; सुसक्थः, स्वशः.

OTHER CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS.

§ 286. ‡ The word पाद is changed to पद when followed by अजि, अति, ग and उपहत; and to पद् necessarily when followed by हिम, काषिन्, and हति, and optionally when followed by घोष,

* अचतुरविचतुरमुचतुरर्क्षिपुंसधेन्वनहुहर्क्षीमवाङ्मनसाक्षिभुवदारगवोर्वष्टीवपदष्टीव—नक्तन्दिवरात्रिन्दिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषायुषद्वयायुषत्रयायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोप—शुनगोष्ठश्चः । Pân. V. 4. 77.

‡ न पूजनात् । Pân. V. 4. 69. स्वतिभ्यामेव । Vârt. किमः क्षेपे Pân. V. 4. 70.

‡ पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु । Pân. VI 3. 52. हिमकाषिहतिषु च । वा घोषमिश्रशब्देषु । Pân. VI 3. 54, 56.

मिश्र, शब्द, and निष्क; as पादाभ्यामजतीति पदाजिः. पादाभ्यततीति पदातिः, पद्भ्यां गच्छतीति पदगः all meaning 'one walking on foot, 'a pedestrian; a foot-soldier', &c.; पदोपहतः beaten down by the feet'; पद्मिम 'coldness of the feet; पादौ कषितुं शीलमस्य पत्काषी one accustomed to tax his legs; 'a footman' ; पदा हतिः पदतिः a beaten-track, a way, a road; पद्मोषः or पादघोषः, पन्मिश्रः or पाद-मिश्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः, पत्रिष्कः or पादनिष्कः 'quarter of a Nishka' (a gold coin).

§ 287. * हृदय becomes हृद् necessarily when followed by लेख (formed with the affix अण्), and लास and the Tad. affixes य (यद्) and अ (अण्), and optionally when followed by शोक and रोग and the Tad. affix य (प्यञ्); हृदयं लिखतीति हृद्वेखः 'heart-ache'; (घञि तु हृदयलेखः Sid. Kau.), हृद्लासः 'disquietude,' 'hiccough'; हृदयस्य प्रियं हृदं agreeable to the heart: हृदयस्येदं हृदं. हृच्छोकः or हृदयशोकः the pang of the heart; हृदयरोगः, हृद्रोगः.

§ 288. (a) उदक † becomes उद् necessarily (1) when it forms a proper name, also when it is final; or (2) when followed by the words पेषं, वास, वाहन and धि; उद्मेघः 'a particular cloud filled with water; उदधिः, क्षीरोदः the sea of milk; लवणोदः &c.; उदपेषं पिनष्टि, उदवासः standing in water; उदवाहनः, उदधिः 'a vessel for holding water (घटः, समुद्रे तु पूर्वेण सिद्धम् Sid. Kau.);

(b) and optionally when followed by a word beginning with a simple consonant and denoting 'a vessel to be filled up with water', and by मन्थ, ओदन, सक्तु, बिन्दु, वज्र, भार, हार, वीवध 'a yoke with a pan at each end for carrying loads' (कावड Marāthi), and गाह; उदक-कुम्भः or उदकुम्भः; but उदकस्थाली (as स्थाली begins with a conjunct consonant), उदकपर्वतः; उदमन्थः or उदकमन्थः barley-water; उदोदनः or उदकौदनः rice boiled with water, water-meal; उदवीवधः or उदकवी-

* हृदयस्य हृद्वेखयदण्लासेषु । वा शोकप्यञ्जरोगेषु । Pân. VI. 3. 50, 51.

† उदकस्योदः संज्ञायाम् । उत्तरपदस्य चेति वक्तव्यम् । Vârt. पेषंवासवाहनधिषु च । एकहलादौ पूरयितव्येन्यतरस्याम् । मन्थौदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहारवीवधगाहेषु च । Pân. VI. 3. 57-60.

वधः, 'a yoke for carrying water'; उदगाहः or उदकगाहः plunging or bathing in water ' &c.

§ 289. (a) * When the first member of a compound ends in ई or ऊ not capable of changing into इय् or उव and not belonging to a fem. termination or an indeclinable, the ई or ऊ is optionally shortened; ग्रामणीपुत्रः or ग्रामणिपुत्रः the son of a leader of a village; &c.; but गौरीपतिः, श्रीमदः, भूभङ्गः, शुद्धीभावः &c.

(b) But the word भू followed by कुंस and कुटि is an exception; भू+कुंस=भूभुकुंसः (भुवा कुंसो भाषणं शोभा वा यस्य स स्त्रीवेषधारी नर्तकः Sid. Kan.) an actor; भू-भुकुटिः the knit eyebrow; according to some भू optionally becomes भ्र when followed by कुंस or कुटि; as भ्रकुंसः and भ्रकुटिः (see ft. note).

§ 290. Obs.—† The fem. affix आ or ई at the end of a word forming the first member of a compound is shortened in most cases when the whole is a name or in the Veda; रेवतिपुत्रः, भरणिपुत्रः, कुमारिशरा, प्रदर्विदा, अजक्षीरम् (as अजक्षीरेण जुहोति), शिलप्रस्थम्, &c.; but नान्दीकरः, नान्दीघोषः, फाल्गुनीपौर्णमासी, जगतीच्छन्दः, लोमकागृहम्, &c. The आ or ई is optionally shortened when followed by त्व; अजत्वं, अजात्वम्; रोहिणि-णी-त्वम्.

§ 291. Obs.—‡ The words इष्टका, इषीका and माला shorten their final when followed by चित्, तूल and भारिन् respectively; इष्टकचितम् made of bricks; पक्वेष्टकचितम्; इषीकतूलम् 'the point of a reed', मुञ्जेषीकतूलम्, मालभारि having or wearing garlands; उत्पलमालभारि, (cf. Mâl. Mâd. IX. 2.) &c.

* इको ँइस्वोऽड्यो गालवस्य । Pân. VI. 3. 61. इयङुवङ्भाविनामव्ययानां च नेति वाच्यम् । अभ्रुकुंसादीनामिति वक्तव्यम् Vārtikas. अकारोऽनेन विधीयते इति व्याख्यानतरम् । Sid. Kau.

† डघापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । त्वे च । Pân. VI. 3. 63, 64.

‡ इष्टकेषीकामालानां चित्तूलभारिषु । Pân. VI. 3. 65.

§ 292. *Obs.*—* A nasal is inserted in the case of the following words:—सत्य, अगद and अस्तु followed by कार; धेनु by भव्या; लोक by पृणि; अनभ्याश by इत्य; भाष्ट्र and अग्नि by इन्ध; तिमि by गिल or गिलगिल; and उष्ण and भद्र by करण; as सत्यङ्कारः, 'making true, earnest money', &c; cf. Kir. XI. 50. अगदङ्कारः 'a physician, अस्तुङ्कारः, 'efficacious', 'admittance', (अभ्युपगमः Tat. B.); धेनुम्भव्या (भविष्यती धेनुः Tat B.); लोकस्पृणः 'pervading or filling the world', अनभ्याशमित्यः 'not to be approached, to be shunned from afar,' (दूरतः परिहर्तव्य इत्यर्थं Sid. Kau.); भाष्ट्रमिन्धः, 'one who fries or roasts in a frying-pan', अग्निमिन्धः, 'one who kindles fire'; तिमिङ्गिल; a monstrous fish that swallows down Timi, (a large fish said to be 100 Yojanas in length); तिमिङ्गिलगिल; † 'a very large fish that swallows even a Timingila'; उष्णङ्करणम् heating; भद्रङ्करणम् conferring prosperity.

§ 293. रात्रि followed by a कृत् affix inserts a nasal optionally; रात्रिचरः or रात्रिचरः, 'a night-rover'; 'a demon,' रात्रिमटः or रात्र्यटः &c.

§ 294. ‡ सह forming the first member of a compound is changed to स —

(a) When the whole compound is a name; e. g. सपलाशम्; but सहयुध्वा a comrade in battle (Upapada comp.).

(b) When it means 'including a certain literary work,' or, in addition to'; as समुहूर्त (Avya. comp.) ज्योतिषमधीते 'he studies the science of astronomy, including that of finding out the auspicious times'; सद्रोणा खारी 'a *kṣāri* with a dropa in addition to it.'

* कारेस्त्यागदस्य । Pân. VI. 3. 70. अस्तोश्चेति वक्तव्यम् । धेनोर्भव्यायाम् । लोकस्य पृणे । इत्येनभ्याशस्य । भाष्ट्रान्येतिन्धे । गिलेऽगिलस्य । गिलीगिले च । उष्णभद्रयोः करणे । Vārtikas.

† Vide Rag. XIII. 10, and Mallinātha on it. ' अस्ति मत्स्यस्ति-मिर्नाम शतयोजनमायतः ' । तिमिङ्गिलगिलोप्यस्ति तद्विलोप्यस्ति राघवः ।

‡ सहस्य सः संज्ञायाम् । ग्रन्थान्ताधिके च । द्वितीये चानुपाख्ये । Pân VI. 3. 78-80.

(c) And when the object denoted by the latter member is not visibly seen, but is to be inferred: as सराक्षसीका (Bah. comp.) निशा 'a night in which the presence of demonesses is to be inferred,

§ 295. * समान becomes स —

(a) when followed by the words ज्योतिम्, जनपद, रात्रि नाभि, नामन्, गोत्र, रूप, स्थान, वर्ण, वयम्, वचन, and बन्धु; समानं ज्योतिः अस्य सज्योतिः a kind of mourning which lasts from the rising of the sun or a particular collection of stars to its setting. (समानं ज्योतिरस्येति बहुव्रीहिः । यस्मिन् ज्योतिषि आदित्ये नक्षत्रे वा संजातं तदस्तमयपर्यन्तमनुवर्तमानमाशौचं सज्योतिरित्युच्यते । (Tat. Bod.); सजनपदः belonging to the same country: सरात्रिः, सनाभिः 'connected by the same navel, sprung from the same ancestor,' &c.

(b) When followed by the word ब्रह्मचारिन् † 'a student of the Veda who belongs to the same S'ākhā or branch as another,; समानः ब्रह्मचारी स ब्रह्मचारी.

(c) When followed by तीर्थ with the Tad. affix य added to it; as समानतीर्थे वासी सतीर्थ्यः 'a disciple of the same preceptor; 'and optionally when followed by उदर under the same circumstances; समानोदरे शयितः सौंदर्यः or समानोदर्यः 'born of the same womb,' a brother by whole blood.

(d) When followed by दृक्, दृश and दृक्ष; सदृक्, सदृशः, सदृक्षः ।

(e) ‡ And in the case of compounds like सपथ, साधर्म्यं, सजातीय, &c.

* ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णत्रयोवचनबन्धुषु । चरणे ब्रह्मचारिणि । तीर्थे ये । विभाषोदरे । दृग्दृशवत्षु । Pa'n. VI. 3. 85-89. दृक्षे चेति वक्तव्यम् । Vāst.

† चरणः शाखां, ब्रह्म वेदः । तदध्ययनार्थं व्रतमपि ब्रह्म तचरतीति ब्रह्मचारी । Sk.

‡ समानस्य छन्दस्यमूर्धप्रभृत्युदकेषु । Pān. VI. 3. 84. The proper meaning of this sūtra is that the word समान is changed to स in the Veda when followed by any other word than मूर्धन्, प्रभृति and उदक; अनु

§ 296. स् is changed to ष् when the following words are compounded *;

(a) अङ्गलि and सङ्ग; अङ्गलिषङ्गः ।

(b) भीरु and स्थान n.; भीरुस्थानम्.

(c) ज्योतिस् or आयुस् and स्तोम; ज्योतिष्टोमः, आयुष्टोमः a sacrifice performed for the obtainment of long life.

(d) and in the case of the words सुषामा and others; शोभनं साम यस्य सुषामा; so निःषामा, सुषेधः, सुषन्धिः, सुष्टु, दुष्टु &c.

§ 297. †अन्य in any other case than the Inst. and the Gen. is changed to अन्यत् when followed by आशिस्, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, ऊति and रागः अन्या आशीः अन्यदाशीः 'another blessing'; अन्या आशा अन्यदाशा 'another desire'; अन्यदास्था, 'devotion or attachment to another'; अन्यदास्थितः 'resorting to another'; अन्यदुत्सुकः, 'eager for another'; अन्या ऊतिः अन्यदूतिः, अन्यः रागः अन्यद्रागः;

भ्राता सगर्भ्यः (समानो गर्भः सगर्भः तत्र भवः); अनु सखा सयुध्यः, सनुत्यः &c.; but समानमूर्धा, समानप्रभृतयः, समानोदकाः । But as compounds like सपक्ष &c, cannot be properly explained by any of the sūtras following this, grammarians like Vāmana think that the portion समानस्य ought to be separated from this sūtra and considered a separate sūtra by itself. Bhaṭṭji Dikshita conforms to this opinion of Vāmana, but following Haradatta, suggests that the स in compounds like सपक्ष may also be taken to be a substitute for सह meaning 'like or similar to', the compounds being considered as Bahuvrībis; समानस्येति योगो विभज्यते । तेन सपक्षः, साधर्म्यं सजातीयमित्यादि सिद्धमिति काशिका । अथवा सहशब्दः सदृशवचनोप्यस्ति । सदृशः सख्या ससखीति यथा । तेनायमस्वपदविग्रहो बहुव्रीहः । समानः पक्षोऽस्येत्यादि । Sid. Kan.

* समासेऽङ्गुलेः सङ्गः । भीरोः स्थानम् । ज्योतिरायुषस्तोमः । सुषामादिषु च । Pân. VIII. 3. 80-81, 83, 98.

† अषष्ठ्यतृतीयास्थस्यान्यस्य दुगाशीराशास्थास्थितोत्सुकोत्तिकारकरागच्छेषु । अर्थे विभाषा । Pân. VI. 3. 99, 100.

but अन्यस्य अन्येन वा आशीः अन्याशीः; also when followed by कारक and the Tad. affix यः in which cases the restriction is removed; अन्यस्य कारकः अन्यत्कारकः, अन्यस्यायम् अन्यदीयः; and optionally when followed by अर्थः, अन्यदर्थः or अन्यार्थः a different meaning &c.

§ 298. * A certain number of compounds and other words of irregular formation are classed under the head of पृषोदर. Any word whose formation cannot be properly explained is included into this group. These are to be taken as found in the language. The principal of these are:—पृषतः उदरं पृषोदरम् 'wind, air'; हन्ति गच्छतीति इसतीति वा हंसः † (either from हन् or हस्); दिनस्तीति सिंहः (fr. हिंस con. 7 to kill), गूढश्चासौ आत्मा गूढोत्सम the soul that is concealed from the external senses; वारीणां वाहकाः बलाहकाः 'cloud-'; जीवनस्य मृतः (a bag) जीमूतः 'a cloud'; श्मानः (dead bodies) शेरते अत्र श्मशानं or शवानां शयनं (Kās.); उर्ध्वं च तत् खं च ऊर्ध्वखं तत् लातीति उलूखलम्, 'a wooden mortar'; पिशितमाचामतीति पिशाचः, ब्रुवन्तोऽस्यां सीरन्तीति वृंसी 'the seat of ascetics or holy sages discussing philosophical subjects'; मयते असौ, मयां रौतीति वा, मयूरः a peacock.

(a) ‡ तीर becomes तार optionally when compounded with the names of directions'; as दक्षिणतीरम् or दक्षिणतारम्; उत्तरतीरम्-तारम्, &c.

(b) Obs.—§ दुर becomes दृ in the following cases-दुःखेन दाश्यते दृडाशः 'difficult to be given or hurt'; दुःखेन नाश्यते दृणाशः not easy to be destroyed; दुःखेन दम्यते दृडभः 'difficult to be injured or impelled'; दुःखेन घ्यायतीति दृढयः &c.

§ 299. The vowel of the first member is lengthened in the following cases¶:—

* पृषोदरादीनि यथोपदिष्टम् । Pân. VI. 3. 109.

† भवेद्वर्णागमाद्धंसः सिंहो वर्णविवर्ययात् ।

गूढोत्सम वर्णभेदेकृतेवर्णनाशात्पृषोदरम् ॥ Sid. Kau.

‡ दिक्शब्देभ्यस्तीरस्य तारभावो वा । Vārtika.

§ दुरो दाशनाशदमध्येषूत्पन्नमुत्तरपदादेः ह्रस्वं च । Vārtika.

¶ नहिदृष्टिवृषिष्यधिरुषिसहितनिषु कौ । वले । मतौ बहचोऽनजिगदीनाम् । शगदीनां च । उपसर्गस्य घञ्शमनुष्ये बहुलम् । इकः काशे । अष्टनः संज्ञायाम् । नरे संज्ञायाम् । विभे चर्षी । Pân. VI. 3. 116, 118-120, 122, 123, 125, 129, 130.

(a) When the nouns derived from the roots नह्, हृन्, वृष्, व्यष्, रुह्, सह, and तन् with the aff. क्तिप् (०) follow prepositions termed *Gati* or nonns which they govern; उपानह्, नीवृत् an inhabited country, a realm, प्रावृद् the rainy season, मर्मावित् piercing the vitals; so मृगावित् a hunter (cf. Bhaṭṭi II. 7). नीरुक्, अभीरुक्, ऋतीषद् overpowering an assailant, परीतत्. But परिणहनम् as नह् is not followed by *Kvip*.

(b) When followed by the aff. वल्, and the -whole is a name; कृषीवलः a husbandman.

(c) Words containing more than two vowels when followed by मत् (वत्) except in the case of अजिर, खदिर, पुलिन, हंस, कारण्डव and चक्रवाक and the whole is a name; अमरावती and इरावती which are names; but अजिरवती; त्रीहिमती; वलयवती which is not a name. Also in the case of शर, वंश, धूम, अहि, कपि, मुनि, शुचि, and हनु; शरावती &c.

(d) when a verbal derivative with the aff. अ (घञ्) follows a preposition, in most cases, when the comp. does not signify a human being: परिपाकः, परीपाकः, but निषादः one of a mountain tribe. Similarly प्रति-ती-वंशः; प्रति-ती-कारः &c.

(e) when काश follows a preposition ending in इ; वीकाशः, नीकाशः, but प्रकाशः.

(f) when अष्टन् is the first, and नर the second member of a compound, and the whole is a name; अष्टापदम् gold, अष्टापदः a spider; but अष्टपुत्रः, विश्वानरः an epithet of Savitr.

(g) when मित्र is the latter member and the whole is the name of a rshi; विश्वमित्रो माणवकः ।

§ 300. * स् is inserted in the case of the following compounds:-

* अपरस्परः क्रियासातत्ये । आश्चर्यमनित्ये । वर्षस्केष्टिस्कारः । अपस्करो रथाङ्गम् । विष्किरः शकुनिर्विकिरो वा । प्रतिष्कशश्च कशेः । मस्करमस्करिणी वेणुपरिवाजकयोः । कारस्करो वृक्षः । पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् । Pân. VI.1.144, 147. 148-152, 154, 156, 157. तद्गृहोः करपत्न्योश्चोरदेवतयोः सुर्द तलोपश्च । Vârt. प्रायस्य चित्तिचित्तयोः Vârt.

(a) अपर followed by पर when continuity of an action is implied; अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति । सततमविच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः but अपर-परा गच्छन्ति । अपरे च परे च सकृदेव गच्छन्तीत्यर्थः । and in the case of आ + चर्य when wonder is meant; आश्चर्यं यदि स भुञ्जीत । But आचर्य कर्म शोभनम् ।

(b) अवकीर्यते इति अवस्करः when it means वर्चस्कं (कुतिसतं वर्चः वर्चस्कमन्नमलम् । Sid. Kau.), otherwise अवकरः; अस्करः when it means रथाङ्गम् 'part of a carriage'; विष्किरः or विक्रिरः) 'a bird, प्रतिष्कशः (सहायः पुरोयायी वा Sid. Kau.), but प्रतिगतः कशां प्रति-कशः 'one who boldly faces the whip, 'a disobedient servant', &c. मस्करः 'a bamboo,' but मकरः 'a shark'; मस्करिन् 'an ascetic'; but मकरिन् 'the sea'; कारस्करः when it means 'a particular kind of tree, otherwise कारकरः ।

(c) In the case of the words of the पारस्करादि group, such as पारस्करः, किष्कुः, किष्किन्धा, &c. when they are names .

(d) And when the words तद् and बृहद् are followed by कर and पति and the meaning is 'a thief,' and 'a deity 'respectively, the द् and बृ being dropped before स्; तस्करः, बृहस्पतिः. Also प्रायश्चित्तम्, प्रायश्चित्तिः, वनस्पतिः &c.

§ 301. * When the words पुरग, मिश्रक, सिध्रक, सारिक and कोटर are followed by वन in a compound, they lengthen their ending vowel, and the न of वन is changed to ण (also after अग्रे); पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिध्रकावणम्, सारिकावणम्, कोटरावणम्; but आसि-यन्नवनम्; वनस्याग्रे अग्रेवणम्.

§ 302. Obs.—† The न of वन is changed to ण necessarily when preceded by प्र, and optionally when compounded with names of herbs or plants containing two or three vowels; प्रवणम्, कार्प्यवणम् &c. ' दूर्वावणम्-वनम्, शिरीषवणम्-वनम्; but देवदारुवनम् (as the word

* वनं पुरगामिश्रकासिध्रकासारिकाकोटराग्रेभ्यः । Pān. VIII. 4. 4.

† प्रनिरन्तः शरेषुपुष्पाग्रकाश्र्यखदिरपीयूषाभ्योऽभञ्जायामपि । विभाषौषधिवनस्यातेभ्यः VIII. 4. 5-6.

contains more than three vowels); exceptions:—हरिकावनम्, मिरिकावनम्, and तिमिरावनम्.

§ 303. * The न of वाहन is changed to ण when preceded by a word denoting an object that can be borne; इधुवाहनम्; but इन्द्र-वाहनम् (इन्द्रस्वामिकं वाहनमित्यर्थः Sid. Kau.).

§ 304. † The न of पान is changed to ण necessarily when the compound implies a country and optionally when it signifies merely the act of drinking; as सुरापानाः (प्राच्याः); क्षीरपानाः (उशी-नराः); क्षीरपाणम् or-पानम्.

(a) न is also optionally changed to ण in the case of the following compounds:—गिरि-णदी-नदी, गिरि-णख-नख, गिरि-णव्य-नव्य, गिरिनितम्ब-णितम्ब, चक्र-णदी-नदी, चक्र-णितम्ब-नितम्ब, &c.

Chapter VIII.

—:o:—

FORMATION OF FEMININE BASES.

§ 305. *Feminine bases are derived from the masculine by the addition of the affixes आ (टाप्, डाप्, चाप्), ई (ङीप्, ङीष्, ङीत्) ऊ (ऊङ्) and ति.*

§ 306. Before the affix ई-

(a) nouns ending in consonants assume that form which they take before the termination of the Inst. sing.; प्रत्यञ्च्—प्रतीची, राजन्—राज्ञी, मघवन्—मघोनी, शन्—शुनी, अर्यमन्—अर्यम्णी, विद्वन्—विदुषी, &c. There are some exceptions, as अर्वन्—अर्वणी, &c.

* वाहनमाहितात् । Pân. VII. 4. 8.

† पानं देशे । वा भावकरणयोः । Pân. VIII. 4. 9-10. गिरिपानादीनां वा । Vârt.

(b) The preceding अ or ई is dropped; as गौर-गौरी, औत्स-औत्सी, पार्वनी, &c.

(c) If a *prātipadika** end in य, part of a Taddhita affix, that य is dropped: गार्ग्य+ई=गार्गी 'the daughter of Garga,' &c.

(d) The final य of the words मूर्य, तिष्य the constellation of stars called पुष्य, अगस्त्य and मत्स्य † is dropped; as सुरी, मत्सी, &c.

(e) In the case of the participles of the present and the future न् is inserted, as in the Nom. dual of the *nez.* (Vide § 611. a. b.); for instances, see § 236.

§ 307. A *Prātipadika* ending in अ, and the words included in the Ajādi group ‡ form their *feminine* in आ §; as भुजान-भुजाना; अज-अजा. एडका, अथा, चटका, मूषिका; बाला, वत्सा, होडा, मन्दा, विलाता, all meaning 'a young girl'; (of these the first five forms an exception to § 313, and the second to § 308, c. 1); आ is also added to फल when compounded with सम, भद्या, अजिन, षण and पिण्ड; to पुष्प when compounded with सत्, words ending in अच्, to काण्ड, प्रान्त, शत and एक; to शूद्र not preceded by महत्, when class is implied, and to मूल preceded by अ; संफला, भक्षफला, षणफला, &c. all 'kinds of creeper'; सत्-प्राक्-काण्ड-प्रान्त-शत-एक-पुष्पा- 'kinds of creeper,' शूद्रा 'a woman of the शूद्र class; अमूला-

(a) ¶ But if the *prātipadika* end in क, the member of the ter-

* हलस्तद्धितस्य । Pān. VI. 4. 150. For the meaning of the term *prātipadika* Vide § 52.

† मूर्यतिष्यागस्त्यमत्स्यानां य उपधायाः । Pān. VI. 4. 149.

‡ The words included in the Ajādi group are:—अज, एडक 'a ram', अथ. चटक 'a sparrow', मूषक, बाल, वत्स, होड, पक 'a young child', मन्द, विलात कुञ्ज 'a heron', उष्णिह्, देवविश्, 'a deity', ज्येष्ठ, मध्यम, कनिष्ठ and कोकिल.

§ अजाद्यतष्टाप् । Pān. IV. 1. 4. संभस्त्राजिनषणपिण्डेभ्यः फलात् । सदच्काण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्पात् । शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः । मूलान्नञः । Vārtikas.

¶ प्रत्ययस्थात्कारपूर्वस्यात् इडाप्यनुपः । Pān. VII. 3. 44. मामकनरक्योरुपसंख्यानम् । त्यक्तपोश्च । Vārtikas.

mination, the the preceding अ is changed to इ; सर्विका, कारिका, &c ; the words मामक, नरक, and those ending in the Tad. affix त्य with क suffixed to it, change their अ to इ similarly; मामिका, नरान् कायति calls out to इति नरिका, दाक्षिणात्यिका, इहत्या a woman of this place.

Exceptions:— * The क is not changed to इ when the क is added to the pronouns यद् and तद्, or when it is a part of the Tad. affix त्याका, or when there is a compound, or when there is a word included in the Kshipaka group † ((क्षिपकगण); as यका, सका, अधित्याक, 'a tableland', उपत्याका the land at the foot of a mountain', बहुपीरव्राजका नगरी, क्षिपका, ध्रुवका, कन्यका, &c.

(b) ‡ अ is optionally changed to इ in the following cases:—

(1) तारका 'a star', तारिका 'able to protect'; वर्णका 'a cloak, a garment,' वर्षिका (in other cases), वर्तक-वर्तका शकुनौ प्राचाम्, उदीचां तु वर्तिका; अष्टका 'a kind of Sbráddha,' अष्टिका (in other cases).

(2) सतिका-सुतका, a woman recently delivered ; पुत्रिका or पुत्रका, वृन्दारका or वृन्दारिका a goddess.

(3) when the क follows upon the fem. termination आ shortened to अ and is preceded by य or क; as आर्या + क = आर्यक + आ = आर्यिका or आर्यका; चटका + क-चटकक + आ = चटकिका or चटकका &c, but संकाश्ये भवा सांकाशिका, अभिका, शुभंयातीति शुभंयाः, अज्ञाता शुभंयाः शुभंयिका.

* न यासयोः । Pân. VII. 3. 45. त्यकनश्च निषेधः । क्षिपकादीनां च Vârtikae.

† The following words are included in the क्षिपकगणः—क्षिपक 'an archer.' ध्रुवक, चरक 'a spy', सेवक, करक 'a kind of bird, hail,' चटक, ध्रुवक 'a kind of plant,' इलक, अलका, कन्यका, and एडक.

‡ तारका ज्योतिषि । वर्णका तान्त्रिके । वर्तका शकुनौ प्राचाम् । सतिकापुत्रिका-वृन्दारकाणां वेति वक्तव्यम् Vârtikae. उदीचामातः स्थाने यकपूर्वायाः Pân. VII. 3. 46. आत्वन्त्यकोस्तु नित्यम् । Vârtika.

(c) This change of अ to इ is necessary when the क follows the य or क of a root चुनयिका, चुपाकिका, &c.

§ 308. (a) * A *prātipadika* ending in कर, except यत्कर, तत्कर, किंकर † and बहुकर; घ्न, सर, preceded by पुरः, अग्रतः, अग्रे and पूर्व; and चर preceded by सेना, दाय and words expressive of place; the words नद, चोर, देव, ग्राह, गर, हव, and नद, nominal bases ending in एय, nominal and verbal derivatives formed by the affix अ causing Vrddhi or Guna, such as औपगः, औत्सः, कुंभकारः, भारहारः, यादृशः, तादृशः, &c. and words ending in the Tad. affixes द्वयस्, दध्न, मात्र, and इक (with some exceptions) and in the कृत् affix त्वर form their *feminine* in ई when they are not used adjectively; e. g. भोगकरी conducing to pleasures; एककरी &c.; पतिघ्नी, पिताघ्नी, &c. अग्रेसरी, &c. सेनाचरी, कुरुचरी, a woman of the Kuru country; मत्स्यचरी. &c.; नदी देवी, सदी &c.; सौपर्णेयी, वैजतेयी, &c.; ऐन्द्री, औत्सी, &c., कुंभकारी, नगस्कारी, &c.: उरुद्वयसी-दघ्नी-मात्री, measuring or reaching as far as the knee; &c. आश्रिकी, लावणिकी, &c. यादृशी, तादृशी, इत्वरी, evanescent, an unchaste woman &c. गत्वरी &c. but किंकरा, बहुकुरुचरा नगरी.

(b) † Also words ending in the Tad. affixes न, स्त, ईक, य (causing Vrddhi), and the words तरुण and तलुन; ज्ञेणी, पौंस्त्री meet for a man; शार्त्तकी, तरुणी, तलुनी, &c. also words ending in the कृत्. affix अन causing a nasal to be inserted before it; आदयंकरणी.

(c) § Words indicative of the stages of life except the last take the *fem.* affix ई; कुमारी, किशोरी, वकरी, वधूटी, चिरण्डी. (both meaning 'a young woman'); but वृद्धा, स्थविरा &c. as these imply old age; कन्या is an exception.

* टिड्ढाणञ्द्वयसज्दध्नञ्मात्रचतुषष्टकृञ्कञ्करपः । Pān. IV. 1. 15.

† Vide the Kāshikā ou Pān. III. 2. 21.

‡ नञ्स्नञ्जीकक्ष्युंस्तरुणतलुनानामुपसंख्यानम् । Vārt. यञश्च । Pān. IV. 1. 16

§ वयसि प्रथमे । Pān. IV. 1. 20. वयस्यचरम इति वाच्यम् । Vārt.

(d) *Obs.*—* The words केवल, मामक, भागधेय, पाप, अपर, समान, आर्यकृत, सुमङ्गल and भेषज form their *fem.* in ई when they are used as names (or in the Veda); केवली, मामकी, समानी, आर्यकृती &c.; but केवला, समाना, &c. when they are not names.

(e) † The words नर्तक, खनक, रणजक and रजक, those derived by adding the Kṛt. affixes आक, and त्र (added to certain roots) and the words included in the गौरादिगण form their *fem.* in ई; नर्तकी रजकी, &c. कुट्टाकी one who divides or cuts; लुंटाकी robbing or stealing, धात्री, &c.; गौरी, मनुषी, शृंगी, हरिणी, मातामही, पितामही &c.; सुंदर has सुंदरा and सुंदरी.

§ 309 ‡ Some *prātīpadikas* ending in the Tad. affix य insert आयन् before ई; गार्ग्यायणी (the grand-daughter of गर्ग), लोहित्यायनी, कात्यायनी, &c.

§ 310. The following eleven *prātīpadikas* form their feminine in ई under the circumstances mentioned §—जानपद when it qualifies वृत्ति or 'maintenance', कुण्ड when it means 'a vessel' or 'a man of a mixed class,' गोण 'a full sack,' स्थल 'natural site,' भाज boiled,' नाग 'a huge elephant,' and काल 'a particular colour,' नील when it does not refer to a garment (or rather refers to an animal) or means 'indigo,' कुश when it means 'something made of iron.'

* Vide. Pān. IV. 1. 30.

† विद्वद्गोविन्दश्च । Pān. IV. 1. 41. The following are the more important of the words included in the गौरादि group:—गौर, मनुष्य, ऋष्य, पुट, द्रोण, हरिण, कण, आमलक, वदर, बिंब, पुष्कर, शिखण्ड, सुषम, आलिन्द, आढक, अश्वत्थ, उभय, भृङ्ग, मह, मठ, श्वन्, तक्षन्, अनडुह्, अनड्वाह्, देह, देहली, रजन, आरट्, नट, आस्तरण, आग्रहायण, मङ्गल, मन्थर, मण्डल, पिण्ड, हृद्, वृहत्, महत्, सोम, सौधर्म, &c.

‡ सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्यः । Pān. IV. 1. 18.

§ जानपदकुण्डगोणस्थलभाजनागकालनीलकुशकामुककनराहृत्यमत्रावपनाकृत्रिमाश्राणास्थौ-
ल्यवर्णमाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छाकेशवेशेषु Pān. IV. 1. 42. अनाच्छादनेपि
न सर्वत्र किंतु । नीलादौषधौ । प्राणिनि च । संज्ञायां वा । Vārt. शोणात्प्राचाम् ।
Pān. VI. 1. 43.

कामुक 'desirous of enjoyment,' and कबर 'a knot of hair'; as जानपदी [वृत्तिः], 'जानपदा नगरी; कुण्डी अमंत्र [a vessel] कुण्डान्या, (one that burns). गोणी आवपनं चेत्, गोणा अन्या *i. e.* 'an empty sack'; स्थली अकृत्रिमा चेत्, स्थला अन्या *i. e.* ground artificially prepared; भाजी श्राणा (rice-gruel) चेत् भाजा अन्या; नागी स्थूला चेत्, नागा अन्या, काली वर्णश्चेत्, काला अन्या; *i. e.* 'if it be a proper name; नीली अनाव्छादनं [ओषधिविशेषो गौर्वा] चेत्, नीला अन्या, नील्या रक्ता छाटी इत्यर्थः; नीली or नीला (when a name), कुशी अयोविकारश्चेत् but कुशा 'a wooden peg'; कामुकी 'a woman desirous of enjoyment, कामुका 'one anxious to meet her lover,' कवरी a braid of hair,' but कबरा variegated, शोण has शोणी-णा.

§ 311. *The *feminine* of nouns denoting a 'a male' is formed by adding ई when the wife of that male is meant; गोपस्य स्त्री गोपी, शुद्रा (sometimes शुद्राणी also) 'wife of a S'udra.'

(a) but not of nouns ending in पालक; as गोपालिका 'the wife of a cowherd' (but गोपाल has गोपाली); अभ्यपालिका 'the wife of a horse-groom.'

(b) सूर्य has सूर्या 'the divine wife of Sūrya'; but सूरि *i. e.* कुन्ती who was a mortal.

§ 312. † The words इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, मृड, and आचार्य, हिम and अरण्य both implying 'vastness'; यव meaning 'bad or spoiled barley', यवन when the *feminine* denotes the alphabet of the Yavanas, मातुल and आचार्य form their *fem.* in ई but insert आन् before this ई *e. g.* इन्द्राणी 'the wife of Indra'; वरुणानी 'the wife of Varuṇa', &c.; हिमानी 'a vast sheet of ice', अरण्यानी 'an immense expanse of forests,' दृष्टो यवो यवानी, यवनानां लिपिर्यवनानी, but यवनी 'the wife of a Yavana or a Yavana woman; आचार्यानी‡ (and

* पुंयोगादाख्याम् । Pān. IV. 1. 48. पालकान्तात् । Vārtika. सूर्यादिवतायां चाप् वाच्यः । Vārtika.

† इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडाहिमारण्ययवनमातुलाचार्याणामानुक् । Pān. IV. 1. 49. हिमारण्ययोर्महत्वे । यवाद्दोषे । यवनलिप्याम् । Vārtikas.

‡ आचार्यादणत्वं च । Vārtika.

not जी) 'the wife of an Acharya or a holy teacher'; but आचार्या 'a woman who teaches; a spiritual preceptress'.

(a) * The words मातुल and उपाध्याय insert this आन् optionally; मातुलानी मातुली; उपाध्यायानी, उपाध्यायी; 'the wife of a preceptor,' but उपाध्यायी or उपाध्याया 'a female preceptor', 'a woman who herself performs the work of an उपाध्याय'; in the case of अर्य and क्षत्रिय, आन् is optionally inserted before the ई, when no wife is meant; अर्या—अर्याणी, 'a mistress or a woman of the Vaishya or trader class'; क्षत्रिया, क्षत्रियाणी 'a woman of the Kshatriya or warrior class', अर्या 'the wife of a Vaishya'; क्षत्रियी 'the wife of a Kshatriya.

§ 313. † Nouns ending in अ and not having य् for their penultimate, except हय, गवय a wild ox, मुकय, मनुष्य and मत्स्य take ई when 'class' is implied; e. g. वृषली 'A S'adra female' (also the wife of a वृषल, see § 311. above); similarly ब्राह्मणी, महाशदी, &c., हरिणी, मृगी, औपगवी 'a woman of the औपगव class of Brâhmanas', कटी 'a woman of the कट class of Brâhmanas,' &c.; हयी; गवयी, मुकयी, मनुषी, and मत्सी (Vide § 306. d.); but देवदत्ता 'a woman of that name; अथा as it is one of the words included in the Ajádi group; (see § 307. and foot-note); शूद्रा a woman of the Sûdra class' (Vide § 307 above;).

(a) Words ending in पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल and बाल form their fem. in ई when kind is implied, ओदनपाकी, शङ्कुकर्णी, शालपर्णी, श्वेतपुष्पी, दासीफली, र्धमूली and गोवाली all names of particular herbs.

(b) Also words ending in ई and denoting mankind: दाक्षी 'a woman of the दाक्षि family, औदमेयी (उदमेयस्यापत्यं), but तित्तिरिः.

* मातुलोपाध्याययोरानुक् वा । या तु स्वयमेवाध्यापिका तत्र वा ङीष् वाच्यः । अर्य-क्षत्रियाभ्यां वा स्वार्थे । Vârtikas.

† जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । Pân. IV. 1. 63. योपधप्रतिषेधे हयगवयमुकय-मनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः । Vârtika. पाककर्णपर्णपुष्पफलमूलबालोत्तरपदाच्च । इतो मनुष्य-जातेः । Pân. IV. 1. 64, 65.

§ 314. * *Prátipadikas* expressive of colour, having त for their penultimate and ending in an Anudatta vowel, except असित black and पलित grey, and the word पिशङ्ग form their feminine in ई or आ: एता or एती 'variegated' from एत; रोहिता, रोहिती; पिशङ्गी-पिशङ्गा: but असिता, पलिता, श्वेता (as the त here is Udatta).

(a) † But if the *Prátipadika* has no त for its penultimate, it simply takes ई; कल्माषी variegated, सारङ्गी; but कृष्णा, कपिला (as the last vowels are not Anudatta).

§ 315. The *Feminine* of नृ and नर is नारी and that of words included in the *Shārngaravāṇ* (शार्ङ्गरवादिगण) group ‡ is formed by adding ई; as शार्ङ्गरवी, गौतमी, आतिथेयी, आशोकेयी, वैदी, पुत्री, &c.

§ 316. The *feminine* of words expressive of relationship is irregular; श्वशुर-श्वश्रू, पितृ-मातृ, &c.

§ 317. ¶ The *feminine* of पति is पत्नी meaning 'the sharer with her husband in the fruit of the sacrifices performed by him; but if it end a compound it may optionally remain unchanged except when preceded by समान, एक, वीर, पिण्ड, श्व, भ्रातृ, भद्र and पुत्र &c. before which this change is necessary; गृहपति or गृहपत्नी, the mistress of the house; or दृढपति or दृढपत्नी; वृषलपति or वृषलपत्नी &c. but समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी a co-wife, एकपत्नी, वीरपत्नी.

N B.—If there be no compound this change does not take

* वर्णादनुदात्तात्तोपधात्तो न । Pân. IV. 1. 39. पिशङ्गादुपसंख्यानम् । असितपलित्यर्थः । Vārtikas.

† अन्यतो ङीष्. Pân. IV. 1. 40.

‡ This group consists of the following words:—शार्ङ्गरव, कापटव, ब्राह्मण, गौतम, आतिथेय, आशोकेय, वात्स्यायन, मौज्जायन, शैब्य, आश्वमेध, चाण्डाल, पुत्र and some others not very important.

§ पत्युर्नो यज्ञसंयोगे । Pân. IV. 1. 33. पतिशब्दस्य नकारदेशः स्यात् । यज्ञेन सम्बन्धे । वसिष्ठस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । Sid. Kan.

¶ विभाषा सपूर्वस्य । नित्यं सपत्न्यादिषु । Pân. IV. 1. 34, 35

place; as, ग्रामस्य पतिः 'the mistress of a village,' and not पत्नी; similalry गवां पतिः &c.

§ 318. * The words अन्तर्वत् and पतिवत् form their *feminine* in ई but have a न् prefixed to the ई; अन्तर्वत्नी 'a woman big with a child,' पतिवत्नी 'a woman whose husband is living.' But if the word पति means 'a lord or master of' ई only is added; as पतिमती पृथ्वी (the earth having a king).

§ 319. Adjectives ending in ई short or long, have no other form for the *feminine*; as शुचिः, सुधीः &c.

§ 320. † Adjectives ending in उ not preceded by a conjunct consonant, except खरु, take ई optionally; e. g. मृदु-मृदुः-द्वी, पदुः-द्वी, बहुः-द्वी; but खरुः 'a girl who chooses her husband' (पतिवरा कन्या Sid. Kau.); पाण्डुः and not पाण्द्वी as the उ is preceded by a conjunct consonant; आसुः; as it is a noun.

§ 321. ‡ A *prātipadika* ending in उ not preceded by य and denoting mankind forms its *feminine* in ऊ; e. g. कुरुः 'a woman of the Kuru country'; but अध्वर्युः 'the wife of an Adhvaryu'; also when it does not denote animal-kind§; as अलावः, कर्कन्धूः; except in the case of रज्जु and हनु; रज्जुः, हनुः.

(a) Obs. ¶ A *prātipadika* ending in बाहु and used as a proper name, and the word पङ्गु, also form their *feminine* in ऊ; as भद्रबाहुः 'a woman of that name'; but वृत्तबाहुः 'a woman having well-rounded arms'; पङ्गुः ।

* अन्तर्वत्पतिवतोर्नुक् । Pân. IV. 1. 32.

† वोतो गुणवचनात् । Pân. IV. 1. 44. खरुसंयोगोपधान्न । Vārtika.

‡ ऊङुतः Pân. IV. 1. 66. उकारान्तादयोपधान्मनुष्यजातिवाचिनः स्त्रियामूङ् स्यात् । Sid. Kau.

§ अप्राणिजतेश्वारज्वादीनामुपसंख्यानम् । Vārtika.

¶ बाह्वन्तात्संशायाम् । Pân. IV. 1. 67. पङ्गोश्च । Pân. IV. 1. 68. संशायाम् । Pân. IV. 1. 72.

(b) कद्रु and कमण्डलु if used as proper names take ई; कद्रु: 'a woman of that name,' कमण्डलुः; but कमण्डलुः, कद्रु: in other cases.

✓ § 322. * If a compound has for its last member ऊरु and for its first, a word signifying a standard of comparison, or one of the words संहित, शफ, लक्षण, वाम, सहित and सह, it forms its *feminine* in क; रम्भोरुः रम्भे इव खरु यस्याः plantain-thighed; करभोरुः having thighs (beautifully tapering) like the fore-arm or the trunk of an elephant; संहितोरुः having well-turned thighs: शफौ खुरौ ताविव संश्लिष्टत्वादुरु यस्याः सा शफोरुः; [हितेन सह सहितौ ऊरु यस्याः सा] सहितोरु, [सहेते इति सहौ ऊरु यस्याः सा] सहोरुः 'a woman whose thighs are capable of enduring great fatigue or pain'; or 'one having excellent thighs.'

§ 323. † The *fem.* of वृषाकपि, Vishṇu or Shiva, अग्नि, कुसित or कुसिद 'a usurer' is formed in ई before which the final vowel of these is changed to ऐ; वृषाकपायी, अग्रायी, कुसितायी or कुसिदायी.

§ 324. ‡ The *feminine* of मनु is optionally formed by adding ई before which the final उ is changed to औ or ऐ; मनावी, मनायी or मनुः ।

✓ § 325. ¶ A *prātipadika* ending in short क् or न् forms its *feminine* by the addition of ई; कर्तृ-कर्त्री, दण्डिन्-दण्डिनी, शुनी, राप्ती, परिदिवन्-परिदीप्ती; &c.

N. B. Words like स्वप्, ननान्दृ, तिमृ, दुहितृ, स्वमृ, &c. being themselves *feminine* do not take this termination.

* ऊरुत्तरपदादौपम्ये । संहितशफलक्षणवामादेश्च । Pân. IV. 1. 69, 70. सहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

† वृषाकप्यग्निकुसितकुसिदानामुदात्तः । Pân. IV. 1. 37.

‡ मनोरौ वा । Pân. IV. 1. 38. मनुशब्दस्यौकारादेशः स्यादुदात्तौकारश्च Sid. Kau.

कर्त्रेभ्यो ङीप् । Pân. IV. 1-5,

(a) * युवन् forms its *feminine* by the addition of ति before which the final न् is dropped युवतिः ।

§ 326. § If a *prátipadika* end in वन् it changes its न् to र् before ई; शक्न्-शक्ती the strong one, पीवन्-पीवरी, शर्वन्-शर्वरी the night, सुत्वानमतिकान्ता अतिसुत्वरी, अतिधीवरी, &c.

Exception:—† But if a base end in वन् applied to roots ending in a soft consonant, or if a compound has such a base for its latter member, the *fem.* is formed by adding आ only, before which the preceding अन् is dropped, e. g. अवावन् + आ-अवावा a Brâhmana woman (ब्राह्मणी) or a female thief; राजपुध्वा.

§ 327. ‡ A Bahuvrîhi ending in अन् forms its *fem.* in आ optionally; as सुपर्वन्-सुपर्वन्-वा, बहुयज्वन्-बहुयज्वन्-ज्वा. &c.; but if the word ending in अन् be such as drops its अ before the आ of the Inst. sing. it takes ई also optionally; e. g. बहुराजन्-बहुराजन्-राजा-राज्ञी &c.

(a) § If a Bah. end in वन् the न् is optionally changed to र्; as बहुधीवन्-बहुधीवा or बहुधीवरी a town in which there are many fishermen.

§ 328. || If a Bah. comp. end in ऊधम् it takes the suffix ई in the *fem.* before which न् is substituted for the final अम्; पीन ऊधः यस्याः सा पीनोद्री having a large udder: कुण्डोद्री (See Rag. I. 84.); also when it is preceded by a numeral or an indeclinable;

* यूनस्तिः । † वनोर च । Pân IV. 1. 77, 7.

‡ अनो बहुव्रीहेः । अन उपधालोपिनोऽन्यतरस्याम् Pân. IV. 1. 12. 28.

§ वनो न ह्रस्व इति वक्तव्यम् । Vârtika.

¶ बहुव्रीहौ वा । Vârt. on Pân. IV. I. 7.

|| उधसोऽनङ् । Pân. V. 4. 131. बहुव्रीहेरुधसो ङीष् । संख्याव्ययान्तेऽङीष् । दामहायनान्ताण । Pân. IV. 1. 25-27. वयोवाचकस्यैव हायनशब्दस्य ङीष्णत्वं चेभ्यते । Vârtika.

as द्वयुग्री, अत्युग्री having an udder exceedingly large; but ऊच-
अतिक्रान्ता अत्यूषा:

(a) Similarly a Bah. ending in दामन् , and हायन denoting age,
and having a numeral for its first member takes ई in the *fem.*;
द्विदाम्नी, द्विहायनी 'a girl two years old'; त्रिहायणी. &c.; but द्विहायना
शाला a building built two years since.

N. B. the न of हायन is changed to ण after त्रि and चतुर only
when it takes ई; चतुर्हायणी शाला; but त्रिहायना, चतुर्हायना शाला.

§ 329. * When a compound has for its second member a
word denoting a limb of the body of an animal and having no
conjunct consonant preceding its final vowel, the *fem.* is formed
by the addition of आ or ई ; अतिकेशा-शी ; 'a woman having abun-
dant hair'; सुकेशा-शी. चन्द्रमुखा-स्त्री; but सुगुल्फा having beautiful
ankles; सुस्तनी or सुस्तना (स्त्री वा प्रतिमा वा); सुमुखा शाला 'an edifice
with a beautiful front.'

(a) † If the word, denoting the limb, however, be one of the
words क्रोड , नख , खुर , उखा , सिखा , बाल , शफ , शुक , भुज . कर &c.
or have more than two syllables, the *fem.* is formed in आ alone;
कल्याणक्रोडा (अश्वानामुरः क्रोडा Sid. Kau.), पृथुजघना, having large
hips; चटुलनयना, &c.

(b) ‡ Also when the first member is one of स, सह, or विद्यमान,
the *fem.* is formed in आ necessarily; सकेशा, अकेशा, विद्यमानना-
सिका, सहनासिका &c.

§ 330. § Of Bah. compounds having for their last member 'one

* स्वाङ्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् । Pân. IV. 1. 54.

† न क्रोडादिबह्वचः । Pân. IV. 1. 56.

‡ सहनञ्चिद्यमानपूर्वाच्च । Pân. IV. 1. 57.

§ नासिकोदरोष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाच्च । Pân. IV. 1. 55. अङ्गात्रकण्ठेभ्यो
वक्तव्यम् । पुच्छाच्च । कबरेमणिविषशरेभ्यो नित्यम् । उपमानात्पक्षाच्च पुच्छाच्च
Vārtikas.

of the words नारीका, उदर, ओष्ठ, जङ्घा, वन्त, कर्ण, शृङ्ग, अङ्ग, गात्र कण्ठ and पुच्छ the *fem.* is formed either in आ or ई; तुङ्गनासिका-की; कृशोदरा-री 'a woman having a slender waist'; बिम्बोष्ठी-ष्ठा 'with a lip as red as the *bimba* fruit; ' दीर्घे जङ्घे यस्याः सा दीर्घजङ्घा-ङ्गी one having long legs,' hence a she-camel; स्वङ्गा-ङ्गी (शोभनं अङ्गं यस्याः सा) fair-bodied; सुपुच्छा-च्छी; &c.

(a) but if पुच्छ be preceded by कवर, पणि, and त्रिष; or if पुच्छ and पक्ष be used in a Bah. involving comparison, the *fem.* is formed in ई only: कवरपुच्छी, 'one having a variegated plumage' i.e. a peahen; उल्लूकपक्षी शाला 'a hall having its sides like the wings of an owl'; उल्लूकपुच्छी सेना 'an army with its rear arrayed in the shape of the tail of an owl.'

§ 331. * A Bah. ending in नख and मुख and used as a proper name forms its *fem.* in आ; शर्पणखा, गौरमुखा; but ताम्रमुखी 'a girl having a ruddy face.'

§ 332. † Names of the limbs of the body, preceded by words denoting a cardinal point in a compound, form their *fem.* in ई; उदङ्मुखी, &c.

§ 333. A Bah.‡ ending in पाद् (substituted for पाद) optionally forms its *fem.* in ई before which it is changed to पद्; व्याघ्रस्य इव पादौ यस्याः सा व्याघ्रपाद्-पदी, द्विपाद्-पदी; and in आ when पाद means 'a foot of a Vedic verse'; द्विपदा ऋक्, एकपदा &c.

(a) But if पाद् be preceded by one of the words कुम्भ, शल, वृण, ईस, काक, कृष्ण, मकर, &c. the *fem.* is necessarily formed in ई, पाद् changing into पद् as before: कुम्भपदी 'a woman whose feet are as big as a pitcher.'

* नखमुखात्संज्ञायाम् । Pa'n. IV. 1. 58.

† दिक्पूर्वपदान्ङोर् । Pa'n. IV. 1. 60.

‡ पादान्यतरस्याम् । टाकाच । Pa'n. IV. 1. 8, 9.

(b) In other cases the *fem.* of *prâtipadikas* ending in पाद is formed by adding आ; इस्तिपादा, अजपादा, &c.

§ 334. * A Dwigu ending in अ forms its *fem.* in ई; as त्रिलोकी; but if the ending word be one of those included in the Ajadi group (see foot-note on p. 108) its *fem.* is formed in आ; त्रिकला; त्र्यनीका (consisting of three battalions) सेना, &c.

§ 335. (a) A Dwigu ending in काण्ड † (a particular measure) and qualifying a word denoting ' a field ' has its *fem.* formed by the addition of आ, but when a Taddhita affix has been first added to it and then dropped; as द्वे काण्डे प्रमाणं अस्याः अमौ द्विकाण्ड + मात्रा = द्विकाण्डा क्षेत्रभक्तिः ' a piece of land 33 hands in extent '; but द्विकाण्डी रज्जुः ' a rope, 30 hands in length '; also when the ending word is one that does not denote a measure, except the words चिस्त, ' a tola ' , आचित ' the load of a cart, ' and कंवल्या (a weight equal to 3½ totals); पञ्चभिः अश्वैः क्रीता पञ्चाभा, द्वौ चिस्तौ पचतीति द्विचिस्ता स्थाली; so द्वयाचिता, द्विकंवल्या.

(b) ‡ When the word पुरुष expressive of measurement ends a Dwigu and the Taddhita affix is added and dropped as before, its *fem.* is formed both in आ and ई; द्वौ पुरुषौ प्रमाणं अस्याः द्विपुरुषा-नी परिखा ' a ditch two purushas (13 feet) in depth '.

✓ § 336. Participles (those of the Pres. and Fut.) of Parasm. roots take ई in the *fem.*, न् being inserted before त् as in the Nom. or Acc. dual of the Neu. (see § 116) and so do adjectives ending in a consonant; पचन्ती; यातीन्ती, शासती, ददती, दीव्यन्ती, महती, &c.

* द्विगोः । अपरिमाणविस्ताचितकम्बल्येभ्यो न तद्धितलुकि । Pân. IV. 1. 21. 22.

† काण्डान्तात्क्षेपे । Pân. IV. 1. 23.

‡ पुरुषात्प्रमाणेन्यतरस्याम् । Pân. IV. 1. 24.

H. S. G. 13.

Chapter IX.

SECONDARY NOMINAL BASES DERIVED BY THE ADDITION OF THE TADDHITA OR SECONDARY AFFIXES.

§ 337. The terminations used to form derivative bases, in Sanskrit, are distinguished into two classes; (1) *Kṛt* (कृत्) or Primary Affixes and (2) *Taddhita* (तद्धित) or Secondary affixes. *Kṛt* are those affixes that are added to verbs, and the Nominal Bases formed by their means are called PRIMARY NOMINAL BASES; while TADDHITA affixes are those that are added to substantives, primary or derived from roots, and the bases formed with them are called SECONDARY NOMINAL BASES (Vide § 179).

§ 338. In this chapter we will treat of the more general secondary nominal bases formed by means of the Taddhita affixes, reserving for a future chapter the formation of the primary nominal bases derived by means of the *Kṛt* affixes from roots.

§ 339. The Taddhita affixes are added in various senses. They occasion various changes in the words to which they are added. The following general observations should be paid attention to.

(a) As a general rule the first vowel of a word takes its Vṛddhi substitute before the terminations अ, य, इक, ईन, एय, त्य, &c; as
अश्वपति + अ = आश्वपति + अ.

(b) Before terminations beginning with a vowel or य (1) the final अ, आ, इ, and ई are rejected; (2) उ and ऊ take their Guna substitute; (3) ओ and औ obey the ordinary rules of sandhi; आश्वपति + अ = आश्वपत 'belonging to Asvapati,' &c. m. n.; मनु + अ = मानवः 'a descendant of Manu'; गो + य = गव्यं 'belonging to a cow', so नार्यं fr. नौ &c.

(c) In the case of derivatives from compound words sometimes the initial vowel of the second word takes its Vṛddhi substitute, and sometimes the Vṛddhi is double; पूर्ववार्षिक 'belonging to the last year'; similarly सुपांचालकः &c.; सौहार्द fr. सुहृद्, सौभाग्य from सुभग, &c. When these terminations are added to a Dwa. comp. both the words of which are the names of deities, Vṛddhi is substituted for the initial vowel of both; आग्निमारुतं कर्म 'a sacrifice offered to Agni and the Marut deities,' &c.

(d) If the initial vowel of a word be preceded by the य् and व् of a preposition the य् or व् is first changed to इय् or उव् before Vṛddhi substitute can take place; as व्याकरण + अ = वियाकरण + अ = वैयाकरणः; स्वध + अ = सुवध + अ = सौवधः; similarly सौवस्तिक from स्वस्ति; सौवर fr. स्वर, &c.

(e) Before consonantal Tad. affixes, a final न् is generally rejected; the final न् with the preceding vowel is sometimes dropped before vowel terminations and before such as begin with य; युवन्-युवत्वे; राजन्-राजकं, &c.; आत्मन्-आत्म्य-आत्मीय. There are various exceptions to this latter part of the rule; e. g. राजन्य fr. राजन्, &c.

N. B.—Other changes the student will easily note from the instances given.

§ 340. The following is a list of such of the Taddhita affixes as are commonly to be met with.

SECTION I.

MISCELLANEOUS AFFIXES.

अ—is added in the sense of:—(1) 'the son of'; as उपगोः अपत्यं पुमान् औपगवः 'the son of Upagu,' so वासुदेवः from वसुदेवः; पर्वतस्य अपत्यं श्री पार्वती 'the daughter of the mountain,

&c. (2) 'the descendant of'; as उत्सस्य गौत्रापत्यं पुमान् औत्सः 'a descendant of Utsa', उत्सस्य गोत्रापत्यं स्त्री औत्सी 'a female descendant of Utsa', (Vide § 311, 313); (3) 'dyed with:' हरिद्रया रक्तं हारिद्रं वसनं 'a garment dyed with turmeric'; (4) 'made of;' देवदारोर्विकारः देवदारवः 'made of the fir tree'; (5) 'belonging to,' &c.; देवस्य अयं देवः 'belonging to a god:' शर्कराया इदं शर्करं 'of sand', ऊर्णाया इदं और्णं वस्त्रं 'a woolen garment,' ग्रैष्मः 'belonging to the sultry season,' नैशः 'nocturnal,' सांवत्सरः 'yearly' &c.; when added to हेमन्त the final त is dropped हैमन्तः autumnal, (Vide *Sis.* VI. 65; *Kir.* XVII. 12). हैमन्तः means 'agreeable in the autumnal season:' (6) 'lord of'; पृथिव्याः ईश्वरः पार्थिवः 'the lord of the earth;' पञ्चालानां स्वामी पाञ्चालः 'the king of the Panchalas'; ऐश्वराकः 'the king of the Ikshvāku race. (7) 'a collection of;' काकानां समूहः काकं; बकानां समूहः बकं 'a flock of cranes;' similarly मायूरं from मयूर 'a peacock,' कापोतं from कपोत 'a pigeon;' भिक्षाणां समूहो भैक्षमः गर्भिणीणां समूहो गार्भिणम् &c. (8) 'knowing or studying;' व्याकरणं अधीते वेद वा वैयाकरणः 'one who studies grammar, a grammarian,' &c. (9) and to form abstract nouns; मुनेः भावः मौनं 'silence.' युवन्-यौवनं 'youth;' सहद्-सौहार्दं 'friendship'; पृथोर्भावः पार्थवं 'greatness, width.' &c.

अक-forms derivatives with various significations:—(1) उष्ट्रे भवः औष्ट्रकः 'produced from or relating to a camel,' ग्रीष्मे भवः ग्रैष्मकः 'produced in the hot season,' (2) कुलालेन कृतं कौलालकं 'made by a potter,' ब्राह्मणा कृतं ब्राह्मकं 'made by Brahman'; (3) आरण्यकः 'a forester,' 'a wild man,' (4)

For the declension of such words Vide § 74. a., b.,

राज्ञां योग्यं राजन्यकं 'a place fit for kings to live in'; मातृ-
 प्यकं 'a country fit for men to live in'; कुरु जातः कौरवकः
 (also कौरवः *) 'an inhabitant of Kuru'; युगन्धरेषु जातः
 यौगन्धरकः (also यौगन्धरः *) 'inhabiting Yugandhara';
 (6) पथि जातं पथिकं 'grown on a way'; (7) पन्थारं
 गच्छतीति पथिकः 'a traveller'; (8) पूर्वाह्णे भवः पूर्वाह्निकः
 'happening in the forenoon'; similarly अपराह्णिकः 'hap-
 pening in the afternoon'; (9) is added to denote 'enmity'
 काकोदृकयोः वैरं काकोदृकिका † 'the antipathy between
 the crow and the owl'; similarly कुतमकुशिकिका. &c.; (10)
 when added to words ending in the Tad. affixes signifying
 'the child or the descendant', and to the words उव्वन्, उट्टू,
 डरव 'a ram', राजन्, राजन्य, राजपुत्र, वत्स, मनुष्य and अज,
 it has the sense of 'a collection of'; उपगतां समूहः औपगव-
 कम् 'a number of the descendants of Upagu'; औजकं
 'a herd of cattle'; राजकं 'a collection of kings,' राजन्यकं
 'an assemblage of kshatriyas'; वात्सकं 'a number of
 calves'; मातृप्यकं, अजकं &c.; (11) it is also added
 to क्रम, पद, शिक्षा, and मीमांसा in the sense of 'one who
 has studied them,' क्रमकः 'a student who goes through
 a regular course of study, or one who has studied the
krama arrangement of a sacred text', मीमांसक 'a student
 of the *mīmāṃsā* philosophy'; &c.

आमह—is added to the words पितृ and मातृ in the sense of 'the
 father of,' पितृः पिता पितामहः 'a paternal grandfather.'
 मातामहः 'a maternal grandfather.' (1) उल is added to
 मातृ in the sense of 'the brother of,' मातुः भ्राता मातृकः

* विभाषा कुरुयुगन्धराभ्याम् । Pān. IV. 2. 30.

† Vide *supra*. § 306. a. These are generally *fem*. There are some
 exceptions, as देवासुरम् 'the enmity between the gods and the de-
 mons.' &c

'a maternal uncle'; (2) and व्य is added to पितृ and भ्रातृ in the sense of 'the brother and the son of' respectively; पितुः भ्राता पितृव्यः 'a paternal uncle'; भ्रातुः पुत्रः भ्रातृव्यः 'a nephew.'

आयन—and आयनि, are added to patronymics formed by means of Tad. affixes in the sense of 'the child of,' दाक्षायणः-णिः 'the son of Dākshi;' गार्ग्यायणः-णिः 'the son of गार्ग्य a descendant of Garga'. आयन is also added to the word कापिशि 'name of a town', in the sense of 'produced in'; कापिषायनः । ; and optionally to द्रोण; द्रौणायनः or द्रौणिः son of Drona.

इ—has the meaning of 'a son or a descendant of'; दाक्षिः 'the son of Dakṣha'; वैयासाकिः 'the son of Vyāsa,' &c. (In the case of the words व्यास, वरुड 'name of a low caste,' निषाद, चण्डाल and विंब, the final अ is changed to अक् before this इ.)

इक[ठक्, ठल्, ठन्,)—has various senses:—(1) रेवत्याः अपत्यं पुमान् रैवतिकः 'the son of Revati';* (2) 'happening or given once a month, monthly, lasting for a month', &c. मासेन दीयते इति मासिकं वेतनं पुस्तकं वा; similarly वार्षिकं आयुः &c. (3) 'gathering together'; सैनिकाः; (4) 'asking'; सुस्नातं पृच्छतीति सौस्नातिक 'one who asks another whether he had an auspicious ablution'; so सुशयनं पृच्छतीति सौशयानिकः 'one who asks another whether he had a comfortable sleep'. (See Rag. VI. 61 X. 14.); सौख्यसप्तिकः &c. (5) 'using an instrument'; असिः प्रहरणमस्य असिकः 'one who strikes with a sword, a swordsman'; धानुष्कः 'an archer'; (6) 'mixed with,'

* In this sense it is added to a few words only.

&c.; दग्धा संस्कृतं दाधिकं 'mixed with curds,' मारीचिकं fr. मरीचि 'black pepper'; (7) धर्मं चरतीति धार्मिकः 'pious, religious,' similarly अधार्मिकः. (8) उडुपेन तरतीति औडुपिकः 'a boatman;' नाविकः &c.; (9) हस्तिना चरतीति हास्तिकः 'one who rides an elephant,' शकटेन चरतीति शाकटिक 'one who drives in a carriage;' (10) दग्धा भक्षयतीति दाधिकः 'one who eats with curds;' (11) 'living upon,' वेतनेन जीवतीति वैतनिकः 'one who lives upon wages;' so वाहनिकः, औपदेशिकः &c. (12) 'carrying upon;' उत्संगेन हरतीति औत्संगिकः; (13) अस्तीति बुद्धिः अस्य आस्तिकः 'a believer in God and sacred writings;' नास्तिकः &c. (14) it is added to लक्षा, रोचना, शकल and कर्दम in the sense of 'dye'd with,' लाभ्या रक्तं लाक्षिकं 'dye'd with lac.' रोचनिकः, शाकलिकः, 'chequered or spotted,' कार्दमिकः—(15) to वेद, न्याय, वृत्ति, लोकायत and words ending in सूत्र except कल्पसूत्र, &c, in the sense of 'one who studies them;' वेदमधीते वैदिकः 'a student of the Veda;' नैयायिकः 'one who studies Nyāya or logic;' वृत्तिमधीते वार्तिकः 'one who studies a commentary. &c.; लौकायतिकः 'an atheist,' 'a student of the materialistic philosophy,' सांग्रहसूत्रिकः; but काल्पसूत्रः—(16) to हस्तिन्, धेनु, कैदार and कवच in the sense of 'a collection of;' हास्तिकं 'a herd of elephants,' धेनुकं 'a herd of cows,' कैदारिकं 'a collection of fields,' कावचिकं 'a collection of armours';—(17) to अध्यात्मन्, आधिदेव, अधिभूत, इहलोक, परलोक, &c. in the sense of 'relating to &c.,' आत्मानमधिकृत्य भवः आध्यात्मिकः 'relating to the Supreme spirit,' 'spiritual;' आधिदैविकः 'relating to or coming from the governing deity.' आधिभौतिकः 'proceeding from the elements,' ऐहलौकिकः 'temporal,' पारलौकिकः &c.—(18) to क्रय, विक्रय, क्रयविक्रय and वृत्त in the sense of 'living upon' (in these cases no Vṛddhi

substitute takes place); कयेण जीवतीति क्रयिकः 'one who lives upon selling things, a trader,' विक्रयिकः, वञ्जिकः, 'one who lives upon wages.'—(19) to words denoting musical instruments in the sense of 'playing upon; &c. मृदंगवादनं शिल्पमस्य मर्दङ्गिकः 'one whose profession it is to play on a tabor'; so वैणिकः fr. Vinā; similarly वैणविकः; माडुकः or माडुकिकः, झार्शरिकः, &c.—(20) to पर्प and the remaining words* of that group in the sense of 'walking with the assistance of; पार्पिकः [पर्पेण चरति इति, येन पीठेन पद्म-चश्चरन्ति स पर्पः Sid. Kau]; अभेन चरति अभिकः, रथिकः &c. पथा चरति पथिकः 'a traveller;' this is also added to words denoting inanimate things. वारिपथिकं दारु 'wood carried on by the force of water';—(21) to words included in the भज्जादी group in the sense of 'bears or carries by means of' भज्जया हरतीति भज्जिकः; and to the word वि-वीवध; वि-वीवधेन हरति वि-वीवधिकः; also वैवाधिकः—(22) to कुसीद- and दशैकादशन् in the sense of 'lending on interest'; कुसीदिकः 'a usurer.' दशैकादशिकः 'one who lends another ten rupees in order to get back eleven i. e. 'a usurer;' and (23) to आकर्ष; आकर्षेण चरति आकर्षिकः 'magnetic, attractive.'

इम--(1) Added to पूर्व or words ending in पूर्व and to आह it has the sense of 'done and eaten by' respectively कृतपूर्वी कर्त; आहमनेन भुक्तं आही 'one who has eaten at a S'rāddha;' (2) it is added to a few words, such as स्रत, कुटुम्ब. &c. in the sense of 'a collection of' with the fem. term. ई added to it; खलानां समूहः खलिनी 'a multitude of thrashing floors or wicked men,' कुटुम्बिनी 'a number

These are अश्व, अश्वत्थ, रथ, जाल, व्यास, न्यास, and पाद.

† भज्जा, भट, भरण, शीर्ष-र्वे-भार, अस-से-भार, &c.

of families.' डाकिनी 'a host of female goblins or imps,' शाकिनी, &c.

इमन् (इमनिच्)—forms abstract nouns when added to the words पृथु, मृदु, महत्, तनु, पटु, लघु, बहु, साधु, आशु, उरु, गुरु, बहुल, खण्ड, दण्ड, अकिंचन, चण्ड, बाल, वत्स, होड, पाक, मन्द, स्वादु, ह्रस्व, दीर्घ, प्रिय, वृष, क्रत्रु, शिप्र, क्षुद्र, अणु, दृढ, वृद्ध, परिवृद्ध, कृश, भृश, वक्, शीत, हृष्ण, जड, बधिर, मधुर, पण्डित, मूर्ख, मूक, स्थिर, and words expressive of colour; before this term, these undergo the same changes as before the ईयस् of the comparative and are always *mas*; as प्रथिमा 'greatness,' म्रदिमा 'softness' तनिमा 'thinness,' पदिमा 'dexterity' 'sharpness' &c.; बालिमा, वत्सिमा, होडिमा, पाकिमा 'childhood'; हसिमा, श्रौदिमा, द्रदिमा, उष्णिमा, कशिमा, जडिमा, शुक्लिमा, &c.

इय (व)—this is added to (1) जन्त्र in the sense of born of the race of; जन्त्रियः;—(2) राष्ट्र in the sense of 'relating' to; राष्ट्रियः;—(3) महेन्द्र in the sense of 'an oblation offered to; महेन्द्रियं हविः;—(4) अग्र; अग्रियः 'formost.'

ईक (ईकक्)—is added to शक्ति and यष्टि in the sense of 'striking with'; शक्त्या प्रहरतीति शाक्तीकः, 'a spearman' (also शाक्तिकः), यष्टीकः 'one who strikes with a stick'.

ईन् (स्व, स्वप्)—(1) added to कुल and words ending in कुल it means 'born of', कुले जातः कुलीन or कौलीनः 'of a good family,' आर्यकुलीनः—कौलीनः 'sprung from a noble and rich family'; it is added to—(2) the words पार and अवार separately or taken together in any order in the sense of 'going'; as पारं गामीति पारीणः 'going over to the other bank'; (when used at the end of a comp. it means versed or adept in; Vide Bhatt. II. 46'). अवारीणः 'coming over

to this side (of a river, &c.)'; पारावारीणः 'one who goes to both sides or one who crosses the sea'; अवारपारीणः 'crossing a river,' &c.—(3) the word ग्राम in the sense of 'rustic' as ग्रामीणः;—(4) the words आत्मन्, विश्वजन and words ending in भोग in the sense of 'beneficial to'; आत्मने हितः आत्मनीनः, विश्वजनीनः, मातृभोगीणः 'fit to be enjoyed by a mother'; पितृभोगीणः &c.;—(5) नव changed to नृ; as नवीनः;—(6) अध्वन् in the sense of 'journeying' अध्वानं गच्छतीति अध्वनीनः 'a traveller';—(7) सर्वान्न and अनुपद in the senses of 'eating and 'fastened on' respectively; सर्वात्रीनः 'eating every kind of food'; *अनुपदं बद्धा अनुपदीना (उपानन्) 'a shoe or boot of the length of the foot;—(8) तिल and माष in the sense of 'a field of'; as तैलीनं 'a sesamum field', मारीणं, &c.; and to सप्तपद and हियंगु substituted for छः + गोदोह; सप्तभिः पदैः अवाप्यते सप्तपदीनं 'formed by walking together seven steps or speaking seven words'; द्योगोदोहस्य विकारः हैयंगवीनं† 'fresh butter or ghee' (Vide Rag. 1. 45. Bhaṭṭi. V. 12).

ईय (छ, छण्)—(1) is added in the sense of 'of or belonging to'; शालायाः अयं शालीयः fr. शाला; मालीयः fr. माला; पाणिनीयः 'belonging to the school of Pāṇini'; it is added to—(2) स्वम् and पितृस्वम् and भ्रातृ in the senses of 'the son of' and 'relating to,' respectively; स्वस्रीयः 'a sister's son'; पैतृस्वस्रीयः, भ्रात्रीयः 'fraternal';—(3) अश् in the sense of 'relating to or a number of,' आशीयं (also आशं) 'relating to horses, a number of horses';—(4) when added to the words स्व, जन, पर, देव, राजन्, वेणु and वेत्र a क् is

* Pān. V. 2. 23. and Sid. Kau.

† तत्तु हैयंगवीनं यद् द्योगोदोहोद्भवं घृतम् । Amara.

inserted; स्वकीय 'one's own,' जनकीय 'of the people,' पर-
कीय. राजकीय, वैष्णवीय, 'of a bamboo,' वैत्रकीय.

एण्य—प्रावृषेण्य 'produced in or relating to the rainy season,'
fr. प्रावृष्.

एय (ढक्, ढकस्, ढञ्)—is chiefly added (1) to words ending in a
fem. affix in the sense of 'the child or offspring of'; वैनसेयः
'the son of Vinatā i. e. 'Garuda' भागिनेयः 'the son of a
sister'; when added to कुलटा meaning 'a poor woman,' इन
is inserted optionally; कौलटेयः or कौलटिनेयः; when कु-
लटा means 'a harlot' or an 'adulteress,' एर is optionally
substituted for एय; कौलटेयः or कौलटेरः 'the son of an
adulteress;' it is optionally changed to एर when added
to words denoting 'a female having some kind of defect,'
काणेयः—रः 'son of a one-eyed woman' दामेयः—रः 'son of
a female slave';—(2) to words of two syllables ending in इ
but not formed by the affix इ (इञ्), to मण्डक and
words included in the शुभ्रादि group*; आत्रेयः 'son of Atri',
माण्डकेयः 'son of Māṇḍika,' शौभ्रेयः 'son of S'ubhra,
Name of a sage), भैत्रेयः &c.;—(3) and to मातृस्वम्, and
पितृस्वम्, the final ऋ being dropped before it; मातृस्वसेयः,
पितृस्वसेयः; (4) added to नदी and कलि it has various
senses; आग्नेयः 'son of Agni', 'relating to fire', 'having
Agni for the presiding deity', &c; it is affixed to—(5)
नदी and other words in the sense of 'produced from'
&c.; नद्याः इव नद्यां भवं वा नादेयं 'riverborn,' 'rock-salt',
माहेयं fr. मही 'produced from the earth', वाराणसेयः &c.;
(6) व्रीहि and शालि in the sense of 'a field of' व्रीहेयं,
शालीयं;—(7) कुल, कुक्षि, धीवा, and words included in

* शुभ्र, पुर, ब्रह्मकृत, रोहिणी, रुक्मिणी, धर्मिणी, विमातृ, विधवा, शुक, विस्र,
शकुनि, शुक, बन्धकी, अतिथि, &c.

the कत्रादि group*, with different significations and with a क added to it; कौलेयकः 'a dog', 'pertaining to a noble family'; कौक्षेयकः 'a sword', शैवेयकः 'a neck ornament,' कुत्सिताः त्रयः कत्रयः तत्र जातः कात्रेयकः, ग्रामेयकः, 'village-born, rustic,' नागरेयकः, &c; (8) कौश in the sense of 'made of'; कौशेयं 'a silken garment';—(9) पुरुष in different senses; पौरुषेयः 'man-slaughter,' 'human work,' 'derived from or incidental to man, composed or propounded by man'; and (10) to पथिन्, अतिथि, वसति and स्वपति in the sense of 'useful in, good for'; पथि साधु पाथेयं 'what is useful on the way' i. e. 'provisions for a journey'; अतिथिषु साधुः अतिथेयः 'attentive to guests, hospitable'; वसतौ साधुः वासतेयः 'hospitable,'—यौ रात्रिः; स्वपतेः आगतं स्वापतेयं (धनं) 'wealth, property'; Vide Kir. XIV. 8.

क (कन्)—is affixed (1) to words expressive of countries in the sense of 'born or produced in'; मद्रकः 'born or produced in the Madra country';—(2) to पीत in the sense of 'dyed with' पीतकः 'dyed yellow';—(3) in the sense of 'belonging to,' मत्कः स्वत्कः &c.—(4) 'bought for' पञ्चकः 'bought for five rupees';—(5) in the sense of 'acting' शीतकः 'one who is cold' i. e. 'slow in action,' 'a dilatory or lazy man,' उष्णकः 'an active man';—(6. 7. 8) to express pity or diminution, or depreciation पुत्रकः 'poor son,' देवदत्तकः 'unhappy Devadatta,' ह्रस्वो दृक्षो दृधकः, 'a small or stunted tree'; अधकः 'a bad horse, a hack; शूद्रकः 'a wicked S'udra'; (9) and sometimes with no signification; अविकः i. e. अविः 'a ram', माणिकः 'a jewel,' बालकः 'a young boy'; &c.

कट (कट्)—is affixed (1) to words denoting names of beasts, in the sense of 'a collection of'; अविकटं 'a flock of sheep';

* कश्चि, पुष्कर, पुष्कल, कुम्भी, कुण्डिन, ग्राम, &c.

&c. (2) and in various senses to the prepositions सं, प्र, वि, नि and च् ; संकट 'narrow, impassable, crowded' &c.; प्रकट 'manifest'; विकट 'huge, fierce, large', &c.; निकट near, close to' &c.; उत्कट 'large, excessive, powerful,' &c.

कक्षा—रथकक्षा 'a number of chariots'.

कल्प, देश्य and देशीय (कल्पप् , देश्य, देशीयर्)—are added to express 'equality with, little inferiority to'; विदुषः ईषन्मूनः विद्वत्कल्पः—देश्यः—देशीयः 'almost learned'; कुमारकल्पः, 'nearly equal to Kumāra in valour'; कविकल्पः, मृतकल्पः 'nearly dead', &c; these are also added to verbs; पचतिकल्पं 'cooks tolerably well'.

वण (चणप्)
चुञ्चु (चुञ्चुप्)

{ are added in the sense of 'reputed or remarkable for'; as विशया विनः—विशचणः 'remarkable or known for one's knowledge'; अश्वचुञ्चुः—renowned for his skill in the use of weapons, (Vide Bhaṭṭi II. 32).

तन (टण्, टण्डल्)—is added to adverbs of time in the sense of 'relating or belonging to,' सार्यं भवः सार्यतनः; अयतनः, एतनः, प्राद्वेतनः, दिशतनः, दोषातनः, चिरंतनः, सनातनः;—to प्र; as प्रतनः old;—to the word नव changed to नृ; नृतनः.

तर (टर्प्)—expresses diminution; गोणीतरा 'a small sack,' वत्सतरः 'a young calf,' &c.

त्न— is similarly added to चिर, परत् 'last year,' परारि 'the year before the last,' प्र and नव; चिरत्नं, परत्नं, परारित्नं, प्रत्नं and नत्नं.

ता (तल्)—forms abstract nouns क्षीता, पुंप्ता, समता &c.; added to ग्राम, जन, बन्धु, सहाय, and गज it has the sense of 'a collection of;' ग्रामता, जनता, बन्धुता, &c.

तिथ—बहुतिथ manifold.'

त्य -(त्यक्) is added in the sense of 'living in, belonging to,' &c. to the words दक्षिणा, पश्चात्, पुरम्, अमा, इह, क, अस्, भस्, and indeclinables ending in तम्; दक्षिणात्यः a south-erner, पश्चात्यः, पौरस्त्यः, an inhabitant of the east; अ-मात्यः, one who accompanies a king, a minister, इहत्यः, कृत्यः, हस्त्यः, ततस्त्यः &c.; also to the preposition नि, नित्यः 'eternal.'

त्यक (त्यक्त्) —is added to उप and अधि; उपत्यका land at the foot of a mountain, अधित्यका a table-land.

व —is affixed to गो only; गवां समूहो गोत्रा f. 'a herd of kine.'

त्व —forms abstract nouns; गोत्वं.

द्वय, द्वयस and मात्र * (द्वयच्, द्वयसच्, मात्रच्) are added in the sense of 'measuring as much as;' जानु प्रमाणं अस्य जानुद्वय-द्वयस-मात्रं उदकं 'water reaching as far as the knee,' &c.

न and स्त † (नस्, स्तस्) —are added to स्त्री and पुंस respectively in different senses: —स्त्रैणः 'womanly, feminine, suited to women, (n.) womanhood.' &c; पौंस 'manly, heroic, fit for a man, (n.) manhood, virility.'

पाश —is added as a depreciatory termination; भिषक्पाशः 'a bad doctor, a quack;' वैयाकरणपाशः, &c; added to केश it has the sense of 'a collection of,' as केशपाशः. (पक्ष and हस्त are also added to केश in the same sense).

मय (मयद्) —‡ is added in the sense of (1) 'made of'; मृदः विकारः मृन्मयं 'made of earth,' काष्ठमयं 'made of wood,' &c.; and (2) in that of 'profusion or excess'; घृतं प्रचुरं यस्मिन् घृत-

* प्रमाणे द्वयसज्जन्मात्रचः । Pân. V. 2. 37.

† स्त्रीपुंसाभ्यां नस्त्रस्त्री भवनात् । Pân. VI. 1. 87.

‡ मयद् वा एतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयोः Pân. IV. 3. 143.

मयो यज्ञः 'a sacrifice consisting for the most part of clarified butter,' अन्नमयः &c. It is not added to words denoting 'an article of food or a covering.'; *e. g.* मौद्रः स्रपः.

यक्, यत्, यञ्, ण्य)—is added to nouns with different meanings (1) गवां समूहो गव्या *f.* 'a herd of cattle,' वातानां समूहो वात्या, so खन्या, रथ्या (रथानां समूहः), पाश्या, धूम्या, 'a dense mass of smoke,' नृण्या, नड्या, &c. (2) सभायां साधुः सभ्यः a 'courtier,' (3) सतीर्थ्याः 'disciples of the same preceptor,' सोदर्यः, समानोदयः 'a brother of whole blood;' (4) forms abstract nouns राज्य, सैन्यपत्यं, पौरोहित्यं, सारथ्यं, आस्तिक्तं, &c; it is added to—(5) the words राजन् and मनु in the sense of 'born of the race of,' राजन्यः 'a man of the Kshatriya class,' मनोजातः मनुष्यः (in this case ष् is inserted) 'a man;'—(6) अश्वर in the sense of 'the son of'; अश्वर्यः ; (7) कुलः कुल्य—'of noble descent;'—(8) वायु, ऋतु, पितृ, and उषस् in the sense of 'having any of these for one's presiding or tutelary deity,' &c; वायुः देवता अस्य वायव्यं अन्नं 'a missile having Vāyu for its presiding deity,' ऋतव्यः 'worshipping the Seasons (as divinities),' पितृः 'sacred to the manes, offered to the manes'; उषस्यः 'sacred to the Dawn;'—(9) to दण्ड and words included under the दण्डादि group in the sense of 'deserving or meriting; दण्ड्यः 'deserving punishment,' वध्यः fit to be killed, अर्घ्यः 'deserving worship;' &c. In the derivatives given hereafter य् should be considered as added in the sense attached to each word:—स्तेय 'theft' from स्तेन; उरस्यः 'born of the breast' (also औरसः fr. उरस् + अ) fr. उरस् ; दन्त्यं 'wholesome to the teeth' (in this sense it is added to words denoting the limbs of the

body; as कण्ठ 'good for the neck,' &c.); शुनं-शुन्यं 'fit for a dog' fr. श्वन् ; नव्यं fit for being the central part of a wheel' fr. नाभि 'the nave of a wheel;' नस्य 'fit for the nose' from नासिका; रथ्य 'drawing a chariot, a horse,' युग्य 'harnessed to the yoke, a bull;' वयस्य 'of equal age, a friend;' तुल्य 'what is weighed in a balance and found equal,' hence 'equal,' fr. तुला; न्याय्य (न्यायादन-वेतं) 'just;' पथ्य (पथि साधु) 'wholesome;' हृद्यं (हृदि स्पृश्यते मनोऽश्रित्वात्) 'agreeable to the heart,' धन्यः (धनं लब्ध्वा) obtaining wealth, धर्म्यं (धर्मादनवेतं लब्धं वा) 'consistent with *dharma*,' or 'obtained justly;' जन्यं 'talk of the people,' वश्य 'capable of being controlled, obedient,' &c. द्रव्य (द्रोर्विकारः) 'wooden or of a tree'; मूल्यं (मूलेनानाम्यं Pān. IV. 4. 49.) 'price' ; &c. यशस्यः (यशसा युतः) 'glorious, leading to glory'; (नाव्यं नावा तार्य) 'fit to be crossed over in a boat'; घुर्यः (घुरं वहतीति) 'a horse or bullock yoked to the pole of a carriage'; गव्यं (गवे हिते) 'proper or fit for a cow, got from a cow'; &c.

र—(1) is added to कुटी, समी and शुण्ड, as a diminutive term.; इत्स्वा कुटी-कुटीर *m. n.* 'a small hut,' समीर 'a small *S'ami* tree,' शुण्डारः 'the trunk of a young elephant.'

शंकट and शाल—are affixed to वि in the sense of 'largeness,' विशंकट 'great, large'; विशाल 'extensive,' 'spacious,' &c.

§ 341. The मत्वर्थाय affixes or affixes expressive of possession have the following additional senses:—भूमन् or 'greatness, eminence,' निन्दा or 'depreciation,' प्रशंसा or 'praise,' नित्ययोग or 'constant connection,' अतिशयान् or 'excess over,' सम्बन्ध or 'being in connection with,' and अस्तिविवक्षा or to express the meaning of

'possession.'* The instances in order are—यवमान्, कंकुदावर्तिनी कन्या, रूपवान्, क्षीरिणो वृक्षाः, उदरिणी कन्या, दण्डी.

SECTION II.

AFFIXES SHOWING POSSESSION (मत्वर्थाय).

अ (भच्)—is affixed to words included in the अर्शआदि group†; अर्शसः (अर्शासि अस्य विद्यन्ते) 'suffering from piles;' जटा अस्यास्तीति जटः having matted hair'; उरसः 'having a prominent breast.'

आट and आल—are attached to वाच् in the sense of 'speaking much or speaking badly'; वाचाटः or वाचालः a prattler, a garrulous or talkative person.

आलु - हृदयालुः one who possesses a 'heart' i. e. 'a kind-hearted man;' this is added to शीत, उष्ण and तृप् in the sense of 'not capable of enduring;' शीतं न सहते शीतालुः 'unable to endure cold'; similarly उष्णालुः, तृप्तालुः (तृप्ः पुरोडाशः तं न सहते । तृप् दुःखं इति मायवः S. K.)

इत—is affixed to तारका and other words ‡ in the sense of 'that is

* भूमनिन्दापशंसासु नित्ययोगेतिशायने ।

सम्बन्धेस्तिविवक्षायां भवन्ति मतुवादयः ॥ (Sid. Kau.).

† अर्शस्, उरस्, तुन्द, चतुर, पलित, जटा, घटा, अघ, कर्दम, अम्ल, लवण, and words expressive of the deformed limbs of the body and of colour.

‡ तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् । Pān. V. 2. 36. The following are some of the words of the तारकादि group:—पुष्प, मञ्जरी, ऋजीष, क्षण, सूत्र, प्रचार, विचार, कुङ्कुल, मुकुल, कण्टक, मुसल, कुसुम, कुतूहल, स्तवक, किमलय, पल्लव, खण्ड, वेग, निद्रा, मुद्रा, बुभुक्षा, धनुष्या, पिपासा, श्रद्धा, अभ्र, पुलक, अङ्गारक, द्रोह, दोह, मुख, दुःख, उत्कण्ठा, भग, व्याधि, वर्मन्, व्रण, नौरव, शाल, तरङ्ग, तिलक, चन्द्रक, H. S. G. 14.

obtained or possessed by'; तारका अस्य संजाताः तारकितं नभः 'the sky studded with stars'; फलानि अस्य संजातानि असौ फलितः वृक्षः; similarly पुष्पित, सुखित, दुःखित. &c.

इन and इक (इनि, ठन्)—are added to words ending in अ, and to the words of the व्रीह्यादि group*; दण्डः अस्यास्तीति दण्डिन् or दण्डिक 'one who has a staff.' धनिन्, सुखिन्, दुःखिन् &c.; व्रीहिन्, व्रीहिक, मायिन्, मायिक, शालिन्, मालिन् &c.; when added to वात and अतिसार a क is prefixed to it; वातकिन्, 'suffering from gout, rheumatic; अतिसारकिन्, 'one suffering from diarrhoea'; it is added to पुष्कर † and other words when the place is meant; पुष्करिणी 'the place where lotuses grow'; hence 'a tank or a lake'; similarly कुमुदिनी, पद्मिनी &c.; it is also added to अर्थ and words ending in अर्थः अर्थिन् one having some object in view; धान्यार्थिन् &c.; and to वर्णः वर्णिन् 'an ascetic.'

इन—is affixed to फल, बर्ह and मलः फलिन् 'bearing fruit, fruitful,' बर्हिणः 'a peacock;' मलिन् 'dusky'.

इल—is added to तुन्द, उदर, पिचण्ड, यव, व्रीहि, and प्रज्ञा optionally; to

अन्धक, गर्व, मुकुर, उत्कर्ष, हर्ष, रण, कुवलय, सीमन्त, ज्वर, गर, रोमाश्च, पण्डा, कज्जल, कोरक, स्थपुट, फल, शृङ्गार, अंकुर, बकुल, शैवल, श्रभ्र, कलंक, कर्दम, कन्दल, मूर्च्छा, हस्तक, प्रतिबिम्ब, प्रत्यय and दीक्षा.

* अत इनिठनौ । Pāṇ. V. 2. 115. The words belonging to this group are:—व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अष्टका, पताका, चर्मन्, कर्मन्, वर्मन्, दंष्ट्रा, संज्ञा, वडवा, कुमारी, नौ, वीणा, बलाक, and words ending in शीर्ष.

† पुष्कर, पद्म, उत्पल, तमाल, कुमुद, नड, कपित्थ, त्रस, मृगाश, कर्दर, शालूक, विगर्ह, करीष, शिरीष, प्रवाह, हिरण्य, कैरव, कञ्जोठ, तट, तरङ्ग, पङ्कज, सरोज, राजोव, नालिक, सरोरुह, पुटक, अरविन्द, अम्भोज, अञ्ज, कमल and पयस्.

पिच्छ, उरस्, ध्रुवक्र, वर्ण, उदक and पङ्क necessarily; to सिकता, शर्करा and केन optionally; तुन्दिल 'having a protuberant belly, corpulent,' उदरिल, पिचण्डिल, (have the same sense); प्रज्ञिल 'intelligent;' पिच्छिल 'slimy, slippery;' उरसिल 'having a broad chest;' पङ्गिल muddy,' सिकतिल 'sandy,' शर्करिल, केनिल, &c.

उर-दन्तुर 'having projecting teeth, hence also rugged.' &c.

कल—is added to बल and वात in the sense of 'not enduring'; as बल्लः 'not able to face the army of the enemy,' 'one who cannot withstand the strength of another'; वानूल 'one that cannot bear the wind'. When added to वात it has also the sense of 'a collection.' वानूलः 'a hurricane.'

स्मिन्—This is added to the word वाच् in a good sense, as आट् or आल is added in a bad sense; वाग्मिन् 'eloquent, an orator.

मत् (अनुप्)—is added to कुमुद, नड and वेतस; कुमुदत् 'a place abounding in lotuses'; नडत् 'abounding in the *naḍa* grass,' वेतस्वत् 'abounding in canes.'

मत् (मनुप्) is the general term. expressing possession;* it is added in the sense of 'it has that or that is in it'; *e. g.* गावोऽस्यास्मिन्वा सन्तीति गोमान् 'possessing cows,' &c. It is specially added to the words रस, रूप, वर्ण, गन्ध, स्पर्श, छेद, शब्द and स्व; रसवान्, रूपवान्, &c; स्ववान्.

§ 342. (a) The म् of the termination मत् is changed to व when affixed to words ending in म् or अ short or long, or having either for their penultimate†; किंवत् from किम्, वियावत्, लक्ष्मीवत्,

* तदस्यास्त्यस्मिन्नाति मनुप् । रसादिभ्यश्च । Pān. V. 2. 94. 95.

† मादुपधायाश्च मतावोऽववादिभ्यः । Pān. VIII. 2. 9.

यशस्वत्, भास्वत्, &c.;* राजन् + वत्=राजन्वत्; as राजन्वान् देशः 'a country having a good or just king'; (Cf. Rag. VI. 22.)=राजवत्; as राजवान् देशः 'a country governed by a king'; उदक+वत्=उदन्वत् *m.* 'the sea'=उदकवत्; as उदकवान् (घटः 'a jar') containing water.'

Exceptions:—*म* is not changed to *व* in the case of the words यव, दक्षि, ऊर्मि, भूमि, कृमि, कुञ्जा, वशा, द्राक्षा, भ्रजि, ब्रजि, ध्वजि, नजि, हरित्, ककुद्, गरुत्, मरुत्, इक्षु, द्रु and मधु; as यवमान्, ऊर्मिमान्, &c.

(b) † मत् also becomes वत् when added to words ending in any of the first four letters of a class; विशुद्धान्, तडित्वान् *m.* 'possessing lightning *i. e.* 'a cloud,' &c. The त् of विशुत् &c. is not changed to द् as it is not at the end of a पद.

(c) and when the whole expresses a संज्ञा (a name); अहीवती, सुनीवती &c.

§ 543. When added to words denoting qualities मत् is dropped ‡; *e. g.* शुक्लो गुणोऽस्यास्तीति शुक्लः पटः a white (*i. e.* possessed of the white colour) garment, so कृष्णः &c.

य (यप्)—is added to रूप in the sense of 'a stamped coin, or beautiful'; हिम्य 'possessing snow, snowy', गुण्यः 'possessing merits.'

शुम्—is added to ऊर्णा, शुभं, अहं and शं; ऊर्णायुः 'woolen', शुंभयुः 'possessing bliss, fortunate', अहंयुः 'proud'; शंयुः 'happy.'

र—is added to पाण्डु, मधु, सुषि, ऊष, नग, मुष्क, पांसु, ख, मुस

* राजन्वान्सौरज्ये । Pân. VIII. 2. 14. राजवानन्यत्र । Sid. Kau.

† शयः । संज्ञायाम् । Pân. VIII. 2. 10. 11.

‡ गुणवर्चनेभ्यो मतुबो लुगिष्ठः । Vart.

and कुञ्ज (कुञ्जो हस्तिहनुः); पाण्डुर 'possessing paleness, i. e. 'pale; ' मधुर 'sweet,' &c.

उ (लच्)—अंसलः 'having muscular shoulders' i. e. 'strong,' वत्सल 'compassionate,' फेनल 'foamy'; it is also added to words ending in आ and denoting a limb of the body of an animal; चूडालः 'having a crest.'

व—केशवः 'having beautiful and luxuriant hair,' also (केशिन्, केशिक, केशवन् in this sense); मणिवः 'a kind of serpent,' हिरण्यवः 'one of the nine treasures of Kubera'; अर्णम् + व = अर्णवः 'the sea.'

वल (वलच्)—दन्तावलः 'an elephant'; शिखावलः 'a peacock'; रजस्वला, कृषीवलः 'a husbandman,' आसुतीवलः 'a sacrificial priest' 'a distiller of spirit'; परिषद्वलः 'a king;' and ऊर्जस्वलः 'powerful.'

विन्—* is added to माया, मेधा, स्रग् and words ending in स्; मायाविन् 'a magician; &c., मेधाविन् 'talented,' स्रग्विन् 'possessing a garland,' तेजस्विन् 'lustrous,' &c.; also to आमय the final अ being lengthened; आमयाविन् 'diseased.'

श—लोमशः 'hairy,' 'a monkey'; रोमशः; कपिशः 'tawny.'

N. B.—† These affixes are prohibited after Karmadhāraya compounds.

* अस्मायामेधास्रजो विनिः । Pān. V. 2. 121 आमयस्योपसंख्यानं दीर्घश्च ।

† न कर्मधारयान्त्वर्थीयः ।

SECTION III.

AFFIXES FORMING ADVEBS.

अक (अकच्) —is inserted before the final vowel of indeclinables without any change of meaning; उच्चैः-उच्चकैः; नीचैः-नीचकैः

एन— is added to nouns indicating 'a direction' in the sense of 'not far from'; पूर्वण ग्रामं 'to the east of the village not far from it'; अपरेण ग्रामं, &c.

तस् (तसि) —has the sense of the Ablative; आदितः 'from the beginning,' मध्यतः, स्वरतः, वर्णतः &c.; sometimes this is added in the sense of the Gen.; as देवा अर्जुनतांभवन 'the gods declared themselves on the side of Arjuna'; (तसिल्)-परितः 'on all sides'; अभितः 'on both sides'.

ना—विना 'without', नाना 'in various ways', &c.

वत्—* is affixed in the sense of 'equally with' or 'like to' when the equality or likeness refers to an action; ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते; but पुत्रेण तुल्यः स्थूलः and not पुत्रवत् स्थूलः; similarly क्षत्रियवत्; or (2) 'as in the case of that मथुरायामिव मथुरावत् सुप्ते प्राकारः; चैत्रस्य इव चैत्रवत् (मैत्रस्य गावः); (3) विधिर्महति विधिवत् पूज्यते.

शस्—अल्पशः 'little by little'; बहुशः &c.

चि्व— is added to nouns or indeclinables to express that a person or thing, not being like what is denoted by the base to which it is added, becomes or is made like it.

* तेन तुल्यं क्रिया चेन्नतिः । तत्र तस्येव । तदर्हम् । Pân. V. 1. 115-117. कुम्बस्तिथोगे सम्पद्यकर्तारि चि्वः । Pân. V. 4. 50. अभूततद्भावे इति वक्तव्यम् । Vârt.

† Before this the ending अ or आ is changed to इ, but not that of indeclinables; इ or उ is lengthened and क् changed to री; final न् and the ending consonant of अहम्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस्, and रजस् are dropped and then the preceding rules are applied to the penultimate vowel. After this the termination is dropped and the verbal or other forms of कृ, भू and अस् are added to the base regarded as a preposition; अकृष्णः कृष्णः सम्पद्यते तं करोति (कृष्ण + च्चि = कृष्णी + च्चि = कृष्णी + करोति) कृष्णीकरोति; न ब्रह्मा अब्रह्मा अब्रह्मा ब्रह्मा सम्पद्यते ब्रह्मीभवति; similarly गङ्गीम्यात्: दीपाभूतमहः 'the day is changed into the night', दिवाभूता रात्रिः 'the night has become like the day,' शुचीभवति, पट्टम्यात्, मात्रीभवति, मात्रीकरोति, &c. अरूकरोति, उन्मनीस्यात्, उच्चक्षूकरोति, विचेतीकरोति, विरजीकरोति, &c.

आ—is affixed like च्चि to (1) दुःख when the meaning is 'troubling one who ought not to be troubled'; दुःखाकरोति स्वामिनम्; —(2) सुख and प्रिय in the sense of 'pleasing one who ought to be pleased,' &c.; सुखाकरोति, प्रियाकरोति गुहं (अनुकूलाचरणेन आनन्दयति Sid. Kau.);—(3) शल; शलाकरोति मांसम् *i. e.* 'roasts it';—(4) सत्य; सत्याकरोति भाण्डं वणिक् *i. e.* 'settles its price';—(5) and to onomatopœic words not followed by इति and containing more than one vowel, the words beings reduplicated; पटत्—पटपटाकरोति 'utters the words पटत्, पटत्.

सात्—is optionally affixed like च्चि but when the change meant is

† अस्य च्चौ । Pân. VII. 4. 32. अवर्णस्य ईत्स्यात् च्चौ । Sid. Kau. अव्ययस्य ध्वावीत्वं नेति वाच्यम् । Vârt. च्चौ च Pân. VII. 4. 26. अरुर्भनश्च-क्षुश्चेतोरदोरजसां लोपश्च । Pân. V. 4. 51.

complete * ; (कृत्स्नं शब्दं अग्निः सम्पद्यते) अग्निसाद्भवति 'is completely changed to fire;' (also अग्नीभवति); भस्मसात् करोति 'completely reduces to ashes;' in the case of this affix the forms of पद् with सम् are also added; अग्निसात्सम्पद्यते अग्निसाद्भवति शब्दम् , जलसात्सम्पद्यते, जलीभवति लवणम् ; सात् also conveys the sense of 'making over or delivering something to another' &c.; राजसात्सम्पद्यते, राजसात्करोति; सात् and त्रा are similarly added when something is to be given to another; विप्रत्राकरोति, विप्रत्रासम्पद्यते; विप्रसात्करोति &c.

N. B. The derivatives formed by means of the affix सात् do not share the properties of prepositions; the verbal indecl., therefore, from अग्निसात्करोति is अग्निसाहूँत्वा and not—कृत्य.

ADVERBS OF TIME IRREGULARLY FORMED FROM NOUNS:—

समाने अहनि मद्यः 'the same day'; पूर्वस्मिन्वत्सरे परत् 'last year'; पूर्वतरे वत्सरे परारि 'the year before the last'; अस्मिन्संवत्सरे ऐषमः 'this year'; परस्मिन्नहनि परेशवि 'the other day', अस्मिन्नहनि अद्य 'to-day'; पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वद्युः 'yesterday'; अन्यस्मिन्नहनि अन्यद्युः 'the other or following day'; उभयोरहोः उभय-ये-द्युः 'both the days.' *

Chapter X.

Gender.

§ 344. No definite rules can be laid down for the determination of the gender of words in Sanskrit. It can best be studied

* विभाषा साति कात्स्न्ये । Pân. V. 4. 52.

from the dictionary or from usage. The following hints, however, may be useful to the student in the majority of cases.

1. MASCULINE WORDS.

§ 345. Verbal derivatives formed by the affixes अ and न, and इ added to the roots दा and धा; *e. g.* पाकः, त्यागः, करः, गरः any beverage or drink, poison, गोचरः range, scope, यज्ञः, विघ्नः, आधिः mental pain or anguish, निधिः a treasure, &c.

Exceptions:—वाचना *fem.* and भय, लिङ्ग, and भग all *neu.*

§ 346. Words ending in ड and those having क्, ट्, ण्, थ्, न्, भ्, म्, य्, र् or स्, for their penultimate; as प्रभुः, भानुः, इक्षुः, स्तवकः 'a bunch of flowers' &c., घटः, पाषाणः; शोथः 'a swelling,' फेनः, दीपः, स्तम्भः, सोमः, समयः, धुरः 'a razor', अङ्गुरः, वृषः, वायसः &c.

Exceptions:—Words ending in

(a) ड-धेनु, रज्जु (except when it ends a compound, in which case it is both *mas.* and *fem.*) कुटुम्ब 'the last day of a lunar month on which the moon is invisible,' सरयु 'name of a river,' तनु, कण्ठ्यु and प्रियंगु 'a kind of creeper,' which are all *fem.*; इमंशु जानु, वसु, 'wealth,' अश्रु, जनु, 'lac,' त्रपु 'tin or lead,' तालु, दारु, मधु 'honey,' स्वादु 'relish,' वस्तु and मस्तु 'sour cream,' which are all *neuter*.

(b) क-चिबुक 'the chin,' शालूक, प्रातिपदिक, अंशुक 'a garment, उत्सक 'a fire brand.'

(c) ट and ण—किरीट, मुकुट, ललाट, शृङ्गाट 'a place where four roads meet;,' कृण, लवण, पर्ण, उष्ण.

(d) थ and न—काष्ठ, पृष्ठ, रिक्थ 'property left at death,' उक्थ 'a hymn of the Sāmaveda,' 'a kind of sacrifice. जघन, अजिन 'the hairy skin of a black antelope,' तुहिन 'snow,' कानन,

विपिन, वन, वृजिन 'sin', वेतन, शासन, सोपान 'a flight of steps,' मिथुन, श्मशान, रत्न, चिह्न.

(e) प, भ, म--पाप 'sin', रूप, शिल्प, पुष्प, शष्प 'tender grass', अन्तरीप 'an island', कुङ्कुम 'saffron', रुक्म gold, iron, सिध्म 'a leprous spot', युध्म 'a battle', इध्म, गुल्म, (generally *mas.*) अध्यात्म, knowledge of the soul.

(f) य and र--हृदय, इन्द्रिय, उत्तरीय 'an upper garment', द्वार, अग्र, तंक्र, वक्त्र, वप्र 'lead', छिद्र, नीर, कृच्छ्र, रन्त्र. श्वन्न, अस्र, तिमिर, विचित्र, केयूर, उदर, शरीर, कन्दर 'dry ginger' पञ्जर 'a cage', जठर, अजिर 'a courtyard,' वैर, चत्वर, पुष्कर, गव्हर, कुहर 'a cave,' कुटीर 'a hut' (*m.* also, कुलीर a crab,' काश्मीर 'name of a country': अम्बर, शिशिर, तन्त्र a loom, the ritual &c., यन्त्र, क्षत्र, क्षेत्र, मित्र, कलत्र, चित्र, सूत्र. नेत्र, गोत्र a family, अङ्गुलित्र a finger-armour, शस्त्र, शास्त्र, वस्त्र, पत्र, पात्र, शुक्र.

(g) ष and स--ऋजीष 'a frying pan' 'अम्बरीष 'a frying pan,' 'पीयूष' पुरीष, किल्मिष 'sin, guilt,' कल्मष 'sin, stain,' (sometimes *mas.*), विस, वुस 'chaff' साहस,

which (b. g.) are all *neuter*.

§ 347. The words देव, दैत्य, मनुष्य, पर्वत, समुद्र, स्वर्ग, मेघ, किरण, दिवस, असि, शर, यज्ञ. आत्मा, नख (also *neu.*). केश, दन्त, कण्ठ, गल, स्तन, भुज, गुल्फ, and their synonyms, and words expressive of the measures of corn &c., such as कुडव &c.

Exceptions—घो *fem.*, दिव् *fem.*, खारी *fem.*, मानिका *fem.* 'a kind of weight,' त्रिविष्टप *neu*; दिन *neu.*; अहन् *neu.*; and अभ *neu.*

§ 348. The words दारा: 'a wife,' अक्षता: 'uninjured rice,' लाजा: 'fried rice,' असव: 'life (the vital airs in the body)' and गृहा: 'a house,' which are always used in the plural.

§ 349. The words नाडीत्रण 'sinus, a kind of ulcer.' अपाङ्ग the corner of the eye, जनपद, मरुत्, गरुत् 'a wing,' ऋत्विज्, ऋषि, राशि, ग्रन्थि, कृमि, ध्वान्, बलि, मौलि, रवि, कपि, मुनि, ध्वज, गज, मुञ्ज 'a kind of grass (of which the girdle of a Brāhmaṇa ought to be made)' पुञ्ज, हस्त, कुन्त, 'a spear,' अन्त, व्रात 'a collection,' वात, इत, धूर्त, सूत, चूत, 'the mango tree,' मुहूर्त, षण्ड 'a eunuch,' करण्ड, मुण्ड, ' name of a demon,' पाखण्ड a heretic, शिखण्ड a lock of hair, a peacock's tail, वंश, अंश, पुरोडाश 'a kind of sacrificial offering', ऋद, कन्द, कुन्द name of Viṣṇu, a kind of flower (also *neu.* in this sense, sometimes), विशेष, बुद्बुद, शब्द, अर्घ, पथिन्, मथिन् 'a churning handle,' ऋभुक्षिन् name of Indra, स्तम्ब, नितम्ब, पूग 'a multitude, the betel-nut tree,' पल्लव, कफ, रेफ, कटाह 'large frying pan' &c., मट, मणि, तरङ्ग, तुरङ्ग, गन्ध, स्कन्ध, मृदङ्ग, सङ्ग, पुंख the butt-end of an arrow to which the feathers are attached, अतिथि, कुक्षि and अञ्जलि.

II. FEMININE WORDS.

§ 350. Verbal derivatives formed by the terminations अनि, मि, नि, ति, ई and ऊ; as अवनिः, भूमिः, ग्लानिः, गतिः, लक्ष्मीः, चमूः; &c.

Exceptions:—वह्नि, अग्नि, and घृणि all *mas.*

§ 351. (*a*) All the numerals from 20-99, monosyllabic words in ई and such as are formed by the affix ता; विंशति; श्रीः तनुता, &c.

(*b*) The synonyms of भूमि, सरित्, लता and वनिता and these words themselves.

Exceptions:—स्रोतस् *n.* and यादस् *n.* both meaning a 'river.'

§ 352. The words भा, सुज् 'a sacrificial ladle,' स्रज्, दिक्, उष्णिष्, 'a Vedic metre,' उपानह्, प्राष्टष्, विप्रुष् 'a drop,' रुष्, त्विष्, तृष्, नाडि रुचि, वीचि, नालि 'a tubular vessel of the body, a hollow lotus stalk,

क्रिकि a 'kind of bird', केलि, छवि, रात्रि, शङ्कुलि 'the orifice of the ear, a kind of cake', राजि, कुटि 'a cottage,' वर्ति, भुकुटि, वुटि 'a moment', वलि, पंक्ति, दर्वि-र्वी, वेदि-दी. खनि-नी 'a mine (of jewels &c.)' शनि-नी 'a kind of cucumber', अश्रि-श्री 'the edge of a sword', कृषि-षी, औषधि-धी, कटि-टी. अङ्गलि-ली, प्रतिपत्. आपद्, विपद्, सम्पद्, शरत्, संसद्, परिषद्, उषस्, संविद् 'knowledge, consciousness', क्षुप्, समिष्, आशिष्, धुर, पुर, गिर, द्वार, त्वच्, यवाण् 'water gruel'. नौ, स्फिच् 'buttocks,' चुह्नि, खारी, तारा, धारा ज्योत्स्ना, शलाका and काष्ठा 'a limit or boundary.'

§ 353. अप्, सुमनस् when it means 'a flower,' समा a year, सिकता वर्षा and अप्सरस् which are always used in the plural.*

NEUTER WORDS.

§ 354. Words ending in the Kṛt affixes अन and त and the Taddhita affixes त्व, य, एय, अक, and ईयः गमनं, हसनं, गीतं; शुक्लत्वं, धावत्यं, स्तेयं (स्तेनस्य भावः), सख्यं, कापेयं (कपेर्भावः) 'the monkey species' आधिपत्यं, औष्ट्रं (उष्ट्रस्य भावः), द्वैहायनं 'a period of two years,' पैतापुत्रकं, &c.

§ 355. Words ending in इस् and उस्; in मन् and अस् and having two vowels in them; in त्र and such as have ल for their penultimate; सर्पिस् 'liquid ghee,' ज्योतिष्, धनुष्, चर्मन्, वर्मन्, 'an armour,' यशस्, मनस्, पत्र, छात्र, &c., कुल, कूल, स्थल &c.

Exceptions:—

(a) छदिस् fem. 'the roof of a carriage or house' and सीमन् fem. 'a boundary'.

(b) भूत्र, अमित्र (न मित्रम्), छात्र 'pupil', पुत्र, मन्त्र, वृत्र 'name

* असुमनस्समासिकानवर्षाणां बहुत्वं च । Cf. however Sid. Kan. बहुत्वं प्रायिकम् । एकापि सिकता तैलदानेऽसमर्थेति अर्थवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् । समां समां विजायेत इत्यत्र समायां समायामिति भाष्याच्च । &c.

of a demon,' and उष्ट्र all *mas.*; यात्रा, मात्रा, भस्त्रा 'a smith's bellows,' दंष्ट्रा, वस्त्रा 'a leather strap,' all *fem.*

(c) and तूल, उपल, ताल, कुसूल 'a granary or store house for corn' तरल 'the middle gem of a necklace' कस्मल, देवल 'a Brāhmaṇa who attends on an idol,' and वृषल which are all *mas.*

§ 356. Words denoting fruits, and all numerals from शत upwards, except शङ्कु *mas.*, लक्ष which is also *fem.* and कोटि *fem.*; आश्रं, आमलकं, &c. शतं, सहस्रं &c.

§ 357. The words मुख, नयन, लोह, वन, मांस, रुधिर, कार्ष्णिक 'a bow,' &c., विवर, जल, हल, धन, बल, अन्न, कुसुम, शुल्ब 'copper', पत्तन, रण and their synonyms.

Exceptions:—सीर 'a plough', अर्थ 'wealth', ओदन 'cooked rice', आहव 'a battle'; संग्राम 'a battle,' all *mas.* and आजि 'war,' and अटवी 'a forest,' both *fem.*

§ 358. वियन्, जगत्, पृषन्, 'a drop of water' (generally used in the plural), शकृन् यकृन्, 'the liver', उदधिन् 'buttermilk,' नवनीत, अनृत, अमृत, निमित्त, वित्त, चित्त, पित्त, व्रत, रजत, 'silver,' वृत्त, पलित 'the grey-ness of hair brought on by old age,' श्राद्ध, पीठ, कुण्ड, अङ्ग, अङ्ग, दधि, सक्थि 'the thigh,' अक्षि, आज्य, आस्पद, कण्व 'sin', बीज, धान्य, सस्य, रूप्य silver, a stamped coin, कुप्य, 'a baser metal,' पण्य, धिण्य, a place' हव्य 'an offering offered to the gods' (opposed to the following), कव्य 'an oblation offered to deceased ancestors' (opposed to the preceding), काव्य, सत्य, अपत्य, मूल्य, शिल्प mechanical art, शिक्य 'a loop or sling made of strings', कुल्य, 'a wall', मय, हर्म्य, तुर्य, सैन्य, द्वंद, दुःख, बडिश a fish-hook, पिच्छ, कुटुम्ब, वर saffron, शर 'water,' and अक्ष 'an organ of sense.'

IV. WORDS MASCULINE AND FEMININE.

§ 359. गो, मणि, यष्टि, मुष्टि, पाटलि 'a trumpet sounder,' वस्ति 'the pelvis,' शात्मलि, मासि 'ink, a kind of black powder,' मरीचि. मृत्यु, सिन्धु,

कर्कन्धु, किष्कु 'a measure measuring one hand in length, कण्डु, रेणु, रज्जु (when at the end of a comp.), दुंदुभिः नाभि इधुभिः, इधु, बाहु, अशनि, अरणि, भरणि, दृति, 'a leather strap,' श्रेणि, योनि, and ऊर्भिः.

V. WORDS MASCULINE, AND NEUTER.

§ 360. घृत, भूत, सुस्त, 'a kind of grass', (also सुस्ता), क्ष्वेलित 'play, joke, tremor'. ऐरावत, पुस्त, 'a wooden or earthen doll. वुस्त 'roasted meat,' लोहित 'blood', शृङ्ग, अर्ध, निदाघ, उद्यम, शल्य, दृढ, व्रज 'the name of Gokula., कुञ्ज, कुथ, कूर्च, 'a peacock's feather, the beard', &c., कवच, दर्प, अर्भ 'a kind of eye disease,' अर्ध, दर्भ, पुच्छ कवन्ध, औषध, आयुध, अमृत, दण्ड, मण्ड, 'the scum of boiled rice खण्ड. शव, सैन्धव, पार्श्व, आकाश, कुश, काश, अङ्गुश, कुलिश, गृह मेह, बर्ह 'a peacock's feather', देह, पट्र, पटह अष्टापद 'gold', अम्बुद, दैव, ककुद, मद्गु, 'name of an aquatic bird,' मधु, सीधु, शीधु, सातु, कमण्डलु, सक्तु 'the flour of barley first fried and then ground' (used in the pl.) शालूक 'the root of the water lily,' कण्टक, अनीक, सरक, मोदक, 'spirituous liquor,' also 'the act of drinking liquor, (Vide. Sis. XV 80), मोदक, चषक, 'a drinking cup.' मस्तक, पुस्तक, तटाक, निष्क, शुष्क, वर्चस्क 'lustre, vigour,' पिनाक 'a bow, the bow of Śiva.' भाण्डक, पिण्डक 'incense,' &c., पुलाक 'a lump of boiled rice', वट, लोष्ठ कुट, पट, कपट कपाट, कर्पट 'a rage,' नट 'a kind of plant,' कीट, कट, रण, तोरण, कार्षापण, 'a particular coin,' स्वर्ण, सुवर्ण, व्रण चरण वृषण, विषाण, तृण, तीर्थ. (*n.*) 'a holy place'; 'a descent into water, the stairs of a landing place' &c., (*m.*) a respectable person', (generally used as an affix, as भारतीतीर्थ, &c.); प्रोथ 'the nose or nostrils of a horse' गूथ गूथ, मान, यान. अभिधान, नलिन, पुलित्. उद्यान शयन, आसन, स्थान, चंदन, आलान 'the tie-post or the tie-chain of an elephant,' समान *m.* a friend; *n.* a letter having the same organ of utterance, भवन, वसन, संभावन, वितान, a canopy, विमान. शर्ष, a winnowing basket, कुतप* 'the eighth mubarra of the day'

* अह्ना मुहूर्ता त्रिख्याता दश पञ्च च सर्वदा ।

तत्राष्टमो मुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

(mostly *mas.*) ‘ a musical instrument’; कुणप ‘ a corpse,’ द्वीप, विटप, उडुप, a small boat or the moon; तल्प a bed, जृम्भ ‘ yawning,’ बिंब, संग्राम, दाडिम *m.* the pomegranate tree; *n.* its fruit, कुसुम, आश्रम, क्षेम, क्षौम. होम, उद्दाम, (*m.*) ‘ Varuṇa,’ गोमय, कपाय astringent flavour or taste, मलय, अन्वय, अत्यय, किसलय, चक्र, वप्र, वज्र, सार, वार, *n.* a vessel for holding liquor, a mass of water; पार, क्षीर, तोमर ‘ an iron club, a javelin,’ भृङ्गार, ‘ a kind of vessel’ (*mas.* झारी), मन्दार, उशीर, a kind of fragrant grass,’ (*mas.* वाळा), तिमिर *m. n.* darkness blindness, iron-rust; शिशिर, कन्दर, यृष, करीष ‘ dry cowdung,’ मिष, विष, वर्ष, चमस ‘ a sacrificial vessel of a particular shape,’ अंस, रस, निर्यास exudation of trees, उपवास. कार्पास ‘ any thing made of cotton ’, वास, मास, कास, कंस ‘ a drinking cup,’ मांस, द्रोण, *n.* a wooden vessel or cup, आदक, बाण, काण्ड, वक्त्र, अरण्य, गाण्डीव ‘ the bow of Arjuna,’ शील *m.* a large serpent, मूल, मङ्गल, साल, कमल *m.* the sārasa bird, name of Brahmā; तल, मुसल, कुण्डल, पलल, *m.* ‘ a demon, *n.* flesh,’ मृणाल, बाल, निगाल ‘ a horse’s neck, पलाल ‘ forage,’ बिडाल a cat, the eye-ball, खिल a piece of waste or uncultivated land, शूल, पद्म, उत्पल, *m.* a kind of plant, शत, अयुत, प्रयुत, पत्र the blade of a sword, a knife, पात्र, पवित्र, मूत्र and छत्र *m.* a mushroom; *n.* a parasol, an umbrella.

VI. WORDS FEMININE AND NEUTER.

§ 361. स्थूण-णा ‘ the post or pillar of a house,’ अर्चिस् light, and लक्ष-क्षा one hundred thousand (according to some *m.* also).

Chapter XI.

AVYAYAS OR INDECLINABLES.

§ 362. That is an *Avyaya* whose form remaining the same in

all the genders, numbers and cases, undergoes no change.* The *Avyayas* may be divided into simple and compound ones. The latter are treated of in the chapter on compounds (*Avyayībhāvas* and a few *Bahuvrīhis* and *Tatpurushas*).

§ 363. The indeclinables comprise (I) Prepositions (II) Adverbs, (III) Particles, (IV) Conjunctions, and (V) Interjections.

§ 364. Besides these there are in Sanskrit a few nouns having one inflection only which are treated as indeclinables (*nipātas*); e. g. अन्यत् another (reason), अस्तम् setting, अस्ति that exists, ओम् the well-known sacred syllable om, चनस् satisfaction, food, चाटु coaxing, नमस् a bow, नास्ति non-existence, भूर् the earth, भुवर् sky, वदि the dark fortnight, शम् happiness, शुदि or सुदि the bright fortnight, संवत् a year, स्वाहा food offered to gods, स्वधा food offered to the manes, स्वर् heaven, स्वस्ति happiness &c.

I. PREPOSITIONS.

§ 365. A preposition, styled 'Upasarga or Gāti,' in Sanskrit, is an indeclinable word, having an independent meaning and prefixed to verbs and also to their derivatives. These prepositions modify, intensify and sometimes totally alter the senses of roots †;

* सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यत्र व्येति तदव्ययम् ॥

स्वरादिनिपातमव्ययम् । Pān. I. 1, 37.

† धात्वर्थं बाधते कश्चित्कश्चित्तमनुवर्तते ।

तमेव विशिनष्ट्यन्य उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥

Cf. also *Sid. Kau.* उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

Some think that prepositions have no meaning of their own, but they simply bring to light when prefixed to roots their hidden senses. (Cf. *Sis*, X, 15).

e. g. ग्रह 'to strike,' आह 'to eat, to perform as a sacrifice,' सह 'to contract,' विह 'to sport,' परिह 'to avoid,' &c.' Sometimes they are prefixed without any alteration in the sense.

§ 366. The following are the prepositions (*upasargas*) commonly prefixed to roots:—

अति—'beyond, over'; अतिक्रमः 'overstepping' or 'going beyond,' अतिसर्जन 'a gift'; &c.

अधि—'over, above,' &c.; अधिगमः 'going up, acquisition,' अधिकारः 'high office or power,' अधिश्चेष्टः 'censure,' &c.

अनु—'after, behind, along,' &c.; अनुक्रमणं 'following,' अनुकृतिः 'imitation,' अनुग्रहः 'favour,' &c.

अप—'away from, away,' अपनयनं 'the act of taking away,' अपह 'to plunder, seize,' &c. अपकारः 'harm, wrong,' &c.

अपि (sometimes पि)—'near to,' 'over,' 'taking to,' &c.; आपेगम् 'to be resolved into or reduced to*' अपिधानं or पिधानं 'a covering,' अप्ययः 'destruction,' &c.

This pre. is more commonly used as an independent adverb having a cumulative force in classical Sanskrit.

अधि—'towards, near to,' &c.; अधिगम 'to go towards,' अभिजनः 'noble descent or family,' अभिमानः 'self-respect,' अभिधृ 'to defeat,' &c.

अव (sometimes व; see अपि and ft. note)—'away, off, down,' &c. अव—or वगाह 'to plunge into,' अवतारः 'descent,' अवगीत 'reproached,' अवमन् 'to disrespect,' &c.

* Cf. कारणेन अविगच्छत् कारणं, &c. Shâkira Bhâshya. According to the grammarian Bhâguri the prepositions अपि and अव may optionally lose their अ-वहि भागुरिरलोपनवाप्योरुभयोरपि । Sid. Kan.).

आ—‘up to, towards, all round, a little,’ &c. आच्छद् to cover all round,’ आकारः ‘form or shape (within due bounds),’ आकाशः ‘that which shines all round’ *i. e.* the ‘ether’, आकम्प ‘to shake a little’, &c.

उत्—‘upon,’ &c.; उद्गम ‘to go up’, उद्यमः ‘industry,’ उत्सर्गः ‘pouring out, hence a gift, a general rule,’ &c.

उप—‘near to, towards, by the side of’, &c.; उपया ‘to go near to,’ उपकृति *f.* ‘an obligation,’ उपरति ‘death,’ उपस्थानं ‘praise, worship,’ उपमिति *f.* ‘comparison,’ &c.

दुस्—‘bad, hard to be done,’ &c.; दुराचारः ‘bad conduct,’ दुष्कर ‘hard to be done,’ दुःसह ‘difficult to be borne,’ &c.

नि—‘in, into, great, opposed to,’ &c.; निकृ to ‘insult,’ निकेत ‘a house,’ निचय ‘a heap, a great collection,’ निपीत ‘drunk in,’ निदेश ‘a command,’ &c.

निस्—‘out of, away from; without,’ &c. निःसृ ‘to issue out,’ निर्गमः ‘a passage out,’ निर्दोष ‘out of *i. e.* free from blame,’ निःशक ‘without doubt,’ &c.

परा—‘away, back, opposed to,’ &c. पराकृ ‘to reject, to despise,’ पराक्रम ‘to act bravely,’ परागत ‘gone away,’ परावृत् ‘turn back,’ पराजय ‘what is opposed to victory, defeat’ &c.

परि—‘all round, about,’ &c.; परिधा ‘to place all round’ *i. e.* ‘to put on or wear,’ परिधिः ‘a wall,’ &c. that surrounds, परिणामः ‘ripening, maturity,’ परिगणना ‘counting all round, *i. e.* a complete enumeration’, &c.

प्रति—‘towards, back, in return, in oppositon to,’ &c.; प्रतिगम ‘to go towards’; प्रतिभाषण ‘a speech in return, an answer’; प्रति-ती-कारः ‘an act in opposition to’ *i. e.* ‘a remedy’ &c.

वि—'apart, separate from, reverse to,' &c.; विचल् 'to move apart,'
 वियुज् 'to be separated,' विक्री opp. of क्री 'to sell,' to
 buy &c.; sometimes this has an intensive force.

सम्—'together with, excellent, full,' &c.; संगम्, to be united.
 संस्कारः 'perfection,' संस्कृति 'refinement,' संहारः 'destruc-
 tion, contraction,' &c.

सु—'well, thorough,' &c.; (in this sense it is opposed to दुस्),
 सकृतं 'done well,' सुशासित 'thoroughly trained, well go-
 verned,' &c. It is also used in the sense of 'very, ex-
 cessively'; समहत् very great.

§ 367. Two or more of these prepositions may also be com-
 bined and prefixed; e. g. अभिनिविस् 'to enter into with resolution,'
 समुपागम् 'to come in close contact with,' &c.

§ 368. When used in a compound the verb may be omitted
 after the prepositions अति, अधि, अनु, अप, अव, अभि, उप, परि and
 प्रति; as अतिक्रान्तो मालां अतिमालः &c. Vide § 232.

§ 369. There are several other words, also styled *Gāti* by
 Sanskrit grammarians, used prepositionally. These are prefixed to
 certain roots only. We give the more important of them below.

(a) अच्छ* 'towards' is prefixed to वद् and to roots implying mo-
 tion; अच्छगम्य-गत्य 'going near', अच्छपतन् 'flying towards,' अच्छोय
 having spoken to.'

(b) (I) अन्वाजे 'giving strength to the weak,' अर्क in the sense
 of 'decorating,' ऊरी, उररी, ऊररी all implying 'assent, acceptance
 or promise,' खात् and similar imitative sounds, असत् and सुत् in
 the sense of 'dishonouring or honouring,' प्राध्वं denoting 'fasten-
 ing', &c. are prefixed to कृ; अन्वाजेकरणम्, ऊरीकरणम्, असत्कारः
 सत्कृत्य, खात्कृत्य, प्राध्वंकरणम्, &c.

* अच्छात्यर्थवद्भ्यु । Pān. 1. 4. 69.

(2) नमः, प्रादुः, मिथ्या, वशे, साक्षात् and some other words may be optionally prefixed to कृ or remain separate; नमस्कारः; वशेकृ or वशे कृ 'to bring under subjection'. साक्षात् कृ or साक्षात्कृ 'to make manifest', &c.

(c) अन्तर् is prefixed to roots meaning 'to go', धा, भू and similar roots; अन्तरित्य 'having disappeared,' अन्तर्धानं 'disappearance,' अन्तर्भूत, &c.

(d) अस्तम् is prefixed to roots implying motion; अस्तमयः 'setting,' अस्तंगत 'set,' अस्तंती 'to cause to set, to lead to destruction,' &c.

(e) आविः, and प्रादुः are prefixed to कृ, अस् and भू and तिरस् to भू, धा and similar roots, and optionally to कृ; आविष्करणं, आविर्भवनं 'manifestation,' प्रादुर्-आविर्भूत 'manifested,' &c.; तिरोभूय 'vanishing out of sight,' तिरोधानं 'disappearance,' &c.

(f) पुरः is prefixed to कृ, भू, गम् &c.; पुरस्कृत 'placed before, headed by,' पुरोगत 'gone in the front,' &c.

§ 370. Several nouns, substantive and adjective, may be prefixed to the roots कृ, भू, and अस् to form what are called in Sanskrit 'cvi-derivatives' (Vide Chap. IX. sec. III.) कृष्ण + करणम् = कृष्णिकरणम्, धन + भूत = धनीभूतः Such nouns are also termed '*Gati*.'

§ 371. Like prepositions may be further used the words to which the Taddhita affix सात् is affixed; अग्निसात्कृ 'to consign to flames,' भस्मसात्कृतः 'reduced to ashes, राज-साद्भूता 'made over to the king.' &c. (vide p. 216.)

II Adverbs.

§ 372. Adverbs are either primitive or derived from nouns, pronouns or numerals. As adverbs may also be further used the

Acc. sing. *neu.* of nouns and adjectives; and sometimes the sing. of other cases also; सत्यम् 'truthfully,' मृदु 'softly,' सुखम् 'happily,' लघु quickly, निर्भरम्, अवश्यम्, अत्यन्तम्, बलवत् strongly, सूर्यः again &c.; दुःखेन, 'painfully,' सुखेन, धर्मेण virtuously, justly, दक्षिणेन, उत्तरेण, अशेषेण, चिरेण after a long time, क्षणेन &c.; चिराय, चिररात्राय for a long time, अर्थाय for the sake of; बलात् forcibly, इषात्, शोकात्, दूरात्, तस्मात्, कस्मात् &c., चिरात् for a long time, दूरात्, उतगात् &c.; स्थाने 'properly,' दूरे, प्रभाते, प्राहे, अग्रे, एकपरे at once, सपदि, कृते, समीपे, अभ्यासे near, &c.

N. B. Adverbs formed from pronouns and numerals are given in their proper places; while those formed from nouns are given in Chapter IX.

§ 373. In the following list are alphabetically arranged almost all the words used adverbially in Sanskrit.—

अकस्मात् Suddenly, all at once.

अग्रतस् In front of, before.

अग्रे In front of, before,
ahead, at first.

अचिरम् }
अचिरात् } Not long since, re-
अचिरेण } cently, quickly.
अचिराय }

अजस्रम् Ever, constantly.

अज्ञानतस् Through ignorance.

अज्ञप्ता Rightly, correctly, pro-
perly.

अन्तर् In, into.

अतः From this, on this account
&c.

अतीव Exceedingly; rising super-
rior to; with the Acc., as अ-
तीवान्यान् भविष्यावः M. B.

अत्र Here.

अथ Then, afterwards.

अथ किम् Yes.

अद्वा Truly, certainly, indeed.

अद्य Today, this day.

अद्यत्वे Now, now-a-days.

अध }
अधम् } Below, down.
अधस्तात् }

अपरम् Again, moreover.

अपर्युः On the following day

अधुना Now, at this time.

अनिशम् Incessantly, ceaselessly.
 अन्तरं { Except, without, in-
 अन्तरा { side.
 अन्तरेण {
 अन्तरे { Between, amidst.
 अन्यच्च { Again, moreover, be-
 अन्यत् { sides.
 अन्यत्र Elsewhere, in another place.
 अन्यथा Otherwise, in a different manner.
 अनितः Near, close by, in the proximity of.
 अभीक्ष्णम् Frequently, repeatedly.
 अम् Quickly; little.
 अमा Together with, in company with.
 अमुत्र There, in the next world, above.
 अरम् Quickly.
 अर्वाङ् Before.
 अलम् Enough, sufficient for. It is a prefix also.
 अवम् Without, on the outside.
 असकृत् Repeatedly, often and often.
 असंप्रति { Improperly, unfitly.
 असांप्रतम् {
 अहाय Instantly, speedily.
 आनुपक् { Uninterruptedly, one
 आनुपद् { after another.

आरात् Near, in the vicinity of, At a distance.
 आर्यहृलम् Forcibly [Pān. I. 1.47].
 आविस् Openly, before the eyes.
 इतस् Hence.
 इतस्तत् Hither and thither, to and fro, here and there &c.
 इति In this manner, so.
 इतरम् Again.
 इतरेषुम् On another day, the other day.
 इतिह Thus indeed, quite in conformity to tradition.
 इत्थम् Thus, so, in this manner.
 इदानीम् Just now, at this moment.
 इद्वा Truly
 इह Here.
 ईषत् Slightly, little.
 उच्चैस् Loudly.
 उत्तरम् Then.
 उत्तरेषुम् On the day following
 उपांशु Secretly, in private.
 उभयतस् From both sides.
 उभययुस् { On both days.
 उभयेषुस् {
 उषा Early in the morning, at dawn.
 ऋतम् { truly, truthfully.
 ऋधक् {

ऋते without, except.
 एकत्र together, in one place.
 एकदा once, once upon a time.
 एकथा in one way, singly, at the same time.
 एकपदे all at once, suddenly.
 एतर्हि Now, at present.
 एव Just, quite.
 एवम् Thus, so.
 ओम् so be it.
 कश्चित् } I trust, hope, &c.
 कश्चन }
 कथम् How, in what way.
 कथञ्चन } With great difficulty.
 कथञ्चित् } With great effort.
 कथन्नाम How indeed, how possibly.
 कदा When, at what time.
 कदाचित् One time, once upon a time.
 न कदाचित् Never.
 कम used as an enclitic.
 कर्हि When, at what time ?
 कर्हिचित् At any time.
 किङ्किल What a pity.
 किञ्च Moreover, further, again.
 किञ्चन } To a certain degree,
 किञ्चित् } little, somewhat.
 किन्तु But, yet, nevertheless, however.
 किन्तु What indeed, whether.

किम् who, what, which.
 किमुत How much more.
 किमुद् What, how.
 किंवा Or.
 किंस्वित् Whether, how.
 किल Verily, indeed, assuredly.
 किमु What then, how much more, &c.
 कुतम् Whence, from where.
 कुत्र Where, in which place.
 कुत्रचित् Somewhere, any where.
 कुर्वित् Much.
 कुपत् In the best manner.
 कूपत् In a good manner.
 कृतम् Enough, no more of.
 केवलम् only, merely, simply.
 क्व Whither, where.
 क्वचित् In some place.
 न क्वचित् Nowhere.
 खलु Certainly, surely, indeed.
 चिरम् A long time. The singular of any of the oblique cases of this word may be used adverbially in the sense of 'long,' 'for a long time,' as चिरेण, चिराय, &c.
 चिररात्राय For a period of many nights, long.
 जातु Perhaps, sometimes.
 जोषम् Silently.

ज्योक् Soon.

आदिति } Quickly, at once.
आगीति }

तद् Therefore

ततस् Therefore, consequently.

तत्र Then, in that case, &c.

तदा Then, at that time, in that case.

तदानीम् then, at that time.

तथा So, in that manner, as surely as.

तथाहि As for instance, to be more plain, &c.

तस्मात् From that, therefore.

तर्हि Then, at that time.

तावत् In the first place, &c.

तिरस् } Crookedly, across, in
तिर्वक् } directly, badly.

नृष्णीम् } Silently, without
नृष्णीकम् } speaking or noise.

तेन By that, on that account.

दिवा By day.

सिष्टया Fortunately, luckily.

दुष्ट } Ill, wickedly.
दुस्तमम् }

दूरम् To a distance, deeply, highly

दीपा At night.

द्राक् } Quickly, forthwith,
द्राङ् } immediately.

धुवम् Certainly.

नकिम् } Not so.

नकिर् }

नक्तम् By night.

न Not.

नवरम् But.

नह } Not so, not at all.

नहि }

नाना In various way distinctly, separately.

नाम By name; indeed, certainly probably, perhaps.

निकषा Near, close by.

निकामम् Very much, exceedingly, to one's satisfaction, agreeably to desire.

ननम् Certainly, assuredly, most probably.

नो Not.

परम् Then, over, out of.

परशः Day after to-morrow.

परितः Around, on all sides, all round.

परेषवि } The other day, to-morrow
पेरकुः }

पर्याप्तम् To one's satisfaction, sufficiently; willingly.

पशु Well, behold ! see !

पश्चात् Behind, backwards, at last, afterwards.

पुनः Again.

पुनः पुनः Again and again, repeatedly,

पुरतस् }
पुरः } Before, in front.
पुरस्तात् }

पुरा In former times, of yore, at first.

पूर्वतः In or to the east, before, in front of, &c.

पूर्वेद्युः On the former day, yesterday.

पृथक् Severally, apart from.

प्रकामम् } Exceedingly,
प्रकामतः } at will, with pleasure.

प्रगे In the morning.

प्रतान् Extensively.

प्रताम् }
प्रशाम् } Being exhausted.

प्रतिदिनम् Every day.

प्रत्युत On the contrary, on the other hand, rather, &c.

प्रवाहिका } On high, at the same
प्रवाहुकम् } time.

प्रसन्न Forcibly, violently, exceedingly, much.

प्राक् Before, at first; in or to the east.

प्रातर In the morning.

प्राध्वम् Crookedly, in an opposite manner, favourably.

प्रायः Mostly.

प्राहे In the noon.

प्रेत्य After death.

बलवत् } Forcibly, powerfully,
बलात् } excessively.

बहिः Out, beside, except.

भाजक् Quickly,

भूयः Exceedingly, again and again.

भृशम् Greatly, exceedingly, repeatedly.

मंहु Quickly, immediately.

मनाक् A little, slightly, slowly, tardily.

माकिम् } Except.
माकिर् }

माचिरम् Without delay, immediately.

मिथः } To each other, secretly.
मियो }

मिथ्या Wrongly, incorrectly, to no purpose, in vain.

मुधा To no purpose, in vain, unprofitably, wrongly.

मुहुर् Often, again and again.

मृया Falsely, lyingly, in vain.

यत् Since.

यतः Since, for which reason, wherefore.

यत्र Where, in which place.

यथा As, namely.

यथाकथा Somehow.

यथाक्रमम् In due order.

यथातथा In the manner mentioned, just as required.

यदा When.

*यावत् As much as, as long as.

युक् Badly.

युगपत् at once, simultaneously.

युत् Badly.

-वत्-Like.

वाव Only.

विना Except.

विषु Exceedingly. १.

विहायसा High up in the sky.

वृथा In vain.

वै Verily, to be sure.

शनैः Gently.

शश्वत् Always.

एकम् Quickly.

एकदा Once.

संक्षु Hurriedly, quickly.

सजुष् Along with.

सत् well.

सततम् Always.

सदा Always.

सद्यः At once.

सनत् }
सना } Perpetually, always.
सनात् }

सनुत् Stealthily, under cover.

सपादि At once, the very moment.

समन्ततः All round.

समम् Equally.

समया Near.

समीपम् }
समीपे } Near, in one's presence.

समीचीनम् Well, properly.

समुपजोषम् joyfully, gladly.

सम्प्रति Now.

सम्मुखम् Face to face, in front.

सम्यक् Well, in a good manner.

सर्वतः On all sides, perfectly.

सर्वत्र Everywhere.

सर्वदा Always.

सह Together with, along with.

सहसा All at once, suddenly.

सहितम् Together with, along with.

साकम् With.

साक्षात् In the presence of, in person, in a bodily form.

सावि crookedly, in a sidelong manner.

सार्धम् With.

सामि Half.

* When पुरा and यावत् are prefixed to a personal form of the Present Tense, it has the sense of the Future Tense.

साम्प्रतम् Now, at present, fitly,
properly.

सायम् In the evening.

सुकम् Very much.

सुधा In vain, to no purpose.

सुधु Well, in a good manner.

स्वयम् Oneself, spontaneously.

हि Because; indeed, surely.

हिरुक् Without, except.

हेतोः { On account of, because of.
हेतौ }

ह्यम् Yesterday.

III. PARTICLES.

§ 374. The particles are either used as expletives or intensives; some of these are किल, खलु, च, तु, वै, हि, &c.

§ 375. The following particles are used with certain words:—
अद्—अद्भुतं 'a wonder'.

का—कापुरुषः 'a bad man,' कोष्णं 'luke-warm,' काजलं 'a little water'.

कु—कुकृत्यं 'a bad deed'.

यन् { किञ्चित्, कश्चित्, कश्चन, किञ्चन &c.
चित् }

न—is generally changed to अ or अन् when prefixed to words beginning with a consonant or a vowel respectively. This particle has six different senses* (1) सादृश्य 'likeness or 'resemblance'; as अत्राद्भुतः 'one not a Brâhmaṇa, but resembling a Brâhmaṇa' (wearing the sacred thread, &c.) i. e. 'a Kshatriya or a Vais'ya'; (2) अभाव 'absence or negation'; अज्ञानं 'the absence of knowledge'; (3) अन्यत्वं 'difference from'; as अयं अपटः 'this is something different from a cloth' i. e. 'a jar' or so; (4) अल्पता 'little-

* These are given in the following couplet:—

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता ।

अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थः षट् प्रकीर्तिताः ॥

ness' or 'smallness'; as अनुदरा कन्या 'a girl having a slender waist'; (5) अप्राप्त्य 'badness, unfitness', &c. अकार्य 'something unfit to be done', अकालः 'an improper time, not a favourable opportunity,' and lastly (6) विरोध or 'opposition'; अनीतिः 'non-morality, immorality'; असुरः 'opposed to a god' *i. e.* 'a demon'.

स्म—is generally used as an expletive. Used with a form of the present tense of a verb, it gives it the sense of the past tense; as भवति स्म *i. e.* अभवत्. When used with the particle मा it has an intensive force; as मा स्म शोके मनः कृथाः &c.

वित्—is added to किं and other indeclinables and asks a question or implies a doubt; किंस्वित्, आहोस्वित्, &c.

स्वी—is used with कृ and its derivatives like a preposition in the sense of 'acceptance'; स्वीकारः, स्वीकृतम्, &c.

IV. CONJUNCTIONS.

§ 376. The following are the principal conjunctions in Sanskrit:—

- (a) Copulative अथ, अथो, उत, च, किंच, &c.
- (b) Disjunctive वा, वा...वा, &c.
- (c) Adversative अथवा, तु, किंतु, किंवा, &c.
- (d) Conditional चेत्, यदि, यवापि, नेत्, नोचेत्, वेद् (used in sacrificial ceremonies), &c.
- (e) Causal हि, तस्तेन, &c.
- (f) Interrogative आहो, आहोस्वित्, उत, उताहो, किं, किंतु, किं-मुत, किंस्वित्, ननु, नवा, उ, &c.
- (g) Affirmative and negative अङ्गः, अथ किम्, आम्, अहम् &c.
- (h) Conjunctions of time यावत्-तावत्, यदा, तदा &c.
- (i) अथ and इति are used to mark the beginning and the close of a work respectively.

V. INTERJECTIONS.

§ 377. "The interjection is not properly a part of speech, as it does not enter into the construction of sentences. It is sudden exclamation prompted by some strong feeling or emotion. There are various utterances suited to the different emotions of the mind:"—*Prof. Bain*.

(a) These are—आ, इ, उ, ए, ऐ, ओ, अह, अहह, अहो, वत, ह, हा, हाहा, &c. expressive of wonder, grief, or regret, &c.

(b) किम्, बिम्, &c. expressive of contempt.

(c) हा, वत, &c. expressing sorrow, dejection, &c.

(d) हा, हाहा, हन्त showing grief.

(e) आ, हम्, हुम्, &c. expressive of anger, contempt, &c.

(f) हन्त, &c. expressing joy.

(g) There are some interjections used to call attention. Of these

(1) some show respect; such as अङ्ग, अये, अहो, अहो वत, उ, ए, ओ, प्याद्, भोः, हंहो, हे, है, हो, &c.

(2) and others, disrespect or contempt; as अङ्ग, अरे, अवे, रे, रेरे, अरेरे &c.

(3) The exclamations श्रौषद्, वौषद् and वषद् are used when offering oblations to gods or manes; and

(4) स्वाहा and स्वधा when offering oblations to gods and manes respectively.

Chapter XII.

CONJUGATION OF VERBS.

§ 378. There are in Sanskrit—

(a) Two kinds of verbs, Primitive and Derivative.

(b) Six Tenses (कालाः) and four Moods (अर्थाः) which are as follow:—

TENSES.	TECHNICAL NAME.	MOODS	TECHNICAL NAME.
वर्तमानः or Present	लट्*	आज्ञा or Imperative	लोट्.
भूतः or Aorist	लुङ्	विधि or Potential	विधिलिङ्
अनद्यतनभूतः or Imperfect	लङ्	आशीः or Benedictive	आशीर्लिङ्
परोक्षभूतः or Perfect	लिट्	संकेत or Conditional	लृङ्
अनद्यतन- भविष्यन् } or 1st Future	लुट्		
भविष्यन् or 2nd Future	लृट्.		

लृट् or the Subjunctive is used only in the Veda and is therefore termed 'The Vedic Subjunctive.'

Note:—The ten tenses and moods are technically called the ten *Lakaras* in Sanskrit grammars.

(c) Three Voices (प्रयोगाः), the Active Voice (कर्तरिप्र०) as रामः सत्यं भाषते, the Passive Voice (कर्मणिप्र०), as हरिणा फलं भक्ष्येत, and the Impersonal Construction. (भावेप्र०). रामेण गम्यते.

* These technical names are given in the following Kārikā.

लट् वर्तमाने लृट् वेदे भूते लुङ्लृङ्लिटस्तथा ।

विध्याशिषोस्तु लिङ्लोटौ लुट् लृट् लृङ् च भविष्यति ॥

This terminology of Pāṇini, it will be seen, is artificial. Other grammarians use different names. The ten *Lakaras* of Pāṇini are according to their nomenclature, as follow.—भवती (वृत्तिः), अवतनी, ह्यस्तनी. परोक्षा, श्वस्तनी, भविष्यन्ती, पञ्चमी, सप्तमी; क्रियातिपत्ति and आशीः—
'Apte's Guide'.

(d) Two sets of personal terminations, the one called 'Parasmaipada,' the other 'Atmanepada.' Some roots take exclusively the Par. terminations and some the Âtm. ones; while there are others which take either. Several roots again, though Parasmaipadî, become Atmanepadî and *vice versa*, when preceded by certain prepositions or in particular senses. These will be considered in a separate chapter.

§ 379. Primitive verbs or roots are those which originally exist in the language, while derivative verbs are those which may be derived from a parent stock—a root or a noun.

§ 380. Every verb, in Sanskrit, whether primitive or derivative, may be conjugated in the ten tenses and moods given above.

(a) Transitive verbs are conjugated in the Active and Passive voices and intransitive verbs in the Active and the Impersonal form.

§ 381. In each tense and mood there are three numbers, singular, dual and plural, with three persons in each.

§ 382. In four of the tenses and moods given above, *viz.* the Present, the Imperfect, the Imperative and the Potential, the verbs undergo peculiar modifications (विकरण) and these are therefore called Conjugational (सार्वधातुक)^{*} or special tenses and moods; and

* Strictly the term Sârvadhâtuka (belonging to the form of the verbal base) is given by Pânini to the terminations of all the tenses and moods except those of the Perfect and the Benedictive, and to the affixes distinguished by an indicatory s' (झित्) *i. e.* the various conjugational signs of the 9 classes (except that of the eighth), and the terminations of the Present Participle Pars. and Âtm. All other verbal affixes *i. e.* the conjugational signs of the 8th and 10th classes, the affixes added to form the causal base and a few denominatives, the affixes स्य, ता, सु, and य added to the bases of the two futures, the Desiderative and the Aor., and the Passive and the Frequentative respectively, and those forming the Past Participle (Act. and Pass.), the infinitive and the verbal indeclinables, and some others are called Ârdhadhâtuka.

the remaining Non-Conjugational (**अर्धधातुक**) or general. In the former the characteristic marks and terminations of each are mostly added to a special base formed from the root in various ways, while in the latter they are combined with the root itself.

(a) The base (**अङ्ग**) of a root is that form which it assumes before the personal terminations.

§ 383. When a root is capable of taking either *pada*, the *Parasmaipada* (lit. word for another) should be used when the fruit or result of the action of the verb accrues to any other person or thing than the agent, and the *Atmanepada* (lit. word for self) when it refers to the agent. Thus **देवदत्तः यजति** will mean 'Devadatta sacrifices for another (his *Yajamāna*);' while **देवदत्तः यजते** will mean 'Devadatta sacrifices for himself.'

SECTION I.

ACTIVE VOICE.

I. CONJUGATIONAL

or

SPECIAL TENSES AND MOODS.

PRESENT, IMPERFECT, IMPERATIVE and POTENTIAL.

§ 384. With reference to the various moods the verbs are divided into ten conjugational classes by Sanskrit grammarians, each class being denominated after the root which begins it; *viz.* (1) भ्वादि, (2) अशादि, (3) जुहोत्यादि, (4) दिवादि, (5) स्वादि, (6) तुशादि, (7) रुधादि, (8) तनादि, (9) कयादि and (10) चुरादि.

§ 385. The roots contained in the first nine classes and a few of the tenth are primitive roots, while almost all roots of the tenth class, the Causals, Desideratives, Frequentatives, Denominatives, and the roots **गुप्**, **धूप्**, **विष्प्**, **पण्**, **पन्**, **कृत्**, and **कम्** are comprised under the head of Derivative roots.

§ 386. These ten classes may again be conveniently divided into two groups, the first comprising the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and the second the remaining. In the first the base ends in अ and remains unchanged throughout; while in the second it does not end in अ and is changeable.

I. GROUP 1.

ROOTS WITH UNCHANGEABLE BASES.

(1st, 4th, 6th, and 10th, classes).

§ 387. Terminations :—

Present.

	Par.				Âtm.		
	S.	D.	P.		S.	D.	P.
1.	मि	वस्	मस्		इ	वहे	महे
2.	सि	यस्	य		से	इये	ध्वे
3.	ति	तस्	अन्ति		ते	इते	अन्ते

Imperfect.

	S.	D.	P.		S.	D.	P.
1.	अम्	व	म		इ	वहि	महि
2.	स्	तम्	त		याम्	इयाम्	ध्वम्
3.	त्	ताम्	अन्		त	इताम्	अन्त

Imperative.

	S.	D.	P.		S.	D.	P.
1.	आनि	आव	आम		ऐ	आवहै	आमहै
2.	—*	तम्	त		स्व	इयाम्	ध्वम्
3.	तु*	ताम्	अन्तु		ताम्	इताम्	अन्ताम्

* तात् is optionally added in the 2nd and 3rd person singulars when the Imperative has a benedictive sense.

Potential.

Par.			Âtm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. ईयम्	ईव	ईम	ईय	ईवहि	ईमहि
2. ईः	ईतम्	ईत	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
3. ईत्	ईताम्	ईयुः	ईत	ईयाताम्	ईरन्

Note:—Terminations beginning with vowels may be called Vowel terminations; those beginning with consonants, Consonantal terminations.

Formation of the base of the roots of the first group:—

§ 388. अ (अप्) is added on to the roots of the First or भ्वादि class * before the terminations. Before this अ the penultimate short and the final vowel of a root take their Guna substitute; e. g. बुध् + ति = बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति = बोधति; जि + अ + ति = जे + अ + ति = जयति; &c.

§ 399. य (यन्) is added on to the final of a root of the Fourth or दिवादि class before the terminations; the radical vowel remains unchanged; e. g. कुप् + ति = कुप् + य + ति = कुप्यति.

§ 390. अ is added on to the roots of the sixth or तुदादि class before which the penultimate vowel remains unchanged, and the final इ, उ, short or long, क् and क् are changed to इय्, उय्, रिय्

* कर्तरि शेष् । दिवादिभ्यः यन् । तुदादिभ्यः ल्यः । Pān. III. 1. 68, 69, 77.

Of about 2200 roots occurring in the Sanskrit language nearly half (about 1076) belong to the first class.

† Vide § 24.

and इर respectively; *e. g.* क्षिप् + ति = क्षिप् + अ + ति = क्षिपति; धु + ति = धुर् + अ + ति = धुवति; रि + अ + ति = रिपति; मृ + अ + ते = म्रियते; गृ + अ + ति = गिर् + अ + ति = गिरति, &c.

§ 391. Roots of the tenth or चुरादि class * add अय before the personal terminations. Before अय (1) the penultimate short vowel (except अ) takes the Guṇa substitute; and the final vowel and the penultimate अ, not prosodically long, take their Vṛddhi substitute; *e. g.* चुर् + ति = चुर् + अय + ति = चोर् + अय + ति = चोरयति; मृ + अय + ति = भौ + अय + ति = भाव् + अय + ति = भावयति; तड् + अय + ति = ताड् + अय + ति = ताडयति; but दण्ड् + अय + ति = दण्डयति, &c.

§ 392. (a)† The preceding अ is lengthened before a conjunctive termination beginning with a semivowel, a nasal or म् or भ्; *e. g.* नयामि &c.

(b) The final अ is dropped before terminations beginning with अ; नय + अन्ति = नयन्ति, &c.

1st. class.

नी P. A. 'to carry.'

Present.

Par.	Âtm.				
1. नयामि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे	नयामहे
2. नयसि	नयथः	नयथ	नयसे	नयेथे	नयध्वे
3. नयति	नयतः	नयन्ति	नयते	नयेते	नयन्ते

* This class contains a few primitive verbs, almost all the roots belonging to it being derivative; besides, all Causals and some Nominal verbs may be regarded as belonging to this class.

† नतो दीर्घो यमि । Pān. VII. 3. 101.

Imperfect.

§ 393. The augment अ is prefixed to roots in this tense. This अ is replaced by आ in the case of roots beginning with a vowel*; this आ forms Vṛddhi with an initial vowel; e. g. अ + इन् + त् = अ + इत् + अ + त् = ऐत्; similarly. ईद्, ऐक्षत्; उद्, औक्षत्; ऊद्, औहत्; ऋच्छत्, आच्छत् &c.

(a) When a preposition (उपसर्ग) is prefixed to a root the augment अ or आ comes between the prep. and the root; e. g. ह् with प्र, प्राहरत्.

बुध् P. 'to know'

ईक्ष् Â. 'to see.'

1. अबोधम्	अबोधाव	अबोधाम	ऐक्षे	ऐक्षावहि	ऐक्षामहि
2. अबोधः	अबोधतम्	अबोधत	ऐक्षथाः	ऐक्षेथाम्	ऐक्षध्वम्
3. अबोधत्	अबोधताम्	अबोधन्	ऐक्षत	ऐक्षेताम्	ऐक्षन्त

नी.

1. अनयम्	अनयाव	अनयाम्	अनये	अनयावहि	अनयामहि
2. अनयः	अनयतम्	अनयत	अनयथाः	अनयेथाम्	अनयध्वम्
3. अनयत्	अनयताम्	अनयन्	अनयत	अनयेताम्	अनयन्त

Imperative.

भू P. 'to be.'

लभ् Â. 'to get.'

1. भवानि	भवाव	भवाम	लभै	लभावहै	लभामहै
2. भव or भवतात्	भवतम्	भवत	लभस्व	लभेथाम्	लभध्वम्
3. भवतु or भवतात्					
	भवताम्	भवन्तु	लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्

Potential.

स्मृ P. 'to remember.'

मुद् A. 'to rejoice.

1. स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम	मोदेय	मोदेवहि	मोदेमहि
2. स्मरे:	स्मरेतम्	स्मरेत	मोदेथा:	मोदेयाथाम्	मोदेध्वम्
3. स्मरेत्	स्मरेताम्	स्मरेयुः	मोदेत	मोदेयाताम्	मोदेरन्

IVth Class.

तुष् P. 'to be pleased.'

युद् A. 'to fight.'

Present.

1. तुष्यामि	तुष्यावः	तुष्यामः	युध्ये	युध्यावहे	युध्यामहे
2. तुष्यसि	तुष्यथः	तुष्यथ	युध्येसे	युध्येधे	युध्यध्वे
3. तुष्यति	तुष्यतः	तुष्यन्ति	युध्यते	युध्येते	युध्यन्ते

Imperfect.

1. अतुष्यम्	अतुष्याव	अतुष्याम	अयुध्ये	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि
2. अतुष्यः	अतुष्यतम्	अतुष्यत	अयुध्यथाः	अयुध्येधाम्	अयुध्यध्वम्
3. अतुष्यत्	अतुष्यताम्	अतुष्यन्	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त

Imperative.

1. तुष्याणि	तुष्याव	तुष्याम	युध्यै	युध्यावहै	युध्यामहै
2. तुष्य*	तुष्यतम्	तुष्यत	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्
3. तुष्यतु*	तुष्यताम्	तुष्यन्तु	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्

* Hereafter the optional forms in तात् will not be given as the student can easily form them by adding तात् to the base if he has to express the sense of the Benedictive.

Potential.

1. तुष्येयम्	तुष्येव	तुष्येम	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि
2. तुष्ये:	तुष्येतम्	तुष्येत	युध्येथाः	युध्येयाथाम्	युध्येध्वम्
3. तुष्येत्	तुष्येताम्	तुष्येयुः	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्यिरन्

*Vith Class.*क्षिप् *Ā* to throw.**Present.*

1. क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2. क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपध्वे
3. क्षिपाति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते

Imperfect.

1. अक्षिपम्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि
2. अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेथाम्	अक्षिपध्वम्
3. अक्षिपत्	अक्षिपताम्	अक्षिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त

Imperative.

1. क्षिपाणिः	क्षिपाव	क्षिपाम	क्षिपै	क्षिपावहै	क्षिपामहै
2. क्षिप	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेथाम्	क्षिपध्वम्
3. क्षिपतु	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्

Potential.

1. क्षिपेयम्	क्षिपेव	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेवहि	क्षिपेमहि
2. क्षिपे:	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेथाः	क्षिपेयाथाम्	क्षिपेध्वम्
3. क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेयुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्

* For the change of न् to ण् see § 41.

Xth Class.

चुर् P. A. 'to steal.'

Present.

1. चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2. चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
3. चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते

Imperfect.

Par.

1. अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम
2. अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
3. अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्

Atm.

1. अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि
2. अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
3. अचोरयत्	अचोरयेताम्	अचोरयन्त

Imperative.

1. चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	चोरयै	चोरयावहै	चोरयामहै
2. चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथाम्	चोरयध्वम्
3. चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्

Potential.

1. चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेय	चोरयेवहि	चोरयेमहि
2. चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत	चोरयेथाः	चोरयेयाथाम्	चोरयेध्वम्
3. चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः	चोरयेत	चोरयेयाताम्	चोरयेरन्

The forms of other roots should be similarly made up.

§ 394. * The क् (long) of a root, penultimate or final, when it does not take Guṇa or Vṛddhi, is changed to ह्र, and to उह्र if a labial or व् precedes; and the ह्र or उह्र is lengthened when ह्र or उह्र is followed by a consonant; e. g. जृ 4. P. ' to become old, जीर्यति, अजीर्यत्, &c.; कृ 6. P. किरति, अकिरत्, &c.; here कि does not become long as किर is followed by अ; कृ 10 P. A. कीर्तयति-ते, अकीर्तयत्-त, &c.

§ 395. The penultimate इ, उ, ऋ or ॠ of a root, followed by र् or व् is lengthened when a consonant follows; † e. g. उह्र 1. A. 'to measure, to play,' उह्रति-ते; similarly कुह्र्, खुह्र्, गुह्र् all A. and meaning 'to play,' हुह्र् to act dishonestly, to be crooked, मुह्र् to faint; स्फुह्र् to spread, to forget; स्फुह्र् to thunder, to shine; उव्ह्, तुव्ह्, धुव्ह्, दुव्ह्, धुव्ह् all meaning 'to kill,' गुव्ह् to try, मुव्ह्, &c., all Para. and belonging to the 1st class, lengthen their penultimate vowel; दिव् 4. P. दीव्यति; similarly, सिव् has सीव्यति, छिव्, छीव्यति, &c.

ROOTS OF THE 1ST, -4TH, 6TH, AND 10TH, CLASSES
WHICH FORM THEIR BASES IRREGULARLY.

1st class (भ्वादयः)

गुप् 'to protect,' गोपायति.‡

धूप् 'to heat,' धूपायति.

विच्छ् 'to go,' विच्छायति.

पप् 'to praise,' पणायति; but पणते when it means 'to barter or transact business, to bet.

* ऋत इदातोः । उरण् रपाः । Pān. VII. 1. 100, I. 1. 51. हलि च । Pān. VII. 2. 77.

† 'हलि च' । रेफवान्तस्य धातोरुपधाया इको दीर्घः स्यात् हलि । Sid. Kau.

‡ गुप्धूपविच्छिपानिपनिश्च आयः । Pān. III. 1. 28. These roots insert आय् before भ. The vowel of गुप् takes Guṇa substitute before this आय्.

गुह् ° U. to conceal, to keep secret गृहति.

कम् Â. 'to wish,' कामयते.

षिक् † P. 'to spit,' शीवति.

चम् with आ 'to sip,' आचामति.

भाश् ‡ and भ्लाश् A. 'to shine;

भासते, भास्यते, भ्लासते, भ्लास्यते.

भ्रम् P. 'to roam,' भ्रमति, भ्रम्यति
भ्राम्यति.

कम् P. to walk,' कामति, क्राम्यति

लप् P. A. 'to desire,' लषति-ते,
लष्यति-ते.

धिन्व् § P. 'to please,' धिनोति.

कृण्व् P. 'to kill, to hurt,' कृणोति.

अश् || P. 'to pervade,' अशति
अश्णोति.

तश् P. 'to part,' तशति, तश्णोति.

क्रश् 'to reproach;' 'to pity'
कृतीयते.

गम् ¶ P. to go, गच्छति.

यक् P. to restrain यच्छति.

पा § P. 'to drink,' पिबति.

ग्रा P. to smell, जिघ्रति.

ध्मा P. to blow, धमति.

स्था P. 'to stand' तिष्ठति.

ज्ञा P. to think, मनति.

दा P. 'to give,' दच्छति.

दृश् P. 'to see,' पश्यति.

क् P. to go कच्छति.

* ऊदुपधाया गोहः । Pān. VI. 4. 89. The penultimate उ of गुह् is lengthened in the Special Tenses and before a strong termination beginning with a vowel.

† षिवुक्कुचमां शिति । Pān. VII. 3. 75. आङि चम इति वक्तव्यम् Vārt. These roots lengthen their vowel in the Special Tenses.

‡ वा भ्राशन्लाशत्रमुक्कुमुवासिवुटिलषः । Pān. III. 1. 70. These roots take the य of the 4th class optionally in the Special Tenses.

§ धिन्विकृण्वोर च । अतो लोपः । Pān. III. 1. 87. VI. 4. 48. The roots धिन्व् and कृण्व् substitute अ for their व् and then add the augment उ (before which the अ is dropped). These are then conjugated like roots of the 5th class.

|| अश्, and तश् when it means to make thin, belong to the 5th class optionally.

¶ इषुगमियमां छः । (छे च । see §41.) Pān. VII. 3. 77.

§ पाघ्राध्मास्थान्नाटाण्डशयतिर्तिशदसदा पिबजिघ्रमतिष्ठमनयच्छपश्यच्छोधोशीयसीदाः । Pān. VII. 3. 78.

सृ P. to run, धावति.

शब् P. (* A.) to perish, शीयते

सद् P. to sit, to perish, &c. सीदति.

दंष्ट्रा P. to bite, दशति.

सञ्ज् P. to adhere सजति.

स्वञ्ज् A. to embrace. स्वजते

रञ्ज् P. A. to dye, रजति. रजते.

मृज् P. 'to be clean,' मार्जति

जम्भ् A. 'to yawn,' जम्भते.

कृप् A. 'to be adequate,' कल्पते.

लसृज् A. to blush लजते.

ससृज् P. to be ready सजति.

§ 396. The following seven roots form their bases like the Desiderative in the senses indicated. These are:—**कित्** to administer medicine, to treat as a patient चिकित्सति ते; **गुप्** to censure, जुगुप्सते; **तिज्** to bear, to forgive, तितिक्षते; **बध्** to abhor, to act loathsomely, बीभस्सते; **दान्** to make straight दीदांसति ते; **मान्** to reason, to think मीमांसते; **शान्** to sharpen, शीशांसति ते. But **कित्** to desire केतति, to dwell, केतयति; **दान्** to cut, दानयति ते &c.

§ 397. There are a few roots which add a penultimate nasal in the Special Tenses and Moods necessarily; e. g. **भिद्** to cut भिन्दति; **अद्** to go अहंते, **पिद्** to roll into a ball पिण्डते, **शुद्** to purify, to go शुंति &c.; and a few more which do so optionally; e. g. **दृद्** to be firm दहंति दृंहति; **मुच्** or **म्लुच्** to go मोचयति म्लुचति. म्लोचयति-म्लुचति; **लुच्** to pluck लोचति लुञ्चति all P.; **गुज्** A. to hum गोजते गुञ्जते; **गृज्** P. to roar गर्जति, गृञ्जति and others less important.

IVth Class (दिवादयः).

कम् P. 'to go' काम्यति.

जन् A. 'to be born' जायते

शम् ‡ P. 'to be pacific' शाम्यति.

तम् P. 'to desire' ताम्यति

* शब्देः शितः । Pān. I. 3. 60. शद् is Atm. in the Special Tenses.

† दंशसञ्जस्वञ्जं शपि । रञ्जेथ P. VI. 4. 25.-26. These roots drop their nasal in the Special Tenses.

‡ शमासृष्टानां दीर्घः इयनि । Pān. VII. 3. 74. Of these भ्रम् is given under भ्वादिभ्यः.

दम् P. 'pacify' दाम्यति.

श्रम् P. 'to be wearied' श्राम्यति.

क्षम् P. 'to endure' क्षाम्यति.

कृम् 'to be weary' कृाम्यति, कामति.

मद् P. to be intoxicated माशति.

यम् P. 'to endeavour' यस्यति.

यसति; but when followed by a preposition, except सम्, it belongs to the 4th class alone;

संयस्यति, संयसति, but प्रयस्यति only.

शो* P. 'to sharpen' श्यति.

छो P. 'to cut' छ्यति.

सो P. 'to put an end to' स्यति.

दो P. to cut यति.

अङ्ग्-स् P. to fall अश्यति, अस्यति.

रंज् P. A. 'to colour' रज्यति-ते.

मिद् P. to be unctuous मेयति.

व्यच् 'to strike, to pierce' विधयति.

§ 398. The following roots belong to the 1st and the 4th classes:—आग्, भ्वाग् (भ्राम्), काग् all meaning 'to shine,' डी to fly, all A., भ्रम्, कम्, वम् to fear, लप्, क्षीव् to spit, हृप् to be pleased, श्लिप् to embrace, रुप् to be angry or vexed, सिध् (1) to turn out auspiciously, (4) to succeed, all Par., सङ्, 1 A. 4. P. to bear, अ-अङ्ग् (म्) to fall, रज्ज् to be dyed, क्षप् to curse, वञ् 1 P. 4. A. to know, शुच् 1 P. to bewail 4 P. A. to be afflicted, क्रम्, क्षम् 1 A., 4. P. and स्विद् 4. P. to perspire, 1 A. to be anointed.

VIth Class (तुदादयः).

इप् P. to wish इच्छति.

कृत् P. to cut कृन्तति.

कृ P. with उप and प्रति, उपस्किरति or प्रतिस्किरति.

खिद् P. to suffer pain खिन्दति.

गृ P. to swallow गिरति, गिलति.

जुद् P. to cut जुव्यन्ति, जुदति.

प्रच्छ् P. to ask पृच्छति

अस्ज् P. A. to fry अजति-ते.

मस्ज् P. to bathe मजति.

वृथ् P. to cut, वृथति

व्यच् P. to deceive विचति.

क्विच्छ् P. to go विच्छादति.

सस्ज् P. to go सजति.

मुच् U. to release मञ्चति-व.

लिप् to anoint लिम्पति तै.

* ओतः श्यनि Pân. VII. 3. 71. These four roots drop their ओ before य.

छृप् U. to break or cut छृम्पति-ते | सिच् U. to sprinkle सिञ्चति ते.
 विद्* U. to obtain विन्दति-ते | पिश् to form पिञ्चति.

§ 399. (a) The following roots belong optionally to the 1st and 6th Classes:—कृष् 1. P. 6. U. to plough, to draw, घुद् 1. A. to return, 6. P. to strike against, घुण् 1. A. 6. P. to roll, whirl; 1. A. to take, to receive, घूर्ण् 1. A. 6. P. to reel, whirl round, move to and fro, हृद् 1. P. to divide. 6 P. to envelope हुप्, हुम्प् P. to kill, सद् P. to sit down, मिष् P. 1. to sprinkle, 6. to open the eyes, लट् P. 1. to stir, to churn, 6. to cover, to adhere, मुद् 1 A. to cheat, 6 U. to release, to leave &c.

(b) The following roots belong to the 4th as well as to the 6th class:—क्षिप् 4. P. 6. U. to throw, लुप् 4 P. to confound, 6 U. to take away, लुभ् P. 4 covet, to be perplexed, 6 A. to perplex, सृज् 4 A. to let loose, to send forth, 4 6. P. to create.

Xth Chass. (चुरादयः)

धृ† P. 'to shake' धूयति.

प्री P. 'to please' प्रीणयति.

अर्थ-अर्थयति, अर्थापयति †

गण्-गणयति, गणापयति †

लज्ज-लज्जयति, लज्जापयति †

वण्ड-वण्टयति, वण्टापयति †

* This root belongs to the 2nd, 4th, 5th. and 7th classes' with different senses. All these are given in the following couplet.

सत्तायां विद्यते ज्ञाने वेत्ति विन्दते विचारणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्नोति शन्यन्लुक्श्रमशेष्विदं क्रमात् ॥

† The following stanza from the 'Kavirahasya' gives the various classes to which this root belongs:—

धूनेति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकं चूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तम् ।

वायुर्विधूनयति चम्पकंपुष्परेणून् यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीश्च ॥

‡ These optional forms are according to शाकटायन and others.

§ 400. The following roots of the 10th class preserve their vowel unchanged;—अच् to sin, कच् to tell, क्षच् to send, to pass, गच् to count, गल् U. to filter, A. to throw, वच् to choose or seek, to get, ध्वन् to sound, मद् to honour, रच् to compose, रस् to taste, रद् to forsake, शद् to speak ill of, to deceive, रद् to scream, पद् to weave, (but पाटयति when it means to tear &c.), स्तन् to thunder, गद् to sound, पत् to go, कल् to count, स्वर to sound, पद् A. to go, अंस् to divide, वद् to separate, लज् to shine, कर्ण् to bore, छद् to conceal, चप् to cheat, वस् to dwell, अथ् or श्लथ् to be weak or lax, द्यय् to give, to spend, स्पृद् to desire, मृग् to seek, मृप् to bear, कृप् to pity, to be weak, कुण्, गुण् to converse with, ग्रह् A. to take (also ग्राहयति when cau. of ग्रह्), कुद् A. to astonish, to deceive, पुद् to bind or string together, स्फुद् to become manifest, सुख् to make happy, and others less common.

§ 401. Some roots of the 10th class exclusively take the *Âtmanepada i. e.* even when the fruit of the action expressed by them does not accrue to the agent. These are:—अर्थ् to request, to desire, कुद् to astonish, to deceive, चिन् to be conscious of, to think, दंश् to bite, दंस् (or दम् according to some) to see, to bite, उप् or डिप् to accumulate, तन्न् to support a family, मन्न् to counsel secretly, मृग् to search, to hunt, to seek, स्पग् to take, to string together, तर्ज् and भर्त्स् to reprove, वस्त् and गन्न् to injure, to hurt, विष्क् to kill (हिष्क् according to some), निष्क् to measure, लल् to desire, कण् to contract, तुण् to fill, भ्रूण् to fear, शल् to praise, यश् to worship, स्यम् to guess, गुर to strike, सस् to look at, to inspect, कुत्स् to reproach, वुद् (according to some कुद्) to cut, गल् to drop down, भल् to see, to expound, कूद् to abstain from giving, to muddle, कुद् to cut, वम्न् to deceive, वृप् to have the power of generation, to be eminent,

सुद् to gratify, दिन् to bewail, गृ to know, विद् to know, to be conscious of, मन् to stop, यु to censure, and कुस् to smile improperly.

§ 402. The following roots belong to the 1st and the 10th classes:—

युज्, पृच् to unite, to restrain, अर्च् to worship, ईर् to throw, ली to melt, वृज् to abandon, to avoid, वृ to cover, जृ, जि to grow old, रिच् to separate, to join, शिर् to have a residue, तर् to burn, तृप् to be pleased or satisfied, छद् to kindle, चृप्, छृर्, हृप् to kindle, हृष् to fear, अर्प् to release, to kill, गी to go, ग्रन्थ् to string together, शोक् चोक्, to endure, अर्द् to kill, हिस् to kill, अर्द् to worship, सद् with आ to go, to assail, शुन्ध् to purify, to cleanse, छद् to cover, जुग् to satisfy, to guess, to kill, प्री to please, अग्र्, ग्रन्थ् to compose, arrange, आप् to obtain, तर् to confide, to stretch, चर् to confide, to hurt, वद् to inform, वच् to speak, मान् to honour, worship, भू A to obtain (भवति also according to some), गर्द् to censure, मार्ग् to seek, कण्ठ् to grieve, to remember with regret, मृज् to clean, मृर् to endure, धृष् to brave, to overcome, जस् to to injure, रिर् 10 A. 1 P. to torment, to beg, घृप् to aver, and some others.

II. GROUP II.

ROOTS WITH CHANGEABLE BASES.

(2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th, and 9th, Classes.)

§ 403. Terminations:—

Parasmaipada.

The terminations of the Present, the Imperfect and the Imperative are the same as those of the first group; the termi-

nation of the 2nd per. sing. of the Imperative is हि. The terminations of the Potential are as follow:—

1. याम्	याव	याम
2. यास्	यातम्	यात
3. यात्	याताम्	युस्

Atmanepada.

Present..

1. ए	वहे	महे
2. से	आथे	ध्वे
3. ते	आते	अते

Imperfect.

इ	वहि	महि
यास्	आयाम्	ध्वम्
त	आताम्	अत

Imperative.

1. ऐ	आवहै	आमहै
2. स्व	आथाम्	ध्वम्
3. ताम्	आताम्	अताम्

Potential.

The same as those given for the first group.

§ 404. The base of the roots of the 2nd group of Conjugational classes undergoes many modifications with regard to which the terminations are divided into two sets; one set is called 'strong', the other, 'weak'. The base taking the strong terminations may be called 'The strong base;' and that taking the weak ones 'The weak base'.

(a) The strong terminations are:—

The singulars of all persons of the Present and the Imperfect, the third person singular and all numbers of the first person of the Imperative, in the Parasmaipada, and all numbers of the first person of the Imperative in the Atmanepada.

(b) The rest are weak.

§ 405. Before strong terminations the penultimate short and the final vowel of the base take their Guna substitute.

Fifth, Eighth and Ninth classes.

§ 406. * नु and उ are added on to the roots of the 5th and 8th classes respectively before the terminations.

§ 407. The final उ of the base is optionally dropped before व् and म् if it be not preceded by a conjunct consonant. It is changed to उव् before a weak termination beginning with a vowel, if preceded by a conjunct consonant, and to व् in other cases. The हि of the Imperative 2nd per. sing. is dropped after उ not preceded by conjunct consonant.

§ 408. † In the ninth class ना is inserted between the root and the terminations. ना becomes न् before the weak terminations beginning with a vowel, and नी before the weak terminations beginning with a consonant.

§ 409. (a) The penultimate nasal of a root is dropped before ना &c.: as ग्रन्नामि, ग्रन्नीवः, ग्रन्नीमः &c from ग्रन् 'to put together.'

(b) In the case of roots ending in a consonant, the imperative second person singular termination is आन instead of हि; as मुषाण from मुष् 'to steal'.

Paradigms.

Vth Class.

सु P. A. 'to press out juice,' &c.

Present.

1. सुनोमि	सुनुवः, सुन्वः	सुनुमः, सुन्मः	सुन्वे सुनुवहे, सुन्वहे	सुनुमहे, सुन्महे
2. सुनोषि	सुनुथः	सुनुथ	सुनुषे सुन्वाये	सुनुवे
3. सुनोति	सुनुतः	सुन्वन्ति	सुनुते सुन्वाते	सुन्वते

* स्वादिभ्यः श्रुः । तनादिकृञ्भ्य उः । Pān. III, 1. 73, 79.

† ऋयादिभ्यः इना । Pān. III, 1. 81.

Imperfect.

1. असुनवम्	असुनुव,	असुनुम,	असुन्वि	असुनुवहि,	असुनुमहि,
	असुन्व	असुन्म		असुन्वहि	असुन्महि
2. असुनोः	असुनुतम्	असुनुत	असुनुथाः	असुन्वाथाम्	असुनुध्वम्
3. असुनोत्	असुनुताम्	असुन्वन्	असुनुत	असुन्वाताम्	असुन्वत

Imperative.

1. सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम	सुनवै	सुनवावहै	सुनवामहै
2. सुनु	सुनुतम्	सुनुत	सुनुध्व	सुन्वाथाम्	सुनुध्वम्
3. सुनोतु	सुनुताम्	सुन्वन्तु	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्

Potential.

1. सुनुयाम्	सुनुयाव	सुनुयाम	सुन्वीय	सुन्वीवहि	सुन्वीमहि
2. सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात	सुन्वीथाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीध्वम्
3. सुनुयात्	सुनुयाताम्	सुनुयुः	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्

साध् Par. 'to accomplish,'

अश् A. 'to pervade.'

Present.

1. साध्नोमि	साध्नुवः	साध्नुमः	अश्नुवे	अश्नुवहे	अश्नुमहे
2. साध्नोषि	साध्नुथः	साध्नुथ	अश्नुथे	अश्नुवाथे	अश्नुध्वे
3. साध्नोति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	अश्नुते	अश्नुवाते	अश्नुवते

Imperfect.

1. असाध्नवम्	असाध्नुव	असाध्नुम	आश्नुवि	आश्नुवहि	आश्नुमहि
2. असाध्नोः	असाध्नुतम्	असाध्नुत	आश्नुयाः	आश्नुवाथाम्	आश्नुध्वम्
3. असाध्नोत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्	आश्नुत	आश्नुवाताम्	आश्नुवत

Imperative.

1. साध्नवानि	साध्नवाव	साध्नवाम	अश्नवै	अश्नवावहै	अश्नवामहै

2. साधुहि साधुतम् साधुत अशुध्व अशुवायाम् अशुध्वम्
 3. साधोतु साधुताम् साधुवन्तु अशुताम् अशुवाताम् अशुवताम्

Potential.

1. साधुयाम् साधुयाव साधुयाम् अशुवीय अशुवीवहि अशुवीमहि
 2. साधुयाः साधुयातम् साधुयात अशुवीथाः अशुवीयायाम् अशुवीध्वम्
 3. साधुयात् साधुयाताम् साधुयुः अशुवीत अशुवीयाताम् अशुवीरन्

VIIIth Class.

तन् P. A. 'to stretch.'

Present.

1. तनोमि तनुवः, तन्वः तनुमः, तन्मः तन्वे तनुवहे, तन्वहे तनुमेहे, तन्महे
 2. तनोषि तनुथः तनुथ तनुषे तन्वाथे तनुध्वे
 3. तनोति तनुतः तन्वन्ति तनुते तन्वाते तन्वते

Imperfect.

1. अतनवम् अतनुव अतनुम अतन्वि अतनुवहि अतनुमहि
 अतन्व अतन्म अतन्वाहि अतन्महि
 2. अतनोः अतनुतम् अतनुत अतनुथाः अतन्वायाम् अतनुध्वम्
 3. अतनोत् अतनुताम् अतन्वन् अतनुत अतन्वाताम् अतन्वत

Imperative.

1. तनवानि तनवाव तनवाम तनवै तनवावहै तनवामहै
 2. तनु तनुतम् तनुत तनुध्व तन्वायाम् तनुध्वम्
 3. तनोतु तनुताम् तन्वन्तु तनुताम् तन्वाताम् तन्वताम्

Potential.

1. तनुयाम् तनुयाव तनुयाम तन्वीय तन्वीवहि तन्वीमहि
 2. तनुयाः तनुयातम् तनुयात तन्वीथाः तन्वायायाम् तन्वीध्वम्
 3. तनुयात् तनुयाताम् तनुयुः तन्वीत तन्वायाताम् तन्वीरन्

§ 410. Irregular base:—कृ P. A. 'to do' is changed to कर् before the strong, and कुरु before the weak, terminations. The कृ of the base is dropped before व and म.

Present.

1. करोमि	कुर्वः	कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
2. करोषि	कुरुथः	कुरुथ	कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुष्वे
3. करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते

Imperfect.

1. अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि
2. अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुथाः	अकुर्वायाम्	अकुरुवाम्
3. अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुरुत

Imperative.

1. करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहे	करवामहे
2. कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुष्वाम्
3. करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्

Potential.

1. कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	कुर्वीय	कुर्वावहि	कुर्वीमहि
2. कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात	कुर्वीथाः	कुर्वीयाथाम्	कुर्वीष्वाम्
3. कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	कुर्वीत	कुर्वीयाताम्	कुर्वीरन्

IXth Class.

क्री. P. A. 'to buy'.

Present.

1. क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे
2. क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणाथ	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीष्वे
3. क्रीणाति	क्रीणातः	क्रीणन्ति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणीते

Imperfect.

1. अक्रीणाम् अक्रीणीव अक्रीणीम अक्रीणि अक्रीणीवहि अक्रीणामहि
2. अक्रीणाः अक्रीणीतम् अक्रीणीत अक्रीणीथाः अक्रीणाथाम् अक्रीणीध्वम्
3. अक्रीणात् अक्रीणीताम् अक्रीणन् अक्रीणीत अक्रीणाताम् अक्रीणत

Imperative.

1. क्रीणानि क्रीणाव क्रीणाम क्रीणै क्रीणावहै क्रीणामहै
2. क्रीणीहि क्रीणीतम् क्रीणीत क्रीणीष्व क्रीणाथाम् क्रीणीध्वम्
3. क्रीणातु क्रीणीतान् क्रीणन्तु क्रीणीताम् क्रीणाताम् क्रीणताम्

Potential.

1. क्रीणीयाम् क्रीणीयाव क्रीणीयाम क्रीणीय क्रीणीवहि क्रीणीमहि
2. क्रीणीयाः क्रीणीयातम् क्रीणीयात क्रीणीथाः क्रीणीयाथाम् क्रीणीध्वम्
3. क्रीणीयात् क्रीणीयाताम् क्रीणीयुः क्रीणीत क्रीणीयाताम् क्रीणीरन्

‘ स्तम्भ् P. ‘to obstruct’ ‘or to stop.

1. स्तम्भामि स्तम्भीवः स्तम्भीमः अस्तम्भाम् अस्तम्भीव अस्तम्भीम
2. स्तम्भासि स्तम्भीथः स्तम्भीथ अस्तम्भाः अस्तम्भीतम् अस्तम्भीत
3. स्तम्भाति स्तम्भीतः स्तम्भन्ति अस्तम्भात् अस्तम्भीताम् अस्तम्भन्

*Imperative.**Potential.*

1. स्तम्भानि स्तम्भाव स्तम्भाम स्तम्भीयाम् स्तम्भीयाव स्तम्भीयाम
2. स्तम्भान स्तम्भीतम् स्तम्भीत स्तम्भीयाः स्तम्भीयातम् स्तम्भयात
3. स्तम्भातु स्तम्भीताम् स्तम्भन्तु स्तम्भीयात् स्तम्भीयाताम् स्तम्भीयुः

IRREGULAR SPECIAL BASES OF THE NINTH CLASS

§ 411. In the case of the roots **धृम्** the **न्** of **ना** is not changed to **व्**; as **धृन्नाति**, **धृन्नीतः**, **धृन्नन्ति**, &c.

§ 412. The roots **ज्ञा** ‘to know’ and **ज्या** ‘to become old’

assume the forms जा and जि respectively; as जानाति-नीति, जिनाति, &c.

§ 413. The इ of घट् is changed to क; as गृह्णाति; अगृह्णात्, अगृहीव अगृहीम, &c. Imperf. 1st. pers.

§ 414. The roots री, ली, व्ही, प्री, धू, पू, छ, कृ, कृ, गृ, जृ, नृ, पू, भृ, मृ, वृ, शु and स्तृ, have their finals shortened necessarily, and क्षी, भी, and व्री optionally in the Special Tenses; as धुनाति-नीति, स्तृणाति-णीति, वृणाति-णीति, &c. क्षीणाति, क्षिणाति, &c.

§ 415. The roots स्कु 'to go by leaps, to raise,' स्तम्भ् 'to obstruct,' स्तुम्भ् 'to stop,' ष्कम्भ् and स्कुम्भ् 'to obstruct' belong to the 9th and 5th classes; as स्कुनाति, स्कुनीति, स्कुनोति, स्कुनुते, &c.

SECOND, THIRD AND SEVENTH CLASSES.

§ 416. Special rules of Sandhi of the finals of roots and the initial letters of terminations:—

(1) The ending उ of a root takes its Vrddhi substitute when followed by a consonantal strong termination; as वृ + मि = नौमि.

(2) The final इ or उ, short or long, of a root is changed to इय् or उय् before a vowel weak termination.

(3) The ending ह् of roots is changed to ह् when followed by any consonant, except a nasal or a semivowel, or by nothing; and that of roots beginning with ह् to ध् under the same circumstances.

(4) The initial न् and थ् of a termination are changed to थ् after a soft aspirate (4th letter of a class.)

(5) द् or ध् followed by स् is changed to क.

(6) न् and म् when followed by a consonant are changed to

he nasal of the class to which the following consonant belongs, and to an *anuswāra* when followed by **ञ्**, **ष्** or **ङ्**.

(7) The ending **इ** of a root, short or long, not preceded by a conjunct consonant is changed to **य्** before vowel weak terminations, when the base consists of more than one syllable.

(8) The ending **इ** of a root is optionally changed to **रु** or **वि** in the Imperfect second pers. sing. and the ending **य** to **सु** or **दु** before the termination **त्** and optionally before **स्**.

(9) When a conjunct consonant having **स्** or **क्** for its first member is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semivowel, the **स्** or **क्** is dropped.

N. B.—The usual Sandhi rules *i. e.* those given in the 2nd and 3rd Chapters should be observed.

§ 417. (1) * The second person sing. termination of the Par. Imperative is **धि** when the base ends in any consonant except a nasal or a semivowel; also in the case of the root 3 P. to sacrifice.

§ 418. The **स्** and **त्** of the Imperfect 2nd and 3rd per. sing. are dropped after a consonant.

Second or (अदादि) Class.

§ 419. In this class the terminations are directly added to the root.

§ 420. In the case of roots ending in **आ**, the termination of the third person plural of the Imperfect is optionally **वसु**.

Paradigms.

या P. 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1. यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाव	अयाम
2. यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
3. याति	यातः	यान्ति	अयात्	अयाताम्	अयान्, अयुः

*Imperative.**Potential.*

1. यानि	याव	याम	यायाम्	यावाव	यायाम
2. याहि	यातम्	यात	यायाः	यायातम्	यायात
3. यातु	याताम्	यान्तु	यायात्	यायाताम्	यायुः

Conjugate similarly क्त्वा P. 'to tell,' क्त्वा P. 'to cut,' पा P. 'to protect,' प्रा P. 'to fill,' प्त्वा P. 'to eat,' द्वा P. 'to fly,' भा P. 'to shine,' मा 'to measure,' रा 'to give,' ला 'to give or take,' वा 'to blow,' भा 'to cook' and क्त्वा 'to bathe.'

§ 421. In order to exemplify the rules given under § § 416-418 we will give the forms of the regular verbs वी, ह, जागृ, ईर, चक्ष, आम्, कर्, दुह, लिह् and निष्कृ.

वी P. 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1. वेमि	वीवः	वीमः	अवयम्	अवीव	अवीम
2. वेषि	वाथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
3. वेति	वीतः	वियन्ति	अवेत्	अवीताम्	अवियन् (or अभ्यन् according to some)

*Imperative.**Potential.*

1. वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम
----------	------	------	--------	-------	-------

2. वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
3. वेतु	वीताम्	वियन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः

तु P. 'to praise.'

Present.

Imperfect.

1. नौमि	नुवः	नुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
2. नौषि	नुयः	नुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
3. नौति	नुतः	नुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवन्

Imperative.

Potential.

1. नवानि	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
2. नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
3. नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

Conjugate similarly कु P. 'to sound,' क्षु P. 'to seize,' क्ष्यु P. 'to sharpen,' यु P. 'to attack,' यु P. 'to join,' सु P. 'to possess supremacy,' and स्तु 'to drop out, to distil'

जागृ P. 'to awake.'

Present.

Imperfect.

1. जागर्मि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
2. जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
3. जागर्ति	जागृतः	जाग्रति*	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः

Imperative.

Potential.

1. जागराणि	जागराव	जागराम	जागृत्याम्	जागृत्याव	जागृत्याम्
2. जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
3. जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृत्युः

* See. चकास् p. 272.

ईर् A. 'to go'

Present.

1. ईरे	ईर्वहे	ईर्महे
2. ईषे	ईराथे	ईर्ध्वे
3. ईर्ते	ईराते	ईरते

Imperfect.

ऐरि	ऐर्वहि	ऐर्महि
ऐर्थाः	ऐराथाम्	ऐर्ध्वम्
ऐर्त	ऐराताम्	ऐरत

Imperative.

1. ईरे	ईरावहै	ईरामहै
2. ईर्ष्व	ईराथाम्	ईर्ध्वम्
3. ईर्ताम्	ईराताम्	ईरताम्

Potential.

ईरीय	ईरीवहि	ईरीमहि
ईरीथाः	ईरीयाथाम्	ईरीध्वम्
ईरीत	ईरीयाताम्	ईरीरन्

चक्ष् A. 'to speak.'

Present.

1. चक्षे	चक्ष्वहे	चक्ष्महे
2. चक्षे	चक्षाथे	चक्ष्ध्वे
3. चष्टे	चक्षाते	चक्षते

Imperfect.

अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्महि
अचष्टाः	अचक्षाथाम्	अचक्ष्ध्वम्
अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत

Imperative.

1. चक्षै	चक्षावहै	चक्षामहै
2. चक्ष्व	चक्षाथाम्	चक्ष्ध्वम्
3. चष्टाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्

Potential.

चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
चक्षीथाः	चक्षीयाथाम्	चक्षीध्वम्
चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

कश् A. 'to go'

Present.

1. कशे	कश्वहे	कश्महे
2. कक्षे	कशाथे	कक्ष्ध्वे
3. कष्टे	कशाते	कशते

Imperfect.

अकशि	अकश्वहि	अकश्महि
अकष्टाः	अकशाथाम्	अकक्ष्ध्वम्
अकष्ट	अकशाताम्	अकशत

Imperative.

1. कशै	कशावहै	कशामहै
--------	--------	--------

Potential.

कशीय	कशीवहि	कशीमहि
------	--------	--------

2. कश्च कशायाम कड्ढम् कशीथाः कशीयाथाम् कशीध्वम्

3. कष्टाम् कशाताम् कशताम् कर्शात कशीयाताम् कशीरन्

दुह् P. A. 'to milk'

Present.

1. दोग्धि दुहः दुह्यः दुहे दुहहे दुह्यहे

2. धोग्धि* दुग्धः दुग्ध धुक्षे दुहाथे धुग्ध्वे

3. दोग्धि दुग्धः दुहन्ति दुग्धे दुहाते दुहते

Imperfect.

1. अदोहम् अदुह अदुह्य अदुहि अदुहहि अदुह्यहि

2. अधोक्-ग् अदुग्धम् अदुग्ध अदुग्धाः अदुहाथाम् अधुग्ध्वम्

3. अधोक्-ग् अदुग्धाम् अदुहन् अदुग्ध अदुहाताम् अदुहत

Imperative.

1. दोहानि दोहाव दोहाम दोहै दोहावहै दोहामहै

2. दुग्धि दुग्धम् दुग्ध धुक्ष्व दुहाथाम् धुग्ध्वम्

3. दोग्धु दुग्धाम् दुहन्तु दुग्धाम् दुहाताम् दुहताम्

Potential.

1. दुह्याम् दुह्याव दुह्याम दुहीय दुहीवहि दुहीमहि

2. दुह्या. दुह्यातम् दुह्यात दुहीथाः दुहीयाथाम् दुहीध्वम्

3. दुह्यात् दुह्याताम् दुह्युः दुहीत दुहीयाताम् दुहीरन्

लिह् to be sili. lary conjugated; ह् and ए being substituted for उ and ओ respectively.

लिह् P. A. 'to lick.'

Present.

1. लेह्यि लिहः लिह्यः लिहे लिहहे लिह्यहे

* For the change of द् to ध्, vide § 95.

2. लेक्षि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढे
3. लेडि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते

Imperfect.

1. अलेहम्	अलिह	अलिह्य	अलिहि	अलिहहि	अलिह्यहि
2. अलेड्-ट्	अलीढम्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढम्
3. अलेड्-ड्	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत

Imperative.

1. लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहावहै	लेहामहै
2. लीढि	लीढम्	लीढ	लिक्ष्व	लिहाथाम्	लीढ्वम्
3. लेड्	लीढाम्	लिहन्तु	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्

Potential.

1. लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि
&c.	&c.	&c.	&c.	&c.	&c.

निष्ज् * A. 'to purify.'

*Present.**Imperfect.*

1. निजे	निज्वहे	निज्महे	अनिजि	अनिज्वहि	अनिज्महि
2. निङ्खे	निजाथे	निङ्खे	अनिङ्क्थाः	अनिजाथाम्	अनिङ्ख्वम्
3. निङ्क्ते	निजाते	निजते	अनिङ्क्त	अनिजाताम्	अनिजत

*Imperative.**Potential.*

1. निजै	निजावहै	निजामहै	निजीय	निजीवहि	निजीमहि
2. निङ्ख्व	निजाथाम्	निङ्ख्वम्	निजीथाः	निजीयाथाम्	निजीध्वम्
3. निङ्क्ताम्	निजाताम्	निजताम्	निजीत	निजीयाताम्	निजीरन्

* शि-षिञ्, पिञ्, पूञ्, वृञ्, पृञ् all A. should be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

Many of the roots of the 2nd class are of irregular conjugation. We will treat of them in alphabetical order.

§ 422. अद् P. 'to eat' forms the 2. and 3. sing. Imperf. as आदः and आदत् respectively. In other respects it is regular.

*Present.**Imperfect.*

1. अद्भि	अद्भिः	अद्भिः	1. आदम्	आद्व	आद्व
2. अत्ति	अत्थः	अत्थ	2. आदः	आत्तम्	आत्त
3. अत्ति	अत्तः	अदन्ति	3. आदत्	आत्ताम्	आदन्

*Imperative.**Potential.*

1. अदानि	अदाव	अदाम	1. अद्याम्	अद्याव	अद्याम
2. अद्धि	अत्तम्	अत्त	2. अद्याः	अद्यातम्	अद्यात
3. अतु	अत्ताम्	अदन्तु	3. अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

§ 423. अन् P. 'to breathe,' जक्ष् 'to eat,' रुद् P. 'to weep,' शम् P. 'to sigh' and स्वप् P. 'to sleep,' insert the augment इ between their final and the terminations beginning with any consonant except य; in the case of 2. and 3. sing. Imperf. they insert ई or अ; e. g.

अन् ' P. to breathe. '

*Present.**Imperfect.*

1. अनिमि	अनिवः	अनिमः	आनम्	आनिव	आनिम
2. अनिषि	अनिथः	अनिथ	आनीः—आनः	आनितम्	आनित
3. अनिति	अनितः	अनन्ति	आनीत्—आनत्	आनिताम्	आनन्

*Imperfect. Active**Potential.*

1. अनानि	अनाव	अनाम	अन्याम्	अन्याव	अन्याम
2. अनिहि	अनितम्	अनित	अन्याः	अन्यातम्	अन्यात
3. अनितु	अनिताम्	अनन्तु	अन्यात्	अन्याताम्	अन्युः

Conjugate स्वप्, भस् and रुद् similarly; as स्वपिति 3 sing. Pre., अस्वपीः-पः 2. sing Imperf.; अस्वपीत्-पत् 3 sing. Imperf.; स्वपानि 1. sing. Imp. स्वपिहि 2. sing. Imp.; स्वप्याम् 1. sing. Pot.; &c. भसिति 3. sing Pre. अभसीः-सः 2. sing. Imperf, अभसीत्-सत् 3. sing. Imperf.; भसानि 1. sing. Imp. भसिहि 2. sing. Imp. भसितु 3. sing. Imp., भस्याम् 1. sing. Pot.; &c. रोदिमि, रुदिवः रुदिमः 1 Pre., अरोदम् 1 sing. Imperf., अरोदीः-दः 2 sing. Imperf. अरोदीत्-दत् 3. sing. Imperf.; रोदानि 1 sing. Imp. रुदिहि 2. sing Imp. रोदितु 3. sing. Imp रुद्याम् 1 sing. Pot. &c.

§ 424. अम् P. (A.* rare) 'to be'—drops its अ before weak terminations and म् before a termination beginning with म् and ध्व. Before 2 and 3. Imperf. it takes the augment ई. It is irregular in many respects.

Present.

1. अस्मि	स्वः	स्मः	हे	स्वहे	स्महे
2. असि	स्थः	स्थ	से	साथे	ध्वे
3. अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

Imperfect.

1. आसम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्त्रहि	आस्महि
2. आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत

Imperative.

1. असानि	असाव	असाम	असै	असावहै	असामहै
2. एधि	स्तम्	स्त	स्व	साधाम्	ध्वम्
3. अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्ताम्	साताम्	सताम्

* अम् is Atmanepadi in a few cases. Cf. Bhaṭṭikāvya II. 35 'अन्यो व्यतिस्ते तु ममापि धर्मः' &c. where it implies कर्मव्यतिहार or an exchange of duty.

Potential.

1. स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमहि
2. स्याः	स्यातम्	स्यात	सीथाः	सीयाथाम्	सीध्वम्
3. स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीतायाम्	सीरन्

*Present.**Imperative.*

§ 425. आर् A. † 'to sit'—also drops its स् before ध्व—

1. आसे	आस्वहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आस्से	आसाथे	आध्वे	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत

*Imperative.**Potential.*

1. आसै	आसावहै	आसामहै	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
2. आस्व	आसाथाम्	आध्वर्	आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
3. आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

Conjugate वम् A. 'to dress' similarly.

§ 426. The इ of the root इ P.* 'to go' is changed to ए before a weak vowel termination; एत इतः यन्ति 3 pers. Pre.; आयम् ऐव ऐम 1st Pers. Imperf.; ऐः 2. sing. Imperf. अयानि, इहि, एतु 1. 2. 3. sings Imp.; यन्तु 3. pl. Imp.

इ with अधि A. * 'to study.' &c, is regularly conjugated; as

* ई P. 'to go' is conjugated regularly like वी एति ईतः इयान्त 3rd Pers. Pre.; ईहि 2. sing. Imp. इयन्तु 3. sing. Imp.

† इ with अधि P. 'to remember' should be conjugated like इ, अधियन्ति 3rd pl. Pre. Some think that it is to be conjugated like इ in the Non-conjugational tenses only. According to them the third pers. plu. will be अधीयन्ति. The line of Bhatti 'ससीतयो राघवयोरधीयन्' III. 18. &c. is quoted in support of this opinion. केचित् आर्धधातुकाधिरासोक्तस्यैवातिदेशमाहुः । तन्मते यण् । Sid. Kau.

*Present.**Imperfect.*

1. अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि
2. अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे	अध्यैधाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्
3. अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत

*Imperative.**Potential.*

1. अध्यै	अध्यैवहै	अध्यैमहै	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
2. अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
3. अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

§ 427. ईङ् A. 'to praise, and ईङ् A. 'to rule' have an इ added to them before terminations beginning with म् or ध्व except that of the Imperf. 2. plu.

*ईङ्. A.**Present.**Imperfect*

1. ईडे	ईड्वहे	ईड्महे	ऐडि	ऐड्वहि	ऐड्महि
2. ईडिषे	ईडाथे	ईडिध्वे	ऐडुः	ऐडाथाम्	ऐड्ध्वम्
3. ईडेते	ईडाते	ईडते	ऐट	ऐडाताम्	ऐडत

*Imperative.**Potential.*

1. ईडे	ईडावहै	ईडामहै	ईडीय	ईडीवहि	ईडीमहि
2. ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिध्वम्	ईडीथाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
3. ईडाम्	ईडाताम्	ईडताम्	ईडीत	ईडीयाताम्	ईडीरन्

ईङ् to be similarly conjugated; ईशिषे ईशाथे ईशिध्वे
2 Pre.; ऐशि 1 sing. Imperf. ऐशाः 2 sing. Imperf. ऐष्ट 3.
sing. Imperf. ऐड्ध्वम् 2 pl. Imperf.; ईशै 1 sing. Imp.
ईशिध्वम् 2 pl. Imp.; ईशीत 3. sing. Pot. &c.

§ 428. ऊर्गु P. A. 'to cover'—substitutes Vrddhi for its ;

optionally before consonantal strong terminations except those of the 2nd and 3rd sing. Imperf.

Present.

1. ऊर्णोमि-ऊर्णौमि	ऊर्णवः	ऊर्णमः	ऊर्णवे	ऊर्णवहे	ऊर्णमहे
2. ऊर्णोषि-ऊर्णौषि	ऊर्णथः	ऊर्णथ	ऊर्णषे	ऊर्णवाथे	ऊर्णध्वे
3. ऊर्णोति-ऊर्णौति	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते

Imperfect.

1. और्णवम्	और्णुव	और्णुम	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि
2. और्णोः	और्णुतम्	और्णुत	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
3. और्णोत्	और्णुताम्	और्णुवन्	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत

Imperative.

1. ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवै	ऊर्णवावहै	ऊर्णवामहै
2. ऊर्णुहि	ऊर्णुतम्	ऊर्णुत	ऊर्णुध्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
3. ऊर्णोतु-ऊर्णौतु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवन्तु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवताम्

Potential.

1. ऊर्णुयाम्	ऊर्णुयाव	ऊर्णुयाम	ऊर्णुवीय	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि
2. ऊर्णुयाः	ऊर्णुयातम्	ऊर्णुयात	ऊर्णुवीथाः	ऊर्णुवीयाथाम्	ऊर्णुवीध्वम्
3. ऊर्णुयात्	ऊर्णुयाताम्	ऊर्णुयुः	ऊर्णुवीत	ऊर्णुवीयाताम्	ऊर्णुवीरन्

§ 429. चकाम् P. 'to shine,—चकाम्, जङ्, जागृ दरिद्रा and शाम् drop the न् of the 3rd pers. plu. termination when added to them. In the Imperf. they take उम् as 3. pl. termination. Imp. 2 sing. of चकाम् is चकाहि-धि.

Paradigms.

Present.

Imperfect.

1. चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म
2. चकास्सि	चकास्थः	चकास्थ	अचकाः-कात्-द्	अचकास्तम्	अचकास्त
3. चकास्ति	चकास्तः	चकासति	अचकात्-द्	अचकास्ताम्	अचकासुः

*Imperative.**Potential.*

1. चकासानि चकासाव चक्रासाम चकास्याम् चकास्याव चकास्याम
2. चकादि-धि चकास्तम् चकास्त चकास्याः चकास्यातम् चकास्यात
3. चकास्तु चकास्ताम् चकास्तु चकास्यात् चकास्याताम् चकास्युः

जध् P.—see अन् and चकाम् above:—

Paradigms.

*Present.**Imperfect.*

1. जक्षिमि जक्षिवः जक्षिमः अजक्षम् अजक्षिव अजक्षिम
2. जक्षिषि जक्षिथः जक्षिथ अजक्षीः-अजक्षः अजक्षितम् अजक्षित
3. जक्षिति जक्षितः जक्षति अजक्षीत्-अजक्षत् अजक्षिताम् अजक्षुः

*Imperative.**Potential.*

1. जक्षाणि जक्षाव जक्षाम जक्ष्याम् जक्ष्याव जक्ष्याम
2. जक्षहि जक्षितम् जक्षित जक्ष्याः जक्ष्यातम् जक्ष्यात
3. जक्षितु जक्षिताम् जक्षतु जक्ष्यात् जक्ष्याताम् जक्ष्युः

§ 430. दरिद्रा P. 'to be poor'—drops its आ before weak terminations beginning with a vowel and changes it to इ before those with an initial consonant.

Paradigms.

*Present.**Imperfect.*

1. दरिद्रामि दरिद्रिवः दरिद्रिमः अदरिद्राम् अदरिद्रिव अदरिद्रिम
2. दरिद्रासि दरिद्रेथः दरिद्रेथ अदरिद्राः अदरिद्रितम् अदरिद्रित
3. दरिद्राति दरिद्रितः दरिद्रति अदरिद्रात् अदरिद्रिताम् अदरिद्रुः

*Imperative.**Potential.*

1. दरिद्राणि दरिद्राव दरिद्राम दरिद्रियाम् दरिद्रियाव दरिद्रियाम

2. दरिद्रिहि दरिद्रितम् दरिद्रित दरिद्रियाः दरिद्रियातम् दरिद्रियात
 3. दरिद्रातु दरिद्रिताम् दरिद्रतु दरिद्रियात् दरिद्रियाताम् दरिद्रियुः

§ 431. द्विश् P. A. 'to hate'—takes इस् optionally in the Imperf. 3. pl. Par.

Present.

1. द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
2. द्वेक्षि	द्विष्टः	द्विष्ट	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्ढ्वे
3. द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

Imperfect.

1. अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
2. अद्वेष्ट-ङ्	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्टाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढ्वम्
3. अद्वेष्ट-ङ्	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

Imperative.

1. द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषै	द्वेषावहै	द्वेषामहै
2. दिड्ढि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढ्वम्
3. द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

Potential.

1. द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
2. द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीष्वम्
3. द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्

§ 432. भू P. A. 'to speak'—takes the augment इ before consonantal strong terminations.

Present.

1. ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे

2. ब्रवीषि-आत्थ ब्रूथः-आहथुः ब्रूथ ब्रूषे भ्रुवाथे ब्रूष्वे
 3. ब्रवीति-आह ब्रूतः-आहतुः भ्रुवन्ति-आहुः ब्रूते भ्रूवाते भ्रुवते

Imperfect.

1. अब्रवम् अब्रूव अब्रूम अब्रूवि अब्रूवहि अब्रूमहि
 2. अब्रवीः अब्रूतम् अब्रूत अब्रूथाः अब्रूवाथाम् अब्रूष्वम्
 3. अब्रवीत् अब्रूताम् अब्रुवन् अब्रूत अब्रुवाताम् अब्रुवत

Imperative.

1. ब्रवाणि ब्रवाव ब्रवाम ब्रवै ब्रवामहे ब्रवामहे
 2. ब्रूहि ब्रूतम् ब्रूत ब्रूष्व ब्रूवाथाम् ब्रूष्वम्
 3. ब्रवीतु ब्रूताम् भ्रुवन्तु ब्रूताम् भ्रुवाताम् भ्रुवताम्

Potential.

1. ब्रूयाम् ब्रूयाव ब्रूयाम भ्रुवीय भ्रुवीवहि भ्रुवीमहि
 2. ब्रूयाः ब्रूयातम् ब्रूयात भ्रुवीयाः भ्रुवीयाथाम् भ्रुवीष्वम्
 3. ब्रूयात् ब्रूयाताम् ब्रूयुः भ्रुवीत भ्रुवीयाताम् भ्रुवीरन्

§ 433. मृत् P. 'to cleanse' substitutes Vṛddhi for its vowel necessarily before strong terminations and optionally before vowel weak terminations.

Present.

1. मार्जिम मृज्वः मृज्मः अमार्जम् अमृज्व अमृज्म
 2. मार्क्षि मृष्ठः मृष्ठ अमार्द-ई अमृष्टम् अमृष्ठ
 3. मार्ष्टि मृष्ठः मार्जन्ति, अमार्द-ई अमृष्टाम् अमार्जन्, अमृजन्

*Imperfect.**Imperative.**Potential.*

1. मार्जानि मार्जाव मार्जाम मृज्याम् मृज्याव मृज्याम

2. मृड्ढि	मृष्टम्	मृष्ट	मृज्याः	मृज्यातम्	मृज्यात
3. मार्ष्टु	मृष्टाम्	मार्जन्तु-मृजन्तु	मृज्यात्	मृज्याताम्	मृज्युः

§ 434. वच् P. 'to speak'—is deficient in the 3 plu. Pre.; according to some in the whole plural, and according to others in all the third person plurals.*

*Present.**Imperfect.*

1. वच्मि	वच्चः	वच्मः	अवचम्	अवच्च	अवच्म
2. वक्षि	वक्थः	वक्थ	अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त
3. वक्ति	वक्तः	...†	अवक्-ग्	अवक्ताम्	अवचन्

*Imperative.**Potential.*

1. वचानि	वचाव	वचाम	वच्याम्	वच्याव	वच्याम
2. वग्धि	वक्तम्	वक्त	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
3. वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः

§ 435. वश् P. 'to wish'—changes its व to उ before weak terminations.

*Present.**Imperfect.*

1. वश्मि	उंश्वः	उंश्मः	अवशम्	औंश्व	औंश्म
2. वक्षि	उष्टः	उष्ट	अवट्-ङ्	औष्टम्	औष्ट
3. वष्टि	उष्टः	उशन्ति	अवट्-ङ्	औष्टाम्	औशन्

*Imperative.**Potential.*

1. वशानि	वशाव	वशाम	उश्याम्	उश्याव	उश्याम
2. उड्ढि	उष्टम्	उष्ट	उश्याः	उश्यातम्	उश्यात
3. वक्तु	उष्टाम्	उशन्तु	उश्यात्	उश्याताम्	उश्युः

*अयमन्तिपरो न प्रयुज्यते । बहुवचनपर इत्यन्ये । सिपर इत्यपरे । (Sid. Kau.)

§ 436. विद् 'to know' takes optionally the terminations of the Perfect in the Present Tense. Its Imperative forms are optionally made up by adding आम् to it and then appending the forms of the Imp. of कृ.

*Present.**Imperfect.*

1. वेद्य वेद	विद्:-विद्	विद्य:-विद्य	अवेदम्	अविद्	अविद्य
2. वेत्ति-वेत्थ	वित्थ:-विदथुः	वित्थ-विद	अवे:-अवेत्-द्	अवितम्	अवित
3. वेत्ति वेद	वित्त:-विदतुः	विदन्ति-विदुः	अवेत्-द्	अविताम्	अविदुः

Imperative.

1. वेदानि	वेदाव	वेदाम	विदाङ्करवाणि	विङ्करवाव	विदाङ्करवाम
2. विद्धि	वित्तम्	वित्त	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुतम्	विदाङ्कुरुत
3. वेतु	वित्ताम्	विदन्तु	विदाङ्करोतु	विदाङ्कुरुताम्	विदाङ्कर्वन्तु

Potential.

1. विद्याम्	विद्याव	विद्याम
2. विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
3. विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः

§ 437. शास्* P. 'to govern, to teach,' &c.—changes its vowel to ङ before consonantal weak terminations. See चक्रास् also; p. 272.

*Present.**Imperfect.*

1. शास्मि	शिष्वः	शिष्मः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म
2. शास्सि	शिष्टः	शिष्ट	अशाः, अशात्-द्	अशिष्टम्	अशिष्ट
3. शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात्-द्	अशिष्टाम्	अशामुः

*Imperative.**Potential.*

1. शासानि	शासाव	शासाम	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम

* शास् with आ A. should be conjugated like आम्.

2. शाधि	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात
3. शास्तु	शिष्टाम्	शास्तु	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः

§ 438. शी A. 'to lie down' gunates its vowel before all terminations and prefixes इ to the termination of the third pers. pl. except that of the Potential.

*Present.**Imperfect.*

1. शये	शेवहे	शेमहे	अशयि	अशेवहि	अशेमहि
2. शेधे	शयाधे	शेध्वे	अशेथाः	अशयाधाम्	अशेध्वम्
3. शेते	शयाते	शेरते	अशेत	अशयाताम्	अशेरत

*Imperative.**Potential.*

1. शयै	शयावहै	शयामहै	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
2. शेध्व	शयाधाम्	शेध्वम्	शयीथाः	शयीयाधाम्	शयीध्वम्
3. शेताम्	शयाताम्	शेरताम्	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्

§ 439. सू A. 'to give birth to'—does not change its vowel to Guna before strong terminations.

*Present.**Imperfect.**Imperfect.*

1. सुवे	सूवहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि
2. सूधे	सुवाधे	सूध्वे	असूथाः	असुवाधाम्	असूध्वम्
3. सूते	सुवाते	सुवर्ते	असूत	असुवाताम्	असुवत

*Imperative.**Potential.*

1. सुवै	सुवावहै	सुवामहै	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
2. सूध्व	सुवाताम्	सूध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाधाम्	सुवीध्वम्
3. सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्

§ 440. स्तु P. A. 'to praise, तु P. to grow' and ह 'to sound' have इ optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु P. A.

Present.

	Par.	Atm.			
1. स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे
स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे	स्तुवीमहे
2. स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे
स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे		स्तुवीध्वे
3. स्तौति	स्तुतः		स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते
स्तवीति	स्तुवीतः	स्तुवान्ति	स्तुर्वते		

Imperfect.

1. अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि
	अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि
2. अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम्
अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीध्वम्
3. अस्तौत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
अस्तवीत्	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत		

Imperative.

1. स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै
2. स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुष्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम्
	स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीध्व	स्तुवीध्वम्
3. स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्		

Potential.

1. स्तुयाम	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीय	स्तुहीवहि	स्तुवीमहि
स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			

2. स्तुवाः स्तुयातम् स्तुयात स्तुवीयाः स्तुवीयायाम् स्तुवीष्वप्
स्तुवीयाः स्तुवीयातम् स्तुवीयात
3. स्तुयात् स्तुयाताम् स्तुयुः स्तुवीत स्तुवीयाताम् स्तुवीरन्
स्तुवीयात् स्तुवीयाताम् स्तुवीयुः

Conjugate similarly तु and ह.

§ 441. हन् P. A. 'to kill'—drops its न् before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel, and its अ before a vowel termination, the ह् then changing to घ्. The Imp. 2 sing. is जहि.

हन् P. 'to kill; to go'.

Present.

Imperfect.

1. हन्मि	हन्वः	हन्मः	अहनम्	अहन्व	अहन्म
2. हांसि	हथः	हथ	अहन्	अहतम्	अहत
3. हन्ति	हतः	घ्नन्ति	अहन्	अहताम्	अघ्नन्

Imperative.

Potential.

1. हनानि	हनाव	हनाम	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
2. जहि	हतम्	हत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
3. हन्तु	हताम्	घ्नन्तु	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः

हन् * Atm.

Present.

Imperfect.

1. घे	हन्वहे	हन्महे	अघ्नि	अहन्वहि	अहन्महि
2. हसे	घ्राथे	हन्वे	अहथाः	अघ्राथाम्	अहध्वम्
3. हते	घ्राते	घ्नते	अहत	अघ्राताम्	अघ्नत

* This root is used in the A. in certain cases.

*Imperfect.**Potential.*

1. हनै	हनावहै	हनामहै	घीय	घीवहि	घीमहि
2. हस्व	घाथाम्	हध्वम्	घीथाः	धीयाथाम्	घीध्वम्
3. हताम्	घाताम्	घताम्	घीत	घीयाताम्	घीरन्

§ 442. हु A. 'to take away':—

*Present.**Imperfect.*

1. हुवे	हुवहे	हुमहे	अहुवि	अहुवहि	अहुमहि
2. हुषे	हुवाथे	हुध्वे	अहुथाः	अहुवाथाम्	अहुध्वम्
3. हुते	हुवाते	हुवते	अहुत	अहुवाताम्	अहुवत

*Imperative.**Potential.*

1. हवै	हवावहै	हवामहै	हुवीय	हुवीवहि	हुवीमहि
2. हुष्व	हुवाथाम्	हुध्वम्	हुवीथाः	हुवीयाथाम्	हुवीध्वम्
3. हुताम्	हुवाताम्	हुवताम्	हुवीत	हुवीयाताम्	हुवीरन्

THIRD OR JUHOTYA'DI CLASS.

§ 443. (a) The base is formed by reduplication of the root.

(b) The third person plural termination loses its न्.

(c) The Imperfect third person plural termination is उस्, before, which the final आ of roots is dropped and the final ह, उ and क. short or long, are gunated.

Rules of Reduplication:—

§ 444. The first vowel of a root together with the initial consonant, if any, is reduplicated i. e. doubled; as पत् = पपत् after reduplication, उख—उउख्. &c.

Note.—The first syllable of a reduplicated root is called 'the reduplicative syllable;' e. g. the first प in पपत् , or first उ in उउस्.

§ 445. If a conjunct consonant begins a root, the first consonant only with the following vowel is reduplicated; e. g. प्रच्छ-पप्रच्छ.

(a) If the first member of a conjunct consonant, however, be a sibilant (श्, ष् or स्) and the second a hard consonant, the hard consonant is reduplicated: स्पर्श-पस्पर्श, श्रुत्-बुश्रुत्; but स्वन-सस्वन &c.

§ 446. A radical aspirate (2nd or 4th letter of a class) is changed to its corresponding unaspirate in the reduplicative syllable; as छिद्-चिच्छिद्, धु-दुधु, भुज्-बुभुज्, , &c.

§ 447. The guttural of the reduplicative syll. is changed to the corresponding palatal (subject to the above rule) and ह् to ज्; e. g. कम्-ककम्-चकम्, स्वन-खस्वन-कस्वन=चस्वन, &c.

§ 448. A radical long vowel becomes short and ऋ is changed to अ in the reduplicative syllable; as धा-दधा, नी निनी, कृ-चकृ &c.

§ 449. The penultimate ए or ऐ and ओ or औ become इ and उ respectively in the reduplicative syllable; सेव्-सिषेव्, दोक्-डुगौक्, &c.

Paradigms.

कि P. 'to know.'

Present.

Imperfect.

1. चिकेपि	चिकिवः	चिकिमः	अचिकयम्	अचिकिव	अचिकिम
2. चिकेषि	चिकिथः	चिकिथ	अचिकेः	अचिकितम्	अचिकित
3. चिकेति	चिकितः	चिक्रयति	अचिकेत्	अचिकिताम्	अचिकयुः

*Imperative.**Potential.*

1. चिकयानि	चिकयाव	चिकयाम	चिकियाम्	चिकियाव	चिकियाम
2. चिकिहि	चिकितम्	चिकित	चिकियाः	चिकियातम्	चिकियात
3. चिकेतु	चिकिताम्	चिक्यतु	चिकियात्	चिकियाताम्	चिकियुः

हु P. ' to sacrifice '.

*Present.**Imperfect.*

1. जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम
2. जुहोषि	जुहुयः	जुहुथ	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
3. जुहोति	जुहुतः	जुहति	अजुहोत	अजुहुताम्	अजुहवुः

*Imperative.**Potential.*

1. जुह्वानि	जुह्वाव	जुह्वाम	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम
2. जुहुषि	जुहुतम्	जुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
3. जुहुतु	जुहुताम्	जुहुतु	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः

ही P ' to be ashamed.

1. जिहेमि	जिहीवः	जिहीमः	अजिहयम्	अजिहीव	अजिहीम
2. जिहेषि	जिहीथः	जिहीथ	अजिहेः	अजिहीतम्	अजिहीत
3. जिहैति	जिहीतः	जिहियति	अजिहेत्	अजिहीताम्	अजिहयुः

*Imperative.**Potential.*

1. जिहयाणि	जिहयाव	जिहयाम	जिहीयाम्	जिहीयाव	जिहीयाम
2. जिहाहि	जिहीतम्	जिहीत	जिहीयाः	जिहीयातम्	जिहीयात
3. जिहेतु	जिहीताम्	जिहियतु	जिहीयात्	जिहीयाताम्	जिहीयुः

IRREGULAR BASES:—

§ 450. The vowel of the roots मा, हा ' to go,' भृ, पृ, or पू ' to fill and ऋ is changed to इ in the reduplicative syllable.

451. The इ of the reduplicative syllable of निज्, विज् and

विप्, takes its Guna substitute before all terminations and the radical इ is not gunated before vowel strong terminations.

§ 452. दा and धा drop their आ after reduplication before weak terminations; दध् becomes धत् before म्, ध्व, त, and थ. The Par. Imperative 2 per. singulars are देहि and धेहि respectively.

§ 453. भी optionally shortens its vowel before consonantal weak terminations.

(a) मा and हा 'to go' assume the forms मिम् and जिह् before vowel terminations and मिमी and जिही before consonantal terminations.

§ 454. हा 'to abandon' assumes the forms जहि or जही before consonantal weak terminations except in the Pot. and जह् before vowel terminations and those of the Pot. The Imp. 2 sing. is जहाहि, जहिहि and जहीहि.

Paradigms.

ऋ Par. 'to go.'

Present.

1. इयमि	इयुवः	इयुमः
2. इयमि	इयुथः	इयुथ
3. इयति	इयुतः	इयति

Imperfect.

ऐयरम्	ऐयुव	ऐयुम
ऐयः	ऐयुतम्	ऐयुत
ऐयः	ऐयुताम्	ऐयरुः

Imperative.

1. इयराणि	इयराव	इयराव
2. इयहि	इयुतम्	इयुत
3. इयतु	इयुताम्	इयुतु

Potential.

इयुयाम्	इयुयाव	इयुयाम
इयुयाः	इयुयातम्	इयुयात
इयुयात्	इयुयाताम्	इयुयुः

धा P. A 'to place, to hold.'

Present.

2. दधामि	दध्वः	दध्मः	दधे	दध्वहे	दध्महे
----------	-------	-------	-----	--------	--------

2. दधासि	धत्थः	धत्थ	धत्से	दधाते	धद्धे
3. दधाति	धत्तः	दधति	धत्ते	दधाते	दधते

Imperfect.

1. अदधाम्	अदध्व	अदधम्	अदधि	अदध्वहि	अरध्महि
2. अदधाः	अधत्तम्	अधत्त	अधत्थाः	अदधाथाम्	अधद्धम्
3. अदधात्	अधत्ताम्	अदधुः	अधत्त	अदधाताम्	अदधत

Imperative.

1. दधानि	दधाव	दधाम	दधै	दधावहै	दधामहै
2. धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	दधाथाम्	धद्धम्
3. दधातु	धत्ताम्	दधतु	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्

Potential.

1. दध्याम्	दध्याव	दध्याम	दधीय	दधीवहि	दधीमहि
2. दध्याः	दध्यातम्	दध्यात	दधीथाः	दधीयाथाम्	दधीध्वम्
3. दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्

दा to be similarly conjugated. The forms of दा will be obtained by changing धृ to द् wherever it occurs.

निज् P. A. 'to cleanse.'*Present.*

1. नेनेजिम्	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे
2. नेनेक्षि	नेनिकथः	नेनिकथ	नेनिक्षे	नेनिजाथे	नेनिग्ध्वे
3. नेनेक्ति	नेनिक्तः	नेनिजति	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिजते

Imperfect.

1. अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म	अनेनिजि	अनेनिज्वहि	अनेनिज्महि
2. अनेनेक्-ग्	अनेनिक्तम्	अनेनिक्त	अनेनिकथाः	अनेनिजाथाम्	अनेनिग्ध्वम्
3. अनेनेक्-ग्	अनेनिक्ताम्	अनेनिजुः	अनेनिक्त	अनेनिजाताम्	अनेनिजत

Imperative.

1. नेनिजानि नेनिजाव नेनिजाम नेनिजै नेनिजावहै नेनिजामहै
2. नेनिग्धि नेनिक्तम् नेनिक्त नेनिक्ष्व नेनिजायाम् नेनिग्ध्वम्
3. नेनेक्तु नेनिक्ताम् नेनिजतु नेनिक्ताम् नेनिजाताम् नेनिजताम्

Potential.

1. नेनिज्याम् नेनिज्याव नेनिज्याम् नेनिजीय नेनिजीवहि नेनिजीमहि
2. नेनिज्याः नेनिज्यताम् नेनिज्यात नेनिजीथाः नेनिजीयाथाम् नेनिजीध्वम्
3. नेनिज्यात् नेनिज्याताम् नेनिज्युः नेनिजीत नेनिजीयाताम् नेनिजीरन्

Conjugate विरू P. A. similarly.

पृ P. 'to fill, to protect.'

*Present.**Potential.**Imperfect.*

1. विपरिमि	विपृवः	विपृमः	अविपरम्	अविपृव	अविपृम
2. विपरिषि	विपृथः	विपृथ	अविपः	अविपृतम्	अविपृत
3. विपरिति	विपृतः	विप्रति	अविपः	अविपृताम्	अविपरुः

*Imperative.**Potential.*

1. विपराणि	विपराव	विपराम	विपृयाम्	विपृयाव	विपृयाम
2. विपृहि	विपृतम्	विपृत	विपृयाः	विपृयातम्	विपृयात
3. विपृतु	विपृताम्	विप्रतु	विपृयात्	विपृयाताम्	विपृयुः

पृ P. 'to protect, to fill.'

*Present.**Imperfect.*

1. विपरिमि	*विपूर्वः	विपूर्णः	अविपरम्	अविपूर्व	अविपूर्ण
2. विपरिषि	विपूर्णः	विपूर्ण	अविपः	अविपूर्णम्	अविपूर्ण
3. विपरिति	विपूर्णः	विपूर्णते	अविपः	अविपूर्णम्	अविपरुः

Imperative.

Potential.

1. विपराणि	विपराव	विपराम	विपूर्याम्	विपूर्याव	विपूर्याम
2. विपूहि	विपूर्यतम्	विपूर्यत	विपूर्याः	विपूर्यातम्	विपूर्यात
3. विपुर्तु	विपूर्याम्	विपुर्तु	विपूर्यान्	विपूर्याताम्	विपूर्युः

भू P. 'to fear'

Present.

Imperfect.

1. विभेमि	विभीवः	विभीमः	अविभयम्	अविभीव	अविभीम
	विभिषः	विभिषः		अविभिष	अविभिष
2. विभेषि	विभाथः	विभाथ	अविभेः	अविभीतम्	अविभीत
	विभिथः	विभिथ		अविभितम्	अविभित
3. विभेति	विभातः	विभ्यति	अविभेत्	अविभीताम्	अविभयुः
	विभितः			अविभिताम्	

Imperative.

Potential.

1. विभयानि	विभयाव	विभयाम	विभीयाम्	विभीयाव	विभीयाम
			विभियाम्	विभियाव	विभियाम
2. विभीहि	विभीतम्	विभीत	विभीयाः	विभीयातम्	विभीयात
विभिहि	विभितम्	विभित	विभियाः	विभियातम्	विभियात
3. विभेत्तु	विभीताम्	विभ्यतु	विभीयात्	विभीयाताम्	विभीयुः
	विभिताम्		विभियात्	विभियाताम्	विभियुः

भृ P. A. 'to hold; to maintain.'

Present.

1. विभमि	विभृवः	विभृगः	विभ्रे	विभृवहे	विभृमहे
2. विभाषे	विभृथः	विभृथ	विभृषे	विभ्राथे	विभृषे
3. विभर्ति	विभृतः	विभ्रति	विभृते	विभ्राते	विभ्रते

Imperfect.

1. अविभरन्	अविभृव	अविभृम	अविभ्रि	अविभृवहि	अविभृमहि
------------	--------	--------	---------	----------	----------

2. अबिभः अबिभृतम् अबिभृत अबिभृथाः अबिभ्रायाम् अबिभृध्वम्
 3. अबिभः अबिभृताम् अबिभरुः अबिभृत अबिभ्राताम् अबिभ्रत

Imperative.

1. बिभराणि बिभराव बिभराम बिभरै बिभरावहै बिभरामहै
 2. बिभृहि बिभृतम् बिभृत बिभृष्व बिभ्रायाम् बिभृध्वम्
 3. बिभर्तु बिभृताम् बिभ्रतु बिभृताम् बिभ्राताम् बिभ्रताम्

Potential.

1. बिभृयाम् बिभृयाव बिभृयाम बिभ्रीय बिभ्रीवहि बिभ्रीमहि
 2. बिभृथाः बिभृयातम् बिभृयात बिभ्रीथाः बिभ्रीयाथाम् बिभ्रीध्वम्
 3. बिभृयात् बिभृयाताम् बिभृयुः बिभ्रीत बिभ्रीयाताम् बिभ्रीरन्

मा A. 'to measure; to sound.'

Present.

Imperfect.

1. मिमे मिमीवहे मिमीमहे अमिमि अमिमीवहि अमिमीमहि
 2. मिमीषे मिमाथे मिमीध्वे अमिमीथाः अमिमाथाम् अमिमीध्वम्
 3. मिमीते मिमाते मिमते अमिमीत अमिमाताम् अमिमत

Imperative.

Potential.

1. मिमै मिमावहै मिमामहै मिमीय मिमीवहि मिमीमहि
 2. मिमीष्व मिमाथाम् मिमीध्वम् मिमीथाः मिमीयाथाम् मिमीध्वम्
 3. मिमीताम् मिमाताम् मिमताम् मिमीत मिमीयाताम् मिमीरन्

इ A. 'to go' should be conjugated like this.

विष् P. A. 'to pervade.'

Present.

1. वेवेषि वेविष्यः वेविष्मः वेविषे वेविष्वहे वेविष्महे
 2. वेवेक्षि वेविष्टः वेविष्ठ वेविक्षे वेविषाथे वेविहृते
 3. वेवेष्टि वेविष्टः वेविषति वेविष्टे वेविषाते वेविषते

Imperfect.

1. अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि
2. अवेवेट्-ङ्	अवेविष्टम्	अवेविष्ट	अवेविष्टाः	अवेविषाथाम्	अवेविङ्ङुम्
3. अवेवेट्-ङ्	अवेविष्टाम्	अवेविषुः	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत

Imperative.

1. वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषै	वेविषावहै	वेविषामहै
2. वेविङ्ङि	वेविष्टम्	वेविष्ट	वेविष्व	वेविषाथाम्	वेविङ्ङुम्
3. वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविषतु	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्

Potential.

1. वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि
2. वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
3. वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

हा P. 'to abandon.'

Present.

1. जहामि	जहीवः	जहीमः	अजहाम्	अजहीव	अजहीम
	जहिष्वः	जहिमः		अजहिष्व	अजहिम
2. जहासि	जहीथः	जहीथ	अजहाः	अजहीतम्	अजहीत
	जहिथः	जहिथ		अजहितम्	अजहित
3. जहाति	जहीतः	जहाति	अजहात्	अजहीताम्	अजहुः
	जहितः			अजहिताम्	

*Imperfect**Imperative.*

1. जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
2. जहाहि	जहीतम्	जहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
जहीहि	जहितम्	जहित			
जहिहि					
3. जहातु	जहीताम्	जहतु	जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः
	जहिताम्				

SEVENTH OR रुधादि CLASS.

§ 455. In this class the base is formed by inserting न between the radical vowel and the final consonant before the strong, and न् before the weak terminations.

§ 456. (a) The original nasal of a root is dropped.

(b) In the case of the root तृह्, न is changed to ने before consonantal strong terminations.

Paradigms.

अञ् P. to 'anoint.' &c.

*Present.**Imperfect.*

1. अनजिम्	अञ्ज्वः	अञ्जम्	आनजम्	आञ्ज्व	आञ्जम्
2. अनक्षि	अङ्क्थः	अङ्क्थ	आनक्-ग्	आङ्क्ताम्	आङ्क्ता
3. अनक्ति	अङ्क्ताः	अञ्जन्ति	आनक्-ग्	आङ्क्ताम्	आञ्जन

*Imperative.**Potential.*

1. अनजानि	अनजाव	अनजाम्	अञ्ज्याम्	अञ्ज्याव	अञ्ज्याम्
2. अङ्गिध	अङ्क्ताम्	अङ्क्ता	अञ्ज्याः	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्याता
3. अनक्तु	अङ्क्ताम्	अञ्जन्तु	अञ्ज्यात्	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्युः

इन्ध् A. 'to kindle.'

*Present.**Imperfect.*

1. इन्धे	इन्ध्वहे	इन्ध्वहे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्ध्वहि
2. इन्धे	इन्धाथे	इन्ध्वे	ऐन्धाः	ऐन्धाथाम्	ऐन्ध्वम्
3. इन्धे*	इन्धाते	इन्धते	ऐन्ध	ऐन्धाताम्	ऐन्धत

*Imperative.**Potential.*

1. इन्धे	इन्धावहै	इन्धामहै	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीमहि
2. इन्धे	इन्धाताम्	इन्ध्वम्	इन्धीयाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीध्वम्
3. इन्धाम्	इन्धाताम्	इन्धताम्	इन्धीन	इन्धीयाताम्	इन्धीरन्

* Also इन्धे, ऐन्धाः, ऐन्ध्वम्, ऐन्ध्व, इन्धाम्, &c. See § 20 (a)

धुद् P. A. ' to pound. '

Present.

1. धुणमि	धुन्द्रः	धुन्मः	धुन्दे	धुन्द्रहे	धुन्महे
2. धुणस्मि	धुन्त्यः	धुन्थ	धुन्तसे	धुन्दाथे	धुन्ध्वे
3. धुणाति	धुन्तः	धुन्दन्ति	धुन्ते	धुन्दाते	धुन्दते

Imperfect.

1. अधुणदम्	अधुन्द्र	अधुन्म	अधुन्दि	अधुन्द्रहि	अधुन्महि
2. अधुणः	अधुन्तम्	अधुन्त	अधुन्याः	अधुन्दाथाम्	अधुन्ध्वम्
अधुणत्-द्					
3. अधुणत्-द्	अधुन्ताम्	अधुन्दन्	अधुन्त	अधुन्दाताम्	अधुन्दत

Imperative.

1. धुणदानि	धुणदाव	धुणदाम	धुणदै	धुणदावहै	धुणदामहै
2. धुन्दि	धुन्तम्	धुन्त	धुन्स्व	धुन्दाथाम्	धुन्ध्वम्
3. धुणतु	धुन्ताम्	धुन्दन्तु	धुन्ताम्	धुन्दाताम्	धुन्दताम्

Potential.

1. धुन्याम्	धुन्याव	धुन्याम	धुन्दीय	धुन्दीवहि	धुन्दीमहि
2. धुन्याः	धुन्यातम्	धुन्यात	धुन्दीथाः	धुन्दीयाथाम्	धुन्दीध्वम्
3. धुन्यात्	धुन्याताम्	धुन्युः	धुन्दीत	धुन्दयाताम्	धुन्दीरन्

भिद् P. A. to break, उन्द P. to be wet, विद् A. to suffer pain, छिद् P. A. to cut, लृद् P. A. to shine, to play, कृद् P. to spin, to surround; वृद् P. A. to kill; to disregard, and विद् P. A. 'to know, to consider,' should be similarly conjugated. उनति 3rd sing. Pre. of उन्द; कृणति 3 sing. Pre. of कृद्, &c.

वृद् P. ' to kill. '

Present.

Imperfect.

1. वृणेमि	वृढः	वृढमः	अवृणहम्	अवृढ	अवृणस्व
-----------	------	-------	---------	------	---------

2. तृणेशि	तृण्डः	तृण्ड	अतृणेट्-ङ्	अतृण्डम्	अतृण्ड
3. तृणोदि	तृण्डः	तृंहन्ति	अतृणेट्-ङ्	अतृण्डाम्	अतृंहन्

*Imperative.**Potential.*

1. तृणहानि	तृणहाव	तृणहाम	तृह्याम्	तृह्याव	तृह्याम
2. तृण्डि	तृण्डम्	तृण्ड	तृह्याः	तृह्यातम्	तृह्यात
3. तृणेटु	तृण्डाम्	तृंहन्तु	तृह्यात्	तृह्याताम्	तृह्युः

पिष् P. 'to grind.'*Present.**Imperfect.*

1. पिनाधि	पिष्वः	पिष्वः	अपिनषम्	अपिष्व	अपिष्व
2. पिनाक्षि	पिष्ठः	पिष्ठ	अपिनट्-ङ्	अपिष्ठम्	अपिष्ठ
3. पिनाष्टि	पिष्ठः	पिषन्ति	अपिनट्-ङ्	अपिष्ठाम्	अपिषन्

*Imperative.**Potential.*

1. पिनाषाणि	पिनाषाव	पिनाषाम	पिष्याम्	पिष्याव	पिष्याम
2. पिण्डि	पिष्ठम्	पिष्ठ	पिष्याः	पिष्यातम्	पिष्यात
3. पिनाष्टु	पिष्ठाम्	पिषन्तु	पिष्यात्	पिष्याताम्	पिष्युः

शिष् 'to distinguish' should be similarly conjugated.

युज् P. A. 'to join.'*Present.*

1. युनजि	युज्ज्वः	युज्ज्वः	युज्जे	युज्ज्वहे	युज्ज्वहे
2. युनाक्षि	युङ्क्थः	युङ्क्थ	युङ्क्षे	युज्जाथे	युङ्क्थे
3. युनाक्ति	युङ्क्तः	युज्जन्ति	युङ्क्ते	युज्जाते	युज्जते

Imperfect.

1. अयुनजम्	अयुज्ज्व	अयुज्ज्व	अयुज्जि	अयुज्ज्वेहि	अयुज्ज्वहि
2. अयुनक्-ग्	अयुङ्क्तम्	अयुङ्क्त	अयुङ्क्थाः	अयुज्जाथाम्	अयुङ्क्थम्
3. अयुनक्-ग्	अयुङ्क्ताम्	अयुज्जन्	अयुङ्क्त	अयुज्जाताम्	अयुज्जत

Imperative.

1. युनजानि	युनजाव	युनजाम	युनजै	युनजावहै	युनजामहै
2. युङ्गिधि	युङ्गम्	युङ्ग	युङ्क्ष्व	युञ्जाथाम्	युङ्गध्वम्
3. युनक्तु	युङ्गाम्	युञ्जन्तु	युङ्गाम्	युञ्जाताम्	युञ्जताम्

Potential.

1. युञ्ज्याम्	युञ्ज्याव	युञ्ज्याम	युञ्जीय	युञ्जीवहि	युञ्जीमहि
2. युञ्ज्याः	युञ्ज्यातम्	युञ्ज्यात	युञ्जीयाः	युञ्जीयाथाम्	युञ्जीध्वम्
3. युञ्ज्यात्	युञ्ज्याताम्	युञ्ज्युः	युञ्जीत	युञ्जीयाताम्	युञ्जीरन्

Conjugate similarly भञ्ज् P. 'to break', भुञ्ज् P. 'to enjoy', A. 'to eat,' विञ्ज् P. to shake, 'to tremble,' and वृञ्ज् P. 'to avoid.

रिच् P. A. 'to evacuate.'

Present.

1. रिणच्मि	रिंच्वः	रिंच्मः	रिंचे	रिंच्वहे	रिंच्महे
2. रिणक्षि	रिंकथः	रिंकथ	रिंक्षे	रिंचाथे	रिंघ्वे
3. रिणक्ति	रिंक्तः	रिंचन्ति	रिंक्ते	रिंचाते	रिंचते

Imperfect.

1. अरिणचम्	अरिंच्व	अरिंच्म	अरिंचि	अरिंच्वहि	अरिंच्महि
2. अरिणक्-ग्	अरिंक्तम्	अरिंक्त	अरिंकथाः	अरिंचाथाम्	अरिंघ्वम्
3. अरिणक्-ग्	अरिंक्ताम्	अरिंचन्	अरिंक्त	अरिंचाताम्	अरिंचत

Imperative.

1. रिणचानि	रिणचाव	रिणचाम	रिणचै	रिणचावहै	रिणचामहै
2. रिङ्गिधि	रिंक्तम्	रिंक्त	रिंक्ष्व	रिञ्चाथाम्	रिंघ्वम्
3. रिणक्तु	रिंक्ताम्	रिञ्चन्तु	रिंक्ताम्	रिञ्चाताम्	रिञ्जताम्

Potential.

1. रिंच्याम्	रिंच्याव	रिंच्याम	रिंचाय	रिंचावहि	रिंचामहि
--------------	----------	----------	--------	----------	----------

2. रिच्याः रिच्यातम् रिच्यात रिचिथाः रिचीयाथाम् रिचीध्वम्
 3. रिच्यात् रिच्याताम् रिच्युः रिचीत रिचीयाताम् रिचीरन्

Conjugate similarly विच् P. A. 'to separate,' तच् P. 'to contract' and पृच् 'to touch.'

रुध् P. A. 'to obstruct.

Present.

1. रुणधि	रुन्वः	रुन्मः	रुन्धे	रुन्वहे	रुन्महे
2. रुणसि	रुन्द्रः*	रुन्द्र	रुन्त्से	रुन्धाथे	रुन्ध्वे
3. रुणद्धि	रुन्द्रः	रुन्धाति	रुन्धे	रुन्धाते	रुन्धते

Imperfect.

1. अरुणधम्	अरुन्व	अरुन्म	अरुन्धि	अरुन्वहि	अरुन्महि
2. अरुणत्-द्	अरुन्द्रम्	अरुन्द्र	अरुन्द्राः	अरुन्धाथाम्	अरुन्ध्वम्
अरुणः					
3. अरुणत्-द्	अरुन्द्राम्	अरुन्धन्	अरुन्द्र	अरुन्धाताम्	अरुन्धत

Imperative.

1. रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम	रुणधै	रुणधावहै	रुणधामहै
2. रुन्धि	रुन्द्रम्	रुन्द्र	रुन्त्स्व	रुन्धाथाम्	रुन्ध्वम्
3. रुणद्धु	रुन्द्राम्	रुन्धन्तु	रुन्द्राम्	रुन्धाताम्	रुन्धन्ताम्

Potential.

1. रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम्	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि
2. रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीथाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीध्वम्
3. रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्

* Or रुन्धः &c.; see note * p. 290.

हिस् P. 'to kill.'

*Present.**Imperfect.*

1. हिनस्मि	हिस्वः	हिस्मः	अहिनसम्	अहिस्व	अहिस्म
2. हिनस्सि	हिस्थः	हिस्थः	अहिनः-त्-द्	अहिस्तम्	अहिस्त
3. हिनस्ति	हिस्तः	हिसन्ति	अहिनत्-द्	अहिस्ताम्	अहिसन्

*Imperative.**Potential.*

1. हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिस्याम्	हिस्याव	हिस्याम
2. हिन्यि	हिस्तम्	हिस्त	हिस्याः	हिस्यातम्	हिस्यात्
3. हिनस्तु	हिस्ताम्	हिसन्तु	हिस्यात्	हिस्याताम्	हिस्युः

II. GENERAL

OR

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

§ 457. In the General Tenses and Moods and in the formation of verbal derivatives generally, the augment इ is prefixed (necessarily or optionally) to terminations beginning with any consonant except य in the case of certain roots. Such roots as take the augment इ necessarily are called *Set* (स इद् i. e. with इ); such as take it optionally are called *Wet* (वा + इद्), and those that do not, are called *Anit* (अन् + इद् i. e. without इ).

✓458. (a) Roots of more than one syllable, derived roots and roots of the 10th class are always *Set*.

(b) Of all monosyllabic roots ending in a vowel those given in the following couplet (Kārikā) are *Set* and the rest *Anit*.

“ऊङ्दन्तैर्यौतिरुक्षुशीस्तुवृक्षुषिडीङ्भिभिः ।

वृक्षुष्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

i. e. roots ending in long ऊ and long ऋ, the roots यु, रु, क्षु, शी, स्तु

उ, झ, ञि, डी, भ्रि, वृ (IX. cl. A.) and वृ V. cl. P. A. are Set; (excepting these all monosyllabic roots ending in a vowel are Anit).

(c) Of monosyllabic roots ending in a consonant the following 102 are Anit; and the remaining Set.

* शक् पच् मुचि रिच् वच् विच् । सिच् प्रच्छि त्यज् निजिभञ्जः
भञ्ज् भुज् भस्ज् मस्जि यज् गुज् रज् । रञ्ज् विजिद् स्वञ्जिसञ्ज्मृजः ॥
अद् धुद् खिद् छिद् तुदि नुदः । पयभिद् विगतिर्विनद् ।
शद्सदी स्विगतिः स्कन्दि । हदी क्रुप् क्षुधिबुध्यती ॥
बन्धिर्गुधिरुधी राधि । व्यध्गुधः साधिसिध्यती ।
मन्यहन्नाप् क्षिप् छुपि तप् । तिपस्तृप्यतिदृप्यती ॥
लिप् लुप् वप् शप् स्वप् सृपि यभ् । रभ् लभ् गभ् नभ् यमो रमिः ।
कुशिर्दृशिदृशी दृश् मृश् । रिश् रुश् लिश् विश् स्पृशः कृषिः
त्विष् तुप् द्विष् दुष् पुष्य पिष् विष् । शिष् शुष् शिठ्यतयो घसिः ।
वसतिर्दह्दिहिदुहो नह् मिह् रुह् लिह् वहिस्तथा ॥
अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ॥

(d) The following roots are Wet:—

स्वरतिः स्यते सृते पञ्चमे नवमे च धुञ् ।
तनक्तिर्वृत्तिश्चान्तावनक्तिश्च तनक्तिना ॥ १ ॥

* The following conplet gives the endings of these roots and their number in each:—

कचछजा दधनपा भमशाः षसहाः कमात् ।

२६११५११५ ११ २२६ ३४१०११३ ४
कचकोणणे टीः खडौ गर्धजाष्टखर्जाः स्मृताः ॥

The first line gives the ending consonants and thus enables the student to know at once which root is Set and which is Anit; e. g. कुद् may be at once known to be a set root as द् does not occur in the first line. The second line gives the number of roots ending in a particular consonant. Thus roots ending in क् are क् i. e. one (क् being the first consonant) in number; roots ending in च् are च् i. e. 6, (च् being the 6th consonant); roots ending in छ् are छ् i. e. one, in number; and so on.

मार्षि मार्जति जान्तेषु दान्तौ क्षियतिस्पन्दते ।
 रध्यतिः सधतिर्यान्तौ पान्ताः पञ्चैव कल्पते ॥ २ ॥
 गोपायतिस्त्रुप्यतिश्च व्रपते दृप्यतिस्तथा ।
 मान्तौ क्षाम्यतिः क्षमतेऽधुते क्रिड्नाति नश्यति ॥ ३ ॥
 शान्ताखयोधाक्षतिश्च निष्कुप्णातिश्च तक्षतिः ॥
 त्वक्षतिश्च षकारान्ता ह्यथ दान्ताश्च गाहते ॥ ४ ॥
 पदद्वये गृहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते ।
 वृहतिर्वृहतिदुह्यतयो वृहतिमुह्यती ॥ ५ ॥
 वृहिस्त्रुही स्निह्यन्मुह्यावेते वेद्महि धातवः ।
 अजन्तानां तु धल्येव वेद स्यादन्यत्र सर्वदा* ॥ ६ ॥

§ 459. Roots ending in ए, ऐ, and ओ are to be treated as roots ending in आ. Also the roots मि 5. P. A. 'to throw', मी 9 P. A. 'to kill, and दी 4. A. to perish', before a termination causing Guṇa or Vṛddhi. ली 9 P. 4. A. 'to adhere or cling to' changes its vowel to अ optionally under the same circumstances.

§ 460. Roots of the tenth class preserve their अय् (i. e. अय with the final अ dropped) with all the changes that the root undergoes before it in the general tenses.

§ 461. The roots गुप्, धूप्, विच्छ्, पप्, पन्, कम्, and कृप् preserve their conjugational bases optionally.

§ 462. अस् and ब्रू substitute for themselves भू and वृच् respectively.

§ 463. Neither Guṇa nor Vṛddhi is substituted for the vowel of a few roots of the 6th class even before a strong termination except the अ of the 1st and 3rd person sing. of the Perfect, the अय् of the causal and the इ of the 3rd pers. sing. of the Passive

* These couplets as well as those bearing on the 2nd variety of the Aorist are composed by Mr. Chintāmaṇi A'tmārama Kelkar the present learned S'āstri at the Poona Training College.

Aorist. These are कृद्, पुद्, कुच्, कुज्, घृद्, स्फुद्, वृद्, लृद्, स्फुद्, गृद्, न, धृ, कु, and a few more not often to be met with.

§ 464. The root भस्ज् assumes the forms भज्ज् and भज् in the Non-conjugational Tenses.

§ 465. The penultimate ऋ of मृज् and वृग् is changed to र before a consonantal strong termination in the General Tenses.

§ 466. The intermediate इ is weak in the case of the root विज् 6 A. 7 P.; and optionally so in the case of ऊर्ण्.

§ 467. The roots दीप्थी 2 A. 'to shine' and वेवी 2 A. 'to go' do not take Guṇa or Vṛddhi before any termination. They also drop their final vowel before the intermediate इ and ए. दरिद्रा also drops its आ before a non-conjugational termination except in the Desiderative and the Aorist where it retains it optionally.

THE TWO FUTURES AND CONDITIONAL.

(1) First Future (लृद्).

Also called the Periphrastic Future.

§ 468. Terminations:—

Parasm.	Atm.
1. तास्मि* तास्वः तास्मः	1. ताहे तास्वहे तास्महे
2. तासि तास्यः तास्य	2. तासे तासाथे ताथ्वे
3. ता तारौ तारः	3. ता तारौ तारः

469. To these terminations the augment इ is prefixed in the

* The forms of the First Future may be derived by adding to the Nom. sing. of the noun of agency derived with the affix तृ the forms of the Present Tense of the root भस् 'to be' in the 1st and 2nd persons. The forms of the Nom. are the forms of the 3rd pers.

case of Set roots, optionally in the case of Wet roots, and not prefixed at all in that of Anit roots.

§ 470. All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root therefore take their Guṇa substitute before these.

§ 471. Anit roots with a penultimate ऋ change it to इ optionally before a strong termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel; मृत्-सर्मास्मि. कृतास्मि &c.

दा P. A. 'to give,' &c.

1. दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः	1. दाताहे	दातास्वहे	दातास्महे
2. दातासि	दातास्थः	दातास्थ	2. दातासे	दातासाथे	दाताध्वे
3. दाता	दातारौ	दातारः	3. दाता	दातारौ	दातारः

नी P. A. 'to carry'—नेतास्मि, नेतास्वः, नेतास्मः &c.; नेताहे, नेतास्वहे नेतास्महे, &c.

पत् P.—पतितास्मि, पतितास्वः, पतितास्मः &c

इक्ष् A.—इक्षिताहे इक्षितास्वहे. इक्षितास्वहे &c.

IRREGULAR BASES.

§ 472. The roots इप्, सद्. 1 A. लुभ्, रिप् and रुप् admit इ optionally in the First Future; e. g. 1 sing. एषितास्मि, एष्टास्मि, सहिताहे. सोडाहे; लोभितास्मि, लोब्धास्मि; रेषितास्मि, रेष्टास्मि; रोषितास्मि, रोष्टास्मि.

§ 473. कृप् is optionally Parasm. in the First Future and when so it rejects इ; कल्पिताहे, कल्पताहे; कल्पतास्मि. 1 sing. &c.

§ 474. The augment इ as added to ग्रह् is long in all Non-conjugational Tenses, except in the Perfect; ग्रहीतास्मि 1 sing.

§ 475. The intermediate इ is optionally lengthened in the case of हृ and roots ending in ऋ, except in the Perfect, the Benedi-

ctive Atm. and the Aorist Par.; वरितास्मि, वरीतास्मि, 1. sing. कृ-करीतास्मि, करीतास्मि 1 sing.

§ 476. न् is inserted before the ending consonant of the root मस्ञ् before which स् is dropped, and after the vowel of नश्, when they are followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel; मङ्गा &c.; नंष्टा, नशिता. The स् of मस्ञ् is changed to ज् when not dropped.

§ 477. वी is substituted for अञ् 1. P. 'to go' necessarily before any non-conjugational termination, and optionally before such as begin with any consonant except य्; वेता, अजिता, वेप्यति, अजिप्यति &c.

(2) *Second Future* (लृट्) and (3) *Conditional* (लृङ्).

§ 478. Terminations of the Second Future:—

<i>Parasm.</i>			<i>Atmane.</i>		
1. स्यामि	स्यावः	स्यामः	1. स्ये	स्यावहे	स्यामहे
2. स्यसि	स्यथः	स्यथ	2. स्यसे	स्येथे	स्यध्वे
3. स्यति	स्यतः	स्यन्ति	3. स्यते	स्येते	स्यन्ते

§ 479. Terminations of the Conditional:—

1. स्यम् †	स्याव	स्याम	1. स्ये	स्यावहि	स्यामहि
2. स्यः	स्यतम्	स्यत	2. स्यथाः	स्येथाम्	स्यध्वम्
3. स्यत्	स्यताम्	स्यन्	3. स्यत	स्येताम्	स्यन्त

§ 480. स् is substituted for the ending स् of a root when followed by any Non-conjugational termination beginning with स्.

* These terminations, it will be seen, are obtained by adding those of the Present to स्य with its अ lengthened before initial म and व, and dropped before a vowel.

† These are obtained similarly by adding the terminations of the Imperfect to स्य the usual rules of Sandhi being observed.

§ 481. इ is to be prefixed, or not, or optionally to the terminations given above, according as the root is Set or Anit or Wet. Before the terminations the final vowel and the penultimate short take their Guna substitute.

§ 482 In the Conditional the augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

Paradigms.

Second Future.

शक् 5 P.

लभ् 1 A.

1. शक्यामि	शक्यावः	शक्यामः	1. लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे
2. शक्यसि	शक्यथः	शक्यथ	2. लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे
3. शक्याति	शक्यतः	शक्यन्ति	3. लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते

Conditional.

1. अशक्यम्	अशक्याव	अशक्याम	1. अलप्स्ये	अलप्स्यावहि	अलप्स्यामहि
2. अशक्यः	अशक्यतम्	अशक्यत	2. अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
3. अशक्यत्	अशक्यताम्	अशक्यन्	3. अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त

प्रह्—प्रहीष्यामि-ष्ये; अप्रहीष्यम्-ष्ये &c.

IRREGULAR BASES.

§ 483. गम् P., हन् and Anit roots ending in क् admit इ in the Second Future and the Conditional; गम् P. (also that substituted for इ 'to go' and with अवि 'to remember') also admits it in the Desiderative; गमिष्यामि, हनिष्यामि, करिष्यामि, &c. Sec. Fu. 1. sing; अगमिष्यम्, अकरिष्यम्, अहनिष्यम्, &c. Con. 1. sing.

§ 484. The roots कृप्, वृप्, दृप्, शृप् and स्यन्द् optionally take Parasmaipada terminations in the Second Future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ when Parasmaipadi; कल्पिष्ये, कल्पस्ये, कल्पस्यामि; वर्तिष्ये, वत्स्यामि; वर्धिष्ये, वत्स्यामि; क्षिपिष्ये,

गतर्स्यामि; स्यान्दिष्ये, स्यन्त्स्ये, स्यन्त्स्यामि; 1. sing. 2nd Fut; अकल्पिष्ये, अकल्प्ये, अकल्पस्यम्; अवर्तिष्ये, अवर्त्स्यम्; अवर्धिष्ये, अवर्त्स्यम्; अगर्धिष्ये अगर्त्स्यम्; अस्यन्दिष्ये, अस्यन्त्स्ये, अस्यन्त्स्यम् 1. sing. Cond.

§ 485. The roots कृ, चृ, छृ, तृ, and नृ take इ optionally when followed by an *Arhachātuka* (non-conjugational) termination beginning with स् except in the Aorist; कृ-कर्तिष्यामि, कर्त्स्यामि; अकृतिष्यन्, अकर्त्स्यम् Cond. &c.

§ 486. In the case of इ with अधि, गा is optionally substituted for इ in the Conditional and the Aorist. इ is substituted for the final vowel of the verbs दा 3. P. A. 1. P. धा, दो, दे, धे, मा, स्था, गा (substituted for इ 2 P. and इ with अधि), पा, हा, and लो before a consonantal weak termination. All terminations added to गा substituted for इ are weak.

Paradigms.

1. अध्यैष्ये	अध्यैष्यावहि	अध्यैष्यामहि
2. अध्यैष्यथाः	अध्यैष्येथाम्	अध्यैष्यध्वम्
3. अध्यैष्यत	अध्यैष्येताम्	अध्यैष्यन्त
1. अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि
2. अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्येथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
3. अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त

§ 487. We give below the first pers. sing. of some of the roots of more difficult conjugation. The student should find out the various rules by which to arrive at them.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
भू	भवितास्मि	भविष्यामि	अभविष्यम्
स्तृ	स्तरितास्मि	स्तरिष्यामि-ष्ये,	अस्तरिष्यम्-ष्ये
	स्तरीतास्मि	स्तरीष्यामि-ष्ये	अस्तरीष्यम्-ष्ये

Roots. First Future. Sec. Future. Conditionl.

यु 2. P.	यवितास्मि	यविष्यामि	अयविष्यम्
शी	शयिताहे	शयिष्ये	अशयिष्ये
स्तु	स्तवितास्मि	स्तविष्यामि	अस्तविष्यम्
श्वि	श्वयितास्मि	श्वयिष्यामि	अश्वयिष्यम्
थ्रि	थ्रयितास्मि-हे	थ्रयिष्यामि-व्ये	अथ्रयिष्यम्-व्ये
पच्	पक्तास्मि	पक्ष्यामि	अपक्ष्यम्
मुच्	मोक्तास्मि	मोक्ष्यामि	अमोक्ष्यम्
सिच्	सेक्तास्मि	सेक्ष्यामि	असेक्ष्यम्
भञ्ज्	भङ्क्तास्मि	भङ्क्ष्यामि	अभङ्क्ष्यम्
भुज्	भोक्तास्मि	भोक्ष्यामि	अभोक्ष्यम्
भ्रस्ज्	भ्रष्टास्मि	भ्रक्ष्यामि	अभ्रक्ष्यम्
	भर्ष्टास्मि	भर्क्ष्यामि	अभर्क्ष्यम्
मस्ज्	मङ्क्तास्मि	मङ्क्ष्यामि	अमङ्क्ष्यम्
रञ्ज्	रङ्क्तास्मि	रङ्क्ष्यामि	अरङ्क्ष्यम्
सृज्	स्रष्टास्मि	स्रक्ष्यामि	अस्रक्ष्यम्
अद्	अत्तास्मि	अत्स्यामि	आत्स्यम्
पद्	पत्ताहे	पत्स्ये	अपत्स्ये
स्कन्द्	स्कन्तास्मि	स्कन्त्स्यामि	अस्कन्त्स्यम्
बन्ध्	बन्द्धास्मि	भन्त्स्यामि	अभन्त्स्यम्
व्यध्	व्यद्धास्मि	व्यत्स्यामि	अव्यत्स्यम्
मन्	मन्ताहे	मंस्ये	अमंस्ये
तृप्	तर्पितास्मि,	तर्पिष्यामि, तप्स्यामि,	अतर्पिष्यम्
	तर्प्तास्मि, त्रप्तास्मि	त्रप्स्यामि	अतर्प्स्यम् अत्रप्स्यम्
गम् with सम्	संगन्ताहे	संगंस्ये	समगंस्ये
दृश्	द्रष्टास्मि	द्रक्ष्यामि	अद्रक्ष्यम्
घस्	घस्तास्मि	घत्स्यामि	अघत्स्यम्

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
वस् to dwell	वस्तास्मि	वत्स्यामि	अवत्स्यम्
दद्	दग्धास्मि	धक्ष्यामि	अधक्ष्यम्
नद्	नद्दास्मि	नत्स्यामि	अनत्स्यम्
वद्	वोढास्मि*	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्
Wet roots.:—			
अञ्ज्	अञ्जितास्मि	अञ्जिष्यामि	अञ्जिष्यम्
	अङ्क्तास्मि	अङ्क्ष्यामि	आङ्क्ष्यम्
अश्	अशिताहे	अशिष्ये	आशिष्ये
	अष्टाहे	अक्ष्ये	आक्ष्ये
क्लिद्	क्लेदितास्मि	क्लेदिष्यामि	अक्लेदिष्यम्
	क्लेत्तास्मि	क्लेत्स्यामि	अक्लेत्स्यम्
क्लिश्	क्लेशितास्मि	क्लेशिष्यामि	अक्लेशिष्यम्
	क्लेश्तास्मि	क्लेश्यामि	अक्लेश्यम्
क्षम्	क्षमिताहे	क्षमिष्ये	अक्षमिष्ये
	क्षन्ताहे	क्षंस्ये	अक्षंस्ये
गाह्	गाहिताहे	गाहिष्ये	अगाहिष्ये
	गाढाहे	घाक्ष्ये	अघाक्ष्ये
गुप्	गोपितास्मि	गोपिष्यामि	अगोपिष्यम्
	गोप्तास्मि	गोप्स्यामि	अगोप्स्यम्
	गोपायितास्मि	गोपायिष्यामि	अगोपायिष्यम्
गूढ्	गूहितास्मि	गूहिष्यामि	अगूहिष्यम्
	गोढास्मि	घोक्ष्यामि	अघोक्ष्यम्
तक्ष्	तक्षितास्मि	तक्षिष्यामि	अताक्षिष्यम्
	तष्टास्मि	तक्ष्यामि	अतक्ष्यम्

* For the change of अ to ओ in this and in सोढाहे see ft.-note p.317.

Roots.	1st. Future	2nd Future	Conditional.
त्रप्	त्रपिताहे, त्रप्ताहे	त्रपिष्ये, त्रप्स्ये	अत्रपिष्ये, अत्रप्स्ये
धू	धवितास्मि, धोतास्मि	धविष्यामि, धोष्यामि	अधविष्यम्, अधोष्यम्
तृह्	तर्हितास्मि, तर्ढास्मि	तर्हिष्यामि, तर्क्ष्यामि	अतर्हिष्यम् अतर्क्ष्यम्
मुह्	मोहितास्मि, मोढा-ग्धा-स्मि	मोहिष्यामि, मोक्ष्यामि	अमोहिष्यम्, अमोक्ष्यम्
मृज्	मार्जितास्मि, मार्ष्टास्मि	मार्जिष्यामि, मार्क्ष्यामि	अमार्जिष्यम्, अमार्क्ष्यम्
रध्—	रधितास्मि, रद्धास्मि	रधिष्यामि, रत्स्यामि	अरधिष्यम्, अरत्स्यम्
वश्	वश्चितास्मि, वष्टास्मि	वश्चिष्यामि, वक्ष्यामि	अवश्चिष्यम्, अवक्ष्यम्
स्निह्	स्नेहितास्मि, स्नेढास्मि	स्नेहिष्यामि, स्नेक्ष्यामि	अस्नेहिष्यम्, अस्नेक्ष्यम्
	स्नेग्धास्मि†		
स्वृ—	स्वरितास्मि, स्वर्तास्मि	स्वरिष्यामि †	अस्वरिष्यम्
कु—	कुतास्मि	कुष्यामि	अकुष्यम्
कुट्	कुटितास्मि	कुटिष्यामि	अकुटिष्यम्
ध्रू 6 cl.	ध्रुवितास्मि	ध्रुविष्यामि	अध्रुविष्यम्
धूप-	धूपितास्मि,	धूपिष्यामि	अधूपिष्यम्
	धूपायितास्मि	धूपायिष्यामि	अधूपायिष्यम्
विच्छ्	विच्छितास्मि	विच्छिष्यामि	अविच्छिष्यम्
	विच्छायितास्मि	विच्छायिष्यामि	अविच्छायिष्यम्
ऋत्—	अर्तिताहे, ऋतीयिताहे	अर्तिष्ये, ऋतीयिष्ये	आर्तिष्ये, आर्तीयिष्ये
कम्—	कमिताहे, -कामयिताहे	कमिष्ये, कामयिष्ये	अकमिष्ये, अकामयिष्ये
जम्—	जम्भिताहे*	जम्भिष्ये	अजम्भिष्ये
मि-मी-	मातास्मि-हे	मास्यामि, मास्ये	अमास्यम्, अमास्ये
दा-	दाताहे	दास्ये	अदास्ये
ली—	लेतास्मि, लातास्मि	लेष्यामि, लास्यामि	अलेष्यम्, अलास्यम्
चृत्—	चर्तितास्मि	चर्तिष्यामि, चत्स्यामि	अचर्तिष्यम् अचत्स्यम्

* See ft. note p. 320. † See ft. note p. 322. ‡ स्वृ is set in the 2nd Fut. and the Condi

छृद्—छर्दितास्मि—हे	छर्दिष्यामि—ष्ये	अच्छर्दिष्यम्—ष्ये
	छत्स्यामि—त्स्ये	अच्छत्स्यम्—त्स्ये

चृद् P- A. & चृत् P. to be similarly conjugated.

ऊर्णु—ऊर्णवितास्मि—हे,	ऊर्णविष्यामि—ष्ये	और्णविष्यम्—ष्ये
ऊर्णवितास्मि—हे	ऊर्णविष्यामि—ष्ये	और्णविष्यम्—ष्ये
दरिद्रा—दरिद्रितास्मि	दरिद्रिष्यामि	अदरिद्रिष्यम्
दीधी—दीधिताहे	दीधिष्ये	अदीधिष्ये

वेवी to be similarly conjugated.

(4) THE PERFECT (लिट्).

§ 488. There are two kinds of Perfect, Reduplicative and Periphrastic.

§ 489. The Reduplicative Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as of those beginning with the vowels अ or आ, and इ, उ, and ऋ short.

Exceptions—दृ, अय, काम्, आस्. These take the Periphrastic Perfect necessarily.

§ 490. The Periphrastic Perfect is formed of all roots beginning with any vowel except अ or आ which is naturally or prosodially long, and of roots of more than one syllable (roots of the 10th class and other derivative roots included). Exceptions:—ऊर्णु and ऋच्छ् which take the Reduplicative Perfect.

§ 491. The roots उष्, विद्, जागृ, भी, ह्री, भृ, हु, and हरिद्रा take both the Perfects.

THE REDUPLICATIVE PERFECT.

§ 492. The root is reduplicated according to the rules laid down in §§ 444—449.

§ 493.

Terminations

Parasmaipada.

Atmanepada.

I. अ	व	म	ए	वहे	महे
------	---	---	---	-----	-----

2. थ	अथुस्	अ	खे	आथे	खे
3. अ	अतुस्	उस्	ए	आते	इरे

§ 494. The Parasmaipada singular terminations are strong; the rest weak. Before the strong terminations the penultimate short vowel takes its Guṇa substitute. The final vowel and the penultimate अ take Vṛddhi necessarily in the third and optionally in the first person singular. In the 2nd person singular the final vowel takes Guṇa and the penultimate अ remains unchanged.

§ 495. *Special rules about the admission of the intermediate इ before the terminations व, म, थ, से, वहे महे ध्वे; see (§ 457).

(a)—All roots, whether set or anit, except कृ, मृ, भृ, वृ, स्तृ, दु, लृ and भ्रु, admit इ. But कृ with सम्, and वृ admit it before थ, ; as संचस्करिथ, ववरिथ.

(b) Anit roots ending in short क, except. कृ, reject it before थ; as सस्मर्थ from स्मृ; but आरिथ from कृ.

(c) Anit roots with a final vowel or with a penultimate अ admit it optionally before थ.

§ 496. When initial इ or उ of a root takes Guṇa or Vṛddhi substitute, the reduplicative इ or उ is changed to इय् or उव्: otherwise the two vowels combine to form long ई or ऊ; as इएप् + अ = इयेष, उओस् + अ = उओख; ईपिव &c.

§ 497. The final उ, short or long, is changed to उव् before a vowel weak termination and इ to इय् or य as it is preceded by a conjunct consonant or not $\frac{१०}{१०}$ दूध् + इव = दूधुवि 1 dual; निनी + इव = निन्य् + इव = निन्यिव, शिश्रि + इव = शिश्रिवि, &c.

* कृमृभृस्तृदुभृवो लिटि । Pān. VII. 2. 13.

अजन्तोकारवान्वायस्तास्यनिद् थलि वेडयम् ।

क्र०न्त ईदृङ् नित्यानिद् काद्यन्यो लिटि सेइ भवेत् ॥ (Sid. Kau.)

§ 498. Roots ending in आ take औ instead of अ in the 1st and 3rd per. sing. and drop their final आ before vowel weak terminations, and before such as take the augment इ; as ददौ, ददिव, ददिम 1st Per. ददाथ, ददिथ 2. Per. sing. of दा.

§ 499. Guṇa is substituted for the final vowel of roots ending in क preceded by a conjunct consonant, and in long क and of the roots क, कच्छ and जागृ; as सस्मरिव 1 dual of स्मृ, &c. शृ, दृ and पृ optionally take the Guṇa substitute before the weak terminations, and shorten their vowel when they do not; as शशरिव, शश्रिव, 1 dual of शृ, &c.

§ 500. Monosyllabic roots, having a short अ for their penultimate, change it to ए and drop the reduplicative syllable before the weak terminations and before थ when it takes इ, provided their initial letter undergoes no change in the reduplication; e. g. पत् 1st dual पपत् + इव = पेत् + इव = पेटिव, पेटिथ 2 sing., शक्थि, शशक्थ 2 sing. of शक्, but ननन्दिथ 2 dual of नन्द as the अ here is prosodically long.

Exceptions:—Roots beginning with व and the roots शस् and दद्.

§ 501. न् is inserted after the reduplicative syllable in the case of roots beginning with अ and ending in a conjunct consonant and in that of अश् 'to pervade' and कच्छ 'to go'. The reduplicative अ is changed to आ; अञ्-अअञ् + अ = अ + न् + अञ् + अ = अनञ् + अ = आनञ्; similarly आनर्द 1 sing. of अर्द, आनशे of अश्, &c

§ 502. The change of a semi-vowel to its corresponding vowel is called Samprasârṇa. Samprasârṇa generally takes place before weak terminations in the case of the following roots—वच्, यच्, वप्, वह्, वस् 'to dwell,' वे, व्ये, ह्वे, भि, वद्, स्वप्, ज्या, वश्, व्यच्, प्रच्छ, वश्, अस्, ग्रह् and व्यध्. In the case of the Perfect the roots प्रच्छ, वश्, and अस् form an exception.

§ 503. Before the strong terminations of the Perfect Samprasâraṇa takes place in the reduplicative syllable only. In this case the initial conjunct consonant of a root is reduplicated as it is; i. e. स्वप्-स्वस्वप् &c.

(a) The vowel following Samprasâraṇa is dropped.

§ 504. The roots that reject इ altogether in the Perfect.

कृ 'to do.'

1. चकार, चकर	चकृव	चकृम	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे
2. चकर्थ	चक्रथुः	चक्र	चकृषे	चक्राये	चकृवृष्टे†
3. चकार	चक्रतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे

Conjugate similarly मृ, भृ, and वृ except in the 2nd per. sing which is ववरिथ.

But कृ with सम्*

1. सञ्चस्कार, सञ्चस्करिव* सञ्चस्करिम सञ्चस्करे सञ्चस्करिवहे सञ्चस्करिमहे
संचस्कर
2. सञ्चस्करिथ सञ्चस्करथुः सञ्चस्कर सञ्चस्करिषे सञ्चस्कराये सञ्चस्करिध्वे-वृष्टे†
3. सञ्चस्कार सञ्चस्करतुः सञ्चस्करुः सञ्चस्करे सञ्चस्कराते सञ्चस्करिरे

* संपरिभ्यां करोती भूषणे । समवाये च । उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु च Pan. VI. 1. 137—139. स is prefixed to the root कृ after the prepositions सम् and परि when it means to ornament or collect together; and after the preposition उप in the above sense, as well as in the senses of 'imparting an additional quality to a thing without destroying the thing itself (सतो गुणान्तराधानं प्रतियत्नः Kās. on Pan. II. 3. 53.) or preparing as food, or supplying what is implied. '

† The ऋ is changed to Guṇa as it is preceded by a conjunct consonant now (Vide § 498. Sid. Kan. on Pan. VII. 1. 10-11.)

‡ The धृ of the terminations धीध्वम्, ध्वम्, and ध्वे of 2nd per. pl. of the Benedictive, the Aorist and the Perfect, is changed to हृ when preceded by any vowel except अ or आ or by य्, र्, ल्, व् or इ. When the intermediate इ is added, this change is optional, if the इ be preceded by one of the consonants given above.

स्तु P. A.

1. तुष्टाव-तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम	तुष्टुवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे
2. तुष्टोथ	तुष्टुवथुः	तुष्टुव	तुष्टुषे	तुष्टुवाथे	तुष्टुव्वे
3. तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवुः	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे

Conjugate similarly दृ, सु, श्रु.

§ 505. Roots that admit इ—

(1) Set roots ending in a vowel.

वृ 9 P. A. 'to choose.'

1. ववार-ववर	ववरिव	ववरिम	1. ववरे	ववरिवहे	ववरिमहे
2. ववरिथ	ववरिथुः	ववर	2. ववरिषे	ववराथे	ववरिध्वे-व्वे
3. ववार	ववरतुः	ववरुः	3. ववरे	ववराते	ववरिरे

स्तृ, गृ, भृ, &c. to be similarly conjugated; तस्तार-तस्तर तस्तरिव, &c.

नृ 9. P. 'to tear,' &c.

क्षु 2 P. 'to sharpen.'

1. शशार	शशारिव	शशारिम	1. चुक्षणाव	चुक्षणुविव	चुक्षणुविम
शशार	शश्रिव	शश्रिम	चुक्षणव		
2. शशारिथ	शशारिथुः	शशार	2. चुक्षणविथ	चुक्षणुवथुः	चुक्षणुव
	शश्रुथुः	शश्रु			
3. शशार	शशारतुः	शशारुः	3. चुक्षणाव	चुक्षणुवतुः	चुक्षणुवुः
	शश्रुतुः	शश्रुः	स्तु to be similarly conjugated.		

Conjugate similarly दृ and पृ.

रु 2. P. A. 'to warble,' 'to go,' &c.

1. रुराव	रुरुविव	रुरुविम	1. रुरुवे	रुरुविवहे	रुरुविमहे
रुरव					
2. रुरविथ	रुरुवथुः	रुरुव	2. रुरुविषे	रुरुवाथे	रुरुविध्वे-व्वे
3. रुराव	रुरुवतुः	रुरुवुः	3. रुरुवे	रुरुवाते	रुरुविरे

Conjugate similarly यु P. उ P.

शी 2 A. 'to lie down.'

1. शिश्ये	शिश्रियवहे	शिश्रियमहे
2. शिश्रियषे	शिश्रियाथे	शिश्रियध्वे-द्धे
3. शिश्ये	शिश्रियाते	शिश्रियरे

श्रि P. A. 'to resort to.'

1. शिश्राय शिश्रियिव शिश्रियिम	1. शिश्रिये शिश्रियिवहे शिश्रियिमहे
शिश्त्रय	
2. शिश्रियिथ शिश्रियथुः शिश्रिय	2. शिश्रियिषे शिश्रियाथे शिश्रियिध्वे-द्धे
3. शिश्राय शिश्रियतुः शिश्रियुः	3. शिश्रिये शिश्रियाते शिश्रियिरे

(2) Anit roots ending in a vowel:—

दा I. P. A. 'to sing.'

1. ददौ	ददिव	ददिम	1. ददे	ददिवहे	ददिमहे
2. ददाथ-ददिथ	ददथुः	दद	2. ददिषे	ददाथे	ददिध्वे
3. ददौ	ददतुः	ददुः	3. ददे	ददाते	ददिरे

गै P. 'to give.'

1. जगौ	जगिव	जगिम
2. जगाथ-जगिथ	जगथुः	जग
3. जगौ	जगतुः	जगुः

All other roots ending in आ, ए, ऐ, and ओ to be similarly conjugated. ध्यै—3rd per. दध्यौ, दध्यतुः दध्युः; दो 'to cut' 3rd per. ददौ ददतुः ददुः &c.

इ 2 P. 'to go.'

1. इयाय-इयय	इयिव	इयिम
2. इयेथ-इययिथ	इयथुः	इय
3. इयाय	इयतुः	इयुः

इ 1 P. 'to go' is regular; इयाय-य, इयिव इयिम &c. इ 1. 2. p. 4 A. to go takes the peri. perf.

नी P. A. 'to carry.'

Par.

Atm.

1. निनाय-निनय निन्यिव निन्यिम See शी 'to lie down above.
2. निनयिथ निनेथ निन्ययुः निन्य
3. निनाय निन्यतुः निन्युः

स्मृ P. 'to remember'.

1. सस्मार, सस्मर	सस्मारिव	सस्मारिम
2. सस्मर्थ	सस्मरथुः	सस्मर
3. सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः

मि. 5 P. A. 'to throw', मी 9. P. A. 'to destroy.

1. ममौ मिम्यिव मिम्यिव.	1. मिम्ये	मिम्यिवहे	मिम्यिमहे
2. ममाथ मिम्यथुः मिम्य	2. मिम्यिषे	मिम्याथे	मिम्यिष्वे-हे
ममिथ			
3. ममौ मिम्यतुः मिम्युः	3. मिम्ये	मिम्याते	मिम्यिरे

ली. 9 P. 4. A. 'to adhere.' 1. P. 'to melt'.

Par.

Atm.

1. लिलाय, लिलय, ललौ	लिल्यिव लिल्यिम	
2. लिलेथ, लिलयिथ	लिल्यथुः लिल्य	Like शी.
ललाय, ललिय		
3. लिलाय, ललौ	लिल्यतुः लिल्युः	

(3) Anit roots ending in a consonant:—

शक् 5 P. 'to be able'.

1. शक्नाक-शशक	शेकिव	शेकिम
2. शेकिथ-शशकथ	शेकथुः	शेक
3. शशाक	शेकतुः	शेकुः

पच् P. A. 'to cook'.

1. पपाच-पपच	पेचिव	पेचिम	1. पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
2. पेचिथ, पपकथ	पेचथुः	पेच	2. पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
3. पपाच	पेचतुः	पेचुः	3. पेचे	पेचाते	पेचिरे

मुच् 6 P. A. 'to release.'

1. मुमोच	मुमुचिव	मुमुचिम	1. मुमुचे	मुमुचिवहे	मुमुचिमहे
2. मुमोचिथ	मुमुचथुः	मुमुच	2. मुमुचिषे	मुमुचाथे	मुमुचिध्वे
3. मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः	3. मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे

रिच् A. 'to purge., 1 P. to separate.

1. रिरेच	रिरिचिव	रिरिचिम	1. रिरिचे	रिरिचिवहे	रिरिचिमहे
2. रिरोचिथ	रिरिचथुः	रिरिच	2. रिरिचिषे	रिरिचाथे	रिरिचिध्वे
3. रिरेच	रिरिचतुः	रिरिचुः	3. रिरिचे	रिरिचाते	रिरिचिरे

Conjugate विच् 7. P. A., सिच् 6. P. A., निच् 3 P. A., विह् 3. P. A., भुच् 7. P. A., युच् 7. P. A., क्षुद् 7. P. A. and others having इ or उ for their penultimate, similarly; सिच्—सिषेच 1 sing. सिपिचिव, dual; सिषेचिथ 2 sing. &c. क्षुद्—क्षुदोद्, 1. sing. वृक्षोदिय 2 sing. &c.

प्रच्छ् 6. P. 'to ask.'

1. पप्रच्छ	पप्रच्छिव	पप्रच्छिम
2. पप्रच्छिथ-पप्रष्ठ	पप्रच्छथुः	पप्रच्छ
3. पप्रच्छ	पप्रच्छतुः	पप्रच्छुः

त्यज् 1 P. 'to abandon.'

1. तत्याज	तस्यजिव	तस्यजिम
तस्यज		
2. तस्यजिथ	तस्यजथुः	तस्यज
तस्यकथ		
3. तत्याज	तस्यजतुः	तस्यजुः

भञ्ज् 7 P. 'to break or 'to destroy.

1. बभञ्ज	बभञ्जिव	बभञ्जिम
2. बभञ्जिथ		
बभङ्क्थ	बभञ्जथुः	बभञ्ज
3. बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः

भ्रज् 6. P. A. 'to fry.'

1. बभर्ज	बभर्जिव	बभर्जिम	1 बभर्जे	बभर्जिवहे	बभर्जिमहे
बभ्रज्ज	बभ्रज्जिव	बभ्रज्जिम	बभ्रज्जे	बभ्रज्जिवहे	बभ्रज्जिमहे
2. बभर्जिथ	बभर्जथुः	बभर्ज	2 बभर्जिषे	बभर्जाथे	बभर्जिष्वे
बभ्रज्जिथ	बभ्रज्जथुः	बभ्रज्ज	बभ्रज्जिषे	बभ्रज्जाथे	बभ्रज्जिष्वे
बभर्ष्ट-बभ्रष्ट					
3. बभर्ज	बभर्जतुः	बभर्जुः	3 बभर्जे	बभर्जाते	बभर्जिरे
बभ्रज्ज	बभ्रज्जतुः	बभ्रज्जुः	बभ्रज्जे	बभ्रज्जाते	बभ्रज्जिरे

सृज् 4. A. 6. P.

1 ससर्ज	ससृजिव	ससृजिम	1 ससृजे	ससृजिवहे	ससृजिमहे
2. ससर्जिथ	ससृजथुः	ससृज	2 ससृजिषे	ससृजाथे	ससृजिष्वे
ससृष्ट					
3 ससर्ज	ससृजतुः	ससृजुः	3 ससृजे	ससृजाते	ससृजिरे

दृश् 4. P. 'to see.'

Should be conjugated like सृज् ; ददर्शथ, ददृष्ट 2 sing.

छिद् 6. P. 'to cut.'

1. चिच्छेद	चिच्छिदिव	चिच्छिदिम	1. चिच्छिदे	चिच्छिदिवहे	चिच्छिदिमहे
2. चिच्छेदिथ	चिच्छिदथुः	चिच्छिद	2. चिच्छिदिषे	चिच्छिदाथे	चिच्छिदिष्वे
3. चिच्छेद	चिच्छिदतुः	चिच्छिदुः	3. चिच्छिदे	चिच्छिदाते	चिच्छिदिरे

पद् 4. A. 'to go.'

1. पेदे	पेदिवहे	पेदिमहे
---------	---------	---------

शद् 1. 6. P. 'to decay.'

1. शशाद-शशद	शेदिव	शेदिम
-------------	-------	-------

2. पेदिषे पेदाथे पेदिध्वे

2. शेदिथ शशत्थ शेदथुः शेद

3. पेदे पेदाते पेदिरे

3. शशाद शेदतुः शेदुः

Conjugate मन् A., सद् P., तप् P., शप् P. A., यम् P., रभ् A., लभ् A., नम् P., यम् P., रम् A., दह् P., नह् P. similarly; मन्-मेनिषे 2 sing., सद्-सेदिथ-ससत्थ 2 sing., नम्-नेमिथ-ननन्थ 2 sing., दह्-देहिथ-ददग्थ 2 sing., नह्-नेहिथ-ननद्, &c.

स्कन्द् 1. P. 'to drop.'

बन्ध् 2 P. 'to bind.'

1 चस्कन्द चस्कन्दिव चस्कन्दिम

1 बबन्ध बबन्धिव बबन्धिम

2 चस्कन्दिथ चस्कन्दथुः चस्कन्द

2 बबान्धिथ बबन्धथुः बबन्ध

चस्कन्थ

बबन्ध

3. चस्कन्द चस्कन्दतुः चस्कन्दुः

3. बबन्ध बबन्धतुः बबन्धुः

राय् 4. 5. P. 'to grow, to accomplish.' स्पृग् 6. P. 'to touch.'

1. रराध रराधिव रराधिम

1. पस्पृश पस्पृशिव पस्पृशिम

2. रराधिथ रराधथुः रराध

2. पस्पृशिथ पस्पृशथुः पस्पृश

3. रराध रराधतुः रराधुः

3. पस्पृश पस्पृशतुः पस्पृशुः

मृग् and कृग् to be similarly conjugated.

(4) Set roots ending in a consonant.

नन्द् 'to be glad.'

वन्द् A. 'to salute.'

1. ननन्द ननन्दिव ननन्दिम

1. ववन्दे ववन्दिवहे ववन्दिमहे

2. ननन्दिथ ननन्दथुः ननन्द

2. ववन्दिषे ववन्दाथे ववन्दिध्वे

3. ननन्द ननन्दतुः ननन्दुः

3. ववन्दे ववन्दाते ववन्दिरे

नृत् 4. 1 P. 'to dance.'

मुद् A. 1. 'to rejoice.'

1. ननर्त ननृतिव ननृतिम

1. मुमुदे मुमुदिवहे मुमुदिमहे

2. ननर्तिथ ननृतथुः ननृत

2. मुमुदिषे मुमुदाथे मुमुदिध्वे

3. ननर्त ननृततुः ननृतुः

3. मुमुदे मुमुदाते मुमुदिरे

अर्द् 1. P. 'to afflict.'

कृच्छ् 6. P. 'to go.'

1. आनर्द आनर्दिव आनर्दिम

1. आनर्च्छ आनर्च्छिव आनर्च्छिम

2. आनर्दिथ आनर्दथुः आनर्द
3. आनर्द आनर्दतुः आनर्दुः

अर्च् 1 P. 'to worship.'

1. आनर्च आनर्चिव आनर्चिम
2. आनर्चिथ आनर्चथुः आनर्च
3. आनर्च आनर्चतुः आनर्चुः

वम P. 'to vomit.'

1. ववाम-ववम ववमिव ववमिम
2. ववमिथ ववमथुः ववम
3. ववाम ववमतुः ववमुः

कुट् 6 P. 'to be crooked'
'to cheat.'

1. चुकोट, चुकुट* चुकुटिव चुकुटिम
2. चुकुटिथ चुकुटथुः चुकुट
3. चुकोट चुकुटतुः चुकुटुः

2. आनर्च्छिथ आनर्च्छथुः आनर्च्छ
3. आनर्च्छ आनर्च्छतुः आनर्च्छुः

क्त् 1 A. to go, to acquire &c.

1. आनृजे आनृजिवहे आनृजिमहे
2. आनृजिषे आनृजाथे आनृजिष्वे
3. आनृजे आनृजाते आनृजिरे

दद् A. 'to give.'

1. दददे ददादिवहे दददिमहे
2. दददिषे दददाथे दददिष्वे
3. दददे दददाते दददिरे

स्फुर् 6. P. 'to flash forth.'
'to throb.'

1. पुस्फोर पुस्फुरिव पुस्फुरिम
2. पुस्फुरिथ पुस्फुरथुः पुस्फुर
3. पुस्फोर पुस्फुरतुः पुस्फुरुः

§ 506. Roots taking सम्प्रसारण (regular and irregular)—

यज् 1. P. A. 'to worship.'

1. इयाज-इयज ईजिव ईजिम
2. इयजिथ-इयज ईजथुः ईज
3. इयाज ईजतुः ईजुः

1. ईजे ईजिवहे ईजिमहे
2. ईजिषे ईजाथे ईजिष्वे
3. ईजे ईजाते ईजिरे

वच् 1. 2. P. 'to speak.'

वस् 1. P. 'to dwell.'

1. उवाच, उवच, ऊचिव ऊचिम 1. उवास उवस ऊषिव ऊषिम

* Roots of the कृटादि class (see § 463) retain their vowel unchanged optionally in the 1st pers. sing. of the Perf.; नू-नुनाव, नुनुव 1st Sing.

† वच् as a substitute for व् may also be conjugated in the Atm. e. g. ऊचे, ऊचिरे, ऊचिनहे 1 Per. &c.

2. उवचिथ-क्थ ऊचथुः	ऊच	2. उवसिथ-स्थ ऊषथुः	ऊष
3. उवाच ऊचतुः	ऊचुः	3. उवास ऊषतुः	ऊषुः

वप् 1 P. A. 'to sow seed.'

1. उवाप उवप ऊपिव	ऊपिम	1. ऊपे	ऊपिवहे	ऊपिमहे
2. उवपिथ-प्य ऊपथुः	ऊप	2. ऊपिषे	ऊपाथे	ऊपिध्वे
3. उवाप ऊपतुः	ऊपुः	3. ऊपे	ऊपाते	ऊपिरे

वह् 1. P. A. 'to carry.'

1. उवाह उवह ऊहिव	ऊहिम	1. ऊहे	ऊहिवहे	ऊहिमहे
2. उवहिथ, उवोढ* ऊहथुः	ऊह	2. ऊहिषे	ऊहाथे	ऊहिध्वे-ढ्वे
3. उवाह ऊहतुः	ऊहुः	3. ऊहे	ऊहाते	ऊहिरे

वद् 1 P. 'to speak.' (A. in some senses).

1. उवाद उवद ऊदिव	ऊदिम	1. ऊदे	ऊदिवहे	ऊदिमहे
2. उवदिथ ऊदथुः	ऊद	2. ऊदिषे	ऊदाथे	ऊदिध्वे
3. उवाद ऊदतुः	ऊदुः	3. ऊदे	ऊदाते	ऊदिरे

स्वप् 2. P. 'to sleep.,

ज्या 2 P. 'to grow old

1. सुष्वाप, सुष्वप सुषुपिव	सुषुपिम	1. जिज्यौ	जिज्यिव	जिज्यिम
2. सुष्वपिथ सुषुपथुः	सुषुप	2. जिज्जिथ जिज्यथुः	जिज्य	
सुष्वप्य		जिज्याथ		
3. सुष्वाप सुषुपतुः	सुषुपुः	3. जिज्यौ	जिज्यतुः	जिज्युः

वञ् 2. P. 'to desire,' व्यञ् 6. P. 'to deceive,' to surround.

1 उवाश. उवश ऊशिव	ऊशिम	1 विव्याच विविचिव	विविचिम
		विव्यच	

* When the द् substituted for the ह् of the roots सह् and वह् is dropped, the preceding अ is changed to ओ and not to आ; ववह् + थ = उवह् + थ = उवद् + थ, by § 416, 3, 4. = उवद् + ढ = उवोढ.

2 उवशिथ	ऊशथुः	ऊश	2 विव्यचिथ	विविचथुः	विविच
3 उवाश	ऊशतुः	ऊशुः	3 विव्याच	विविचतुः	विविचुः

ग्रह् 9. P. A. to take.

1 जग्राह जग्रह जगृहिव	जगृहिम	1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
2 जग्रहिथ	जगृहथुः	जगृह	2 जगृहिषे	जगृहाथे
3 जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः	3 जगृहे	जगृहाते

व्यध् 4. P. A. 'to to pierce.'

1 विव्याध विव्यध	विविधिव	विविधिम
2 विव्यधिथ, विव्यद्ध	विविधथुः	विविध
3 विव्याध	विविधतुः	विविधुः

श्वि* 1. P. 'to swell.'

1 शिश्राय शिश्रय,	शिश्रियिव	शिश्रियिम
शुशाव, शुशव	शुशुविव	शुशुविम
2 शिश्रयिथ शुशविथ	शिश्रयथुः शुशुवथुः	शिश्रिय शुशुव
3 शिश्राय शुशाव	शिश्रियतुः शुशुवतुः	शिश्रियुः, शुशुवुः

वे† (Regular).

1 ववौ	वविव	वविम	1 ववे वविवहे	वविमहे
2 ववाथ, वविथ	ववथुः	वव	2 वविषे ववाथे	वविध्वे-द्धे
3 ववौ	ववतुः	ववुः	3 ववे ववाते	वविरे

वे (Irregular).

1. उवाय	ऊयिव	ऊयिम	1. ऊये	ऊयिवहे	ऊयिमहे
उवय	ऊविव	ऊविम	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे

* श्वि is to be optionally considered as शु in the Perfect.

† वे optionally assumes the form उवय् before the strong, and ऊय् or ऊव् before the weak terminations of the the Perfect.

2. उवायिथ ऊयथुः ऊय	2. ऊयिषे ऊयाथे ऊयिष्वे-हे
ऊवथुः ऊव	ऊविषे ऊवाथे ऊविष्वे-हे
3. उवाय ऊयतुः ऊयुः	3. ऊये ऊयाते ऊयिरे
ऊवतुः ऊवुः	ऊवे ऊवाते ऊविरे

व्ये* P. A.

1. विव्याय, विव्यय विव्यिव विव्यिम	1. विव्ये विव्यिवहे विव्यिमहे
2. विव्ययिथ विव्यथुः विव्य	2. विव्यिषे विव्याथे विव्यिष्वे-हे
3. विव्याय विव्यतुः विव्युः	3. विव्ये विव्याते विव्यिरे

हे † P. A. 'to call.'

1. जुहाव जुहव जुहुवि जुहुविम	1. जुहुवे जुहुविहे जुहुविमहे
2. जुहाविथ, जुहोथ जुहुवथुः जुहुव	2. जुहुविषे जुहुवाथे जुहुविष्वे-हे
3. जुहाव जुहुवतुः जुहुवुः	3. जुहुवे जुहुवाते जुहुविरे

§ 507. Wet roots:—

§ 508. The roots स्त्र, स्र and ध्र admit इ necessarily before consonantal terminations except थ; स्त्र-सस्वरिच 1 dual, सस्वरिथ, सस्वर्य 2 sing; दुधविथ, दुधोथ 2 sing. of ध्र, &c.

तञ्च् 1. 7. P. 'to shrink, to contract.' व्रश्च् 6 P. 'to cut.'

1. ततञ्च ततञ्चिव ततञ्चिम	1. व्रश्च व्रश्चिव व्रश्चिम
ततञ्च तञ्च्	व्रश्चव व्रश्चम
2. ततञ्चिथ ततञ्चथुः ततञ्च	2. व्रश्चिथ व्रश्चथुः व्रश्च
ततञ्चथुः	व्रश्च
3. ततञ्च ततञ्चतुः ततञ्चुः	3. व्रश्च व्रश्चतुः व्रश्चुः

तञ्च् to be similarly conjugated.

* व्ये becomes विव्य् before strong terminations and विवी before the weak ones in the Perf. † हे is to be considered as हु in the Perf.

मृज् 1. 2. P. 'to purify.'

1. ममार्ज ममृजिव ममृजिम
ममार्जिव ममार्जिम
ममृज्व ममृज्म

2. ममार्जिथ ममृजथुः ममृज
ममार्ज्थ ममार्जथुः ममार्ज

3. ममार्ज ममृजतुः ममृजुः
ममार्जतुः ममार्जुः

क्लिद् 4. P. 'to be wet'.

1 चिक्लेद चिक्लिदिव चिक्लिदिम
चिक्लिद् चिक्लिद्य

2 चिक्लेदिथ चिक्लिदथुः चिक्लिद
चिक्लेत्य

3 चिक्लेद चिक्लिदतुः चिक्लिदुः

रध् 4. P. 'to destroy.'

1 ररन्ध ररन्धिव-रेध्व ररन्धिम-रेध्म

2 ररन्धिथ-ररद्ध ररन्धथुः ररन्ध

3 ररन्ध ररन्धतुः ररन्धुः

कृप् 1. P. 'to be able'.

1 चकृपे चकृपिवहे चकृपिमहे
चकृप्वहे चकृप्महे

2. चकृपिषे चकृपाथे चकृपिध्वे
चकृप्से चकृप्ष्वे

3. चकृपे चकृपाते चकृपिरे

अञ्ज् 7. P. 'to anoint.'

1. आनञ्ज आनञ्जिव आनञ्जिम
आनञ्ज्व आनञ्ज्म

2. आनञ्जिथ आनञ्जथुः आनञ्ज
आनञ्ज्थ

3 आनञ्ज आनञ्जतुः आनञ्जुः

स्यन्द् 1. A 'to distil'.

1 सस्यन्दे सस्यन्दिवहे सस्यन्दिमहे
सस्यन्द्वहे सस्यन्द्वहे

2 सस्यन्दिषे सस्यन्दाथे सस्यन्दिध्वे
सस्यन्त्से सस्यन्द्वा

3 सस्यन्दे सस्यन्दाते सस्यन्दिरे

सिध् 1. P.

1 सिषेध सिषिधिव-ध्व सिषिधिम-ध्म

2 सिषेधिथ, सिषेद्ध सिषिधथुः सिषिध

3 सिषेध सिषिधतुः सिषिधुः

तृप् 4. P. 'to be pleased.'

1 ततर्प ततृपिव ततृपिम
ततृव ततृप्म

2. ततर्पिथ, तत्रप्थ, †

ततर्प्य ततृपथुः ततृप

3. ततर्प ततृपतुः ततृपुः

तृप् to be similarly conjugated.

* रध् and जम् insert a nasal when their final is followed by a vowel. रध्, however, does not do it in the Aorist or when it takes इ, except in the Perf. † See § 471.

त्रप् 1. A. 'to be ashamed'.

1. त्रेपे* त्रेपिवहे त्रेपिमहे
त्रेप्वहे त्रेप्महे
2. त्रेपिषे त्रेपाथे त्रेपिध्वे
त्रेप्से त्रेप्ध्वे
3. त्रेपे त्रेपाते त्रेपिरे

क्षम् 4. P. 'to forgive'.

1. चक्षाम चक्षमिव चक्षमिम
चक्षम चक्षम्व† चक्षम्ष
2. चक्षमिथ चक्षमथुः चक्षम
चक्षन्थ
3. चक्षाम चक्षमतुः चक्षमुः

क्षम् 1. A. 'to forgive'.

1. चक्षमे चक्षमिवहे चक्षमिमहे
चक्षम्वहे चक्षम्षमहे
2. चक्षमिषे चक्षमाथे चक्षमिध्वे
चक्षंसे चक्षन्ध्वे
3. चक्षमे चक्षमाते चक्षमिरे

अश् 5. A. 'to pervade'.

1. आनशे आनशिवहे आनशिमहे
आनश्वहे आनश्महे
2. आनशिषे आनशाथे आनशिध्वे
आनक्षे आनश्ध्वे
3. आनशे आनशाते आनशिरे

क्लिश् P. 'to be afflicted.'

1. चिक्लेश चिक्लिशिव चिक्लिशिम
चिक्लिश्च चिक्लिश्म
2. चिक्लेशिथ चिक्लिशथुः चिक्लिश
चिक्लेष्ठ
3. चिक्लेश चिक्लिशतुः चिक्लिशुः

नश् 4. P. 'to perish.'

1. ननाश नेशिव नेशिम
ननश नेश्व नेश्म
2. नेनिश नेशथुः नेश
ननंष्ट §
3. ननाश नेशतुः नेशुः

अश् 1. P. 'to occupy.' कुप् with निर् 9. P. 'to tear, to expel'.

1. आनक्ष आनक्षिव आनक्षिम
आनक्ष्व आनक्ष्म
1. निश्चुकोष निश्चुकुषिव निश्चुकुषिम
निश्चुकुष्व निश्चुकुष्ष
2. आनक्षिथ आनक्षथुः आनक्ष
आनष्ट
2. निश्चुकोषिथ निश्चुकुषथुः निश्चुकुष
निश्चुकोष्ठ
3. आनक्ष आनक्षतुः आनक्षुः
3. निश्चुकोष निश्चुकुषतुः निश्चुकुषुः

त्वश् and तश् 'to pare' should be similarly conjugated.

* See. § 512.

† Roots ending in ह् change it to न् when followed by म् or व्.

‡ See § 476.

H. S. G. 21

गाह् 1. A. 'to enter.'

1. जगाहे जगाहिवहे जगाहिमहे
जगाहहे जगाह्महे
2. जगाहिषे जगाहाथे जगाहिध्वे-द्धे
जघाक्षे जघाद्धे
3. जगाहे जगाहाते जगाहिरे

गृह् 1. A. 'to take.'

1. जगृहे जगृहिवहे जगृहिमहे
जगृहहे जगृह्महे
2. जगृहिषे जगृहाथे जगृहिध्वे-द्धे
जघृक्षे जघृद्धे
3. जगृहे जगृहाते जगृहिरे

गर्ह् 2 A. is Set and should be conjugated as such. गर्ह् 10. P

A. takes the Periphrastic Perf.

गुह् 1. P. A. 'to conceal.'

1. जुगूह जुगुहिव जुगुहिम
जुगुह जुगुह्म
2. जुगूहिथ जुगुहथुः जुगुह
जगोढ
3. जुगूह जुगुहतुः जुगुहुः

1. जुगुहे जुगुहिवहे जुगुहिमहे
जुगुहहे जुगुह्महे
2. जुगुहिषे जुगुहाथे जुगुहिध्वे-द्धे
जुघृक्षे जुघृद्धे *
3. जुगुहे जुगुहाते जुगुहिरे

तृह् 6. P. 'to kill'.

1. ततर्ह ततृहिव ततृहिम
ततृह ततृह्म
2. ततर्हिथ ततृहथुः ततृह
ततर्ह
3. ततर्ह ततृहतुः ततृहुः

तृह् 6. P. 'to kill.'

1. ततृह ततृहिव ततृहिम
ततृह ततृह्म
2. ततृहिथ ततृहथुः ततृह
ततृह
3. ततृह ततृहतुः ततृहुः

द्रुह् 4. P. 'to bear malice.'

1. दुद्रोह दुद्रुहिव दुद्रुहिम
दुद्रुह दुद्रुह्म

स्तृह् 6. P. 'to hurt, to kill.'

1. तस्तर्ह तस्तृहिव तस्तृहिम
तस्तृह तस्तृह्म

* When द् or र् is dropped the preceding भ, इ or ङ is lengthened.

2. दुद्रोहिथ, दुद्रुहथुः दुद्रुह
दुद्रोढ, दुद्रोग्ध*

2. तस्तर्हिथ तस्तृहथुः तस्तृह
तस्तर्ढ

3. दुद्रोह दुद्रुहतुः दुद्रुहः

3. तस्तर्ह तस्तृहतुः तस्तृहः

मुह् to be similarly conjugated. टह् to be similarly conjugated.
मुमुहिव मुमुह् 1 dual, मुहोहिथ मुमोढ. ववर्हिथ, ववर्ढ 2nd sing वटहिव,
मुमोग्ध, 2 sing. &c. वटह 1 dual.

स्निह् 4. 'to love'.

1 सिष्णेह	सिष्णिहिव	सिष्णिहिम
	सिष्णिह	सिष्णिह्म
2 सिष्णेहिथ	सिष्णिहथुः	सिष्णिह
सिष्णेढ, सिष्णेग्ध		
3 सिष्णेह	सिष्णिहतुः	सिष्णिहुः

स्तुह् to be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

§ 509. The roots श्रन्थ्, ग्रन्थ्, इम्प्, and स्वक्ञ् drop their nasal optionally before the terminations of the Perfect. श्रन्थ्, ग्रन्थ्, and इम्प् obey § 500, even before the strong terminations when their nasal is dropped.

श्रन्थ्

ग्रन्थ्

1 शश्रन्थ	शश्रन्थिव	शश्रन्थिम	1 जग्रन्थ-प्रेथ	जग्रन्थिव	जग्रन्थिम
श्रेथ	श्रेथिव	श्रेथिम		प्रेथिव	प्रेथिम
2 शश्रन्थिथ	शश्रन्थथुः	शश्रन्थ	2 जग्रन्थिथ	जग्रन्थथुः	जग्रन्थ
श्रेथिथ	श्रेथथुः	श्रेथ	प्रेथिथ	प्रेथथुः	प्रेथ
3 शश्रन्थ	शश्रन्थतुः	शश्रन्थुः	3 जग्रन्थ	जग्रन्थतुः	जग्रन्थुः
श्रेथ	श्रेथतुः	श्रेथुः	प्रेथ	प्रेथतुः	प्रेथुः

* The final ह् of the roots दृह्, मुह्, स्निह् and स्तुह् is changed to घ् or ढ् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing.

दम्भ् P.

स्वञ्ज् A.

1 ददम्भ	ददम्भिव	ददम्भिम	1 सस्वञ्जे	सस्वञ्जिवहे	सस्वञ्जिमहे
देभ	देभिव	देभिम	सस्वजे	सस्वजिवहे	सस्वजिमहे
2 ददम्भिथ	ददम्भथुः	ददम्भ	2 सस्वञ्जिषे	सस्वञ्जाथे	सस्वञ्जिध्वे
देभिथ	देभथुः	देभ	सस्वजिषे	सस्वजाथे	सस्वजिध्वे
2 ददम्भ	ददम्भतुः	ददम्भुः	3 सस्वञ्जे	सस्वञ्जाते	सस्वञ्जिरे
देभ	देभतुः	देभुः	सस्वजे	सस्वजाते	सस्वजिरे

510. The अ of the roots गम्, हन्, जन्, खन् and घस्, is dropped before vowel weak terminations, except those of the 2nd variety of the Aorist; the ह् of हन् is then changed to घ् and जन् and घस् become ज् and घ् respectively.

गम्

हन्

1 जगाम	जग्मिव	जग्मिम	1 जघान	जघ्मिव	जघ्मिम
जगम			जघन		
2 जगमिथ	जग्मथुः	जग्म	2 जघनिथ	जघ्मथुः	जघ्न
जगन्थ			जघन्थ		
3 जगाम	जग्मतुः	जग्मुः	3 जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः

जन् A.

घस्

1 जज्ञे	जज्ञिवहे	जज्ञिमहे	Conjugated in the Perf. as a substitute of अद् which see.
2 जज्ञिषे	जज्ञाथे	जज्ञिध्वे	
3 जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे	

खन् P. A.

1 चखान, चखन	चख्मिव	चख्मिम	1 चख्ने	चख्मिवहे	चख्मिमहे
2 चखनिथ	चख्मथुः	चख्म	2 चख्निषे	चख्नाथे	चख्निध्वे
3 चखान	चख्मतुः	चख्मुः	3 चख्ने	चख्नाते	चख्निरे

§ 511. घस् is optionally substituted for अद् in the Perfect.

1 आद	आदिव	आदिम
जघास, जघस	जक्षिव	जक्षिम
2 आदिथ*	आदथुः	आद
जघसिथ	जक्षथुः	जक्ष
3 आद	आदतुः	आदुः
जघास	जक्षतुः	जक्षुः

§ 512 † The roots तृ, फल्, भज्, वृप्, and राध् when it means to offend or to injure necessarily, and जृ, भ्रम्, व्रम्, फण्, I. P. to go to shine राज्, भ्राज्, भ्राश्, भ्लाग्, स्पम्, and स्वन optionally obey § 500,

तृ 1 P. 'to cross'. फल् 1 P. 'to bear fruit'.

1 ततार	ततर	तेरिव	तेरिम	1 पफाल	पफल	फेलिव	फेलिम
2 तेरिथ	तेरथुः	तेर	2 फेलिथ	फेलथुः	फेल		
3 ततार	तेरतुः	तेरुः	3 पफाल	फेलतुः	फेलुः		

भज् 1. P. A. 'to serve. &c.

1 बभाज	बभज	भेजिव	भेजिम	1 भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे
2 भेजिथ	बभक्थ	भेजथुः	भेज	2 भेजिषे	भेजाथे	भेजिध्वे
3 बभाज		भेजतुः	भेजुः	3 भेजे	भेजाते	भेजिरे

राध् 5. P. with अप.

1 अप-रराध	अप-रोधिव	अप-रोधिम
2 अप-रोधिथ	अप-रोधथुः	अप-रोध
3 अप-रराध	अप-रोधतुः	अप-रोधुः

जृ 4. P. 'to be old'.

भ्रम् 1. 4. P. 'to wander'.

1 जजार	जजरिव	जजरिम	1 बभ्राम	बभ्रमिव	बभ्रमिम
जजर	जेरिव	जेरिम	बभ्रम	भ्रमिव	भ्रमिम

* Vide § 515. † तृफल्भजवृप्पश्च । राधो हिंसायाम् । वा जृभ्रमुव्रसाम् । कर्णा च समानाम् । Pān. VI. 4. 122-125.

2 जजरिथ जजरथुः जजर-जेर
जेरिथ जेरथुः

3 जजार जजरतुः जजरुः
जेरतुः जेरुः

2 बभ्रमिथ बभ्रमथुः बभ्रम
भ्रेमिथ भ्रेमथुः भ्रेम

3 बभ्राम बभ्रमतुः बभ्रमुः
भ्रेमतुः भ्रेमुः

भ्राज् 1. A. 'to shine'.

स्यम् 1. P. to sound.

1 बभ्राजे बभ्राजिवहे बभ्राजिमहे
भ्रेजे भ्रेजिवहे भ्रेजिमहे

2 बभ्राजिषे बभ्राजाथे बभ्राजिध्वे
भ्रेजिषे भ्रेजाथे भ्रेजिध्वे

3 बभ्राजे बभ्राजाते बभ्राजिरे
भ्रेजे भ्रेजाते भ्रेजिरे

1 सस्याम सस्यमिव सस्यमिम
सस्यम स्येमिव स्येमिम

2 सस्यमिथ सस्यमथुः सस्यम
स्येमिथ स्येमथुः स्येम

3 सस्याम सस्यमतुः सस्यमुः
स्येमतुः स्येमुः

भ्राज्, भ्राश्, राज् to be similarly conjugated.

§ 513. भू forms its base irregularly as बभूव्:—

1 बभूव बभूविव बभूविम	1 बभूवे बभूविवहे बभूविमहे
2 बभूविथ बभूवथुः बभूव	2 बभूविषे बभूवाथे बभूविध्वे
3 बभूव बभूवतुः बभूवुः	3 बभूवे बभूवाते बभूविरे

§ 514. जि and हि are respectively changed to गि and घि; and चि optionally to कि, after the reduplicative syllable in the Perf. and the Desiderative.

जि.

हि.

1 जिगाय जिगियव जिगियम
जिगय

2 जिगेथ जिग्यथुः जिग्य
जिगयिथ

3 जिगाय जिग्यतुः जिग्युः

1 जिघाय जिघियव जिघियम
जिघय

2 जिघयिथ जिघ्यथुः जिघ्य
जिघेथ

3 जिघाय जिघ्यतुः जिघ्युः

चि

1 चिकाय-चिकय
चिचाय-चिचय

चिकियव
चिचियव

चिकियम
चिचियम

2 चिकयिथ-चिकेथ	चिक्यथुः	चिच्य
चिचयिथ-चिचेथ	चिच्यथुः	चिक्य
3 चिकाय-चिचाय	चिक्यतुः	चिच्यतुः चिक्युः-चिच्युः

§ 515 अद्, कृ and व्ये admit इ necessarily before थ.

क्रु

1 आर	आरिव	आरिम	For अद् and व्ये see p. p. 324, 319;
2 आरिथ	आरथुः	आर	
3 आर	आरतुः	आरुः	

मरुज्*

1 ममज्ज	ममजिव	ममजिम
2 ममज्जिथ, ममङ्क्थ	ममज्जथुः	ममज्ज
3 ममज्ज	ममज्जतुः	ममज्जुः

† अज् 'to go.'

1 विवाय, विवय	विव्यिव, आजिव	विव्यिम, आजिम
2 विवयिथ, विवेथ	विव्यथुः	विव्य
आजिथ		
3 विवाय	विव्यतुः	विव्युः

§ 516. इ 'to go' lengthens its reduplicative इ before the weak terminations.

For the forms see p. 311.

§ 517. The base of इ with अधि 'to study' is अधिजगा.

1 अधिजगे	अधिजगिवहे	अधिजगिमहे
2 अधिजगिषे	अधिजगाथे	अधिजगिध्वे
3 अधिजगे	अधिजगाते	अधिजगिरे

§ 518. ऊर्णु forms its base as ऊर्णुतु. Its vowel is optionally not gunated before a strong termination when it takes इ.

* See § 476.

† See § 477.

Par.

1 ऊर्णनाव, ऊर्णनव	ऊर्णनुविव	ऊर्णनुविम
2 ऊर्णनुविथ, ऊर्णनविथ	ऊर्णनुवथुः	ऊर्णनुव
3 ऊर्णनाव	ऊर्णनुवतुः	ऊर्णनुवुः

Atm.

1 ऊर्णनुवे	ऊर्णनुविवहे	ऊर्णनुविमहे
2 ऊर्णनुविषे	ऊर्णनुवाथे	ऊर्णनुविध्वे-द्धे
3 ऊर्णनुवे	ऊर्णनुवाते	ऊर्णनुविरे

§ 519. ख्या and क्शा are optionally substituted for चक्ष् in the Perfect, and necessarily in the other Non-conjugational tenses.

ख्या and क्शा take both the Padas

Par.

1 आचख्यौ	आचख्यिव	आचख्यिम
आचक्शौ	आचक्शिव	आचक्शिम
2 आचख्याथ आचख्यथ	आचख्यथुः	आचख्य
आचक्शाथ आचक्शथ	आचक्शथुः	आचक्श
3 आचख्यौ	आचख्यतुः	आचख्युः
आचक्शौ	आचक्शतुः	आचक्शुः

Atm.

1 आचचक्षे	आचचक्षिवहे	आचचक्षिमहे
आचख्ये	आचख्यिवहे	आचख्यिमहे
आचक्शे	आचक्शिवहे	आचक्शिमहे
2 आचचक्षिषे	आचचक्ष्वाथे	आचचक्षिध्वे
आचख्यिषे	आचख्याथे	आचख्यिध्वे-द्धे
आचक्शिषे	आचक्शाथे	आचक्शिध्वे
3 आचचक्षे	आचचक्षाते	आचचक्षिरे
आचख्ये	आचख्याते	आचख्यिरे
आचक्शे	आचक्शाते	आचक्शिरे

§ 520. **य्** is prefixed to vowel weak terminations in the case of दी 4. A. 'to obey.

1 दिदीये	दिदीयिवहे	दिदीयिमहे
2 दिदीयिषे	दिदीयाथे	दिदीयिष्वे-ङ्गे
3 दिदीये	दिदीयाते	दिदीयिरे

§ 521. **दे** 1. A. 'to protect' assumes as its base the form दिगि in the Perfect. दिग्ये, दिग्यिवहे, 1 sing. and dual. दिग्यिष्वे-ङ्गे 2 pl.

§ 522. **द्युत्** after reduplication assumes the form दियुत्; दियुते, 1 sing. दियुतिषे 2 sing.

§ 523. **पी** is substituted for **प्यै** 'to grow fat' in the Perfect and in the Frequentative; पिप्ये 1 sing. पिप्यिष्वे-ङ्गे 2 pl.

§ 524. The root **व्यथ्** takes Samprasârana in the reduplicative syllable in the Perfect; विव्यथे 1 & 3 sing, विव्यथिषे 2 sing.

§ 525. For the forms of **विज्**, see ; § 466, विवेज 1 sing., विविजिथ विविजथुः विविज 2 per; &c.

PERIPHRASTIC PERFECT

§ 526. The Periphrastic Perfect is formed by adding **आम्** to the root and then adding the forms of the reduplicated Perfect of **कृ**, **भू**, or **अस्** as terminations; when the forms of **कृ** are added, a Parasmaipadi root takes the Parasmaipadi forms and an Atmanepadi one takes the Atmanepadi forms.

§ 527. Before **आम्** the final vowel and the penultimate short except that of **विद्**, take their Guna substitute.

Pardigms.

ईङ् 2 A. 'to praise'.

1 ईडांचके	ईडांचकृवहे	ईडांचकृमहे
ईडामास	ईडामासिव	ईडामासिम

ईडांबभूव	ईडांबभूविव	ईडांबभूविम
2 ईडांचकृषे	ईडांचक्राथे	ईडांचकृद्वे
ईडामासिथ	ईडामासथुः	ईडामास
ईडांबभूविथ	ईडांबभूवथुः	ईडांबभूव
3 ईडांचक्रे	ईडांचक्राते	ईडांचक्रिरे
ईडामास	ईडामासतुः	ईडामासुः
ईडांबभूव	ईडांबभूवतुः	ईडांबभूवुः

ईडू, ईय्, ऊड्, &c. to be similarly conjugated.

दय् Sing.

1 दयांचके	दयामास	दयांबभूव
2 दयांचकृषे	दयामासिथ	दयांबभूविथ
3 दयांचक्रे	दयामास	दयांबभूव

अय्—to be similarly conjugated.

1 आसांचके	आसांचकृवहे	आसांचकृमहे
2 आसांचकृषे	आसांचक्राथे	आसांचकृद्वे
3 आसांचक्रे	आसांचक्राते	आसांचक्रिरे

also आसामास, आसांबभूव. &c.

क्रास्—to be similarly conjugated.

उष् 1 P. 'to burn.'

1 उवोष	ऊषिव	ऊषिम
ओषांचकार, &c.	ओषांचकृव, &c.	ओषांचकृम, &c.
2 उवोषिथ	ऊषथुः	ऊष
ओषांचकर्थ, &c.	ओषांचक्रथुः &c	ओषांचक्र, &c
3 उवोष	ऊषतुः	ऊषुः
ओषांचकार &c.	ओषांचक्रतुः, &c.	ओषांचक्रुः, &c

विद् 2 P. 'to know.'

1 विवेद	विविदिव	विविदिम
विदामास, &c.	विदामासिव, &c.	विदामासिम, &c.

2 विवेदिथ	विविदथुः	विविद
विदामासिथ, &c.	विदामासथुः &c.	विदामास &c.
3 विवेद	विविदतुः	विविदुः
विदामास &c.	विदामासतुः &c.	विदामासुः &c.

जागृ.

1 जजागार,	जजागर	जजागरिव	जजागरिम
जागरामास, &c.	जागरामासिथ, &c.	जागरामासिथ, &c.	जागरामासिम, &c.
2 जजागरिथ	जजागरथुः	जजागर	
जागरामासिथ, &c.	जागरामासथुः &c.	जागरामास &c.	
3 जजागार	जजागरतुः	जजागरुः	
जागरामास, &c.	जागरामासतुः &c.	जागरामासुः &c.	

गुप्—जुगोप, गोपायांचकार, &c. 1 sing. जुगुपिव, जुगुप्व, गोपायांच-
कृव, &c. dual; जुगोपिथ, जुगोप्थ, गोपायांचकर्थ &c. 2 sing.

धूप—दुधूप, or धूपायांचकार, &c. 1 sing.

विच्छ्—विविच्छ, or विच्छायाञ्चकार, &c. 1 sing.

पण्—पेणे or पणायांचकार (पण्यांचके according to Bhopadeva)
&c 1 sing.

पन्—पेने or पनायांचकार, &c. 1 sing.

क्रत्—आनर्त or कृतीयांचके &c. 1 sing.

§ 528. When भाम् is added to the roots भी, ह्री, भृ and हृ they
are first reduplicated as in the third conjugation; e. g.—

भी 3. P. 'to fear'.

1. बिभाय, बिभय	बिभ्यिव	बिभ्यिम
बिभयांचकार-चकर, &c.	बिभयांचकृव, &c.	बिभयांचकृम, &c.
2. बिभयिथ, बिभेथ	बिभ्यथुः	बिभ्य
बिभयाञ्चकर्थ, &c.	बिभयांचक्रथुः &c.	बिभयांचक्र, &c.
3. बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः
बिभयांचकार, &c.	बिभयांचक्रतुः &c.	बिभयांचक्रुः &c.

1. जिहाय, जिहय	जिहियव	जिहियिम
जिहयांचकार-चकर, &c.	जिहयांचकृव, &c.	जिहयांचकृम, &c.
2. जिहयिथ-जिहेथ	जिहियथुः	जिहिय
जिहयांचकर्थ, &c.	जिहयांचक्रथुः &c.	जिहयांचक्र, &c.
3. जिहाय	जिहियतुः	जिहियुः
जिहयांचकार, &c.	जिहयांचक्रतुः &c.	जिहयांचक्रुः &c.

भृ-बगार, बभर, विभरांचकार-बभूव-रामास 1 sing. हु-जुहाव, जुहव;
जुहवां चकार-बभूव-वामास 1. sing. &c.

(5) THE AORIST लृट्.

§ 529. There are seven Varieties or Forms of the Aorist. The augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

First Variety or Form.

§ 530. The terminations of the First Variety are the same as those of the Imperf., except that of the third person plural which is उस्:—

1. अम्	व	म
2. स्	तम्	त
3. त्	ताम्	उस्

§ 531 The radical आ is dropped before उस्.

§ 532 इ, स्था, दा, धा, and roots assuming the forms of दा and धा (Vide § 459) पा 'to drink and भू take this Variety

§ 533. The roots घ्रा, धे, शो, सो, and छो belong to this Variety optionally. They optionally take the Sixth Form. धे takes the Third Form also.

Paradigms.

स्था P.

1. अस्थाम् अस्थाव अस्थाम

शो P.

1. अशाम् अशाव अशाम

2. अस्थाः अस्थातम् अस्थात

2. अशाः अशातम् अशात

3. अस्थात् अस्थाताम् अस्थुः

3. अशात् अशाताम् अशुः

§ 534 भू takes अन् instead of उस् in the 3rd per. pl. and changes its vowel to ऊव् before the vowel terminations; e. g. अभूवम्, अभूव, अभूम 1st pers.; अभूत्, अभूताम्, अभूवन् 3rd per.

§ 535. गा is substituted for इ in the Aorist; अगाम्, अगाव, अगाम 1st per.; इ with अवि 'to remember' अध्यगाम्, अध्यगाव, अध्यगाम, &c.

§ 536. This Variety is exclusively Parasmaipadi. वा, धा, and स्था take the fourth Variety in the Atm. भू when Atm. takes the fifth; and इ with अधि Atm. the fourth.

Second Variety or Form.

§ 537. In this Variety अ is added on to the root and then the terminations of the Imperf. of the first group of conjugational classes are added, viz.

Par.

Atm.

1. अम्	व	म	1. इ	वहि	महि
2. स्	तम्	त	2. थाम्	इथाम्	ध्वम्
3. त्	ताम्	अन्	3. त	इताम्	अन्त

§ 538. The preceding अ is dropped before अम्, अन्, and अन्त and lengthened before व and म. The radical vowel except a final ऋ, short or long, and the क् of कृश्, does not undergo Guna or Vrddhi substitute.

§ 539. This Variety is Parasmaipadi with a few exceptions such as क् with सम्, ख्या, वच्, and अम् 'to throw' with a preposition. The roots लिप्, सिच्, and ह्वे take this form in the Par. and optionally in the Atm, in which they also take the Fourth Form.

§ 540. The penultimate nasal of a root is dropped; as भृश्—अभृशत्, स्कृन्—अस्कृदत्, &c.

541. The roots अस्, ख्या, पत्, वच्, शास्, शि and ह् become अस्थ्, ख्य, पत्त्, वोच्, शिष्, च्, and ह्, respectively; e. g. आस्थत्, अख्यत्, अवोचत्, अशिषत् &c. 3rd sing.

§ 542. The roots given in the following couplets (Kárikâs) belong to this Variety necessarily:—

ख्यातीयर्ती ससर्तिर्हे कान्तौ शक्नोतिशक्यती ।
 उच् मुच् वक्तिः शिचिश्चान्ता लुड्यातिः पततिस्तथा ॥ १ ॥
 दान्ताः क्लिद् क्षिद् मदि मिदो विन्दतिः शद्सदिस्विद् ।
 ऋधिक्रुधी क्षुधिगृधी रधिः शुध्यतिसिध्यती ॥ २ ॥
 आप्कुपौ गुप्यतिडिपी युप् रूप् लिम्पतिडुप्यती ।
 लुम्पतिः सर्पतिः पान्ताः क्षुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नाभिः ॥ ३ ॥
 लुभ्यातिश्च भकारान्ता मान्ताः क्लाम्यतिक्षाम्यती ।
 गमिस्तमिर्दमिभ्रमी शाम्यतिः श्राम्यतिः समिः ॥ ४ ॥
 शान्ताः पञ्च कृशिनशी भृशिभ्रंश्यतिवृश्यती ।
 तुष्यतितृष्यतिदुषः पिनष्टिः पुष्यतिः प्लुषिः ॥ ५ ॥
 रिष्यरुष् वेवेष्टिवुषो व्युषिः सह शिनाष्टिना ।
 शुष्यतिर्हृष्यतिः षान्ताः सान्ता अस्यतिकुस्यती ॥ ६ ॥
 घसिजसी तसिदसौ वस्यतिर्विस्यतिर्व्युसिः ।
 मस्मुसो यस्वसिविसो वुस्यतिः शास्तिरित्यापि ॥ ७ ॥
 द्रुह्यमुह्यस्निहिस्नुहो लुड्यङ्क्विकरणा भवेत् ।
 नवाशीतिश्च धातूनां परस्मैपदिनामियम् ॥ ८ ॥
 समियार्तिः ख्यार्तिवक्ती अस्यतिश्चोपसर्गयुक् ।
 आत्मनेपादिनोपीमे ह्यतिर्लिपिसिञ्चती ॥ ९ ॥
 एते विभाषयाङ्वन्त आत्मनेपदिनो यदा ।

ख्या P., with सम् A.

1 अख्यम् अख्याव	अख्याम	1 अख्ये	अख्यावहि	अख्यामहि
2 अख्यः अख्यतम्	अख्यत	2 अख्यथाः	अख्येथाम्	अख्यध्वम्
3 अख्यत् अख्यताम्	अख्यन्	3 अख्यत	अख्येताम्	अख्यन्त

ॠ 3 P.to go' A. with सम्

1 आरम्	आराव	आराम	1 समारे	समारावहि	समारामहि
2 आरः	आरतम्	भारत	2 समारथाः	समारथाम्	समारध्वम्
3 आरत्	आरताम्	आरन्	3 समारत	समारेताम्	समारन्त

सृ P. 'to go.'

1 असरम्	असराव	असराम
2 असरः	असरतम्	असरत
3 असरत्	असरताम्	असरन्

हे 1. P. A.

1 अहम्	अहाव	अहाम	1 अहे	अहावहि	अहामहि
2 अहः	अहतम्	अहत	2 अहथाः	अहेथाम्	अहध्वम्
3 अहत्	अहताम्	अहन्	3 अहत	अहेताम्	अहन्त

वच् 2. P. (also that substituted for व्रू Par. and Atm.)

1 अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम	1 अवोचे	अवोचावहि	अवोचामहि
2 अवोचः	अवोचतम्	अवोचत	2 अवोचथाः	अवोचेथाम्	अवोचध्वम्
3 अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्	3 अवोचत	अवोचेताम्	अवोचन्त

सिच् 6. P. A.

1. असिचम्	असिचाव	असिचाम	1. असिचे	असिचावहि	असिचामहि
2. असिचः	असिचतम्	असिचत	2. असिचथाः	असिचेथाम्	असिचध्वम्
3. असिचत्	असिचताम्	असिचन्	3. असिचत	असिचेताम्	असिचन्त

लिप्.

1. अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम	1. अलिपे	अलिपावहि	अलिपामहि
2. अलिपः	अलिपतम्	अलिपत	2. अलिपथाः	अलिपेथाम्	अलिपध्वम्
3. अलिपत्	अलिपताम्	अलिपन्	3. अलिपत*	अलिपेताम्	अलिपन्त

* लिप्, सिच् and हे (also take the fourth Variety in the which Atm.) -अलिप्त, असिक्त, अह्रास्त.

अस् 4. P.

A. with परि

1. आस्थम् आस्थाव आस्थाम	1. पर्यास्थे पर्यास्थावहि पर्यास्थामहि
2. आस्थः आस्थतम् आस्थत	2. पर्यास्थथाः पर्यास्थेथाम् पर्यास्थध्वम्
3. आस्थत् आस्थताम् आस्थन्	3. पर्यास्थत पर्यास्थेताम् पर्यास्थन्त

We give below the 3rd per. sing. of the rest.

Roots.

Roots.

शक् * (5. 4. P. A.) अशक्त
 उच् 4. P. 'to collect.'—औचत्
 मुच्—अमुचत्
 लुट् 4. P. 'to wallow.'—अलुट्
 पत्—अपप्तत्
 क्लिद् 4. P. 'to be wet.'—अक्लिदत्
 क्षिद् 4. P. 'to be oily.'—अक्षिदत्
 मद्—अमदत्
 मिद् 1. A. 4. P. 'to be unctuous,'
 to melt—अमिदत्
 विद्† 6. P. A.—अविदत्
 शद् 1. P. 'to perish, 'to decay'
 अशदत्
 सद्—असदत्
 स्विद्—अस्विदत्
 ऋच् 4. 5. P. 'to prosper'—आर्षत्
 कुच्—अकुषत्
 क्षुच्—अक्षुषत्
 गृच् 4. P. 'to covet'—अगृधत्
 रच् 4. P. 'to hurt'—अरधत्

शुध्—अशुधत्
 सिध्—असिधत्
 आप्—आपत्
 कुप्—अकुपत्
 गुप् 4. P. 'to be confused'—अगुपत्
 डिप् 4. P. 'to throw'—अडिपत्
 युप्—अयुपत्
 रुप्—अरुपत्
 लुप्‡—4. 6. P. A.—अलुपत्
 सृप्—असृपत्
 क्षुम्—अक्षुभत्
 तुम्—to kill.—अतुभत्
 नम् 4. P. 'to kill.'—अनभत्
 लुम्—अलुभत्
 कृम्—अकृमत्
 क्षम्—अक्षमत्
 गम्—अगमत्
 तम्—अतमत्
 दम्—अदमत्
 धम्—अधमत्

* शक् 4. A. takes the Fourth, as well as the Fifth Variety, in the Atm. अशक्त, अशक्ति 3rd sing.

† विद् A. takes the Fourth or Fifth Variety; अविदत्, अवेदिष्ट 3rd sing.

‡ लुप् takes the Fourth Form in the Atm.; अलुम.

सप्—अशमत्
 श्रप्—अश्रमत्
 सम् 1. P. 'to be confused or agitated.'—असमत्
 कृष् 4. P. 'to be thin'—अकृशत्
 नस्—अनशत्
 भृष् 4. P. 'to fall'.—अभृशत्
 भृग्—अभृशत्
 वृष् 4. P. 'to choose' अवृशत्
 तृष्—अतृषत्
 तृष् 4. P. 'to be thirsty'—अतृषत्
 दुष् 4. P. 'to be spoiled,' &c. अदुषत्
 पिप्—अपिषत्
 पुष्—अपुषत्
 रुप् 4. P. 'to burn'—अरुषत्
 रिप् 4. P. 'to injure, to kill'—
 अरिषत्
 रुप् 4. P. 'to be angry or vexed'
 अरुषत्
 विष्* 3. P. A. 'to spread through'
 अविषत्
 वृष्—अवृषत्
 व्युष् 4. P. 'to divide'—अव्युषत्
 शिप्—अशिषत्

शुष् 4. P. 'to be dry'—अशुषत्
 हृष्—अहृषत्
 कुस् 4. P. 'to embrace'—अकुसत्
 यस्—1 P. 'to eat'—अयसत्
 जस् 4. P. 'to release'—अजसत्
 तस् 4. P. 'to fade away' अतसत्
 दस् 4. P. 'to decay,' 'to perish' अदसत्
 वस्—4. P. 'to be straight' अवसत्
 विस् 4. P. 'to go,' 'to direct',
 अविषत्
 व्युस् 4. P. 'to throw',—अव्युसत्
 मस् 4. P. 'to weigh,' 'to change'
 form अमसत्
 मुस् 4. P. 'to cut' अमुसत्
 यस् 4. P. 'to strive' अयसत्
 वस्—same as वस्
 विस्—same as विस्
 बु (बु) स्—अबु बु सत्
 शाम्—अशिषत्
 दृह्—अदृहत्
 मुह्—अमुहत्
 स्निह्—अस्निहत्
 स्नुह्—अस्नुहत्

§ 543. The following roots belong to the 2nd Variety optionally; they optionally take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

श्रयतिर्जीर्यतिमुची ग्लुचिग्लुच्चिमुचिमुल्लुचः ।

रिणक्तिश्च विनक्तिश्च चान्तास्त्वष्टौ च शुच्यतिः ॥ १ ॥

नेनेक्तिश्च युनक्तिश्च वेवेकिस्फोटती चुतिः ।

च्युतिजुती श्रोततिश्च श्रुतिर्दान्ता रुदादयः ॥ २ ॥

* विष् Atm. takes the Seventh Variety, आवक्षत्.

क्षुदिच्छिदी छृदितृदी बुन्दतिश्च भिनत्तिना ।

रुदिस्कन्दी बोधतिश्च रुणक्षिश्च तृपिर्दपिः ॥ ३ ॥

स्तम्नातिः स्तम्नोतिदृशी वोषतिश्छिष्यती उहिः ।

तोहतिर्दोहतिबृही चत्वारिंशदियं लुङि ॥ ४ ॥

विभाषयाङ्गिकरणा परस्मैपदिनी यदा ।

Roots. 3 sing. Optional. forms. Roots. 3 sing. Optional. forms

क्षि	अश्वत्	अशिश्चियत्*	श्रुत्—अश्वतत्	अश्वोतीत्
		अश्वयीत्	श्रुत्—अश्वुतत्, अश्वोतीत्	
जृ	अजरत्	अजारात्	क्षुद्—अक्षुदत्, अक्षौत्सीत्, अक्षुत्	
गुच्	अगुचत्	अग्राचात्	छिद्—अच्छिदत्, अच्छैन्सीत्, अच्छित्त	
ग्लुच्	अग्लुचत्	अगलोचीत्		
ग्लुञ्च्	अग्लुञ्चत्	अग्लुञ्चीत्	छृद्—अच्छृदत्, अच्छर्दीत्, अच्छर्दिष्ट	
मुच्	अमुचत्	अम्रोचीत्		
म्लुच्	अम्लुचत्	अम्लोचीत्	तृद्—अतृदत्	अतर्दीत् अतर्दिष्ट
रिच्—	अरिचत्	अरैक्षीत्, अरिक्त	बुन्द—अबुदत्	अबुन्दीत्, अबुन्दिष्ट
विच्—	अविचत्	अवैक्षीत्, अविक्त	भिद्—अभिदत्, अभैत्सीत्, अभित्त	
शुच्—	अशुचत्	अशोचीत्, अशोचिष्ट	रुद्—अरुदत्	अरोदीत्
निज्—	अनिजत्	अनैक्षीत्, अनिक्त	स्कन्द-अस्कदत्, अस्कान्त्सीत्	
युज्—	अयुजत्	अयौक्षीत्, अयुक्त	बुध्—अबुधत्, अबोधीत्, अबोधिष्ट	
विज्—	अविजत्	अवैक्षीत्, अविक्त	रुध्—अरुधत्	अरौत्सीत्, अरुद्ध
स्फुद्—	अस्फुटत्	अस्फाटीत्	तृप्—अतृपत्, अताप्सीत्	अत्राप्सीत्, अतर्पीत्
चुत्—	अचुतत्	अचोतीत्		
च्युत्—	अच्युतत्, अच्योतीत्		दृप् अदृपत्	अदाप्सीत् अद्राप्सीत्
ज्युत्—	अज्युतत्, अज्योतीत्, अज्योतिष्ट			अदर्पीत्
			स्तम्भ्—अस्तभत्, अस्तम्भीत्	

* १३ take the Third and Fifth Varieties besides the 2nd.

Roots. 3rd sing. Optional forms. Roots. 3rd sing. Optional forms.

दृश्—अदर्शत्	अद्राक्षीत्	उद्—अतुहत्,	अतोहीत्
श्लिष्—अश्लिषत्,	अश्लिषत्	दुद्—अदुहत्,	अदोहीत्
घुष्—अघुषत्,	अघोषीत्	बृद्—अबृहत्,	अवर्षीत्
उद्—औहत्,	औहीत्		

§ 544. The following 25 roots, which are all Atmanepadi, are conjugated in the Parasmaipada when they belong to this Variety. In the A'tmanepada they take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

रुचिर्घुटिरुटिलुटो लोठते युतिवृत्श्वितः ।

क्ष्वेदते मेदते स्यन्दिः स्वेदते च वृधिः शधिः ॥ १ ॥

कल्पते क्षुभ्तुभिनभः शोभते संभते भ्रशिः ।

भ्रांशिघ्वंसी भ्रंसिखंसी रुचादिः पञ्चविंशतिः ॥ २ ॥

आत्मनेपदिनी नित्यं लुङि त्वेषा विभाषया ।

अङ् परस्मैपदिनी भजत्यन्यत्र सिज्वती ॥ ३ ॥

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3 sing. Optional forms.

रुच्—अरुचत्,	अरोचिष्ट	वृध्—अवृधत्,	अवर्धिष्ट
घुट्—अघुटत्	अघोटिष्ट	शृध्—अशृधत्,	अशर्धिष्ट
रुट्—अरुटत्,	अरोटिष्ट	कृप्—अकृपत्,	अकल्पिष्ट, अकृप्त
लुट्—अलुटत्,	अलोटिष्ट	क्षुभ्—अक्षुभत्,	अक्षोभिष्ट
लुठ्—अलुठत्	अलोठिष्ट	तुभ्—अतुभत्,	अतोभिष्ट
युत्—अयुत्तत्,	भ्रूद्योतिष्ट	नुभ्—अनुभत्	अनोभिष्ट
वृत्—अवृत्तत्,	अवर्तिष्ट	शुभ्—अशुभत्,	अशोभिष्ट
श्वित्—आश्वतत्,	अश्वेतिष्ट	संभ्—असंभत्	असंभिष्ट
क्ष्विद्—अक्ष्विदत्,	अक्ष्वेदिष्ट	भ्रश्—अभ्रशत्,	अभ्रशिष्ट
मिद्—अमिदत्	अमेदिष्ट	भ्रंश्—अभ्रशत्,	अभ्रंशिष्ट
स्यन्द्—अस्यदत्,	अस्यान्दिष्ट,	पञ्स—अपञसत्	अपञंसिष्ट
	अस्यंसत्	भ्रंस—अभ्रसत्,	अभ्रंसिष्ट
स्विद्—अस्विदत्,	अस्वेदिष्ट	खंस—अखसत्	अखंसिष्ट

THIRD VARIETY OR FORM.

§ 545. Terminations:—

The same as those of the 2nd Variety.

§ 546. Roots of the tenth class, causals, some derivatives, the root कम् and the roots श्रि, द्, and लु when expressing the agent, take this Variety necessarily, and the roots घे and भि do it optionally.

§ 547. (a) The root is first reduplicated and then the augment अ and the terminations are added as in the 2nd Variety.

(b) Final इ and उ are changed to इय् and उय् before अ and final ओ is dropped.

Paradigms.

श्रि P. A. 'to go,' &c-

1'st.

1. अशिश्त्रियम्	अशिश्त्रियाव	अशिश्त्रियाम्
2. अशिश्त्रियः	अशिश्त्रियतम्	अशिश्त्रियत
3. अशिश्त्रियत्	अशिश्त्रियताम्	अशिश्त्रियन्

Atm.

1. अशिश्त्रिये	अशिश्त्रियावहि	अशिश्त्रियामहि
2. अशिश्त्रियथाः	अशिश्त्रियेथाम्	अशिश्त्रियध्वम्
3. अशिश्त्रियत	अशिश्त्रियेताम्	अशिश्त्रियन्त

लु—अदुलुवत् 3 Sing; लु—असुलुवत् 3 Sing; कम्—अचकमत. (अचीकमत also, when it takes आय्; see § 461 and § 548.) 3 sing. भि-अशि-श्त्रियत् (see p. 338. foot-note); घे—अदधत्. (घे also takes 1st. and VIth Varieties besides this).

§ 548. Roots of the tenth Class and Causals:—

(a) The अय् of the base is dropped (the vowel changes taking place before it being retained) and a short vowel substi-

tuted for the long one (ए and ऐ being shortened to इ and औ and औ to उ).

The base so modified is then reduplicated according to the general rules; भावय (Cau. B. of भू) = भाव् = भव् = वभव् after reduplication; चेतय् (from चित्) = चेत् = चित् = चिचित्. &c.

(b) इ is substituted for the अ of the reduplicative syllable if the syllable following it be short, and not prosodially long; the इ of the reduplicative syllable is lengthened if not followed by a long syll. or a conjunct consonant; thus वभव् = विभव् = वीभव्; चिचित् = चीचिच्; स्खल् = चस्खल् = विस्खल्, the इ is not lengthened as it is followed by a conjunct consonant; स्पन्द् = पस्पन्द् only, as प is followed by a syllable prosodially long.

(c) Roots having a penultimate क्, short or long, optionally preserve it, the long क् being changed to the short one; वृत् causal base वर्तय = वर्त् after dropping अय, and वृत् by this; वर्त् = ववर्त्; वृत् = ववृत् = विवृत् = वीवृत्; कृत् — कीर्तय = कीर्त् and कृत् by this; कीर्त् — चिकीर्त्; कृत् — चीकृत्.

(d) To the base so prepared the augment अ is to be prefixed and the terminations added, P. & A., as in the 2nd Variety: अविवृत्-त् from भू; अचीचित्-त् from चित् अचिस्खलत्-त् from स्खल्, अपस्पन्दत्-त् from स्पन्द्; अववर्त्-त्; अवीवृत्-त् from वृत्; अचिकीर्त्-त्, अचीकृत्-त्. fr. कृत्; अपपर्यत्-त्, अपीपृथत्-त् from पृथ्, &c.

N. B. The Atm. form in त when not given should be supposed to be understood.

§ 549. Bases with initial vowels:—

(a) If a root begins with a vowel and ends in a single consonant the consonant is reduplicated and इ added to it in the reduplicative syllable: अद् = अद्द् = आदिद् = आदिट्-त्; आप् = आपिप्-त्; ऊह् = औ-जिह्व-त्, &c.

(b) If it end in a conjunct consonant with a nasal, द् or र् for its first member, the second member of the conjunct is reduplicated:

उन्द्=उन्द्=उन्दिद् and finally औन्दिद्-त् 3 sing; similarly आदिद्-त् from अद् (considered as अद्, otherwise आदिद्), आर्जिद्-त् from अर्ज्; आर्जिजद्-त् from अर्ज्, &c.

(c) The roots ऊन्, अङ्, अङ्ग, अन्ध्, अंम्, अर्ध् Atm. and some others, substitute अ for इ in the reduplicative syllable; 3 sing. औननत्, आञ्जकत्, आञ्जगत्, आन्वधत्, आंससत्, आर्तधत्; &c.

§ 550. Roots ending in उ, short or long, substitute उ (changeable to ऊ like इ) for इ in the reduplicative syllable, provided it be not (immediately) followed by a labial consonant or a semivowel or ज्, followed by अ or आ; हु-अनवत्-त्, कू-अचूकवत्-त्, दू-अदूदवत्, यु-अदुयवत्-त्, &c. But पू-अपीपवत्-त्, भू-अबीभवत्-त्, जु 'to hasten' अजीजवत्, यु 'to bind'—अमीमवत्, यु 'to bind' अयीयवत्, रु-अरीरवत्-त्; दू-अली-लवत्, &c.

(α) The roots वृ, शृ, वृ, पु 'to go,' वृ 'to swim' and च्य optionally retain the इ: असिसवत्, or असुसवत्, अशिश्रवत् or अशुश्रवत्, अदिदवत् or अदूदवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिप्लवत् or अपुप्लवत्, अचिच्यवत् or अचुच्यवत्-त्.

§ 551. The roots भाज्, भाम्, भाष्, दीप्, जीव्, मील, पीद्, कण् 'to moan,' चण् 'to sound,' 'to go,' रण्, to sound,' भण्, वण् 'to sound,' शण् 'to give,' छप् 6. P. A. 'to cut,' हेद् 'to harass,' ह्वे. लृद्, लृद् and छप् 4 P., shorten their penultimate optionally; 1. sing:—अविभजम् or अवभाजम्, अबभिसम् or अबभासम्, अबभिवम् or अबभाषम्, अदीदिपम्, or अदिदिपम्, अजीजिवम् or अजिजीवम्, अमीमिलम् or अमिमीलम्, अपी-पिडम् or अपिपिडम्, अचीकणम् or अचकाणम्, अचीचणम् or अचचाणम्, अररिणम् or अरराणम्, अवीभणम् or अवभाणम्, अवीवणम्, or अववाणम्, अशिश्रणम् or अशश्राणम्, अल्लुपम् or अल्लोपम्, अजीहितम् or अजिहेतम्, अजहवम् or अजहावम् (see § 553 below), अल्लुटम् or अल्लोटम्, अल्लुम्, or अल्लेऽम्; &c.

§ 552. The अ of the reduplicative syllable of स्मृ, दृ, स्वर, प्रथ, दृद्, to pound, to wish. हन्, and स्पश्, is not changed to इ; वेद् 1 A. to

surround and चेट् optionally change their इ to अ; 1 sing. असस्मरम्, अददरम्, अतवरम्, अपप्रथम्, अमम्रदम्, अतस्तरम्, अपस्पृष्टम्; वेद्—अविवेष्टम्, अववेष्टम्; चेद्—अचिवेष्टम्, अचचेष्टम्.

553. The roots हृ and स्वप् can. take Samprasāraṇa; भि does it optionally; हृ-हु-हावय्—हाव् or हव्, then जुहव्, जुहाव् by § 550; then अजुहावम्, अजहवम्; स्वप्—स्वापय्—स्वाप्—सुप्—सुषुप्—सुषुप्; असुषुप्; भि—अभिशवम्, अभिशवम् 1st sing.

554. The roots given under § 400 preserve their vowel unchanged; i. e. do not substitute इ in the reduplicative syllable &c. कथ्—अचकथत्, वर्—अववारत्, शद्—अशशत्, रद्—अररदत्, पत्—अपपतत्, स्पृह्—अपस्पृहत्, सृच्—असृमृचत्.

§ 555. The roots शाम्, एज्, काश्, क्रीड्, क्षीव्, खाद्, खेद्, दौक्, ताय्, दाश्, देव्, नाथ्, प्रोथ्, वाय्, याच्, योय्, राय्, राज्, लाय्, लेप्, लोक्, लोच्, वेप्, वेल्, श्लाय्, श्लोक्, सेक्, सेव्, हेप्, and others less important, do not shorten their penultimate; 3 sing. अभिशशासत्, ऐजिजत्, अचकाशत्, अचिक्रीडत्, अचिक्षीवत्, अचखादत्, अचखेदत्, &c.

§ 556. Roots which form their Causal Aorist irregularly:—इ with अधि 'to study'—अध्यापिपत्, अध्यजीगपत् (इ with अधि 'to remember' अध्यजीगमत्,)

ईर्ष्य् 'to study'—ऐर्षिष्यत्-त्, ऐर्षियत्-त्.

कर्ण्—और्णनवत्

गण्—अजगणत्, अजीगणत्

घ्रा—अजिघ्रपत्, अजिघ्रिपत्

चक्राम्—अचचक्रासत्, अचचक्रासत्

शुत्—अदुशुतत्-त्

पा 'to drink' अपीप्यत् (पा 'to protect' forms its Causal Aorist regularly as अपीपत्-त्).

स्था—अतिष्ठिपत्-त.

स्फुर—अपुस्फुरत्-त.

Paradigms.

कृ 'to do'

Par.

Atm.

- 1 अचीकरम् अचीकराव अचीकराम अचीकरे अचीकरावहि अचीकरामहि
- 2 अचीकरः अचीकरतम् अचीकरत अचीकरथाः अचीकरेथाम् अचीकरध्वम्
- 3 अचीकरत् अचीकरेताम् अचीकरन् अचीकरत अचीकरेताम् अचीकरन्त

त्रप्.

Par.

Atm.

- 1 अतित्रपम् अतित्रपाव अतित्रपाम अतित्रपे अतित्रपावहि अतित्रपामहि
- 2 अतित्रपः अतित्रपतम् अतित्रपत अतित्रपथाः अतित्रपेथाम् अतित्रपध्वम्
- 3 अतित्रपत् अतित्रपताम् अतित्रपन् अतित्रपत अतित्रपेताम् अतित्रपन्त

चुर

- 1 अचूचुरम् अचूचुराव अचूचुराम अचूचुरे अचूचुरावहि अचूचुरामहि
- 2 अचूचुरः अचूचुरतम् अचूचुरत अचूचुरथाः अचूचुरेथाम् अचूचुरध्वम्
- 3 अचूचुरत् अचूचुरताम् अचूचुरन् अचूचुरत अचूचुरेताम् अचूचुरन्त

SIXTH VARIETY OR FORM

(Only Parasmaipadi)

N. B.—The Sixth and the Seventh Varieties are given here before the Fourth and Fifth as it is more convenient to do so.

§ 557. Terminations of the Sixth Form:—

1 सिषम्	सिष्व	सिष्म
2 सीः	सिष्टम्	सिष्ट
3 सीत्	सिष्टाम्	सिष्टुः

558. Roots ending in आ (including those that change their final to आ) the roots यम्, रम् P. (i. e. with वि, आ,) परि and नम्

take this Variety. यम् with उप or इद्, A. and रम् A. take the fourth Variety.

559. The roots ending in अ् which are restricted to the First Second and Third Varieties do not take this Variety.

PARADIGMS.

यम्

1 अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्म
2 अयंसिः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट
3 अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिष्टुः

विरम्—व्यरंसिषम्, व्यरंसिष्व, व्यरंसिष्म, &c. नम्—अनंसिषम्, अनंसिष्व, अनंसिष्म, &c.: शो—अशासिषम्, &c. छो—अच्छासिषम्, &c. मि or मी—अमासिषम्, अमासिष्व, अमासिष्म, &c.; लो—अलासिषम्, अलासिष्व, अलासिष्म, &c.

SEVENTH VARIETY OR FORM

(Parasm. and Atmane.)

§ 560. Terminations;—

	Par.	Atm.
1 सम्	साव साम	1 सि सावहि सामहि
2 सः	सतम् सत	2 सथाः साथाम् सध्वम्
3 सत्	सताम् सन्	3 सत साताम् सन्त

561. Anit roots ending in श्, ष्, स् and ह् and having इ, उ, ऋ, or ॠ for their penultimate take this Form. दृश् is an exception; it therefore takes the Fourth Variety.

§ 562. मृश्, स्पृश् and कृष्, 1 P. 6 P. A. optionally belong to this Variety.

§ 563. The roots दुह्, विह्, लिह्, and गृह् when Atmanepadi drop the initial स or सा of the terminations of the 1st dual., 3rd sing. and 2nd sing. and pl. optionally.

PARADIGMS.

दिश् P. A.

1 अदिक्षम्	अदिक्षाव	अदिक्षाम	1 अदिक्षि	अदिक्षावहि	अदिक्षामहि
2 अदिक्षः	अदिक्षतम्	अदिक्षत	2 अदिक्षयाः	अदिक्षाथाम्	अदिक्षध्वम्
3 अदिक्षत्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्	3 अदिक्षत	अदिक्षाताम्	अदिक्षन्त

दिह् P. A.

1 अधिक्षम्	अधिक्षाव	अधिक्षाम	1 अधिक्षि	अधिक्षावहि	अधिक्षामहि
				अदिहहि	
2 अधिक्षः	अधिक्षतम्	अधिक्षत	2 अधिक्षयाः	अधिक्षाथाम्	अधिक्षध्वम्
			अदिग्धाः		अधिग्ध्वम्
3 अधिक्षत्	अधिक्षताम्	अधिक्षन्	3 अधिक्षत	अधिक्षाताम्	अधिक्षन्त
			अदिग्घ		

इह to be similarly conjugated.

लिह्

1 अलिक्षम्	अलिक्षाव	अलिक्षाम	1 अलिक्षि	अलिक्षावहि	अलिक्षामहि
				अलिहहि	
2 अलिक्षः	अलिक्षतम्	अलिक्षत	1 अलिक्षयाः	अलिक्षाथाम्	अलिक्षध्वम्
			अलीढाः		अलीढ्वम्
3 अलिक्षत्	अलिक्षताम्	अलिक्षन्	3 अलिक्षत	अलिक्षाताम्	अलिक्षन्त
			अलीढ		

गुह्* P. A.

1 अघुक्षम्	अघुक्षाव	अघुक्षाम	1 अघुक्षि	अघुक्षावहि	अघुक्षामहि
				अगुहहि	
2 अघुक्षः	अघुक्षतम्	अघुक्षत	2 अघुक्षयाः	अघुक्षाथाम्	अघुक्षध्वम्
			अगूढाः		अघूढ्वम्

* गुह् being a Wet root optionally takes the Fifth Variety. अगुहिवन्, अगुहिवि, &c.

3 अघुक्षत् अघुक्षताम् अघुक्षन्

3 अघुक्षत अघुक्षताम् अघुक्षन्त
अगूढ

Roots 1 sing.

रिश्—अरिक्षम्

रुश्—अरुक्षम्

लिश्—अलिक्षम्, अलिक्षि

विश्—अविक्षम्

कुश्—अकुक्षम्

क्लिश्*—अक्लिक्षम्, अक्लेशिषम्

स्पृश्—अस्पृक्षम्, अस्पर्क्षम्

अस्प्राक्षम्

मृश्—अमृक्षम्, अमार्क्षम्, अप्राक्षम्

कुष् with निर—निरकुक्षम्, निर-

कोषिषम्

कृष्—अकृक्षम्, अकृक्षि, अकार्षम्,

अकार्षम्, अकृक्षि

Roots 1 sing.

त्विष्—अत्विक्षम्, अत्विक्षि

द्विष्—अद्विक्षम्, अद्विक्षि

विष्—अविक्षम्

श्लिष्—अश्लिक्षम्

गृह्—अगृक्षि—अगर्हिषि

मिह्—आमिक्षम्

तृह्—अतृक्षम्

स्तृह्—अस्तृक्षम्, अस्तर्हिषम्

बृह्—अबृक्षम्, अबर्हिषम्

वृह्—अवृक्षम्, अवर्हिषम्

रुह्—अरुक्षम्

FOURTH VARIETY OR FORM.

§ 564. Terminations:—

Paras.

Atm

1. सम् स्व स्म

2. सीः स्तम् स्त

3. सीत् स्ताम् सुः

1. सि स्वहि स्महि

2. स्याः सायाम् ध्वम्

3. स्त साताम् सत

§ 565. (a) Anit roots not belonging to any of the preceding Varieties take this Form. Anit roots that optionally take any of the preceding Varieties and Wet roots optionally belong to this Variety.

* Wet roots which belong to this Variety, as Anit, optionally take the Vth as Set.

Exceptions:—

- (1) स्तु and सु when Parasmaipadi, belong to the Fifth Variety.
- (2) Roots ending in कृ preceded by a conjunct consonant may take Fourth or Fifth Form in the Atmanepada.
- (3) अक् and धृ Par. take the Fifth Form only. धृ A. may take the Fourth or the Fifth Form.
- (4) Of Set roots वृ and those ending in कृ (long) when Atm. belong to either (4th or 5th Variety). स्तु, and कृ when A. belong to the Fourth.

566. (a) In the Parasmaipada the radical vowel takes its Vrddhi substitute; नी-अनैषीत्; कृ-अकार्षीत्, भञ्ज्-अभांक्षीत्, &c.

(b) In the Atmanepada, Guna is substituted for final इ or उ, short or long; final कृ and the penultimate vowel remain unchanged; final कृ is changed to ईर् or ऊर् in accordance with § 394; चि-अचेष्ट, नी-अनेष्ट, च्यु-अच्योष्ट, सू-असोष्ट, कृ see below. भिद्-अभित्, स्तृ-अस्तीर्ष्ट, वृ-अवूर्ष्ट.

(c) the Penultimate कृ of Anit roots is optionally changed to र्; कृष्-अकार्षीत् or अक्राक्षीत्

§ 567. After a short vowel, and after a consonant, except a nasal or a semi-vowel, the स् of terminations beginning with स्त and स्थ is dropped; हृ अहृत 3 sing; कृ-अकृथाः 2sing; क्षिप्-अक्षिप्याः, अक्षिप्त ; कृष् अकृष्ट 3 rd sing. &c.

Paradigms.

पञ्

1 अपाक्षम्	अपाक्ष्व	अपाक्ष्म	अपक्षि	अपक्ष्वहि	अपक्ष्महि
2 अपाक्षीः	अपाक्तम्	अपाक्त	अपक्थाः	अपक्षाथाम्	अपक्वम्
3 अपाक्षीत्	अपाक्ताम्	अपाक्षुः	अपक्त	अपक्षाताम्	अपक्षत

Conjugate similarly other Anit roots ending in consonants; क्षिप्-अक्षैप्सम् P. I. sing.; अक्षिप्ति Atm. 1. sing.; युज्-अयौक्ष्व, अयुक्षि

1. sing. P. & A.; मृज् असाक्षम्* 1 sing., असाक्षम् 2 nd dual; दृश्-
असाक्षम्; with सम् A. समदृशि 1 sing; प्रच्छ-अप्राक्षम् 1 sing; अप्राक्षीः
अप्राक्षम् अप्राक्ष 2 per. &c.: रुध्-अरौत्सम् 1 sing.; अरौत्सीः 2 sing. अरौ-
हम् 2 per dual, &c.; A. अरुत्सि 1st sing.; अरुह, अरुत्साताम् 3rd
sing. and dual; दह्—अवाक्षम् 1 sing, अदाक्षम् 2nd dual.

जि P. with वि Atm.

1. अजैषम् अजैष्व अजैष्म व्यजेषि व्यजेष्वहि व्यजैष्महि
2. अजैषीः अजैष्टम् अजैष्ट व्यजेष्टाः व्यजेष्टायाम् व्यजेद्वम्
3. अजैषीत् अजैष्टाम् अजैषुः व्यजेष्ट व्यजेष्टायाम् व्यजेष्टत

Conjugate similarly चि, नी, ली,† &c.; श्रु, यु 9. P. A. &; चि—
अचैषम्, अचेषि 1 sing; ली 9 P. 4. A. अलैषम् 1 sing. अलेषि, अलात्सि
1 sing. श्रु-अश्रौषम् &c.

कु. P. A.

1. अकार्षम् अकार्ष्व अकार्ष्म अकृषि अकृष्वहि अकृष्महि
2. अकार्षीः अकार्ष्टम् अकार्ष्ट अकृथाः अकृषायाम् अकृद्वम्
3. अकार्षीत् अकार्ष्टाम् अकार्षुः अकृत अकृषायाम् अकृषत

स्तृ P. A. to be similarly conjugated. Conjugate वृ A. similarly.

वृ A.

स्तृ A.

1. अवूर्षि अवूर्ष्वहि अवूर्ष्महि 1. अस्तीर्षि अस्तीर्ष्वहि अस्तीर्ष्महि
2. अवूर्षाः अवूर्षायाम् अवूर्द्वम् 2. अस्तीर्षाः अस्तीर्षायाम् अस्तीर्द्वम्
3. अवूर्ष्ट अवूर्षायाम् अवूर्षत 3. अस्तीर्ष्ट अस्तीर्षायाम् अस्तीर्षत

धू

कृष् ‡

1, अधोषि अधोष्वहि अधोष्महि 1. अकाक्षम् अकाक्ष्व अकाक्ष्म
अकाक्षम् अकाक्ष्व अकाक्ष्म

* Vide § 465.

† Also takes the VIth Variety when it substitutes अ for its final.

‡ कृष्, स्पृष् and मृष् also take the VIIth Variety; तृष् and वृष् take
the IIInd and Vth besides this.

2. अधोष्ठाः अधोषाथाम् अधोढम्

2: अकार्षीः अकार्षम् अकार्ष

अकार्षीः अकार्षम् अकार्ष

3. अधोष्ट अधोषाताम् अधोषत

3. अकार्षीत् अकार्षाम् अकार्षुः

अकार्षीत् अकार्षाम् अकार्षुः

मृश्

Atm अकृक्षि, &c.

1. अमाक्षम् अमाक्ष्व अमाक्षम्

Conjugate similarly तृप्, दृप्, स्पृश् &c.

2. अमाक्षीः अमाक्षम् अमाक्ष

तृप्-अताप्सीत, अत्राप्सीत; &c.

3. अमाक्षीत् अमाक्षाम् अमाक्षुः

स्पृश्-अस्पाक्षीत्, अस्पाक्षीत; &c.

मृश्-अमाक्षीत्, अमाक्षीत, &c.

* वस् 1 P.

1. अवात्सम्

अवात्स्व

अवात्स्व

2. अवात्सीः

अवात्तम्

अवात्त

3. अवात्सीत्

अवात्ताम्

अवात्सुः

वह् P. A.

1. अवाक्षम्

अवाक्ष्व

अवाक्षम्

अवक्षि

अवक्ष्वहि

अवक्ष्महि

2. अवाक्षीः

अवोढम्

अवोढ

अवोढाः

अवक्षाथाम्

अवोढम्

3. अवाक्षीत्

अवोढाम्

अवाक्षुः

अवोढ

अवक्षाताम्

अवक्षत

† गाह् A.

कम् with प्र.

1 अघाक्षि अघाक्ष्वहि अघाक्ष्महि

1 प्राकंसि

प्राकंस्वहि

प्राकंस्महि

2 अगाढाः अघाक्षाथाम् अघाढम्

2 प्राकंस्थाः

प्राकंसाथाम्

प्राकन्वम्

3 अगाड अघाक्षाताम् अघाक्षत

3 प्राकंस्त

प्राकंसाताम्

प्राकंसत

क्षम् to be similarly conjugated;

अधंसि 1 sing &c.

* वस्-Vide. § 480. अवास् + स्ताम् = अवात् + स्ताम् = अवात्ताम् 3rd dual. वस्
A takes the Vth Variety since it is Set.

† Also takes Vth Variety.

Irregular Aorist of the Fourth Form.

§ 568. दा, धा, and roots assuming the forms of दा and धा (Vide § 459 and स्था substitute इ for their final vowel in the Atm. This इ does not take its Guṇa substitute. In the Par. these roots take the first Variety (vide § 532).

§ 569. हन् (with आ A.) drops its nasal before the terminations. It takes the Fifth Form optionally both in the Par. and Atm. in which case वच् is substituted for it.

§ 570. गम्, and यम् with उप ' to marry,' optionally drop their nasal, when they take the Atm. terminations. यम् when it means ' to give out ' (as the faults of others) necessarily drops its nasal.

§ 571. The third person sing. of पद् is अपादि. बुध् 4. A. takes the termination इ optionally in the 3rd sing. before which the penultimate इ takes Guṇa.

Paradigms.

हन् A (with आ)

1 आहसि	आहस्वहि	आहस्महि
2 आहथाः	अहसाथाम्	आहध्वम्
3 आहत	आहसाताम्	आहसत

यम् with उद्

1 उदायसि	उदायस्वहि	उदायस्महि
2 उदायथाः	उदायसाथाम्	उदायध्वम्
3 उदायत	उदायसाताम्	उदायसत

गम् with सम्

1 समगंसि	समगंस्वहि	समगंस्महि
2 समगंस्थाः	समगंसाथाम्	समगन्ध्वम्
3 समगंस्त	समगंसाताम्	समगंसत

1 समगसि	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगथाः	समगसाथाम्	समगध्वम्
3 समगत	समगसाताम्	समगसत

यम् with उप to be similarly conjugated; उपायंस्ते, उपायसि 1 sing. ;
उपायंस्वहि, उपायस्वहि 1 dual; उपायंस्थाः, उपायथाः 2 sing. &c.

बुध्

1 अभुत्सि	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि
2 अबुद्धाः	अभुत्साथाम्	अभुध्वम्
3 अबुद्ध, अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत

पद्

1 अपत्सि	अपत्स्वहि	अपत्स्महि
2 अपत्थाः	अपत्साथाम्	अपध्वम्
3 अपादि	अपत्साताम्	अपत्सत

इ with अधि.*

1 अध्यगीषि	अध्यगीष्वहि	अध्यगीष्महि
2 अध्यगीष्ठाः	अध्यगीषाथाम्	अध्यगीढ्वम्
3 अध्यगीष्ट	अध्यगीषाताम्	अध्यगीषत
1 अध्यैषि	अध्यैष्वहि	अध्यैष्महि
2 अध्यैष्ठाः	अध्यैषाथाम्	अध्यैढ्वम्
3 अध्यैष्ट	अध्यैषाताम्	अध्यैषत

स्था—	समस्थिषि	I sing.
दा—	अदिषि	”
धा—	अधिषि	”
मी—	अमासि	”

FIFTH VARIETY OR FORM.

§ 572. Terminations:—These are obtained by prefixing the augment इ to the terminations of the Fourth Variety, dropping the स् in the case of the 2nd and 3rd per. sing.; e. g.

* Vide § 486.

Par.			Âtm.		
1 इषम्	इष्व	इष्म	1 इषि	इष्वाहि	इष्माहि
2 ईः	इष्टम्	इष्ट	2 इष्टाः	इषाथाम्	इष्वम्
3 ईत्	इष्टाम्	इष्टुः	3 इष्ट	इषाताम्	इषत

§ 573. All roots not restricted to any of the preceding Varieties take this Variety. Consequently it is peculiar to Set roots (Vide § 565).

§ 574. (a) In the Parasmaipada, the final radical vowel and the penultimate अ of roots ending in र or ल् and that of वद् and व्रज् take their Vṛddhi substitute necessarily; लृ-अलाविषम्; चर-अचारिषम्; फल-अफालिषम्, &c.

(b) The penultimate short vowel of a root takes its Guna substitute; बुध्-अबोधिषम्, &c.

(c) Vṛddhi is optionally substituted for the penultimate अ, not prosodially long, of roots having an initial consonant and not ending in र or ल्; पद्-अपठिषम्, अपाठिषम्; गद्-अगादिषम्-अगादिषम्.

(d) But the vowel of roots ending in ह्, स्, य्, and of the roots क्षण्, श्वस्, जाय्, श्चि, कद् 'to cover, to surround,' चद्, 'to break, to pierce,' चत्, चद्, 'to ask, to beg,' पथ् 'to go or move,' मथ् 'to churn,' लग् 'to stick or cling to,' हस् and ह्रस् 'to sound or to be diminished,' does not take its Vṛddhi substitute.

(e) In the Atmanepada the radical vowel takes its Guna substitute; लृ-अलविष्ट

Paradigms.

स्तु-अस्ताविषम् 1 sing.	अस्तावीत्	स्तु-अस्तरिषि 1 sing.	अस्तरिष्ट
	3 sing.		3 sing.
सु-असाविषम् 1 sing.	असावीत्	वृ and वृ-P. अवारिषम् 1 sing.	
	3 sing.		अवारीत् 3 sing.
धृ-अधाविषम्, अधविषि 1 sing.			

स्तु—अस्तारिषम्. Par. अस्तरिषि, अस्तरीषि*Atm. 1 sing.	स्तु—अस्नाविषम् 1 sing. अस्नावीत् 3 sing.
अस्तरिष्ठाः—रिष्ठाः 2 sing.	सृज्—अमार्जिषम् 1 sing. अमार्जीत् 3 sing.
वृ, वृ A.—अविरिषि-अवरीषि 1 sing.	अवरीष्वहि, अवरीष्वहि, &c. हन्—अवधिषम्, अवधिषि 1 sing.
अवरीष्ठाः or अवरीष्ठाः 2 sing. &c.	Par. and Atm. (See § 569).
	क्रम्—अक्रमिषम् 1 sing. अक्रमीत् 3 sing.

For the optional forms of these roots see the preceding Variety.

श्वि—अश्वयिषम् 1sing. अश्वयीत् 3 sing.	Â. P.
जाय्—अजागारिषम् 1 sing. अजागरीत् 3 sing.	गुप्—† अगोपायिषम्, अगोपिषम् 1 sing.
भज्—आजिषम् 1 sing. आजीत् 3 sing.	तुप्—अतर्पिषम् 1 sing. अतर्पीत् 3 sing.
व्रज्—अव्राजिषम् 1 sing. अव्राजीत् 3 sing.	स्यम्—अस्यमिषम् 1 sing. अस्यमीत् 3 sing.
विज्—7. P. † अविजिषम्. 6. A. अविजिषि 1 sing.	क्षम्—अक्षमिषि 1 sing. अक्षमिष्ट 3 sing.
भण्—अभाणिषम्, अभणिषम् 1 sing.	व्यय्—अव्ययिषम्, अव्ययिषि 1 sing.
वद्—अवादिषम् 1 sing. अवादीत् 3 sing.	क्षर्—अक्षारिषम् 1 sing.
श्वस्—अश्वसिषम् 1 sing. अश्वसीत् 3 sing.	हल्ल्—अहलालिषम् 1 sing.
ग्रह्—अग्रहीषम्, अग्रहीषि 1 sing.	गाह्—अगाहिषि 1 sing. अगाहिष्ट 3 sing.
	गृह्—अगृहिषम् ×, अगृहिषि 1 sing.

Irregular Aorists of the Fifth Form.

§ 575. The roots दीप्, जन्, पूर, ताय् and व्याय् optionally substitute इ for इष्ट (third person sing. Atm.).

* See § 475.

† Vide § 466. ‡ Vide § 461.

× Vide p. 249 foot-note †; गृह् also takes 7th Variety.

§ 576. Roots of the 8th class ending in **प्** or **न्** drop their nasal and substitute optionally **थास्** and **त** for the terminations **इष्टाः** and **इष्ट** of the 2nd and 3rd person sing. **Atm.** सन् lengthens its vowel after dropping **न्**.

§ 577. The vowel of ऊर्णु takes Vrddhi optionally in the **Parasm.** i. e. optionally takes **Guṇa** substitute; also it optionally remains unchanged before **इ** (Vide §§ 466, 518).

§ 578. The **आ** of **दरिद्रा** is optionally dropped in the **Aorist**; consequently it takes the Sixth and the Fifth Varieties.

PARADIGMS.

ऊर्णु

Parasm.

1 और्णुविषम्	और्णुविष्व	और्णुविष्म
2 और्णुवीः	और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट
3 और्णुवीत्	और्णुविष्टाम्	और्णुविष्टुः
1 और्णुविषम् और्णुविष्व और्णुविष्म और्णुविषम् और्णुविष्व और्णुविष्म		
2 और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट		
3 और्णुवीत् और्णुविष्टाम् और्णुविष्टुः और्णुवीत् और्णुविष्टाम् और्णुविष्टुः		

Atm.

1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्महि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषाथाम्	और्णुविष्वं-द्वम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत
1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्महि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषाथाम्	और्णुविष्वं-द्वम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत

दरिद्रा—अदरिद्रिषम्, अदरिद्रिद
जन्—अजनिषि; अजनिष्ट, अजनि.
दीप्—अदीपिषि 1 sing. अदीपिष्ट—
अदीपि 3 sing.

ताय्—अतायिषि; अतायिष्ट, अतायि.
प्याप्—अप्यायिषि; अप्यायिष्ट, अ-
प्यायि.
पूर—अपूरिषि, अपूरिष्ट, अपूरि.

Roots of the 8th Class.

ऋण्—आर्णिषम् 1 sing. Par.
 आर्णिषि 1 sing. Atm.
 आर्णिष्ठाः, आर्थाः; आर्णिष्ट,
 आर्त 2 & 3 sing. Atm.

शिण्—अक्षेणिषम् 1 sing. Par.
 अक्षेणिषि 1 sing. Atm.
 अक्षेणिष्ठाः, अक्षिथाः; अक्षेणिष्ट,
 अक्षित 2 & 3 sing. Atm.

घृण्—अघर्णिषम्, अघर्णिषि 1 sing.
 Par. Atm अघर्णिष्ठाः, अघृथाः;
 अघर्णिष्ट, अघृत 2 & 3 sing.
 Atm.

तृण्—अतर्णिषम् 1 sing. Par.
 अतर्णिषि 1 sing. Atm.
 अतर्णिष्ठाः अतृथाः; अतर्णिष्ट,
 अतृत 2 & 3 sing. Atm.

Roots of the 8th Class.

तन्—अतानिषम्, अतनिषम् Par.
 अतनिषि Atm. 1 sing. अत-
 निष्ठाः, अतथाः अतनिष्ट, अतत
 2 & 3 sing. Atm.

मन्—अमनिषि 1 sing. अमनिष्ठाः,
 अमथाः; अमनिष्ट, अमत 2 &
 3 sing.

वन्—अवानिषम्, अवनिषम् 1 sing.
 Par. अवनिषि 1 sing. Atm.
 अवनिष्ठाः, अवथाः; अवनिष्ट,
 अवत 2 & 3 sing. Atm.

सन्—असानिषम्, असनिषम् 1 sing.
 Par. असनिषि, 1 sing. Atm.
 असनिष्ठाः, असाथाः; असनिष्ट,
 असात 2 & 3 sing. Atm.

(6) THE BENEDICTIVE (आशीर्लिङ्).

§ 579. The Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing यास् to those of the Imperfect, dropping its final स् before the स् and त् of the 2nd and 3rd per. sing.; and the Atmanepada ones by prefixing स् to the terminations of the Atm. Potential and also to the त् and थ् occurring in them These, therefore, are:—

Parasm			Ātmane.		
1 यासम्	यास्व	यास्म	1 सीय	सीवहि	सीमहि
2 याः	यास्तम्	यास्त	2 सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
3 यात्	यास्ताम्	यासुः	3 सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

(a) Parasmaipada.

§ 580. The Par. terminations are weak and therefore occasion

no Cans or Vrddhi change in the root. All roots reject the augment इ.

§ 581. The final इ or उ is lengthened; final क short is changed to रि, and final क् changed to ईर् or to ऊर् when preceded by a labial or व् before the Par. terminations of the Benedictive, and the य of the Passive; जि—जीयात् स्तु—स्तूयात्, कृ—क्रियात्, कृ—कीर्यात्, पू—पूर्यात्, &c.

§ 582. Final क preceded by a conjunct consonant and the root क् are changed to Guṇa under the same circumstances; स्मृ—स्मर्यात्, क—अर्यात्.

§ 583. Roots capable of taking Samprasârana take it. शास् substitutes इ for its vowel.

§ 584. A penultimate nasal is generally dropped. Some of the roots dropping their nasal thus are:—अञ् अञ्ज्, भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज् ग्रन्थ्, मन्थ् उन्द्, स्कन्द्, स्पन्द्, इन्ध्, बन्ध्, दम्भ्, स्तम्भ्, वंश्, भ्रंश्, संस् and तृह्.

§ 585. दा, धा and roots assuming these forms, मा, स्था, गै, वा, 'to drink', हा, 'to abandon' and सो, change their final to ए. Final आ (original or substituted : see § 459), if it be preceded by a conjunct consonant, is changed to ए optionally : दा—देयात्, वा—वैयात्, गै—गेयात्, ग्ला—ग्लेयात्, ग्लायात् &c.; but पा to 'protect, पायात्.

Âtmanepada.

§ 586. (a) इ is prefixed to the terminations after Set roots and optionally after Wet ones.

(b) Roots ending in क् preceded by a conjunct consonant, the root वृ and roots ending in क् admit of इ optionally.

§ 587. The Atm. terminations, are strong. Before these radical vowel takes its Guṇa substitute, but when the inter-

mediate इ is not prefixed to the terminations, the final क remains unchanged and क् is changed to इर्, or to उर् if a labial or व् precedes; चि—चेषीष्ट धु—धोषीष्ट, लृ—लृषीष्ट, स्तृ—स्तरिषीष्ट, or स्तीषीष्ट, पृ—परिषीष्ट or पूर्वीष्ट, &c.

Paradigms.

चि.

	Par.			Âtm.	
1 चीयासम्	चीयास्व	चीयास्म	1 चेषीय	चेषीवहि	चेषीमहि
2 चीयाः	चीयास्तम्	चीयास्त	2 चेषीष्ठाः	चेषीयास्थाम्	चेषीढुम्
3 चीयात्	चीयास्ताम्	चीयासुः	3 चेषीष्ट	चेषीयास्ताम्	चेषीरन्

भू P. Â

1 भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म	1 भविषीय	भविषीवहि	भविषीमहि
2 भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त	2 भविषीष्ठाः	भविषीयास्थाम्	भविषीध्वं-ढुम्
3 भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः	3 भविषीष्ट	भविषीयास्ताम्	भविषीरन्

कृ. P. Â.

1 क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म	1 कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि
2 क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त	2 कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीढुम्
3 क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः	3 कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्

स्मृ P_{sm}

ऋ Par.

1 स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म	1 अर्यासम्	अर्यास्व	अर्यास्म
2 स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त	2 अर्याः	अर्यास्तम्	अर्यास्त
3 स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः	3 अर्यात्	अर्यास्ताम्	अर्यासुः

स्तृ Â.

1 स्तरिषीय	स्तरिषीवहि	स्तरिषीमहि	1 स्तृषीय	स्तृषीवहि	स्तृषीमहि
------------	------------	------------	-----------	-----------	-----------

2 स्तरिषीष्टाः स्तरिषीयास्याम्

2 स्तृषीष्टाः स्तृषीयास्याम्

स्तरिषीध्वम्-दुम्

स्तृषीध्वम्-दुम्

3 स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन्

3 स्तृषीष्ट स्तृषीयास्ताम् स्तृषीरन्

Conjugate स्तृ Par. like स्तृ

1 sing

स्तृ-स्तोर्यासम्, स्तरिषीय, स्तीर्षीय

वप्-उप्यासम्, वप्सीय

वृ-वूर्यासम्, वरिषीय, वूर्षीय

वह्-उह्यासम्, वक्षीय

दा-देयासम्, दासीय

वे-ऊयासम्, वासीय

धा-धेयासम्, धासीय

व्ये-वीयासम्, व्यासीय

घ्रा-घ्रा-घ्रे-यासम्, घ्रासीय

हे-हूयासम्, हासीय

वच्-उच्यासम्

ग्रह्-गृह्यासम्, ग्रहीषीय

स्वप्-सुप्यासम्

व्रध्-वृध्यासम्

प्रच्छ्-पृच्छ्यासम्

शास्-शिष्यासम्

भ्रक्ष्-भृज्यासम्, भ्रक्षीय, भर्क्षीय

शी-शायिषीय

यज्-इज्यासम्, यक्षीय

हन्-वध्यात्

Irregular Benedictives.

§ 588. ई 'to go'—ईयासम्; but shortens its ई after a preposition; समियासम्; Atm. एषीय. ऊह् also, when joined with prepositions, shortens its ऊ before weak terminations beginning with य्; समुह्यासम्,

SECTION II.

THE PASSIVE.

§ 589. Every root in every one of the ten conjugational classes may take a Passive form conjugated like an Atmanepadi root of the 4th Class.*

* The only difference is in the accent; in the Passive it falls on य्, whereas in the case of the primitive verbs of the 4th class, Atm, it falls on the radical syllable.

§ 590. There are three kinds of Passive Verbs:—(1) the Passive properly so called (कर्मणि प्र०), as रामेण द्रव्यं दायते; (2) an Impersonal Passive. (भावे प्र०), as गम्यते ' it is gone; ' and (3) a Reflexive (कर्मकर्तरि प्र०), as ओदनः पच्यते ' rice is cooked: ' ओदनः पच्यते

CONJUGATIONAL TENSES.

§ 591, Formation of base:—

(a) य is added to the root, which is weak i. e. no Guṇa or Vrddhi substitute takes place before it; नी—नीय, भिद्—भिय.

(b) Before य roots undergo the same changes as they do before the Par. terminations of the Benedictive; जि—जीय, कृ—क्रिय, स्मृ—स्मर्य, ऋ—अर्य, कृ—कीर्य, पू—पूर्य, बन्ध्—बध्य, (but निन्द्—निन्द्य), वच्—उच्च, ग्रह्—गृह्य, &c

(c) The final आ (original or substituted) of दा ' to give, ' दे, दो, धा, धे, मा, गै, पा ' to drink, ' सो and हा ' to abandon, ' is changed to ई; in other cases it remains unchanged; दा and दो—दीय, गै—गीय, हा—हीय; but दा ' to cut, to purify '—दाय, ज्ञा—ज्ञाय, ध्यै—ध्याय.

§ 592. The passive base is conjugated like a root of the 4th class in the Atm.; e. g.

" It might even be suspected, that the occasional assumption of an Intransitive signification and a Parasmaipada inflexion by a passive verb, was the cause which gave rise to a 4th class of Primitive verbs as distinct from the Passive. Instances are certainly found of passive verbs taking Parasmaipada terminations, and some passive verbs (e. g. *jydyate*, ' he is born, ' fr. *jan*; *pūryate*, ' he is filled, ' fr. *pr.*; and *tapyate* ' he is heated, ' fr. *tap*) are regarded by native grammarians as Atmane. verbs of cl. 4. Again, many roots appear in class 4 as Intransitive verbs, which also appear in some one of the other nine as Transitive. For example, *yuj*, ' to join ' when used in a Transitive sense, is conjugated either in cl. 7, or in the Causal; when in an Intransitive, in cl. 4. So also *push*, ' to nourish, ' *kshubh*, ' to agitate; ' *Klish* ' to vex ' ; *Sidh*, ' to accomplish. '

Monier Williams.

भू 'to be'

Present.

1 भूये	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयथे	भूयेथे	भूयध्वे
3 भूयते	भूयेते	भूयन्ते

Imperfect.

1 अभूये	अभूयावहि	अभूयामहि
2 अभूयथाः	अभूयेथाम्	अभूयध्वम्
3 अभूयत	अभूयेताम्	अभूयन्त

Imperative.

1 भूयै	भूयावहै	भूयामहै
2 भूयस्व	भूयेथाम्	भूयध्वम्
3 भूयताम्	भूयेताम्	भूयन्ताम्

Potential.

1 भूयेय	भूयेवहि	भूयेमहि
2 भूयेथाः	भूयेयाथाम्	भूयेध्वम्
3 भूयेत	भूयेयाताम्	भूयेरन्

बुध् Present.

1 बुध्ये	बुध्यावहे	बुध्यामहे
2 बुध्यसे	बुध्येथे	बुध्यध्वे
3 बुध्यते	बुध्येते	बुध्यन्ते

Imperfect.

1 अबुध्ये	अबुध्यावहि	अबुध्यामहि
2 अबुध्यथाः	अबुध्येथाम्	अबुध्यध्वम्
3 अबुध्यत	अबुध्येताम्	अबुध्यन्त

Imperative.

1 बुध्यै	बुध्यावहै	बुध्यामहै
2 बुध्यस्व	बुध्यध्याम	बुध्यध्वम्
3 बुध्यताम्	बुध्येताम्	बुध्यन्ताम्

Potential.

1 बुध्येय	बुध्येवहि	बुध्येमहि
2 बुध्येथाः	बुध्येयाथाम्	बुध्येध्वम्
3 बुध्येत	बुध्येयाताम्	बुध्येरन्

§ 593. (a) The roots खन्, जन्, तन्, and सन्, optionally drop their न् and at the same time lengthen their अ; खन्—खन्यते, खायते, &c.

(b) शी 'to lie down' and श्वि form their bases as शाय्य and श्रूय.

(c) ऊह shortens its ऊ when a preposition is prefixed to it.

(d) दरिद्रा, दीधी and वेवी drop their final vowel before य.

(e) ब्रू and अस् substitute बृच् and भू for themselves, घस् and भज् also substitute अद् and वी respectively.

§ 594. To assist the student, the 3rd sing. pre. of some roots, regular and irregular, are given below.

Roots.	3 sing.	Roots.	3 sing.
प्रा	प्रायते	धे	धीयते
ज्या	जीयते	वे	ऊयते
दा I. P. 3. U.	दीयते	व्ये	वीयते
दा 2. P.	दायते	हे	हूयते
धा	धीयते	गै	गीयते
पा 'to drink'	पीयते	पै	पायते
पा 'to protect'	पायते	दो	दीयते
मा	मीयते	सो	सीयते

Roots. 3 sing.

हा P.	हीयते
हा Â.	हायते
चि	चीयते
श्चि	शयते
मि	मीयते
मी	मीयते
शी	शय्यते
ऊर्णु	ऊर्णयते
ऋ	अर्गते
कृ	क्रियते
जागृ	जागर्यते
स्मृ	स्मर्यते
वृ	वूर्यते
स्तृ	स्तर्यते
कृ	कीर्यते
स्तृ	स्तीर्यते
दे	दीयते
तन्	तायते, तन्यते
पन्	पनाय्यते, पन्यते
गुप्	गुणयते, गोप्यते गोपाय्यते
वप्	उप्यते
स्वप्	सुप्यते
कम्	कम्यते, काम्यते
चर्	चोर्यते
दिव्	दीव्यते
वश्	उदयते
&c.	&c.

Roots. 3 sing.

वच्	उच्यते
व्रश्च	वृश्च्यते
व्यच्	विच्यते
प्रच्छ	पृच्छयते
विच्छ	विच्छयते, विच्छाय्यते
भ्रस्ज्	भृज्यते
यज्	इज्यते
पण्	पणाय्यते, पण्यते
ऋत्	ऋत्यते, ऋतीयते
अद्	अद्यते
वद्	उद्यते
इन्ध्	इध्यते
व्यध्	विध्यते
बन्ध्	बध्यते
रुध्	रुध्यते
सन्	सायते, सन्यते
जन्	जायते, जन्यते
वस्	उष्यते
वस्	' to dress ' वस्यते
अस्	भूयते
शास्	शिष्यते
संस्	स्रस्यते
वन्द्	वन्द्यते
वह्	उह्यते
ग्रह्	गृह्यते
ऊह्	with सम् समुह्यते
&c.	&c.

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

(1) The Perfect.

§ 595. (a) The Reduplicative Perfect of a root in the Passive is formed in the ordinary way, every root being considered Atmanepadi : नी—निन्ये; घृ—बभूवे; निन्द=निनिन्दे; अश्—आनशे; गम्—जग्मे; &c.

(b) The Periphrastic Perfect of the Passive does not differ from that of the Active, except in that the Auxiliary verbs take Atmanepadi terminations necessarily; ईक्ष्—ईक्षांचक्रे, ईक्षांबभूवे, ईक्षामासे; कथयांचक्रे-बभूवे, कथयामासे &c.

(2, 3) The two Futures, (4) the Conditional and (5) the Benedictive.

§ 596. (a) The forms of the two Futures, Conditional and the Benedictive of the Passive are made up in the same way as those of the Active, every root being supposed Atmanepadi; बुध्—बोधिताहे, बोधिष्ये, अबोधिष्ये, बोधिषीय; तुद्-तोत्ताह, तोत्स्ये, अतोत्स्ये;&c.

(b) Roots ending in a vowel * and the roots हन्, ग्रह्, and दृश् optionally form the two Futures, the Conditional and the Benedictive of the Passive by changing their vowel to Vrddhi and appending the Atmanepada termination of those tenses with ह prefixed to them invariably; in the case of roots ending in आ (and in ए, ऐ and ओ changeable to आ) य् is inserted between the root and this ह; दा—दायिताहे, दाताहे; दायिष्ये, दास्ये; अदायिष्ये, अदास्ये; दायिषीय; दासीय; and similarly ह्वे—ह्वयिताहे, ह्वाताहे; &c. नी—नायिताहे, नेताहे; नायिष्ये, नेष्ये; अनायिष्ये, अनेष्ये; नायिषीय, नेषीय; हन्—घातिताहे, † हन्ताहे; घानिष्ये, हनिष्ये; अघानिष्ये, अहनिष्ये; घानिषीय, वधिषीय, 1 sing.; ग्रह्—ग्राहिताहे, महीताह; ग्राहिष्ये, महीष्ये; अग्राहिष्ये, अमहीष्ये; ग्राहिषीय, महीषीय &c. दृश्—दर्शिताहे, द्रष्टाहे; दर्शिष्ये, द्रक्ष्ये; अदर्शिष्ये, अद्रक्ष्ये; दर्शिषीय, दृक्षीय, &c.

* नृ and घृ take Vrddhi in this case though it is usually forbidden with them; see § 463; दृश् takes Guṇa only.

† The ह् of हन् is changed to घ् immediately before नृ and before an affix containing a mute ञ् or ण्, i. e. य of the Passive, &c.

(6) The Aorist.

§ 597. (a) The Passive of the Aorist of roots belonging to the 4th, 5th and 7th Varieties, is made up similarly by appending the Atmanepada terminations to the base; सू-अभविषि; कृ—अकृषि; धा-अधिषि; पच्-अपक्षि; दिश्-अदिक्षि; द्विष्-अद्विक्षि, &c.

(b) Roots belonging to the first, second, third and sixth Varieties take the fourth, fifth or seventh Variety in the Passive, in accordance with the general rules; रथा-अस्थिषि 1 sing.; रथ्या-अख्यासि; जृ—अजरिषि; भ्रि—अभ्रायिषि; सु—अस्रोषि; नम्—अनंसि, &c.

(c) The third per. sing. of the Aorist Passive of all roots is formed by adding इ:—

(1) Before this इ the penultimate (prosodially) short vowel takes its Guṇa substitute and penultimate अ except that of जन् and of Set roots ending in अम् except चम् with आ, क्रम्, and वम्, and the final vowel take their Vṛddhi substitute; भिद्—अभेदि; but निन्द्—अनिन्दि; तुद्—अतोदि; रुष—अकार्षि; वद्—अबादि; पद्—अपाठि; but जन्—अजनि; गम्—अगामि; but दम्—अदमि; &c. चम् with आ—आचामि; कम्—अकामि, &c. नी—अनायि; स्तु—अस्तावि; लृ—अलावि; कृ or कृ—अकारि.

(2) Roots ending in आ original or substituted (i. e. of roots in ए, ऐ, ओ) insert य् before this इ; दा—अदायि; धे—अधायि; गे—अगायि; शो—अशायि, &c.

(3) रध्, जम् and रम् insert a nasal before their final consonant, so that their penultimate अ cannot take Guṇa or Vṛddhi substitute; अरन्धि, अजम्भि, अरम्भि.

(4) लम् without a preposition does the same optionally and with a preposition necessarily; अलम्भि, अलाभि; but प्रालम्भि.

(5) मञ्ज् 'to break' forms अभञ्जि or अमाजि; शम्—अशामि and अशामि in the sense of 'to observe (10 A.).'

(6) मृज् takes Vṛddhi; युद् lengthens its vowel; अमार्जि, अमूर्हि.

(7) इ 'to go' has अगायि; with अधि A., अध्यायि or अध्यगायि.

(d) The roots at § 461 will have two forms; लृप्-अगोपे, अगोपायि, विच्छ्-अविच्छि, अविच्छायि &c.; ऋत्-आर्ति or आर्तियि 3 sing.

(e) § 596 (b) holds good in the Passive Aorist except in the 3rd sing.; the optional forms must be made up by appending the Atm. terminations of the 5th Variety as the roots necessarily take इ; दा—अदिषि, अदायिषि; नी—अनेषि, अनायिषि; कृ—अकृषि, अकारिषि; हन्—आहासि, अघानिषि; अवधिषि; 1 sing.; ग्रह—अग्रहीषि, अग्राहिषि 1 sing. &c.

§ 598. Roots of the tenth Class—

(a) The अय् (i. e. अय् with the final अ dropped) is optionally dropped in the General Tenses, except the Perfect. The Aorist forms, except that of the 3rd sing., are made up by adding the terminations of the Fifth Form; चुर 1 sing. चोरयांचक्रे—बभूवे, चोरयामासे Perf; चोरयिताहे चोरिताहे, 1st Fu. चोरयिष्ये, चोरिष्ये 2nd Fu.; अचोरयिषि, अचोरिषि, Aor. चोरयिषीय, चोरिषीय Ben.

(b) Roots which do not lengthen thier penultimate अ (see also § 603) lengthen it optionally in the general Tenses of the Passive, except in Perf., when अय् is dropped; कथ्—अकथयिषि, अकथिषि; Aor. 1 sing., &c.

(c) The 3 per. sing. of the Pass. Aorist is formed by dropping अय् necessarily and adding इ; चोरय्-अचोर्-अचोरि; पीड्-अपीडि; पृ—अपारि, &c.; रह्—अराहि, अराहि Aor. 3 sing.; रम—अरमि. अरामि Aorist, 3rd sing. &c.

PARADIGMS.

बुध् 1 P. 'to know.'

Perfect.

1st Future.

1 बुबुधे	बुबुधिवहे	बुबुधिमहे	1 बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बुबुधधे	बुबुधाथे	बुबुधिन्वे	2 बोधितासे	बोधितासाथे	बोधिताध्वे
3 बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे	3 बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यध्वे
3 बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहि	अबोधिष्यामहि
2 अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Aorist.

1 अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्वमहि
2 अबोधिष्ठाः	अबोधिषाथाम्	अबोधिष्वध्वम्
3 अबोधि	अबोधिषाताम्	अबोधिषत

Benedictive.

1 बोधिषीय	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्थाम्	बोधिषीष्वध्वम्
3 बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

N. B. The Passive forms of roots of the tenth class do not differ from the Passive forms of Causals for which see the forms of बुध् can. Pass. given in the next section.

SECTION III.

DERIVATIVE VERBS (प्रत्ययान्तधातवः)

and

THEIR CONJUGATION.

§ 599. The Derivative Verbs are divided into four classes :—

(1) Causals or Nijantas (निजन्तः); (2) Desideratives or Sannantas (सन्नन्त); (3) Frequentatives or Yanantas (यङन्त);

and (4) Denominatives or Nāmadhātus (नामधातवः). The formation and the conjugation of these will be given in the present section.

I CAUSALS.

§ 600. Any root belonging to any one of the Conjugational classes may have causal form which is conjugated like a root of the Tenth class.

§ 601. The Causal of a root implies that a person or a thing causes or makes another person or thing to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root. It is also employed, sometimes, to convert an intransitive verb into a transitive one.

(a) Formation of the Causal Base.

§ 602. The Causal Base of a root is formed like that of a root of the Tenth class. In the case of roots of the Tenth class the causal form is identical with the primitive. The Causal form takes either pada. Thus from बुध् comes the causal base बोधय, बोधयति-ते ' he causes to know ' ; क्षुब्-क्षोभयति ' he shakes or agitates, ' गण-गणयति ' he causes to count, ' नी-नाययति ' he makes another lead or carry ' ; कृ ' to do ' and कृ to scatter—कारयति ' he causes to do or scatter ' कृत्—कीर्तयति, &c.

§ 603. Roots ending in अच्, except अच् 'to go' &c., कश्च 'to love,' चम् 'to eat,' शम् when it means 'to see' and यम् when it does not mean 'to eat,' and the roots* marked with an indicatory म् do not change their-vowel; i. e. their vowel takes its Guna substitute; गम्-गमयति, क्रम्-क्रमयति, घट्-घटयति, जन्-जनयति.

* These are:—घट्, व्यथ्, प्रथ्, प्रस्, 'to spread,' प्रद 'to pound,' स्वद् 1 A. 'to destroy, to cut,' क्षज् 1 A. 'to go,' दक्ष्, कम् 1 A. 'to pity,' कन्द, कृन्द 1 A., त्वर्, ज्वर्, गद् 1 Par. 'to distil,' हेद् 'to surround,' वट्, मट् 'to speak,' नट् 'to dance,' स्तक् 1 P. 'to resist,' चक् 1. P. 'to shine,' कक् P. 'to laugh,' रग् P. 'to doubt,' लग् P. 'to cling to,' हग्, लग्, सग्, स्तग्, all meaning 'to cover,' कग्, अक्, अग् 'to move in a zigzag manner,' कण्, रण् P. 'to go,' चण्, शण्, मण्,

व्यथ्—व्यथयति; जृ—जरयति, आ*—अपयति, जा*—जपयति, &c.; but कम्—कामयते; चम्—चामयति, शम् 'to see' शामयति; but शामयति in other cases; यम्—यामयति, &c.; but यम् 'to eat'—यमयति.

(a) The roots वम्, नम्, वन्, ज्वल्, हल्, and ह्यल् lengthen their vowel optionally when not preceded by a preposition; नमयति,—नामयति, but प्रणमयति, &c.

§ 604. Roots ending in आ (ए, ऐ or ओ changeable to आ; see § 459) and the roots ऋ 'to go,' द्वी 'to be ashamed,' री 'to go,' (9. cl.), 'to flow' (4. cl. A.) and व्ली 'to choose,' 'to go,' insert the augment ए before अय and their vowel takes Guna substitute; दापयति fr. दा, दे or दी; धापयति, fr. धे; गापयति fr. गै, &c. ऋ—अर्-यति; द्वी—द्वैपयति, री—रेपयति, व्ली—व्लैपयति.

§ 605. (a) मि 'to throw,' मी 'to destroy,' दी 'to perish,' जि 'to conquer, and की 'to buy,' also insert ए but after changing their final vowel to आ; मापयति, दापयति, जापयति, कापयति.

(b) The roots क्षै, आ or श्रै 'to cook' and ज्ञा (mit.), shorten their vowel necessarily, and ग्लै and स्ना optionally, before the inserted ए when not preceded by prepositions; क्षपयति, &c., ज्ञपयति (पशुं संज्ञ-पयति slays; प्रज्ञपयति शरं &c.): but ज्ञापयति; ग्लपयति, ग्लापयति; स्नपयति, स्नापयति, but प्रग्लापयति, उपस्नापयति only.

§ 606. शो 'to pare, to sharpen,' छो 'to cut,' सो 'to finish,' ह्ये P. 'to give;' अथ्, कथ्, कथ्, कृथ्, all P. and meaning 'to injure,' 'to kill,' चन्, 'to kill,' वन्, P. 'to honour,' ज्वल् 'to shine,' हल्, ह्यल्, 'to shake,' 'to move,' स्मृ, दृ 1 P., 'to fear,' नृ 'to guide;' आ, to cook, to boil, ज्ञा to kill, to gratify, to sharpen, to manifest; चर्, छर्, to live or to be (छादयति in other senses); लृ 'to sport, to loll the tongue,' मद् to be poor, to reduce; ध्वन्, स्वन्, जन्, जृ, वन्स्, to be crooked, to shine; रब्ज्, रम्, कम्, गम् and फण् 1. P. to go.

* See § 605 (b).

to call,' व्ये 'to cover.' वे 'to weave,' सै 'to waste away' and पा 'to drink' insert य् instead of प्; शाययति, साययति, वाययति, पाययति, &c.

(a) पा 'to protect and वे when it means 'to shake,' insert ह् and ज् respectively before भय; पालयति 'he protects,' वाजयति 'he shakes.'

§ 607. The roots जभ्, रध्, रभ्, and लभ् insert a nasal before their final; जम्भयति-ते, रन्धयति-ते, &c.

§ 608. The roots गुप्, विच्छ्, धूप्, पण्, पन्, and ऋत् have two forms in the causal; गोपयति-ते, गोपाययति-ते; विच्छयति ते, विच्छाययति-ते; &c.

§ 609. क्षीधी, वेवी and दरिद्रा drop their final vowel before अय्; क्षीधयति-ते, वेवयति-ते, दरिद्रयति-ते.

§ 610. The following roots form their Causal base anomalously:—

इ 'to go'—

गमयति, with आधि 'to remember—अधिगमयति,—to study' अध्यापयति. with प्रति-प्रत्याययति.

क्न or कन्य् 'to sound,' &c.

क्नोपयति 'he causes to sound.'

क्ष्माय् 'to tremble'

क्ष्मापयति ,, ,, ,, tremble.

गूह् 'to conceal'

गूहयति ,, ,, ,, conceal.

चि 5 cl. to collect'

चापयति-ते चाययति-ते. ,, collect.

„ 10 cl.

चपयति ते, चययति-ते,, ,, ,,

जागृ 'to awake'

जागरयति he rouses

दुष्—'to sin, to be unchaste'

दुषयति-ते he causes to sin.

but दुषयति-ते, दोषयति-ते in the sense of 'he corrupts or makes depraved.'

हृ 'to shake'

धूनयति-ते he causes to shake.

प्री 'to please'

प्रीणयति ,, ,, ,, please.

भा 'to fear'—

भाययति-ते frightens with.

भापयते, भीषयते, he inspires fear.

भस्ज्—'to fry'—भजयति-ते, भजयति-ते he causes to fry.

मृज्—'to wipe'—मार्जयति.

रञ्ज्—'to dye'—रञ्जयति he dyes or paints; also in the sense of 'he propitiates or satisfies'; cf. 'अद्यापि नरं न रञ्जयति' Bh. Nī. S'a. 3. But रजयति only, in the sense of 'he hunts deer'; (Vide Kir. VI. 34).

रुह्—'to grow'—रोहयति-ते, रोपयति-ते he plants or causes to grow.

लभ्—'to take' and

ली—'to embrace,'
'to adhere'

} ललयति-ते, विलपयति-ते; and

लीनयति, लापयति in the sense of 'melting an unctuous substance.'

वा 'to blow'—वापयति he causes to blow or move.
वाजयति he shakes.

स्मि 'to smile'—विस्माययति 'he causes a smile by, or astonishes or frightens by.' विस्मापयते; 'he astonishes.'

वी— वापयति, वाययति he causes to conceive;
वाययति ते in other senses.

शद् 'to fall'—शातयति he causes to fall, cuts down.
शादयति he causes to go.

सिध् 'to be accomplished' साधयति he accomplishes or prepares.
सेधयति he makes perfect, &c. with reference to sacred rites or things only; as सेधयति नापसं तपः &c.

स्फाग्—'to swell'—स्फावयति he causes to swell.

स्फुर्—'to tremble; to shine forth.' स्फोरयति, स्फारयति he causes to tremble or shine.

इज् 'to strike or kill'—घातयति he causes to strike, &c.

(b) Conjugation of the Causal Base.

§ 611. The Causal base is conjugated like the base of a root of the 10th or Churādi class in all the ten Tenses and Moods of

the Parasmaipada, the Atmanepada and the Passive. The अय with the final अ dropped is retained, as remarked before, in the General Tenses, except the Aorist and the Benedictive, and is dropped before the य् of the Passive. The formation of the Aorist of causals has been fully explained along with that of the roots of the Tenth class, at § 548-556

§ 612. Paradigms of all the Tenses and Moods in the Par. Atm. and Pass. of बुध्, Causal base बोधय्.

Special Tenses.

Present.

	Par.			Atm.	
1	बोधयामि	बोधयावः	बोधयामः	1 बोधये	बोधयावहे बाधेयामहे
2	बोधयसि	बोधयथः	बोधयथ	2 बोधयसे	बोधयेथे बोधयध्वे
3	बोधयति	बोधयतः	बोधयन्ति	3 बोधयते	बोधयेते बोधयन्ते

Imperfect.

P.

1	अबोधयम्	अबोधयाव	अबोधयाम
2	अबोधयः	अबोधयतम्	अबोधयत
3	अबोधयत्	अबोधयताम्	अबोधयन्

A.

1	अबोधये	अबोधयावहि	अबोधयामहि
2	अबोधयथाः	अबोधयेथाम्	अबोधयध्वम्
3	अबोधयत	अबोधयेताम्	अबोधयन्त

Imperative.

1	बोधयानि	बोधयाव	बोधयाम	1 बोधयै	बोधयावहै	बोधयामहै
2	बोधय	बोधयतम्	बोधयत	2 बोधयस्व	बोधयेथाम्	बोधयध्वम्
3	बोधयतु	बोधयताम्	बोधयन्तु	3 बोधयताम्	बोधयेताम्	बोधयन्ताम्

Potential.

1 बोधयेयम्	बोधयेव	बोधयेम	1 बोधयेय	बोधयेवहि	बोधयेमहि
2 बोधयेः	बोधयेतम्	बोधयेत	2 बोधयेयाः	बोधयेयायाम्	बोधयेष्वम्
3 बोधयेत्	बोधयेताम्	बोधयेयुः	3 बोधयेत	बोधयेयाताम्	बोधयेरन्

*General Tenses.**Perfect.**Par.*

1 बोधयांचकार—चकर*	बोधयांचकृव	बोधयांचकृम
2 बोधयांचकर्थ	बोधयांचकथुः	बोधयांचक
3 बोधयांचकार	बोधयांचकतुः	बोधयांचकुः

Atm.

1 बोधयांचक्रे*	बोधयांचकृवहे	बोधयांचकृमहे
2 बोधयांचकृषे	बोधयांचकथे	बोधयांचकृद्वे
3 बोधयांचक्रे	बोधयांचकृते	बोधयांचकृरे

*1st Future.**Par.*

1 बोधयितास्मि	बोधयितास्वः	बोधयितास्मः
2 बोधयितासि	बोधयितास्थः	बोधयितास्व
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

Atm.

1 बोधयिताहे	बोधयितास्वहे	बोधयितास्महे
2 बोधयितासे	बोधयितासाथे	बोधयिताध्वे
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

2nd Future.—

1 बोधयिष्यामि	बोधयिष्यावः	बोधयिष्यामः
---------------	-------------	-------------

* Also बोधयामास, बोधयान्भूव &c.

2. बोधयिष्यसि	बोधयिष्यथः	बोधयिष्यथ
3. बोधयिष्यति	बोधयिष्यतः	बोधयिष्यन्ति
1. बोधायेष्ये	बोधयिष्यावहे	बोधयिष्यामहे
2. बोधयिष्यसे	बोधयिष्येथे	बोधयिष्यध्वे
3. बोधयिष्यते	बोधयिष्येते	बोधयिष्यन्ते

Conditional.

Par.

1. अबोधयिष्यम् अबोधयिष्याव अबोधयिष्याम, &c.

Atm.

I. अबोधयिष्ये अबोधयिष्यावहि अबोधयिष्यामहि, &c.

Aorist.

1. अबूबुधम् अबूबुधाव अबूबुधाम	1. अबूबुधे अबूबुधावहि अबूबुधामहि
2. अबूबुधः अबूबुधतम् अबूबुधत	2. अबूबुधथाः अबूबुधेषाम् अबूबुधध्वम्
3. अबूबुधत् अबूबुधताम् अबूबुधन्	3. अबूबुधत अबूबुधेताम् अबूबुधन्त

Benedictive.

1. बोध्यासम्	बोध्यास्व	बोध्यास्म
2. बोध्याः	बोध्यास्तम्	बोध्यास्त
3. बोध्यात्	बोध्यास्ताम्	बोध्यासुः
1. बोधयिषीय	बोधयिषीवहि	बोधयिषीमहि
2. बोधयिषीष्ठाः	बोधयिषीथास्थाम्	बोधयिषीध्वम्-द्वम्
3. बोधयिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन्

Passive.

Present.

Imperfect.

1. बोध्ये बोध्यावहे बोध्यामहे	1. अबोध्ये अबोध्यावहि अबोध्यामहि
2. बोध्यसे बोध्येथे बोध्यध्वे	2. अबोध्यथाः अबोध्येथाम् अबोध्यध्वम्
3. बोध्यते बोध्येते बोध्यन्ते	3. अबोध्यत अबोध्येताम् अबोध्यन्त

Imperative.

1. बोध्यै बोध्यावहै बोध्यामहै
2. बोध्यस्व बोध्येथाम् बोध्यध्वम्
3. बोध्यताम् बोध्येताम् बोध्यन्ताम्

Potential.

1. बोध्येय बोध्येवहि बोध्येमहि
2. बोध्येथाः बोध्येयायाम् बोध्येष्वम्
2. बोध्येत बोध्येयाताम् बोध्येरन्

Perfect.

1. बोधयांचक्रे-बभूवे बोधयांचकृवहे-बभूविवहे बोधयांचकृमहे-बभूविमहे
बोधयामासे बोधयामासिवहे बोधयामासिमहे
2. बोधयांचकृषे-बभूविषे बोधयांचक्राथे-बभूवाथे बोधयांचकृद्वे-बभूविध्वे-द्वे
बोधयामासिषे बोधयामासाथे बोधयामासिध्वे
3. बोधयांचक्रे-बभूवे बोधयांचक्राते-बभूवाते बोधयांचकिरे-बभूविरे
बोधयामासे बोधयामासाते बोधयामासिरे

1st Future.

1. बोधयिताहे बोधयितास्वहे, बोधयितास्महे
बोधिताहे बोधितास्वहे बोधितास्महे
2. बोधयितासे, बोधयितासाथे, बोधयिताध्वे,
बोधितासे बोधितासाथे बोधिताध्वे
3. बोधयिता, बोधयितारौ, बोधयितारः
बोधिता बोधितारौ बोधितारः

2nd Future.

1. बोधयिष्ये, बोधयिष्यावहे, बोधयिष्यामहे,
बोधिष्ये बोधिष्यावहे बोधिष्यामहे
2. बोधयिष्यसे, बोधयिष्येथे, बोधयिष्यध्वे,
बोधिष्यसे बोधिष्येथे बोधिष्यध्वे
3. बोधयिष्यते, बोधयिष्येते, बोधयिष्यन्ते
बोधिष्यते बोधिष्येते बोधिष्यन्ते

Conditional.

1. अबोधयिष्ये अबोधिष्ये	अबोधयिष्यावहि अबोधिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि अबोधिष्यामहि
2. अबोधयिष्यथाः अबोधिष्यथाः	अबोधयिष्येथाम् अबोधिष्येथाम्	अबोधयिष्यध्वम् अबोधिष्यध्वम्
3. अबोधयिष्यत अबोधिष्यत	अबोधयिष्येताम् अबोधिष्येताम्	अबोधयिष्यन्त अबोधिष्यन्त

Benedictive.

1. बोधयिषीय बोधिषीय	बोधयिषीवहि बोधिषीवहि	बोधयिषीमहि बोधिषीमहि
2. बोधयिषीष्ठाः बोधिषीष्ठाः	बोधयिषीयास्थाम् बोधिषीयास्थाम्	बोधयिषीध्वम्-द्वम् बोधिषीध्वम्
3. बोधयिषीष्ट बोधिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम् बोधिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन् बोधिषीरन्

Aorist.

1. अबोधयिषि अबोधिषि	अबोधयिष्वहि अबोधिष्वहि	अबोधयिष्महि अबोधिष्महि
2. अबोधयिष्ठाः अबोधिष्ठाः	अबोधयिषाथाम् अबोधिषाथाम्	अबोधयिध्वम्-द्वम् अबोधिध्वम्
3. अबोधि अबोधिषाताम्	अबोधयिषाताम् अबोधिषाताम्	अबोधयिषत अबोधिषत

For the various irregularities, &c. see the third Variety

II. DESIDERATIVES.

§ 613. Any primitive root of the ten classes, as well as any causal base, may optionally* take a Desiderative form,

* Or the notion of desire may be conveyed by means of a sentence; i. e. विपठिषति or पठितुं इच्छति 'he wishes to read,' &c.

which, like the causal base, is conjugated in all the ten Tenses and Moods of three voices.

§ 614. The Desiderative expresses the notion that a person or thing wishes (or is about) to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root or the desiderative base; **पिपठिषति** 'he wishes to study' from **पठ्**; **मुमूर्षति** 'he is about to die'; fr. **मृ** &c.

§ 615. There are a few primitive roots, which, though they take a Desiderative form, do not convey a desiderative sense (See § 397). As these are looked upon as primitive roots, new Desiderative bases may be derived from them according to the rules given below; as **जुगृप्सिषते** 'he wishes to censure' from **जुगृप्स्** &c.

§ 616. The Desiderative base is formed by reduplicating the root or base according to the general rules of reduplication given at § 444--449 and § 549 (a) (b), and by adding **स्** (which may be changed to **ष्** according to the rules of Sandhi) to it. The **अ** of the reduplicative syllable is changed to **इ**; e. g. **पठ्-पठ्-पिपठ्+स्=पिपठिष्** by the following rule.

N. B. The **स्** of a primitive root is not changed to **ष्** when the characteristic **स्** is changed to **ष्**; **सि-सिसीष्**, **सिञ्-सिसिश्** (**क्+ष**); **स्मि-सिस्मयिष्**; **सृ-सृसृष्**; but **स्था-तिष्ठाम्**; **साव्य्** cau. of **सृ-सृषावयिष्**, **स्तु**, however, forms **तुष्टुषति**.

Note:—(1) A root takes a Desiderative form only when the agent of the wish and of the action expressed by the root is the same; so **शिष्याः पठन्तु इति इच्छति गुरुः** and not **पिपठिषति**; also the sense of the root must be the object of the wish: **गमनेन इच्छति** cannot, therefore, be equal to **जिगमिषति**.

Note:—(2) Though the Desiderative form of a root is not to be found often used in classical language in its character of a verb, yet nominal and participial derivatives from it are not uncommonly to be met with.

§ 617. To this स् the augment इ is to be prefixed after Set roots, optionally after Wet ones and not after those that are Anit, subject to the following exceptions:—

(1) Roots ending in उ or ऊ, ऋ and लृ short, and the roots गृह् and गुह् do not take इ; वृ—वृनष्; Vide § 618. (d); भृ—भृभृष्, &c.

Exceptions:—ऋ 'to go,' हृ A. 'to respect,' धृ 6 A. 'to hold,' and पू A. 'to purify,' admit of इ. (see also 4 below).

(2) स्मि, अब्ज, प्रच्छ्, अग् take इ necessarily.

(3) वृत्, वृष्, गृष्, स्यद् and कृप् do not admit of इ in the Par. (see § 484). In the Atm. they admit इ; the last two do so optionally; वृन्—विट्सति, विवर्तिषते, &c.

(4) Roots ending in long क् and इक् and the roots दरिदा, भि, ऊर्ण, यु, भृ, वृ, स्त, ऋष्, 'to prosper,' दम्भ्, भस्ज्, जप् (i. e. जप् of the 10 cl. and optional Cau. Base of ज्ञा), सन् 'to give,' तन्, पव्, कृष्, चृष्, वृद्, तृद्, and नृव् (Vide § 485.) take इ optionally.

Exceptions:—कृ 'to scatter,' गृ 'to swallow,' take इ necessarily. The intermediate इ is not lengthened in the case of these roots; चिकरिष्; &c.

(5) The roots कम्, गम् and खु take इ in the Par. and reject it in the Atm.

§ 618. The radical vowels undergo the following changes before स्:—

(a) The स् with इ is strong and without इ weak.

The usual rule as to Guna substitute holds good in the one case and does not in the other; वृष्;—विवर्तिष्, विटत्स्; वृ-दि-हरिष्, &c.

(b) The final इ and उ and the penultimate अ of हन् and गम् (substituted for इ 2 Par. 'to go,' and for इ with अधि 'to

remember' or 'to study,) are lengthened and final क्, short or long, changed to ईर्, or to ऊर् after labials or व when the स् is unangmented; जि—जिगीष्; दु—दुदुष्; कृ—चिकीर्ष, तृ—तितीर्ष, मृ—मुमूर्ष, पृ—पुपुर्ष, &c.

(c) The roots हृ, विद् and मुष् do not change their vowel to Guṇa; and the roots गृह्, स्वप् and प्रच्छ take Samprasâraṇa; हृदिष्, विविदिष्, मुमुषिष्, जिघृक्ष्, मुमुप्स्, पिपृच्छिष्.

(d) Roots with an initial consonant, and having इ or उ short for their penultimate, and ending in any consonant except य् or व्, change their vowel to Guṇa optionally when इ is prefixed to स्; युव्-विद्युतिष्, दियोतिष्; बुद्-बुभुदिष् or बुभोदिष् &c.

§ 619. The formation of Desiderative bases of causals and of roots of the Tenth class does not differ from that of primitive roots.

Art. § 550 should be attended to in forming Desideratives from Causals and roots of the Tenth class.

§ 620. Roots in their Desiderative forms take the same terminations, Parasm. or Atmane. that they do in the primitive. The roots ज्ञा, श्रु, स्मृ and दृश् take Atm. terminations in the Desiderative.

§ 621. The following roots form their Desiderative bases irregularly:—

Roots.	Desider. base	Third pers. sing. Pre.
अद् 'to eat'	जिघत्स्	जिघत्सति
आप्	ईप्स्	ईप्सति
इ 'to go'	जिगमिष्	जिगमिषति
इ with अधि 'to study'	अधिजिगांस्	अधिजिगांसते
इ with प्रति 'to be convinced'	प्रतीषिष्	प्रतीषिषति
इ—	एषिषिष्	एषिषिषति
उ 'to sound'	ऊषिष्	ऊषिषति
ऊर्णु—	ऊर्णुनूष्	ऊर्णुनूषति-ते

Roots.	Desider. base	Third pers. sing. Pre.
ऊर्णु— ऊर्णु 'to prosper'	ऊर्णुनुविष् ऊर्णुनविष् अरिरिष् ईर्त्स अर्दिधिष्	ऊर्णुनुविषति—ते ऊर्णुनविषति—ते अरिरिषति ईर्त्सति अर्दिधिषति
गम्— with सम्, A. गृ—'to swallow'	जिगमिष् संजिगांस जिगरिष् जिगलिष् चिचीष् चिकीष्	जिगमिषति संजिगांसते जिगरिषति जिगलिषति चिचीषति चिकीषति
जि to conquer'	जिगीष्	जिगीषति
ज्ञप् 10 cl. & optional Cau. Base of ज्ञा—	ज्ञीप्स् जिज्ञपयिष् जिज्ञापयिष्	ज्ञीप्सति जिज्ञपयिषति जिज्ञापयिषति
ज्ञाप् opt. cau. B. of ज्ञा तन् 'to stretch'	तितंस् or तितांस् or तितनिष्	तितंसति, तितांसति तितनिषति
तृह 'to kill'	तितृक्ष तितृहिष्	तितृक्षति तितृहिषति
दम्प्	धिप्स्, धीप्स्	धिप्सति, धीप्सति
दरिद्रा	दिदंभिष् दिदरिद्रास् दिदरिद्रिष्	दिदंभिषति दिदरिद्रासति दिदरिद्रिषति
दा 'to give'	दित्स्	दित्सति
दे 'to protect'	”	दित्सते
दो 'to cut'	”	दित्सति
दिव् धा	दुयूष्, दिदेविष्, धित्स्	दुयूषति, दिदेविषति धित्सति

Roots	Desider. base.	3rd pers. sing. Pre.
धे	धित्स्	धित्साति
नश्	निनङ्क्ष्	नितङ्क्षति
	निनशिष्	निनशिषति
पत्	पित्स्	पित्साति
	पिपतिष्	पिपतिषति
पद्	पित्स्	पित्सते
पू A.	पिपविष्	पिपविषते
भ्रस्ज्	विभर्क्ष्	विभर्क्षति
"	विभ्रक्ष्	विभ्रक्षति
"	विभर्जिष्	विभर्जिषति
"	विभ्रजिष्	विभ्रजिषति
मस्ज्	मिमङ्क्ष् (also मिमजिप्) मिमङ्क्षति (मिमजिषति)	
मा 'to measure'	मित्स्	मित्साति
मि 'to throw'	"	"
मी 'to destroy'	"	"
मे 'to barter'	"	मित्सते
मुच्	मोक्ष्	मोक्षते 'he desires for
	मुमुक्ष्	मुमुक्षते, liberation.'
	मुमुक्ष्	मुमुक्षति 'he wishes to be free.
मृज्	मिमृक्ष्	मिमृक्षति
	मिमार्जिष्	मिमार्जिषति
यु	युयृष्	युयृषति
	यियविष्	यियविषति
रभ्	रिप्स्	रिप्सते
राध् 'to injure, to kill,' 'to propitiate'	रित्स्	रित्साति
	रिरात्स्	रिरात्सति
लभ्	लिप्स्	लिप्सते
शक्	शित्स्	शित्साति

Roots.	Desiderative base. Third pers. sing. Pre.	
सन् 8. P. A. 'to obtain'	सिसनिष्	सिसनिषति
	सिषास्	सिषासति
सिष्	सुस्यूष्, सिषेविष्,	सुस्यूषति, सिषेविषति
हन्	जिघांस्	जिघांसति
हि 'to throw'	जिघीष्	जिघीषति
श्राय्य् can. of श्चि	शिश्राययिष्	शिश्राययिषति
	शुशावयिष्	शुशावयिषति
स्फार्य्, „ „ स्फुर	पुस्फारयिष्	पुस्फारयिषति-ते
स्वाप्य् „ „ स्वप्	सुष्वापयिष्	सुष्वापयिषति-ते
स्वादय् cau. of, स्वद्*	सिस्वादयिष्	सिस्वादयिषति-ते
स्वेदय् „ „ स्विद्*	सिस्वेदयिष्	सिस्वेदयिषति-”
साहय् „ „ सह्*	सिसाहयिष्	सिसाहयिषति-”
ज्हाय्य् „ „ ज्हे	जुहावयिष्	जुहावयिषति-”

(b) Conjugation of the Desiderative Base.

Conjugational Tenses.

§ 622. अ is added to the base in the Conjugational Tenses and then it is conjugated like the special base of the 6th class in the Active and Passive.

Non-Conjugational Tenses.

§ 623. (a) The Perfect is formed by adding आम् to the base and appending the Perfect forms of the auxiliary verbs अम्, भू, and कृ (see § 490, 526).

(b) In the Aorist the Desiderative Bases take the terminations of the Vth Variety.

(c) In the Benedictive the Parasmai. terminations are added without इ and the Atm. ones with the intermediate इ.

(d) The remaining tenses have no peculiarities.

* These roots do not change their स to ण.

§ 624. In the **Passive**, the Aorist 3rd sing. is formed according to § 597. (c). The forms of the remaining tenses are made up in the usual way.

Paradigms.

(3rd sing.)

Tenses.	Par.	Atm.	Passive.
Present	बुबोधिपति	बुबोधिषते	बुबोधिष्यते
Imperfect	अबुबोधिषत्	अबुबोधिषत	अबुबोधिष्यत
Imperative	बुबोधिषतु	बुबोधिषताम्	बुबोधिष्यताम्
Potential	बुबोधिषेत्	बुबोधिषेत	बुबोधिष्येत
Perfect	बुबोधिषांचकार	बुबोधिषांचक्रे	बुबोधिषांचके
	बुबोधिषामास	बुबोधिषामास	बुबोधिषामासे
	बुबोधिषांचभूव	बुबोधिषांचभूव	बुबोधिषांचभूवे
F. Future	बुबोधिषिता	बुबोधिषिता	बुबोधिषिता
Sec. Future	बुबोधिषिष्यति	बुबोधिषिष्यते	बुबोधिषिष्यते
Conditional	अबुबोधिष्यत्	अबुबोधिष्यत	अबुबोधिष्यत
Aorist	अबुबोधिषीत्	अबुबोधिषिष्ट	अबुबोधिषि
Benedictive	बुबोधिष्यात्	बुबोधिषिषीष्ट	बुबोधिषिषीष्ट

Roots. 3 sing. Pre.

Roots. 3 sing. Pre.

रुद्-रुदिपति
 विद्-विविदिपति
 बुष्-बुमुषिपति
 स्वप्-सुषुप्सति
 अच्-पिपृच्छिषति
 कृ-चिकरिपति
 धृ 6. A. दिधरिषते
 धृ 1 P. A. दिधरिषति-ते
 गुह-जुगुहति
 वृ-विवर्तिषते, विवृत्सति
 युष्-दियुतिषते, दियोतिषते
 श्रि-शिश्रीपति, शिश्रियिषति
 स्मृ-सुस्मृति, सिस्वरिपति

कृ-चिकर्तिषति, चिकृत्सति.
 छृ-चिच्छर्दिषति-ते, चिच्छृत्सति-ते
 तृ-तितरिषति, तितरीपति, तिती-
 षति
 वृ-P. A. विवरिपति-ते, विवरीपति-ते,
 वृवर्षति-ते
 उच्-उचिच्छिषति
 स्था-तिष्ठासति
 शु-can. सिस्त्रायिषति-ते, सुस्त्रायिष-
 ति-ते
 शु ,, शिश्रावयिषति-ते, शुश्रावयिष-
 ति-ते

Roots. 3 sing. Pre.

वृष्—विवृत्सति, विवर्धिषते
 स्यन्द्—सिस्यन्त्सति, सिस्यन्दिषते
 सिस्यन्त्सते
 कृष्—चिकृप्सति, चिकल्पिषते,
 चिकृप्सते

Roots. 3 sing. Pre.

पु „ पिप्रावयिषति-ते, पुप्रावयिषति-ते
 पु „ पिप्लावयिषति-ते, पुप्लावयिषति-ते
 च्यु „ चिच्यावयिषति-ते, चुच्या-
 वयिषति-ते
 &c. &c. &c.

III. FREQUENTATIVES.

§ 625. A Frequentative or Intensive form may be derived from any monosyllabic root of the first nine classes, beginning with a consonant. The Frequentative or Intensive is used to signify the repetition or the intensity of the action denoted by the verb from which it is derived.*

Exceptions:—

§ 626. (a) † A Frequentative may be formed from अद् ‘to go,’ ऋ ‘to go,’ अश् ‘to eat’ and ऊर्णु ‘to conceal,’ though these begin with a vowel; and from सूच् cl. 10 ‘to hint,’ सूज् cl. 10 ‘to string together,’ and मृज् cl. 10, though they belong to the 10th cl.

(b) The Frequentative of roots signifying motion conveys the notion of tortuous motion and not of repetition.‡ The Frequentative of the roots लुप् ‘to cut,’ सद् ‘to sink down,’ चर् ‘to go’ जप् ‘to mutter prayers,’ जश् ‘to yawn,’ दद् ‘to burn,’ दंश् ‘to bite,’ and गृ ‘to swallow,’ imply reproach on the manner of doing the act §. लोलुप्यते ‘he cuts awkwardly,’ सासयते ‘falls down badly,’ चञ्चूर्यते &c.

* धातोरैकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । Pāṇ. III. 1. 23. पौनःपुन्यं भृशार्थश्च क्रियासमभिहारः । तस्मिन्चोत्प्रे यङ् स्यात् । Sid. Kau.

† सूचिसूत्रिमूत्र्यत्यर्षशृणोतिभ्यो यङ् वाच्यः । Vārt. on the above.

‡ नित्यं कौटिल्ये गतौ । Pāṇ. III. 1. 23.

§ लुपसदचरजभदहदशगृभ्यो भावगर्हायान् । Pāṇ. III. 1. 24.

§ 627. There are two kinds of Frequentative bases derived from roots; both are formed by a peculiar reduplication of the root; but in one the affix य (यङ्) is added to the root before reduplication takes place, and the base is conjugated in the Atm. alone; in the other the affix य is dropped (यङ् लुक्) and the base is conjugated in Par. only (in the Atm. also, according to some grammarians). It will be convenient to call the one the Atm. Frequentative, and the other the Par. Frequentative.

ATMANEPADA-FREQUENTATIVES.

§ 628. The Atm. Frequentative base is formed by adding य to the root before which it undergoes the same changes as before the य of the Passive; दा-दीय, चि-चीय, नी-नीय, भू-भूय, स्मृ-स्मर्य, कृ-कृय, धे-धीय &c.; भिद्=भिय, पृ-पूर्य, बन्ध्=बध्य, नन्द्=नन्य, &c.

(a) घ्रा and ध्मा change their vowel to ई and ऋ preceded by one radical consonant is changed to री, and not to रि; घ्रा=घ्रीय, ध्मा=ध्रीय, कृ=क्रीय.

(b) The roots व्यच्, व्यञ्, स्पृच्, स्पर्च्, ग्रह्, प्रच्छ्, भस्ञ् and व्रश्च्, take Samprasârana; ज्या and व्ये substitute ई, and ह्ये, ऊ for their final vowel; शास् becomes शिच् and प्याच्, पी; व्यच्-विच्य, स्वप्-सुच्य, ग्रह्-गुह्य, ह्ये-ह्यय; ज्या-जीय; शास्-शिच्य, प्याच्-पीय.

(c) § 394 should be observed.

§ 629. The form in य derived as above is reduplicated according to the general rules of reduplication.

(a) If a root begins with a vowel, the following syllable is reduplicated.

(b) The vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their

Guna substitute and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; पुनः पुनरतिशयेन वा भवति बोध्यते; पच्-पापच्यते &c.

दा दीय by § 628 विदीय by reduplication देदीय by 629 b + ते = ददीयते
 ज्ञा—ज्ञाय „ जज्ञाय जाज्ञाय „ + ते = जाज्ञायते
 धे—धीय „ दिधीय „ वेधीय „ „ = देधीयते
 भू—भूय „ बुभूय „ बोभूय „ „ = बोभूयते
 ऋ—अर्य „ अर्य by § 629 (a) अरार्य „ „ = अरार्यते
 कृ—क्रीय „ चिक्रीय by reduplication चेक्रीय „ „ = चेक्रीयते
 पू—पूर्य „ पुपूर्य „ „ पोपूर्य „ „ = पोपूर्यते
 अट्-अट्य „ अटत्य by § 629 „ (a) अटात्य „ „ = अटात्यते
 अश्-अश्य „ अशश्य „ „ अशाश्य „ „ = अशाश्यते
 व्रज्-व्रज्य „ वव्रज्य by reduplication वाव्रज्य „ „ = वाव्रज्यते,
 similarly दौक् - डौदौक्यते, व्यच्-वेविच्यते, स्वप्-सोषुप्यते, शाम्-शे-
 शिष्यते, प्याय्-पेपीयते, &c.; प्रा-प्रीय-जिप्रीय-जेप्रीयते, ध्या-देध्मीयते &c.

§ 630. When a root ends in a nasal preceded by अ and the nasal is not dropped, न् (changeable to an Anuswāra or the nasal of the class to which the letter following it belongs) is inserted between the reduplicative अ and the first radical consonant; the अ of the reduplicative syllable remains unchanged (against § 629 b.)

यम्-यम्य, ययम्य=यंयम्यते or यय्यम्यते; जन्-जन्य-जजन्य=जंजन्य-
 ते or जज्जन्यते; but when जन्=जाय, the A. Freq. base is जाजाय,
 3rd sing. जाजायते.

(a) The same rule applies to the roots चर्, फल्, जप्, जभ्, दह्, दंश् भञ्ज् and पश्. चर् and फल् after inserting न् change the अ of the following syllable to उ; चर्=चर्च—चचर्च=चंचुर्य or चञ्चुर्य=चंचूर्यते or चञ्चूर्यते by § 394. फल्=फल्य=पफल्य=पंफुल्यते or पम्फुल्यते; दह्=दह्य—ददह्य=दंदह्यते or दन्दह्यते, जप्-जंजप्यते or जञ्जप्यते.

(b) नी is inserted after the अ of the reduplicative syllable (which then remains unchanged) in the case of the roots वञ्च्, संस्, ध्वंस्, भ्रंस्, कस्, पत्, पद् and स्कन्द्; वञ्च्-वञ्च्-वञ्च्-वनीवञ्च्यते; संस्-सस्य-सनीसस्यते, ध्वंस्=द्वनीध्वस्यते, भ्रंस्=वनीभ्रस्यते, कस्=कनीकस्यते, पत्=पनीपत्यते, पद्=पनीपयते, स्कन्द्=कनीस्कयते.

§ 631. When a root contains a penultimate ऋ (ॠ) original or brought in by *sumprasāraṇa* the syllable री is inserted between the अ of the reduplicative syll. (which remains short against § 629 b) and the radical consonant; वृत्=वृत्य=वृत्य=वरीवृत्यते, प्रच्छ्=पृच्छ्य=परीपृच्छ्यते, नृत्=वरीनृत्यते, ग्रद्=जरीगृह्यते.

Conjugation of the Atm. Freq. Base.

§ 632. In the Conjugational Tenses the Atm. Freq. Base is conjugated like the Conjugational base of the 4th class in Atm. In the General Tenses, and in all the Tenses of the Passive, the base loses its final अ when the final य is preceded by a vowel, and drops the य itself, when it is preceded by a consonant. As regards the Perfect, the Fre. Base takes the Periphrastic Perfect. In the Aorist the Atm. terminations of the Vth form are added. In the remaining Tenses the Atm. terminations with the intermediate इ prefixed to them are added as usual. The Passive is also formed like the Passive of derived verbs.

§ 633. Paradigms:—The 3 sing. of बोबुध्य the 1 Atm. Freq. Base of the root बुध् and देदीय that of the root दा.

Tenses.	Active.		Passive.	
Present.	बोबुध्यते	देदीयेत	बोबुध्यते	देदीय्यते
Imperfect.	अबोबुध्यत	अदेदीयत	अबोबुध्यत	अदेदीय्यत
Imperative.	बोबुध्यताम्	देदीयताम्	बोबुध्यताम्	देदीय्यताम्
Potential.	बोबुध्येत	देदीयेत	बोबुध्येत	देदीय्येत

Tense.	Active.	Passive.
Perfect.	बोधांचक्रे, &c. देदीयांचक्रे, &c	Like the Active.
Aorist.	अबोबुधिष्ट अदेदीयिष्ट	अबोबुधि अदेदीयि
F. Future.	बोबुधिता देदीयिता	Like the Active,
Sec. Future.	बोबुधिष्यते देदीयिष्यते	„
Conditional.	अबोबुधिष्यत अदेदीयिष्यत	„
Benedictive	बोबुधिषीष्ट देदीयिषीष्ट	„

N. B. Irregular Atm. Fre. Bases will be given under § 636.

PARASMAIPADA FREQUENTATIVES.

The Parasam. Frequentative is peculiar to the Veda. Its forms are very rarely to be met with in Classical composition.

Formation of the Base.

§ 634. The root is reduplicated according to the general rules of reduplication; the vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their guna substitute; and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; दा—ददा—दादा; श्रि—शिश्नि—शेश्रि, भू—बुभू—बोभू; कृ—चकृ—चाकृ; विद्—विविद्—वेविद्; बुध्—बुबुध्—बोबुध् &c.

§ 635. The rules § 630 (a.) (b.) apply likewise to the Par. Frequen. Base; यम्—यंयम् or येंयम्; दह्—ददह् or दन्दह; वञ्च्—वनीवञ्च् &c.

§ 636. र् or the syllable रि or री is inserted between the अ of the reduplicative syllable and the radical consonant of roots ending in short क् or having it for their penultimate; similarly ळ् or लि or ली is inserted in the case of कृप्: वृत् = ववृत् — ववृत् or वरि-ष्ट or वरीष्ट; कृ—चर्क, or चरिकृ or चरीकृ; कृप्,—चल्कृप् or चकि-कृप् or चलीकृप्; दृग्—दर्दृग्, दरिदृग् or दरीदृग्.

Conjugation of the Par. Freq. Base.

§ 637. In the Conjugational Tenses the Par. Frequentatives

follow the conjugation of the special base of a root of the 3rd class, ई is optionally prefixed to the terminations of the singulars of the Present, of the 2nd and 3rd singulars of the Imperf. and of the 3rd sing. of the Impera.; when ई is prefixed to these, a penultimate short vowel does not take Guna; दा-दादाति or दादेति; दृष्ट्-चर्वति or वरिवति or वरीवति or वर्वतीति or वरिवृतीति or वरी-वृतीति: कृ-चर्कति or चर्करीति, चरिकति or चरिकरीति, चरीकर्ति or चरीकरीति.

§ 638. As regards the formation of the Non-conjugational tenses grammarians seem to be at variance. The Perfect follows the usual rules for the polysyllabic roots. In the remaining tenses the augment इ is always prefixed except in the Benedictive.

As this form of the Freq. is mostly confined to the Veda details are not given here.

Paradigms.

बोभू or बोभृ from the root भू.

Present.

Imperfect.

1. बोभोमि or बोभूवः बोभवीभि	बोभूमः	अबोभवम्	अबोभूव	अबोभूम
2 बोभोषि or बोभवीषि	भोभूयः बोभूय	अबोभोः or अबोभवीः	अबोभूतम्	अबोभूत
3 बोभोति बोभवीति	बोभूतः बोभुवति	अबोभोत् or अबोभवीत्	अबोभूताम्	अबोभवुः

Imperfect.

Present.

1 बोभवानि बोभवाव	बोभवाम	1 बोभूयाम्	बोभूयाव	बोभूयाम
2 बोभूहि बोभूतम्	बोभूत	2 बोभूयाः	बोभूयातम्	बोभूयात
3 बोभोतु or बोभवीतु	बोभुवतु	3 बोभूयात्	बोभूयाताम्	बोभूयुः

Perfect.

1 बोभवांचकार, चकर, &c. बोभव or बोभाव or बोभूव	बोभवांचकृव, &c. बोभुविव, बोभूविव	बोभवांचकृम &c. बोभुविम or बोभूविम
2 बोभवांचकर्त्त, &c. बोभविथ बोभूविथ	बोभवांचकृथुः बोभुवथुः &c. बोभूवथुः	बोभवांचकृ बोभुव बोभूव
3 बोभवांचकार, &c. बोभाव	बोभवांचकृतुः बोभुवतुः बोभूवतुः	बोभवांचकृः बोभुवुः बोभूवुः

Aorist.

1 अबोभूवम् अबोभाविषम्	अबोभूव अबोभाविष्व अबोभूतम्	अबोभूम् अबोभाविष्म अबोभूत
2 अबोभोः अबोभवीः अबोभूः or अबोभूवीः अबोभावीः	अबोभाविष्टम्	अबोभाविष्ट अबोभूवुः अबोभुवुः अबोभाविषुः
3 अबोभवीत्, अबोभोत् अबोभूवीत्, अबोभूत् अबोभावार्त्	अबोभूताम् अबोभाविष्टाम्	

1st Future.

1 बोभवितास्मि &c.	बोभवितास्वः &c.	बोभवितास्मः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

2nd Future.

1 बोभविष्यामि &c.	बोभविष्यावः &c.	बोभविष्यामः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Conditional.

1 अबोभविष्यम् &c.	अबोभविष्यावः &c.	अबोभविष्याम &c.
----------------------	---------------------	--------------------

Benedictive.

1 बोभूयास्म &c.	बोभूयास्व &c.	बोभूयास्म &c.
Tenses.	<i>Atmanepada.</i>	Passive
Pre.	बोभूते	बोभूयते
Imperf.	अबोभूत	अबोभूयत
Imp.	बोभूताम्	बोभूयताम्
Pot.	बोभुर्वात	बोभूयेत
Perf.	बोभवांचक्रे &c.	बोभवांचक्रे
1st Fu-	बोभविता	बोभविता or बोभाविता
2nd Fu.	बोभविष्यते	बोभविष्यते or बोभाविष्यते
Con.	अबोभविष्यत	अबोभविष्यत or अबोभाविष्यत
Aor.	अबोभविष्ट	अबोभावि
Bened.	बोभविषीष्ट	बोभविषीष्ट or बोभाविषीष्ट

§ 639. The following roots form their Frequentatives irregularly.

Roots.	Atm. Fre.	Par. Freq.
ऊर्णु to cover	ऊर्णोनूयते	
कु 1 cl. to sound	कोकूयते	
खन् to dig	चह्नन्यते or चंखन्यते or चाखायते	चंखनीति चह्नन्ति, &c.
मृ to swallow	जेगिल्यते	जागति
चर् to walk	See § 630 a.	चञ्चरीति or चञ्चर्ति
चाय् to worship	चेकीयते	चेकीयति or चेकेति
जन् to be born	See § 630 a.	जञ्जनीति or जञ्जन्ति, &c.
द्युत् to shine	देद्युत्यते	देद्युतीति or देद्योति
फल् to expand	See § 630 a.	पंफुलीति or पंफुलति

शी to lie down	शाशय्यते	शेशयीति or शेशेति
श्वि to swell	शेश्वीयते or शोश्यते	शेश्वयीति or शेश्वेति
सम् to obtain	संसन्यते or सासायते	संसनीति or संसन्ति
हन् to injure;	जेघीयते	जङ्घनीति or जङ्घन्ति
in other cases	जंघन्यते or जङ्घन्यते	

IV. NOMINAL VERBS.

§ 640. Verbs are formed from nominal bases by means of certain affixes. These are not very much in common use and are generally used in the Present Tense. They have various meanings. They sometimes convey the notion of performing, practising, or using, or treating like the thing or quality expressed by the noun and are used transitively; sometimes they express the idea of acting, behaving or becoming like the person or thing expressed by the noun; and at others they yield the sense of desiring or wishing for the thing expressed by the noun. These will be arranged here under four heads, according to the affixes by which they are derived.

(a) By means of the affix य (क्यच्) and

Conjugated in Parasm.

§ 641. When the sense of 'wish' is to be expressed, a nominal verb may be derived from any *Subanta* or nominal stem by affixing य to it. The derivative verbal base derived in this manner is conjugated in the Par. only.

642. Before this य,

(1) final अ and आ are changed to ई; पुत्रं आत्मनः इच्छाति—पुत्रीयति (पुत्र + य = पुत्री + य + ति) ' he wishes for a son.'

(2) final इ and उ are lengthened; कवि—कवीयति he wishes for a poet.'

(3) final क् is changed to री; कर्तुं—कर्त्तवीयति.

(4) final ओ and औ are changed to अच् and आच्; गो—ग-
व्यति; नौ—नाव्यति.

(5) a final nasal is dropped and the preceding vowel is chang-
ed like an original final vowel; राजन्—राजीयति 'he wishes for a king.'

(6) in other cases the final consonant remains unchanged;
वाच्—वाच्यति 'he wishes for words;' दिव्—दिव्यति (दीव्यति accord-
ing to some), he wishes for heaven; समिध्—समिधयति ' he wishes
for holy sticks,' &c.

(7) The Tad. affix expressing ' a descendant of ' is dropped
and then the changes mentioned above take place; गार्ग्य (the son-
of गर्ग) आत्मनः इच्छति गार्गीयति (गार्ग्य + य + ति = गार्ग + य + ति =
गार्गी + य + ति), &c.

§ 643. The consonant स् and the syllable अस् are inserted
between any nominal stem and the affix य; मधु आत्मन इच्छति
मधुस्यति or मध्वस्यति 'he wishes for honey'; so दधिस्यति, दध्यस्य &c.
Final अ is dropped before अस्; पुत्रस्यति.

(a) अस् is inserted after वृष and अश्व when the sense to be con-
veyed is that of longing for them, after क्षीर and लवण when the
one is desired to be drunk and the other to be licked; वृषस्यति गौः
'the cow longs for the ox,' अश्वस्यति वडवा 'the mare longs for the
horse;' क्षीरस्यति बालः 'the child desires to drink;' लवणस्यति उष्ट्रः
'the camel wishes for licking the salt.' But वृषीयति 'he desires to
have a bull;' अश्वीयति 'he wishes for a horse,' क्षीरीयति, लवणीयति.

§ 644. The affix य is not added to nouns ending in म् and
to indeclinables; कमिच्छति, स्वरिच्छति (he longs for heaven).

§ 645. अशन has अशनायति 'he wishes to eat'; and अशनीयति
'he wishes to possess food;' उदक has उदन्यति; 'he wishes to drink
water' and उदकीयति 'he wishes to possess water;' and धन has

धनायति 'he wishes to acquire money,' and धनीयति 'he wishes to be wealthy.'

§ 646. This form of the Nominal verb has not always a desiderative meaning.

(a) The affix य is added in the sense of 'treating or considering like;' पुत्रीयति छात्रम् 'he treats the pupil as a son; विष्णूयति द्विजम् 'he treats the Brāhamana like Vishnu;' प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः 'the beggar considers his hut a palace;' कुटीयति प्रासादे राजा 'the king in his palace considers himself to be in a hut.'

(b) It is added to नमस्, वरिवस् and चित्र in the senses of 'adoring,' 'serving' and 'striking with wonder' respectively; नमस्यति देवान् 'he adores the gods; वरिवस्यति गुरुम् 'he serves the preceptor; चित्रीयते लोकान् 'he strikes the people with wonder;' it is also added to तपस् in the sense of 'practising;' तपस्यति.

§ 647. In the general tenses the affix य (क्यच् and क्यङ् to be given hereafter) is dropped when preceded by a consonant; समिधांचकार Perf. 1 sing. समिधिता, समिधिष्यति 1st. and 2nd Fu. 3 sing. from समिध्यति, but पुत्रीयांचकार from पुत्रीयति.

(b) By means of the affix काम्य (काम्यच्) and conjugated in Par.

§ 648. To express the sense of wishing for that which is denoted by the noun; the affix काम्य is also added like the above and the base so derived conjugated in the Par. as before; पुत्रकाम्यति 'he wishes for a son,' दशकाम्यति 'he wishes for fame;' सर्पिकाम्यति 'he wishes for ghee.'

§ 649. The restriction given at § 644 does not hold good in the case of this affix; किंकाम्यति, स्वकाम्यति.

(c) By means of the affix क्तिप् (o) and conjugated in Par.

§ 650 Nominal bases are formed without the addition of any affix; the characteristic signs of the tenses and moods and the

personal terminations being added immediately to the nominal base. The bases thus derived convey the notion of acting or behaving like that which is expressed by the noun, and are conjugated in the Parasm.

§ 651. The penultimate अ of a noun ending in a nasal is lengthened. The base is treated like a root of the 1st conjugation, its last vowel only taking Guṇa before अ. If the base has a final अ, it is dropped before this अ; अ (name of Vishṇu) इव आचरति, अति 'he acts like Vishṇu;' कृष्ण—कृष्णाति 'he acts like कृष्ण' कृष्णामि 1st sing.; कवि—कवयामि 'I act the poet or behave like a poet; वि—वयति 'he behaves like a bird;' माला—मालाति 'he or it acts like a garland' (Perf. मालांचकार, &c.); पितृ—पितरति 'he acts like a father;' भू—भवति 'acts like the earth (Perf. बुभाव, &c. as भू is the base); राजन्—राजानति 'he acts like a king;' पथिन्—पथीनति 'it serves as a road,' &c. So इदामति from इदम्, ऋभुक्षीणति from ऋभुक्षिन् name of Indra.

(b) The words अवगल्भ (a bold man), होड (a child) and क्लीब take the affixes क्यङ् and क्लिप् optionally and are conjugated in the Atmane अवगल्भते or अवगल्भायते: होडते or होडायते; क्लीबते or क्लीबायते.

(d) By means of the affix य (क्यङ्) and

conjugated in the Atm.

§ 652. The affix य (क्यङ्) is added in the same sense as above to nominal stems and the nominal verbs so derived are conjugated in the Atm.

§ 653. Before this affix the final अ of a nominal base is lengthened; आ remains unchanged; other final letters undergo the same changes as they do before the other य (क्यच्). The final स् of a noun is changed to आ optionally and that of अप्सरस् and ओजस्

necessarily. कृष्ण इव आचरति, कृष्णायते 'he acts like कृष्ण;' यशस् — यशायते, यशस्यते 'he behaves like one who is famous;' विद्वस्—विद्वायते विद्वस्यते 'he acts like a learned man,' &c.; but ओजस्—ओजायते acts like one who is lustrous' (powerful); अप्सरस्—अप्सरायते 'she behaves like an Apsaras

(a) A *feminine* noun not having क for its penultimate drops its *fem.* term; कुमारीव आचरति—कुमारायते 'he behaves like a girl;' हरिणीव आचरति हरिणायते 'she acts like a female deer;' गुर्वीव आचरति गुरुर्यते 'acts like a stout woman.' But पाचिका इव आचरति पाचिकायते 'she acts like a female cook,' and not पाचकायते.

(b) सपत्नी has सपत्नायते, सपत्नीयते and सपतीयते she acts like a cowife; युवति has युवायते 'she behaves like a young woman.'

§ 654. The affix य is added to a few nouns such as भृश 'much,' मन्द 'slow,' पण्डित 'learned,' सुमनस् 'generous-minded, उन्मनस् 'agitated,' &c. in the sense of 'becoming what it was not before,' or what it was not like to before;' भृशः भवति भृशायते 'what was not much now becomes much, उन्मनायति 'he (who was not agitated before) becomes agitated;' similarly सुमनायते &c.

§ 655. The following are the different senses in which the affix क्यङ् is used in the particular cases given below.

(a) It is added to सत्र, कष्ट, कृच्छ्र and गहन in the sense of 'desirous of committing sin;' पापं चिकीर्षति—सत्रायते, कष्टायते, &c.; added to कष्ट it has also the sense of 'prompt in, कष्टाय क्रमते कष्टायते (पापं कर्तुमुत्सहते इत्यर्थः; Sid. Kau.)

(b) to रोमन्थ used objectively; रोमन्थायते 'is ruminating;'

(c) to बाष्प 'tears,' ऊष्मन् 'heat,' and फेन, in the sense of 'sending forth, vomiting;,' बाष्पायते 'he sheds tears,' ऊष्मायते 'gives out heat;' फेनायते sends forth foam.'

(*d*) to सुख and others in the sense of 'experiencing or enjoying;' सुखं वेदयते सुखायते 'he enjoys happiness'; but परस्य दुःखं वेदयते 'he shows the happiness of another.'

(*e*) to शब्द, वैर, कलह. अभ्र, कण्व 'sin,' सुदिन 'a fair day,' दुर्दिन 'a cloudy day' and नीहार 'fog, heavy dew,' in the sense of 'making or doing;' शब्दं करोति शब्दायते 'he makes a sound' (also शब्दयति cau.), सुदिनायते, &c.

(*e*) By means of the affix क्यष् (य) and

Conjugated in Par. and Atm.

§ 656. The affix य is added to लोहित and some other words and to words ending in the affix आ (डाच्) and the nominal base thus formed is conjugated in the Par. and the Atmane.; *e. g.* लोहित—लोहितायति-ते 'becomes red;' पटपटायते 'utters the sound, Patpat.'

(*f*) By means of the affix इ (णिङ् and णिच्)

And conjugated in Par, and Atm.

§ 657. Verbal bases are formed from the nouns given below by the addition of the affixes इ (णिङ्), and इ (णिच्) with various senses; those derived by means of णिङ् are conjugated in the Atm. and those by णिच् in the Par.; *e. g.* पुच्छं with वि, उत्, and परि—उत्पुच्छयते 'raises the tail,' विपुच्छयते, परिपुच्छयते; सम्भाण्डयते 'collects together the vessels;' सञ्जीवरयते भिक्षुः 'the mendicant collects together or wears tattered garments;' मुण्ड—मुण्डयति माणवकम् 'he shaves Mānavaka;' मिश्र-मिश्रयति अन्नम् 'he mixes boiled rice with (curds, curry. &c.);' श्लक्ष्ण—श्लक्ष्णयति वस्त्रम् 'he weaves cloth of a very thin texture;' लवणयति व्यञ्जनम् mixes salt with condiments'; व्रतयति पयः he observes the vow of living upon milk only; व्रतयति शृङ्गात्रम् 'he observes the vow of abstaining from eating

food at a Shûdrâ's house; 'वस्त्र-संवस्त्रयति 'he clothes with a garment;'
 हल-हलयति 'he uses a large plough;'
 कले-कलयति 'he quarrels;
 कृत-कृतयति (कृतं गृह्णाति Sid. Kan.) तूस्त 'sin or hair or matted
 hair,' (तूस्ते केशा इत्येके जटीभूताः केशा इत्यन्ये पापमित्यपरे । Sid. Kan.)—
 तूस्तयति ' ties into a braid the hair; ' &c.

§ 658. इ is changed to आपि when added to सत्य, अर्थ and, वेदः सत्यं करोति आचष्टे वा सत्यापयति; अर्थापयति, वेदापयति.

§ 659. इ is further added in the following cases;—सेनया अभि-
 याति अभिवेषयति; लोमानि अजुमार्ष्टि-अजुलोमयति; वीणया उपगायति उपवी-
 णयति; श्लोकैः उपस्तौति उपश्लोकयति; त्वचं गृह्णाति त्वचयति; चर्मया सनम्य-
 ति संचर्मयति; वर्णं गृह्णाति वर्णयति; चूर्णैः अवध्वंसते अवचूर्णयति; एनीमाचष्टे
 एनयति (declares her variegated); &c., &c.

The various changes taking place here before the affix य the student will easily notice as irregularities.

(g) By means of the affix य (यक्).

§ 660. There are several roots* which are also *Pratîpadikas*, and which may be regarded as Nominal verbal bases derived from those *Pratîpadikas* by means of the affix य (यक्). The more important of these are given below:—

कण्डू-कण्डूयति-ते	he scratches	सपर-सपर्यति	he worships
मंतु-मंतूयति	he offends against,	भिवज्-भिवज्यति	treats medically.
है	he becomes angry; also	इषुध-इषुधयति	it contains arrows.
मंतूयते	according to चन्द्र.	गदूद-गदूयति	he stammers.
वल्गु-वल्गूयति	he becomes hand-	केला, खेला-केलायति, खेलायति	he sports or becomes merry.
है	some, mild or gentle, honours.	हृणी-हृणीयते	he is angry or feels
असु-असूयति-ते (अस्यति)	is he	है	ashamed.
jealous, envies, &c.			

* In the Kaumudi these roots are classed separately under the head of 'कण्वादिगण' or the group of roots beginning with कण्व.

लेला—लेलायति he shines.

उषस्—उषस्यति it dawns.

मेधा—मेधयति he is quick in understanding.

सुख—सुखयति feels happy.

दुःख—दुःखयति feels unhappy.

रेखा—रेखायति he approaches.

मही—महीयते is adored, &c.

तिरस्—तिरस्यति he disappears.

अगद—अगद्यति he becomes healthy.

उरस्—उरस्यति becomes powerful.

पयस्—पयस्यति it spreads.

CHAPTER XIII.

Parasmaipada and Atmanepada.

§ 661. As already remarked there are two Padas in Sanskrit; the Parasmaipada and the Atmanepada. The Parasm. denotes that the fruit of the action accrues to some one different from the agent; as पचति 'he cooks for another,' कारयति makes some one do something for another, &c.' The Atm. denotes that the fruit of the action is कर्तृगामि i. e. it accrues to the agent; पचते 'he cooks for himself,' कारयते 'he makes another do something for himself,* &c.'

(a) If, however, there be a word showing the accrual of the fruit of the action to the agent the Atm. is optionally used; as स्वं यज्ञं यजते or यजति 'he offers his own sacrifice;' स्वं कटं कुरुते or करोति he weaves his own mat,' स्वं यज्ञं कारयति-ते &c.

(b) When the causal form of a transitive verb is used reflexively, or when the object in the primitive sense becomes

* This distinction, however, seems to be very little observed in practice. Even the best Sanskrit writers are found using both the Padas promiscuously. It cannot even be supposed that this distinction is meant to be observed where a root admits of both the Padas. The Dashakumāracharita and the Kādambari afford several instances in which the two Padas are used exactly in the same sense.

the agent in the causal, the Atm. is used except in the sense of 'remembering with eagerness, &c.:' भक्ता भवं पश्यन्ति 'devotees see Bhava;' भवो भक्तान् दर्शयते Bhava shows himself to his devotees'; but स्मरति वनगुल्मं कोकिलः; स्मरयति वनगुल्मः (कोकिलं); उत्कंठापूर्वकस्मृतौ विषयो भवतीत्यर्थः (Sid. Kau.). Vide Sid. Kau. on Pán. 1. 3. 67.

(c) When the agent of the action denoted by a verb cannot be other than an animal, the causal of the verb takes the Par. even when the action refers to the agent: as कृष्णः शेते 'Krishna sleeps;' गोपी कृष्णं शाययति 'the cowherdess lulls Kṛṣṇa to sleep;' but फलं पतति the fruit falls down.' वायुः फलं पातयति 'the wind causes the fruit to fall down;' &c.

(d) In the case of verbs meaning 'to eat,' except अद्, and 'to move,' their causals take the Par. even when the fruit of the action refers to the agent; निगारयति, आशयति makes another eat;' चालयति, कम्पयति 'he shakes.' &c.

Exceptions to (c) and (d)—to (c) दम् to pacify,' यस् with आ 'to draw in,' यस् with आ 'to endeavour,' परिबुद् 'to faint,' रुच् 'to shine,' वद् 'to speak,' वस् 'to dwell,' and धे to drink; to (d)—पा 'to drink,' नृत् 'to dance;' in the case of these roots the usual rule holds good; दमयति, दमयते; शमयति-ते &c.'

§ 662. When the notion of कर्मव्यतिहार *i. e.* doing what is not proper for one to do, or the exchange of duties is to be implied, the Atm. is used; ब्राह्मणः सस्यानि व्यतिलुनीते 'the Bráhmaṇa reaps corn' (which is the work of a S'ūdra and not his); धर्मः व्यतिस्ते 'the religious duty is exchanged' (as when a S'ūdra discharges the duties enjoined upon a Vaisya, &c.), संप्रहरन्ते राजानः the kings exchange blows.

(a) But verbs implying motion, or meaning to kill, the root हस् and other similar roots do not take the Atm. even when an exchange of action is implied; व्यतिगच्छन्ति, व्यतिचक्षन्ति, व्यतिहसन्ति, व्यतिजल्पन्ति &c.

§ 663. The Causals of the roots बुध्, युध्, जन्, ह् with अंधि, प्रु, दु, and सु are Parasam.: बोधयति पश्यन्, योधयति काष्ठानि नाशयति दुःखम्, जनयति सुखम्, अध्यापयति, प्रावयति प्रापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.): द्रावयति विलापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.), सावयति स्यन्दयतीत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 664. The following is an alphabetical list of the roots that change their proper Pada after certain prepositions under the circumstances given in each case.

अम् when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; बन्धं निरस्यति-ते.

इ with अवि—in the causal takes the Par. अध्यापयति.

ऊङ्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; पापं अपोहति-ते 'he destroys sin;' तदपोहति 'discards it समूह-ति-ते 'he gathers together.'

क् with सम् is Atm.; समारन्त ममाशीष्टाः Bh. VIII. 16; 'all my desires have come to me i. e. are gratified.'

कृच् with सम्—is Par. when used transitively and Atm. when used intransitively; समृच्छति 'he collects;' समृच्छते 'is collected.'

कृ—without a preposition admits of either Pada. It is Parasm. with अनु and परा*; अनुकरोति भगवतो नारायणस्य । (Kád.); तां हनुमान्पराकुर्वन् &c. (Bhaṭṭi. VIII. 50.); it is Atm. with prepositions in the following senses:—(1) गन्धन † or hurting, killing,' as उत्कुरुते 'informs against' (with a view to injure); (2) अवक्षेपण or 'censuring, overcoming;' उदाकुरुते श्येनो वर्तिकाम् 'the hawk reproves the snail;' (3) सेवन or serving, attending upon;' as हरिषुपकुरुते 'he

* अनुपराभ्यां कृजः Pān. 1. 3. 79.

† गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृजः Pān. I. 3. 32.

serves Hari;’ (4) साहसिक्य or ‘acting violently,’ outraging;’ as परदारान् प्रकुरुते ‘outrages another’s wife;’ (5) प्रतियत्न or ‘imparting an additional quality’ (सतो गुणान्तराधानम् Kāshika); as एवः उदकस्य उपकुरुते ‘fuel imparts heat to water;’ (6) प्रकथन or ‘reciting,’ as गाथाः प्रकुरुते recites stories from the Vedas;’ (7) उपयोग or ‘applying to use;’ as शतं प्रकुरुते (धर्मार्थं शतं विनिर्गुंते इत्यर्थः) ‘devotes a hundred (Rupees, &c.) to holy purposes;’ cf. also Bhaṭṭi. VIII. 18;—with अधि* it is Atm. in the sense of ‘forgiving or overpowering;’ शत्रुं अधिकुरुते ‘forgives or overpowers his enemy;’ but मनुष्यान् चिकरोति शास्त्रं ‘the S’āstra authorises men.’ With वि† it is Atm. when used transitively; छात्रा विकुर्वते ‘pupils study;’ स्वगन् विकुरुते गायकः ‘the musician varies the tones;’ but चित्तं विकरोति कामः ‘Love affects the mind;’ विकुर्वे नगरे तस्य Bh. VIII. 21. कृ with उप in the sense of ‘helping or doing good to’ is used in both the Padas; न हि प्रदीपौ परस्परस्य उपकुरुतः (Sbār. Bhā.) ‘two strong lights do not indeed help (i. e. serve to intensify) each other; सा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परेषाम् ‘that is wealth by means of which one obliges another’ (Kir. VII. 28.)

The Causal of कृ is Atm. when मिथ्या is prefixed to it; पदं मिथ्याकारयते ‘mispronounces the accent on the syllable.’

कृ—‘to scatter’ with अप‡ is Atm. in the sense of ‘turning up or scratching with joy,’ or ‘turning up with the intention of making an abode or for maintenance (by quadrupeds or birds);’ in this sense स् is prefixed to कृ; अपस्किरते वृषो दृष्टः ‘the bull turns up the ground in joy;’ similarly अपस्किरते कुक्कुटो भक्ष्यार्थी; अगस्किरते (digs a hole for lying in) आ आश्रयार्थी; cf. छायापस्किरमाणविष्टिर्नर &c. (Utt. II. 9)

* अघेः प्रहसने Pân. I. 3. 33.

† वेः शब्दकर्मणः । अकर्मकाच्च । Pân. I. 3. 34-35.

‡ अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वालेखने Pân. VI. 3. 142. अपास्किरतेः सुदू स्यात् । सुदुषि हर्षादिष्वेव वक्तव्यः । Sid. Kau.

When the root has its original sense, the Par. is used and म् is not inserted: कुसुमानि अस्फुरति स्त्री 'the woman scatters flowers; अस्फुरति गजो धूलम् ।

क्रम*—when not preceded by a preposition is conjugated in both the Padas. But it is used in the Atm. by itself when the meaning is 'free movement, energy, development or increase,' &c; कृषि क्रमते बुद्धिः 'his intellect moves freely in (i. e. proves very powerful in mastering) the R̥gveda;' क्रममाणोरिवंसदि 'moving unobstructed in the assembly of the enemy' (Bh. VIII. 22); अध्ययनाय क्रमते 'shows ability or energy for studying; न रज्जनाय क्रमते जडानाम् । Vikra. I. 16; क्रमन्तेऽस्मिन् शास्त्राणि 'the Shâstras find enlargement in him or are satisfactorily mastered by him.' In the same senses it is Atm. when preceded by उप and परा only (i. e. is Par. if preceded by any other prep.) उपक्रमते, पराक्रमते; cf. इत्थुत्वा खे पराक्रंस्त (showed his might); परीक्षितुमुपाक्रंस्त (made bold) राक्षसी तस्य विक्रमम् । Bh. VIII. 22. 23; but संक्रामति (शास्त्रे बुद्धिः). When preceded by आ it is Atm. in the sense of 'the ascending or the rising of a heavenly body;' आक्रमते सूर्यः 'the sun rises;' but आक्रामाते धूमो हर्म्यतज्जान् 'the smoke issues forth from the upper terrace.' Also when preceded by वि, in the sense of 'a graceful movement of the feet, or ascending'; साधु विक्रमते वाजी 'the horse moves gracefully;' but विक्रामति सन्धिः 'the joint splits;'—and by प्र and उप in the sense of 'beginning', प्रक्रमते, as in वक्तुं प्रियः प्राक्रमतैवमेवम् । Kum. III. 2. 'thus began to talk with him in private;' but प्रक्रामति 'goes,' उपक्रामति 'comes near.

क्रो†—'to buy' is Atm. when the prepositions अव, परि and कि are prefixed to it (with वि it means 'to sell'); अवक्रोणीते, परिक्रोणीते cf. Bh VIII. 8. 'कृतेनोपहृतं वायोः परिक्रोणानमुत्थितम् ।

* वृत्तिर्ज्ञानायनपु क्रमः । उपपत्त्याम् । आड उक्रमते । उपोतेरुत्तमन इति वाच्यम् Vārt) वेः पादविहरणं । प्रोपाभ्यां समवाय्याम् । अनुपपत्त्याम् । Pān. I. 2. 33.-48.

† परिव्यक्तेभ्यः क्रियः । Pān. I. 3. 18.

क्रीड् *—‘to play’ is Atm. after the prepositions अनु, आ, परि and सम्; अनु-आ-परि-सं-क्रीडते; but not when अनु governs a noun; as माणवकमनुक्रीडति *i. e.* ‘plays with Māṇavaka.’ क्रीड् with सम् is Par. when it means ‘to creak as a wheel;’ as संक्रीडति चक्रम्.

क्षिप्—‘to throw’ is Par. when preceded by the prepositions अभि, प्रति and अति; अभिक्षिपति ‘throws up, अतिक्षिपति ‘throws out प्रतिक्षिपति ‘throws back.’

क्षु—with सम् is Atm.; संक्षुते शस्त्रं ‘whets or sharpens his weapon हर्षकं संक्षुते ‘dispels anxiety.’

गम्†—with सम् is Atm. in the sense of ‘to be proper, unite with,’ ‘join; वाक्यं संगच्छते; सखीभिः संगच्छते, &c; but ग्रामं संगच्छति goes to a village.’ In the Causal it takes the Atm. in the sense of ‘having patience or waiting,’ आगमयस्व तावत् ‘have patience first.’

गृध्—‘to be greedy’ is Atm. in the Cau. when the sense is ‘to deceive,’ माणवकं गर्दयते ‘he deceives Māṇavaka;’ but आनं गर्दयति ‘he makes the dog greedy.’

गृ §—with सम् is Atm. when the meaning is ‘to pledge one’s word, to promise, to proclaim;’ संगिरते शब्दं ‘he pledges his word;’ शतं संगिरते ‘he promises 100 (Rupses, &c.),’ संगिरते स्वामिनो गुणान् ‘proclaims the merits of his master;’ but संगिरति घ्रासं ‘he swallows down a mouthful.’ If it (*i. e.* गृ 6 Con.) be preceded by अव it is Atm. अवगिरते शोणितं पिशाचः ‘the fiend drinks blood.’

चर् §—‘to walk with’ उद् is Atm. when used transitively

* कीडोनुसंपरिभ्यश्च Pân. 1. 3. 21. अतोः कर्मपवचीयान्न । Sid. Kau.

† अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । Pân. 1. 3. 80.

‡ समो गम्यच्छिष्याम् । Pân. 1. 3. 29.

§ अत्राद्प्रः । सम्ः प्रतिज्ञाने । Pân. I. 3. 51-52.

§ उदश्चरः सकर्मकात् । समरतृतीयायुक्तात् । दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यै । Pân. I. 3. 53-75.

धर्ममुचरते 'he transgresses his duty.' पानशौण्डाः पयः क्षीवा दृन्दैरुदचरन्त
च । Bhattt. VIII. 31; but वाष्पमुचरति 'vapour rises up.' With सम् or
समुदा it is Atm. when used with the instrumental of a vehicle;
रथेन संचरते 'he moves in a chariot,' (See Bh. VIII. 32); क्वचित्पथा
संचरते सुराणां Rag. XIII. 19. 'now passes through the path of
gods,' रथेन समुदाचरते.

जन्—in the Oansal takes the Par. जनयति.

जि*—when preceded by वि and परा in the sense of 'to conquer',
and 'to defeat' or to find unbearable', respectively, is Atm. विजयते,
शत्रून् पराजयते. अध्ययनात् पराजयते 'gets tired of study;' खं पराजय-
मानोसौ. 'filling up the sky, &c.' तां पराजयमानां स प्रीते: 'her who was
getting disgusted with,' &c. Bhattt. VIII. 9. 71.

ज्ञा*—'to know' used intransitively by itself is Atm. सर्पिषो
जानीते (सर्पिषा उपायेन प्रवर्तते Sid. Kan. i. e. 'proceeds to perform a
sacrifice having obtained ghee for it); 'with the preposition अप it
is Atm. in the sense of 'denying;' as शतं अपजानीते 'denies a hundred;'
with प्रति in the sense of 'acknowledging or promising,' and with
सम् in the sense of 'expecting,' it is also Atm.; शतं प्रतिजानीते 'ac-
knowledges a hundred;' हरचापारोपणेन कन्यादत्तं प्रतिजानीते 'promises
the hand of his daughter by (i. e. on the condition of) the drawing of
Hara's bow;' शतं संजानीते 'looks for a hundred'; मातरं मातुर्वा संजानाति'
thinks of his mother.' When this is used without a preposi-
tion and when the fruit accrues to the agent it takes the Atm.
गां जानीते; when a preposition is prefixed to it and it is used transi-
tively, it takes the Par. स्वर्गलोकं न प्रजानाति मूर्खः. In the Desidera-
tive this root takes the Atm.

तप्*—'to heat' with वि or उद्, when used intransitively, is Atm.

* विप्राभ्यां जेः । Pân. 1. 3. 19.

† अपह्वे ङः । अकर्मकाच्च । सम्प्रतिभ्यामनाध्याने । Pân. I. 3. 44-46.

‡ उद्भिभ्यां तपः । Pân. I. 3. 27. स्वाङ्गकर्मकाच्चेति वक्तव्यम् । Vart.

उत्तपते or वितपते सूर्यः; when used transitively it is Atm. if it has a limb of the body of the agent for its object; उत्तपते or वितपते पाणि 'he warms his hand;' but उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः 'a goldsmith heats gold;' चैत्रो मैत्रस्य पाणिमुत्तपति; when it means 'to practise penance' it is Atm. and is conjugated like a root of the fourth class.

According to some तप् with अनु is Atm.; अनुत्तपते 'repents.'

दा—'to give' (3 cl.) by itself takes either pada; but when preceded by आ it is Atm. in any other sense than opening (the month, &c.); घनं आदत्ते 'accepts money; विद्यां आदत्ते 'acquires knowledge;' नादत्ते भवतां रनेहेन या पृष्ठं (S'rl.) 'does not pluck your foliage through affection;' but मुखं व्याददाति 'opens his mouth,' विपादिकां व्याददाति वैद्यः the doctor opens the tumour on the foot; नदीकूलं व्याददाति 'breaks open the bank of a river;' but if the mouth belong to another the exception is removed; व्याददते पतङ्गस्य मुखं पिपीलिकाः 'ants break open the mouth of a moth' (Māh. Bhār.)—

दा—"to give" (1 cl.) when preceded by the preposition सम् singly or coupled with any other preposition takes the Atm. provided it is used with the Instrumental in the sense of the Dative; दास्या तयच्छते or संप्रयच्छते 'gives (something) to the maid-servant;' but दास्या धनं संप्रयच्छति विप्राय 'gives wealth to a Brāhmaṇa through his maid-servant.'

दृष्—'to see' preceded by उप and used intransitively takes the Atm.; संपश्यते 'sees (thinks) well;' this root takes the Atm. in the Desiderative, दिदृक्षते 'wishes to see.'

दृ—'to run' is Par. in the Cau.

मद्—with सम् is Atm. in the sense of 'preparing, being ready'

* अङो दोऽनास्यविवरणे । Pān. I. 3 20. आरयग्रहणमविवक्षितम् । Sid. Kau. पराङ्गकर्मकात् निषेधः । Vārt.

for,' युद्धाय संनद्यते 'prepares for battle;' cf. छेतुं वज्रमणीन् शिरी-
षकुक्ष्मप्रान्तेन संनद्यते Bba.

नाथः—'to beg or solicit for any thing' is used in the Par. in the
sense of 'to hope for,' 'to wish well' or 'to give blessings to'; it is
exclusively Atm. सर्पिषो नाथते सर्पिर्मे स्यादित्याशास्ते इत्यर्थः । Sid. Kau
मोक्षाय नाथते मुनिः (Bhop.).

In " नाथसे किमु पतिं न भृभृताम् " Kir. XIII. 59. the root is used
in the A'tmanepada. But Bhaṭṭoji Dikshit supposes that the read-
ing here should be नाथसे and not नाथसे. Mammata also in his
Kāvya-prakāśha finds fault with the Atm. use of this root when
criticising the verse शीन त्वामनुनाथते कुचयुगं पत्रावृतं न कृथाः &c.
and says that नाथते should be नाथति.

नी ‡ 'to lead or carry' with a preposition or with the prepositions
उद्, उप or वि is Atm., in the following senses:—

(1) सम्मानन or 'showing regard for;' शास्त्रे नयते 'gives in-
struction in the conclusions of the S'āstra' (तेन च शिष्यस-
म्माननं फलितम् Sid. Kan.), (2) उत्सृज्जन or 'raising up;' दण्डमुन्नयते
शक्तिपतीत्यर्थः; (3) आचार्यकरण or 'initiating into sacred rites,'
माणवकं उपनयते विधिना आत्मसमर्पिं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयनपूर्वकेणा-
ध्यापनेन हि उपनेतरि आचार्यत्वं क्रियते (Sid. Kan.); (4) ज्ञान or 'ascer-
taining the real nature of;' तत्त्वं नयते निश्चिनोतीत्यर्थः; (5) भृति or
'employing on wages;' कर्मकरानुपनयते 'employs labourers on
wages;' (6) विगणन or 'paying off as a debt, taxes' &c.; करं विनयते
राज्ञे देयं भागं पशिशोधयतीत्यर्थः; and (7) व्यय or 'spending or
applying to good use;' शतं विनयते धर्मार्थं विनियुक्ते इत्यर्थः (Sid.

* आशिषि नाथः । Vārtika.

‡ सम्माननोत्सृज्जनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्येषु नियः । कर्तृस्थे चाशरीरे कर्मणि ।
Pān. I. 3. 36-37 नियः कर्तृस्थे कर्मणि यदात्मनेपदं प्राप्तं तच्छरीरावयवभिन्न एव स्यात् ।
सूत्रे शरीरशब्देन तदवयवो लक्ष्यते । तेनेह न गतुं विनयति । कथं तर्हि विगणय्य नयन्ति
पौरुषमिति । कर्तृगामित्वाविवक्षायां भविष्यति । Sid. Kan.

Kau.). नी with वि is Atm. when the object is something other than a limb of the body but exists in the agent; as क्रीपं विनयते; but गुरोः क्रोधं विनयति शिष्यः; गण्डं विनयति (turns aside).

नु—with आ * is Atm. आनुते 'he praises.'

प्रच्छ*—with आ is Atm. in the sense of 'taking leave of' आपृच्छ-स्व प्रियसखममुम् " Meg. 10. 'take leave of this thy dear friend;' also with the preposition सम् when used intransitively; संपृच्छते 'he ascertains.'

भुज्†—is Atm. except in the sense of 'protecting;' ओदनं भुंक्ते 'eats food;' बुभुजे पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवळम् 'the protector of the earth enjoyed (experienced the pleasure from the possession of)-the earth alone; दृढो जनो दुःखशतानि भुंक्ते old people suffer hundreds of miseries; but महीं भुनाकि 'protects the world.'

मृश् with परि is Par.; परिमृष्याति 'endures'; but आमृष्यते he touches.

यम्‡—with आ is Atm. either when used intransitively or has a limb of the body of the agent for its object; आयच्छते तद्: the tree spreads; आयच्छते पाणिम् 'stretches forth the hand;' but आयच्छति कृपादङ्गुं draws up the rope from the well; preceded by सव , उद् , and आ it is Atm. except when it has a literary work for its object; वर्णं आयच्छते 'puts on a garment; भारमुपयच्छते 'lifts up a load;' ग्रीहीन् संयच्छते, 'gathers rice;' but ष्यच्छति वेदम् 'tries hard to learn the Veda. यम्—with उप is Atm. in the sense of 'accepting, or espousing a girl;' दानं उपयच्छते 'accepts the

* आङि नुप्रच्छयोः । Vārtika.

† भुजोऽनवने । Pān 1. 3. 66. अदन इति वक्तव्येऽनवन इति पर्युदासप्रहणादव-नामैत्र उपभोगादावर्थेपि आत्मनेपदविधानार्थमिदम् ।

‡ अङि यमहनः । Pān. 1. 3. 28. समुदाद्भ्यो यमोऽग्रन्थे । Pān. 1. 3. 75. उपादयः स्विक्रणे Pān. 1. 3. 56. विशाचोपयमने । Pān. 1. 2. 16.

gift given;’ उपयच्छते कन्यां ‘marries a girl; in the Aorist this drops its nasal optionally; रामः सीतां उपायत (See Udār. III. 112). उपायंस्त; but परस्य भार्या उपयच्छति ‘makes another’s wife his own.

युज्—preceded by प्र or उप, or generally by a prep. beginning or ending with a vowel, and does not refer to sacrificial vessels, is Atm. प्रयुंक्ते, उपयुंक्ते प्रयुञ्जानः प्रिया वाचः (Bh. VIII. 39); but यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ‘arranges the sacrificial vessels;’ य इमां आश्रमधर्मे नियुंक्ते (S’ā.k) ‘who appoints her to the duties of the hermitage.’ अन्वयुंक्ते गुरुमीश्वरः क्षितेः Rag. XI 62. ‘the lord of the earth asked his preceptor;’ पणवन्धमुत्तान्गुणानजः षडुपायुङ्क्त ‘Aja employed the six expedients beginning with peace.’ Rag. VIII. 21.

युष्—in the Cau. takes the Par.

रम्—‘to sport’ changes its Pada when preceded by the prepositions वि, आ and परि; वत्सैतस्मादिरम ‘cease, oh child, from this’ (Uttar. I. 33.). रात्रिरेव व्यरंसीत् Ibid. I. 27. आरमति, विरामोस्त्विति चारमेत् Manu II. 79.: परिरमति; क्षणं पर्यरमत्तस्य दर्शनात् ‘was for a moment delighted with his sight. With उप it is Par.; यज्ञदत्तं उपरमति रमयतीत्यर्थ (Sid. Kau.). When intransitively used it takes either Pada; उपरमति-ते ‘sports’; cf. उपारंसीच्च सम्पश्यन्; नात्र सीतैरुपायंस्त, & Bhatt. VIII. 54. 55.

ली—‘to melt, to embrace’ is Atm. in the cau. in the sense of ‘adoring, defeating or deceiving;’ जटाभिलापयते ‘is adorable on account of his matted hair;’ इण्डेन लापयते वा ‘the dog is defeated by means of a stick;’ इयेनो वर्तिकासुलापयते वञ्चयतीत्यर्थः (overpowers); मौर्व्येण लापयते ब्राह्मणः ‘the Brāhmaṇa is deceived by reason of his folly.’ बालमुलापयते वञ्चयतीत्यर्थः ।

* प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेषु । Pān. I. 3. 64. स्वराद्यन्तोपसर्गादित वक्तव्यम् Vā’rtika.

† व्याङ्परिभ्यो रमः । उपाच्च । विभाषाऽकर्मकात् । Pān. I. 3. 83-85.

वच्—*in the cau. is Atm. in the sense of 'deceiving': माणवर्क वच्चयते 'deceives Māṇavarka;'* but अहिं वच्चयति '*avoids a serpent.*'

वद्—*'to speak' is Atm. in the following senses:—*(1) भासन or '*showing brightness (proficiency in);*' शास्त्रे वदते '*is adept in the S'āstra;*' (2) उपसंभाषा or '*conciliating or coaxing*' (generally preceded by उप); भृत्यानुपवदते सांत्वयतीत्यर्थः; (3) ज्ञान or '*knowledge*' शास्त्रे वदते '*knows the S'āstra;*' (4) यत्न or '*effort, toil;*' क्षेत्रे वदते '*labours in the field;*' (5) विमति or '*disagreement, quarrel,*' (generally preceded by वि in this sense); विवदन्ते; परस्परं विवदमानना शास्त्राणाम् '*of mutually conflicting S'āstras;*' and (6) उपमन्त्रण or '*coaxing, requesting;*' दातारं उपवदते '*praises the donor,*' &c.; with संप्र it is Atm. in the sense of '*distinct and loud speech*' (as that of men gathered together); संप्रवदन्ते ब्राह्मणा; '*the Brāhmanas are speaking aloud together;*' but संप्रवदन्ति पक्षिणः; वरतनु संप्रवदन्ति कुक्कुटाः '*oh beautiful one, the cocks are crowing;*' with अनु it is A.n. when used intransitively; अनुवदते कठः कलापस्य '*the Kātha Brāhmana imitates (speaks on the side of or, recites like) the Kālāpa Brāhmana;*' but उक्तं अनुवदति '*reproduces what is said;*' अनुवदति वीणा '*the lute imitates the notes (indistinctly);*' with विप्र it is optionally Atm. in the sense of '*disagreeing or disputing;*' विप्रवदन्ति-न्ते वैष्णवाः '*the physicians disagree;*' with अप it is Atm. in the sense of '*reviling, reproaching, refusing,*' when the fruit of the action refers to the agent; अपवदते धनकामो अन्यायं '*greedy of wealth reviles others unjustly;*' so न्यायमपवदते '*refuses justice;*' but अपवदति '*reproaches*' (when the result does not refer to the agent); cf. नातोऽपवदोद्विप्रान्, Manu. IV. 236; when the fruit of the action is indicated as referring to the agent the Atm. is optional; स्वपुत्रं अपवदति-ते वा (Sid. Kau. on Pan. 1. 3. 77.); वद् with उप in the sense of '*advising or speaking stealthily,*' when used transitively, is Atm. शिष्यं उपवदते '*gives advice to his pupil;*' परदारान् उपवदते '*speaks stealthily with another's wife.*'

* गृध्रिविच्योः प्रलम्भने । Pān. 1. 3. 69.

† भासने उपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमन्त्रणेषु वदः । व्यक्तवाचां समुच्चारणे । अनोर-
कर्मकात् । विभाषा विप्रलम्भे । अपाद्धदः । Pān. 1. 3. 47-50, 73.

वह—is both Par. and Atm. but with प्र is restricted to the Par.; प्रवहति.

विद्*—‘to know’ (2nd cl.) with सम् is Atm. when used intransitively in the sense of ‘knowing of, being aware of,’ and adds ह् to द् optionally in the 3rd per. plural; संविदते or संविदते ‘they know well;’ cf. के न संविदते वायोमैनाकाद्रियथा सखा Bh. VIII. 17.; ‘who do not know that the mountain Mainâka is the friend of Vayu?; but संवित्तः सहयुध्वानौ तच्छक्तिं खरदृषणौ Bhatt. V. 37, as it is used transitively. It is also Atm. with सम् in the sense of ‘recognising;’ as संविते.

विष्—with नि is Atm. निविशते; किष्किन्याद्रिं न्यविशत &c. Bhatt. VI. 143. Also when अभि is prefixed to नि, अभिनिविशते सन्मार्ग (Sid Kau.) ‘takes to a good path;’ see Bh. VIII. 80.

क्षप् §—meaning ‘to reproach or to abuse’ takes the Atm. even when the fruit of the action does not accrue to the agent; कृष्णाय क्षपते ।

शिक्ष्†—takes the Atm. in the sense of ‘wishing to study;’ यन्नुषि शिक्षते ‘wishes to study archery.’

शृ‡ ‘to hear’ with सम् is Atm. when used intransitively; संशृणुते ‘hears well;’ संशृणुष्व कपे (Bhat. VIII. 16.) ‘listen with heed, oh monkey;’ cf. हितान्न यः संशृणुते स किं प्रभुः Kir. 1. 5; but शब्दं संशृणोति ‘he hears the sound.’ This root takes the Atm. in the Desiderative except when आ or प्रति precedes it; शृणुषति. but आ—प्रति—शृणुषति

स्थाऽ—with सम्, अव, प्र and वि is Atm.; संतिष्ठते; मृदौ परिभवत्रासात्र

* विदिप्रच्छिस्वरतीनामुपसंख्यानम् Vārtika. वेत्तेर्विभाषा Pan. VII. 1. 7.

† नेर्विशः Pān I. 3. 17. § क्षप उपारम्भे । Vārtika.

‡ शिक्षेजिज्ञासायाम् Vārtika. ¶ अतिश्रुदृशिभ्यश्चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

§ समवप्रविभ्यः रयः । Pān. I. 3. 22. आडः प्रतिज्ञायामुपसंख्यानम् Vārtika.

प्रकाशनरेथयाख्ययोश्च । उदोनूर्ध्वकर्मणि । Pān. 1. 3. 23. 24. ईहायामेव । Vārtikas
उपान्मन्करणे । Pān. 1. 3. 25 उपोदेवपूजासङ्गतिकरणमिन्नकरणपथिविति वाच्यम् । वा
लिप्तायाम् Vārtikas, अकर्मकाच्च । Pān. I. 3. 26.

संतिष्ठते (Mnd. 1. 36.) 'fearing an outrage does not abide by one who is mild', see Mṛch. I. 36. (In the sense of standing still, &c. it is used in the Par. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोदयाभ्यां परिवर्तमानः । Hariv.); क्षणमप्यवतिष्ठते भस्मन् (जन्तुः) 'if a being remains breathing though only for a moment'; अनीत्वा पङ्कतां धूलिमुदकं नावतिष्ठते । Sis. II. 34. प्रतिष्ठते See Ragh. IV. 6.; Kum. III. 22. वितिष्ठते; पदैर्धुवं व्याप्य वितिष्ठमानं Sis. IV. 4.; with आ it is Atm. in the sense of 'laying down a proposition, asserting solemnly.' शब्दं नित्यं आतिष्ठते 'Affirms that sound is eternal;' जलं विषं वा तव कारणादास्थास्ये (Mah. Bhā.) 'for thy sake I will drink water or poison;' in the sense of 'observing' it takes the Par. when used transitively; विधिमातिष्ठति 'observes the vow.' स्था is Atm. by itself in the sense of 'disclosing one's intention or abiding by'; गोपी कृष्णाय तिष्ठते, आशयं प्रकाशयति इत्यर्थः । संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः Kir. III. 14; 'who, when in doubt, takes recourse to Karna and others (as the deciders of the matter in land)'. With उद् it is Atm. except in the sense of 'getting up or getting by right'; मुक्तावुतिष्ठते 'earnestly thinks of (aspires to) absolution;' (See Kir. XI 13. and Sis. XIV. 17.); but पीडादुतिष्ठति; ग्रामाच्छतमुतिष्ठति 'a hundred is yielded to him by a village (as tax, &c.)'. With उप it is Atm. in the sense of:— (1) worshipping with the recital of holy texts; आग्नेय्याग्नीध्रमुपतिष्ठते 'worships the A'gnidhra fire with the recital of Vedic texts'; ये सूर्यमुपतिष्ठन्ते मन्त्रैः Bh. VIII. 13; but भर्तारमुपतिष्ठति यौवनेन (or पतिमुपतिष्ठति नारी Vop.) where the meaning is 'to approach for intercourse; to serve;' See Bhatt. V 68.; (2) 'waiting upon, worshipping (a divine being)' आदित्यमुपतिष्ठते; (the Atm. use of the root in ' स्तुत्यं स्तुतिभिरर्ध्याभिरुपतस्थे सरस्वती' Rag. IV. 6. is to be explained, thinks Bhaṭṭoji Dikshita, by the fact that the king is considered to be a divine being); (3) 'uniting or joining; गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते; (4) 'forming friendship with' रथिकानुपतिष्ठते, मित्रीकरोतीत्यर्थः (Sid. Kau.); and (5) 'to lead to' पन्थाः सुधर्म उपतिष्ठते 'this way leads to Srughna'. When a desire to get something is implied स्था with उप takes either Pada; भिक्षुकः प्रभुमुपतिष्ठति ते

'a beggar waits on a lord (with the desire of getting something). When it is used intrasitively it takes the Atm.; भोजनकाल उप-
तिष्ठते ' comes at the dinner time.'

स्मृ—is Atm. in the Desiderative; सुस्मृषते.

सु—is Par. in the causal; सावयति.

स्वृ—with सम् and आ is Atm; संस्वरते ' roars so as to terrify'
हृतं संस्वरिषीष्टास्त्वं Bhatt. IX. 28; आस्वरते ' utters a loud sound.'

हृन्—with आ when used intransitively or when it has a limb
of the body of the agent for its object is Atm.; आहते kills or
dashes down; स्वशिर आहते ' strikes his own head; but परस्य
शिर आहन्ति (Sid. Kau.).

हृ—with अनु is Atm. in the senses of ' following the habits
of, acquiring the natural quality of; पैतृकमथा अनुहरन्ते ' horses al-
ways follow the gait of their progenitors; so मातरं गावः अनुहरन्ते;
in the sense of 'acquiring a new quality by imitation' it takes the
Par. पितरमनुहरति ' imitates his father.'

ह्वे—‡ preceded by उप, नि, वि, and सम् and used intransitively
is Atm. उप—नि—वि—सं—ह्वयते; with आ it is Atm. in the sense
of ' challenging'; कृष्णश्चाणूरमाह्वयते ' Krishna challenges Chánura to
battle;' आह्वत चेदिराम्पुरारिं Sis. XXI. 1; but पुत्रमाह्वयति.

The following *Kārikas*, extracted from the A'khyā'tachandrikā
are subjoined here, with some alterations here and there, as a help
to the student in remembering much of what is given in the pre-
sent chapter.

आत्मनेपदपरस्मैपदविवेकवर्गः ॥

भावे कर्मणि सर्वस्माद्धातोः स्यादात्मनेपदम् ॥

दिङ्प्रत्यस्तथानुदात्तेभ्यो भूयते प्यायते तु दिक् ॥ १ ॥

* आङो यमहनः । Pân. I. 3. 28. कथं तर्हि आज्ञे विषमविलोचनस्य वक्षः
इति भारविः । अहध्वं मा रघूत्तममिति भट्टिश्व । प्रमाद एवायमिति भागवृत्तिः ।
प्राप्येत्यधाहारो वा । Sid. Kau. † हरतेर्गतिताच्छेद्ये Vārtika.

‡ निसमुपविभ्यो हः । स्पर्धायामाङः Pân. 1. 3. 30, 31.

- क्रियाव्यातिहतौ तद्व्यतिस्ते व्यतिषिञ्चते ॥
 शब्दार्थहस्प्रकाराहगातिहिसार्थकान्न तत् ॥ २ ॥
 व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येवं हन्तीत्यमूर्दिशः ॥
 नात्र संप्रवदन्ते संप्रहरन्ते निषेधनम् ॥ ३ ॥
 द्विरुक्तान्यतरेतरोपपदान्नात्मनेपदम् ॥
 अन्योन्यस्य व्यतिलुनन्त्येषा दिङ् निपराद्विशेः ॥ ४ ॥
 परिव्यवेभ्यः क्रीणातेर्जयतेर्विपरापरात् ॥
 आडो दौङ्गविकासस्वास्यप्रसारणयोर्न हि ॥ ५ ॥
 गमेः क्षमायां णेराङि नुपृच्छयोः क्रीडतेरनोः ॥
 पर्याङ्भ्यां च समोऽकूजे जिज्ञासायां शकेः सनः ॥ ६ ॥
 अपस्किरतेर्हरतेर्गतताच्छीत्य आशिषि ॥
 नाथेः शपेस्तु शपथे स्थो निर्णीतौ प्रकाशने ॥ ७ ॥
 प्रतिज्ञायां चावसंविप्रादुदोऽनूर्ध्वचेष्टने ॥
 देवार्चासंगकरणमैत्रीषु पथि कर्तृके ॥ ८ ॥
 धात्वर्थे मन्त्रकरणेऽकर्मके चोपपूर्वकात् ॥
 वा लिप्सायां समः प्रच्छिगमृच्छिस्त्रुवेत्तितः ॥ ९ ॥
 दशोर्तेश्चाकर्मकेभ्य आङ् पूर्वाभ्यां यमेर्हनः ॥
 उद्विभ्यां तपतेः स्वाङ्गकर्मकेभ्योप्यथास्यतेः ॥ १० ॥
 ऊहेर्वा सोपसर्गाभ्यां हः संनिव्युपपूर्वकात् ॥
 आङ्स्तु स्पर्धतेः सूचनावक्षेपणसवने ॥ ११ ॥
 प्रतियत्नप्रकथनोपयोगे साहसे कृञः ॥
 अधेः प्रहसने वेस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ १२ ॥
 पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सञ्जने च भृतौ व्यये ॥
 नियो विगणने कतृस्थे तु चामूर्तकर्माण ॥ १३ ॥
 वृत्त्युत्साहस्फीततासु क्रमेस्तद्वत्परोपयोः ॥
 ज्योतिरुद्रमने त्वाडो वेः पादविहतार्थकात् ॥ १४ ॥
 आरम्भणेत्ये प्रोपाभ्यां विभाषानुपसर्गकात् ॥
 अपहवेऽकर्मकाच्च शोऽनाध्याने समः प्रतेः ॥ १५ ॥

यन्तोपसान्त्वनज्ञानभासनेषूपमन्त्रणे ॥

विमना चापि वदतेः समनुभ्यां त्वकर्मकात् ॥ १६ ॥

ज्यक्तवाचा सहोक्तौ च विप्रलापे विभाषया ॥

प्रऽत्रात्समः प्रतिज्ञाने चरेरुदि सकर्मकात् ॥ १७ ॥

समस्तृतीयायुक्तास्वीकरणे तूपयच्छतेः ॥

तृताया चेच्चतुर्थ्यर्थे दाणः शिति शदेर्मृडः ॥ १८ ॥

लिङ्गुल्लोश्च कृञः प्राग्वदामो यस्तु प्रयुज्यते ॥

सन श्रुस्मृदृशिज्ञाभ्यो नानोज्ञो नाङ् प्रतेः श्रुवः ॥ १९ ॥

अयज्ञभात्रषु युजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ॥

समः क्षणौतेरनवने भुनक्तेरथ णेरणौ ॥ २० ॥

यत्कर्म णौ स कर्ता चेद्भवेदाध्यानवर्जिते ॥

यथा रोहयते हस्ती स्वयं दर्शयते नृपः ॥ २१ ॥

भीष्म्याः प्रयोजकाद्भ्रूतिस्मययोर्वञ्चतेर्गृधेः ॥

प्रलम्भने लियः पूजान्यक्कृत्योर्वञ्चनेपि च ॥ २२ ॥

मिथ्याशब्दोपपदतः पौनः पुन्ये कृञो णिवः ॥

फले च कर्त्रभिप्राये स्वरितेतो जितो णिवः ॥ २३ ॥

पचते कुस्ते ब्रूते घटं कारयते तथा ॥

अपाद्वदः समाङ्गुद्रयो यमेरग्रन्थगोचरे ॥ २४ ॥

ज्ञश्चोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ तु वा ॥

॥ इति आन्मनेपदाधिकारः ॥

॥ अथ परस्मैपदाधिकारः ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्कृञोऽप्यनुपरापरात् ॥ २५ ॥

क्षिपोऽभिप्रत्यतिभ्यः प्राद्वहेर्मृषिवहोः परेः ॥

व्याङ्परिभ्यो रम उपाद्विभाषा चेदकर्मकः ॥ २६ ॥

आहारचलनार्थाणेरण्यन्ते यद्यकर्मकः ॥

चित्तवन्कनृको यद्वत्तोषयत्येष पार्थिवः ॥ २७ ॥

प्रुद्रस्रुजन्युधबुधेह्नशिभ्यश्च णिचोय न ॥

दम्यायमायसपरिमुहो न रुचिवद्वसः ॥ २८ ॥

नृतिधेट्पिषतिभ्यश्च क्यषन्ताच्च विभाषया ॥

वा युतादेर्लुङिचृद्भ्यः स्यसनोर्लुङि कल्पतेः ॥ २९ ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्तथा शिष्टप्रयोगतः ॥

CHAPTER XIV.

VERBAL DERIVATIVES

OR

PRIMARY NOMINAL BASES

Derived by means of the Kṛt Affixes.

§ 665. The Kṛt affixes (Vide § 337) are added to roots, or to their modified forms, to form nouns, adjectives, and indeclinables; *e. g.* कृ-कार, कर्तृ, करण, कुर्वत्, कर्त्तव्यत्, चकृवस्, कृत्वा, कर्तुम् &c. These are called Kṛdantas or Primary Nominal Bases as distinguished from the Secondary Derivatives formed with the Taddhita affixes.

§ 666. There is a peculiar class of Kṛt. or primary affixes technically designated by Sanskrit grammarians as *Unādi* or those beginning with the affix उण् *i. e.* the affix उ with the mute or indicatory letter ण्, so called from the words कारु, वारु, &c. in the first Sūtra being derived with this affix. These Unādi affixes form primary nouns, like other Kṛt affixes, from verbal roots, but are classed separately because their application is limited, and because the nouns derived by their means are either formed irregularly, or the connection between their senses and the meanings of roots from which they are supposed to be derived is not so clearly discernible as in the case of other primary derivatives; *e. g.* अदधुते अध्वानं व्याप्नोतीति वा अधः 'a horse' which is derived either from अग् 'to pervade, or from अध्वन् 'a road,' and आर् with वि, &c.; कारु 'an artisan' from कृ 'to do,' &c.

SECTION I.

PARTICIPLES (Declinable and Indeclinable).

1. Participles (Declinable).

(a) Participles of the Present Tense.

§ 667. The participle of the present Parasm. is formed by the addition of the affix अत् to that form of a root, primitive or derivative, which it assumes before the third person plural termination of the Present Tense. If the base end in अ, the अ is dropped, *e. g.*

भू (1 cl.)—भव् + अन्ति Pre. 3rd pl. भव् + अत् = भवत् Ptc. being.

स्था (1 cl.)—तिष्ठ् + अन्ति ,, तिष्ठ् + अत् = तिष्ठत् ,, standing

द्विष् (2 cl.)—द्विष् + अन्ति ,, द्विष् + अत् = द्विषत् ,, hating.
similarly from.

अद् (2 cl.) अदत् eating.

या (2 cl.) यात् going.

हु (3 cl.) जुहुव् sacrificing.

दिक् (4 cl.) दीव्यत् playing.

सु (5 cl.) सुन्वत् extracting.

तुद् (6 cl.) तुदत् giving pain.

बोधय् cau. of बुध्, बोधयत् 'causing to know.'

बुबोधिष् desid. of बुध्, बुबोधिषत् 'desiring to know.'

दित्स् desid. of दा, दित्सति desiring to give.'

चेद्विप् freq. of द्विष्, चेद्विषत् 'throwing again and again.'

&c.

&c.

&c.

&c.

&c.

(a) The term. अत् is optionally changed to वस् when added to the root विद्; विद्वत् or विद्वस् 'knowing.'

(b) The affix अत् when added to द्विष् and सु 'to extract Soma juice in a sacrifice' has the sense of an agent; as द्विषत् *m.* 'an enemy.' यज्ञे सर्वे सुन्वन्तः 'all are the extractors of Soma juice in a sacrifice.'

(c) When affixed to अर्ह् it has the sense of 'fitness, respect,' अर्हत् 'one deserving respect, respectable.'

(d) इ 2 P. and घृ can. take the affix अन् when the idea of difficulty is not present; अवीयत् 'studying without experiencing any difficulty;' धारयत् 'holding or bearing with ease;' but कृच्छ्रेण अवीते, कृच्छ्रेण धारयति.

§ 668. The declension of the Participles in अन् has been treated of in § 116.

✓ § 669. The participle of the Present. Atm. is formed by adding आन to the root which undergoes the same changes before it, as before the termination अते or अन्ते of the 3rd pl. pre.; आन is changed to मान, in the case of roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and all derived roots, or rather when the base ends in अ, before which the अ of the base remains unchanged; e. g. एष् (1. cl.) एषमान 'growing;' वम् (1 cl.) वन्दमान 'saluting;' शी (2. cl.) शयान 'lying down;' द्विष् (2. cl.) द्विषाण; हन् with आ (2. cl.) आह्वान 'killing;' धा (3. cl.) दधान 'holding;' हृ (3. cl.) जुह्वान; दिव् (4. cl.) दीव्यमान 'playing;' सु (5. cl.) सुन्वान extracting; तुद् (6. cl.) तुदमान 'giving pain;' रुष् (7. cl.) रुन्धान 'obstructing;' कृ (8. cl.) कुर्वाण 'doing;' तन् (8. cl.) तन्वान 'stretching;' क्री (9. cl.) क्रीणान 'buying;' चुर (10. cl.) चोरयमाण 'stealing,' &c. बुद् (1. cl.)—can. बोधयति—बोधयमान 'causing to know;'—desiderative बुबोधिषति—बुबोधिषमाण 'being desirous to know,' &c.

§ 670. (a) The आ of आन is changed to ई in the case of the root आस् (2. cl.) 'to sit;' Pre. Ptc. आसीन.

(b) आन added to the roots पू and यज् forms nouns; e. g. पवमान: 'that which purifies, hence, the wind' (cf. Rag. VIII. 9.); also, 'one of the sacred fires,' यजमान: 'one who sacrifices.'

✓ § 671. * The termination आन may be added to any root

* ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानश् । Pān. III. 2. 126.

in the sense of 'in the habit of' or to show a particular standard of age, or capacity to do a thing; e. g. भोगं भुञ्जानः 'one habituated to enjoy pleasures;' कवचं विभ्राणः of a sufficient age i. e. young enough, to bear armour; शत्रुं निघ्नानः 'able to kill the enemy,' &c.

✓ § 672 The participle of the Pre. Passive is formed by adding मान to the Passive base in य; e. g. बुध्यमान 'who or what is known,' अयमान 'what is eaten,' दीयमान 'who or what is given,' चीयमान 'who or what is gathered,' क्रियमाण 'what is done,' कृ-कीर्यमाण 'what is scattered,' चोर्यमाण 'who or what is stolen,' वृष्-वृष्ण. Pass. बोध्यमान 'who or what is caused to know,' Des. बुबोविष्यमाण 'who or what is desired to know,' &c.

§ 673. The participles formed according to § 669 are declined like nouns ending in अ *m. f.* and *n.*

(b) Participles of the Perfect.

§ 674. The terminations of the Perf. and the Past participles are weak, and therefore the radical vowel does not take its Gun substitute before these. The penultimate nasal is generally dropped (see § 584).

§ 675. The participle of the Perf. Par. and Atm. is formed by adding वस् and आन generally to that form of the root which it assumes before the termination of the 3rd per. plural. If this form consists of one syllable only or when the root ends in आ, वस् has the intermediate इ added to it. इ is optionally prefixed to वस् in the case of the roots गम्, हन्, कृष्, विष् and विद् (6 cl.) जन् and खन् and गम् and हन् when they do not take इ, form this participle from that base which they would assume before the 2nd per sing. termination Par.; e. g.

PARASMAIPADA.

Root	Perf. Base (3rd pl.)	Perf. Pto.
इ to go	ईय	ईयिवस् who or what went
ऊ ,,	आर	आरिवस् ,,

Roots Perf. Base (3rd pl.).

नी to carry निनी

पच् to cook पेच्

वच् to speak ऊच्

यज् to sacrifice ईज्

भञ्ज् to break बभञ्ज्

अस् to throw आस्

स्तु to praise तुष्टु

कृ to do चकृ

भिद् to split विभिद्

दा to give दद्

घस् to eat जक्ष्

दृश् to see दृदृश्

विद् to know, &c. विविद्

विश् to enter विविश्

ददृशिवस्

or ददृधस्

विविद्वस्

or विविदिवस्

विविशिवस्

or विविश्वस्

Perf. ptc.

निनिवस् wha or what
carried.

पेचिवस् „ cooked.

ऊचिवस् „ spoke.

ईजिवस् „ sacrificed

बभञ्ज्वस् „ broke.

आसिवस् „ threw.

तुष्टुवस् „ praised.

चकृवस् „ did.

विभिद्वस् „ split.

ददिवस् „ gave &c.

जक्षिवस् „ ate.

or ददृधस् „ saw.

or विविदिवस् „ knew, &c.

or विविश्वस् „ entered.

जन् has जजन्वस्, खन्-चखन्वस्, गम्-जग्मिवस् or जगन्वस्. and
हन्—जजिवस् or जघन्वस्.

(1) In the case of roots beginning with अ, न् is not inserted as it
is in the Perfect; अञ्ज्-आजिवस्.

(a) For the declension of these participles see § 124.

ATMANEPADA.

नी to carry

दा to give

पच् to cook

यज् to sacrifice

कृ to do

वच् to speak

स्तु to praise

श्रु to hear

&c.

निनी

दद्

पेच्

ईज्

चकृ

ऊच्

तुष्टु

शुश्रु

&c.

निन्यान्

दद्यान्

पेक्षान्

ईजान्

चक्राण्

ऊचान्

तुष्टवान्

शुश्रुवाण्

&c.

(b) These are declined like nouns ending in अ m. f. n.

§ 676. Roots ending in कृ (कृ and कृ included) form their Perf. Par. irregularly; वस् is added to the root, which then undergoes the changes mentioned in § 394, and is finally reduplicated; when a root is Atm. it is first reduplicated and आन afterwards added, the final कृ changing as before; e. g. कृ + वस् = कर्त्तवस्, by reduplication चिकीर्त्तवस्; कृ—by reduplication चकृ + आन = चकिराण; similarly कृ—तितोर्वस्; तातिराण; गृ—शिशोर्वस्, शशिराण; पृ—पुपूर्वस्, पुपुराण, &c.

§ 677. The Perfect participle is not frequently used. The only participles that are most commonly to be met with are those formed from the roots सद्, वस्, स्था and श्रु.

§ 678. The participles of the Periphrastic Perfect Par. and Atm. are formed by the addition of the Perf. Participial forms of the auxiliary verbs कृ, अस् or भू to the base in आप्; e. g. दयामासि वस्, उन्वाचभूवस्, गण—गणयामासिवस्, गणयाचभूवस्, &c.

✓(c) Past Passive Participles.

§ 679. The Past Passive Participle is formed by the addition of the affix त to the root; e. g. स्ना-स्नात 'bathed,' जि-जित 'conquered,' नी-नीत 'carried,' श्रु-श्रुत 'heard,' भू-भूत 'become,' ह-हृत 'taken away,' त्यज्-त्यक्त 'abandoned,' चिन्-चित्त 'thought or meditated upon,' &c.

§ 680. Roots capable of taking Samprasāraṇa take it before the affix त.

§ 681. The affix त is weak:—

Exceptions:—

(a) The roots शी, सिद् 1 cl., मिद्, क्षिद्, घृष् and मृष् admit of the Guṇa change before त when इ is prefixed to it; पू 1. A also does the same when it takes इ (see § 686 b).

(b) Such of the roots of the 1st class as have ङ for their penultimate change their vowel to Guṇa optionally, when the affix त is added with the intermediate इ, and the P. P. Participle is used impersonally, or when it conveys the sense of beginning to perform the action or undergoing the condition expressed by the root
 छुद् 'to delight' छुदित, but 'to begin to delight' प्रमुदित or प्रमोदितः
 प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना; प्रमुदितः or प्रमोदितः साधुः; similarly, पुद्-
 प्रयुतित or प्रयोतित &c.

§ 682. The penultimate radical nasal is generally dropped.
 (See § 674).

§ 683. The augment इ is prefixed to this त in the case of certain roots, optionally in the case of some and not at all in the case of others.

✓ § 684. As a general rule, all roots ending in a vowel, and such as take the इ optionally before any termination, and Anit roots ending in consonants generally, do not take इ; the rules of Sandhi given in the forgoing chapters that are applicable in particular cases ought to be observed:—

Roots. P. P. Ptc.

पा—पात protected.

भि—भित resorted to.

वी—वीत carried.

श्रु—श्रुत heard.

भू—भूत become

कृ—कृत done.

ऊर्णु—ऊर्णुत covered.

वे—वत woven

व्री—वीत covered

ह्री—हृत called, &c.

Roots.

P. P. Ptc.

त्यज्—त्यक्त abandoned.

वस्त्—वष्ट fried.

यज्—इष्ट sacrificed.

बुद्—बुद्ध awakened.

व्यध्—विद्ध pierced.

स्वप्—सुप्त slept.

लभ्—लब्ध obtained.

बन्ध्—बद्ध bound

दृश्—दृष्ट seen

कुश्—कुट्ट cried out, &c.

* हे substitutes क for its व.

Roots.	P. P. Ptc.
वच्—उक्त	spoken
गुह्—गूढ	concealed
मृज्—मृष्ट	wiped off, &c.
सिध्—सिद्ध	accomplished, &c.
तृप्—तृप्त	satisfied
नश्—नष्ट	perished, &c.
वृध्—वृद्ध	grown
वृत्—वृत्त	happened, completed, &c.
शक्—शक्त	able
सिञ्च—सिक्त	sprinkled
प्रच्छ्—पृष्ट	asked

Exceptions:—

(a) शी, जागृ स्था and हरिद्रा take इ; the final vowel of the first two takes Guna substitute, and the last two drop their final; क्षयित, जागरित, स्थित, हरिद्रित.

(b) पत् takes इ though it admits of इ optionally in the Desiderative; पतित.

(c) The Anit roots वन् and क्षुब् admit इ before त and स्वा, उचित, क्षुचित.

§ 685. Set roots (subject to § 684), and all derived roots admit of इ; roots of the Tenth Class and causals reject their final अय, Par. Frequentatives their final अ, and Atm. Frequentatives their य:—

Roots.	P. P. Ptc.
शङ्क्—शङ्कित	'suspected'.
वद्—उदित	'spoken'.

Roots.	P. P. Ptc.
दंश्—दष्ट	bitten
दिष्—दिष्ट	hated, &c.
शास्—सिष्ट	governed
वद्—दग्ध	burnt
वह्—ऊढ	borne
सह्—सोढ	endured
ध्वंस्—ध्वस्त	destroyed.
लिह्—लीढ	licked
मृद्—मृग्ध or मूढ	fainted
नह्—नद्ध	bound
संम्—सस्त	dropped.

Roots. P. P. Ptc.

कथ्—कथित	'told,
प्रथ्—प्रथित	'spread'.

† Vide § 437.

Roots. P. P. Ptc.

एध्—एधित 'increased'.

कम्प्—कम्पित 'shaken.'

धृप्—धृषित 'stolen, deceived.'

ग्रह्—ग्रहीत 'taken.'

Roots. P. P. Ptc.

बोधय् can. Base of बुध्, बोधित
'made to know.'

चिकीर्ष् des. b. of कृ, चिकीर्षित
'desired to do.'

बोबुध्य् Atm. Fre. Base of बुध्,
बोबुधित 'frequently known.'

बोधूय्—Par. Fre. Base of भू,
बोधूयित.

Exceptions:—इन्ध्, क्रध्, 'to go, to kill,' &c. चित् 'to know, to observe,' &c., जुष्, व्रम्, दीप्, मद्, and यत्; इद्, ऋट्, चित्, जुट्, व्रस्त, गीत्, मत्, यत्.

N. B. There are many Set roots which reject the intermediate इ; but as some of them form their P. P. participle in न and others irregularly, they will be given in their proper places.

§ 686. The following roots insert इ optionally:—

(a) दम्, शम्, पुर, दम्, स्पृश्, छृ, जप्, रुप्, अम्, घृष् with लभ्, स्वन् with आ, and हृष् 4. 1. Par. when used with लोमन् 'the hair,' or when it means 'to be surprised or disappointed:' दान्त दमित; (see § 696. a.); शान्त, शमित: पूर्ण (see § 688), पूरित; दस्त 'wasted, perished,' दासित; स्पष्ट स्पशित; छन्न, छादित; जप्त, जपित; रुष्ट, रुषित; आन्त (See § 696 a). अमित: सद्गुष्ट सद्गुषित; आस्वान्त, आस्वानित; हृष्ट—हृषित—लोमन् 'horripilated with joy,' हृष्टो हृषितो मैत्र: विस्मित: प्रतिहतो वा.

(b) क्षिश् and पू take इ optionally before त्त and त्वा; क्षिष्ट, क्षिशित; पूत, पवित.

(c) The following roots admit of इ optionally before त्त when the P. P. Participle is used impersonally, or conveys the sense of beginning to perform the action or to undergo the state expressed by the root; तृष्, त्वर, धृष्, फल्, भिष्, मुचर्क्ष् स्विद् 1. 4. cl. स्फुर्क्ष् स्फुर्क्ष् क्षिद् and क्षिद् 1. 4. P. 1. A.; स्विद्—प्रस्वे-

दितः or प्रस्विन्नः चैत्रः 'Chaitra has begun to perspire,' प्रस्वेदितं or प्रस्विन्नमनेन 'he has perspired,' &c.; स्विद् 4. cl. has स्विदित also.

N. B. When the participle is not used in the sense given above these roots reject इः श्विङ्—श्विष्ण; 'perspired, sounded inarticulately,' &c.

§ 687. (a) अञ्ज् in the sense of 'to worship' takes इ; आञ्जितः 'worshipped,' but अक्तः 'gone'; with सम्-समवन, (समकनौ वकुनेः पादौ.)

(b) धृष् and शम् reject इ when they express the idea of immodesty or rudeness; धृष्टः 'rude,' विशस्तः 'ill-mannered,' but धर्वित over-powered, trifled with,' &c. विशसित 'tormented or ill-treated;

§ 688. न * is substituted for त when it immediately follows a final द् or इ; this final द् is also changed to न; भिद्—भित्त, गृ—शीर्णं तुर्व—तुर्ण (See § 698).

Exceptions:—

(a) भिद् has भित्त when it means 'a part, a portion;' भित्त in other senses.

(b) विद् 6. P. A. takes त in the sense of 'fit for enjoyment or famous;' वित्तं 'wealth, property,' वित्तः 'famous;' विन्न in other cases.

(c) मद्, पुर and मुच्छ्; मत्त, पूर्त 'filled' (also पूर्ण when it means the same as पू), मूर्त.

§ 689. Roots ending in आ * (ए, ऐ and ओ changeable to आ) and beginning with a conjunct consonant containing a semi-vowel, also substitute न for त; द्रा 'to run, to sleep,' द्राण; ग्लै 'to fade' ग्लान; स्त्ये-स्त्यान 'collected to a mass,' &c.

Exceptions:—ख्या 'to name,' &c., ध्यै to contemplate,' ध्ये and ह्ये; ख्यात, ध्यात, &c.

§ 690. * The roots given at § 414 and ज्या substitute न for त.

* रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः । संयोगादेरातोधातोर्न्यवतः । लाटिभ्यः ।

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
री to flow, to move	रीण	जृ to grow old	जीर्ण
ली to melt, &c.	लीन	हृ to tear	दीर्ण
वृही to go, to hold.	वृहीन	नृ to lead	नीर्ण
ग्री to go, to move	ग्रीन	पृ to fill, to gratify	पूर्ण
धू to shake.	धून	भृ to bear, to nourish	भूर्ण
पृ to destroy	पून	मृ to hurt, to kill	मूर्ण
क्षृ to cut	क्षून	वृ to choose	वूर्ण
ऋ to go	ईर्ण	शृ to tear asunder	शीर्ण
कृ to scatter	कीर्ण	स्तृ to scatter	स्तीर्ण
गृ to utter a sound, to praise, &c.	गीर्ण	ज्या to grow old	जीन

§ 691. हु and गु to sound indistinctly, substitute न for त and lengthen their vowels: दून 'gone,' गुन.

§ 692. The following roots substitute न for त :—

Roots.	P. P. Par.	Roots.	P. P. Par.
ही 4 A. to fly	हीन, उड्डिन	वै to dry, to be languid	वान
दृ to torment	दून	व्री 4 A. to move, to cover	व्रीण
धी 'to hold, to accomplish'	धीन	वि 1. P. to grow, to swell	श्वन
ली 4 A.	लीन	सृ 4. A. to bring forth, to produce	सून
मी 4 A. to give pain	मीन	भञ्ज् to break	भग्न
री " 'to perish'	रीन	भुज् 6. P.	भुग्न
' to waste '		मस्ज् 6. P.	मग्न
री " 'to hurt'	रीण	हज् " to break	हग्न
हा to go	हान	लज् 6. A.	लग्न
हा to abandon	हीन	लस्ज् 'to be ashamed'	"
विज्—	विग्न, उद्विग्न	स्कन्—with वि	विस्कन्न
मथ्—	मृक्कण	with परि	परिस्कन्न-ष्कण्ण
स्फुर्ज् 1. P.	स्फूर्ण	विद् 4. A.	विन्न

§ 693. (a) कृ* when it means 'to incur debt' substitutes न; कृण debt;' but कृत, gone.

(b) क्षि, when the P. P. Participle has an active sense, substitutes न and lengthens its इ; क्षीण 'reduced, emaciated;' but when a curse is implied, or pity expressed, the change is optional, क्षीणायुः or क्षितायुः भव *i. e.* 'die;' क्षीणः or क्षितः अयं तपस्वी 'oh, the poor ascetic has grown thin' but क्षितः कामो मया.

(c) † दिव् takes न when it does not mean 'to gamble'; द्यून् 'a sport in which nothing is staked.' but द्यूतं 'gambling'.

(d) † वा with निर takes न except when it has वात for its subject; निर्वाणोऽग्निः 'the fire is extinguished;' निर्वाणो मुनिः 'the sage is absolved; but निर्वातः वातः.

(e) श्यै takes न when the notion of touch is not present; संश्या-
नो दृश्विकः 'a scorpion contracted through cold;' when it means 'to be coagulated or cold' its य् takes संप्रसारण (ई); शीनं घृतं but शीतं उदकं (and not शीनं as the idea of touch is present here); also when preceded by प्रति; प्रनिशीनं घृतं, &c.; with अभि and अव the change is optional; अभिश्यानं or अभिशीनं घृतं, अवश्यानो or अवशीनो दृश्विकः; but समवश्यातः

§ 694 The roots बुद्, विद्, 6. A. उन्द्, त्रै, घ्रा and ह्री take न or त; वृत्र or वृत्त, वित्र or वित्त. घ्राण or घ्रात, घ्राण or घ्रात and ह्रीण as ह्रीत.

§ 695. प्याय् has पीन when it is used with 'one's own limbs;' पीनं मुखं and प्यान or पीन in other cases; as प्यानः or पीनः स्वेदः; when it is preceded by a preposition ई is not substituted for its vowel; प्रप्यानः; but when it is used with अन्धु or ऊधम् with the preposition आ, ई is necessarily substituted; आपीनः अन्धुः, आपीनं ऊधः.

* कृणमाधमण्ये । Pān. VIII. 2. 60. † दिवोऽविजिगीषायाम् । विर्वाणोऽवाते । Pān. VIII. 2. 49-50.

§ 696. (a) Roots ending in a nasal lengthen their penultimate vowel before a weak termination beginning with any consonant, except a nasal or a semivowel, or before the affix क्तिप्; शम्—शान्त, क्रम्—क्रान्त, &c.

(b) Anit roots ending in a nasal, the root वन् 1. P. and the eight roots of the 8th class तन् and others (see p. 354) drop their nasal before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
मन् 'to think, &c.'	मत	नम् 'to bow'	नत
हन् 'to strike,'	हत	यम् 'to restrain'	यत
रम् 'to sport;'	रत	वन् 1. P. 'to sound,	
गम् 'to go'	गत	to serve,' &c.	घत
तन्	तत	घृण 'to shine'	घृत
क्षण्	क्षत	तृण् 'to graze'	तृत
क्रण्	कृत	वन् 'to beg'	वत

§ 697. The roots खन्, जन् and सन् drop their nasal and at the same time lengthen their vowel; खात, जात, सात.

698. A radical व् preceding or following a vowel is sometimes changed to ऊ before त or न; when it is preceded by इ it is dropped; वरू—ऊर्ण, त्वरू—तूर्ण, तुर्वू—तूर्ण, सिवू—स्यूत, दिवू—यूत or द्यूत (See § 693, c.)

§ 699. The following roots (some forming their P. P. P. irregularly) reject इ in the limited sense attached to each:—

क्षुब्—क्षुब्ध 'a churning handle.'	विरेब्—विरिब्ध 'a note'.
स्वन्—स्वान्त 'the mind.'	फण्—फण्ट; 'a decoction easily prepared.' (अनायाससाध्यः
ध्वन्—ध्वान्त 'darkness.'	कषायविशेषः Sid. Kan.).
लग्—लग्न 'attached.'	
मेण्ड्—म्लिष्ट 'indistinct.'	वाद्—वाद 'much.'

In their usual senses they have धुभित, ध्वनित, उगित, म्लेच्छित, विरेभित, फणित and वाहित

§ 700. दा 'to give.' and दे, form their P. P. Ptc. as दत्त; the द् of दत्त is dropped after a preposition ending in a vowel; प्रत्त-अवत्त &c; in this latter case the preceding ह् or उ is lengthened; नीत्त, सूत्त, &c.; द् may optionally be retained also; प्रदत्त, अवदत्त, सुदत्त, * &c.

§ 701. The following roots form their P. P. Participles irregularly:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
अद् to eat.	जग्ध, अन्न	ज्यौ to instruct.	जीत
अर्द् with सम्,	समर्ण, न्यर्ण,	दो to cut.	दित
नि or वि	व्यर्ण	दृह } to be bulky or strong. दृढ	दृढित
with अभि in the sense		दृह } otherwise	दृढित
of 'being near.'	अभ्यर्ण	धा to put	हित
in other cases	अर्दित	धाव् to cleanse	धौत or धावित
ऊय् l. A. to weave	ऊत	धे to suck.	धीत
कष् to be diffi-	कष्ट, as कष्ट व्या-	पच् to cook.	पक्
cult or pain-	करणम् The	पा to drink.	पीत
ful.	study of gram-	पूय् to stink, to putrify	पूत
	mar is very diffi-	फल् to expand	फुल्ल
	cult; कष्टं वनं &c.;	मव् to bind.	मृत
	but कषितं सुवर्णम्	मा to measure.	मित
	'gold rubbed on	मे to barter	"
	the touch stone.'	मुच्छ् to faint	मूर्त or मूर्छित
कृश् to be lean.	कृश	लाय् with उव	उलाय 'convalescent.'
क्षीव् to be intoxicated.	क्षीव		
कनूय् to stink	कनत		
क्ष्माय् to shake	क्ष्मात		
क्षौ to be thin	क्षाम		
गै to sing.	गीत		
छा to split.	छात or छित		

ट(ृ)द् or ष्टं(ृ)द् परिवृद् a master with परि [परिवृट् (ृ) हित or परि ष्टं(ृ)हित &c. 'grown, increased'].

शो 'to sharpen,' शात or शित

* अवदत्तं विदत्तञ्च प्रदत्तञ्चादिकर्मणि । सुदत्तमनुदत्तञ्च निदत्तमिति चेभ्यते ॥

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
सिद् 'to go, to become dry.' सुत ह्लाद् 'to delight.' ह्रन्		स्त्यै with प्र	प्रस्तीत or प्रस्तीम 'sounded.'
आ to cook (also शृत 'boiled अप् cau. of आ) (when it quali- fies क्षीर or हविः) else आण. श्रपित.		स्ना with नि with नदी	निष्णात 'clever' नदीष्ण, skilful experinced, cle- ver.' (lit. one who knows the dangerous spots in a river); but निस्नात, नदीस्नात in other cases.
स्तम् with प्रति and नि	प्रतिस्तब्ध. निस्त ब्ध (here the स् is not changed to व्)		
स्फाय् 'to grow.'	स्फीत		

§ 701. (a) The roots स् and यञ् take the affix वत् like त in an active sense; सुन्वद् 'one who has extracted Soma juice' यज्वन् 'one who has offered a sacrifice;' अत् is added to जृ optionally in the same sense; जीर्ण or जरन् 'one who has become old' (also जीर्णवत्).

§ 703. The participles in त or न follow the Declension of nouns in अ.

The P. P. participles have not always a passive force:—

✓ § 704. The affix त added to roots having the sense of 'sitting or going, or eating' shows the place where the action takes place; इदं मुकुन्दस्य आसितं 'this is the place where Mukunda used to sit;' इदं यातं रमापते: 'this is the path by which the husband of Ramâ used to pass;' भुक्तं एतत् अनन्तस्य 'this is the place where Ananta took his food,' &c.

✓ § 705. The P. P. Participles of roots implying motion, of intransitive roots, and of the roots भिष्, गी, स्था, आस्, वस् 'to dwell' जन्, रुह्, and जृ 4. cl. have an active sense; गतोहं मद्रपुरम् 'I went to Madras;' म्लानो बालः 'the boy has become languid;' लक्ष्मीमाह्लियो हारिः Hari embraced Lakshmi; शेषमभिशयितः 'slept on S'esha,' वैकुण्ठ-

मविष्टितः 'dwelt in Vaikuntha;' शिवधुपासितः 'served Shiva;' ह-
रिदिनधुपोषितः 'observed a fast on the day sacred to Hari;' राममनुजातः
'was born after Râma;' गरुडमारुढः 'sat on Garuda;' विश्वमनुजीर्णः
grew old after the world.'

✓ § 706. P. P. Participles have sometimes the sense of neuter
abstract nouns; as जल्पितं 'speech,' शयितं 'sleep,' हसितं 'laughing;
similarly स्थितं, गतं, &c.; See Bhatt. VIII. 125.

✓ § 707. The P. P. Participles of roots meaning 'to think or to
wish,' 'to know,' 'to adore,' and of the roots हन्, भी, &c. have
the sense of the present Tense; राज्ञः मतः 'he is honoured by the
king,' सतां पूजितः &c. इदः अग्निः 'the fire is kindled;' so भीतः &c.

✓ (d) Past Active Participles.

§ 708. Past Active participles are derived from the P.
Passive Participles in त or न by adding to them the affix वत् ; e. g.

Roots	P. P. Ptc.	P. Ac. Ptc.
भू to be	भूत	भूतवत् one or that has been
कृ to do	कृत	कृतवत् ,, ,, done
कृ to scatter	कीर्ण	कीर्णवत् ,, ,, scattered
छिद् to cut,	छिन्न	छिन्नवत् ,, ,, cut
&c.	&c.	&c. &c.

✓ (e) Participles of the Future Tense.

§ 709. The Participle of the Simple Future, Active as well as
Passive, is formed from the third person singular form of the
Second Future of a root. The Parasm. Ptc. is formed simply by
dropping the final इ, and the Atm. and the Passive one by sub-
stituting मान for the final ते; e. g.

Participles.

Roots.	Par.	Atm.	Passive,
दा—	दास्यत्	दास्यमान	दास्यमान or दायिष्यमाण
भू—	भविष्यत्	भविष्यमाण	भविष्यमाण or भाविष्यमाण

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
चुर्—	चोरयिष्यत्	चोरयिष्यमाण	चोरयिष्यमाण or चोरिष्यमाण
गम्—	गमिष्यत्	संगमिष्यमाण	गमिष्यमाण
जि—	जेष्यत्	विजेष्यमाण	जेष्यमाण, जायिष्यमाण
कृ—	करिष्यत्	करिष्यमाण	करिष्यमाण, कारिष्यमाण
श्रु—	श्रोष्यत्	संश्रोष्यमाण	श्रोष्यमाण, श्राविष्यमाण
एध्—	A.	एधिष्यमाण	एधिष्यमाण
तुद्—	तोत्स्यत्	तोत्स्यमाण	तोत्स्यमाण

Similarly पिपठिष् Desi. Base of पठ्—पिपठिष्यत्, पिपठिष्यमाण, &c.
 बोभू Fre. B. of भू—बोभविष्यत्, बोभविष्यमाण, &c.

§ 710. These Participles are declined like words ending in **त्** and **अ**.

(f) Potential Participles (and Verbal Adjectives).

§ 711. The Potential Participle is formed by means of the affixes* तव्य, अनीय, य and rarely एलिम, added to a root or derivative verb. This is Passive when the verb is transitive and impersonal when the verb is intransitive. It is also used like an adjective when denoting fitness, &c.

(1) Participles in तव्य and अनीय.

§ 712. The affixes तव्य and अनीय are added to roots or derivative bases in the sense of 'must be, fit to be,' &c. Before these the ending vowel and the penultimate short of a root take their Guna substitute. Before तव्य Set roots take इ, Anit roots do not, and Wet roots take it optionally. Before अनीय penultimate क् is always changed to अर् and not to र् (as it sometimes does); e. g.

* तव्यत्त्वानीयरः । Pān. III. 1. 96. केलिम् उपसंख्यानम् Vārtika.

Roots.

P. Ptc.

दा—दातव्य, दानीय 'what must or ought to be given.'

चि—चेतव्य, चयनीय what must or ought to be searched into, &c.

नी—नेतव्य, नयनीय " " carried.

श्रु—श्रोतव्य, श्रवणीय " " heard.

भू—भूतव्य, भवनीय " " been

कृ—कर्तव्य, करणीय " " done.

ब्रू—बोधितव्य, बोधनीय " " known.

बोद्धव्य

मुच्—मोक्तव्य, मोचनीय " " released.

मृज् * मार्ष्टव्य, मार्जनीय " " wiped.

सृज्—स्रष्टव्य, सृजनीय " " created.

भस्ज्—भर्ष्टव्य, भर्जनीय " " fried.

भष्टव्य, भज्जनीय

भिद्—भेत्तव्य, भेदनीय " " split.

निन्द्—निन्दितव्य, निन्दनीय " " censured.

गुह्—गोढव्य, गृह्णीय " " concealed.

गृहितव्य†

§ 713. The final अय of roots of the tenth class and of cansals, the final अ of Atm. Fre. Bases, when the य is preceded by a vowel, and the whole य when it is preceded by a consonant, are dropped before अनीय. To Desiderative bases it is added without any change. *e. g.*

कथ्— कथनीय 'what must, or ought to be told.'

चुर— चोरणीय " " stolen.

बोधय Can. of बुध्—बोधनीय " " made to know.

बोबुध्य Atm.

Fre. Base of " बोबुधनीय " " known frequently.

* The कृ of मृज् is changed to आर् against § 712.

† The उ of गुह् is lengthened instead of being Gunated before a strong termination beginning with a vowel.

बोभूय— Atm. freq.

Base of भू— बोभूयनीय what must or ought to be frequently.

बुबोधिष् Desi. Base.

of बुभ्

बुबोधिषणीय ,, ,, desired to know.

(2) Participles in य (यत्, क्यप् and ण्यत्),

By means of यत् (य).

714. The affix य (यत्) † is added on to roots ending in a vowel in the sense of 'fit for, or fit to be, or ought to be' Before this य the radical vowel undergoes Guna substitute and final आ (ए ऐ and ओ changeable to आ) is changed to ए.

दा— देय what is fit or ought to be given.

धे— धेय ,, ,, sucked

गै— गेय ,, ,, sung.

छो— छेय ,, ,, cut.

चि— चेय ,, ,, collected.

नी— नेय ,, ,, led or carried.

§ 715. Roots having अ for their penultimate and ending in a consonant of the labial class take the affix य; शप् शप्य; लभ्— लभ्य रम्—रम्य, &c.

(a) When लभ् is preceded by आ, न् (changed to म्) is inserted between ल and भ्; आलभ्—आलभ्य 'what ought or is fit to be killed;' न् is also inserted when लभ् is preceded by उप if the meaning be 'to praise;' उपलभ्यः साधुः 'a Sādhu ought to be praised but उपलभ्यं धनं 'wealth ought to be acquired.'

§ 716. The roots तक् 'to laugh at,' शक् 'to kill,' चत् to look for, to ask,' यत् 'to strive,' जन्, शक् and सह take the affix य; तक्यं 'what is fit to be laughed at,' शक्यं 'what ought to be killed;' &c.

§ 717. The roots गद्, मद्, चर् and यर्, take the affix य when not preceded by a preposition; गद्—गय 'what ought to be spoken or

† अतो यत्। Pan. III, 1 97.

told;’ so मय, चय, यय, चृ with आ may take this affix, if it does not mean ‘a preceptor;’ in which case it takes the affix प्यत् (य) आचार्यो देशः ‘a country fit to be gone to;’ but आचार्यः ‘a preceptor.’

§ 718. The roots वद् implying reproach, पण् meaning ‘to transact business,’ and वृ 9. A†m. not denoting limit or restraint, take the suffix य; as अवयं पापं ‘sin is reprehensible or merits condemnation;’ but अतुयं (अन् + वद् + क्यप् *i. e.* य) गुरुनाम ‘the name of a preceptor ought not to be uttered (out of respect),’ पण्या गौः ‘a cow is saleable;’ but पाण्यः (पण् + प्यत् *i. e.* य) ब्राह्मणः ‘a Brāhmaṇa’ deserving praise;’ वयं ‘that can be chosen or sought after;’ as एतेन वर्यो कन्या ‘a hundred men (*i. e.* any one) can seek the hand of a girl;’ but वृत्या (वृ + क्यप् *i. e.* य) कन्या ‘to be married by a particular man.’

§ 719. The root वद् not denoting an instrument for carrying and कृ in the sense of ‘a master or a Vaishya’ take य; वयं a carriage or a vehicle; but वाण्य (वद् + प्यत्) ‘what can be borne;’ अयं ‘a master or a Vaishya;’ but आयं (कृ + यत्) ‘to be approached or adored.’

§ 720. सृ with उप in the sense of ‘being conceived’ takes the affix य; as उपसर्या गौः गर्भाधानार्थं वृषभेण उपगन्तुं योग्येत्यर्थः (Sid. Kau.) but उपसर्या (उपसृ + प्यत्) काशी प्राप्तव्या इत्यर्थः (Sd. Kau.).

§ 721. जु takes this affix with the negative particle prefixed to it and forms अजर्यं ‘what cannot grow old’ but this must qualify संगतं ‘friendship;’ Cf. तेन संगतमार्येण रामाजर्यं कुरु हुतम् । Bhatti VI. 53. In मृगैरजर्यं जरसोपहिष्टमदेहवन्धाय पुनर्बन्ध । Rāg. XVIII. 7, the word संगत must be considered as understood. If it does not qualify संगत, it will take the affix नृ; as अजरिता कम्बलः.

§ 722. हन् takes the affix यत् optionally, before which वध् is substituted for it; हन् + य = वधय = ‘what ought to be killed;’ it optionally takes प्यत्, in which case घात् is substituted for it; घात्यः,

By means of the affix क्यप् (य).

§ 723 The roots इ 1. 2. P. ‘to go,’ स्तु, शास, वृ 5. P. A. वृ,

जुष्, and roots having ऋ short for their penultimate, except कृष्, and चृत्, take the affix क्यप् (य) in the same sense as यत्. When a root ends in a short vowel, त् is inserted between the final vowel and the affix य; e. g. इ-इत्य 'worthy of being approached;' स्तुत्य 'deserving praise,' शास्-शिष्य 'fit to be instructed;' वृत्-वृत्य: वृ-आवृत्य, जुष्-जुष्य 'worthy of being served;' वृत्-वृत्य; वृद्-वृध्य 'fit to be increased as wealth, &c.'; but कल्प्य (कृष् + यत्) 'able,' चृत्-चर्त्य (चृत् + ण्यत्) 'that ought to be teased or hurt'.

724. According to Vāmana, the roots शंस्, दुद् and गुद् take this affix optionally; शंस्-शस्य 'praiseworthy;' दुद्-दुष्य, गुद्-गुष्य; optionally they take the affix ण्यत् (to be given hereafter); शंस्य, दोष्य, गोष्य.

§ 725. मृज् also takes this affix optionally; मृज्य; 'what is fit or ought to be cleansed; optionally it takes ण्यत् before which the final ज् is changed to ग्; मार्ग्य.

§ 726. (a) भू when it has a Subanta prefixed to it and is without a preposition takes the affix क्यप् impersonally; ब्रह्मणो भावः ब्रह्मभूयं 'identity with Brāhman.' When no Subanta is used prepositionally with it, it takes the affix यत्; भव्य or प्रभव्य.

(a) वद् under similar circumstances takes either क्यप् or ण्यत् in a passive sense or impersonally; ब्रह्मोयं or ब्रह्मवयं 'expounding the Veda' (ब्रह्म वेदः तस्य वदनं Sid. Kau.).

§ 727. खन् takes this affix, but drops its न् and adds ई to its penultimate vowel; खन् + य = ख + य = ख + ई + य = खेय 'what is fit or ought to be dug or excavated.'

728. भृ 1 cl. takes this affix when the participle so derived does not form a name; भृत्या: 'those who ought to be nourished or maintained, hence servants.' &c.; but (भार्या: भृ + ण्यत्) 'a class of Kshatrijas;' when सम् precedes भृ, क्यप् and ण्यत् are added optionally संभृत्या: or संभार्या:.

N. B. The word **भार्या** meaning 'a wife' ought to be derived from **भृ** of the 3rd class and affix **प्यन्**.

§ 729. *The following seven words are irregularly formed with the affix **क्यप्** in the sense given in each case:—**राजसूयः** (**राजन्** + **सृ** + **क्यप्**) **राजा** सोतव्यः अभिषवद्वारा निष्पादयितव्यः । यद्वा कृतात्मकः सोमः राजा स सूयते कण्ठ्यते अत्र इत्यधिकरणे क्यप् । निपादनादीर्यः also **राजसूयम्**; **सूर्यः** (**सृ** + **क्यप्** or **सृ** 6. P. to incite, to impel + **क्यप्**) सरति आकाशे । कर्तरि क्यप्, निपातनादत्वं । यद्वा **ष** पेरणे तुदादिः । सुवति कर्मणि लोकं प्रेरयति । क्यपो रुद् । मृषोय 'falsehood' from **मृषा** + **वद्** + **क्यप्** रोचते इति रुच्यः; कुप्यं (any base metal) fr. **गुप्** + **क्यप्** । गुपेरादेः कुत्वं च संज्ञायाम् । सुवर्णरजतभिन्नं धनं कुप्यम् । Cf. Kir. I. 35. Manu. VII. 96. **गुप्** in other cases takes the affix **प्यत्**; गोप्यं 'what ought to be concealed.' कृष्टे स्वयमेव पच्यन्ते कृष्टपच्याः । कर्मकर्तरि । शुद्धे तु कर्मणि कृष्णपाक्याः । 'growing in cultivated ground;' न व्यथते अस्यद्यः 'not feeling pain.'

§ 730. (a) The following two words which are the names of two rivers are derived by means of this affix; भिनत्ति कूठं भिद्यः from **भिद्** + **क्यप्**; उज्झत्युदकं उज्झयः, उज्झ् + **क्यप्**; see Rag. XI. 8. In other cases these roots take the affix **तृ**: भेत्ता, उज्झिता.

(b) Similarly the words **पुष्यः** and **सिध्यः**, both the names of the constellation Pushya, are derived from **पुष्** and **सिध्** respectively with the affix **क्यप्**; पुष्यन्त्यस्मिन्नाः पुष्यः; सिध्यन्त्यस्मिन् सिध्यः.

§ 731. The roots **पू**, **नी** and **जि**, preceded by **वि**, take this affix, when they are connected with the words **मुञ्ज**, **कल्प** and **हल** respectively; विपूयो मुञ्जः. 'the Munja grass to be prepared for weaving into a rope' (**मुञ्जादिकरणाय शोभयितव्य इत्यर्थः** (Sid. Kau.); विनीयः कल्कः 'sin which ought to be destroyed.' **जिरयो**

* राजसूयसूर्यमृषोयरुच्यकुप्यकृष्टपच्याव्यध्याः Pān. III. 1. 114. Vide Sid. Kau. on the same.

† Cf. मित्रो जनान्यातयति मुत्तानो, &c. Rg. III. 59. 1.

हलि: 'The plough to be pulled with great force'; बलेन क्रष्टव्यः; in other cases these take the affix यत् ; विपत्य, विनेय, जेय.

§ 732. The following words are derived from the root ग्रह् with the affix क्यप्;—अवगृह्यं, प्रगृह्यं, पदं 'two technical terms in grammar'; गृह्यकाः 'birds restrained from free motion, such as parrots, &c.'; पञ्जरादिवन्धेन परतन्त्राकृता इत्यर्थः । Sid. Kan. ग्रामगृह्या सेना 'an army stationed outside a village', आर्यैर्गृह्यते आर्य-गृह्यः तत्पक्षाश्रित इत्यर्थः (Sid. Kan.) 'siding with the noble.' See Rag. II. 43.

§ 733. The roots कृ and वृ take both क्यप् and ण्यप्; कृत्य, कार्यः; वृष्यं, वर्यं 'what ought to be chosen, best,' &c.

§ 734. युज् in the sense of 'to be harnessed' takes the affix क्यप् and changes its final to ग्; युग्यः गौः 'a bull to be harnessed to the yoke;' in other senses it takes the affix ण्यप्, योज्य.

By means of the affix ण्यत्.

735. Roots ending in ऋ and those ending in a consonant take the affix ण्यत् (य) in the same sense as यत्. Before this affix the ending च् and ज् of a root are changed to क् and ग् respectively and the final vowel and the penultimate अ take Vṛddhi substitute any other penultimate vowel generally takes Guna.

कृ—कार्यं 'what ought to be done,' धृ—धार्यं 'what ought to be worn,' &c.; घट्—घाह्यं, दध्—दाह्यं 'what ought to be impelled,' &c.; वच्—वाक्यं 'what is arranged, a sentence, पच्—पाक्यं 'what is to be cooked,' मृज्—मार्ग्यं 'what is to be purified,' &c.

§ 736. The root वस् when preceded by अमा 'with' takes the affix ण्यत् before which the penultimate अ is optionally changed to Vṛddhi; अमा सह वसतोऽस्यां चन्द्राकौ अमावस्या or-वास्या 'the day on which the sun and the moon are with each other i. e. are in conjunction.

(a) मृज् when preceded by पाणि or the preposition समव takes the affix ण्यत्; as पाणिभ्यां मृज्यते पाणिसर्ग्या रज्जुः; similarly समवसर्ग्या.

§ 737. (a) The roots यञ्, याच्, रुच्, प्रवच्, त्यञ् and पच् do not change their च् or ज् to क् or ग् before ण्यत्; याज्यम्, याच्यम्; रोच्यम्, प्रवाच्यम् (ग्रन्थविशेषः), अर्च्य, त्याज्य, पाच्य.

(b) वच् does not change its च् to क् before ण्यत् when the meaning is 'what ought to be spoken out, speech'; वाच्यं; but वाक्यं 'a sentence.'

(c) वञ्च् when it means 'to go' does not change its च् to क् वञ्च्यम्; when it means 'to bend' the च् is changed to क्; वङ्क्यं काष्ठम्.

(d) युज् when it is preceded by प्र and नि takes the affix ण्यत् in the sense of 'what is possible or capable of', and does not change its ज् to ग्; प्रयोक्तुं शक्यः प्रयोज्यः नियोक्तुं शक्यः नियोज्यः भृत्यः।

(e) भुज् has भोज्यं meaning 'food,' and भोग्य 'what is fit to be enjoyed.'

§ 738. Roots ending in उ, short or long, take the affix ण्यत् in the sense of 'what ought to or must necessarily be done'; कृ-लाव्यं 'what must necessarily be cut off'; पाव्यं 'what must necessarily be purified'; सू with आ- आसाव्यं, यु 'to mix,' याव्य, &c.

(a) The roots वप्, रप्, लप्, भप्, and चम् also do the same; वाप्य 'what must necessarily be sown'; राप्यम्, what must be spoken of distinctly, लाप्यम्, भाप्यम्, चाप्यम्.

§ 739. The following words are irregularly derived by means of the affix ण्यत्; आनाय्यः 'what ought to be brought from the Gârhapatya i. e. the Dakshinâgni;' (fr. नी with आ) दक्षिणाग्निविशेष एवेदम् । स हि गार्हपत्यादानीयतेऽनित्यश्च सततमज्ज्वलनात् । Sid. Kan.; but आनेय in other cases; as 'a jar' प्रणाय्यः (fr. नी with प्र) चोरः प्रीत्यनर्ह इत्यर्थः (Sid. Kan.); 'disgusted with worldly pleasures' as, प्रणाय्योन्तेवासी विरक्त इत्यर्थः । but प्रणेय in other cases.

§ 740. मीयते अनेन इति पाय्यं 'a measure' (fr. मा); सम्यङ् नीयते होमार्थमग्निं प्रति इति सान्नाय्यं (from नी with सम्) हविर्विशेषः 'a kind of offering' (See Sis. XI. 41.); निचीयतेऽग्निन्धान्यादिकं निक्काय्यः

निवासः (fr. चि with नि); धीयते अनया समिदिति धाय्या ऋक् (fr. धा);
 कुण्डेन पीयते (अस्मिन् सोमः) कुण्डपाय्यः क्रतुः; संचीयतेसौ संचाय्यः
 (a sacrifice); परिचाय्यः, उपचाय्यः, समूहः (particular places for depo-
 siting the sacrificial fire); परिच्येयम्, उपच्येयम्, संवाह्यम् in other cases
 चीयते असौ चित्पः अग्निः; अग्नेः चयनं अग्निचित्या.

§ 741. The roots भू and गै take the affix यत्; वच् and स्था take
 अनीय; and जन्, घृ and पत् take प्यत्, in an active sense; भवतीति
 भव्यः (also भव्यमेन); गायतीति गेयः 'one who sings' (also गेयं
 साम अनेन): प्रवचनीयः 'one who speaks,' उपस्थानीयः 'one who stands
 by, जन्यः, श्रव्यः पात्यः.

(3) By means of केलिमर् (एलिम).

§ 742. A few transitive roots take the affix एलिम having the
 same force as the affix य; पचेलिम fr. पच्, 'fit to ripen or to be cook-
 ed;' as पचेलिमा माषाः; भिदेलिमाः (fr. भिद्) सरलाः 'the fur trees
 ought to be felled &c.

§ 743. The declension of these participles follows that of nouns
 ending in अ.

II. INDECLINABLE PARTICIPLES.

(a) Indeclinable Past Participles.

§ 744. The Indeclinable Past Participles are of the nature of
 gerunds. They fall under two heads:—(1) Those derived by affix-
 ing त्वा to the simple root; and (2) Those derived by means of
 यः affixed to the root compounded with prepositions or words used
 prepositionally; गम्—गत्वा 'having gone;' भू with अनु—अनुभूय
 'having experienced;' &c.

I. Indeclinable Participles formed with त्वा.

§ 745. The indeclinable Past Participle or gerund in त्वा is
 formed of all roots or derivative verbal bases to which no preposi-
 tion (nor a prepositional word) is prefixed. The affix त्वा is of the
 same nature as the त् of the Past Passive Participle; so that all

the changes that take place before त generally also take place before त्वा. In other words form the P. P. Ptc. of a root, separate the त or न from it, add त्वा instead, and this will be the form of the gerund in त्वा; *e. g.*—

Roots.	P. P. Ptc.	Ind. P. Pto
ज्ञा to know ✓	ज्ञात	ज्ञात्वा
दा to give ✓	दत्त	दत्त्वा
स्था to stand ✓	स्थित	स्थित्वा
हा to go	हान	हात्वा
हा to abandon ✓	हीन	हित्वा
धा to place ✓	हित	हित्वा
जि to conquer ✓	जित	जित्वा
पू to purify ✓	पवित or पूत	पवित्वा or पूत्वा
भू to be ✓	भूत	भूत्वा
कृ to do ✓	कृत	कृत्वा
तृ to cross ✓	तीर्ण	तीर्त्वा
पू to fill ✓	पूर्ण	पूर्त्वा
त्रै to protect ✓	त्रात	त्रात्वा
मुक्त to release ✓	मुक्त	मुक्त्वा
अद् to eat ✓	जग्ध	जग्ध्वा
छे to cut ✓	छात, छित	छात्वा, छित्वा
दृश् to see	दृष्ट	दृष्ट्वा
धृक्* to be hungry	धुधित	धुधित्वा, धोधित्वा
वस्* to dwell	उषित	उषित्वा
वच् to speak	उक्त	उक्त्वा
वह् to carry ✓	ऊढ	ऊढ्वा
यज् to sacrifice ✓	इष्ट	इष्ट्वा
वप् to sow ✓	उस	उसत्वा
बन्ध् to bind ✓	बद्ध	बद्ध्वा
बुध् to know ✓	बुद्ध	बुद्ध्वा
शाम् to rule	शिष्ट	शिष्ट्वा

* See § 634 (c); § 750.

§ 746. When the intermediate इ is inserted, the preceding vowel takes its Guna substitute; शि-शयित्वा, कु-कवित्वा; जागृ-जागरित्वा, &c.

(a) The roots तृष्, मृष्, कृष् and ऋत् take Guna optionally; तृषित्वा or तर्षित्वा, मृषित्वा or मर्षित्वा; कृषित्वा or कर्षित्वा; ऋत्-ऋतित्वा or अर्षित्वा.

(b) But the roots मृद्, मृद्, गुभ्, कुष्, मुष्, and क्लिग्, the roots mentioned at § 463 and विज् 7 cl. do not take Guna; मृद्-मृडित्वा 'having rejoiced'; मृद्-मृदित्वा, गुभ्-गुथित्वा 'having covered; कुषित्वा, मुषित्वा, क्लिग्-क्लिषित्वा or क्लिष्टा; कुद्-कुडित्वा, विज्-विजित्वा, &c.

§ 747. Wet roots, except व्रश् which takes इ necessarily, and स्ठ, स् and धू which reject इ, the five roots given under § 472 and the roots marked with an indicative उ* admit of इ optionally before त्वा c. g.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
मृज् to cleanse	मार्जित्वा, मृष्ट्वा
गाह् to enter	गाहित्वा, गाढ्वा

* The following are the more important of the roots marked with उ; अच् 1. P. A., अञ्च् 1. 10. P. A., अस् 4. P. ऋच्, कम् 5. P. 1. A. कुज्, कम्. 1. P. कृम् 4. P. क्षण् 8. P. A. क्षिण् 8 P. A. क्षिच् 1. 4. P. क्षीच् 1. P. क्षेद् 1. P. खन् 1. P. A. गृष् 4. P. दस् 1. A. धुच् 1. P. ग्लुच् 1. P. ग्लुञ्च् 1. P. धृग् 8. P. A. घृष् 1. P. चञ्च् 1. P. चम् 1. 5. P. छृद् 7. P. A. जम् 1. P. जम् 4. P. 10. P. A. तञ्च् 1. P. तन् 8. P. A. 1. P. A. 10 P. तृण् 8. P. A. दम्भ् 5. P. दम् 4. P. दिच् 4. P. 10. A. धाच् 1. P. A. ध्वंस् 1. A. वृष् 1. P. लुष् 1. P. वस् 4. P. भृश् 4. P. भ्रम् 1. 4. P. भ्रंश् 1. A. 4. P. भ्रंस् 1. A. मन् 8. A. मृष् 1. P. मृञ्, मृञ्, म्लुञ्, म्लुञ्च् 1. P. यस्, युप्, रुप्, लुप्, all of the 4th cl. P. वञ्च् 1. P. A. वन् 8. P. वस् 4. P. विष् 1. P. वृत् 1. 4. A. 10. P. A. वृष् 1. A. 10. P. A. वृष् 1. P. शम् 4. P. A. शस् 1. P. शंस् 1. P. शाम् 1. P. 2. P. A. हृष् 1. P. A. श्रम् 1. P. श्रम् 4. P. श्रिष् 1. 4. P. श्रिष् 1. P. रुन् 1. P. 8. P. A. रिष् 1. 4. P. छिच् 1. 4. P. रुक्म्, रतम्, 4. 9. P. स्यम् 1. P. संस् 1. A. सिच् 4. P. and हृष् 1. P.

Roots.

Ind. P. Ptc. or Ger.

गुह् to conceal

गुहित्वा, गृहित्वा गृह्णा

गुप् to protect

गोपायित्वा, गोपित्वा, गुपित्वा, गुप्त्वा

इष् to desire

इषित्वा or इष्ट्वा

सह् to endure

सहित्वा or सोढ्वा

लुभ् to covet

लोभित्वा or लुब्ध्वा

अञ्च् to go,

अकृत्वा 'having gone,' अक्षित्वा 'having

to worship

worshipped,'

क्षण् to kill

क्षत्वा, क्षणित्वा

खन् to dig

खनित्वा, खात्वा

तन् to stretch

तनित्वा, तत्त्वा

दम् to tame

दमित्वा, दान्त्वा

शम् to pacify

शमित्वा, शान्त्वा,

कम् to go, &c.

कमित्वा, क्रान्त्वा, क्रान्त्वा*

वम् 4 P. to be straight, &c.

वमित्वा, वस्त्वा,

वृन् I A. to be

वर्तित्वा or वृत्वा &c. &c.

But ब्रश्-ब्रथित्वा, स्मृ-स्मृत्वा, सृ-सृत्वा, धू-धूत्वा.

§ 748. The roots भि, डी, शी, पू and जृ. Set roots ending in consonants, roots of the 10th class and all derivative verbs, admit, इ before त्वा; roots of the 10th cl. preserve their अय् before त्वा; भि-भयित्वा, डी-डयित्वा, जृ-जरीत्वा, or जरित्वा, नृन्-नर्तित्वा. व्यञ्-विचित्वा, लज्ज्-लज्जित्वा, जीव्-जीवित्वा, &c. चुर-चोरयित्वा; कथ् कथयित्वा; बुध्-cau. बोधयित्वा; desi. बुबोधयित्वा; Atm. fre. बोबुधित्वा, &c.

§ 749. (a) The roots स्कन्द् and स्यन्द् do not drop their nasal; स्कन्द्-स्कन्त्वा; स्यन्द्-स्यन्त्वा, स्यन्दित्वा.

(b) The penultimate nasal of roots ending in थ् or फ् and that of वञ्च् 'to roam abroad,' 'to deceive' and लुञ्च् 'to tear out,' are optionally dropped; ग्रन्थ्-ग्रन्थित्वा, ग्रथित्वा; गुम्फित्वा, गुफित्वा वञ्च्-वञ्चित्वा, वञ्चित्वा, वक्त्वा; लुञ्च्-लुञ्चित्वा, लुञ्च्-लुञ्चित्वा, लुञ्चित्वा.

* The अ is lengthened optionally before त्वा.

(c) Roots ending in **ञ्** such as भञ्, रञ्, सञ्, स्यञ् &c. and the root तञ् optionally reject their nasal before त्वा; भञ्—भक्त्वा or भक्त्वा, रञ्—रक्त्वा or रक्त्वा; अञ्—अजित्वा, अङ्क्त्वा or अङ्क्त्वा.

(b) मस् and नश् insert a nasal optionally; मक्त्वा or मङ्क्त्वा; नश्—नश्त्वा or नश्त्वा.

§ 750. Guna is optionally substituted for the penultimate **इ** and **उ** of roots beginning with any consonant and ending in any except **य्** or **व्** when त्वा has **इ** prefixed to it; लिख—लिखित्वा or लेखित्वा; क्लिद्—क्लिट्वा or क्लेदित्वा (also क्लित्वा); लुप्—6. P. लुभित्वा or लोभित्वा; शुत्—शुतित्वा, शोतित्वा; रिप्—रिषित्वा, रोषित्वा and रिष्ट्वा; so रुप्, &c., but दिव्—देवित्वा, यूत्वा.

2. Indeclinable Participles formed with य्.

§ 751. When a root is compounded with one or more prepositions or words prefixed to verbs like prepositions, the Indeclinable participle is formed by affixing **य्** immediately to it; the **य्** is changed to **त्य** after a short radical vowel (even when it combines with the final vowel of a preposition to a long vowel); e g.

दा with आ—आदाय
चि with निम्—निश्चित्य
जि with परा—पराजित्य
नी with वि—विनीय
भू with अनु—अनुभूय
इ with अधि—अधीत्य

इ with प्र—प्रेय
कृ with सम्—संस्कृत्य
कृ with द्विधा—द्विधाकृत्य
भिद् with निम्—निर्भीष्य
प्लुत् with उत्—उत्प्लुत्य
&c. &c. &c.

§ 752. The rules given at §§ 394, 395, 459, 502 and 587 apply to the root also in the gerund in **य्** :—

दिव् with प्र—प्रदीप्य
कृ with अव—अवकीर्य
पू with आ—आपूर्य

वच् with प्र—प्रोच्य,
वम् with प्र—प्रोष्य
यद् with वि—विगृह्य

बन् with नि—निबध्य

मि, मी, मा and

मे* with अनु—अनुमाय

त्रै with परि—परित्राय

दे with आ—आदाय

हे with आ—आह्वय

दी with उप—उपदाय

ली with वि—विलीय or लाय

&c. &c. &c.

§ 753. Roots of the 8th class ending in a nasal, except सन् and the roots मन्, वन् and हन्, drop their nasal necessarily; गम्, नम्, यम्, and रम् do it optionally; तन् with वि—वितत्य; मन् with अव- अव-मत्य; यम् with नि—नियम्य or नियत्य; रम् with वि—विरम्य or विरत्य; नम् with प्र—प्रणम्य or प्रणत्य, &c.

§ 754. The roots खन्, जन् and सन् have respectively निखन्, क्षाय; प्रजन्य-जाय; and प्रसन्त्य-साय.

§ 755. क्षि lengthens its इ before the affix य and जाष्ट changes its final vowel to Guṇa; प्रक्षीय: प्रजागर्ये.

§ 756. वे, ज्या and व्ये do not take Samprasâraṇa; प्रवाय; प्रज्याय 'having become old;' उपव्याय 'having covered;' but व्ये with परि and स्रम् takes Samprasâraṇa optionally; परिव्याय or परिवीय, संव्याय or संवीय.

§ 757. The roots mentioned under § 486 do not change their आ to ई; प्रदाय: प्रवाय, प्रमाय, &c.

✓ § 758. Roots of the Tenth class and Causals preserve their अय् before य if it be preceded by a short penultimate vowel; if not it is dropped; चोरय-प्रचोर्ये; बोधय-प्रबोध्य: कृ—cau. विकार्य; नी cau. with आ—आनाय, &c.; but गण्-विगणय्य; प्रणमय्य, प्रकथय्य; प्रवेभिद्य 'having again and again caused to be broken.'

§ 759. (a) आप् cau. may retain its अय् optionally प्राप्य or प्रापय्य.

§ 760. Desiderative bases add य् immediately and A. Freq. bases add it after dropping their य् when it is preceded by a consonant and dropping the final अ when it is preceded by a vowel; बुध् Des. प्रबुधोचिष्य; Fre. प्रबोध्य; भू Fre. प्रबोभूय &c.

* मे changes its final to आ optionally; so अनुमिष also.

(७) THE ADVERBIAL INDECLINABLE PARTICIPLE

or

The Gerund in अव

§ 761. There is another Indeclinable Participle having the same sense as that in त्वा, formed with the affix अव. Before this the root or the derivative verbal base generally undergoes the same changes as it does before the इ of the Pass. Aorist 3rd. sing.; नी-नायम् 'having carried or led' दा-दायम् 'having given'. भू-भावम्, भिद्-भेदम्, ग्रह्-ग्राहम्, गम्-गमम्, &c.

§ 762. This Participle is generally used at the end of compounds; स लोटघातं हतः 'he was pelted to death; वन्दिषाहं गृहीता (Vik. I.) 'She was taken a captive'; स मूलशते न्यवशीर्क्ष (Bhatt. i 1. 2.) 'He totally exterminated his enemies, &c.'

§ 763. The participle in त्वा and अव * when repeated yield the sense of repetition of the action or condition expressed by the verb; स्मृत्वा स्मृत्वा or स्मारं स्मारं 'having repeatedly remembered; पीत्वा पीत्वा or पायं पायम् 'having drunk again and again; similarly भुक्-भुक्त्वा भुक्त्वा or भोजं भोजम्; श्रु-श्रुत्वा श्रुत्वा or श्रावं श्रावम्; गम्-गम्त्वा गम्त्वा or गामं गामं or गमं गमम्; लब्ध्-लब्ध्वा लब्ध्वा, or लभं लभं or लाभं लाभम्; प्रलम्भं प्रलम्भम्; जागृ-जागरं जागरम्, † &c.

* आभीक्ष्ण्ये णमुल् । Pān. III. 4. 22.

† At the end of compounds this may not be repeated and yet have the sense of repetition; as in

‘ललातुपातं कुतुमान्यगृणात्स नद्यव्कन्दमुपास्पृशच्च ।

कुतूहलाच्चामशिलोपवेशं काकुत्स्थ ईषत्स्मयमान आस्त ॥’ Bhatti. II. 11.

The descendant of Kakutstha, smiling gently, repeatedly bending down the creepers would pluck their flowers, wading through every stream (that he came across) would sip the waters, and seating himself on every charming slab would remain there (in admiration of the scenery).

§ 764. The Gerund in अम् does not, in many instances, express the notion of repetition.

§ 765. This gerund or the one in इत्वा is used with the words अये, प्रथमं and पूर्व, used as prepositions, although the notion of repetition is not present in these compounds; अपेभोजं-भुक्त्वा वा व्रजति 'having first eaten he goes out; so प्रथमंभोजं or भुक्त्वा, पूर्व-भोजं or भुक्त्वा व्रजति.

§ 766. The gerund in अम् of the root कृ is used

(a) With the noun governed by it, if it be compounded with it prepositionally when censure is implied; चौरंकारं आकोशति (चौरस्यैव उच्चार्येत्यर्थः) 'cries out (he is) a thief, a thief.' In this case स् is added to the noun governed.

(b) With the words स्वादु, लवण, and संपन्न, स् being added to these as before; अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुंक्ते स्वादु-लवणं-संपन्नं-कारं भुंक्ते 'he eats having sweetened or seasoned his food.'

(c) With the words अन्यथा, एवं, इत्थं and कथं provided the root कृ loses its sense; अन्यथाकारं ब्रूते 'he speaks in a different manner,' एवंकारं भुंक्ते 'he eats thus;' similarly इत्थंकारं, कथंकारम्; but शिरोन्यथा कृत्वा भुंक्ते

(d) With the particles यथा and तथा when an angry reply is given; यथाकारं भोक्ष्ये, तथाकारं भोक्ष्ये किं तवानेन (Sid. Kau.); 'I will eat in that manner, I will eat in this manner; what have you to do with that?'

§ 767. The Gerund of the roots दृश् and विद् is compounded with their objects and expresses totality; कन्यादर्शं वरयति 'chooses as many girls as he sees, i. e. all of them' ब्राह्मणवेदं भोजयति, यं

* कर्मण्याक्रोशे कृञः खमुञ् । स्यादुमि णमुल् । अन्यथैवङ्कथमित्यंसुविद्वाप्रयोगश्चेत् यथायथदोरसुयाप्रतिवचने । Pān. III. 4. 25—28.

‡ कर्मणि दृशिन्विदोः साकृत्ये । Pān. III. 4. 29.

यं ब्राह्मणं जानाति कथते विचारयति वा तं सर्वं भोजयति इत्यर्थः (Sid. Kan.) 'he feeds every Brāhmaṇa that he knows, or comes across or remembers *i. e.* all of them.'

(a) * The gerunds of विद् 'to get' and जीव् 'to live' are joined with यावत् in the same sense; यावदेवं भुङ्क्ते eats what he gets.

(b) † With the words चर्मन् and उदर the gerund of पृ is used; चर्मपूरं स्तृणाति; उदरपूरं भुङ्क्ते 'eats so as to fill his belly.'

§ 768. ‡ This gerund of पिष् is used with शुष्क, चूर्ण and रूक्ष; शुष्कपेषं पिनष्टि शुष्कं पिनष्टीत्यर्थः (Sid. Kan.); so चूर्णपेषं पिनष्टि 'he grinds to powder;' रूक्षपेषम्.

§ 769. ¶ With the words समूल, अकृत and जीव are used respectively the gerunds in अच् of the roots हन्, क and ग्रह् in a cognate sense; समूलवातं हन्ति 'kills destroying the roots *i. e.* totally', अकृतकारं करोति 'does what ought not to have been done;' जीवपाहं गृह्णाति captures him so as to preserve his life *i. e.* alive.'

(a) The gerund of हन् and विष् is used with words signifying instruments (of action); पादघातं हन्ति = पादेन हन्ति 'strikes (kicking) with the foot;' उदपेषं पिनष्टि; उदकेन पिनष्टि 'grinds with (using) the water.

(b) Similarly the gerund of हृन् and ग्रह् is used with हस्त and its synonyms, and that of पुष् with स्व; हस्तवर्तं वर्तयति; so करवर्तम्, हस्तेन गुलिकां करोतीत्यर्थः । Sid. Kan.; हस्तपाहं गृह्णाति; similarly पाणिपाहम्, करपाहम्, &c.

* यावति विन्दजीवोः । Pān. III. 4. 30.

† चर्मोदरयोः पूरेः । Pān. III. 4. 31.

‡ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः । Pān. III. 4. 35.

¶ समूलाकृतजीवेषु हन्कृग्रहः । कणे हन्ः । लेहने पिषः । हस्ते वर्तयतोः । स्वे पुषः । Pān. III. 4. 36.—40.

§ 770. *The gerund of वन्ध् is used with words denoting peculiar arrangements, of stanza, &c.; चक्रबन्धं बध्नाति, कौशबन्धं बध्नाति; मुरजबन्धं बध्नाति; मयूरिकाबन्धम्, अट्टालिकाबन्धम्, &c.

§ 771. † With the words जीव and पुरुष used subjectively the gerunds of नश् and वह् are used; जीवनाशं नश्यति, जीवो नश्यतीत्यर्थः; पुरुषवाहं वहति पुरुषो वहतीत्यर्थः.

(a) ‡ The gerunds of शुष् and पूर are used with ऊर्ध्व similarly; ऊर्ध्वशोषं शुष्यति. कृषादिऊर्ध्व एव तिष्ठन् शुष्यतीत्यर्थः । ऊर्ध्वपूरं पूर्यते ऊर्ध्वमुख एव घटादिर्वर्षोऽकादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः । Sid. Kan.

(b) ¶ Sometimes the gerund in अन् is used with words denoting a standard of comparison; घृतनिधायं निहिं जलं 'the water was kept with as much care as ghee'; अन्नकपाशं नष्टः अन्नक इव नष्ट इत्यर्थः ।

§ 772 § The gerund in अन् of roots having the sense of हिंस् 'to strike,' &c. are used with words denoting the instrument, when the object of the gerund and of the principal verb is the same; दण्डोपवातं गाः कालयति i. e. दण्डेनोपवातं 'he collects together cows beating (them) with a stick; 'दण्डताडम्, but दण्डेन चोरमाहृत्य गाः कालयति.

(a) The gerunds of पीड्, रुष् and कर्प्, with उप. are used with nouns having the sense of the Loc. or the Inst.; पार्श्वोपपीडं शेते i. e. पार्श्वोपपां उपपीडम्; ब्रजोपरोधं गाः स्थापयति i. e. ब्रजेन उपरोधं वा; माण्डुपकर्षं धानाः संगृह्णाति i. e. पाण्डुपकर्षं. पाणि-नोपकर्षं वा । Sid. Kan.

(b) Similarly केशग्राहं युध्यन्ते i. e. केशेषु गृहीत्वाः हस्तग्राहं i. e.

* अधिकरणे बन्धः । संज्ञायाम् Pān III. 4. 41 42.

† कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नञ्निवहोः । Pān. III. 4. 43.

‡ ऊर्ध्वं शुषिपूरोः । Pān. III. 4. 44 ¶ उपमाने कर्षणे च । Pān. III. 4. 45

§ हिंसार्थानां च समानकर्षकाणाम् । समग्र्यां चोपपीडरूपकर्षः । समासत्वा । प्रमाणे च । अग्रादने परिष्ठायां । द्वितीयायां च । Pān. III. 4. 48-53.

हस्तेन गृहीत्वा; द्वयङ्गलोत्कर्षं खण्डिकां छिनत्ति *i. e.* द्वयङ्गलेन द्वयङ्गुले वा उत्कर्षम् ।

(c) Nouns having the sense of the Ablative and the Accusative are used with this gerund of a root when haste or hurry is intended; शय्योत्थयं धावति 'runs having quickly got up from the bed,' यष्टिग्राहं युध्यन्ते; लोष्टग्राहम्, &c.

§ 773. * A root may be used in its gerundive form in अम् with its object prefixed to it if that object be a part of the body which can be severed without fatal effects; भ्रूविश्लेषं कथयति 'narrates contracting the eyebrows;' but शिर उत्क्षिप्य not शिरस्क्षेपम् as the severance of the head would cause death.

(a) Similarly when a part of the body is completely hurt or pressed in the action, the gerund in अम् is used with that part; उरःप्रतिपेषं युध्यन्ते *i. e.* कृत्स्नं उरः पीडयन्तः 'afflicting the whole bosom;' उटोविदारं प्रतिचस्करे नखैः ।

§ 774. † The roots विश्, पत्, पश्, and स्कन्द are used in their gerundive forms in अम् in the sense of 'complete occupation or pervasion or repetition with nouns which if not compounded would have stood to the Acc.; गेहानुप्रवेशमास्ते गेहं गेहमनुप्रेवशम् । गेहमनुप्रेवशमनुप्रेवशम् । so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम्, गेहानुस्कन्दम्, &c.

775. ‡ The gerunds of अम् and तृष् are used with noun denoting a period of time intervening between the repetition or performance of the action; द्वयहात्यासं or द्वयहमत्यासं गाः पाययति 'he makes the cows drink water allowing two days to intervene *i. e.* every third day' अथ पाययित्वा द्वयहमतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः । (Sid. Kau.); similarly द्वयहतर्षम् or द्वयहं तर्षम्.

* स्वाङ्गेषुधुत्रे । (येन विना न जीवनं तद्गुणम् । Sid. Kau.) परिदृश्यमाने च । Pân. III. 4. 54, 55.

† विशिषतिपदिकन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः । Pao. III. 4. 56. गेहादिद्वय्याणां विद्यादिक्रियाभिः साकत्वेन संबन्धा व्याप्तिः । क्रियायाः पौन पुन्यमासेवनम् । Sid. Kau

‡ अत्यतिवृषोः क्रियान्तरे कालेषु ।

(b) * Similarly the gerunds of दिग् with आ, and यद् are used with नामन् and in the sense of the Acc. नामादेशमाचष्टे; नामपाहं मामाह्वयति, &c.

(c) The gerund of भू may optionally be used after तूष्णीं and अन्वच्-तूष्णींभूय-भूत्वा-भावं; अन्वभूय, अन्वगभूत्वा, अन्वभावम्.

✓(c) The Infinitive.

§ 776 The Infinitive is formed by the affix तुम् with the same effect as the त् of the Future; e. g.

Roots.	Infinitive.	Roots	Infinitive.
इ to go	एतुम्	ग्रन्थ् to compose	ग्रन्थितुम्
एध् to grow	एधितुम्	पच् to cook	पक्तुम्
दा to give	दातुम्	व्रध् to cut	व्रथितुम् or व्रधुम्
नी to carry	नेतुम्	गृध् to cover	गृहितुम् or गोढुम्
कृ to do	कृतुम्	सह् to bear	सहितुम् or सोढुम्
भू to be	भवितुम्	चुर to steal	चोरयितुम्
धू to shake	धवितुम् or धोतुम्	बुध् Cau.	बोधयितुम्
वृ to choose	वरितुम् or वरीतुम्	Desi.	बुचयितुम्
गै to sing	गातुम्	Atm. Freq.	बोद्धितुम्
गम् to go	गन्तुम्	&c.	&c. &c.

SECTION II.

VERBAL NOUNS FORMED BY MEANS

of

Various Kṛt Affixes.

§ 777. In the following list are alphabetically arranged almost all the common Kṛt affixes forming nouns (substantive and adjective) with various significations from roots or derivative bases. अ—(अच्, अण्, अप्, क, कस्, खच्, खस्, खल्, घ, घस्, ट, टक्, ड, ण, and ञ):—

* नाम्न्यादिशिप्रहोः । Pān. III. 4. 57. 58.

अच्—denoting 'the agent' is added to—**पच्** and other roots; **पचतीति पचः** 'one who cooks;' **चर्--चरः**, **चुर्--चोरः**, **भू--भवः**. **नद् नदः** (नदी);—to **भृ** and **पच्**, when the words **जार** and **अन्** are prefixed to them respectively; **जारभरा** 'an adulteress;' **अपच** 'a Chândâla'—to **हृ** when the noun governed by it is used prepositionally and when the idea of difficulty is not present or when the whole compound denotes 'age;' **अंशं हरतीति अंशहरः** 'one entitled to a share, a heir;' but **भारहारः** 'a load bearer' (**भार + हृ + अण्**): **कवलहरः** 'a young child;' also when **आ** is prefixed to it in the sense of 'in the habit of;' **पुष्पाणि हर्तुं शीलमस्य असौ पुष्पहरः**;—to the root **ग्रह्** when the words **शक्ति** 'a missile,' **लांगल** 'a plough,' **अंकुश** 'an iron hook,' **तोमर** 'a javelin,' **यष्टि** 'a stick,' **घट**, **घटी** and **धनुव** are prefixed to it; **शक्तिं गृह्णातीति शक्तिग्रहः** 'one armed with a spear,' &c. **लांगलग्रहः** &c.; also when **सूत्र** is prefixed to it and the root is used in the sense of 'wearing;' **सूत्रग्रहः** 'wearing a sacred thread;' but **सूत्रग्राहः** (**सूत्र + ग्रह् + अण्**) 'one who takes in his hand a sacred thread;'—to **अर्ह्** when a noun used objectively is prefixed to it; **पूजां अर्हतीति पूजार्हः ब्राह्मणः** 'a Brâhmaṇa deserving worship;'—to **रम्** and **जप्** when the words **स्तम्ब** and **कर्ण** in the Loc. are prefixed to them respectively; **स्तम्बेरमः** 'an elephant,' **कर्णेजपः** 'one who whispers into the ear, a spy'; to any root when the word **शं** is prefixed; **शंकरः**, **शंभवः**, **शंवदः** &c.;—to **शी** when a word showing the place of action precedes; **खे शेते ख (खे) शयः** 'dwelling in the sky'; so **हृच्छयः** 'dwelling in the heart, i. e. Madana;' also when words like **पार्श्वे** **उदर**, **पृष्ठ**, &c. and **उत्तान**, &c. precede: **पार्श्वे—उदर—शयः** 'sleeping on the sides,' &c.; **उत्तानशयः** 'lying on the back with the face upwards;' so **अवमूर्धशयः** (**अवनतो मूर्धा अस्य तथा शेते**) i. e. 'with the face downwards.' When added to roots ending in **हृ** and to some others it forms abstract nouns; **चि—चयः** 'a collection,' **जि—जयः**, **भी—भयं**, **वृष्--वर्षः** 'a shower of rain,' &c.

अण्—is added to roots when the words forming their objects are prefixed to them; **कुम्भकारः** 'a potter,' **भारहारः** &c.; When a su-

banta is prefixed to हन् with सम्, the न् of this root is changed to द् optionally; वर्णसंचातः or-टः 'a collection of words.'

अप्—is added to roots ending in उ and ऋ, short or long; it sometimes forms abstract nouns, sometimes shows the place or the instrument of action denoted by the root: स्तु—स्तवः praise, यु—यनः barley; पु—पवः; भू—भवः, कृ—करः the instrument of doing anything *i. e.* the hand, मृ—गरः poison, दृ—दरः fear, वृ—वरः a boon &c. स्तृ with वि—विष्टरः a tree or a seat; विस्तरः, otherwise; हन् with सम् takes this affix; संचः a collection; गम् also takes it; गमः, अद् preceded by a preposition takes this affix and is changed to घम्; निघसः; प्रघसः विघसः &c., food or eating; (when no preposition precedes it takes घञ्—घातः); the roots जप् and व्यप् not preceded by a preposition take अय्; जपः muttering prayers, व्ययः the act of piercing; (but when a preposition precedes, they take घञ्; as उपजापः secret whispering into the ear, separation, &c.); the roots स्वन् and हम् by themselves take अय् or घञ्; स्वन्—स्वनः or स्वानः sound; हम्—हसः or हासः; with a preposition they take the latter only; प्रस्वानः; प्रहासः &c.; यम् without any preposition or with the preposition उप, नि, वि and सम् takes either अप् or घञ्; यमः or यामः restraint, control, &c., उपयमः or यामः marriage; similarly नियमः or नियामः &c., the roots गद्, नद्, यद् and स्वर, with नि take अप् or घञ्; निगदः or निगादः speech, निनदः or निनादः sound, &c. कृण with or without नि takes अप् or घञ्; कृगः or काणः, निकृणः or काणः the sound of a lute; the root मद् when a word other than a preposition is prefixed to it takes अप् with a preposition it takes घञ्; धनमदः the pride of wealth, उन्मादः madness, insanity; but when preceded by प्र or सम् it takes अप् when the meaning is joy; प्रमदः संमदः; in other cases it takes घञ्; प्रमादः, संमादः carelessness, oversight, a blunder. The affixes अप् and घञ् are added to several other roots too numerous to note here; the difference between these is that घञ् occasions Vr̥ddhi of the preceding vowel, अप् does not.

क्— is added to roots having इ, उ, क्, or ल् for their penultimate and to the roots प्री and कृ and denotes the agent; लिख्-लिखः one who writes, क्षिप्-क्षिप्; one who throws, बुध्-बुधः &c. प्री-प्रियः one who pleases; कृ-किरः one who scatters; it is also added to roots ending in आ with or without any preposition, the final आ being dropped; ज्ञा-ज्ञः or प्रज्ञः one who knows, wise; ह्वे-ह्वः or आह्वः one who calls; also when a subanta is used prepositionally with it; दा-गोदः one who gives cows or cuts the hair; पा-द्विपः (द्वाभ्यां पिबतीति) an elephant: when added to स्था it has various meanings; समस्थः happy, विषमस्थः placed in difficulties; प्रस्थः a measure of corn; &c. This is also added to ग्रह्-गृहं a house, गृहाः a wife, a house.

क्ञ् is added to दृश् not meaning 'to see' when a pronoun precedes it; तन् + दृश् + अ = तादृशः like that; also when the words समान and अन्य precede; सदृशः like to, अन्यादृशः like another; स is added similarly; सदृक्षः, तादृक्षः &c.

✓ कश्च and खश्च— Before these the अ of the noun forming the object of the root with which it is used prepositionally inserts the syllable म् after it. खच् is added to the root वद् after प्रिय and वश; प्रियं वदतीति प्रियंवदः one who speaks sweetly; वशंवदः subject to the influence of, obedient to the will of;—कृ after the word क्षेम, प्रिय, मद्र and भय; क्षेमं-प्रियं-मद्रं-करः doing good, &c. भयंकरः causing fear, dreadful, अभयंकरः;—to the root गम् after a subanta; विहङ्गमः passing through the sky, a bird; to the root भृ, तृ, इ, जि, धृ, सहृ, तप् and दम् when the whole is a name; विश्वंभरः; God; रथंतरं a portion of the Sāma Veda; पतिंवरा a bride who chooses her husband; शत्रुंजयः an elephant; युगंधरः name of a mountain; परंतपः name of a king; अरिंदमः name of a king—to यम् after वाच्, वाचंयमः one who restrains his speech for the observation of a vow;—to the roots सह् and हृ after the words सर्व and पुर respectively; सर्वसहा the earth; पुरंदरः Indra—to कप् after the words सर्व, कूल, अभ and करीष; सर्वकपः all destroying, all powerful;

also a rogue; कूलंकषा (a river) sweeping away its banks; अभ्रंकषः dashing against, coming in collision with the clouds as the wind; करीषंकषा blowing away dry cowdung, as a strong wind or gale. खञ् is added to एञ् can. as in जनमेजयः making the people tremble with fear; name of a king;—to अञ्. धे, तुद् and हा ' to go ' after the words वात, शुनी, तिला and शर्ध flatulence; वातमजः facing the wind, a kind of deer; शुनिषयः a kitten; तिलंतुदः an oilman; and शर्दजहाः causing flatulence (माषाः), a kind of bean;—to धे and घमा after the words स्तन नाडी- respectively; स्तनंययः a baby sucking breast; नाडिं (र्ही) धमः a goldsmith;—to तुद् after विधु and अरुष्; विधुंतुदः and afflictor of the moon *i. e.* Rāhu; अरुंतुदः (अरुंषि मर्माणि तुदतीति) wounding the vital parts, painful,—to पच् after words showing measure as प्रस्थंपचा स्थाली, स्वारिपंचः कटाहः; and after मित and नख--मितंपचः one who cooks measured corn, a miser; नखंपचा nail-scorching (as यशग्नः)—to दृग् and उय् after the words अमृयं and ललाटः अमृयंपश्याः those who do not see the sun *i. e.* the queens of a king who are shut up in the harem; ललाटंतपः scorching the forehead;—to दृग्, मद् and घमा after उय, इरम् and पाणि respectively; उयंपश्यः of a fierce aspect, इरंमदः lightning, पाणिंयमः as a road (shrouded in such darkness that one has to clap one's hands for driving away serpents &c. that may be in the way); to मन् meaning ' to consider oneself as,' पण्डितंमन्यः a pedant who considers himself a Pandita, गामंन्यः one who considers himself a cow *i. e.* who is very humble; &c.

खल्—is added to any root with ईषन्, दुर or सु prefixed to it when the idea of ease or difficulty is present ईषत्करः done easily; दुष्करः done with difficulty; सुकरः done easily; so दुःशासन, दुर्योधन &c. &c.

घ—is added in the sense of the place or the instrument of the action, or forms abstract nouns; कृ with आ-आकरः a mine; खन् with आ, आखनः a spade; पण् with आ, आपणः a place of traffic, कप्—निकषः a touch-stone. चर—गोचरः a pasture ground, संचरः a path. वद्—वहः a shoulder, निगमः by what the

people are guided, the Veda; व्रजः and व्यजः a fan. Before this छाद् not preceded by more than one preposition becomes छदः; दन्तच्छदः the lip, प्रच्छदः; but समुपच्छादः.

घञ्—added to roots ending in consonants has almost a universal application and a variety of senses; before this the final च् or ज् are changed to क् or ग्; पच्—पाकः food; कच्—कामः desire; भ्रम—विश्रामः rest; मृ—सारः strength, substance, with अति—अति—or अतीसारः dysentery; हृ—हारः a necklace; पद्—पादः a foot; भू—भावः being, a thing &c., विष्—वेशः a house, रुज्—रोगः a disease. स्पृक्ष—स्पर्शः touch; हन्थ्—एधः fuel; श्रन्थ्—प्रश्रन्थः laxity; चि—कायः (चीयतेऽस्मिन्नत्राहिकं) the body, with नि—निकायः a house; &c.;—to रु when preceded by a preposition; विरावः the warbling of birds, (otherwise रवः). The roots स्फुर and स्फुल् change their vowel to आ before this; स्फारः or स्फालः the throbbing of the hand., &c. रु and णु preceded by आ take both घञ् and अप्; आरावः or—रवः a loud sound; आघ्रावः—घृवः a deluge. Sometimes the affixes घञ् and अप् are used in different senses; नीनायः chief, प्रणयः friendship, kindness; परिणायः the act of moving a piece at chess. draughts &c.; परिणयः marriage; इ with नि—न्यायः justice, न्ययः ruin; ग्रह् with अव or नि—अवगाहः or निगाहः impediment, separation; अवग्रहः a grammatical mark; चोरस्य निग्रहः the confinement of a thief; but अवगाहः—ग्रहः drought, want of rain; चि after पुष्प takes the affix घञ् when the whole means 'gathering flowers with the hands'; पुष्पवाद्यः, but पुष्पचयः 'collecting flowers with a stick' &c.; it is also added to भुज् and रुज् with नि; भुजः—the hand; न्युज्जः hump-backed, the Nyagrodha tree.

ट— is added—to the root कृ preceded by दिवा, भास, यन्, तप, क्रिप्, a numeral, and nouns governed by it; दिवा करोतीति दिवाकरः, भास्करः the sun, यत्करः &c.;—to मृ preceded by पुरः, अग्रतः, अग्रं. and पूर्वः पुरःसरः, अग्रतःसरः a leader, &c.; and to चर preceded by भिक्षा, सेना, दाय and words showing the place of action; भिक्षाचरः a beggar, सेनाचरः a soldier; &c.

टक्—is affixed to **हन्** preceded by **जाया** or **पति**, **ह्** changing to **च्** and the whole meaning 'bearing an inauspicious mark,' a husband causing the death of his wife by **जायाघ्नः** bearing a mark on his body indicative of the death of his wife; similarly **पतिघ्नी**;—this is also added to **हन्** when the agent of the action is not a man; **पित्तघ्नं** checking bile, such as ghee, **पतिघ्नी** (**पाणिरेखा**); &c.;—to **हन्** preceded by **हस्तिन्** and **कपाट** in the sense of 'having the power to do what is denoted by the root; **हस्तिघ्न** 'one able to kill an elephant,' &c.;—and preceded by **पाणि** and **ताड** in the sense of 'one having the skill;' **पाणिघ्नः** one who beats time with the hand, also a drummer (beating a drum with the hand);—**पा** 'to drink' and **गै** if not preceded by a preposition; **सोमपः** one who drinks the Soma juice; **साम गायतीति सामगः** 'one who chants the Sâma Veda,' but **सामसंगावः** (when a pref. precedes it); **पा** 'to protect' takes **अ**; **क्षीरपा ब्राह्मणी**, &c.

ह—is affixed to **गम्** preceded by **अन्त**, **अन्यन्त**, **अध्वन्**, **दूर**, **पार**, **सर्व**, **अनंत**, **सर्वत्र**, **पन्न** creeping on the ground,' **उरम्** and **विहायस्** and denotes the agent; to **गम्** preceded by **दूर** and **सु** and shows the place of action; before this the final consonant with the preceding vowel or the final vowel of a root is dropped; **अन्तं गच्छतीति अन्तगः** 'one who goes to the end;' **अध्वग** 'a traveller;' **पन्नगः**; **उरोगः** 'a serpen,' **विहायस्** is changed to **विह**—**विहगः** 'a bird;' **दुर्गः** 'a fortress,' &c.;—to **हन्** when a blessing is implied; **सव पुत्रः शत्रुहः भवेत्** 'may thy son be the destroyer of his enemies,'—also to **हन्** with **अप** after the words **क्लेश** and **तमस्**; **क्लेशपहः** 'removing pain, consoling, a son;' **तमोपहः** 'the dispeller of darkness, the sun;'—to **जन्** preceded by a word having the sense of the Loc. or of the Ab. and not denoting a class, or when it is preceded by a preposition and the whole is a name; **मंदुरजः** 'born in a stable;' **सरसिजं** 'a lotus;' **संस्कारजः** 'produced after some operation;' **अदृष्टजः** &c.; **प्रजाः**, **अनुजः** 'a younger brother;' the words **द्विजः**, **अजः**, **ब्राह्मणजः** &c. are also formed by means of this affix; this is also added to **खन्** with **परि**; **परिखा** 'a ditch'.

ण—is added to roots ending in आ which insert य before it; दा—दायः 'one who receives a share,' धा—धायः 'one who holds,' &c.—to इयै when preceded by अव and प्रति; अवश्यायः 'mist, frost,' प्रतिश्यायः 'a catarrh or cold;—to इ, लु, सो and ह् preceded by a preposition; अत्यायः violation.' संसावः 'oozing, trickling;' अवसायः 'end,' अवहारः 'a thief, a seamonster,'—to लिद्, श्लिप्, ग्रह्, व्यभ् भव्, and भू; ऊहः 'a lambative, an electuary;' श्लेषः an embrace,' ग्राहः 'an alligator,' ग्रायः 'a hunter,' श्वासः 'respiration,' भावः 'a thing;—to नी and दु not preceded by a preposition; नायः 'a leader,' दावः 'a forest fire;—to ज्वल्, चल्, जल्, टल्, 'to be confused,' तल् 'to smell,' हल्, पल्, बल्, पुल्, कुल्, शल्, हुल्, पत्, कप्, पथ् नथ्, वम्, भम्, क्षर्, सद्, शद्, कुश्, वुभ् and कम्, (these may also take अच्); ज्वालः, (or ज्वलः) 'a flame or blaze,' &c.;—to शील्, कम् and भभ्, when their objects are prefixed to them; मांसशीलः 'one who keeps flesh,' मांसकामः 'one who wishes for flesh,' मांसभक्षः 'one who eats fish;—to ईश्, धम् and चर् with आ; सुखप्रतीक्षः 'one desiring happiness,' बहुक्षमः 'forgiving much,' कल्याणाचारः 'good-conducted;—to ह्ये, वे and मा after their objects; स्वर्गं ह्वयते स्वर्गं द्वायः तंतुवायः 'a weaver,' धान्यनायः 'a measure of corn;—to अद् with नि न्यदः 'food.'

श्व—is added to पा, घ्रा, ध्मा, धे, and दृश्, पा—पिबः 'one who drinks;' घ्रा—जिघ्रः 'one who smells;' दृश्—पश्यः 'one who sees;—to दा and धा 3 cl. दा—ददः 'one who gives,' धा—दधः 'one who holds;—to लिप् and विद्; लिपः 'one who plasters;' विन्दः 'one who knows;' also when the former is preceded by नि and the latter by गो and other words; निलिम्पः a god; गोविन्दः name of Vishnu; अरविन्द a lotus;—to the Cau. of चित्, पृ, एञ् with उत्, and घृ चेतयः 'one who thinks or knows;' पारयः 'one who fills;' उदेजयः 'one who makes another tremble;' Cf. Bhatti, I. 25. धारयः 'one who holds;' added to all roots it forms abstract fem. nouns; कृ—क्रिया an act, इष्—इच्छा a wish; परिचर्—परिचर्या service; मृग्—मृगया hunting, अद्—अटाल्या rambling, जागृ—जागर्ता wakefulness, &c.

अ—forms abstract nouns from derivative bases; कृ—चिकीर्षा a desire to do; पुत्रकाम्या a desire to have a son; &c. Also from roots ending in a consonant and having a long vowel for their penultimate; ईद्-ईहा desire; ऊद्-ऊहा a guess; reasoning; &c.

अद्—similarly forms abstract nouns; it is added to roots marked with an indicatory ए and to भिद् and others; जृ—जरा old age त्रप्-त्रपा shame; &c. भिद् भिदा distinction. separation; चिन्-चिन्ता contemplation, anxiety; मृज्-मृजा cleansing &c.—कृ which changes its र् to कृ-कृपा mercy; to roots ending in आ if a preposition or the words भव् and अन्तर् precede; दा-प्रदा giving, gift; भा-प्रभा lustre; &c. धा with भव्-भवा faith; with अन्तर्-अन्तर्धा disapp arance.

अक—(कुन्, जुव्, वुष्, वुन्, षुन्)—

कुन्— is added to रक्त्; रजकः 'a washerman.'

जुव्—is affixed to all roots and denotes the agent of the action; कु-कारकः 'one who makes, acting,' &c.; पच-पाचकः 'one who cooks;' हन्-घातकः, दा-दायकः, धा-धायकः &c.; it is added to शम् and ether roots of that group; but in this case the preceding vowel is not lengthened. शम् शमकः, दम् दमकः, वधकः a killer, जनकः a father, &c. Added to some roots it forms the names of diseases; कृद्-प्रच्छर्दिका vomiting; वह्-प्रवाहिका dysentery, diarrhoea; चर्च्-विचर्चिका itch, scab, &c.; sometimes it is added to denote the meanings of roots; आम्—आसिका sitting, शी-शायिका sleeping, &c.; sometimes it has the sense of futurity, कृष्णं दर्शको याति he goes desirous of seeing Kṛṣṇa; सतां पालकः &c.

वुष् is added to निन्द्, हिम्, क्षिप्, खाद्, नश् with वि, क्षिप् with परि, रद्, वद्, व्ये, भाष् and मृ in the sense of 'the agent,' or 'in the habit of;' निन्द्—निन्दकः 'one who blames or is in the habit of blaming or censuring others;' हिस—हिसकः, क्लेशकः &c.; to दिव् and कुग् preceded by आ; आदेवकः a 'gambler;' आक्रोशकः 'one who calls out or vociferates, a reviler.'

बुन्—is added to घृ, सु and लु in the sense of 'skilful in'; घृ-प्रवक्ः, मृ-सरक्ः, 'skilful in walking'; लवक् 'skilful in cutting'; this may be added to any root when the idea of a blessing is to be conveyed; जीवकस्त्वं भूयाः 'mayest thou live for many years'; नन्दकस्त्वं भूयाः 'mayest thou be the giver of delight.'

घुन्—is added to नृत्, खन्, and रज् in the sense of 'one who knows the art of'; नर्तक 'one who knows the art of dancing'; खनकः 'a digger, 'a miner'; रज्जकः a dyer.'

अधु—(अधुच्)—वेप्—वेपथुः 'tremor, थि—थयथुः 'swelling, a tumour; दु—दवथुः pain, anxiety; &c.

अन—(ण्युत्, युच्, ल्यु, ल्युद्)—

ण्युत्—is affixed to गै and हा; गायनः 'a singer; हायनः 'a year' 'a kind of rice.'

गुच्—is affixed to verbs meaning 'to go or to sound; चल्—चलनः 'one who moves; ह—रवणः 'one who makes a sound; so शब्दनः &c.; it is also affixed to verbs meaning 'to ornament, to deck, and to be angry; भूष्—भूषणः serving as an ornament; मण्ड्—मण्डनः; कुय्—क्रोधनः, रुष्—रोषणः angry, irascible;—to जु, मृ, गृध्, ज्वल्, शुच्, लप्, पत् and पद्; जु—जवनः a swift walker; मृ—सरणः 'one who goes; गृध्—गर्धनः a glutton; ज्वलनः 'that which blazes, fire;—to some other roots ending in a consonant; वृत्—वर्तनः, वृध्—वर्धनः &c.;—to the freq. of कम् and द्रम्; चक्रमणः, दंदमणः 'one who goes again and again; it also forms fem. abstract nouns with the causals of roots and the verbs श्रन्, घट्, वन्द्, विद् and इष् not meaning 'to wish; कृ—कारणा doing, action; हृ—हारणा, आत्—आसना, श्रन्—श्रन्थना, घट्—घटना, वन्द्—वन्दना, विद्—वेदना, इष् with अनु-अन्वेषणा 'searching.'

ल्यु—is affixed to नन्द् and other roots; नन्दन 'one who delights, a son; मद—मदनः 'he who exhilarates, the god of love; साध्—साधनः 'one who accomplishes; सह—सहनः 'one who bears; सद्—मधुसदनः the killer of Madhu; अर्द्—जनार्दनः the chastiser of the sinful; भी—विभीषणः the terrifier, name of Râvana's brother.

स्फुट्—is added to all nouns to form *neu.* abstract nouns; सह्—सहनं endurance, हस्—हसनं laughing, शी—शयनं sleeping, पा पानं drinking; भुज्—भोजनं, साध्—साधनं, &c. This is also added in the sense of the instrument of an action; वृश्—वृश्चनः an instrument for cutting; an axe, &c.; दुह्—गोदोहनी a milk vessel (here it shows the place of action or Adhikarana).

आक—(पाकन्)—is affixed to जल्प्, भिष्, कुट्, लुट्, and वृ in the sense of 'in the habit of'; जल्पाकः (जल्पितुं शीलपस्य) a prattler; भिष्—भिश्वाकः a beggar; कुट्टाकः 'he who divides or cuts'; लुंटाकः a robber, वराकः a poor man.

आह—शु-शराह destructive, hurtful; वंद्—वंशारह praising, a panegyrist.

आलु—is added to the can. of स्पृह्, ग्रह् and पन्, to द्य् and to the words निद्रा, तन्द्रा and श्रद्धा; स्पृह्यालु longing for, desirous of; द्यालु compassionate; निद्रालु disposed to sleep, तन्द्रालु: श्रद्धालु full of faith.

इ—(इक्, इन्, इण्, कि)—

इक्—कृष्—कृषिः 'one who tills the ground'; गृह्—गिरिः a mountain.

इन्—is added to वप् and other roots; वापिः a well; वासिः a dwelling.

इण्—is added to अज् and other roots of the group; आजि a battle, आतिः &c.

कि—is added to the roots दा and धा and others assuming these forms. धा—उपाधिः fraud, condition &c.; निधिः a treasure; संधिः a joint, peace &c.; जडधिः the sea; (here it is used in the sense of अधिकरण)

इत्र—(इत्रच्) is added to क्, लृ, धृ, पू, खर्न्, सह् and चर्; क्र—आरेत्रं a rudder, helm, an oar. लवित्रं a sickle; धवित्रं a fan made of the deer's skin सवित्रं cause of generation, खनित्रं a spade; सहित्रं patience, forbearance; चरित्रं

इन्—(इनि, यिनण्, णिनि)—

इनि—is affixed to जु with प्र, जि, दृ, क्षि, शि with वि, वम्, व्यप् with आ, अम् with अभि, भू with परि and सू with प्र; प्रजनिन् swift going; जविन् a conqueror. दरिन् timid, &c., धयिन् wasting away; it is also added to क्री with वि when the noun governed by it is prefixed to it and when the idea of censure or reproach is to be conveyed; तैलविकयी, सोमविकयी, &c.

घिनुन्—is affixed to त्यज्, रज्ज्, भज्, दुष्, द्विप्, द्रुह्, दुह्, युज्, यम् with आ, यप्, क्रीड् and मुष् with आ, मृ, दिव् क्षिप्, रद् वद्, रह् मुद्, all with परि, सृज्, पृच्, ज्वर all with सम्; विच् and चर with वि; लप्, मृ, मन्य्, वद्, वम् all with प्र; चर with अति and अप, हन् with अभि, ह्य् with अनु; and denotes the agent; त्यज्—त्यागिन् 'one who abandons,' रागिन् full of passion, impassioned, a lover; भागिन् 'one who takes a share,' दोषिन् 'one who blames;' similarly द्वेषिन्, दोहिन्, &c.; this is also added to शम् and the other roots of that group but without occasioning any change in the roots; शम्—शमिन् tranquil; मद्—मदिन्; but मद् with उत् or प्र—उन्मादिन् or प्रमादिन्.

गिनि—is added to the roots of the ग्रह् group in the sense of 'the agent;' गृह्णातीति ग्राहिन् 'one who takes;' स्था—स्थायिन्, सि with वि—विषयिन् a sensualist; राज् with अप—अपराधिन् 'one who is guilty;' भू with परि—परिभाविन् 'one who defeats;' &c.;—to हन् when preceded by कुमार and शीर्ष; कुमारं हन्तीति कुमारघातिन् 'one who murders a child,' शीर्षघातिन् 'one who cuts off the head.' This is added to any root, when the subanta other than one denoting a class, precedes it, in the sense of 'in the habit of,' 'disposed to;' उष्णभोजिन् (उष्णं भोक्तुं शीलमस्य) 'one who eats hot things;' साधुकारिन् 'one who acts well;' ब्रह्मवादिन् 'one who expounds the Vedas or the nature of Brahma;'—to मन् after any subanta; पण्डितमानिन् 'one who considers himself a Pandita;' इर्शनीयमानिन् 'one who considers himself handsome,' &c.; this is added in the sense of the Past Tense to यज् preceded by the name of a sacrifice; सोमयाजिन्, 'one who has performed a Soma sacrifice;' so

अग्रिमयाजिन् ; and to हन् when the noun governed by it is prefixed to it; पितृव्यघातिन् 'one who has killed his uncle.' This is also added to a root when a noun signifying a standard of comparison is prefixed to it; उदक्रोशिन् 'one who utters a sound like that of camel'; ध्वंशराविन् 'one who cries like a crow;' this is also added when the observance of a vow is to be indicated; स्थंडिलशायिन् 'one who observes the vow of sleeping on the altar; also in the sense of 'necessity' or the payment of a debt; अवश्यंभाविन् what takes place of necessity; शतंरायिन् 'one who pays off a debt of Rs. 100.'

इष्णु- (इष्णुच् , खिष्णुच्) is added to कृ with अलं and निरा, जन् with प्र, पच्, पत् and मद् all with उव्, रुच्, वप् with अप, वृध्, सह्, and चर् in the sense of 'in the habit of, possessed of the properties of, or expert in or acting well;' अलंकरिष्णु decorating, skilled in decorations; निराकर्तुं शीलमस्य निराकरिष्णु: (See Bhaṭṭi. V. 1.) repndiating, turning aside; उत्पत्तिष्णु clever in flying up; वर्तिष्णु, वर्धिष्णु, सहिष्णु, रोचिष्णु. &c.; it is found added to some other roots also by poets; e. g. प्रभविष्णु. powerful, भाजिष्णु resplendent, क्षयिष्णु, &c.

इष्णु and उक्- (खिष्णुच् , लुक्) are added to भू with the words आन्य, सुभग, स्थूल, पलित, लग्न, अंघ्र and प्रिय prefixed to it in the sense of अभूततद्भाव 'being what a thing or person was not before;' अनान्यः आन्यः संजातः आन्यंभविष्णुः or—भावुकः becoming rich, not being rich at first, (see Bhaṭṭi. III. 1.) so आन्यं करणम् &c.

इ- (इ, and इ)

इ- is added to Desiderative bases to form nouns; चिकीर्षुः desirous of doing; विजिगीषुः desirous of conquering, &c.; and to शंस् with आ, भिच् विद्, and इच्; आशंसुः desirous, hopeful. भिच् a beggar; विद्ः 'one who knows, knowing;' इच्ः wishing.

इ- is added to भू with वि, प्र, and सम्; विभुः all pervading mighty, प्रभुः able, सभुः creating; also to हु- मितहुः 'that which

moves to a measured distance; शतद्रुः 'which runs in a hundred streams, name of a river.'

उक्—(उक्)—is affixed to लप्, पत्, पद, स्था, भू, वृष, हन्, कम्, गम्, and शु and denotes the agent; लप्—लापुकः sporting, glittering; पातुकः falling; भू—भावुकः, happening, living, हन्—घातुकः; कम्—कामुकः; amorous.

उद्—(कुरच्)—is affixed to विद्, भिद्, and छिद्; विदुरः 'who knows; knowing;,' भिदुरः breaking, brittle, छिदुरः cutting.

उक्—(रुक्) is added to जागृ and the Fre. Bases of यज्ञ, जप् and दंश्; जागरुक् watchful, &c. (Vide Bhaṭṭi. II. 22. Rag. XIV. 85. Sū. XX. 36) पुनः पुनः अतिशयेन वा यजनशीलः यायजूकः 'one who performs sacrifices frequently;' (see Bhaṭṭi. II. 20.) पुनः पुनः अतिशयेन वा जपतीति जंजपूकः 'one who mutters prayers repeatedly, an ascetic;' पुनः पुनः अतिशयेन वा दंशतीति दंदशकः biting frequently, a serpent, a demon (Vide Bhaṭṭi. I. 26).

किन्, क्तिप् and प्वि—Derivatives are formed with these affixes which are added to roots and then dropped; the difference between the first two is that in the case of the latter न् is inserted between it and the root if it end in a short vowel.

किन्—is affixed to स्पृश् preceded by a subanta; घृतस्पृश् 'one who touches ghee; मन्त्रस्पृश् 'one who touches anything after reciting a holy verse,' &c.; except when the subanta means 'water'; उदकस्पर्शः 'one who touches water' and not उदकस्पृश्. The following words are to be accepted as they are; यज्ञ-ऋत्विज् (ऋनौ ऋनौ यजते) sacrificing regularly at every season; a priest who officiates at a sacrifice; धृप्—दृष्ट्—proud, haughty; मृज्—मृज् a garland; दिश्—दिश् a direction, स्निह्—उणिह् name of a metre; words like प्राचीन् derived from the root अच् and the words युज् and कुञ्च् ought to be considered as derived by means of this affix.

किप्—this is added to a root with or without any preposition prefixed to it; सुते असौ सुः or प्रसुः ‘one who brings forth, a mother;’ सद्—युसद्: ‘those who sit in heaven, the gods;’ द्विष्—प्रद्विष् a powerful enemy; युज्—अथयुज् the constellation of stars called ‘Aswini;’ नी—सेनानी ‘the leader of an army;’ राज्—विराज् the creator; ची—अग्निचिद् ‘one who consecrates the sacred fire, a householder;’ जि—इन्द्रजित् the conqueror of Indra, name of Ravana’s son; स्तु—वेवस्तुत् ‘he who praises the gods;’ सु—सोमसुत् the extractor of Soma juice; कृ—कर्मकृत्, भाषाकृत्, टीकाकृत्. &c. This is also added to दृश्, स्पृश् and सृज् when the object governed by them is prefixed to them; सर्वदृश् seeing all; मर्मस्पृश् touching the vitals; विश्वमृज् the creator of the universe;—to अद् and हन्; कव्याद् a flesh-eater, a demon; ब्रह्महन् the killer of a Bráhmaṇa;—to छाद् changed to छद्: तनुच्छद् a garment. Before this affix roots ending in a nasal lengthen their penultimate; as शम्—प्रशाम् tranquil; तन्—प्रतान् ‘one who stretches,’ &c., except in the case of the roots गम्, नम्, यम् and तन् which drop their nasal and then obey the general rule; अध्वानं गच्छतीति अध्वगत् a traveller; परि तनोतीति परीतन् stretching on all sides; सुनत् yielding, poor; संयत् well restrained, &c.; the आ of शाम् is changed to इ before this; मित्रं शास्तीति मित्रशिष् ‘one who gives advice to his friend;’ आशिष् a blessing; गृ forms गिर speech; the roots भंस्, संस्, and ध्वंस् drop their nasal and insert त् before their final; वाहभ्रत् dropping down from a vehicle, उखास्रत् dropping down from a vessel; पर्णध्वत् falling down from a leaf; before this affix दिव् changes its व् to उ and other roots change their व् to ऊ; अशयुत् (अक्षैर्दीव्यति) a gambler; वे-ऊः a weaver; अ-ऊः a protector; this forms Vṛddhi with a preceding अ; जन+ऊ=जनौ; the protector of the people. ज्वर-जर् feverish, त्वर-तूर् swift-going; before this affix च् or छ् following र् is dropped; मुच्य-मूर् swooned; धुव्-धूर् burting, injuring; अध्व-वत् what

troubles, *i. e.* presses heavily on the axle of a carriage, hence the cart load; the following words are irregularly derived; वच्—वाच् speech; प्रच्छ्—प्राच्छ् 'one who asks;' यु-कट्पूः acting by will; name of Shiva, a kind of worm, a gambler, &c.; धि—धीः wealth, ब्रज्—परिव्राज् an ascetic; दिव्—विद्युत् lightning, गम्—जगत् the world; ध्ये—धी the intellect.

त्रि— is affixed to भज् which lengthens its अ before it; भज्-भाज् 'one who takes a share,' प्रभाज् devoted to, worshipping, &c.

त्रि—(किन्) forms *fem.* abstract nouns; कृ—कृति an act, &c; स्तु-स्तुति praise, गच्छ-गति gait, &c. रम्-रति sport; नम्-नति a bow; स्था—स्थिति state, गै गीति a song, &c. पा-पीतिः drinking, पच्—पक्तिः cooking, यज्—इष्टिः a sacrifice; &c. It is added to the roots श्रु. त्यज्, स्तु and इष् in the sense of 'the instrument of;' श्रुतिः the instrument of hearing *i. e.* the ear; &c., To the root पद् with सच् or वि, किन् or क्क्वि is added; सम्पत्तिः or सम्पत्. prosperity; विपत्तिः or विपद् adversity; नि instead of ति is added to roots ending in क्र and to लृ and others; कृ-कीर्णः scattering. The following words are to be taken as they are:—सा—साति end; हन्—हेति a weapon, कृन्—कीर्ति fame.

तृ—(तृच् ' तृन्)—तृच्—is affixed to all roots and denotes the agent; कृ-कर्तृ a doer; गच्छ-गन्तृ, पच्-पकृ, सह-सोदृ or सहितृ, इष्-एष्टृ or एषितृ. &c., क्रच्छ-क्रन्तृ or कान्तृ or कर्मितृ 'one who goes,' &c. होतृ 'one habitually sacrificing' (तृन्) &c.

त्र-इन् is added to दा or दो, नी, शस्, यु. युज्, स्तु. तुद्, सिच्, मिद्. पत्, पद्, नद् and दग् and shows the instrument of the action denoted by the root; दा or दो—शस् an instrument for cutting, a sickle, नेत्रं the instrument of guidance *i. e.* the eye, शस्—शस्त्रं a weapon, शास्—शास्त्रं; यु-योत्रं, युज्-योक्त्रं the rope by which an animal is tied to the pole of a carriage, स्तु—स्तोत्रं a hymn of praise, तुं—तोत्रं a whip, सिच्—सेक्त्रं a watering pot, मिद्—मेद्, पत्—पत्रं a vehicle, the wing of a bird. &c. नद्—नधी a

leather-strap: **दङ्**—**दङ्ग** the jaw, it is also added to—**पू** in the sense given:—**पीत्रं** the snout of a hog, a ploughshare, the thunderbolt, a garment,—**पवित्रं** an instrument for purifying, a sort of ring of *kusha* grass worn on the fourth finger on religious occasions, and to **धै** and **धा**; **धात्री** a mother, a foster mother, the earth, name of a tree, Emblic myrobalan.

त्रिम—(**त्रिम**) is added to a few roots **पच्**—**पक्त्रिम**; (**पाकेन निर्वृतः**) ripened, matured. **कृत्रिम** 'artificial' from **कृ**, **दत्त्रिम** produced by gift; (See Bhatti. I. 10, 13).

थक—**जै**—**गायक**: a singer.

न—(**नद्**, **नन्**)—

नद्—is added to **यद्**, **याच्**, **यत्**, **विद्**, **प्रच्**, and **रद्**; **यज्ञः** a sacrifice, **याच्या** beggary, **यत्नः** an effort, **विद्यः** going, lustre, **प्रश्न** a question, **रक्षणः** protector.

नन्—**स्वप्न**: sleep, a dream.

नञ्—(**नजिङ्**)—is added to **स्वप्**, **तृप्**, and **धृप्** in the sense of 'in the habit of,' **स्वप्नञ्** sleepy, **तृण्णञ्** thirsty, **धृण्णञ्** bold, confident.

न—(**कु**)—is added to **व्रस्**, **गृध्**, **धृध्** and **धिप्** in the sense of 'in the habit of,' **व्रस्तु** timid, **गृध्न** covetous, greedy, **धृण्णु** bold, **धिप्नु** throwing, casting.

मर—(**कमरच्**)—**मृ**—**मृमर** going, a kind of deer, **घस्**—**घस्मर** and **अद्**—**अधर** voracious, gluttonous, glutton.

य—(**कयप्**)—is added to **व्रज्**, **यज्** and **कृ** and forms *sem*; abstract nouns, **व्रज्या** asceticism, an attack, **इज्या** a sacrifice, **कृत्या** doing; it also takes **य** and **क्तिन्**; **क्रिया**, **कृति**, it is affixed to **अज्** (not changed to **यी** in this case) with **सद्**, **सद्** and **पद्** with **नि**, **मन्**, **विद्**, **सु**, **शी**, **भृ** and **इ** in the sense of either the place or the instrument of the action denoted by the roots; **समज्या** assembly, **निषया** a conch, a market place, the hall where an assembly meets, **निपत्या** slippery ground, **मन्या**

the nape of the neck, विद्या, मृत्या a sprinkling with the Soma juice, शय्या a bed, मृत्या wages, इत्या a vehicle.

र—is affixed to नम्, कम्प्, स्मि, कम्, हिम्, and दीप्. नम् bowing down, yielding, कम्प् shaking, tremulous, स्मेर smiling, कम् desirous, beautiful, हिम् injurious, murderous, दीप् shining. The word अजस्रं *adv.* is also derived from जस् with न (changed to अ) and र.

ह—is added to दा, धे, सि, शद् and सद्; दा—दारु 'one who gives or eats;' धे—धारु 'one who drinks;' सेरु 'one who binds,' शद् 'one who goes or destroys,' सद् 'one who goes or takes rest.'

घन्—(कनिप्)—पारदृश्वन् from दृश् 'one who has seen the other side, hence adapt in,' राजयुध्वन् 'one who has fought with a king,' similarly राजकृत्वन्, सहयुध्वन् and सहकृत्वन्.

घर—(करप्) is affixed to the roots ह, जि, नश् and हृ; इत्वर going, cruel, जित्वर victorious, नश्वर perishable, fleeting, it is also added to गम्, गत्वर transient, going.

CHAPTER XV.

SYNTAX

§ 778. Syntax deals with the mode of arranging words in sentences. Of the three divisions of Syntax, Concord, Government and Order, the Syntax of Sanskrit is mainly concerned with the first two, Syntax in English depends principally upon the last. In Sanskrit and other cognate Languages which are rich in inflection, the relation, which one word bears to another in a sentence is determined by its grammatical form, and no change occurs in the meaning of the sentences, how-so-ever the order of words be changed. But in English and other languages, deficient in inflection, 'order' is everything. Change the order of words and there is

a corresponding change in the meaning. In Sanskrit therefore, the mere order of words is not of material importance, though a perfect arbitrariness in that respect is not allowable. Sanskrit Syntax also takes further into account the meaning and use of participles, the various tenses and moods, and participles. *These will be treated of in their proper order.

THE ARTICLE.

§ 779. There are no articles in Sanskrit corresponding to the English Definite and Indefinite articles. The words कश्चित् and एक, however, are often used in the sense of 'a certain' and the pron. तद् *m. f. n.* of equivalent to 'the'; कश्चित् नरः a certain man; एकः पान्थः a traveller; स राजा the king &c.

§ 780. As already remarked (See § 54) there are three numbers in Sanskrit: a singular number, denoting a single individual, a dual number, denoting two, and a plural number denoting more than two. Besides these general senses—

(2) The singular may be used to denote a class; सिंहः आपदराजः the lion is the king of beasts; बुद्धिमत्सु नरः श्रेष्ठः &c.

* As the great bulk of Sanskrit literature is thrown in the form of verse, the laws of Syntax will be found not to be always observed by the poets. In ordinary prose writings the usual order of words in a sentence is, first the subject with its adjuncts, then the object with its adjuncts, then the adverbs and other indeclinables (extensions of the predicate) and lastly the predicate. The chief characteristics of Sanskrit style are, in the words of Prof. Max Müller, 'the predominance of coordination, the use of the Locative Absolute, a fondness for Compounds and indeclinable participles supplying the place of subordinate clauses, the frequent employment of the Past Participle instead of the finite verb, a predilection for passive forms, and the absence of the indirect construction and of the subjunctive mood. For the latter reason the use of the tenses and moods is comparatively simple; on the other hand, the use of the cases, being much less definite than in Latin and Greek presents some difficulties.

M. Williams, Grammar for Beginners.

(b) The dual sometimes denotes a male and a female of the same class; पितरौ parents; चटकौ a male and a female of sparrow.

(1) Note:—Words like द्वय, द्वितय युग, द्वंद्व, &c. meaning 'a pair, &c. which are dual in sense but singular in form ought to be always used in the singular, except when several pairs are meant.

(2) Note:—Words like इस्तौ, नेत्रे, पादौ, &c. should always be used in the dual in Sanskrit.

(c) The plural, like the singular, may represent a class; ब्राह्मणाः पूज्याः (or ब्राह्मणः पूज्यः) Brāhmanas (i. e. the Brāhmana class) are adorable.

(1) The plural is not unfrequently used as a mark of respect or reverence; इति श्रीशंकराचार्याः so says the venerable Shankarāchārya; इति आचार्यपादाः this is the opinion of the revered preceptor, &c.

(2) In the first person, great personages and writers sometimes use the plural instead of the singular; वयमपि भवत्यौ किमपि पृच्छामः we (i. e. I) too ask you something; इति तु वयं but we (i. e. I, the writer) hold this opinion; वयमपि च गिरामीदमहे we rule over speech (i. e. language.)

(3) words like दाराः, गृहाः, अश्वताः, सिकताः, आपः, प्राणाः, लाजाः &c. are always used in the plural, though some of them are singular in sense.

(4) Names of countries which are really the names of the people inhabiting them, must be used in the plural; स विदेहान् क्वाययौ he went to Videha; &c.

But in the case of compounds ending in words denoting a country such as देश, विषय, &c. the sing. must be used; अस्ति मगधदेशे पाटलिपुत्रं नाम नगरम् there is a town called Pātaliputra in the country of Magadha.

(5) The plural of proper nouns denotes a family or race as in English; जनकाणां राष्ट्राणां च यत्कृत्स्नं गोत्रमकुलम्. Utta.

SECTION I.

CONCORD.

§ 781. Concord is the agreement of words in a sentence as regards gender, number, person or tense.

The concords deserving notice in Sanskrit are three:--(1) Concord of the verb with the Subject; (2) Concord of the Adjective with the Substantive; and (3) Concord of the Relative with its Antecedent.

CONCORD OF THE VERB WITH THE SUBJECT

§ 782. The verb must agree with its subject in number and person; आसीत् राजा नलो नाम there was a king, Nala by name; अहं गच्छामि I go; ब्राह्मणौ गच्छतः two Brāhmanas go; &c.

§ 783. (a) When two or more subjects differing in number are connected by ' and ' the verb must be plural; ततः कुन्ती च राजा च भीष्मश्च सह बन्धुभिः । इदुः श्राद्धं तदा पाण्डोः &c. Mah. Bhā. Sometimes the verb agrees with the nearest subject in number; सा च सत्यवती देवी गान्धारी च यमस्विनी । राजशरैः परिवृता गान्धारी चापि निर्ययौ ॥ Mah. Bhā. अहश्च रात्रिश्च उभे च सन्ध्ये घर्मोपि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥

(b) But when they are connected by 'or' and are all sing. the verb will be singular, and when the subjects differ in number the verb will agree with the one nearest to it, रामः गोविंदो वा व्रजतु 'Let Rāma or Govinda go', स वा इमे बालका वा आम्रं गृह्णतु let him or these boys take the mango fruit.

§ 784. (a) When a verb agrees with two or more subjects of different persons connected by 'and,' the first person has preference over the second or third, and the second over the third. त्वमहं रामश्चैतत्करिष्यामः Rāma, you and I shall do this, त्वं रामश्च प्रादसाळां गच्छतम्.

(b) But when the subjects are connected by 'or' the verb agrees

with the one nearest to it, स वा वर्यं वा तत्संपादयामः he or we accomplish that, अहं रामोऽथवा राजा लक्ष्मणो वा मरिष्यति either I or king Rāma or Lakshmana will perish.

§ 785. The predicate may not always be a finite verb, but a participle, or an adjective or a noun may take its place.

(a) When a participle is used as the predicate it must agree with the subject in number and gender, स तदुक्तवान् he said that, सा तदुक्तवती she said that, तेषां बन्धनानि छिन्नानि their bonds were cut off, कार्यं कृतं the work is done, लता छिन्ना the creeper is cut &c.

(b) When an adjective or a noun is used as the predicate, a form of the roots अस् or भू may be used with it or may be omitted; the adjective used predicatively agrees with the subject in number and gender, words like आस्पदः, पात्रः, भाजनः, स्थानः, पदः &c. retain their gender and number, सुभृत्यः दुर्लभः a good servant is difficult to be obtained, सुपुत्रः पितुः गर्वास्पदम् a good son is the object of his father's pride, सम्पदः पदमापदां riches are the abode of miseries, स तु तस्या अभिमानभूमिः &c.; in these cases the verb agrees with the subject in number and not with the noun used predicatively, सम्पदः आपदां पदं सन्ति and not अस्ति, &c.

§ 786. When a substantive or an adjective is used predicatively with verbs of incomplete predication such as 'to grow, to seem, to be, to appear,' &c. the substantive or adjective so used must agree with the subject in case; एष मे निश्चयः this is my resolve. स भूपतिः प्रजागरुहः लक्ष्यते that king seems emaciated through wakefulness; प्रभुर्भूषुर्भुवनत्रयस्य desirous of being the lord of the three worlds.

(α) The same applies to transitive roots of incomplete predication used passively; तेन मुनिना स भूषकः विरालः कृतः by that sage the mouse was made (transformed into) a cat, &c. नृपो हि विष्णुः मन्यते a king is thought to be Vishnu.

§ 787. When an indeclinable used with an adjectival force takes the place of the verb, the object governed by it is put in the Nominative case. * विषट्शोपि संवर्ध्य स्वयं च्छेतुमसांप्रतम् (Kum. II. 55.) it is not fit to cut down even a poisonous tree having first reared it up; here the indeclinable असांप्रतं is equivalent to न युज्यते and the whole sentence to वृक्षं संवर्ध्य तं च्छेतुं असांप्रतं (न युज्यते) योपि विषट्शः स्यात् ।

Concord of the Adjective with the Substantive.

✓ § 788. An adjective participial or qualitative, must agree with the substantive it qualifies in gender, number and case; रूपवान् पुरुषः a handsome man; रूपवती स्त्री a beautiful woman; महत्संकटम् a great calamity; एते मयूराः, तानि पुस्तकानि; गच्छन्ती नारी, &c.

But numeral adjectives of fixed gender and number remain unchanged शतं ब्राह्मणाः a hundred Brâhmanas; शतं स्त्रियः a hundred women; विंशतिः बालकानि twenty children.

✓ § 789. When an adjective qualifies two or more substantives it agrees with them in their combined number; when the substantives differ in gender, the adjective will be masculine when the substantives are masculine and feminine, and neuter when they are masculine, feminine and neuter; राजा राज्ञी च स्तुत्यचरितौ स्तः the king and his queen are of laudable conduct; धर्मः कामश्च दर्पश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अर्था-
देतानि सर्वाणि प्रवर्तन्ते न संशयः fulfilment of duty, satisfaction of desires, pride, anger, happiness and long life; all these proceed undoubtedly from wealth.

(a) Sometimes the adjective takes the gender of the majority of the substantives; दृढौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः । अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुब्रवीत् ॥ aged parents, a good wife and a young son should be maintained even by doing a hundred foul deeds; so has Manu spoken (laid down).

* निपतिनाभिहिते कर्मणि न विभक्तिपरिगणनस्य प्रायिकत्वात् । Vâman.

(b) And sometimes it takes the gender and number of the substantive nearest to it when the particle च is used; उद्वेगः कलहः कण्डूः संध्यमाना च वर्धते, dejection, quarrel and an itching sensation prevail all the more they are attended to; यस्य वीर्येण कृतिनो वयं च भुवनानि च (कृतीनि) by whose valour we have become happy and so have the three worlds.

§ 790. When a past or potential passive participle is used as predicate with a noun in apposition to the subject, the participle agrees with the subject; कृताः शरव्यं हरिणा तवाग्राः (S'ak. VI.) the demons are made the marks of your arrows by Hari.

CONCORD OF RELATIVE WITH ITS ANTECEDENT.

§ 791. The relative agrees with its antecedent in gender, number and person, the cases of the relative and its antecedent being determined by their relation to their respective clauses; यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः he who has wealth has a noble family; यस्य बुद्धिर्बलं तस्य; यथेन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् that which is fit to be united with anything a wise man should unite with it; &c.

§ 792. When the relative has for its predicate a noun differing in gender from the antecedent the relative generally takes the gender of the antecedent noun, the demonstrative pronoun following that of the noun it qualifies; परगुणसहिष्णुत्वं हि यस्य दुर्जनानां स्वभावः—non—endurance of the merits of another is but the nature of the wicked; शैत्यं हि यत्सा प्रकृतिर्जलस्य.

§ 793. The relative pronoun यत् neu. sing. is used like the English 'that' to introduce a clause, the gender of the demonstrative pronoun being the same as that of the antecedent noun; यद्भिद्भान् अपि नरः अन्यान् विगणयति स धनमद् एव it is the pride of wealth that even a learned man slights another; सत्योर्यं जनप्रवाहः यत्सं-पत्संपदमनुबध्नातीति it is a true saying that one good fortune follows another.

Obs :—Sometimes the antecedent noun or pronoun is omitted and

has to be inferred from the gender and number of the relative; *e. g.* धनेन किं यो न ददाति याचके *i. e.* तस्य धनेन, &c. what is the use of wealth to him who does not bestow it on mendicants; &c.

SECTION II.

GOVERNMENT.

§ 794. The only portion of Syntax treated separately in Sanskrit grammars is the Kārakaprakaraṇa or the chapter on Government. Kāraka is the name given to the relation subsisting between a noun and a verb in a sentence. There are six Kārakas in Sanskrit belonging to the first seven cases, except the Genetive, which is, therefore, not a Kāraka case. These are कर्ता, कर्म, करण, संप्रदान, अपादान, and अधिकरण.

§ 795. There are several indeclinables in Sanskrit which also govern cases. Cases governed by indeclinables are called Upa-padavibhaktis, as distinguished from those governed by verbs which are called Kārakavibhaktis. In cases where both are possible the latter predominates over the former (उपपदविभक्तेः कारक-विभक्तिर्वैलीयसी); as in मुनित्रयं नमस्कृत्य although नमस् alone would govern the Dative.

§ 796. The Nominative, as in English and other languages is simply the naming case; its office, when used by itself, is to express the crude form of a word, gender, measure and number and nothing more.* When used with a verb it forms its subject.

THE ACCUSATIVE CASE.

§ 797. The Accusative denotes the object *i. e.* the person or thing upon whom or which the effect of an action takes place; हरिं सेवते

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा Pân. II. 3. 46.

he worships Hari; ग्रामं गच्छन् नृणं स्पृशति going to a village he touches grass.*

§ 798. All transitive verbs govern an Accusative; पुष्पाण्यव-
चिनोति collectes flowers; अप एव ससर्जदौ (the creator) created water
first, &c. Several transitive verbs govern what is called in Eng-
lish a factitive object besides a direct object; त्वामामनन्ति प्रकृतिं त्वा-
मेवपुरुषं विदुः Kum. II. 13; they consider thee to be Prakṛti, they
know thee to be Puruṣa; कुमारं नेतारं कृत्वा having made Kumāra
the leader (of the forces); नाभा तमात्मजन्मानं अजं चकार made his
son Aja by name.

✓ § 799. † Intransitive roots govern the Accusative of nouns
denoting space or country, or duration of time and distance; कुरुन् स्वपिति he sleeps in the country of the Kurns; तत्र कति-
पयान् दिवसान् अवसत् there he dwelt for some days; गोदोहमास्ते;
he sits down till a cow is milked; कोशं प्रतिष्ठते he walks for a Kos'a;
कोशं कुटिला नदी the course of the river is winding for a Kos'a;
but मासस्य द्विरधीते studies twice a month; कोशस्यैकदेशे पर्वतः the
hill is situated in a part of a Kos'a.

✓ § 800. Roots having the sense of motion, real or metaphorical
govern the Accusative of the place to which it is directed; ग्रामं
गच्छति goes to a village; अयिज्यधन्वा विचचार दात्रम् with his bow
strung he roamed all over the forest; आनन्दस्य परां कोटिमध्यगच्छन्
they reached the highest point of joy; मनसा कृष्णमिति goes to
Kṛṣṇa (thinks of him) mentally; इति चिन्तयन्नेव स निद्रां ययौ
while thus pondering he sank into sleep.

(a) When the motion is real the Dative may also be used;
ग्रामाय ग्रामं वा गच्छति; but not of words denoting ' a road; ' प-

* But when the relation of object and verb is expressed by the
passive termination the noun forming the object is put in the nomi-
native case; हरिः सेव्यते.

† कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे । Pān. II. 3. 5.

न्धानं गच्छति only; but उत्पथेन पथे गच्छति he reaches the main road by taking a by-path.

✓ § 801. The roots* शी, स्था, and आम् with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place; अधिशेते अवितिष्ठति अध्यास्ते वा वैकुण्ठं हरिः; शिलापट्टमधिशयाना reclining on a stone-slab; अर्धासनं गोत्रभिदोषितस्थौ occupied half of Indra's seat; अध्यास्त सर्वर्तुसुखामयोध्याम् lived in Ayodhyâ delightful in all seasons.

§ 802. † विश् with अभिनि governs the Accusative; अभिनिविशते सन्मार्गम् he pursues the path of goodness; घन्या सा गणिकादारिका यामेव भवन्मनोऽभिनिविशते happy is that harlot girl on whom you have fixed your mind; (See Bhaṭṭi. VIII. 80.) Rarely this governs the Loc. अभिनिविशते पापे fondly resorts to sin. विश् with a preposition governs the Acc. but with उप meaning 'to sit' takes the Loc. आसनेऽस्मिन्नुपविश sit on this seat.

✓ § 803. ‡ The root वस् preceded by the prepositions उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case; उप, -अनु, -अधि-आ-वसति वैकुण्ठं हरिः Hari dwells in Vaikuntha; शून्यमन्ववसद्वनं he dwelt in a dreary forest; but वस् with उप meaning 'to abstain from food' is used with the Loc.; उपवसति वने रामः Râma observes a fast in the forest.

§ 804. ¶ The particles उभयतः, सर्वतः, उपर्युपरि, अथोऽधः; अध्यधि and धिक्, अभितः, पणितः, समया, निरुपा, हा and प्रति meaning 'to' and अन्तरा 'between,' and अन्तरेण 'without,' 'regarding to,' govern the Accusative; उभयतः कृष्णं गोपाः the cowherds are on both sides

* अधिशीड्धासां कर्म । Pân. I. 4. 46. † अभिनिविशश्च Pân. I. 4. 47.

‡ उपान्वध्याङ् वसः Pân. I. 4. 48.

¶ उभयसर्वतसोः कार्या धिगुपन्यादिषु त्रिषु । द्वितीयाग्रेडितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते । अभितः पणितः समयानिरुपा हा प्रतियोगेऽपि Vāṅkas on Pân. I. 4. 48. अन्तरान्तरेण युक्ते Pân. II. 3. 4.

of Kṛṣṇa-सर्वतः प्रासादं जायति दक्षारिणः guards keep vigil on all sides of the palace. उपर्युपरि लोकं हरिः Hari is over all the worlds. अधोऽधो लोकं पाताळः Pātāla is below the word; अध्यधि लोकम् ; धिग्वो जात्मान् fie upon you rogues; धिक्सातुर्जं कुरुपति fie upon the lord of the Kurus, with all his brothers; (धिक्) is used sometimes with the Nom. and sometimes with the Voc. धिगर्थाः कटसंभयाः fie upon wealth which is attended with troubles; धिक् मूर्खं fie upon thee fool; रक्षांसि वेदिं परितो निरास्थदङ्गान्ययाक्षीदमितः प्रधानम् (Bhaṭṭi. I. 12) he dispelled the demons from around the altar and offered sacrifices to the minor deities arranged round the principal one. अभितस्तं पृथासुतः स्नेहेन परितस्तरे Kir. XI. 8. ग्रामं समया-निकषा व्रज-ति goes near to the village. Vide Sis. I. 68. VI. 73. हा कृष्णामर्कं woe to him who is not a devotee of Kṛṣṇa; मन्तौस्तुभ्योस्मि नगरग-मनं प्रति I have but a faint desire to go to the town; अन्तरा स्वां मां हरिः; हरिमन्तरेण न सुखं happiness is not possible without Hari; देवीं वसुमतीमन्तरेण with reference to queen Vasumatī.

Some of the indeclinables given above are used with the Genitive; *e. g.* उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा (he stood) very high above all by his lustre, like the sun, &c.

§ 805. * The following prepositions are used with the Accusative.

(a) अति 'superior to, higher than,' अतु 'just after, after, by the side of, inferior to,' अभि 'close to' and उप 'near, inferior to,' *e. g.* अति देवान् कृष्णः Kṛṣṇa excels gods in might, अतिरामं गोविन्दः Govinda is superior to Rāma; जपमनु प्रावर्षतु it rained just after the muttering of prayers; सर्वं मामनु ते every

* कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया Pān. II. 3. 8. Prepositions used by themselves and governing nouns are called Karmapravachanīya.

तृतीयार्थे । हीने । उपोधिके च । लक्षणेत्थंभूताख्यानभागीप्तासु प्रतिपर्यन्तवः । अभिरभागे । Pān. I. 4. 85.-87. 90. 91.

thing of thee is after mine; अनु पितरं गच्छति सुतः the son imitates his father; न भवान् अनु रामं चेद् if you are not inferior to Râma; so अनु हरिं सुराः भक्तो हरिं अभि the devotee is close to Hari; उपशरं न ते वृत्ते your act is not like that of a hero (lit. is inferior to his); उपहरिं सुरा; &c.

(b) The prepositions अभि, अनु, परि, and प्रति are used with the-Accusative when they refer to particular things गिरि—अभि—अनु—परि—प्रति विद्योतते विजुष्व the lightning flashes towards the mountain; also when they mean 'to every one,' &c. वृक्षं वृक्षमभि—अनु—परि—प्रति सिंचति waters each and every tree; so अभि—अनु—परि—प्रति स्त्रीं स्त्रीं जातमन्मथः.

(c) अनु, परि and प्रति also govern the Accusative when they imply 'one's own share;,' लक्ष्मीः हरिमु-परि-प्रति Lakshmi is the proper share (property) of Hari.

§ 806. The roots given in following Kârikâ govern a double Accusative:—

दुग्धाच्चपचूदण्डरुधिप्रच्छिच्छिब्रूसासृजिमथ्मुषाम् ।

कर्मयुक्स्यादकथितं तथा स्याग्नीहकृष्वहाम् ॥

i. e. the roots दुद् to milk, पच् to cook, दण्ड् to punish, रुद् to obstruct, प्रच्छ् to ask, चि to collect, ब्रू to speak, साम् to instruct, जि to win (as a wager), मन्थ् to churn, and मुष् to steal; as also नी, ह, कृष् and वह् ; and the synonyms of these; गां दोग्धि पयः he milks (draws milk from) the cow, बलिं याचते वसुधां he begs the earth of Bali; तण्डुलानोदनं पचति he cooks rice (into food); similarly गर्गान् शतं दण्डयति, व्रजमवरुणद्दि गां, माणवकं पन्थानं पृच्छति, वृक्षं अवचिनोति फलानि, माणवकं धर्मं ब्रूते-आस्ति, शतं जघ्नाति देवदत्तं, सुधां क्षीरनिधिं मघ्नाति, देवदत्तं शतं मुष्णाति, ग्राममज्ञां नयति—हरति—कर्षति—वहति वा; So माणवकं धर्मं भाषते—वक्ति वा, बलिं वसुधां भिक्षते, &c. Vide Bhaṭṭi. VI. 8.—10.

§ 807. * When these verbs are used in the passive, the secondary object in the case of the first twelve roots and the principal one in that of the last four is put in the Nominative case, the other Accusative remaining as before; धेनुः पयो दृश्यते, दशरथः रामं ययाचे कौशिकेन, उरधिः सुधां ममन्ये देवैः &c. तेन गावः ग्रामं नीयन्ते हियन्ते कृष्यन्ते उह्यन्ते वा, &c.

§ 808. † In the case of the causals of roots implying 'motion,' 'knowledge,' 'eating,' roots having some literary work for their object, intransitive roots and the roots दृश् and जल्प्, माष् with आल्प् with वि, ग्रह् and श्रु, their subject in the primitive sense is put in the Accusative case.

शत्रूनगमयत्स्वर्गं वेदार्थं स्वानवेदयत् ।

आशयच्चामृतं देवान्वेदमध्यापयद्विधिम् ।

आसयत्सलिले पृथ्वीं यः स मे श्रीहरिर्गतिः ॥ Sid. Kan.

That venerable Hari is my refuge who despatched the enemies (of gods) to the next world, explained the meaning of the Vedas to his (followers), made the gods drink nectar, taught Veda to the Creator and seated the earth (made it rest) on waters.

दर्शयति हरिं भक्तान् he makes the devotees see Hari; जल्पयति भाषयति विलापयति धर्मं पुत्रं देवदत्तः; पुत्रं विद्यामग्राहयत् (Cf. Kum. I. 52); अश्रावयत्परिषदान्कथाम्. But when the double causal is used the subject ceases to be the subject of the root in the primitive sense and therefore takes the Instrumental; गमयति देवदत्तः यज्ञ-दत्तं, गमयति देवदत्तेन यज्ञदत्तं विष्णुमित्रः

Obs.:—दृश् is sometimes found used with the Dative; प्रत्यभिज्ञानरत्नं च रामायादर्शयत्कृती Rag. XII. 64.

(a) The causals of नी, and वह् when it has for its subject a

* गौणे कर्मणि दुह्यादेः प्रधाने नीहृक्ष्वहाम् । * * * लादयो मताः Sid. Kan. on Pân. VII. I. 69.

† गतिबुद्धिप्रत्ययसानार्थशब्दकर्मकर्मकाणामणि कर्ता स गौ । Pân I. 4. 52, अव्यतिप्रभृतीनामुपसंख्यानम् । दृशेश्च । Vārtikas.

noun other than one denoting a driver, govern the Instrumental of the primitive subject; * नाययति, वाहयति वा भारं भृत्येन he makes his servant carry a load; but वाहयति रथं वाहान् सुतः the charioteer makes the horses draw the chariot.

(1) † The same holds good in the case of the causal of अद् and खाद्; आदयति खादयति वा अन्नं बटुना he makes the boy eat his food.

(2) ‡ भक्ष् when it has not the sense of हिंसा 'pain or injury to a sentient thing' does the same; भक्षयत्यन्नं बटुना; but भक्षयति बलीवर्दान् सस्यम् (where the loss of corn causes pain to the mind.)

(b) स्मृ and ग्रा which denote a kind of knowledge are construed with the Instrumental, though the former when meaning 'to remember with pain' is sometimes found used with the Accusative also; स्मारयति ग्रापयति वा देवदत्तेन; अयि चंद्रगुप्तदोषा अतिक्रान्तपार्थिवगुणान् स्मारयन्ति प्रकृतीः । Vide also S'is. VI. 56.

(c) § The causal of the denominative शब्दाय also is construed with the Instrumental; शब्दाययति देवदत्तेन he causes Devadatta to make a sound.

Note:—¶ By intransitive roots are meant such roots as are not capable of governing an object other than one denoting space, time, &c. and not such as, though transitive, may be used without their object being actually expressed; मासं आसयति देवदत्तं; but देवदत्तेन पाचयति and not देवदत्तं though the object of पच् is not actually expressed.

§ 809. § The primitive subject of the verbs ह् and कृ, of

* नीवह्मोर्न । नियन्तृकर्तृकस्य वहेरनिषेधः । Vārtikas.

† आदिस्वाद्योर्न । Vārtika. ‡ मखेरहिंसारस्य न । Vārt. § शब्दायतेर्न Vārt.

¶ येषां देशकालादिभिर्न कर्म न संभवति तेनाकर्मकाः । न त्व.देवदत्तकर्मणोपि Sid. Kau.

§ हुकारेभ्यतरस्याम् Pân. I. 4. 43. अभिवादिहशोरात्मनेपदं वेति वाच्यम् । Vārt.

अभिवाद्, and वृश् when used in the Atm. is either put in the Accusative or the Instrumental; हारयति कारयति वा भृत्यं भृत्येन वा कटम् he causes the servant to take or weave a mat; अभिवा-
दयते दर्शयते देशं भक्तं भक्तेन he makes the devotee bow down to,
or see, God.

§ 810. *When the causal forms are used in the passive, the principal object (i. e. the primitive subject) is put in the Nominative case; but in the case of roots implying knowledge or eating and roots having a literary work for their object the principal object is put in the Nominative case and the secondary object in the Accusative or *vice versa*; देवदत्तः कटं करोति Devadatta prepares a mat—देवदत्तं देवदत्तेन वा कटं कारयति; देवदत्तः कटं कार्यते, he makes Devadatta prepare a mat; देवदत्तः ग्रामं गच्छति Dev. goes to a village; देवदत्तं ग्रामं गमयति causes Dev. to go to a village; देवदत्तः ग्रामं गम्यते; Devadatta is made to go, &c. माणवकं धर्मं बोधयति he makes Māṇa-
vaka know his duty, बोध्यते माणवकं धर्मः; माणवको धर्मं इति वा Māṇa-
vaka is made to know, &c.; वटुमोदनं भोजयति he makes the child eat
food; वटुमोदनं भोज्यते or वटुमोदनो भोज्यते the boy is made, &c.

§ 811. As regards the causal of roots governing two Accusatives the general rules given at § 808 hold good; कौशिकः दशरथं
रामं अयाचत; (देवाः) कौशिकेन दशरथं राममयाचयन्; गोपोज्ञां ग्रामं
हरति, (स्वामी) गोपेन अज्ञां ग्रामं हारयति; &c.

THE INSTRUMENTAL CASE.

§ 812. † The Instrumental case primarily expresses either the agent (when the construction is passive) or the instrument or means by which an action is done; तव महिमानं अजानता मया असत्कृ-
तोसि thou were disrespected by me, not knowing thy greatness;

* बुद्धिभक्षार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया । प्रयोज्यकर्मण्यन्येषां प्यन्तानां लाट्यो
मताः ॥ Sid. Kau. on Pān. VII. 1. 69.

† कर्तृकरणयोस्तृतीया Pān. II. 3. 18.

रामेण बाणेन हतो वाली Vāli was killed by Rāma with an arrow (here रामेण is the agent; बाणेन the instrument).

✓(a) *The Instrumental is also used in the following senses. प्रकृत्या दर्शनीयः lovely by nature; प्रायेण याज्ञिकः he is almost a ritualist; गोत्रेण गार्ग्यः Gārgya by family name; सुजेन याति goes with ease; so समेनैति, विषमेनैति, &c.: द्विदशेन धान्यं क्रीणाति he buys two *droppus* of corn at a time सादृशेन पशून् क्रीणाति he buys one thousand beasts at a time, &c.

(1) In the case of numerals and words expressive of measure the Acc. may also be used; द्विदशेन क्रीणाति धान्यं, शतेन शतेन वर्त वर्त वत्सान् पाययति पयः, &c.

(b) Obs.:—† The root दिव् 'to play,' however, governs the Accusative or the Instrumental of the instrument used; अङ्गैः अङ्गान् वा दीव्यति he plays at dice.

(c) The root ज्ञा with सम् also governs the Accusative or the Instrumental; पित्रा पितरं वा संज जीते he recognises or lives in peace with his father; but विष्णुं सजानीष्व remember Vishṇu.

§ 813. ‡ When the accomplishment of an object is to be expressed, the Instrumental of words expressing the length of time or space is used; अङ्गा क्रोशेन वाऽनुवाक्रोशीतः the section (of the Veda) was studied by him in a day, or a Kosa (*i. e.* by going over it); but मासमधीतो नायातः as the accomplishment does not take place.

✓§ 814. § Words expressing some defect in a limb of the body govern the Instrumental of the defective limb; अक्षणा काणः blind of one eye; so पादेन खब्जः &c.

* प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानम् । Vārt.

† दिवः कर्म च । संज्ञोन्यतरस्यां कर्मणि । Pān. I. 4. 43. II. 3. 22.

‡ अपवर्गे तृतीया । Pān. II. 3. 6. अपवर्गः फलप्राप्तिः । तस्या द्योत्याया कालध्वनोरत्यन्तसंयोग तृतीया स्यात् ।

§ येनाङ्गविकारः । Pān. II. 3. 20.

§ 815. * A characteristic attribute indicative of the existence of a particular state or condition is put in the Instrumental; जटाभिः तापसः he is an ascetic (which is apparent) from his matted hair (जटाशाय्यतापसत्वविशिष्ट इत्यर्थः Sid. Kau.).

§ 816. † The Instrumental is also used to express the cause or motive or the object or purpose of an action as distinguished from the mere instrument of it; पुण्येन दृष्टो हरिः Hari was seen by (virtue of) merit; तेनापराधेन दण्ड्योऽसि thou art to be punished for that fault; अध्ययनेन वसति dwells for the purpose of studying; also when the object to be accomplished is simply implied; अलं श्रमेण away with your efforts i. e. they will not succeed श्रमेण साध्यं नास्ति इत्यर्थः (Sid. Kau.).

✓ § 817. The Instrumental is used with words expressing the idea of.

(a) excelling; पूर्वान् महाभाग तयातिशेधे Oh fortunate one, you excel your ancestors in that (devotion); धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधाम्नः (Mu. 3. 17.) he surpasses, by his lustre, the lustre of the sun; दूरीकृताः खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः । S'ak. I.

(b) resemblance, likeness, equality; स्वरेण पितरमनुहरति resembles his father in voice; देहवन्धेन स्वरेण च रामभद्रमनुहरति (Uta. 4.); अस्य मुखं मातुः मुखेन संवदति his face resembles that of his mother; विष्णुना सदृशो वीर्ये equal to Vishṇu in valour.

(c) swearing; भरतेनात्मना चाह शपे I swear by Bharata and myself; शापितासि मम जीवितेन । I conjure thee by my life.

(d) rejoicing, being pleased भक्त्या गुरौ मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि I am pleased with thee by thy devotion to your preceptor and compassion upon me; कापुरुषः स्वल्पकेनापि तुष्यति a low person is satisfied with little.

* इत्थंभूतलक्षणे । Pân. II. 3. 21.

† हेतौ । Pân. II. 3. 23 कलमपि इह हेतुः । द्रव्यादिसाधारणं निर्धोषासाधारणं च हेतुत्वम् । कारणत्वं तु क्रियामात्रविषयं व्यापारनियतं च । Sid. Kau.

(e) motion (the conveyance or the part of the body on which a thing is carried being put in the Instrumental case); रथेन संचरते he moves about in a chariot.

(f) price (real or metaphorical) at which a thing is bought; अनेन कृतः 'bought for a hundred (Rs. or so);' स्वप्राणव्ययेनापि रक्षणीयाः सुहृदसवः ' the life of a friend ought to be saved even at the cost of one's life.'

✓ § 818. The following words also govern the Instrumental case:—

(a) Words expressing the idea of use or need, such as किं, कार्यं, अर्थः, प्रयोजनं and the like, and the root कृ with किं used in the same sense; धनेन किं यः &c. what is the use of his wealth who &c. तृणेन कार्यं भवतीश्वराणाम्—'even the rich sometimes stand in need of grass,' similarly कौर्थः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान् धार्मिकः, न स्वामिपादानां मया किमपि प्रयोजनम् ; &c.

(b) The particles अलं and कृतं meaning 'enough'; अलं रुदितेन 'enough of your weeping (do not weep);' कृतं अत्यादरेण 'away with overpressing;' अलं is also used with a gerund अलं अन्यथा संभाव्य 'away with misunderstanding.'

(c) Particles expressing 'accompaniment' such as साकं, सार्धं समं, सह, &c.; आस्व साकं मया सौधे (Bh. VIII. 70); वनं मया सार्धमसि प्रपन्नः Rag. XIV. 63; आहो निवत्स्यति समं हरिणांगनाभिः । S'ak. I. 27 &c.

(d) Words meaning 'having or destitute of'; समायुक्तोऽर्थः (परिभवपदं याति कृपणः) 'though possessed of wealth,' &c.; अर्थेन हीनः destitute of wealth.'

N. B. For the optional use of the Instrumental see the Abl.; the Gen. and the Loc. cases.

THE DATIVE CASE.

§ 819. * The primary sense of the Dative case is Sampra-

* चतुर्थी संप्रदाने Pân. II. 3. 13. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् Pân. I. 4. 32. क्रियया यमभिप्रैति सोऽपि संप्रदानम् Vart.

dāna (संप्रदानं). The indirect object of the root दा is called Samp-
radāna; also the person or thing with reference to whom or which
an action is done; विप्राय गां ददाति 'he gives a cow to a Bhāhmaṇa;'
शूद्राय संन्यते 'prepares for battle;' न शूद्राय मतिं दद्यात् 'The S'udra
should not be instructed in the Veda, &c.

* But in the case of the root यज् the proper object is put in the
Instrumental case and the indirect object in the Accusative; पशुना
यजते 'he sacrifices a bull to Rudra.'

Note:—Though the root दा ought to govern the Dat. of the
indirect object, it is sometimes found used with the Gen. or the
Loc. राज्यं शिवीनां वृद्धं वै ददामि तव खेचर 'Oh sky-wanderer, I will
give you the prosperous kingdom of the S'ibis;' यस्त्वं रामे पृथिवीं
दातुमिच्छसि 'thou who art thinking of bestowing the earth upon
Rāma,' &c.

§ 820. † The root हृच् and others having the same sense
govern the Dative of the person or thing pleased or satisfied; हारये
शोचते भक्तिः Hari likes devotion; 'अपां हि वृषाय न वारिधारा स्वादुः
खगन्धिः स्वदते तुषारा 'a stream of sweet water, cool and perfumed, is
not liked by one who has already drunk enough of water.'

§ 821. ‡ The roots श्लाघ् 'to praise,' हु to hide, स्था 'to stand,'
and शप् 'to swear, govern the Dative of the person to whom some
object or feeling is to be conveyed; गोपी स्मरति कृष्णाय श्लाघते-हुते
-तिष्ठते-शपते वा 'a cowherdess being incited by love flatters Kṛ-hṇa
or apparently conceals her feeling from him or waits for him or
swears before him;' (Vide Bhaṭṭi. VIII. 73. 74.); but राजानं श्लाघते
यन्त्री 'a minister praises his king.

§ 822. § The creditor (or the person to whom something is

* यजेः कर्मणः करणसंज्ञा संप्रदानस्य च कर्मसंज्ञा । Vārt.

† रुच्यर्थानां प्रीयमाणः Pān. I. 4. 33.

‡ श्लाघहुड्स्थाशपां श्लिष्यमानः । Pān. I. 4. 34.

§ धारेरुत्तमर्णः । स्पृहेरीप्सितः । Pān. I. 4. 35, 36.

dne) in the case of the root वृ 'to owe;' and the person or the thing desired in the case of स्पृह्, are put in the Dative case; वृक्षसे-
चने द्वे धारयसि मे 'you owe me two sprinklings of trees' (S'ak.); भक्ता-
य धारयति मोक्षं हरिः (Sid. Kau.); तस्यै स्पृहयमाणोसौ 'he longing
for her (Bhatti. VIII. 15.); पुष्पेभ्यः स्पृहयति ' he longs for flowers;
but पुष्पाणि स्पृहयति where no longing is implied.

§ 822. * The roots कुब्, दुह्, ईर्ष्य and असूय and others hav-
ing the same sense govern the Dative of the person against whom
the feeling of anger, hatred, &c. is directed; हरये कुप्यति-दुष्यति-
ईर्ष्यति-असूयति वा (Sid. Kau.) ' he is angry with Hari, or bears
hatred towards him, or is jealous of him or finds fault with him;'
सीतायै नाकुप्यन्नाप्यसूयत (Bhatti. VIII. 75.) 'he did neither get
angry with Sītâ nor find fault with her;' but भार्यामीर्ष्यति the keeps
a jealous watch over his wife' (that others may not see her मैना-
मन्योऽद्राक्षीदिति Sid. Kau.).

(a) † But कुब् and दुह् preceded by a preposition govern the
Accusative case; किं मां संकुप्यसि 'why do you get angry with me?'
नित्यमस्मच्छरीरमभिद्रोष्युं यतते (Mnd. I.) 'he always endeavours to
do harm to my body.'

Obs.—दुह् with अभि is also found used with the Dat.; मया पुन-
रेभ्य एवाभिद्रुग्धमजेन (Utta. VII.).

§ 824. ‡ The roots राध् and ईक्ष् both meaning 'to deter-
mine the good or bad fortune of' govern the Dative of the person
with reference to whom the inquiry is made; कृष्णाय राध्यति ईक्षते
वा । पृथो गर्गः शुभागुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः । Sid. Kau.

* कुपद्रुहेर्ध्यासूयार्थानां यं प्रति कोपः । Pân. I. 4. 37. क्रोधोऽमर्षः द्रोहोऽप-
कारः, ईर्ष्याऽक्षमा, असूया गुणेषु दोषाविष्करणं । द्रुहादयोपि कोपप्रभवा एव गृह्यन्ते ।
अतो विशेषणं सामान्येन । Sid. Kau.

† कुपद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म । Pân. I. 4. 38.

‡ राधीक्ष्योर्यस्य विप्रदनः Pân. I. 4. 39.

§ 825. * श्रु with प्रति and आ meaning 'to promise,' governs the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation; विप्राय गां प्रतिगृणोति, आगृणोति वा । विप्रेण मह्यं देहीति प्रवर्तितः प्रतिजानीते इत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 826. † The root क्री with परि 'to hire, as a servant, &c., optionally governs the Dative (and optionally the Inst.) of the price at which he is hired; शतेन शताय वा परिक्रीतः । Sid. Kau.

§ 827. ‡ (a) A noun expressive of the purpose for which any thing is done, or the result to which anything leads or the effect for which anything exists, is put in the Dative case; मुक्तये हरिं भजति "worships Hari for final beatitude;" भक्तिर्ज्ञानाय कल्पते सम्पद्यते, जायते वा 'devotion leads to knowledge;' मूत्राय कल्पते, जायते, सम्पद्यते यवाणः (Mb.) 'water gruel tends to (produce) urine;' कुण्डलाय हिरण्यं (Mah. Bhās.) 'gold for Kundala, (a kind of ornament); यूपाय दारु wood for a sacrificial post; &c.

N. B. The roots भू or अस् are often omitted after a Dative used in this sense; काव्यं यश्नसे (भवति) 'poetry is for fame.'

(b) § An evil foreboded by a portentous phenomenon is also put in the Dative case; वाताय कपिला विद्युत् 'the tawny lightning forebodes a storm.'

(c) ¶ The word हित is used with the Dative; ब्राह्मणाय हितं 'good for a Brahmana.'

* प्रयादभ्यां श्रुवः पूर्वस्य कतो । Pán. I. 4. 40.

† परित्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् Pán. I. 4. 44. नियतकाभूलस्यास्वीकरणे परित्रयणं । Sid. Kau.

‡ तादर्थ्ये चतुर्थी वाच्या । कल्पे संपद्यमाने च । Vārtikas.

§ उत्पातेन शपिते च । Vārt. वाताय कपिला विद्युदातपायातिलोहिनी । शीता वर्षायां विशेषा दुर्भिक्षाय सिता भवेत् । Mah. Bhās.

¶ हितयोगे च । Vārt.

§ 828. * The object governed by an infinitive mood not actually used but implied, is put in the Dative; फलेभ्यो याति *i. e.* (फलानि आहर्तुं) goes for (in order to bring) fruits; नृसिंहाय नमस्कर्मः (*i. e.* नृसिंहमनुकूलयितुं) 'We bow down to Nṛsinha (to propitiate him).'

✓ (a) The Dative of an abstract noun formed from a root may be used to express the sense of the infinitive of the same root; यागाय याति goes to perform a sacrifice; त्यागाय संभृतार्थानां (Rag. I. 7.) who had amassed wealth in order to give it away; &c.

✓ § 829. † The particles नमः, स्वस्ति, स्वाहा and स्वधा (exclamations used in offering oblations to gods and manes respectively) अलं meaning 'equal to, a match for' and वषट् (an exclamation accompanying an oblation to a deity) govern the Dative case; तस्मै नमः शंभवे bow to that S'ambhu; प्रजाभ्यः स्वस्ति 'may it be well with the subjects;' स्वस्त्यस्तु ते (Rag. V. 17.) 'Farewell to thee;' अग्नये स्वाहा this offering to Agni; similarly पितृभ्यः स्वधा; दैत्येभ्यो हरिः अलं Hari is a match for the demons; so अलं मल्लो मल्लाय (Mah. Bhâs.) one wrestler is a match for another; (See Rag. II. 39. Bhaṭṭi, VIII. 98.) ; इन्द्राय वषट् this oblation to Indra.

(a) But when कृ is used with नमः, it becomes the principal verb ‡ and therefore governs the Accusative case; नमस्करोति देवान् bows down to gods; (when the sense of an infinitive is suppressed, of course the Dative will be used; see (§ 828).

(b) Words having the sense of अलं, such as प्रभुः, समर्थः, शक्तः &c. and also the verb प्रभु, are used with the Dative (Sid. Kau.); दैत्येभ्यो हरिः प्रभुः, समर्थः शक्तो वा; प्रभुः—समर्थः—शक्तः मल्लो मल्लाय; प्रभवति मल्लो मल्लाय; विधिरपि न येभ्यः प्रभवति (Bhar. II. 94.); प्रभु and the other words may also be used with the Genitive (Sid. Kau.);

* क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः । तुमर्थाच्च भाववचनात् । Pān. II. 3. 14, 15

† नमः स्वस्तिस्वाहास्वाधाल्लवषट्श्लोकाच्च । Pān. II. 3. 16.

‡ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी । Vārt.

प्रभवति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Mal. Mād. IV.) the great king has power over his daughter.

(c) Verbs meaning ' to salute ' such as प्रणम्, प्रणिपत्, &c. may govern the Dative or the Accusative; न प्रणमन्ति देवताभ्यः (Kād.) they do not bow down to deities; तां भक्तिप्रवणेन चेतसा प्रणनाम् saluted her with a mind bowed down with devotion; प्रणिपत्य सुरास्तमैः क्षमयित्रे सुरद्विषां (Rag. X. 15.) ' the gods bowed respectfully to him the annihilator of the enemies of the immortals; ' वागीशं (वागिभरर्ध्याभिः) प्रणिपत्य (Kum. II. 3.) having bowed to the lord of speech &c.

§ 830. With verbs of telling such as कथ्, कथा, शम्, चक्ष्, निविद् cau. &c. and of sending such as हि with प्र, सृज् with वि, &c. the Dative of the Indirect object is used; राममिष्वसनदर्शनीत्सुकं मैथिलाय कथयाम्भूव सः । (Rag. XI. 37.) ; He told the king of Mithilā that Rāma was eager to see the bow; आख्याहि मे को भवानुग्रहः (Bhag. XI. 31.) Tell me, who thou art in this fierce form, &c. उपस्थितां होमवेलां गुरवे निवेदयामि (S'ak. IV.) I will tell my preceptor that it is time to offer the mornig oblations; हरिरस्मै सुरांगनां प्रजिघाय (Rag. VIII. 79.) Indra sent a heavenly damsel against him (i. e. to disturb his contemplations); रक्षस्तस्मै महोपलं प्रजिघाय (Rag. XV. 21).

§ 831. * The indirect object of the root मन् cl. 4. ' to think ' if not an animal, may be put in the Accusative or the Dative case; when contempt is to be shown; न त्वां तृणं मन्ये तृणाय वा I do not consider thee a straw; but न त्वां तृणं मन्ये (मन् cl. 8); when mere comparison is meant, the Accusative is used; त्वां तृणं मन्ये (Mb.)

* मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाप्रमाणेषु । Pān. II. 3. 17. On अप्राणिषु Kātyāyana remarks ' अप्राणिषु इत्यपनीय नौकाकान्तशुकशृगालवज्रैश्चित्ति वाच्यम् ' i. e. " Instead of ' If not an animal ' it should be said. ' If not one of a ship, or food or a crow or a parrot or a jackal, ' " न त्वां मन्ये नावं अन्नं वा, न त्वां शुने श्वानं वा मन्ये; in the former case though neither नौ nor अन्न is an animal, the Accusative ought to be used, in the latter though श्वन् is an animal the Dative may be optionally used.

§ 832. * The object of roots implying motion (i. e. the place to which the motion is directed), if it be not a road, is put in the Accusative or the Dative, when actual motion is meant; ग्रामं ग्रामाय वा गच्छति goes to a village; but मनसा हरिं व्रजति; पन्थानं गच्छति.

THE ABLATIVE CASE.

§ 833. The principal sense of the Ablative case is अपादान or 'motion away from †'; hence the noun from which the motion, real or conceived, takes place is put in the Ablatives case; ग्रामाद्याति 'comes from a village'; धावतोऽवात्पतति 'falls down from a running horse'; सदाचारात् व्रंशते.

✓ (a) ‡ Words having the sense of जुगुप्सा, विराम or 'cessation,' 'pause,' and प्रमाद 'swerving from,' also govern the Ablative case; पापात् जुगुप्सते he hates sin; न नवः प्रभुराफलोदयात्स्थिरकर्मा विरराम कर्मणः (Rag. VIII. 22) the new monarch, steady in action, did not desist from efforts until they bore their fruit; धर्मात्प्रमायति swerves from duty; स्वाधिकरात्प्रमत्तः (Meg. I.) careless, failing in the discharge of the duties (of his office); so धर्मान्मुह्यति; प्रसमीक्ष्य निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणाय (Manu Smr. V. 49), &c.

पद् with प्र in the sense of 'to be careless about' is used with the Loc. also; अतोर्थात्र प्रमायन्ति प्रमदाच्च विपश्चितः । (Manu Smr. II. 213) on this account wise men are not careless about their wives.

✓ § 834. § In the case of words expressing fear or protection from fear, that from which or whom the fear proceeds is put in the Ablative case; चोराद्बिभेति is afraid of a thief; भीतो रणे श्वेतवाहात् I was afraid of the white-horsed one i. e. Arjuna; स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् (Bhag. II. 40) and even a little of this (kind of)

* गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ चेष्टायामनघ्वनि । Pân. II. 3. 12.

† अपादाने पञ्चमी । Pân. II. 3. 28. ध्रुवमपाये अपादानम् Pân. I. 4. 24.

‡ जुगुप्सद्विरामप्रमादार्थानामुपसंख्यानम् । Vart.

§ भीत्रार्थानां भयहेतुः । Pân. I. 4. 25.

piety saves one from great fear; कपेरत्रासिषुर्नादात् (Bhaṭṭi. IX. 11.) were afraid of the roar of the monkey.

(a) * That from which one is kept off is also put in the Ablative; पापान्निवारयति wards off from sin; यवेभ्यो गां वारयति keeps off the cow from barley.

§ 835. † In the case of जि with परा the thing unbearable is put in the Ablative case; अध्ययनात्पराजयते finds study unbearable or difficult; तां पराजयमानां स प्रीतिः (Bhaṭṭi. VIII. 71.) who got disgusted with the love (of Rāvaṇa); but शत्रून् पराजयते ।

§ 836. ‡ When concealment is to be had recourse to, that whose sight one desires to avoid is put in the Ablative case; मातुर्निर्लीयते कृष्णः 'Kṛṣṇa conceals himself from his mother'; but चौरान् दिदृशते.

✓ § 837. (a) § The teacher from whom something is learnt regularly is put in the Ablative case; उपाध्यायादधीते learns from the preceptor; but नटस्य गाथां शृणोति.

✓ (b) Similarly the prime or original cause in the case of जन् to be born, and the source in the case of भू are put in the Ablative; ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते the creation proceeds from Brahman; गोमयादृ-
धिको जायते the scorpion is born from cowdung; हिमवतो गङ्गा प्रभवति The Ganges rises from the Himālayas; कामात्क्रोधोभिजायते from desire anger is produced.

Note:—Verbs meaning 'to be born' or 'to be begotten upon' are often used with the Loc.; तस्यां शतातन्द अङ्गिरसोऽजायत from her was born S'atānanda Angirasa; मेनकायामुत्पन्नां begotten upon Menakā; See Manu Smṛ. III. 154. I. 9.

* वारणार्थानामीप्सितः । Pān. I. 4. 27.

† पराजैरसौढः । Pān. I. 4. 26.

‡ अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति । Pān. I. 4. 28.

§ आख्यातोऽयोगे । Pān. I. 4. 29. जनिकर्तुः प्रकृतिः । भुवः प्रभवः । Pān. I. 4. 30, 31.

838. * When the sense of an indeclinable participle is suppressed in a sentence the object governed by that ptc. or the place at or on which the action takes place is put in the Ablative case; प्रासादात् प्रेक्षते sees from a palace (प्रासादमारुह्य प्रेक्षते Sid. Kau.); similarly आसनात् प्रेक्षते = आसने उपविश्य प्रेक्षते; अशुराज्जिहृति = अशुरं वीक्ष्य जिहृति, Sid. Kau.

✓ § 839. (a) † The place or time from which the distance of another place or point of time is to be expressed is put in the Ablative case; the distance in space being put in the Nominative or the Locative and that in time in the Locative; वनात् ग्रामो योजनं योजने वा (Sid. Kau.) the village is a *yojana* from the forest; गवीधुमतः सां काश्यं चत्वारि योजनानि चतुर्षु योजनेषु वा (Mb.); कार्तिक्या आप्रहायणी मासे (Sid. Kau.) the full moonday of Mārgas'īrsha is a month (at the interval of a month) from that of Kārtika; समुद्रात्पुरी क्रौञ्चौ.

✓ (b) The Ablative is also used in questions and answers; कस्मात् त्वं । नद्या whence art thou ? from the river; कुतो भवान्-पाटलीपुत्रात् where do you come from ? from Pātaliputra.

§ 840. ‡ The words अन्य, इतर and others having a similar sense, the particles आरात् 'near or distant,' ऋते 'without,' words expressive of direction used with reference to time or space (except when they refer to the limbs of the body) and those derived from the root अन्च् at the end of compounds, and indeclinables ending in आ and आहि art constructed with the Ablative; अन्यो भिन्न इतो वा कृष्णात् different from Kṛṣṇa; इतो रावणादेव राघवानुचरो यदि; Bhaṭṭi. VIII. 106. If he be one other than Rāvaṇa and a follower of Rāma; आराद्वनात् near or away from the forest; ऋते क्रौर्यात्समायातः (Bhaṭṭi. VIII. 105) come without (setting aside) his cruelty;

* ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च । Vārt.

† यतश्चाध्वकालनिर्माणं तत्र पञ्चमी । तद्युक्तादध्वनः प्रथमासप्तम्यौ । कालासप्तमी-
च वक्तव्या । प्रश्नाख्यानयोश्च । Vārtikae.

§ अन्यारादितरतैर्दिक्काब्दाञ्चूत्तरपदादाहियुक्ते । Pān. II. 3. 29.

ग्रामात्पूर्वं उत्तरो वा to the east or the north of the village; चैत्रात्पूर्वं: फाल्गुनः the month of Fālguna is prior to that of Chaitra; but पूर्व कायस्य the (forepart) of the body; प्राक् प्रत्यग् वा ग्रामात् to the east or to the west of the village; प्राक्यभातात् (Bhaṭṭi. VIII 106.) before the day dawned; दक्षिणा दक्षिणादि वा ग्रामम् to the south or in the southern direction of the village; उत्तरा समुद्रात् (Bhaṭṭi.) in the north of the sea.

Obs.:—ऋते is sometimes used with the Accusative; ऋतेपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे (Bhag. XI. 32) even without thee all will die.

(a) Words like प्रभृति, आरभ्य, बहिः, अनन्तरं, ऊर्ध्वं, परं, &c. are used with the Ablative; the first word may also be used with adverbs of time; तस्मादिनात्प्रभृति, from that day; ततः-तदा—प्रभृति since then अथप्रभृत्यवनताङ्गि तवास्मि दासः (Kum. V. 86); ततः, तस्मारिनादारभ्य, मालत्याः प्रथमावलोकदिवसादारभ्यः ग्रामाद्बहिः outside the village; पुरगारुत्तमतगोपुराद्बहिः (निरगात्) went out of the emerald gate of the town. उर्ध्वं संवत्सरात् (M. S. IX. 77) after a year; अत ऊर्ध्वं hence forward; वर्त्मनः परं (Rag. I. 17) beyond the part; भाग्यायतमतः परं, पुराणपत्रापगमादनन्तरं (Rag. III. 70.) after the dropping of old leaves; see Bhag. XII. 12,

§ 841. * The Ablative is used with—

(a) The prepositions अप and परि meaning 'away from, with out', and आ meaning 'as far as' or 'including, comprehending'; यत्संप्रत्यप लोकेभ्यो लंकायां वसतिर्भयात् (Rām.) Now that he dwells in Lankâ, in terror, away from the worlds; अप हरेः संसारः Samsāra exists outside Hari; अप त्रिगर्तेभ्यो दृष्टो देवः it rained every where, except in the country of Trigarta. Similarly परि हरेः संसारः; परि त्रिगर्तेभ्यो दृष्टो देवः (Vop.) &c. आमुक्तेः संसार, आसकलाद् ब्रह्म Brahman pervades every thing; आ परितोषान् विदुषां until the learned are satisfied.

* अपपरी वर्जने । आङ्मर्यादावचने । Pān. I. 4. 88-89 पञ्चम्यपाङ्गपरिभिः Pān. II. 3. 10. प्रतिः पतिनिधिप्रतिदानयोः । Pān. I. 4. 92. प्रतिनिधिपतिदाने च यस्मात् । Pān. II. 3. 11.

(b) प्रति meaning 'the representative of, in exchange for or; giving in return for;' प्रद्युम्नः कृष्णात्प्रति (Sid. Kau.) Pradyumna is the representative of Kṛṣṇa; तिलेभ्यः प्रतिपच्छति माषान् gives māśhas in return for sesamum.

§ 842. * when a word expressive of 'a debt,' is merely intended to be stated as a cause, it is put in the Ablative case; यत्तादृवं द्रव्यं a thing mortgaged for a hundred rupees; ऋणादृवं इव tied down as it were by the debt he owes.

§ 843. (a) The Ablative often denotes the cause of an action or condition and may be translated by 'on account of, by reason of,' &c.; मौनान्मूर्खः गण्यते one is considered a fool by reason of his silence (if he keeps silence); गौमातृषाणां वधात् (H.) on account of my killing cows and men.

✓ (b) The Ablative is used to make a causative assertion or to advance an argument; पर्वतो वह्निमान् धूमात् । The mountain is fiery; (has fire on it); because there is smoke; स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् (Ved. Su. II. 1. 1) A disputant says —if you say that our argument is liable to the fault of giving no scope to your smṛtis then we reply; this your argument will not hold; for in that case other smṛtis will have no scope given to them.

✓ (c) The Ablative is used with comparatives or words having a comparative sense; भक्तिमार्गात् ज्ञानमार्गः श्रेयान् the way of knowledge is more efficient than that of devotion; अणोरप्यणीयान् smaller than an atom; अश्वमेधसहस्रेभ्यः सत्यमेवातिरिच्यते truth alone is superior to a thousand horse-sacrifices; चैत्रथादन्ने not inferior to Chaitraratha.

§ 844. † The indeclinables पृथक्, विना and नामा govern the Ablative, the Accusative, and the Instrumental cases; पृथक् रामात्, रामं, रामेण वा different from or without Rāma; so नामा रामं

* अकर्तृयुगं पञ्चमी । Pān. II. 4. 25.

† पृथग्विनानानभिस्तुर्वीयान्यतरस्याम् । Pān. II. 3. 32.

&c. नाना नारीं निष्फला लोकयात्रा (Vop.) worldly life is vain without a woman (wife).

§ 845. * The words स्तोक 'a little, अल्प 'a little,' कृच्छ्र 'difficulty, and कतिपय 'some' when used in an adverbial sense with verbs, are used in the Ablative or the Instrumental; स्तोकेन स्तोकाद्वा मुक्तः let off with little; similarly अल्पेन अल्पान्मुक्तः, कृच्छ्रेण कृच्छ्राद्वा कृतः done with difficulty; कतिपयेन कतिपयाद्वा प्राप्तः; but स्तोकेन विषेण हतः killed with a little poison; when used adverbially they take the Accusative also; स्तोक गच्छति goes a little.

(a) दूर and अन्तिक and others having the same sense, are used in the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; ग्रामस्य दूरात् दूरं दूरेण वा away from the village; so अन्तिकात् अन्तिकं अन्तिकेन वा near the village.

THE GENITIVE CASE.

§ 846. † The Genitive, as already remarked, is not a Kāraka case. It, therefore, expresses simply the relation of one noun to another in a sentence, such as that of a servant and his master (a relation which is other than that expressed by a Kāraka case); राज्ञः पुरुषः, पुत्रस्य माता, द्रव्यस्य गुणाः &c.; and even in those cases where the Genitive is used in the sense of other cases it expresses simple relation or सम्बन्ध only, as in सतां गतम्; सर्पिषो जानीते; मातुः स्मरति; एष उदकस्य उपकुर्वते; भजे शंभोश्चरणयोः; फलानां तृप्तः &c.

§ 847. ‡ When the word हेतु (cause, object) is used in a sentence, that which is the object and the word हेतु are put in the

* कारणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्त्ववचनस्य । दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च । Pân. II. 3. 33. 35.

† षष्ठी शेषे Pân. II. 3. 50. कारकप्रातिपदिकार्थं (the sense of the Nominative) व्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः तत्र षष्ठीस्यात् । कर्मादीनामपि सम्बन्धविवक्षायां षष्ठ्येव । Sid. Kau.

‡ षष्ठी हेतुप्रयोगे । Pân. II. 3. 27.

Genitive case; अन्नस्य हेतोर्वसति dwells for the sake of (with the object of getting) food; रोदिषि कस्य हेतोः Mark. P. 23. 12. हेतोर्वोचस्य मैथिल्याः प्रास्तावीद्रामसंकथाम् (Bhatti. VIII. 103.) he began to give her an account of Râma in order to show her that he (Hanumant) was Râma's messenger.

(a) * When a pronoun is used with the word हेतु the Instrumental and the Genitive may both be used; कस्य हेतोः, केन हेतुना, with what object ? Why ? The Ablative may also be used; तेन हेतुना, तस्माद्हेतोः, तस्य हेतोः; when a word having the same sense as हेतु, such as निमित्त, कारण, &c., is used with a pronoun it may be used in any case in agreement with the pronoun; कस्य निमित्तस्य, कस्य प्रयोजनस्य; केन निमित्तेन, कस्मै निमित्ताय &c.; but they are generally used in the Accusative used like an adverb; किं-निमित्तै-कारणं-प्रयोजनं-अर्थ, &c.; when a pronoun is not used, any case except the Nominative and the Accusative may be used; ज्ञानेन निमित्तेन (हरिः सेव्यः), ज्ञानाय निमित्ताय, with the object of acquiring knowledge.

§ 848. † Words ending in the termination तस् and showing direction and others having the same sense, such as उपरि, उपरिष्ठात्, अधः, अधस्तात्, पुरः, पुरस्तात्, पश्चात्, अपि, &c. are used with the Genitive; ग्रामस्य दक्षिणतः, उत्तरतः &c. to the south or to the north of the village, &c.; अर्कस्योपरि (S'ak. II. 8.) on the Arka plant; तरूणामधः (S'ak. I.) under the trees; तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः (Meg.) standing before him with great difficulty; &c.

(a) ‡ Words ending in एन such as दक्षिणेन, उत्तरेण, &c. are used with the Genitive or the Accusative; दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा to the south of the village; उत्तरेण स्रवन्ती (Mâl. Mâd. IX. 24.) to the north of the river; दण्डकान्दक्षिणेनाई (Bhatti. VIII. 108). धनपति-गृहादुत्तरेण (Meg. 80) to the north of Kubera's palace.

§ 849. ¶ The words दूर and अन्तिक and their synonyms

* सर्वनाम्नस्तृतीया च । निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वोप्ता प्रायदर्शनम् । Vart.

† पञ्चयतसर्थप्रत्ययेन Pân. II. 3. 30.

‡ एनया द्वितीया । Pân. II. 3. 31. एनपेति योगविभागात्पञ्चपि । Sid. Kau.

¶ दूरान्तिक. यैः पञ्चन्यतरस्याम् । Pân. II. 3. 34.

H. s. a. 32.

govern either the Genitive or the Ablative; ग्रामात् ग्रामस्य वा वनं दूरं—
निकटं—समीपं वा the forest is distant from or near the village; रामा-
शुद्रस्य यो दूरं पापादुःखस्य सौन्तिकं he who is away from Rāma or
S'iva is near sin; प्रत्यासन्नो माधवीमण्डपस्य close to the bower of the
Mādhavī creeper; तस्य सकाशं, &c.

§ 850. * The root ज्ञा meaning 'to have an incorrect know-
ledge of' governs the Genitive; तैले सर्पिषो जानीते supposes oil to be
ghee; but सर्पिर्जानीते.

(a) Verbs implying to think of, 'to remember such as स्मृ, इ with
अधि, 'to be master of' such as ईश्, भू with प्र, &c. and 'to have
compassion on' such as द्य, &c., govern the Genitive of their object;
कषिद्रुतुः स्मरसि (Meg. 90) dost thou remember thy lord? स्मरन्नाश्व-
बाणानां विष्यथे राक्षसेश्वरः Rām. VI. 60. 3. अध्येति तव लक्ष्मणः (Bhatt.
VIII. 119.) Lakshmana remembers thee. प्रभवति निजस्य कन्यकाज-
नस्य महाराजः (Māl. Mād. 4.) the great king has mastery over his
daughter; यदि तं प्रेक्षमाणा आत्मनः प्रभविष्यामि (Uttar.) if after I see
him I shall have control over myself; गात्राणां अनीशोऽस्मि संवृत्तः (S'ak.
II.) I have lost all power over my limbs; कथंचिदीशा मनसां नभूवुः
(Kum. III. 34) with great difficulty they could control their minds;
शौचास्तिकत्वं विभवा न येषां व्रजन्ति तेषां दयसे न कस्मात् (Bhatt. II. 33)
why dost thou feel no compassion for those whose wealth does not
see the morrow? रामस्य दयमानः (Ibid. VIII. 119) taking pity
on Rāma.

(b) कृ meaning 'to impart additional properties' governs the
Genitive; एषोदकस्य उपस्कुरुते 'fuel imparts heat to water.' मा कस्य-
चिदुपस्कृष्याः Bhatti. VIII. 119.

§ 851. † Verbs meaning 'to be afflicted with a disease

* शीऽविदर्थस्य करणे । अभीगर्थदयेशां कर्मणि । कृञः प्रतियत्ने । Pān.
II. 3. 51-53.

† रुजार्थानां भाववचनानामञ्वरेः । Pān. II. 3. 54. अञ्वरिसंताप्योरिति
शाक्यम् । Vārt.

govern the Genitive of their object when used impersonally or when they have for their subject names of diseases; चौरस्य ज्वरस्य राजा the thief is afflicted with the pain of fever; पुरुषस्य रुजयत्यतिसारः dysentery inflicts pain on the man; except when ज्वर and संताप are used as subjects; (vide Bhaṭṭi. VIII 120,) तं रुजयति ज्वरः or संतापः fever or affliction pains him.

§ 852. * नाथ् meaning 'to wish' governs the Genitive when the idea of a benediction is implied; वृत्त्या नाथस्व wish to have patience; धनस्य नाथते desires to have wealth. So सर्पिषः नाथनम्.

§ 853. † The roots जम्, हन् with नि or प्र or with both, नद्, क्रथ् and पिष् govern the Genitive when meaning to injure, to punish, &c.; चौरस्योज्जासयति राजा a king punishes a thief; निजौ-जसोज्जासयितुं जगद्गुहां (Sis. I. 37.) to kill the enemies of the world (the demons) by they power; मन्योरुज्जासयात्मनः kill (drive away) your anger; राक्षसानां निहनिष्यति or प्रहणिष्यति or निप्रहणिष्यति or प्रणिहनिष्यति रामः Rāma will kill the Ra'kshasas; वृषलस्य—उन्नाटयति—काथयति does injury to a Vṛshāla; साहसिकस्य पिनष्टि गजः &c.; in other senses they govern the Accusative; धानाः पिनष्टि he grinds fried rice.

§ 854. ‡ The roots व्यवहृ (i. e. हृ with वि and भव), पण् and दिव् when they all mean to transact business, or to stake in gambling, govern the Genitive of their object; शतस्य व्यवहरति invests a hundred Rs. in business; प्राणानामपणिष्टासौ he staked his life; अदेवीत् बंधुभोगानां lost his brothers and pleasures in gambling, &c.; but when दिव् is preceded by a preposition, the Accusative may also be used; शतस्य शतं वा प्रतिदीव्यति (Sid. Kau.).

§ 855. ¶ Words having the sense of कृत्वः i. e. denoting fre-

* आशिषि नाथः Pān. II. 3. 55.

† जासिनिप्रहणनाटकाथपिषां हिंसायाम् । Pān. II. 3. 56.

‡ व्यवहृपणोः समर्थयोः । दिवस्तदर्थस्य । विभाषोपसर्गे । Pān. II. 3. 57—59.

¶ कृत्वोर्थप्रयोगे कालेऽधिकरणे । Pān. II. 3. 64.

quency of time, such as द्विः, त्रिः, पञ्चकृत्वः &c. govern the Genitive of the time in the sense of the Locative; पञ्चकृत्वोक्तो भोजनम् taking food five times a day; द्विरक्तो भुङ्क्ते, &c.

§ 856. * The Genitive is used subjectively and objectively with Kṛdantas or Primary Nominal Bases derived by means of the Kṛt affixes (*i. e.* is used in the sense of the subject or the object of the action denoted by the Kṛdantas); कृष्णस्य कृतिः an act of Kṛṣṇa *i. e.* of which Kṛṣṇa is the agent; जगतः कर्ता the Creator of the world, which is the object of the action denoted by the noun कर्तृ; similary सतां पालकः the protector of the good; पयसः पानं the drinking of milk; तस्य कवेः क्रिया a work of that poet. साधारणी सृष्टिरियं न धातुः (Rāmācharita XII. 117.) This is not a common creation of Brahman.

(a) † In the case of verbs governing two Accusatives the secondary object of the Kṛdanta may be put in the Genitive or in the Accusative; नेताभस्य सुघ्नं सुघ्नस्य वा (Sid. Kau.) the taker of the horse to Sṛghna.

(b) ‡ When the agent and the object of the bases derived by means of Kṛt. affixes are used in a sentence, the object is put in the Genitive case and not the agent; आश्वर्यो गवां दोहोऽगोपेन the milking of cows by one who is not a cowherd is a wonder.

Exceptions:—This rule does not apply to Kṛt nouns ending in the affixes अक and अ when *feminine*; बिभित्सा भेदिका वा रुद्रस्य जगतः (Sid. Kau.) the desire of Rudra to split the universe or the splitting of the universe by Rudra. According to some when the Kṛt affixes are of *feminine* gender, and according to others when they

* कर्तृकर्मणोः कृति । Pān. II. 3, 65.

† गुणकर्मणि वेच्यते । V'art.

‡ उभयप्राप्ती कर्मणि । Pān. II. 3, 66. स्त्रीप्रत्यययोरकाकारयोर्नार्थ नियमः । शेषे विभाषा । V'art. स्त्रीप्रत्यय इत्येके । केचिद्विशेषेण विभाषामिच्छन्ति । Sid. Kau.

are of any gender, and the agent and the object are both used, the agent is put in the Instrumental or Genitive case; विचित्रा जगतः कृतिः हरेर्हरिणा वा wonderful is the creation of the world by Hari; शब्दानामवशासनमाचार्येणाचार्यस्य वा (Sid. Kau.); शोभना खलु पाणिनेः (पाणिनिना वा) सूत्रस्य कृतिः (Mb.).

§ 857. * When past passive participles are used in the sense of the present tense the Genitive is used; राज्ञां मतो बुद्धः पूजितो वा respected, known or honoured by kings; यो धर्मः स सतां मतः; रामस्य संमतं Bhaṭṭi. VIII. 124.

(a) Past participles showing the place of an action, as well as those used as abstract nouns are used with the Genitive; मुकुन्दस्यासितमिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तमेतदनंतस्थेत्युर्गोप्यो दिगृक्षवः ॥ मयूरस्य नृतं; कोकिलस्य व्याहृतं, नटस्य भुक्तं, छात्रस्य हसितं, &c. (Mb.). See Bhaṭṭi. VIII. 125.

§ 858. † The Genitive is not used with present participles except that of द्विष्, verbal derivatives ending in उ and उक् except that derived from कम्, verbal indeclinables, past participles, passive and active, nouns formed with the affix खल् (see p. 456) and with such as mean ' in the habit of, or having the properties of or doing any thing well'; कर्म कुर्वन् or कुर्वाणः; but मुरं मुरस्य वा द्विष् हरीः Hari, the enemy of Mura; हरिं दिगृक्षुः desirous of seeing Hari; हरिं अलङ्कुरिष्युः, दैत्यान् घातुको हरिः Hari is the killer of demons; लक्ष्म्याः कामुकः, जगत्सृष्ट्या, सुखं कर्तुं, &c. विष्णुना हता दैत्याः; दैत्यान् हतवान्; ईषत्करः प्रपंचो हरिणा worldly life goes easy with Hari; आत्मानं अलङ्कुरिष्युः in the habit of decorating oneself; अन्नं भिक्षुः a habitual beggar; कर्ता कर्तं one who prepares a mat; ‡ also in the case of nouns derived by means of the terminations अक showing futurity and इन्

* कस्य च वर्तमाने । अधिकरणवाचिनश्च । Pān. II. 3. 67-68.

† न लोकाव्ययानिष्ठाखल्यर्थनृणाम् । Pān. II. 3. 69. कमेरनिषेधः Vārt.

‡ अकेनोर्भविष्यदाधमण्ययोः । Pān. II. 3. 70.

showing necessary payment; हरिं दर्शको याति he goes desiring to see Hari; शतं दायी one who has to pay a hundred (Rs.).

§ 859. * In the case of Potential passive participles the agent of the action is put in the Genitive or in the Instrumental case; मया मम वा सेव्यो हरिः Hari ought to be served by me; राक्षसेन्द्रस्य संरक्ष्यं मया लव्यमिदं वनं (Bhatti. VIII. 129.) this forest which the lord of the demons ought to preserve must be destroyed by me; गन्तव्या ते वसतिरलका &c. (Meg.) Thou shouldst go to Alakà.

§ 860. † In the case of words denoting equality or likeness, such as तुल्य, सदृश, &c., the person or thing with whom or which any object is compared is put in the Genitive case, except in the case of तुलो and उपमा; तुल्यः सदृशः समो वा कृष्णस्य कृष्णेन वा equal to or like Kṛṣṇa; कोन्योस्ति सदृशो मम who else is equal to me ? but कृष्णस्य तुला उपमा वा नास्ति (Sid. Kau.)

Obs.—The words तुला and उपमा, however, are found used by good authors with the Instrumental against Pāṇini's rule; तुलां यदा-दीहति दन्तवाससा (Kum. V. 34) which rises to the high position of being compared with your lip; स्फुटोपमं भूतिसितेन शंभुना (Sis. I. 4.) clearly deserving to be compared with S'ambhu, white with ashes: see Rag. VIII. 15.

§ 861. ‡ The words आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं, अर्थः and हितं and words having the same sense, when used in a sentence containing a benediction, govern the Dative or the Genitive case; आयुष्यं चिर-जीवितं कृष्णाय कृष्णस्य वा भूयात् (Sid. Kau.); may Kṛṣṇa live long; similarly मद्रं, भद्रं, कुशलं, निरामयं, सुखं, शं, अर्थः, प्रयोजनं, हितं, पथ्यं वा भूयात् (Sid. Kau.).

* कृत्यानां कर्तरि वा । Pân. II. 3. 71.

† तुल्यार्थैरुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम् । Pân. II. 3. 72.

‡ चतुर्थी चाशिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः । Pân. II. 3. 78.

§ 862. The Genitive is used with indeclinables like मध्ये, पारे, कृते, &c.; गङ्गया मध्ये पारे वा in the middle or on the other side of the Ganges; अभीषां प्राणानां कृते for the sake of this life.

§ 863. With superlatives, and words having the sense of the superlative, the Genitive is used; नृणां ब्राह्मणः श्रेष्ठः; अग्रणीर्मन्त्रकृतामृषीणाम् (Rag. V. 4.) the chief of sages, the authors of the *Mantras*.

Note:—Words having the sense of comparatives are used with the Ablative and sometimes with the Instrumental; अयमस्माद् बलेन हीनः or अधिकः this person is superior or inferior to him in strength; similarly देवदत्तो यमस्तापदुः मूर्खो वा; को नु स्वन्ततरो मया who will have a happier end than I? The word अधिक is used with the Genitive, the Locative or the Instrumental; सुतैर्हि तासामधिकोपि सोऽभवत् he was more (*i. e.* dearer) to them than their sons; तेषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षपाः they passed five months and twelve nights more than (those years); कुडवेऽधिकः प्रस्थः A *Prastha* is larger than a *Kudava*.

THE LOCATIVE CASE.

§ 864. * The place where an action takes place with reference to the subject or object is called Adhikaraṇa (अधिकरण) and is put in the Locative case; † स्वापिति गिरिगर्भे (Bhām. 1. 30); वासो नन्दनकानने (*Ibid* 64); स्थाल्यां ओदनं पचति cooks food in a cooking utensil; कर्णे कथयति tells (something) into the ear; मोक्षे इच्छा अस्ति, &c. The Locative also denotes the time when an action takes place; तस्मिन् विप्रकृताः काले दिवौकसः (Kum. II. 1.) the gods being harassed, at that time; दिनान्ते निलयाय गन्तुं (Rag. II. 15.).

(a) ‡ Verbal derivatives in इन् and having the sense of the p. p. participle govern the Locative of their object; अभीती

* आधारोधिकरणम् । † सप्तम्यधिकरणे च । Pān. I. 4. 45; II. 3. 36.

‡ क्तस्येन्विषयस्य कर्मण्युपसंख्यानम् । साध्वसाधुप्रयोगे च । Vārtikas.

व्याकरणे one by whom grammar is studied; गृहीती षट्स्वङ्गेषु by whom the six *Angas* were mastered, &c.

✓ The words साधु and असाधु govern the Locative of that with reference to which they are used; साधुः कृष्णो मातरि well behaved towards his mother; असाधुर्मातुले ill-behaved towards his maternal uncle.

(b) * The object or purpose for which any thing is done is put in the Locative case when the thing desired is intimately connected with that on which the action takes place; चर्मणि द्विपिर्न हन्ति हन्तयोर्हन्ति कुअरं । केशेषु चमरीं हन्ति सीमि पुष्कलको हतः ॥ (Mb). (Man) kills the tiger for his skin, the elephant for his tusks, the *Chamari* deer for his hair and the musk-deer for his musk. If there is no intimate union the Dative is used.

Obs.—Sometimes the Instrumental is used to denote the object for which any thing is done; वेतनेन (for wages) धान्यं लुनाति, sometimes the Loc. is used to denote the object in general; यथा सृष्टोसि धात्रा कर्मसु तत्कुरु since you are created by the creator to do duty, fulfil it.

§ 865. † The Locative or the Genitive is used with the words स्वामी a master, ईश्वर, अधिपति a lord, दायाद a heir, साक्षिन्, प्रतिभू a bail, and प्रसूत born for; गणां गोषु वा स्वामी the master of kine; पृथिव्याः or पृथिव्यां ईश्वरः the lord of the earth; ग्रामाणां or ग्रामेषु अधिपतिः the lord of villages; similarly पित्रंशस्य पित्रंशे वा दायादः, व्यवहारे व्यवहारस्य वा साक्षी, दर्शने दर्शनस्य वा प्रतिभूः (surety for appearance in a court); गोषु गवां वा प्रसूतः गोपः a cowherd is born for cows.

§ 866. ‡ The words आयुक्त and कुशल meaning 'appointed

* निमित्ताकर्मयोगे । Vār. निमित्तमिह फलम् । योगः संयोगः समवायात्मकः । Sid. Kau. समवायः नित्यसंबन्धः (constant, inseparable union). Tark Kau.

† स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च । Pān. II. 3. 39.

‡ आयुक्तकुशलाभ्यां वासेवायाम् । Pān. II. 3. 40.

or devoted to,' are construed with the Locative or the Genitive; आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजने हरिपूजनस्य वा appointed to worship Hari; कुशलोन्वेषणस्याहमायुक्तो दूतकर्मणि । (Bhaṭṭi. VIII. 115.). In other senses they are construed with the Locative; आयुक्तो गौः शकटे a bull harnessed to the yoke of a carriage; कर्मणि कुशलः expert in the performance of an act.

§ 867. • When an object or an individual is to be distinguished from a whole class, the Locative or the Genitive is used; नृणां नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः; (see Manu. S. I. 96.); गोषु गवां वा कृष्णा बहुव्रीरा; गच्छतां गच्छत्सु वा धावन् शीघ्रः; छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पटुः । (Sid. Kau.).

§ 868. † The words साधु and निपुण, not preceded by the preposition अनु, परि and प्रति, are used with the Loc. when the sense of adoration is to be conveyed; मातरि साधुर्निपुणो वा reverentially disposed towards his mother; but निपुणः राज्ञः भृत्यः a clever servant of the king. When preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति these are used with the Accusative; साधुर्निपुणो वा मातरं प्रति पर्यनु वा.

§ 869. ‡ With the words प्रसित and उत्सुक, the Locative or the Instrumental is used; प्रसित उत्सुको वा हरिणा हरौ वा intent upon Hari; पत्या प्रस्थितेन पत्यौ प्रस्थिते वा योषिदुत्सुका a woman gets anxious (or restless) when her husband goes out. तेजस्विभिरुत्सुकां Kir. XVI. 7.

§ 870. § When the names of *Nakshatras* are used as showing a particular time the Locative or the Instrumental is used; मूले-नावाहयेदेवीं श्रवणेन विसर्जयेत् । मूले श्रवणे इति वा । (Sid. Kau.). But

* यतश्च निर्धारणम् । Pân. II. 3. 41. जातिगुणक्रियासंज्ञाभिः समुदायादेक-देशस्य पृथकरणं निर्धारणम् । Sid. Kau.

† साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्तम्यप्रतेः । Pân. II. 3. 43. अपत्यादिभिरिति वक्तव्यम् । Vart.

‡ प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च । Pân. II. 3. 44. विषयविवक्षया सप्तमी करणत्वविवक्षया तृतीया । Bharata on Bhaṭṭi. VIII. 117.

§ नक्षत्रे च लुपि । Pân. II. 3. 45.

§ 871. * Words expressive of the interval of time or space are used with the Ablative or the Locative; अथ भुक्त्वा द्वये महाद्वा भोक्ता having dined to-day he will dine again after two days; इह-स्थायं क्रोशाम् क्रोशे वा लक्ष्यं विध्येत् standing here he will hit a mark two miles distant.

§ 872. † The prepositions उप in the sense of 'exceeding' and अधि in that of 'the master of' govern the Locative; उप परार्धे हरेर्गुणाः the merits of Hari exceed a Parārdha; अधि भुवि रामः or अधि रामे भूः Rāma is the lord of the earth. In other senses these prepositions are used with the Accusative, for which see § 805.

§ 873. The words दूर and अन्तिक and others having the same senses are used in the Locative also; ग्रामस्य दूरे—दूरं—दूरेण—दूरात् वाः तस्याः समीपे—समीपेन—समीपान् गत्वा.

§ 874. Verbs having the sense of 'love, regard for, attachment to' such as लिह्, अहुरञ्ज्, अभिलष्, रम्, &c. and their derivatives generally govern the Locative; पिता पुत्रे स्निह्यति a father loves his son; अस्ति मे सोदरस्नेहोपि एतेषु (S'ak. I) I have a sisterly affection for them also; न खलु तापसकन्यकायां ममाभिलाषः I do not, indeed, love the ascetic's daughter; अशुद्धप्रकृतौ राशि जनता नाहुरज्यते people do not love a king whose ministers are corrupt; आतुर्मृतस्य भार्यायां योहुरज्येत कामतः (Manu. S. III. 179). रहसि रमते (Māl. Mād. III. 2.) takes pleasure in solitude; रतः श्रेयसि (Bhaṭṭ. I.) devoted to his welfare.

Note:—अहुरञ्ज् and अभिलष् are sometimes used with the Accusative also; समस्थमनुरज्यन्ति (Rāmā); मातृषानभिलष्यन्ती (Bhaṭṭ. IV. 22.).

§ 875. Verbs of acting, behaving towards, &c., such as वृत्, व्यवह, &c. and of throwing, such as अम्, मुञ्च्, क्षिप्, &c. govern the Locative; गुरुषु विनयेन वृत्तिः कार्यो one should act modestly towards respectable persons; कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (S'ak. IV.); ते तस्मिन्

* समीपपञ्चम्यौ कारकमध्ये । Pān. II. 3. 5.

† यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र समीपम् । Pān. II. 3. 9.

शरान् मुमुक्षुः चिक्षिपुर्वा; न खलु न खलु वाणः संनिपात्योयमस्मिन् मृदुनि मृगशरीरे । (S'ak. I.); तस्मिन्नास्थदिशीकाखम् (Rag. XII. 23.).

§ 876. The root राध् with अप 'to offend' is generally construed with the Locative and sometimes with the Genitive; कस्मिन्नपि पुजाह अपरादा शकुन्तला S'akuntalâ has offended some one deserving respect; न तु ग्रीष्मस्यैवं सुभगमपरादं युवतिषु (S'ak. III. 9.) किंपुनरसु-रावलेपेन भवतीनामपरादं Vik. I.

THE GENITIVE AND THE LOCATIVE ABSOLUTES.

§ 877. "When the participle agrees with a subject different from the subject of the verb, the phrase is said to be in the absolute construction" Bain.

In English, the Nominative is used as an Absolute case; in Sanskrit the Genitive and the Locative are so used. The English Nominative Absolute ought, therefore, to be translated by the Sanskrit Locative Absolute. When the Absolute construction is to be used, the subject of the participle must be put in the Genitive or the Locative case and the participle made to agree with it in gender, number and case.

N. B. When the subject or object of the principal sentence is the same as that of the participial phrase the absolute construction should not be used; as अयोध्यां निवृत्तो रामो राज्यमकरोत् and not अयोध्यां निवृत्ते रामे स &c.; आगतेभ्यो विप्रेभ्यो दक्षिणामयच्छत् and not आगतेषु विप्रेषु तेभ्यः &c.

§ 878. * When the action done or suffered by a person or thing indicates another action i. e. when the time of the happening of the one action which is known indicates that of the second action, the Locative Absolute should be used; गोषु दुह्यमानासु गतः he went away while the cows were being milked; अवसन्नायां

* यस्य च भावेन भावलक्षणम् । Pân. II. 3. 37. यस्य क्रियया क्रियान्तरं लक्ष्यते ततः सप्तमी स्यात् । Sid. Kau.

रात्रौ the night being ended; कुतो धर्मक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि त्वयि
whence can there be obstacles to our religious rites when thou art
the protector of the good.

§ 879. The Locative or Genitive Absolute may be used to
express the sense of the English particles 'when, while, since,
although,' &c. (and may thus supply the place of a pluperfect tense);
एवं तयोः परस्परं वदतोः; while they two were thus talking. दृष्टे सूर्ये
पुनरपि भवान्वाहयेदध्वशेषं (Meg. 40.); Thou wilt accomplish the rest of
thy journey when the sun rises again.

§ 880. † When 'contempt or disregard' is to be shown, the
Genitive or the Locative Absolute is used; रुदति रुदतो वा पुत्रे पुत्रस्य
वा प्राव्राजीत् he turned out a recluse disregarding his weeping son
i. e. in spite of the weeping of his son. In this sense the Ge-
nitive Absolute is used more often. The Locative or the Genitive
absolute may thus have the sense of 'in spite of,' 'notwithstand-
ing,' &c. in English.

(a) The Locative Absolute may be made to express the idea of
'as soon as,' 'no sooner than,' 'the moment that' &c. by compound-
ing it with the word एव or मात्र; तस्मिन्...संहितमात्र एव (Rag. XVI.
78.) no sooner was the arrow fixed, &c.; अनवसितवचन एव मयि
scarcely had I finished my speech when.

Section III.

PRONOUNS.

§ 881. The chief peculiarities in the Syntax of pronouns have
been already noticed in chapter IV.

§ 882. The pronouns of the first and second person viz. अ-
स्मत् and युष्मत् have no gender. The other pronouns follow the

† षष्ठी चानादरे । Pān. II. 3. 38.

gender of the nouns they refer to. For the uses of the shorter forms of अस्मत् and युष्मत् see chapter. IV.

§ 883. भवत् is used in the second person like 'you' in English as a courteous form of address though it is to be regarded as a pronoun of the third person and ought to be treated as such; भवान् अत्र प्रष्टव्यः you ought to be asked here; भवान् अपि तत्र गच्छतु you may also go there.

(a) When respect is to be shown, अत्र and तत्र are prefixed to भवत् according as the person with reference to whom it is used is near, or at a distance or absent; अत्रभवान् काश्यपः the venerable Kāshyapa (who is near); इदमासनं अलङ्करोत्वत्रभवान् may you occupy (lit. ornament) this seat; तत्रभवती इरावती lady Irāvatī (who is not present). Sometimes तद् is used with भवत् to show respect; as यन्मां विधेयविषये स भवान् निपुङ्गे । Māl. Mād. I.

§ 884. The pronoun तद् has often the sense of 'well known, renowned', &c.; तौ पार्वतीपरमेश्वरौ those (well known) Pārvatī and Paramesh'hwara; तान्येव वनस्थलानि those well known forest sites.

(a) When repeated, this pronoun has the sense of various, several; तेषु तेषु रम्यतरेषु स्थानेषु in those various highly delightful spots; कृतैरपि तैस्तैः प्रयत्नैः notwithstanding several efforts; क्रामैस्तैस्तैर्हस्तज्ञानाः &c. (Bhag. VII. 20.).

§ 885. The pronouns एक and अपर or अन्य are used in the plural in the sense of 'some—others,' विधवायाः पुनरुद्वाहः सशास्त्र इत्येके शास्त्रप्रतिषिद्ध इत्यन्ये कलौ निषिद्ध इत्यपरे some think that widow-remarriage is sanctioned by the S'astras, some that it is prohibited by them, while others hold that it is not allowed in the Kali age. केचित् may take the place of एके.

§ 886. The pronouns अस्मत्, युष्मत्, यत् and किम् are often used in combination with other pronouns; सोढं—रघूनामन्वयं वक्ष्ये that I will describe the race of the Raghus, सोढं सर्वाधमो लोके

that I am the most degraded of all the people; स त्वं प्रशस्ते महिते मदीये—अग्न्यगारे—वसन् that thou dwelling in my fire-sanctuary, &c.; ते वयं दमयन्त्यर्थं चरामः पृथिवीभिमाम् we, of this description, roam over the earth for (in search of) Damayantī; sometimes अस्मत् and युष्मत् may be understood; सा क्षिप्रमातिष्ठ रथं गजं वा i. e. सा त्वं that thou quickly sit in a chariot or mount an elephant. सोऽयं पुत्रस्तव मदधुचां वारणानां विजेता this is that son of thine, the subduer of elephants shedding ichor; तथा विनाकृतः पुत्रैर्योऽहमिच्छामि जीवितुम् I who wish to live still, even though deprived of my sons in that manner; &c. &c.

COMPARATIVE AND SUPERLATIVE DEGREES.

§ 887. Adjectives in the Comparative degree are used with the Ablative; वर्धनादक्षणं श्रेयः protection (of one's subjects) is better than aggrandizement. अर्जुनाद्युधिष्ठिरो ज्यायान् Udhisthira was older than Arjuna.

(a) Sometimes the comparative is used with the Instrumental; प्राणैः प्रियतरः dearer than life. See also, § 863. *Note.*

§ 888. The superlative may either be construed with the Genitive or Locative; अयमेतेषां एतेषु वा गरिष्ठः गुरुतमो वा.

§ 889. The sense of the comparative and the superlative may also be expressed by the particular case used; अस्य हृदयं पाषाणात्कठिनं his heart is harder than stone; छात्राणां छत्रेषु वा चैत्रः पटुः Chaitra is the cleverest of all students.

§ 890. The words वर and प्रवर when used in the sense of the superlative govern the Genitive or the Locative; पुत्रः स्पर्श-वतां वरः 'a son is the best of things possessed of touch'; चतुष्पादां गौः प्रवरा लोहानां काञ्चनं वरं 'the cow is the best of quadrupeds and gold of metals'; the neu. sing. of वर is used (with a word expressive of negation) in the sense of 'better and not, or but not'; अकरणान्मन्त्रकरणी वरं doing any thing slowly is better than not doing

it at all; अजातमृतमूर्खाणां वरमाहौ न चान्तिमः of (the three kinds of) sons—not born, born and dead, and foolish, the first two are better, but not the last. याच्त्रा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा । Meg. I. 6. वरं प्राणैः वियोगः न तु मानहानिः better death than disgrace.

Section IV.

PARTICIPLES.

§ 891. All declinable participles in Sanskr̥t partake of the nature of adjectives *i. e.* they agree with the nouns they qualify in gender, number, and case. The participles often discharge the functions of verbs. They are largely employed to take the place of the Past and Future tenses and more especially of passive verbs. When so employed they follow the same rules of syntax as are laid down for the roots from which they are derived.

✓ PRESENT PARTICIPLES.

§ 892. The present participle is to be used when contemporaneity of action is to be indicated. It is often idiomatically used to express the sense of 'while' or 'whilst' in English; अरण्ये चरन् while wandering in the forest; विवाहकौतुकं विभ्रत एव while he yet wore the marriage string.

Vide 670. (b.)

§ 893. * The present participle is used to denote the manner in which an action is done or the cause or object of an action; शयाना भुञ्जन्ते यवनाः the Yavanas dine by lying down; हरिं पश्यन् मुच्यते a man is absolved by (reason of his) seeing Hari; similarly तिष्ठन् सूत्रयति, गच्छन् भक्षयति (Mb.).

§ 894. The roots आस् and स्था are generally used with present participles to show the continuity of the action denoted by them; पशूनां वधं कुर्वन् आहते used to kill (always kept on killing) animals; तं प्रतिपालयन् तस्थौ remained waiting for him.

* लक्षणहेत्वीः क्रियायाः । Pan. III. 2. 126. हेतुः कर्तृ कारणं च । Sid. Kan.

THE PERFECT PARTICIPLES.

§ 895. The use of the perfect participle is very limited; it is used in the sense of 'who or what has done &c.:' तं त-स्थिवांसं नगरोपकण्ठे (Rag. V. 61.) him who had halted in the vicinity of the city; श्रेयांसि सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते (Rag. V. 34.) of thee who hast obtained all good things. स शुश्रुवांस्तद्वचनं (Bhatti. I. 20) when he heard his words; &c.

THE PAST PARTICIPLES.

§ 896. The past passive participle is very frequently used to supply the place of a verb; sometimes in conjunction with the auxiliary verbs अस् and भू. The past passive participle agrees adjectively with the object in gender, number and case, the agent being put in the Instrumental, while the past active participle is treated exactly like the verb in the past tense; तेन कार्यं कृतं by him the work was done; तेन बन्धनानि छिन्नानि by him the bonds were cut; आदिष्टास्मि देव्या धारिण्या I am commanded by queen Dhârîṇi; स कार्यं कृतवान् he did the work; रामः दैत्यान् हतवान् Râma killed the Rākshasas; कृतवत्यसि नावधीरणां thou didst never despise me &c.

§ 897. In the case of past passive participles of intransitive roots the agent is put in the Nominative case; तदा प्ररुदितो राजा रक्षसां then the king of demons wept; सत्यं मृतोयं पापः &c.

§ 898. The past passive participles are often used impersonally, the agent being put in the Instrumental case; प्रयुतितं or प्रयोतितं सूर्येण it is shone by the sun; जितं पुत्रप्रेम्णा victorious (all powerful) is the affection for sons; पण्डितायितं तत्रभवता he showed his learning; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना; &c.

§ 899. The past passive participles of the roots मन् , बुध् , and पूज् and their synonyms are used in the sense of the Present tense and are construed with the Genitive; (See § 857)

For further particulars Vide §§ 705—707.

§ 900. Many past passive participles are used actively in

which case they may govern the Accusative case, like a Perfect tense active; आरुढमद्रीन् (Rag. VI. 77.) which had ascended the mountains; similarly गगनमध्यमारुढ सविताः; आपदमुत्तीर्णः crossed *i. e.* got over the calamity; यमुनाकच्छमवतीर्णः descended to the bank of the Yamunâ; &c.

§ 901. The past passive participle is used as a *neuter* substantive; गतं departure; दत्तं a gift. खातं an excavation, भुक्तं सुप्तं, &c.

§ 902. The past passive participle, active and passive, may be used with the auxiliaries अस् and भू in any tense, the meaning of the participle changing accordingly; गतोस्मि or गतवानस्मि I have or am gone; गतवानभवं or गतवानासं or गतोभवं I had or was gone; so कृतवानस्मि; गतो वनं श्वो भवितेति रामः that Râma is to go to the forest to-morrow; संप्राप्तः कीर्तिमवुलं भविष्यसि thou wilt obtain great glory; &c.

THE FUTURE PARTICIPLES.

§ 903. The future participle denotes that a person or thing is doing, or is about to do the action or to undergo the condition, expressed by the root; करिष्यन् going or about to do, करिष्यमाण about to do or what is about to be done.

§ 904. Besides showing simple futurity, the future participle expresses intencion or purpose; अनुयास्यन् मुनितनयाम् wishing to follow the daughter of the sage; दास्यन् wishing to give; वन्यान् विनेष्यन्त्रिषु दुष्टसत्त्वान् wishing, as it were, to tame the wild beasts.

POTENTIAL PASSIVE PARTICIPLES.

§ 905. The Potential passive participle is used in the sense of 'what should or ought to be done;' besides this, this participle yields the sense of 'fitness, obligation, necessity, capacity,' &c., the agent being put in the Instrumental case; विमर्शमकरोच्चिते किं कर्तव्यं मयाधुना (Devi Bhâg. IV. 7. 1.) he considered in his mind what he ought to do. धर्मः अनुसरणीयः religious duty ought to be followed;

त्वया भारो वहनीयः thou art able to bear this burden; हन्तव्योऽयं शठः this rogue deserves to be killed; गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां thou wilt have to go to Alakâ, the habitation of the lords of Yakshas; &c.

Obs.—Sometimes the agent is put in the Genitive case; मम सेव्यो हरिः; Hari is to be served by me; द्विजातीनां भक्ष्यं अन्नं boiled rice to be eaten by Brâhmanas.

§ 906. Occasionally this participle is used impersonally in the *neuter* gender and singular number; तत्रभवता तपोवनं गन्तव्यं his honour should go to the penance grove; मया चण्डालैः सह स्थातव्यं I should have to dwell in the company of *Chandâlas* &c.

§ 907. The *neuter* forms भवितव्यं and भाव्यं are used impersonally in the sense of 'being', or 'what must be or in all probability is', the noun denoting the agent being put in the Instrumental case; अत्र केनापि कारणेन भवितव्यं there must be some cause; अस्य शब्दानुरूपेण पराक्रमेण भवितव्यं or भाव्यम् in all probability his strength must be corresponding to his sound; आर्यया प्रवहण-मारूढया भवितव्यम् the lady must (in all likelihood) be seated in the carriage, &c.

§ 908. This participle is sometimes used as a noun; पृच्छतस्तस्य to him who asked what was to be asked; भवितव्यं भवत्वेव let that, which is to happen, happen.

INDECLINABLE PAST PARTICIPLES OR GERUNDS.

§ 909. The past indeclinable participle in Sanskrit denotes the prior of two actions done by the same agent and corresponds to the 'perfect participle' in English; इति उक्त्वा विरराम having said this he stopped; तान् पृष्ठमारोप्य जलाशयं नीत्वा भक्षयति having seated them on his back, he carried them to the lake and ate them up.

As the past indeclinable participles or gerunds serve the purpose of carrying on the action of the verb and act as

connecting links between sentences, they account for the sparing use made in Sanskrit composition of relative pronouns, conjunctions and connecting particles. When several gerunds are used in a sentence they should be translated by verbal tenses and copulative conjunctions; प्रवृत्ते प्रदोषसमये चन्द्राप्रीडः चरणाभ्यामेव राजकुलं गत्वा पितुः समीपे सुदृढं स्थित्वा दृष्ट्वा च विलासवतीं आगत्य स्वभवनं शयनतलमधिशिश्ये when the evening time approached, Chandrâpîda went to the royal palace on foot, remained in the presence of his father for an hour, saw Vilâsavatî, &c.

§ 910. A few gerunds are used prepositionally in Sanskrit; विहाय, मुक्त्वा except, आदाय with, उद्दिश्य, अधिकृत्य, अनुकृत्य with reference to, &c.

THE INFINITIVE MOOD.

§ 911. The Infinitive in Sanskrit generally expresses the purpose or that for which an action is done and thus corresponds to the infinitive of purpose or gerund in English. The infinitive in Sanskrit thus involves the sense of the Dative and may, if desired, be replaced by the Dative of the verbal noun derived from the root; पानीयं पातुं यमुनाकच्छं अवततार descended to the bank of the Yamunâ to drink water; here पातुं may be replaced by पानाय (पानीयस्य पानाय); शब्दादीन्विषयान् भोक्तुं (Rag. X. 25.) where भोक्तुं = भोगाय.

"The infinitive (formed with तुम् *tum*) in Sanskrit" remarks Prof. Monier Williams, "cannot be employed with the same latitude as in other languages. Its use is very limited corresponding to that of the Latin supines, as its termination *tum* indicates."

(a) "Let the student, therefore, distinguish between the infinitive of Sanskrit and that of Latin and Greek. In these latter languages we have the infinitive made the subject of a proposition or, in other words, standing in the place of Nominative, and an

Accusative case often admissible before it. We have it also assuming different forms, to express present, past, or future time, and completeness or incompleteness in the progress of the action. The Sanskrit infinitive, on the other hand, can never be made the subject of a verb, admits of no Accusative before it and can only express indeterminate time and incomplete action. Wherever it occurs, it must be considered as the object, and never the subject of some verb expressed or understood. As the object of the verb, it may be regarded as equivalent to a verbal substantive, in which the force of two cases, an Accusative and Dative, is inherent and which differs from other substantives in its power of governing a case. Its use as a substantive, with the force of the *Accusative* case, corresponds to our use of the Latin infinitive: thus तत् सर्वं श्रोतुम् इच्छामि 'I desire to hear all that,' 'id audire cupio,' where श्रोतुम् and *audire* are both equivalent to Accusative cases, themselves also governing an Accusative. Similarly, रोदितुं प्रवृत्ता 'she began to weep;' and महीं जेतुं आरंभे he began to conquer the earth, where महीजयम् आरंभे, he began the conquest of the earth would be equally correct".

(b) "Bopp considers the termination of the infinitive to be the Accusative of the suffix *tu* (§ 458. *Obs.*), and it is certain that in the Veda other cases of nouns formed with this suffix in the sense of infinitives occur; *e. g.* a Dative in *tave* or *tavai*, as from *han* comes *hantave* 'to kill;' fr. *anu-i* *anvetave*, 'to follow;' fr. *man* *mantavai*, 'to think;' there is also a form in *tos* generally in the sense of an Ablative; *e. g.* fr. *i.* comes *etos*, 'from going;' fr. *han*, *hantos*, as in *purā hantos*, 'before killing;' and a form in *trī* corresponding to the indeclinable participle in *trā* of the classical language; *e. g.* fr. *han*, *hatvī* killing;' fr. *bhū*, *bhūtvī*, 'being,' &c. &c." Sanskrit Grammar.

§ 912. The infinitive cannot be used as the subject or object of a verb, abstract nouns supplying its place in this case, Where therefore the infinitive occurs in English as the subject or the object in a sentence, the abstract noun derived from the root

must be used in Sanskrit; स्वधर्माचरणं हितावहं to do one's duty is beneficial; and not स्वधर्ममाचरितुं.

§ 913. * The infinitive is used with verbs and verbal nouns meaning 'to wish or desire' provided the agent of it is the same as that of the verb: को हर्तुमिच्छति हरेः दंष्ट्राम् (Mud. I.) who wishes to snatch away the jaw of the lion. माधुर्यं मधुविन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुवे-रीहते; Bhartr. II. 6. But तमेतत्कर्तुमहमिच्छामि I wish him to do this is wrong.

§ 914. † The infinitive is also used with:—

(a) Verbs meaning to be able, to make bold, to know, to be wearied to strive, to begin, to get, to set about, to bear, to be pleased and to be; न शक्नोति शिरोधरां धारयितुं (Kād.) is not able to support his neck; जानासि कोपं निग्रहीतुं you know how to restrain anger; अङ्गेन समं योद्धुमश्रदिष्ट (Bhaṭṭi. XV. 77) he strove to fight with Angada; गन्तुं व्यवस्येद्भवान् (Meg. 22.) Thou wilt try to go. वक्तुं प्रक्रमेथाः—(Meg. 103.) begin to speak. अस्ति-भवति विद्यते वा भोक्तुमर्थं (Sid. Kau.) there is food to eat, &c.

(b) ‡ Words like अलं and others meaning sufficient or able proficient or skilled in, &c.; पर्याप्तोसि प्रजाः पातुं (Rag. X. 25) thou art able to protect the creation; कः समर्थो दैवमन्यथा कर्तुं who is able to change destiny. प्रासादास्त्वां तुल्यितुमलं (Meg. 66) the palaces are able to stand comparison with thee. भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पदुर्वा (Sid. Kau.) skilled in eating.

(c) § Words having the sense of 'it is time to do any thing; कालः समयो वेला अनेहा वा भोक्तुम् (Sid. Kau.) it is time to take food.

§ 915. The Infinitive in Sanskrit has no passive form. In

* समानकर्तृकेषु तुमुन् Pān. III. 3. 158.

† शकधृषज्ञाग्राघटंभलभक्रमसहार्हास्यर्थेषु तुमुन् । Pān. III. 4. 65.
Vide Apte's Guide § 176 and note thereon.

‡ पर्याप्तिवचनेष्वसमर्थे Pān. III. 4. 66.

§ कालसमयवेलासु तुमुन् Pān. III. 3. 167.

turning, therefore, an active construction involving an infinitive into a passive one, the verb should be changed into the passive, the infinitive and the words governed by it remaining unaffected; स ग्रामं गन्तुं इच्छति, तेन ग्रामं गन्तुं इष्यते; except where the object of the infinitive and the verb is the same; स भारं वोढुमिच्छति, तेन भारो वोढुमि.

✓ § 916. The root अर्ह् 'to deserve' when used (in the second person) in combination with the infinitive expresses 'a request, a respectful entreaty.' and is generally equivalent to the English 'I pray, be pleased, &c.' अग्निं शमयितुमर्हसि (Meg. 55) please put out the fire; न चेद्रहस्यं प्रतिवक्तुमर्हसि (Kum. V. 40) If you have nothing to conceal from me, please answer me; द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुमर्हन् (Rag. V. 25) pray wait for two or three days, O respectable one! &c. Sometimes it is equivalent to a gentle command; इमां प्रसादयितुमर्हसि (Rag. I. 89) you ought to please her; न तं शोचितुमर्हसि you ought not to bewail him. In the third person and under the same circumstances it expresses power or ability and is translatable by 'can'; द्रोणं हि समरे कोऽन्यो योढुमर्हति फाल्गुनात् Mb. IV. 58. 27. वैवं प्रज्ञाविशेषेण को निवर्तितुमर्हति Ibid 1. 1. 246.

✓ § 917. * The infinitive with the final स् dropped is joined with the nouns काम and मनस् to form an adjectival compound meaning 'wishing or having a mind to do any thing,' एतावदुक्त्वा प्रतियातुकामं शिष्यं महर्षेः &c. (Rag. V. 18) the disciple of the great sage who was desirous of returning, &c.; अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने (Kum V. 40) this person has a mind to ask you a question.

TENSES AND MOODS.

THE PRESENT TENSE.

§ 918. The Present tense shows that an action is taking place at the present time; अयमागच्छति तव पुत्रः here comes (is

* तुङ्काममनसोरपि ।

coming) thy son. * It is the Present progressive, which expresses the continuance of an action which is begun over sometime and is, remarks Prof. Bain, a true or strict Present tense. It is only by means of a special adverb or the context that the sense of the present tense can be limited to that of a present act solely; अधुना स इमां पुरीं अधिवसति now he dwells in this city.

§ 919. Besides the general sense given above the Present tense in Sanskrit has the following senses:—

(a) † It is sometimes used in the sense of 'immediate futurity;' कदा गमिष्यसि when wilt thou go? एष गच्छामि Here I go (i. e. shall go); ऊर्ध्वं त्रिये शुद्धर्तादि I shall die an hour after.

(b) It may also be used to denote an action which is recently completed; कदा त्वं नगरादागतोसि—अयमागच्छामि when didst thou come from the city? Here I come (have come just now).

(c) In narrations it is used for the Past tense; गृध्रो ब्रूते कर्कशं the vulture says—'who art thou'?

(d) Sometimes it is used to denote a habitual or repeated action; पशुवधेनासौ जीवति.

§ 920. ‡ When a question is asked and an answer is given to it, the Present is used in the sense of the Past tense when the particle ननु is used; कटं अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः where करोमि is

* The principal use of the Present Indefinite is to express what is true at all times; 'the sun gives light; twice two is four * * *.' Hence a more suitable name would be the Universal tense. It expresses present time only as representing all time. The permanent arrangements and laws of nature, the peculiarities, habits and propensities of living beings and whatever is constant, regular and uniform, have to be represented by the Present Indefinite. * * It is only by a special adverb or by the context that we can confine this tense to mean a present act solely. Bain, Higher English Grammar.

† Pán. III. 3. 131. See p. 525.

‡ ननौ पृष्टप्रतिवचने । नन्वोर्विभाषा । Pán. III 2. 120, 121.

equivalent to अकार्षम्; when the particles न and नु are used the Present may be optionally used; कटमकार्षीः किम्--न करोमि or नाकार्षम्--नु करोमि or न्वकार्षम्.

§ 921. * With interrogatives the Present is often used in the sense of the Future when thought or desire is implied; किं करोमि *i. e.* (करिष्यामि) क्व गच्छामि *i. e.* (गमिष्यामि) What shall I do ? Whither shall I go ? एतयोः कतरं or एतेषां कतमं भोजयसि (*i. e.* भोजयिष्यसि or भोजयितासि) which of these persons will you feed ? so कं नु पृच्छामि दुःखार्ता, &c.; but कः ग्रामं गमिष्यति ।

(a) It is also used in the sense of the Future in conditional sentences as implying a condition and the fulfilment of the desired object; योन्नं ददाति (दाता दास्यति वा) स स्वर्गं याति (याता यास्यति वा) he who offers (or will offer) food goes (or will go) to heaven *i. e.* if one offers &c.

§ 922. With the words यावत्, तावत् and others having a similar sense, the Present is sometimes used in the sense of the Future perfect; यावत्स त्वां न पश्यति तावद्दूरमपसर before he sees you, move away (before he shall have seen you, &c.).

(b) With the particles पुरा and यावत् the Present has the sense of the Future when certainty is indicated; यावद्यते साधयितुं त्वर्थम् । (Rag. V. 25.) I will endeavour to accomplish your object. पुरा समद्वीपां जयति वसुधाम् (S'ak. VII. 33). He will conquer the earth consisting of seven continents. पुरानुशेते तव चञ्चलं मनः । Kir. VIII. 8.

§ 923. † The particle स्म when used with the Present converts it into a Past tense; कस्मिंश्चिदधिष्ठाने मित्रशर्मा नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म in a certain village there dwelt a Brāhmaṇa Mitrasharmâ by name; पौराः शतशोभिधावन्ति स्म the citizens ran in hundreds. The particle

* किंवृत्तेलिप्सायाम् । लिप्स्यमानसिद्धौ च । Pân. III. 3. 6, 7.

† यावत्पुरा निपातयोर्लट् Pân. III. 3. 4. निपातावेतौ निश्चयं चोतयतः । Sid. Kau.

‡ लट् स्मे । Pân. III. 2. 118.

स्म may not necessarily be joined with it; त्वं स्म वैथ महाराज यत्स्माद् न विभीषणः, मन्त्रे स्म हितमाचष्टे, &c.

§ 924. * When जातु or अपि is used in a sentence and condemnation or censure is implied, the Present may be used in the sense of the three tenses; अपि जायां त्यजसि जातु गणिकामादत्से where त्यजसि and आदत्से may have also the sense of the Past or the Future tense. जातु तत्रभवान् वृषलान् याजयति (you will even make a S'udra perform a sacrifice).

IMPERFECT, PERFECT AND AORIST.

§ 925. In Sanskr̥t, there are three tenses denoting a past action, viz. the Imperfect, the Perfect, and the Aorist. Originally each of these three tenses had a signification of its own and was used in its proper sense in ancient writings † After Sanskr̥t ceased to be a spoken language the exact senses of these tenses were lost sight of and writers began to use them promiscuously, so that now any of these may be used to denote past time with certain limitations. The original senses of these as well as their other peculiarities are noticed below.

IMPERFECT.

§ 926. ‡ The Imperfect according to Pāṇini denotes past action not done to-day i. e. done at some time prior to the current day; तानभाषत पौलस्त्यः (Bhaṭṭi.) Bibbishaṇa spoke to them.

§ 927. § The Imperfect is optionally used for the Perfect when the particles ह and शश्वत् are used in a sentence; इति ह अकरोत् or चकार; शश्वदकरोत् or चकार.

(a) ¶ It may also be optionally used in asking questions referring

* गर्हायां लङ्पिजाखोः । Pān. III. 3. 142.

† For a further explanation of the difference between these three tenses the student is referred to Dr. Bhāṇḍārkar's preface to the 1st Edition of his 2nd Book of Sanskr̥t.

‡ अनयतने लङ् Pān. III. 2. 111.

§ दशश्वतोर्लङ् च । ¶ प्रश्ने चासन्ने काले । Pān. III. 2. 116, 117.

to a very recent time; अगच्छत् किं. (Qu.) (Ans.) अगच्छत्; or जगाम किं? जगाम; but when the question refers to a very remote time the Perfect alone ought to be used; कृष्णः कंसं जघान किं? जघान.

✓ § 928. When the particle मा in combination with स्म is used with the Imperfect in the sense of the Imperative, the augment अ is dropped, मा स्म भवः, मा स्म करोष्व, मा स्म प्ररुदितं युवाम्.

PERFECT.

§ 929. * The Perfect denotes an action done before the current day and not witnessed by the speaker. It has reference to a very remote time and should, therefore, be used in narrating events of the remote past; तां ताटकाख्यां निजघान रामः । Râma killed her whose name was Tâtakâ. प्रययाविन्द्रजित्प्रत्यक्, &c. (Bhatti. XIV. 16.)

(a) In the 1st person the Perfect shows that the speaker was in a distracted state of mind or was unconscious when the event took place, or that he wants utterly to deny something that he has done; बहु जगद पुरस्तात्तस्य मत्ताकिलाहम् (S'is. XI. 39) 'being frenzied I prattled much, I am told, before him; कलिङ्गेष्ववात्सीः । didst thou dwell in the country of the Kalingas? नाहं कलिङ्गाजगाम I never went to Kalinga. With these exceptions the Perfect should not be used in the 1st person,

AORIST.

§ 930. † The Aorist simply expresses past action indefinitely i. e. without reference to any particular time (भूतसामान्ये लुङ्) सोध्यैष्ट वेदांश्चिदशानयष्ट पितृनृपारीत्सममंस्त बन्धून् । व्यजेष्ट षड्वर्गमरंस्त नतौ समूलघातं न्यवधीदरींश्च (Bhatti. I. 2) 'He studied the Vedas, offered sacrifices to the gods, satisfied his departed ancestors, honoured

° परोक्षे लिट् Pân. III. 2. 115. उत्तमपुरुषे चित्तविक्षेपादिना पारोक्ष्यम् । (Sid. Kan.); अत्यन्तापह्वे लिङ् वक्तव्यः । Vârt.

† लुङ् Pân. III. 2. 110.

his relatives, subdued the collection of six (*i. e.* the six passions) took delight in politics and totally annihilated his enemies. The Aorist, however, properly denotes a recent action or one done during the course of the present day. "It is similar to the English present Perfect," remarks Dr. Bhandárkart, "which the student will remember defines an action as having happened in a portion of time which is not yet expired; it brings a past action in connection with the present time;" अभूदृष्टिरय it rained to-day.

§ 931. † The Aorist ought to be used when the idea of the continuousness or nearness of an action is to be implied; यावज्जीवमन्नमदात् (Sid. Kau.) gave food throughout his life; येयं पौर्णमास्य-तिक्रान्ता तस्यामग्नीनाधित सोमेनायष्ट (Sid. Kân.) he consecrated the fire on the last Purnimá day (the full-moon day) and offered Soma, &c.

§ 932. ‡ With the particle पुरा not joined with स्म, the Aorist, the Imperfect, the Perfect or the Present may be used; वसन्तीह पुरा छात्रा अयात्सुरवसन्नूयुर्वा । (Sid. Kau.) here formerly dwelt pupils. But when स्म is used with पुरा the Present alone can be used; यजति स्म पुरा he formerly sacrificed.

§ 933. The Aorist is used with the prohibitive particle मा (माङ्) or मा स्म, with the temporal augment अ cut off, and has then the sense of the Imperative; इति ते संशयो माभूत् Ma. Bhá. V. 132. 16. have no doubt &c. मास्म प्रतीपं गमः do not go against. Rarely in ancient works the augment is retained मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः may you not live, oh Nisháda, for many years. When a root is preceded by a preposition, the अ is sometimes not dropped; मा

* Second Book of Sanskrit, p. 154.

† Pán. III. 3. 135. See next page.

‡ पुरि लुङ् चास्मे । Pán. III. 2. 122. पुराशब्दयोगे भूतानद्यत्ने विभावया लङ् चालङ् न तु स्मयोगे । Sid. Kau.

मन्युवशमन्वगाः do not submit to sorrow or anger (here the अ is not dropped); sometimes it is dropped; as in मावर्मस्थाः स्वमात्मानं do not despise your soul (conscience). Some explain these anomalies by considering the particle to be मा and not माङ्.

THE TWO FUTURES.

§ 934. The difference between the Two Futures is the same as that between the Imperfect and the Aorist, the only difference being that the former refers to a future time and the latter to a past one. The First or Periphrastic Future expresses futurity definitely but not of this day; the Second or Simple Future expresses futurity indefinitely as also that of to-day; it is also employed to denote recent and future continuous time; as अयोध्यां चः प्रयातासि कवे भरतपालिताम् (Bhaṭṭi. XXII.) Oh monkey, to-morrow you will go to Ayodhyā, governed by Bharata: आनन्दितारस्त्वां दृष्ट्वा प्रद्योत-
श्चावयोः शिवम् । मातरः सह मैथिल्या तोष्टा च भरतः परम् (Bhaṭṭi. XXII. 14.) they will be delighted on seeing you and will ask you questions about the welfare of us two and Sītā; and Bharata also will be greatly pleased; एते...जम्बूलितारः कपिकेतनेन (Kir. III. 22) they...will be extirpated by the monkey-bannered one (Arjuna); यास्यत्यथ शकुन्तला (S'ak. IV.) Sakuntalā will go (goes) to-day; मरिष्यामि वि-
जेष्ये वा हताश्वेत्तनया मम (Bhaṭṭi. XVI. 13) If my sons are killed I will die or kill the enemy; &c.

THE FIRST FUTURE OR PERIPHRASTIC FUTURE.

§ 935 Obs. * When the continuousness of an action or nearness of time (i. e. the non-intervention of the same period between the two points of time referred to) is to be expressed the First Future must not be used; यावज्जीवमन्नं दास्यति he will give food throughout his life; and not दाता; या इयं अमावास्या आगामिनी

* नानयतनवत्क्रियाप्रबन्धसाम्यप्ययोः । भविष्यतिमर्यादावचनेऽत्रारिमन् । काल-
विभागे चानहोरात्राणाम् । परस्मिन्विभाषा । Pân. III. 3. 135-138.

तस्यां अग्नीनाधास्यते सोमेन च यक्ष्यते he will consecrate the fires and offer a Soma-sacrifice on the coming Amávásyá day; and not आधाता and यष्टा; also when limit of time or place is expressed and the word अवर is used in a sentence; यः अयमध्वा गन्तव्यः आपाटलिपुत्रात् तस्य यदवरं कौशाम्याः तत्र सकून पास्यामः and not पातास्मः; यः अयं संवत्सरः आगामी तस्य यदवरं आग्रहायण्याः तत्र युक्ता अध्येष्यामहे and not अध्येतास्महे; but when the word रात्र is used the First Future may be used: योर्य मासः आगामी तस्य यः अवरः पञ्चदशरात्रः तत्र अध्येतास्महे we will study in the earlier fort-night of the coming month. When the period of time meant lies beyond a certain point of time, the First or the Second Future may be used; योऽयं संवत्सरः आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्राध्येष्यामहे or अध्येतास्महे; &c.

THE SECOND OR SIMPLE FUTURE.

§ 936. * When the close proximity of a future action is intended, the Second Future or the Present may be used; कदा गमिष्यसि when will you go? एष गच्छामि or गमिष्यामि I shall just go!

§ 937. † When there is the idea of hope implied in a conditional form, the Aorist, the Present or the Simple Future may be used in both the clauses to denote a future time; देवश्चेदवर्षात् वर्षति वर्षिष्यति वा धान्यमवाप्स्य वषामः वप्स्यामः वा। (Sid. Kau.). If it were to rain we would sow corn.

§ 938. The Simple Future is sometimes used as a courteous way of command; पश्चात्सरं प्रतिगमिष्यसि (Vik. IV.) then you will go (i. e. please then go) to the lake, &c.

§ 939. ‡ The Simple Future is alone used when the idea of hope is conveyed by क्षिप्र and words having the sense of क्षिप्रः वृद्धि-

* वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वा । Pân. III. 3. 131.

† आशंसायां भूतवच्च । Pân. III. 3. 132.

‡ क्षिप्रवचने लट् । Pân. III. 3. 133.

श्रेत्स्विप्रं आशु त्वरितं वा यास्यति शीघ्रं वत्स्यामः If a shower were to come quickly we would at once sow corn.

§ 940. When the word यत् is not used with roots meaning 'to remember,' such as स्मृ, &c. the Second Future is used in the sense of the Imperfect; स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः Kṛṣṇa, do you remember that we dwelt in Gokula ?

§ 941. * When disbelief in or intolerance of an action is intended to be expressed, and especially in the form of a question, the Simple Future is used optionally in the sense of the Potential; न संभावयामि or न मर्षये भवान् हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति I never believed, or cannot tolerate it, that you would or should speak ill of Hari; कः or कतरः or कतमः हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति who will speak ill of Hari (I do not believe that any body will, &c.); कं वृषलं भवान् याजयेत् or याजयिष्यति; &c.; † when the word किङ्कित (a particle showing great anger) and roots having the sense of 'to be' precede, the Simple Future only should be used; न संभावयामि or मर्षये भवान् किङ्कित वृषलं याजयिष्यति I do not believe or like that you should make a Śūdra perform a sacrifice; so अस्ति भवति विद्यते वा भवान् वृषलं याजयिष्यति.

§ 942. When the idea of wonder is to be expressed and the words यच्च, यत्र and यदि do not occur in a sentence, the Simple Future should be used; आश्चर्यमन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति. It is a wonder that a blind man sees Hari.

(a) The Simple Future is also used when the particles उत and अपि expressing a doubt are used; उत दण्डः पतिष्यति will the stick fall ? अपि धास्यति द्वारं will he close the door ?

(b) This Future is also used when the particle अलं meaning sure or able is used; अलं कृष्णो हस्तिनं हनिष्यति Kṛṣṇa is sure or able to kill the elephant.

* किंवृत्ते लिङ्लटौ । अनवक्कृत्यमर्षयोरकिंवृत्तेषु । Pān. III. 3. 144. 145.

† किङ्किलास्थयेषु लट् । Pān. III. 3. 146.

THE MOODS.

THE IMPERATIVE MOOD.

§ 943. * The Imperative Mood does not express merely command but also entreaty, benediction, courteous enquiry, gentle advice, ability, &c.

(a) In the second person this Mood is used to express command, entreaty, gentle advice and benedictions or blessings; गच्छ (त्वं) कुसुमपुरं go to Kusumapura; परित्रायध्वं परित्रायध्वं help ! help ! क्षमस्वापराधं oh God ! forgive my faults, &c.; शुभ्रवध्व गुरुन् कुरु प्रियसखी-वृत्तिं सपत्नीजने (S'ak. IV.) serve your elders and treat your co-wives as if they were your friends; एधि कार्यकरस्त्वं मे गत्वा प्रवद राघवं Be thou my messenger, go to Rāghava, and say to him; अनन्यभाजं पतिमाप्नुहीति सा तथ्यमेवाभिहिता हरेण She was addressed the truth by Hara when he said 'do thou obtain a husband not devoted to any other lady.'

(b) In the third person it is often used to express a blessing and sometimes gentle command; विधत्तां सिद्धिं नो...प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम् may this handful of flowers scattered on the feet of Hari give us success; पर्जन्यः कालवर्षा भवतु may rain pour down in time; पश्चात्तिष्ठन्तु वीराः शकनरपतयः (Mud. V. 11.).

(c) In the first person it expresses a question, necessity, ability, &c.; किं करवाणि ते what should I do for you ? अधुनाहं गच्छामि I must go now; करवामैतद्वयं देवि प्रियं तव we will (are able to) do this thing, oh queen, which is agreeable to you; नहि प्रेष्यध्वं शोरं करवाप्यस्तु ते मतिः (Bhaṭṭi. XX. 6.) Let your thought be 'I must not commit the horrible murder of an ambassador.'

§ 944. The third person singular of the Imperative in the passive voice is often used and sometimes as a courteous form of

* लोद् च । Pân. III. 3. 162. Vide Pân. III. 3. 161. quoted on the next page.

expression; आनीयतां राजपुत्रः the prince should be brought; श्रूयतां भो पण्डिताः may you hear, ye Pandits; एतदासनमास्यतां take this seat.

§ 945. When time after a मुहूर्त (nearly equal to an hour) is expressed, the Imperative is used; मुहूर्ताद्यजतां स्म offer the sacrifice after an hour.

§ 946. The Imperative with the particle स्म is used when a request is courteously expressed; बालमध्यापय स्म please teach the child.

§ 947. The Imperative has sometimes the force of the present when used in combination with the particle मा; मा भवतु no, it is not so; मा च ते निघ्नतः शत्रुन्मन्युर्भवतु पार्थिव ।

948. इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुंक्तुम् I wish you should dine. See § 958.

§ 949. * There is a peculiar use of the Imperative which ought to be noticed. The Imperative second person singular is repeated when frequency of an act is indicated and the whole used with the root in any tense; याहि याहि इति याति (Sid. Kau.) he goes every now and then; so यात यातेति यूयं याथ; याहि याहीत्ययासीत्; अधीष्वाधीष्वेत्यधीते he studies steadily. The Imperative second person is also used when several acts are described as done by the same person; सकूनं पिव, धानाः खादेत्यभ्यवहरति (Sid. Kau.) he takes his food, now eating barley, now eating fried rice; similarly भनं भुंक्व शाधिकमास्वादयस्वेत्यभ्यवहरते (Sid. Kau.).

THE POTENTIAL MOOD.

§ 950. † The Potential Mood expresses the sense of विधि (command, directing a subordinate, &c.); निमन्त्रण (pressing invita-

* क्रियासमभिहारे लोट् लोटो हिस्वी वा च तद्ध्रस्वः । समुच्चयेऽयतरस्याम् । यथा-विध्यनुप्रयोगः पूर्वाद्धिन् । समुच्चये सामान्यवचनस्य । Pân. III. 4. 2-5. क्रियासमभिहारे देवाच्चे । Vârt.

† विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रसार्यार्थनेषु लिङ् । Pân. III. 3- 161.

tion), आमन्त्रण (giving permission), अधीष्ट (telling one to attend to an honorary office or duty); संप्रश्न (courteously asking a person a question), and प्रार्थना prayer; यजेत one should perform a sacrifice; त्वं ग्रामं गच्छे: go to the villags; इह भवान् भुञ्जीत your honour should take food here; इहासीत भवान् you may sit here; पुत्रमध्यापयेद्भवान् you may teach my son (as an honorary duty); किं भो वेदमधीयीय उत तर्कम् what, oh ! shall I learn the Veda or logic ? भो भोजनं लभेय good Sir, can I get food here ? i. e. will you kindly give me food ? (All these senses are optionally expressed by the Imperative also).

(a) * In the case of the first two senses viz. विधि and निमन्त्रण and in that of 'proper time,' the potential participle may also be used for the Potential; भवता यष्टव्यम्; &c.

§ 951. † When the words 'after an hour' are used the Potential (also Imperative) or the Potential participle may be used; मुदुर्तादूर्ध्वं यजेत, यजतां, यष्टव्यं वा (Sid. Kau.).

§ 952. ‡ The Potential is used with the words काल, समय and वेला, when the word यत् is used; कालः समयः वेला वा यदुञ्जीत भवान् it is time now that you should dine.

§ 953. § When the idea of fitness is to be expressed the Potential or the Potential participle may be used, and sometimes the noun in तु also; त्वं कन्यां वहे: त्वं कन्यायाः वोढा or त्वया कन्या वोढव्या you are fit to marry the girl.

(a) The Potential or the Potential participle may also be used when the sense of capability is implied; भारं त्वं वहे: or भारस्त्वया वोढव्यः thou canst (art able to) carry the load.

* प्रेषातिसर्गप्राप्तकालेषु कृत्याश्च ॥ Pân. III. 3. 163.

† लिङ् चोर्ध्वमौहृत्तिके । Pân. III. 3. 164.

‡ लिङ् यदि । Pân. III. 3. 168.

§ अर्हे कृत्यवृत्तश्च । शक्ति लिङ् च । Pân. III. 3, 169. 172.

H. S. G. 34.

§ 954. *With interrogative words such as किं, कतर, कतम, &c. the Potential or the Simple Future may be used when censure is implied (See § 937); कः कतरो वा हरिं निन्देत् निन्दिष्यति वा ।

(a) When wonder is implied the simple Future is used in preference to the Potential if the word यदि be not used; आश्चर्य्य अन्धो नाम कृष्णं दृश्यति it is a wonder that a blind man should see Hari; but आश्चर्य्य यदि सो अधीयति it is a wonder if he study.

§ 955. † When hope is expressed without the use of the word कञ्चित् the potential is generally used: कामो मे भुञ्जीत भवान् it is my desire (I hope) that you will eat; but कञ्चिज्जीवति I hope he lives.

§ 956. ‡ When the sense of 'I expect' is implied, the Potential or the 2nd Future may be used provided the word यद् is not used; संभावयामि भुञ्जीत भोक्ष्यते वा भवान् I expect you will eat; but संभावयामि यदुज्जीथास्त्वम् (Sid. Kau.).

§ 957. ¶ When in a conditional sentence one thing is expressed as depending upon another as effect upon a cause, the Potential or the Simple Future may be used; कृष्णं नमस्कृत्य सुखं यायात् If he will bow to Kṛshna he will attain happiness; so कृष्णं नमस्यति चेत्सुखं यास्यति.

§ 958. § When words having the sense of to 'wish,' such as इष्, कम्, &c. are used, the Potential or Imperative is used; इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुंक्ताम् I wish you should dine. इच्छामि सोमं

* किवृत्ते (गर्हायां) लिङ्लोटौ । Pān. III. 3. 144. (चित्रीकरणे) शेषे लङ्लोटौ । Pān. III. 3. 151.

† कामप्रवेदनेऽकञ्चिति । Pān. III. 3. 153.

‡ विभाषा षातो संभावनवचनेऽयदि । Pān. III. 3. 155.

¶ हेतुहेतुमतोर्लिङ् । Pān. III. 3. 156.

§ इच्छार्थेषु लिङ्लोटौ । लिङ् च । Pān. III. 3. 157. 159.

पिबेत्पिबन्तु वा भवान् (Sid. Kau.) I wish Your Honour will drink Soma.

(a) But when the agents of both the actions are the same, the Potential alone is used in the sense of the Infinitive; भुञ्जीयेतीच्छति (Sid. Kau.) i. e. भोक्तुमिच्छति wishes that he will eat (wishes to eat).

§ 959. Sometimes the Potential is used without a subject when it is used in the sense of 'a precept or advice', आपदर्थं धनं रक्षेरान् रक्षेदनैरपि । आत्मानं सततं रक्षेदरैरपि धनैरपि (A man) should save money for adversity; he should save his wife at the cost of his wealth and himself even at the expense of his wife and wealth; यद्यदोचेत विप्रेभ्यस्ततश्चादमत्सरः (one) should serve Bhāhmanas with all that they like, without being jealous.

THE BENEDICTIVE MOOD.

§ 960. The Benedictive Mood is used to confer a blessing or to express the speaker's wish: चिरं जीव्यात् भवान् may you live long ! वर्धिषाढाः स्वजातेषु वध्यास्त्वं रिपुसंहतीः । भूयास्त्वं गुणिनां मान्यस्तेषां स्थेया व्यवस्थितौ ॥ (Bhatt. XIX 26); कृतार्थः भूयासम् may I be successful !

THE CONDITIONAL.

§ 961. * The Conditional is used in those conditional sentences in which the Potential may be used when the nonperformance of the action is implied or in which the falsity of the antecedent is involved as a matter of fact. It expresses both future and past time. It must be used in both the antecedent and the consequent clauses; सुवृष्टिश्चेदभविष्यत्तदा सुभिक्षमभविष्यत् If there would be plentiful

* लिङ्निमित्ते लङ् क्रियातिपत्तौ । Pān. III. 3. 189. हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लङ् स्यात् क्रियायाः अनिष्पत्तौ गम्यमानागाम् । Sid. Kau.

rain then there would be an abundance of corn; यदि सुरभिमवाप्स्यस्त-
न्मुखोच्छ्वासगन्धं तव रतिरभविष्यत्पुंडरीके किमस्मिन् hadst thou obtained
(which thou hast not) the sweet fragrance of her breath, wouldst
thou have had any liking for this lotus ?

Obs. § 962. * When a past action is to be indicated the Condi-
tional may be optionally used in the sense of the Potential; कथं नाम
तत्रभवान्धर्ममत्यक्ष्यत् or त्यजे: how could you give up your religion ?

(a) ' Also where the Potential is used in conjunction with the
particles उत, अपि, जातु &c.; अपि तत्र रिपुः सीतां नार्थयिष्यत् दुर्मतिः ।
कूरं जात्ववदिष्यच्च जात्वस्तोष्यच्छ्रियं स्वकाम् ॥ संकल्पं नाकरिष्यच्च तत्रैयं
शुद्धमानसा । (मृषा) सत्यामर्षमवाप्स्यस्त्वं राम सीतानिबन्धम् ॥ (Bhaṭṭi.
XXI. 3, 4.

(b) When wonder is to be expressed the Conditional is
optionally used where the Potential is used in combination with the
particles यच्च, यत्र or यदि when the action does not take place; आश्चर्यं
यच्च यत्र ली कृच्छेऽवत्सर्ष्यन्मते तव । त्रासादस्यां विनष्टायां किं किमालप्स्यथाः
फलम् ॥ (Bhaṭṭi. XXI. 8).

SECTION V.

Indeclinables.

ADVERBS.

✓ § 963. The *neu.* singulars of the Nominative and other cases
of several nouns are used as adverbs; चिरं or चिरेण or चिरात् ध्यात्वा
having contemplated for a long time, दुःखं or दुःखेन तिष्ठति he is in
distress; so सुखं or सुखेन &c.

✓ (a) The word विधा is used adverbially in combination with

* भूते च । Pān. III. 3. 140.

several words such as बहु, नाना, &c.; बहुविध, नानाविध in various ways. The word पूर्व is also used adverbially as the latter member of a compound when some action is to be expressed as having happened before; सात्वपूर्व having said something by way of consolation; बुद्धिपूर्व thoughtfully (*i. e.*) thought preceding a certain action); अद्विपूर्व भगवन्धेवरेषा हता मया O venerable Sir, I killed this cow unwittingly; शपथपूर्व अकथयत् &c.

PREPOSITIONS.

§ 964. The use of Prepositions has already been explained at § 365-371. The Prepositions governing cases are already noticed under the various cases.

CONJUNCTIONS.

§ 965. The use of Conjunctions has not many syntactical peculiarities and needs no special notice here. They are used in their proper senses in sentences.

§ 966. The most important of these conjunctions and the one very frequently used is च. It can never stand first in a sentence; nor can it be used like 'and' in English. It is used with each of the words or assertions it connects or is placed after the last of the words or assertions it joins together; रामश्च लक्ष्मणश्च or रामः लक्ष्मणश्च; कामश्च जृम्भितगुणो नवयौवनं च love with its excellences expanded and fresh youth; कुलेन क्रान्त्या वयसा नवेन गुणेश्च तैस्तैर्विनयप्रधानैः।

(a) Sometimes this particle has a disjunctive force; शान्तमिदमाश्रमप्रदं स्फुरति च बाहुः—the hermitage is tranquil and yet my arm throbs.

(b) Rarely this particle is used in 'the sense of 'if;' जीवितुं चेच्छेस मृद हेतुं मे गदतः शृणु oh fool, if you wish to live, &c.

(c) Sometimes it is used as an expletive; भीमः पार्थस्तथैव च.

✓(d) Sometimes it is used to connect a subordinate fact with a main one, भिक्षामट गां चामय wander for alms and bring a cow; कुट्टिनी च शासिता गोपी च निःसारिता कंदर्पकेतुश्च पुरस्कृतः the procuress was chastised, the cowherdess was expelled and Kandarpaketu was honoured.

✓(e) When the particle is repeated it has sometimes the sense of 'on the one hand,' 'on the other hand,' 'and yet;' क्व च हरिणकानां नीवितं चातिलोलं क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः सरस्ते where, on the one hand, is the extremely frail life of fawns and where, on the other, are thy arrows hard like adamant and falling sharply; न सुकृता सकलेन्दुमुखी च सा किमपि चेदमनङ्गविचोदितम् । on the one hand the full-moon-faced lady is not easy to obtain and yet there is this unaccountable sport of love.

(f) Sometimes the repetition of च shows the simultaneous or undelayed occurrence of two events; ते च प्रायुरुदन्वन्तं बुधे चादिपूरुषः they reached the ocean and at the same time the primeval Being also awoke.

§ 967. तथा 'likewise' often supplies the place of च; रामस्तथा लक्ष्मणश्च Râma and Lakshmana; अनागताविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तथा both Anâgatavidhâta and Pratyutpannamati; तथाहि means 'for instance, to be more plain;' तथा च 'likewise;' both are often used in introducing quotations.

§ 968. तु but, हि for, because, and वा are also excluded from the first place in a sentence. आत्मा पुत्रः सखा भार्या कृच्छं तु दुहिता किञ्च the son is one's own self, the wife one's friend, but the daughter a source of anxiety; अप्याश्रया शासितुरात्मना वा प्राप्नोसि संभावयितुं वनाभ्याम् । काळो लघु संक्रामितुं द्वितीयं सर्वोपकारधममाश्रमं ते । (Rag.

V. 10); अस्त्राणि वा शरीरं वा वरय choose either the missiles or your person.

§ 969. यदि and चेत् 'if' are usually used with the Potential or the Conditional; as यदि सोऽत्र सन्निहितो भवेत् तर्हि मम साहाय्यं कुर्यात् if he were here he would assist me; यदि देवदत्तोऽत्राभविष्यन्नेतमदक-
रिष्यत् had Devadatta been here he would have undoubtedly done this; but they are also construed with the Present Indicative; यदि जीवति भद्राणि पश्यति If he lives he will see prosperity; यदि मया देवपादानां प्रयोजनमस्ति If Your Majesty has any thing to do with me, &c. शापितासि मम जीवितेन यदि वाचा न कथयसि I conjure you by my life if you will not tell it in words. चेत् is never used at the beginning of a sentence; तं चेत्सहस्रकिरणो धुरि नाकरिष्यत् (Sák. VII. 4); if the thousand-rayed one (sun) did not place him at the yoke of his car; अवि रोषमुदिकरोषि (have recourse to) नो चेत् &c, Bha. v. I. 44.

The Particles अथ and इति.

§ 970. "अथ is used in the following senses:—(1) as a sign of auspiciousness †; अथातो ब्रह्मजिज्ञासा now begins the inquiry about Brahma; cf. the Bhâṣya on this sūtra. (2) marks the beginning or commencement of a work; अथेदमारभ्यते प्रथमं तन्त्रम् now is begun the 1st Tantra; so अथ योगानुशासनम्, &c.; (3) 'then, after that,' &c; अथ प्रजानामधिपः &c. (Rag. II. 1). After that (i. e. passing of the night) the lord of the earth, &c. (4) asks a question अथ भगवान् लोकाहपहाय कुसली काश्यपः Is the venerable Káśyapa all right; that he may oblige the world; अथ शक्नोषि भोक्तुं are you able to eat; (5), 'and, including'; भीमः अथ अर्जुनः Bhîma and also Arjuna; (6) 'If,' अथ मरणमवश्यमेव जन्तोः if death is sure to befall a creature; &c.

* मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकार्त्स्न्येऽथो अथ । Amara.

† Properly speaking this is not the sense of अथ. The mere utterance or hearing of this word is considered as auspicious as the word is supposed to have emanated from the throat of Brahmā.

§ 971. As अथ marks the beginning, so इति marks the close of a composition. This particle is used in the following senses: (1) to quote the exact words spoken by some one, thus taking the place of the quotation marks and being used generally after the words quoted; * देव काचिचङ्गलकन्यका शुक्रमादाय देवं विज्ञापयति...देवपारमूलमागताहमिच्छामि देवदर्शनसुखमनुभवितुमिति । Oh lord, a certain *Chandla* girl requests Your Majesty (saying).....“I who have come to your majesty's feet wish to enjoy the happiness of the sight of Your Majesty;” ब्राह्मणा ऊचुः कृतकृत्याः स्म इति the Bráhmaṇas said “we have accomplished our objects;” (2) cause; (rendered in English by, because, since &c.); वैदेशिकोस्मीति पृच्छामि I ask you because I am a foreigner: पुराणमित्येव न साधु सर्वं every thing is not good simply because it is old; (3) purpose or motive; मा भूराश्रमपीडेति परिमेयपुरःसरौ they two took a limited number of servants with them that there should be no disturbance, &c.; (4) so, thus; as follows; रामाभिधानो हरिरिष्टुवाच. (5) in the capacity of, as regards; पितेति स पूज्यः गुरुरिति निन्यः as a father he ought to be respected, as a teacher ought to be censured; (6) to state an opinion इति आश्मरथ्यः this is the opinion of Āsmarathya. It is often used by commentators in the sense of ‘according to the rule’ इति शक्यार्थे लिङ् &c. &c.

INTERJECTIONS.

§ 972. The following stanza from the Bhaṭṭi Kāvya illustrates the use of some of these interjections:—

आः कष्टं नत ही शिब्रं हं मातर्देवतानि चिह्न ।
हा पितः कासि हे सुभु नह्येवं विरुलाप सः ॥

* In Sanskrit there is no indirect construction, so that in translating indirect constructions the actual words of the speaker followed by इति must be used.

APPENDIX.

PROSODY.*

§ 1. † Poetical composition in Sanskr̥t may be in the form of मन्त्र prose, or 'पद्य' verse or metrical composition.

§ 2. Prosody treats of the laws of versification or metrical composition. Sanskr̥t verse is regulated by quantity, not by accent.

§ 3. A पद्य or stanza consists of four lines each called a pāda or quarter. A pāda is regulated either by the number of syllables (अक्षर) or by the number of syllabic instants (मात्रा).

(a) A syllable is as much of a word as can be uttered distinctly by one effort of the voice i. e. a single vowel with or without one or more consonants.

(b) A mātrā (मात्रा) is the measure of time required to pronounce a short vowel.

§ 4. A syllable is लघु 'light,' or गुरु 'heavy' according as its vowel is short or long.

(a) The vowels अ, इ, उ, ऋ and ए are short; and the vowels आ, ई, ऊ, ऋ, ए, ऐ, ओ and औ are long. † When a short vowel is followed by an Anuswāra or Visarga or by a conjunct consonant, it is converted into what is called 'a prosodially long vowel;' as गम्ब, भच्छ, &c.

§ 5. The last syllable of a pāda is either heavy or light according as the exigence of the metre requires it, whatever be its

* The earliest writer on Prosody is Pingalāchārya. His work is known as "The Pingalachhandas-s'āstra." It is written in Sūtras and is divided into eight books. The Agni Purāṇa also deals with the subject very fully. The present chapter, however, is chiefly based on the Vṛttaratnākara and Chhandomanjarī.

† काव्यं गद्यं च पद्यं च तद्विधैव व्यवस्थितम् । Dandin. Kāv. Pr. I.

‡ सानुस्वारश्च दीर्घश्च विसर्गो च गुरुर्भवेत् ।

natural length; *as in वक्षस्थली रक्षतु सा जगन्ति, &c. (Vik. 1.);
तस्याः सुरन्यासपवित्रपांसुम् (Rag. II. 2.).

§ 6. In the case of metres regulated by syllables each line is divided into groups of three syllables each, called Ganas or syllabic feet, named as म, न, भ, य, ज, र, स and त. The names and the Schemes of these are given in the following stanza.

मभिगुरुञ्जिलघुश्च नकारो भादिगुरुः पुनरादिलघुर्यः ।

जो गुरुमध्यगतो रलमध्यः सोन्तगुरुः कथितोन्तलघुस्तः ॥

∴ *e. m* has all its syllables long; *n* has all its syllables short; *भ* has its first syllable long, *य* has its first syllable short; *ज* has its middle syllable long; *र* has its middle syllable short; *स* has its last syllable long and *त* has its last syllable short. †

The symbol — stands for a short or light syllable; the symbol— denotes a long vowel or a heavy syllable. Symbolically represented these Ganas will stand as under—

म — — —	ज — — —
न — — —	र — — —
भ — — —	स — — —
य — — —	त — — —

Similarly the letter ल is used to denote a short syllable and ग a long one at the close of a line.

§ 7. In the case of metres regulated by syllabic instants each line is divided into groups of four mātrās called the Mātrā Ganas; one मात्रा or instant is allotted to a short vowel and two to a long one. The mātrā ganas are five in number. These may be symbolically represented thus:—

म — — स — — ज — — भ — — न — —

* Vide Vṛttaratnākara I 9.

वर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोपि वा ॥ Chhandomanjarī

† The following verse is easier to remember than one given above;
आदिमध्यावसानेषु यरता यान्ति लाघवम् । भजसा गौरवं यान्ति मनौ तु गुरुलाघवम्

§ 8. A *pālya* or stanza may be either a वृत्त or a जाति.

(a) A Vṛtta is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each pāda or quarter.

(b) A Jāti is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each Pāda or quarter.

§ 9. ‡ A Vṛtta again is of three kinds; (1) समवृत्त or that in which all the quarters are similar; (2) अर्धसमवृत्त or that in which the alternate quarters are similar; and (3) विषम or that in which the quarters are all dissimilar.

§ 10. There are 26 classes of Samavṛttas or regular metres generally accepted. This classification rests on the number of syllables in each quarter which may vary from one to twenty-six. Each of these classes comprises a variety of metres all differing from one another according to the combination of the various ganas.

§ 11. Yati (यति) is the Sanskrit name for the caesura or pause which may be made in reciting a quarter or verse.

§ 12. Only the metres in common use with their schemes in Gāṇas will be given here; all unimportant metres, as well as Vedic and Prākṛta metres will be ignored.

SECTION I.

SAMAVṚTTAS.

Metres with 8 Syllables to a Pāda.

(1) अनुष्टुप् or श्लोक.

§ 13. This is the commonest of all Sanskrit metres; it forms the chief metre of the great epics and many of the Purāṇas.

* सममर्धसमं वृत्तं विषमं च यथा परम् ॥ अङ्गप्रयो यस्य चत्वारस्तुल्यलक्षणलक्षिताः ।
तच्छन्दःशास्त्रतत्त्वज्ञाः समं वृत्तं प्रचक्षते ॥ प्रथमांघ्रिसमो यस्य तृतीयश्चणो भवेत् ।
द्वितीयस्तुर्यवद्वृत्तं तदर्धसममुच्यते ॥ यस्य पादचतुष्केपि लक्ष्म भिन्नं परस्परम् ।
तदादुर्विषमं वृत्तं छन्दःशास्त्रविशारदाः ॥

There are many Varieties of this metre; but that in common use has eight syllables in a Pâda the fifth being short (though occasional variations from these rules occur in the Mahâbhârata and the Râmâyana) :—

Ex.:—Vide Ist canto of Rag.

(2) गजगति (4. 4.)

Def. नभलगा गजगतिः ।

Sch. of G. न भ ल ग ◡ ◡ ◡ । — ◡ ◡ । ◡ —

Ex. रविचुतापरिसरे विहरतो दृशि हरेः ।

त्रजवधूगजगतिर्बुदमलं व्यतनुत ॥

✓(3) प्रमाणिका (4. 4.)

Def. प्रमाणिका जरौ लगौ ।

Sch. of G. ज, र, ल, ग. ◡ — ◡ । — ◡ — । ◡ —

Ex. पुनातु भक्तिरच्युता सदा च्युतां प्रिपश्योः ।

श्रुतिस्मृतिप्रमाणिका भवांश्चराशितारिका ॥

(4) माणवक (4. 4.)

Def. भत्तलगा माणवकम् ।

Sch. of G. भ, त, ल, ग, — ◡ ◡ । — — ◡ । ◡ —

Ex. चंचलचूडं अपतैर्वत्सकुलैः केलिपरम् ।

ध्याय सखे स्मेरमुखं नन्दसुतं माणवकम् ॥

(5) विद्युन्माला (4. 4.)

Def. मी मो गो गो विद्युन्माला ।

Sch. G. म, म, ग, ग, — — — । — — — । — —

Ex. वासोवती विद्युन्माला बर्हभेणी छाकभयः ।

परिश्रमास्तां तामोचिष्यै गोमध्यस्थः कृष्णांभीष्टः ॥

(6) समानिका (4. 4.)

Def. ग्लौ रजौ समानिका तु ।

Sch. of G. र, ज, ग, ल — — — — —

Ex. यस्य कृष्णपादपद्ममस्ति हृत्तडागसद्य ।

धीः समानिका परेण नोचितात्र मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter.

(बृहती)

(1) भुजगशिशुभृता (7. 2)

Def. भुजगशिशुभृता नौ मः ।

Sch. of G. न, न, म. — — — — —

Ex. हृदतटनिकटक्षौणी भुजगशिशुभृता याऽसीत् ।

मुररिपुदलिते नागे ब्रजजनमुखदा साभूत् ॥

(2) भुजंगसंगता (3. 6)

Def. सजरैर्भुजंगसंगता ।

Sch. of G. स, ज, र, — — — — —

E . तरलतरंगिरिगितैर्यमुना भुजंगसंगता ।

कथमेति वत्सचारकश्चपलः सदैव तां हरिः ॥

(3) मणिमध्यं (5. 4)

Def. स्यान्मणिमध्यं चेद्भ्रमसाः ॥

Sch. of G. भ, म, स, — — — — —

Ex. कालियभोगाभोगगतस्तन्मणिमध्यम्कीतिरुचा ।

चित्रपदाभो नन्दमुतश्चारु ननर्त स्मेरमुखः ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter.

(पंक्तिः)

(1) त्वरितगतिः (5. 5)

Def. त्वरितगतिश्च नञनगैः ।

Sch. of G. न, ज, न, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. त्वरितगतिर्व्रजयुवतिस्तरणिसुता विपिनगता ।

मुररिपुणा रतिगुह्या परिरमिता प्रमदमिता ।

(2) मत्ता (4. 6)

Def. ज्ञेया मत्ता मभसगमृष्टा ।

Sch. of G. म, भ, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. पीत्वा मत्ता मधु मधुपाली कालिदीये तटवनकुंजे ।

उद्दीव्यन्तीर्व्रजजनरामाः कामासक्ता मधुजिति चक्रे ॥

(3) रुक्मवती (5. 5.)

(Also called चंपकमाला)

Def. रुक्मवती सा यत्र भमसाः ।

Sch. of G. भ, म, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. कायमनोवाक्यैः परिशुद्धैर्यस्य सदा कंसद्विषि भक्तिः ।

राज्यपदे हर्म्यालिरुदारा रुक्मवती विघ्नः खलु तस्य ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter.

(त्रिष्टुभ्)

✓ (1) इन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. स्यादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।

Sch. of G. त, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — —

Ex. गोष्ठे गिरिं सव्यकरेण धृत्वा सृष्टेन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।

यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं चक्रे स नो रक्षतु चक्रपाणिः ॥

✓(2) उपेन्द्रवज्रा (5. 6)

Def. उपेन्द्रवज्रा जतजास्ततो गौ ।

Sch. of G. ज, त, ज, ग, ग,

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभिर्विभूषणानां छुरितं वपुस्ते ।

स्मरानि गोपीभिरुपास्यमानं सुरद्रुमूले मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजाति.

Def. अनन्तरोद्गारितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजातयस्ताः ।

इत्थं किलान्यास्वपि मिश्रितासु वदन्ति जातिष्विदमेव नाम ॥

Sch. of G.—A mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा gives rise to the metre called उपजाति. It is said to have fourteen different varieties. For examples see Rag. II. &c. Kum. III. Kir. XVII. Bhatti. II. &c.

When other two metres are mixed in one stanza, the mixture is still called Upajāti, as in the following verse from the Ś'isupālavadha which is a combination of वंशस्थविल and इन्द्रवंशा—

इत्थं रथाश्वेभनिषादिनां प्रगे गजो नृपाणामथ तोरणाद्वहिः ।

प्रस्थानकालक्षमवेशकल्पनाकृतक्षणक्षेपमुदैक्षताच्युतम् ॥

(4) दोधकम्. (6. 5)

Def. दोधकमिच्छति भव्रितयाहौ.

Sch. of G. भ, भ, ग, ग, — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. देव सदोध कदम्बतलस्थ श्रीधर तावक नामपदं ते ।

कण्ठतले सुविनिर्गमकाले स्वल्पमणिक्षणमेष्यति योगम् ॥

(5) भ्रमरविलसितम् (5. 7)

Def. भ्रमौ न्यौ गः स्याद्भ्रमरविलसितम् ।

Sch. of G. म, भ, न, ल, ग, — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. मुग्धे मानं परिहर न चिरात्तारुण्यं ते सफलयतु हरिः ।

फुल्ला वल्ली भ्रमरविलसिताभावे शोभां कलयतु किमु ताम् ॥

(3) चन्द्रवर्त्म (4. 8.)

Def. चन्द्रवर्त्म निगदन्ति रमभसैः ।

Sch. of G. र, न, भ, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चन्द्रवर्त्म पिहितं घनतिमिरैः राजवर्त्म रहितं जनगमनैः ।
इष्टवर्त्म तदलंकुरु सरसे कुञ्जवर्त्मनि हरिस्तव कुतुकी ॥

(4) जलधरमाला (4. 8)

Def. मो भस्मौ चेजलधरमालाध्यन्त्यैः ।

Sch. of G. म, भ, स, म. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. या भक्तानां कलिदुरितोत्तमानां तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।
भव्याकारा दिनकरपुत्राकूले केलीलोला हरितनुरव्यात्सा वः ॥

✓ (5) जलोद्धतगतिः (6. 6)

Def. जसौ जसयुतौ जलोद्धतगतिः ।

Sch. of G. ज, स, ज, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यदीयहलतो विलोक्य विपदं कलिन्दतनया जलोद्धतगतिः ।
विलासविपिनं विवेश सहसा करोतु कुशलं हरिः स जगताम् ॥

(6) तामरसम् (5. 7)

Def. इह वद तामरसं ननजा यः ।

Sch. of G. न न ज य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. स्फुटमुषमामकरन्दमनोज्ञं व्रजललनानयनालिनिर्पातम् ।
तवमुखतामरसं मुरशत्रो हृदयतडागविकाशि ममास्तु ॥

(7) तोटकम् (4. 4.)

Def. वद तोटकमब्धिसकारयुतम् ।

Sch. of G. स, स, स, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यमुनातटमच्युतैकलिकलालसदङ्घ्रिसरोरुदसङ्गवचिम् ।
मुदितोऽट कलरणेतुमघ यदिचेच्छसि जन्म निज सफलम् ॥

(8) द्रुतविलम्बितम् (4. 8 or 4. 4. 4)

Def. द्रुतविलम्बितमाह नभौ भरौ ।

Sch. of G. न, भ, भ, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. तरणिजपुलिने नवबलवीपरिषदा सह केलिकुतूहलात् ।

द्रुतविलम्बितचारुविहारिणं हरिमहं हृदयेन सदा वहे ॥

(9) मन्दाकिनी or प्रभा (7. 5)

Def. ननररघटिता तु मन्दाकिनी ।

Sch. of G. न, न, र, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. बलिदमनविधौ बभौ संगता पदजलरुहि यस्य मन्दाकिनी

सुरनिहितसिताम्बुजसङ्गिभा हरतु जगदधं स पीताम्बरः ॥

(10) प्रमिताक्षरा (5. 7)

Def. प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता ।

Sch. of G. स, ज, स, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अमृतस्य शीकरमिवोद्विरती रदमौक्तिकांशुलहरीच्छुरिता ।

प्रमिताक्षरा मुररिपोर्भणितीव्रजसुश्रुवामधिजहार मनः ॥

(11) भुजंगप्रयातम् (6. 6)

Def. भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्यकारैः ।

Sch. of G. य, य, य, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. सदारात्मजज्ञातिभृत्यो विहाय स्वमेतं हृदं जीवनं लिप्समानः ।

मया क्लेशितः कालियेत्थं कुरु त्वं भुजंग प्रयातं द्रुतं सागराय ॥

(12) मणिमाला (6. 6)

Def. त्यौ त्यौ मणिमाला लिङ्गागुहवक्त्रैः ।

Sch. of G. त्, य, त्, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. प्रह्वामरमौलौ रत्नोपलकृप्ते ज्ञातप्रतिबिम्बा शोणा मणिमाला ।

गोविन्दपदाब्जे राजी नखराणामास्तां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(13) मालती (also called यमुना 5. 7)

Def. भवति नजावथ मालती जरौ ।

Vaitaleeyam
even prosody

Sch. of G. न, ज, ज, र. ◡ ◡ ◡ | ◡ — ◡ | ◡ — ◡ | — ◡ —

Ex. इह कथयाच्युत केलिकानने मधुरससौरभसारलोलुपः ।

कुसुमकृतस्मितचारुविभ्रमामलिरपि चुम्बति मालतीं मुहुः ॥

(14) वैश्वदेवी (5. 7)

Def. बाणाभैरिङ्गना वैश्वदेवी ममौ यौ ।

Sch. of G. म, म, य, य — — — | — — — | ◡ — — | ◡ — —

Ex. अर्चामन्येषां त्वं विहायामराणामद्वैतेनैकं विष्णुमभ्यर्च्य भक्त्या ।

तत्राशेषात्मन्यर्चिते भाविनी ते भ्रातः सम्पन्नाराधना वैश्वदेवी ॥

(15) स्रग्विणी (6. 6)

Def. कीर्तितैषा चतूरोफिका स्रग्विणी ।

Sch. of G. र, र, र, र. — ◡ — | — ◡ — | — ◡ — | — ◡ —

Ex. इन्द्रनीलोपलेनेव या निर्मिता शातकुम्भद्रवालकृता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरेर्मूर्तिरास्तां जयायोरसि स्रग्विणी ॥

Metres with 13 Syllables in a quarter.

(अतिजगती)

(1) कलहंसः (also called सिंहनाद and कुटजा 7. 6)

Def. सजसाः सगौ च कथितः कलहंसः ।

Sch. of G. स, ज, स, स, ग.

Ex. यमुनाविहारकुतुके कलहंसो व्रजकामिनीकमलिनीकृतकेलिः ।

जनचित्तहारिकलकण्ठनिनादः प्रमदं तनोतु तव नन्दतनूजः ॥

(2) क्षमा (also called चन्द्रिका and उत्पलिनी 7. 6)

Def. तुरगरसयतिनौ ततौ गः क्षमा ।

Sch. of G. न, न, त, त, ग.

Ex. इह दुरधिगमैः किञ्चिदेवागमैः सततममुतरं वर्णयत्यन्तरम् ।

अमुमतिविपिनं वेद दिग्व्यापिनं पुरुषमिव परं पद्मयोनिः परम् ॥

(3) प्रहर्षिणी (3. 10)

Def. श्वाशाभिर्मनजरगाः प्रहर्षिणीयम् ।

Sch. of G. म, न, ज, र, ग.

Ex. ते रेखाध्वजकुलिशातपत्रचिह्नं सम्राजश्वरणयुगल प्रसादलभ्यम् ।

प्रस्थानप्रणतिभिरङ्गुलीषु चकुर्मौलिस्त्रक्च्युतमकरन्दरेणुगौरम् ॥

(4) मञ्जुभाषिणी (6. 7)

(also called प्रबोधिता and सुनन्दिनी)

Def. सजसा जतौ च यदि मञ्जुभाषिणी ।

Sch. of G. स, ज, स, ज, ग.

Ex. अमृतोर्मिशीतलकरेण लालयंस्तनुकांतिरोचितविलोचनो हरे ।

नियतं कलानिधिरसीति बह्वी मुदमच्युते व्यधित मञ्जुभाषिणी ॥

(5) मत्तमयूरी (4. 9)

Def. वेदैरन्धेन्तौ यसगा मत्तपूरम् ।

Sch. of G. म, त, य, स, ग.

Ex. हा तातेति कन्दितमाकर्ष्य विषण्णस्तस्यान्विष्यन्वेतसगूढं प्रभवं स ।

शल्यप्रोतं वीक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं तापादन्तःशल्य इवासीत्क्षितिपोऽपि ॥

✓ (6) रुचिर (4. 9)

also called प्रभावती

Def. जभौ सजौ गिति रुचिरा चतुर्ण्डः ।

Sch. of G. ज, ध, स, ज, ग.

Ex. अभूधृषा विबुधसखः परन्तपः श्रुतान्वितो दक्षरश्च इत्युदाहृतः ।
गुणैर्वरं भुवनहितच्छलेन यं सनातनः पितरमुपागमत्स्वयम् ॥

Metres with 14 Syllables in a quarter.

(शकरी)

(1) अपराजिता (7. 7)

Def. ननरसलघुगैः स्वरैरपराजिता ।

Sch. of G. न, न, र, स, ल, ग.

Ex. यदनवधिभुप्रतापकृतास्पदा मदुनिचयचमूः परैरपराजिता ।
व्यजयत समरे समस्तरिपुत्रं स जयति जगतां गतिर्गङ्गजः ॥

(2) असंबाधा (5. 9)

Def. स्तौन्मौ गावध्वङ्गवितिरसंबाधा ।

Sch. of G. म, त, न, स, ग, ग.

Ex. वीर्यामौ येन ज्वलति रणवशात्क्षिप्ते दैत्येन्द्रे जाता धरविरिवमसंबाधा ।
धर्मास्थित्यर्थं प्रकटिततनुसम्बन्धः साधूनां बाधां प्रसमयतु स कंसारिः ॥

(3) प्रहरणकलिका (7. 7)

Def. ननभनलगिति प्रहरणकलिका ।

Sch. of G. न, न, भ, न, ल, ग.

Ex. व्यथयति कुसुमप्रहरण कलिका प्रमदवनमवा तव भनुषि तत्तु ।
विरहविपदि मे शरणमिह ततो मधुमयनगुणस्मरणमविरतम् ॥

(4) मध्यक्षामा (4. 10)

also called हंसद्वयेनी or कुटिला.

Def. मध्यक्षामा युगद्वयविरमा म्भौ म्भौ गौ ।

Sch. of G म, म, भ, य, ग, ग.

Ex. नीतोच्छ्रायं मुहुरशिशिरश्मेरुसैरानीलाभैर्विरचितपरभागा रत्नैः ।
ज्योत्स्नाशंकामिह वितरति हंसश्रेणी मध्येऽप्यहः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥

✓ (5) वसंततिलका (8. 6)

(also called वसंततिलकं, उद्धर्षिणी, सिंहोन्नता)

Def. ज्ञेयं (उक्ता) वसन्ततिलकं (का) तभजा जगौ गः ।

Sch. of G. त, भ, ज, ज, ग, ग.

Ex. फुल्लं वसन्ततिलकं तिलकं वनाल्या लीलापरं पिककुलं फलमत्र रैति ।
वालेषे पुष्पसुरभिर्मलयाद्रिवातो यातो हरिः स मधुरां विधिना इताः स्मः ॥

(6) वासंती (4. 6. 4.)

Def. मातो नो मो गौ यदि गदिता वासन्तीयम् ।

Sch. of G. म, त, न, म, ग, ग.

Ex. भ्राम्यद्भृङ्गीनिर्भरमधुरालोपद्रातैः श्रीखण्डाद्रेरद्भुतपवनैर्मन्दान्दोला ।
लीलालोलापल्लवविलसद्वस्तोलासैः कंसारातौ नृत्यति सदृशी वासन्तीयम् ॥

Metres with fifteen syllables in a quarter.

अतिशक्करी (पंचदशाक्षरा वृत्तिः)

(1) तूणकम् (4. 4. 4. 3. or 7. 8)

Def. तूणकं समानिकापदद्वयं विनान्तिमम् ।

Sch. of G. र, ज, र, ज, र,

Ex. सा सुवर्णकेतकं विकाशि भृङ्गपूरितं पञ्चबाणबाणजालपूर्णहेतितूणकम् ।
राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे मोहमेति निर्भरं त्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी (8. 7)

Def. ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः ।

Sch. of G. न, न, म, य, य.

Ex. मृगमदकृतचर्चा पीतकौशेयवासा रुचिरशिखिशिखण्डा बद्धधम्मिमल्लगाशा ।
अनृजुनिहितमंसे वंशमुत्काणयन्ती धृतमधुरिपुर्लालामालिनी पातु राधा ॥

(3) लीलाखेलः ।

Def. एकन्यूनौ विद्युन्मातापादौ चेष्टीलाखेलः ।

Sch. of G. म, म, म, म, म.

Ex. पायादौ गोविन्दः कालिन्दीकूलक्षौणीचके
रासोल्लासक्रीडद्रोपीभिः सार्धं लीलाखेलः ।
मन्दाकिन्यास्तीरोपान्ते स्वरक्रीडाभिर्लोलो
यद्वेद्वानामीशः स्वर्वेश्याभिः खेलन्ताभिः ॥

9211

(4) शशिकला (7. 8)

Def गुरुनिधनमनुलघुरिदं शशिकला

Sch. of G. न, न, न, न, स.

Ex. मलयजतिलकसमुदितशशिकला व्रजयुवतिलसदलिकगगनगता ।
सरसिजनयनहृदयसलिलनिधिं व्यतनुत विततरभसपरितरलम् ॥

The same is called **सक्** when the caesuro is at the 6th and 15th syllables, and **मणिगुणनिकर** when it is at the 8th and 15th syllables; as in

अयि सहचरि रुचिरतरगुणमयी भ्रदिमवसतिरनपगतपरिमला ।
स्रगिव निवस विलसदनुपमरसा सुमुखि मुदितदनुजदलनहृदये ॥
नरकरिपुरवतु निखिलमुरगतिरमितमहिमभरसहजनिवसतिः ।
अनवधिर्मणिगुणनिकरपरिचितः सरिदधिपतिरिव धृततनुविभवः ॥

Metres with sixteen syllables in a quarter.

अष्टिः (षोडशाक्षरा वृत्तिः)

(1) चित्रम् (8. 8. of 4. 4. 4. 4)

Def. चित्रसंज्ञमीरितं समानिकापदद्वयं तु ।

Two Pádas of Samániká make one Páda of Chitra.

Sch. of G. इ, ज, इ, ज, ग.

Ex. विद्रुमारुणाधरौष्ठशौभिवेणुवाद्यहृष्टबलवजिनाङ्गसङ्गजातमुग्धकण्टकाङ्ग
त्वां सदैव वासुदेव पुण्यलभ्यपाद देव वन्यपुण्यचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

✓ (2) पंचचामरम् (8. 8. or 4. 4. 4. 4.)

Def. प्रमाणिकापदद्वयं वदन्ति पंचचामरम्

Sch. of G. ज, र, ज, र, ज, ग.

Ex. सुरद्रुमूलमण्डपे विचित्ररत्ननिर्मिते लसद्वितानभूषिते सलीलविभ्रमालसम् ॥
सुराङ्गनाभवल्लवीकरप्रपञ्चचामरस्फुरत्समीरवाञ्जितं सदाच्युतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी

Def. नजभजरेयंदा भवति वाणिनी गयुक्तैः ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, ग.

Ex. स्फुरद्गु ममाननेद्य ननु वाणि नीतिरम्यं
तव चरणप्रसादपरिपाकतः कवित्वम् ।
भवजलाराशिपारकरणक्षमम् मुकुन्दं
सततमहं स्तवैः स्वचरितैः स्तवामि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter.

(अत्यष्टि)

(1) नर्दटकम् (8. 9.)

Def. यदि भवतो नजौ भजजला गुरु नर्दटकम् ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ल, ग.

Ex. प्रजवनितावसन्तलतिकाविलसन्मधुं
मधुमधनं प्रणमजनवाञ्छितकल्पतरुम् ।
विभुमभिनौति कोपि सुकृती मुदितेन हृदा
रुचिरपदावलीषटितनर्दटकेन कविः ॥

✓ (2) पृथ्वी (8. 9)

Def. जसौ जसयला वसुप्रदयतिश्च पृथ्वी गुरुः ।

Sch. of G. जु, स, ज, स, य, ल, ग.

Ex. दुरन्तदनुजेश्वरप्रकरदुःस्थपृथ्वीभरं
जहार निजलीलया व्रजकुलेऽवतीर्याशु यः ।
स एष जगतां गतिर्दुरितभारमस्मादृशां
हरिष्यति हरिः स्तुतिस्मरणचाटुभिस्तोषितः ॥

(3) मन्दाक्रान्ता (4. 6. 7)

Def. मन्दाक्रान्ताम्बुधिरसनगैर्मोभनौ तौ गणुमम् ।

Sch. of G. म, भ, न, त, त, ग, ग.

Ex. प्रेमालापैः प्रियवितरणैः प्रीणितालिङ्गनायै-
र्मन्दाक्रान्ता तदनु नियतं वश्यतामेति वाला ।
एवं शिक्षावचनसुधया राधिकायाः सखीनां-
प्रीतः पायास्मितसुवदनो देवकीनन्दनो नः ॥

(4) वंशपत्रप्रतितम्. (10. 7)

Def. दिङ्घुनि वंशपत्रप्रतितं भरनभनलगैः ।

Sch. of G. भ, र, न, भ, न, ल, ग.

Ex. सम्प्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि
क्षीणपयस्युपेयुषि भिदां जलधरपटले ।
खण्डितविग्रहं बलभिदो धनुरिह विविधाः
पूरयितुं भवन्ति विभवः शिखरमणिरुचः ॥

(5) शिखरिणी (6. 11)

Def. रसैरुद्वैष्टित्वा यमनसभला गः शिखरिणी ।

Sch. of G. य, म, न, स, भ, ल, म.

Ex. करादस्य भ्रष्टे ननु शिखरिणीदृश्यति शिशो-
र्विलीनाः स्मः सत्यं नियतमवधेयं तदखिलैः ।

इति त्रस्यद्रोपानुचितनिभृतालापजनितं
स्मित बिभ्रद्देवो जगदवतु गोवर्धनधरः ॥

(6) हरिणी (6. 4. 7)

Def. नसमरसला गः षड्वैर्हयैर्हरिणी मता ।

Sch. of G. न, स, म, र, स, ल, ग.

Ex. व्यधित स विधिर्नेत्रं नीत्वा ध्रुवं हरिणीगणा-

व्रजमृगदृशां संदोहस्योल्लसन्नयनश्रियम् ।

यदयमनिशं दूर्वाश्यामे मुरारिकलेवरे

व्यकिरदधिकं बद्धाकांक्षे विलोलविलोचनम् ॥

Metree with 18 syllable in a quarter.

(धृतिः)

(1) चित्रलेखा (4. 7. 7)

Def. मन्दाक्रान्ता नपरलघुयुता कीर्तिता चित्रलेखा ।

Sch. of G. म, भ, न, य, य, य.

Ex. शङ्खेऽमुष्मिन् जगति मृगदृशां साररूपं यदासी-

दाकृष्येदं व्रजयुवतिसभा वेधसा सा व्यधायि ।

नैतादृक्चेत्कथमुदधिसुतामन्तरेणाच्युतस्य

प्रीतं तस्यां नयनयुगमभूच्चित्रलेखाद्भुतायाम् ॥

(2) नन्दनम् (11. 7)

Def. नजभजरैस्तु रेफसहितैःशिवैर्हयैर्नन्दनम् ॥

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, र.

Ex. तरणिसुतातरङ्गपवनैः सलीलमान्दोलितं

मधुरिपुपादपङ्कजरजःसुतपृथ्वीतलम् ।

मुरहरचित्रचेष्टितकलाकलापसंस्मारकं

क्षितितलनन्दनं व्रज सखे सुखाय वृन्दावनम् ॥

(3) नाराचम् (8. 5. 5)

Def. इह ननरचतुष्कसृष्टं तु नाराचमाचक्षते

Sch. of G. न, न, र, र, र, र.

Ex. दिनकरतनयातटीकानने चारु संचारिणी
श्रवणनिकटकृष्टमेणेक्षणा कृष्ण राधा त्वयि ।
ननु विकिरति नेत्रनाराचमेषातिहृच्छेदनं
तदिह मदनविभ्रमोद्भ्रान्तचित्तां विधत्स्व द्रुतम् ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter.

अतिधृति

(1) मेघविस्फूर्जिता (6. 6. 7)

Def. रसस्वधैर्यमोन्सौ ररगुरुपुतो मेघविस्फूर्जिता स्यात् ।

Sch. of G. य, म, न, स, र, र, ग.

Ex. कदम्बमोदाद्या विपिनपवनाः केकिनः कान्तकेकाः
विनिद्राः कन्दल्यो दिशिदिशि मुदा दर्दुरा दृप्तनादाः ।
निशानृत्यद्विद्युद्विलसितलसन्मेघविस्फूर्जिता चेत्
प्रियः स्वाधीनोऽसौ दनुजदलनो राज्यमस्मात्किमन्यत् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडितम् (12. 7)

Def. सूर्यान्धैर्यदि मः सजौ सततगाः शार्दूलविक्रीडितम् ।

Sch. of G. म, स, ज, स, त, त, ग.

Ex. गोविन्दं प्रणमोत्तमांग रसने तं घोषयाहर्निशं
पाणी पूजयतं मनः स्मर पदे तस्यालयं गच्छतम् ।
एवं चेत्कुरुताखिलं मम हितं शीर्षादयस्तद्बुधं
न प्रेक्षे भवतां कृते भवमहाशार्दूलविक्रीडितम् ॥

(3) सुमधुरा (7. 6. 6)

Def. औ भ्नौ मो नो गुरुश्चेद् हयकृतुरसैरुक्ता सुमधुरा ।

Sch. of G. म, र, भ, न, म, न, ग.

Ex वेदार्थान्प्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिह्वा निपतिता
मध्याह्ने वीक्षसेऽर्कं न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता ।
दीप्ताग्नौ पाणिमन्तः क्षिपसि स च ते दग्धो भवति नो
चारित्र्याचारुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः ॥

Metres with 20 syllables in a quarter.

(कृतिः)

(1) गीतिका (5. 7. 8)

Def. सजजाभरौ सलगा यदा कथिता तदा खलु गीतिका ।

Sch. of G. स, ज, ज, भ, र, स, ल, ग.

Ex. करतालचंचलकङ्कणस्वनमिश्रणेन मनोरमा
रमणीयवेणुनिनादरङ्गिमसङ्गमेन सुखावहा ।
बहुलानुरागनिवासराससमुद्भवा तव रागिणं
विदधौ हरिं खलु बल्लवाजनचारुचामरगीतिका ॥

(2) सुवदना (7. 7. 6)

Def. ज्ञेया सप्ताक्षरभिर्भरभनययुता म्लौ गः सुवदना ।

Sch. of G. म, र, भ, न, य, म, ल, ग.

Ex प्रत्याहृत्येन्द्रियाणि त्वदितरविषयाच्चासग्नयना
त्वां ध्यायन्ती निकुञ्जे परतरपुरुषं हर्षोत्थपुलका ।
आनन्दाश्रुमुताक्षी वसति सुवदना योगैकरसिका
कामार्ति त्यक्तकामा ननु नरकरिपो राधा मम सखी ॥

Metres with 21 syllables in a quarter.

(प्रकृतिः)

(1) सरसी (also called पञ्चकावली, धृतश्रीः)

Def. नजभजजा जरौ यदि तदा गदिता सरसी कवीभरैः ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ज, र.

Ex. चिकुरकलापैवलकृतप्रमदासु लसद्रसोर्मिषु
स्फुटवदनाम्बुजासु विलसद्भुजबालमृणालवल्लिषु ।
कुचयुगचक्रवाकमिथुनानुगतासु कलाकुतूहली
व्यरचयदच्युतो व्रजमृगीनयनासरसीषु विभ्रमम् ॥

(2) स्रग्धरा (7. 7. 7)

Def. स्रग्धर्यानां त्रयेण त्रिभुनियतिपुता स्रग्धरा कीर्तितेयम् ।

Sch. of G. म, र, भ, न, य, य, य.

Ex. व्याकोषेन्दीवराभा कनककषलसत्पीतवासाः सुहासा
बहैरुचन्द्रकान्तैर्वलयितचिकुराचारुकर्णावतंसा ।
अंसव्यासक्तवंशीध्वनिमुखितजगद्भ्रवीभिर्लसन्ती
मूर्तिर्गोपस्य विष्णोरवतु जगति नः स्रग्धरा हारिहारा ॥

Metres with 22 syllables in a quarter.

(आकृती)

(1) मदिरा.

Def. सप्तभकारयुतेकगुरुर्गदितेयमुदारतरा मदिरा

Sch. of G. भ, भ, भ, भ, भ, भ, भ, ग.

Ex. माधवमासिपिकस्वकेसरपुष्पलसन्मदिरामुदितै-
र्भृङ्गकुलैरुपगीतवने वनमालिनमालि कलानिलयम् ।
कुञ्जगृहोदरपल्लवकल्पिततल्पमनल्पमनोजरसं
तं भजमाधविकामृदुनर्तनयामुनवातकृतोपगमा ॥

(2) हंसी (8. 14)

Def. मौ गौ नाश्रत्वारो गो गो वसुभुवनयतिरिति भवति हंसी ।

Sch. of G. म, म, त, न, न, न, स, ग.

Ex. सार्धं कान्तेनैकान्तेऽसौ विकचकमलमधु सुरभि पिवन्ती
कामक्रीडाकृतस्फीतप्रमदसरसतरमलघु रसन्ती ।

Anyagiti

कालिन्दीये पद्मारण्ये पवनपतनपरितरलपरागे
कंसाराते पश्य स्वेच्छं सरभसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 syllables in a quarter.

(विकृतिः)

(1) अद्रितनया (also called अश्वललित).

Def. नजभजभा जभौ, लघुगुरु बुधैस्तु गदितेयमद्रितनया ।

Sch. of G. न, ज, भ ज, भ, ज, भ. ल ग.

Ex. खरतरशौर्यपावकशिखापतङ्गनिभमग्नदनुजो
जलधिसुताविलासवसतीः सतां गतिरशेषमान्यमहिमा ॥
भुवनहितावतारचतुरश्वराचरधरोऽवतीर्ण इह हि
क्षितिवलयेस्ति कंस शमनस्तवेति तमवोचदद्रितनया ॥

Metres with 24, 25, 26, syllables in a *pāda* are omitted as they are very rare.

दण्डक

Metres with 27 syllables or more in each *pāda* are designated by the general name *Dandaka*. Many varieties of this are mentioned (as the number of syllables in each *pāda* may sometimes reach 999), such as चंद्रवृष्टिप्रयात, प्रचितक, मत्तमातंगलीलाकर, सिंहविक्रान्त, कुसुमस्तवक, अनंगशेखर, संग्राम &c.; Māl. Mād. V. 23, is an instance of the species last named, having 54 letters to a *pāda*.

SECTION. II

अर्धसमवृत्तानि

or

Metres with their alternate quarters similar.

(1) उपचित्रम्

Def. विषमे यदि सौ सलगा दले भौ युजि भादूरकावुपचित्रम् ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

भ, भ, भ, ग, ग (even quarter).

Ex. मुरवैरिवपुस्तनुतां मुदं हेमनिभांशुकचंदनलसम् ।

गगनं चपलामिलितं यथा शारदनीरधरैरुपचित्रम्

(2) अपरवक्त्रम्

(Sometimes called) वैतालीयम्

Def. अयुजि ननरला गुरुः समे तदपरवक्त्रामिदं नजा जरौ ।

Sch. of G. न, न, र, ल, ग, (odd quarter).

न, ज, ज, र (even quarter).

Ex. स्फुटसुमधुवेणुगीतिभिस्तमपरवक्त्रमवेत्य माधवम् ।

मृगयुवतिगणैः समं स्थिता व्रजवनिता धृतचित्तविभ्रमा ॥

(3) पुष्पिताग्रा

(also called औपच्छंदसिक) .

Def. अयुजि नयुगरेफतो यकारो युजि च नजौ जरगाश्च पुष्पिताग्रा ।

Sch. of G. न, न, र, य (odd quarter).

न, ज, ज, र, ग (even quarter).

Ex. अथ मदनवधूरुपप्लवान्तं त्यसनकृशा परिपालयांबभूव ।

शशिन इव दिवातनस्य लेखा किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम् ॥

(4) मालभारिणी

Def. विषमे सप्तजे नगे नगे नाविषमस्येण तु मालभारिणीयम् ।

Sch. of G. स, स, ज, ग, ग (odd quarter).

स, भ, र, य (even quarter).

Ex. मुहुरङ्गुलिसंवृताधरोष्ठं प्रतिषेधाक्षरविक्रवाभिरामम् ।

मुखमसंविवर्ति पक्षमलाक्ष्याः कथमन्युन्नमितं न चुम्बितं तु ॥

S'ak. III. 23.

15 EOD 12

(5) वियोगिनी.

(also called वैतालीय or सुंदरी).**Def.** विषमे ससजा गुरुः समे सभरा लोऽथ गुरुर्वियोगिनी ।**Sch.** of G. स, स, ज, ग (odd quarter).

स, भ, र, ल, ग (even quarter).

Ex. सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।
वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥

(6) वेगवती.

Def. सयुगात्सगुरु विषमे चेद् भाविह वेगवती युजि भाद्रौ ॥**Sch.** of G. स, स, स, ग (odd quarter).

भ, भ, भ, ग (even quarter).

Ex. स्मरवेगवती व्रजरामा केशववंशरवैरतिमुग्धा ।
रभसान्न गुरुन् गणयंती केलिनिकुंजगृहाय जगाम ॥

(7) हरिणप्लुता.

Def. सयुगात्सलघू विषमे गुरुर्युजि नभौ भरकौ हरिणप्लुता ।**Sch.** of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter). — स, स, स, ल, ग

न, भ, भ, र (even quarter). — न, भ, भ, र

Ex. स्फुटफेनचया हरिणप्लुता बलिमनोज्ञतटा तरणेः सुता ।
कलहसकुलारवशालिनी विहरतो हरति स्म हरेर्मनः ॥

SECTION III.

विषमवृत्तानि (Unequal Metres).

The most common metre of this class is called उद्गता.**Def.** प्रथमे सजौ यदि सलौ च नसजगुरुकाण्यनंतरम् ।

यद्यथ भनजलगा स्युरथो सजसा जगौ च भवतीयमुद्गता ॥

Sch. of G. स, ज, स, ल (first quarter)
 न, स, ज, ग (second „)
 भ, न, ज, ल, ग (third „)
 स, ज, स, ज, ग (fourth „)

Ex. अथ वासवस्य वचनेन रुचिरवदनखिलोचनम् ।

क्रांतिरहितमभिराधयितुं विधिवत्तपांसि विदधे धनंजयः ॥ Kir. XII. 1.

Another variety of उद्भूता is mentioned wherein the third quarter has भ न, भ, ग instead of भ, न, ज, ल, ग.

Other kinds of metre in which every quarter of the stanza differs in the number of syllables, are included under the general name 'Gâtîâ.' The same name is applicable to stanzas consisting of any number of quarters other than four.

जाति or

Metres regulated by the number of syllabic instants.

§ 14. The most common variety of metres regulated by syllabic instants is आर्या. It is of nine kinds:—

पथ्या विपुला चपला मुखचपला जघनचपला च ।

गीत्युपगीत्युद्गीतय आर्यागीतिश्च नवधार्या ॥

of these the last four are generally used and deserve notice here.

आर्या

Def. यस्याः पादे प्रथमे द्वादश मात्रास्तथा तृतीयेऽपि ।

अष्टादश द्वितीये चतुर्थके पञ्चदश सार्या ॥

The first and third quarters have each 12 mâtârs or syllabic instants, the second 18 and the fourth 15.

Ex. येनामन्दमरन्दे दलदरविन्दे दिनान्यनायिषत ।

कुटजे खलु तेनेहा तेनेहा मधुकरेण कथम् ॥

गीतिः

Def. आर्याप्रथमार्धसमं यस्या परार्धमीरिता गीतिः ।

i. e. the third and fourth quarters of this metre are respectively similar to the first and second quarters of an *Āryā*.

Ex. पाटीर तव पटीयान्कः परिपाटीमिमासुरीकर्तुम् ।

यत्पिषतामपि नृणां पिष्टोपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

उपगीतिः

Def. आर्यापरार्धतुल्ये दलद्वये प्राहुरुपगीतिम् ।

i. e. the first and second quarters of this metre are like those of an *Āryā* while the second and third quarters contain 15 metres each.

Ex. नवगोपसुन्दरीणां लासोल्लासे मुरारातिम् ।

अस्मारयदुपगीतिः स्वर्गकुरङ्गीदृशां गीतेः ॥

उद्गीतिः

Def. आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिहोद्गीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre contain 12 syllabic instants respectively.

Ex. नारायणस्य सततमुद्गीतिः संस्मृतिर्भक्त्या ।

अर्चयामासक्तिर्दुस्तरसंसारसागरे तरणिः ॥

आर्यागीतिः

Def. आर्या प्राग्दलनन्तेऽधिकगुरुताद्व्यपरार्धमाय्यागीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre, as also the second and the fourth quarters must contain 12 and 20 syllabic instants respectively.

Ex. चारुसमीरणविपिने हरिणकलङ्ककिरणावली सविलासा ।

आबद्धराममोहा त्रैलामूले विभावरी परिहीना ॥

(१) वैतालीयम्

Def. षड्विंशमेऽष्टौ समे कलास्ताश्च समे स्युर्निर्गन्तराः ।

न समात्र पराश्रिता कला वैतालीयेन्ते रली गुरुः ॥

The first and third quarters of this metre should contain fourteen syllabic instants, and the second and fourth sixteen each of these. The last eight mātras should consist of a रगण (- ◡ -) followed by a short and a long syllable (◡ -); the syllabic instants in the even quarters should not be at all composed of short syllables or long syllables, and the even syllabic instant in each quarter (i. e. the 2nd, 4th and 6th) should not be formed conjointly with the next (i. e. 3rd, 5th and 9th.)

Ex. कुशलं बलु तुभ्यमेव तत् वचनं कृण्वयदभ्यधामहम् ।

उपदेशपराः परेष्वपि स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥

(१) औपच्छन्दसिकम्

Def. पर्यन्तेर्यौ तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिरुक्तम् ।

This is the same as Vaitāliya except that at the end of each quarter there must be a र Gaṇa followed by a य Gaṇa instead of ल and म i. e. it is the same as Vaitāliya with a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. आतन्वानं मुरारिकान्तास्वौपच्छन्दसिकं हृदो विनोदम् ।

कंसं यो निर्जघान देवो वन्दे तं जगतां स्थितिं दधानम् ॥

APPENDIX II. DHÂTUKO'SHA,

Abbreviations.

Pre. Present लृट्. Im. Imperative लोट्. Imp. Imperfect लृङ्.
Pot. Potential विधिलिङ्. Perf. Perfect लिट्. P. f. Periphrastic
or 1st future लृट्. Fut. simple or 2nd Future लृट्. Con. Condi-
tional लृङ्. Aor. Aorist लृङ्. Ben. Benedictive आशीर्लिङ्. Cau.
Causal णिच्. D. or Des. Desiderative सन्. Fr. Frequentative
यङ्न्त or यङ् लुगन्त. P. Parasmaipada; A. Atmaepada; U. Ubha-
yapada; Pass. Passive; P. p. past. Passive participle. Inf. Infini-
tive. Ger. Gerund. The figures 1, 2, &c after the roots refer
to the conjugations to which the roots belong. Pre. p. Present
Participle (शत्रन्त when the root is Paras.; शानजन्त when Atm.)
Pot. p. Potential participle.

अङ् विभाजने 10 U. to distribute, अंशयति—ते (also अंशपयति—ते)
pre. अंशयांचकार—चक्रे—आम—बभूव per. f. अंशयिता P. fut.
आंशयिष्यन् con. आंशिशन्-त Aor. अंश्यान्, अंशयिषीष्ट Ben.

अंस् 10 U. like the above with the only difference of श् for सः.

अंह 1. A. गतौ to go अंहते Pre. आनंहे Perf. अंहिता. P. fut. आंहिष्ट
Aor. अंहिषीष्ट Ben. Cau. अंहयति—ते pre. आजिहन्-त Aor.

अंह 10 U. भागने to shine; अंहयति—ते pre. अंहयांचकार—चक्रे, &c.
perf. अंहयिता p. fut. आजिहन्-न्. Aor. अंश्याम्, अंहयिषीष्ट ben.
अंहितुं Inf. अंहित.

अक् 1. P. कुटिलायांगतौ to move tortuously. अकति pre. आक perf.
अकिता p. f. अकिष्यति fut. आकीष्व aor. cau. अकयति—ते. अकित pp.

अक्ष 1 & 5. P. to reach, to pervade, to accumulate; अक्षति-अक्षोति
3 sing. आक्ष्णोषि-अक्षसि 2 sing. अक्ष्णोमि, अक्षामि. 1 sing. pre.
आक्ष्णोस्-आक्ष्व, आक्ष्णोः, आक्षः, आक्षणवम् आक्षम्. Imperf. अक्ष्णोतु,
अक्षन्तु. अक्ष्युहि, अक्ष, अक्षणवानि, अक्षाणि. Impera. अक्ष्युयात्, अवेत्
अक्ष्युयाः—अक्षेः; अक्ष्युयाम्-अक्षेयम् pot. आनक्ष perf. अक्षिता-अक्ष

p. f. अक्षिप्यति, अक्षयति fut. अक्ष्यात् ben. आक्षिप्यत्-आक्ष्यत् con.
आक्षीत् aor. आक्षिषाम्-आक्षाम् 3rd dual आक्षिषुः-आक्षुः 3rd pl.
अचिक्षिषति, अचिक्षति Des. Pass.—अक्ष्यते. pre. आक्षि. aor.
Cáu —अक्षयति-ते pre. आचिक्षन्-त aor. अष्ट pp. अक्षित्वा-अष्ट्वा
ger. अक्षितुम्, अष्टुम् Inf. आनक्षच् Perf. P.

अग् 1 P. कुटिलायांगतौ to move tortuously; अगति pre. अगत् perf.
अगिता p fut. आगीत् aor.

अघ् 10 U. पापकरणे to go wrong, to sin.; अघयति-ते pre. अघयाच-
कार-चक्रे &c. perf. अघयिता p. f. आजिघत्-त aor. अप्यात्-अघ-
यिषीष्ट ben.

अङ् 1 A. लक्षणे to mark; अङ्कते pre. आनङ्के perf. अङ्किता p. f. अङ्कि-
प्यते fut. आङ्किष्यत् con. अङ्किषीष्ट ben. आङ्किष्ट aor. अङ्गिकिषते
des. अङ्कयते Pass.

अङ् 10 U. पदे लक्षणे च to count, to mark or stain, to stigmatise;
अङ्कयति--ते pre. अङ्कयाचभूव आस-अङ्कयाचकार-चक्रे perf.
अङ्कयिता perf. अङ्कयिष्यति-ते fut. अङ्कयिष्यत्-त con. आञ्चक्य-त
aor. अङ्कयात्-अङ्कयिषीष्ट ben. अङ्गिकयिषति-ते des. Pass.
अङ्कयत् (also अङ्काप्यते.)

अङ् 1 P. to go, अंगति pre. आनङ्क perf. अंगिता p. f. आङ्गीत् Aor.
अङ्गिगिषति des अंगितुं Inf.

अङ् 10 U. same as अङ्.

अंघ् 1 A. गत्याक्षेपे to got to, blame; अंघते pre. आनंघे perf. अघिता
p. f. आंघिष्ट aor. अंघिषीष्ट ben. अङ्गिषति des.

अच् 1 U. गतां अत्रिस्पष्टकथने च to go, to speak indistinctly; अचति-
ते pre. आच् or आचे. perf. अचिता p. f. आचीत् आचिष्ट aor. अ-
चिचिषति-ते des. अक्त pp. अचित्वा, अक्त्वा ger.

अज् 1 P. गतिक्षेपणयोः to go, to run, to censure; अजति pre. विवाय
perf. विवियत्, आजिव विवियम्, आजिव 1st. d. and pl. विवियिथ.
विवेथ. आजिथ 2nd sing. वेता or अजिता p. f. वेप्यति अजिष्यति
fut. अवेप्यत्-आजिष्यत् con. अवैषीत् आजीत् aor. वीयात् ben. विरी-
षात्-अजिजिषति des. वीत् or अजित pp. वीत्वा or अजित्वा संवीय

ger. Cau.—वाययति—ते pre. अवीवयत्—त aor. Pass.—वीयते
pre. विच्ये perf. वायिता, वेता, अजिता p. f. वायिष्यते—वेष्यते—
अजिष्यते. fut. वायिषीष्ट, वेषीष्ट—अजिषीष्ट ben. अवायिष्यत—अवे-
ष्यत—आजिष्यत con. अवायि aor. अवायिषाताम्—अवेषाताम्—
आजिषाताम् 3rd dual. अवायिष्वम्—द्वम्—अवेद्वम्—आजिद्वम् 2 pl.

अञ्च 1 P. गतिपूजनयोः to go, to worship; अञ्चति pre. आनञ्च perf.
अञ्चिता p. f. अञ्चिष्यति fut. अञ्च्यात् may be go. अञ्च्यात् may
be worship. ben. आञ्चीत् aor. आञ्चिष्यत् con. Can. अञ्चयति—ते
pre. अञ्चिविषति des. अञ्चिन, अक्त pp. with सम्, समक्त,
अञ्चित्वा or अकृत्वा when it means to go) ger.

अञ्च 1 U. गतौयाचने च to go, to beg. अञ्चति-ते pre. आनञ्च-ञ्चे perf.
अञ्चिष्यति-ते fut. आञ्चीत्, आञ्चिष्ट Aor. अञ्च्यते pass. अक्त p. p.
अञ्चित्वा ger. अञ्चितुम् inf.

अञ्च 10 U. विशेषणे to individualise; अञ्चयति-ते pre. अञ्चयञ्चकार-
चक्रे; &c perf. अञ्चयिता p. f. आञ्चकृ-त aor. आञ्चयात्, अञ्च-
यिषीष्ट ben.

अञ्ज 7 P. व्यक्तिप्रक्षणक्रान्तिगतियु to make clear, to anoint, to deco-
rate, to go; अञ्जति pre. आनञ्ज इ Imper. अञ्जु (अङ्गि 2nd
sing. Impera. अञ्ज्यात् pot. आनञ्ज perf. अञ्जिता-अङ्कता
p. f. अञ्जिष्यति, अङ्कयति fut. आञ्जियत्-आङ्कयत् con. आञ्जीत्
aor. अञ्ज्यात् ben. अञ्जिजिषति des. Pass. अञ्ज्यते pre. आञ्जि aor.
Cau. अञ्जयति-अञ्जयते pre. आञ्जित-त aor. अञ्जत pp. अञ्जि-
तव्य, अङ्कतव्य, व्यङ्ग्य, pot. p. अञ्जित्वा, अङ्कित्वा, अकृत्वा ger.
with वि, व्यञ्ज्य ger. अञ्जितुम्, अङ्कितुम् inf.

अट् 1 P. गतौ to roam, to wander; अटति pre. आट perf. अटिता p. f.
अटिष्यति fut. आटीत् aor. अट्यात् ben. अटिषति des. Cau.
आटयति-ते pre. आटित् Aor. अटाव्यते Freq.

अट् 1 A. अतिक्रमणहिंसयोः to transgress, to kill अटते pre. आनटे
perf. अटिता p. f. अटिष्यते fut. आटिष्ट aor. अटिषते—अटिषते
des. Can.—अटयति-ते pre. आटित्-त, आटित्-त. aor.

* 'नाञ्चेः पूजायाम्' Pan. VI. 4. 30. अञ् in the sense of 'to
worship' does not drop its nasal before weak terminations.

अद् 10 U. अनादरे to despise. आट्टिष्ट आट्टिष्ट Aor. अट्यात् , अट्ट-
यिषीष्ट ben. अट्टयितुम् inf.

अण् 1. P. शब्दे to sound; अणति pre. आण perf. अणिता p. f. आ-
णीत् aor. अणिणिषति des. Can. आणयति ते pre. आणिणत्-त Aor.

अण् 4 A. प्राणने to breathe, to live. अण्यते pre. आणे perf. अणिता
p. f. अणिष्यते fut. आणिष्ट aor. अणिशीष्ट ben. अणिणिषते des.
Pass. अण्यते Pre. आणि Aor.

अत् 1 P. सातत्यगमने to go constantly; अतति pre. आत perf. अतिता
p. f. अतिष्यति fut. आतिष्यत् con. अत्यात् ben. आतीत् aor. अति-
तिषति des. Pass. अत्यते pre. आति aor. Can आतयति-ते pre.
आतितत्-त Aor. अतित pp.

✓ अद् 2 P. भक्षणे to eat; अति pre. Inf. 2nd sing आदः, 3rd sing. आ-
दत्, आद, जघास perf. अता p. f. अत्स्यति fut. अघसत् aor. जिघत्सति
des. आत्स्यत् con अद्यात् ben. Cau.—आदयते pre. (also आदयति
'अकर्त्रभिप्राये') आदिदत्-त aor. Pass.—अयते. pre. आदे-जक्षे perf.
जग्ध (and अन्न food) p. p. जग्ध्वा प्रजग्ध्य Ger. अनुम् Inf.

अन् 2 P. प्राणने to breathe, to live अनिति pre. आनीःनः 2nd sing.,
आनीत्-आनत् 3rd sing., Imp. आन perf. अनिता p. f. आनिष्यत्
con. आनीत् aor. अनिनिषति des. Can. आनयति-ते pre आनिनत्-त
Aor. Pass. अन्यते pre. आनि aor. अनित्वा ger. with प्र-प्राण्य.

अन् 4 A. to live; अन्यते pre आने perf. अनिता p. f. This root is
the same as अण् .

अन्त् 1 P. बन्धने to bind; अन्तति pre. अन्तिष्यति fut. आन्तीत् Aor.
अन्त्यात् Ben. अन्तयति Cau. आन्तित्-त Aor. अन्तिषति des.

अन्ध् 10 U. दृष्ट्युपघाते दृष्ट्युपसंहारे to be blind, to close the eyes;
अन्धयति ते pre. आन्धयिष्यत् con. आन्धयत्-त Aor. अन्ध्यात् ,
अन्धयिषीष्ट ben. अन्दिषति ते des.

अध् 1 P. गतौ to go, to wander; अधति pre आनध perf आधीत् Aor.

अम् 1 P. गतिशब्दसंभक्तिषु to go, to eat to, sound; अमति pre. आम
perf. अमिता p. f. अमिष्यति fut. आमीन् aor. Cau. आमयति-ते pre.

आमिमत्-त Aor. अमिमिषति des. Pass. Aor. आमि. P. P.
अमित, आन्त.

अम् 10 U. रोमे to be ill; आमयति-ते Pre आमिमत्-त Aor. आम्भ्यान्
आमयिषीष्ट ben.

अय् 1 A. गतौ to go; अयते with परा-पलायते pre. अयांचक्रे perf.
अयिता P. f. आयिष्ट aor. अयिषीष्ट ben. अयिषिषति des. Pass.
अय्यते pre आयि aor. Cau. आययति-ते pre. आयियन्-त Aor.
अयित्वा, with परा, पलाय्य, ger.

अर्क् 10 U. तपने स्तवने च to laud, to praise; अर्कयति-ते pre. अर्क-
यांचकार-चक्रे आम-वभूव perf अर्कयिता P. f. आर्चिकन्-त
aor. अर्क्यान्, अर्कयिषीष्ट ben अर्कित P. P.

अर् 1 P. मूल्ये to be worth, to cost, अर्यति pre. आनर्य perf. अर्यिता
P. f. आर्यन् aor. अर्जयिषति des. Cau. अर्ययात-ते pre. अर्जि-
यन्-त Aor.

अर्च 1 P. पूजायां to worship; अर्चति pre. आनर्च perf. अर्चिता P. f.
अर्चिष्यति fut. आर्चन् aor अर्च्यान् Ben. अर्चिचिषति des. Cau.
अर्चयति-ते pre. आर्चिचन्-त aor. Pass. अर्च्यते pre. आर्च
aor. अर्चित्वा ger.

अर्च 10 U. to worship; अर्चयति-ते pre. अर्चयाम्बभूव आम-
चकार-चक्रं perf. अर्चयिता P. f. अर्चयिष्यति ते fut. अर्च्यान्-
अर्चयिषीष्ट ben. आर्चयिष्यन्-त con. आर्चिचन्-त aor. अर्चिच-
यिषति-ते des. Pass. अर्च्यते. pre. आर्च Aor. (आर्चयिषाताम्-
आर्चिषाताम् 3rd dual).

अर्ज 1 P. अर्जने to procure, to take; अर्जति pre. आनर्ज perf. अर्जिता
P. f. अर्जिष्यति fut. अर्जन् aor. अर्ज्यान् ben. अर्जीजिषति des.
Cau. अर्जयति-ते pre. अर्जिजन्-त aor.

अर्ज 10 U. (also cau. of the above) प्रतियत्ने संपादने च to procure,
to acquire. अर्जयिष्यति fut. अर्जिजयिषति-ते des. Pass. Aor.
अर्जि (अर्जयिषाताम् अर्जिषाताम् dual.)

अर्थ 10 A. उपवाच्यायाम् to request, to sue; अर्थयते pre. अर्थयांच-
D. K. 1.

भूव-आस-चक्रे perf. अर्धयिता p. f. आर्तयत aor. अर्धयिषीष्ट ben.
अर्धयिष्यते des. Pass. अर्धयते, अर्धय्यते pre. आर्ध Aor.

अर्द् 1 P. गतौ याचने च to ask, to beg; अर्शति pre. आनर्द् perf. अर्शिता
p. f. आर्शित्व con. आर्शित् aor. अर्शात् ben. आर्शयिष्यति des. Cau.
अर्धयति-ते pre. आर्शित्व-त aor. Pass. अर्धयते pre. आर्श aor.
अर्शित p. p. रुमर्ण (asked), अर्धयर्ण (near).

अर्द् 10 U. हिंसायाश्च to kill. आर्शित्व-त Aor. अर्शात्, अर्धयिषीष्ट
ben. अर्शयिष्यति-ते des. Pass. अर्धयते, pre. आर्श Aor. अर्शित p. p.

✓अर्द् 1 P. पूजायां योग्यत्वे च to worship; to deserve; अर्हति pre.
आनर्द् perf. अर्हता p. f. आर्ह्यत् con. आर्हत् aor. अर्ह्यात् ben.
अर्जयिष्यति des. Pass. अर्हते pre. आर्ह aor. Cau. see below
अर्द् 10 U.

अर्द् 10 U. to worship, to deserve; अर्हयति-ते pre. अर्हयाश्च-आस-
चकार-चक्रे perf. अर्हयिता p. f. आर्जित्व-त Aor. अर्शात् अर्धयिषीष्ट
ben. अर्जयिष्यति des. Pass. अर्धयते pre. आर्ह Aor. अर्हयित्वा ger.

अल् 1 U. भूषणपर्याप्तिवारणेऽपि to adorn, to be competent, to prevent;
अलति-ते pre. आल-आले perf. अलिता p. f. आलित्-आलिष्ट aor.
Cau. आलयति-ते pre. आलित् aor. अलियिष्यति-ते des (accord-
ing to some this root is Aṭm.)

अव् 1 P. रक्षणगतिकान्तिप्रीतिनृप्यवगमप्रवेशभ्रवणभ्राम्यर्थयाचनक्रिये-
च्छादीह्यवाह्यालिङ्गनहिंसादानभागवद्विषु to defend, to protect,
to do good, to please, to know (and a variety of other
meanings); अवति pre. आव perf. अविता p. f. आवित् aor. अव्यात्
ben. Can. आवयति-ते pre. आविवत्-त Aor. अवित p. p. Pass.
अव्यते pre. आवि aor.

अग् 5 A. व्याप्तौ संघाति च to pervade, to accumulate; अग्यते pre.
आगसे perf. अगिता-अग्रा p. f. अगिष्यते-अग्यते 3rd अगिष्यत,
आग्यत con. अगिष्ट-आष्ट aor. अर्गीष्ट, अगिषीष्ट ben. Cau. आग-
यति-ते pre. अगित्व-त Aor. अगिष्यते des. Pass. अग्यते pre.
अगि aor. अष्ट pp. अग्रा, अगित्वा, Ger. अगितुम् अपुम् inf.

अश् 9 P. भोजने to eat (with प्र to drink) अश्नाति pre. अश्नान् Impera. 2nd sing. आश perf. अशिता p. f. आशीत् aor. अश्यात् ben. अशिसिषति des. Cau. आशयति pre. आशिशत् Aor. Pass. अश्यते pre. आशि Aor. अशित p. p.

अस् 2 P. भुवि to be; अस्ति pre. एचि 2nd pers. sing. Impera. बभूव^{*} perf. भविता p. f. भविष्यति fut. &c.

अस् 4 P. क्षेपणे to throw; अस्यति pre. आस perf. असिता p. f. आसिष्यत् con. आस्यत् aor. अस्यात् ben. असिसिषति des. Cau. आसयति-ते pre. आसिमत्—त aor. Pass. अस्यते pre. आसि aor. अस्त p. p. असित्वा, अस्त्वा Ger. असितुम् Inf.

आ—

आञ्छ 1 P. आयामे to lengthen; आञ्छति pre. आञ्छ (according to some आनाञ्छ). perf. आञ्छिता p. f. आञ्छिष्यते fut आञ्छिष्यत् con. आञ्छीत् Aor. आञ्छिच्छति des. Cau. आञ्छयति—ते pre. आञ्छित्—त Aor.

आन्दोल 10 U. आन्दोलने to swing, to rock. आन्दुलत्—त Aor. आन्दुलियति—ते des.

आप् 5 P. व्याप्ते to pervade, to obtain; pre. आप्नोति, आप्नोषि, आप्नोसि 1st, 2nd & 3rd sing. (आप्नुवः 1st dual. आप्नुवन्ति 3rd plu.) Imperf.—आप्नोत 3rd. sing. (आप्रवत् 1st sing. आप्रव. 1st dual, आप्रवन् 3rd plu.) Imperat.—आप्नोतु 3rd sing. (आप्रवानि 1st sing. आप्रुहि 2nd sing. आप्रुवन्तु 3rd plu. आप्र perf. आप्ना p. f. आप्नयति fut. आप्नयत् con. आप्रत् aor. Cau. आप्रयति—ते pre. आप्रिषत्—त aor. आप्र p. p. आप्रत्वा Ger. आप्रम् Inf.

आप् 1, 10 U. लभ्यते to get, आपिषत्—त Aor. (10 con.)

आस् 2 A. to sit; आस्ते pre आसीचक्रे—बभूव—आस perf. आसिता p. f. आसिष्यते fut. आसिष्यत con. आसिष्ट aor. आसिषीष्ट ben. Pass. आस्यते pre. Cau. आसयति.

* अन्तेर्भूः भू is substituted for अन् in the non-conjugational tenses.

इ—

- इ 1 P. गतौ to go; अयति pre. आयत् Imperf. इयाय perf. एता p. f. एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् Aor. ईयात् ben. Cau. आययति—ते आयियत्—त Aor. इयीषति des. Pass. ईयते pre. आयि Aor.
- इ 2 P. गतौ to go; एति pre. इयाय perf. एता p. fut. एष्यति fut. ऐष्यत् con. अगात् Aor. Pass. ईयते pre. अगायि—aor. Cau. गमयति—ते pre. अजीगमत्—त aor. (with प्रति प्रत्याययति—ते) जिगमिषति des. (with प्रति—प्रतिषिषति).
- इ with आधि 2 A. अध्ययने to study; अधीते pre. अधिजे perf. अधेता p. fut. अधेप्यते fut. अध्यगीष्यत—अध्येष्यत con. अध्यगीष्ट अध्यैष्ट aor. अध्येषीष्ट ben. Pass. अधीयते pre. अध्यगायि—अध्यायि aor. (3rd dual, अध्यगायिषाताम्—अध्यगीषाताम् अध्यायिषाताम् अध्यैषाताम्) अध्यायिता—अधेता p. fut. अध्यायिष्यते—अधेप्यते fut. अध्यगायिष्यत—अध्यगीष्यत—अध्यायिषत—अध्येष्यत con. अध्यायिषीष्ट. अध्येषीष्ट ben. Cau. अध्यापयति pre. अध्यापिषत्, अध्यजीगपत् aor. अधीत pp
- इख 1 P. गतौ to go, to move; एखति pre. इयेख perf. एखिता p. fut. ऐखीत् Aor.
- इङ्ग 1 P. to go, to agitate; इङ्गति pre. इङ्गाचकार—बभूव—आस perf. इङ्गिता p. fut. ऐङ्गीत् aor. इङ्गित pp Also A see Bhag VI. 16.]
- इट् 1 P to go; गतौ एटति pre. इयेट perf. एटिता p. fut. ऐटीत् aor.
- इन्द्र 1. P. परमैश्वर्ये to have great power. इन्द्रति pre. ऐन्द्रत् Imperf. इन्द्राञ्चकार—बभूव—आस perf इन्द्रिता p. fut. इन्द्रिष्यति fut. ऐन्दिष्यत् con. ऐन्दीत् aor. इन्द्र्यात् ben. इन्द्रित pp.
- इण् 7 A शीतौ to shine to kindle; इण्वे pre. इण्याचक्र—आस—बभूव (ईं in the Veda) perf. इन्धिता p. fut. इन्धिष्यते fut. ऐन्धिष्यत con. ऐन्धिष्ट Aor. इन्धिषते des इन्धिषीष्ट ben. Pass—इण्वते pre. Cau. इण्वयति—ते pre. इण्ड pp
- इष 6 P. इच्छायाम् to wish; इच्छति pre इयेष perf. एषा or एषिता

p. fut. एषिष्यति fut. ऐषिष्यन् con. ऐषीत् Aor. एषिषिषति des.
इष्यात् ben. Pass.—इष्यते pre. ऐषि aor. Cau.—एषयति—ते pre.
ऐषिषत्—त aor. इष्ट्वा or एषित्वा ger. इष्ट. pp.

इष् 4 P. गतौ to go; इष्यति pre. एषिता p. fut. इषित p. p. एषित्वा ger.
other forms like those of the above.

इष् 9 P. * आभीक्ष्ण्ये to repeat; इष्णाति pre. इषेव &c. like those
of इष् 6.

ई—

ई 1 P. गतौ to go; 2 P. to go, to pervade &c.; अयति एति pre.
अयां चकार बभूव—आस perf. एता p. fut. एयति, fut. ऐयत् con.
ऐयीत् aor.

ई 4 A. to go इयते pre. अयांचके perf. एयते fut. ऐट Aor. Cau.
आययति—ते pre. इयीषते des.

ईक्ष् 1 A. दर्शने to look at, to see; ईक्षते pre. ईक्षां—चक्रे—बभूव—आस
perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यन् con. ईक्षिषीष्ट ben.
ऐक्षिष्ट aor. Cau.—ईक्षयति—ते pre. ऐचिक्षत्—त aor. ईचिक्षिषते des.
Pass. ईक्षयते pre. ऐक्षि aor. ईक्षित pp. ईक्षित्वा Ger. ईक्षितुम् inf.

ईज् 1 A. गतिकु मनयोः to go, to censure; ईजते pre. ईजांचके perf.
ऐजिष्ट aor. ईजित pp.

ईड् 2 A. स्तुतौ to praise; ईडे pre. ईडांचके—बभूव—आस perf. ईडिता
p. fut. ईडिष्यते fut. ऐडिष्यन् con. ऐडिष्ट aor. ईडिषीष्ट ben.
Pass. ईडयते pre. Cau. ईडयति—ते pre. ऐडिडम्—त aor. ईडित्वा
ger. ईडितुम् Inf. ईडित pp.

ईर 1 P. गतौ to go, to shake; ईरति pre. ईरित pp.

ईर 2 A. गतौ to go, &c. ईरे pre. ईरांचके perf. ईरिता p. fut. ईरिष्यते
fut ऐरिष्यन् con. ऐरिष्ट aor. ईरिषीष्ट ben. Cau. ईरायति—ते pre.
ऐरिरत्—त aor. ईरित pp.

* According to some, the forms of the P fut. and the gerund
in त्या of this root are एषिता and एषित्वा only.

ईर 10 U. क्षेपे to move, to throw; ईरयति—ते pre. ईरयांचकार or चक्र perf. ऐरिरत्—त aor. ईरयिता p. fut. ईरयिष्यति—ते fut. ऐरयिष्यत्—त con. ईर्यात्—ईरयिषीष्ट Ben. ईरित pp.

ईर्ष्य 1 P. ईर्ष्याम to envy; ईर्ष्यति pre. ईर्ष्यांचकार-आस-बभूव perf. ईर्ष्यिता p. fut. ईर्ष्यिष्यति fut. ऐर्ष्यिष्यत्—त con. ऐर्ष्यात् aor. ईर्ष्यिषिषति or ऐर्ष्यिषिषति des. Cau. ईर्ष्ययति—ते pre. ऐर्ष्ययत्—त aor.

ईश 2 A. ऐश्वर्ये to command, to rule, to possess; ईष्टे pre. ईशांचक्रे-आस-बभूव; perf. ईशिता p. fut. ईशिष्यते fut. ऐशिष्यत् con. ईशिषीष्ट Ben. ऐशिष्ट aor. Pass.—ईश्यते pre. ऐशि aor. Cau—ईशयति—ते pre. ऐशिशत्—त Aor. ईशित p. p.

ईष 1 A. गतिर्हिंसादर्शनेषु to go, to kill, to see; ईषते pre. ईषांचक्रे perf. ईषिता p. fut. ईषिष्यते fut. ऐषिष्यत् con. ऐषिष्ट aor. ईषिषीष्ट Ben. ईषित pp.

ईह 1 A. चेष्टायाम् to aim at; ईहे pre. ईहांचक्रे-आस-बभूव perf. ईहिता p. fut. ईहिष्यते fut. ऐहिष्यत् con. ऐहिष्ट aor. ईजिहिषते des. ईहिषीष्ट Ben. Cau—ईहयति—ते pre. ऐजिहत्—त Aor.

उ—

उक्ष 1 P. सेवने to sprinkle, to wet; उक्षति pre. उक्षांचकार—बभूव—आस perf. उक्षिता p. fut. उक्षिष्यति fut. औक्षिष्यत् con. औक्षीत् aor. उक्ष्यात् Ben. उक्षिषिषति des. उक्षित pp.

उक्ष् 1 P. to go, to move; औक्षति pre. औक्षत् Imperf. उक्षोत् perf. औक्षिता p. fut. औक्षिष्यति fu औक्षिष्यत् con. औक्षीत् aor. औचिषिषति des. उक्ष्यात् Ben. Pass. उक्ष्यते pre. Cau—औक्षयति ते pre. औक्षित or उक्षित p. p. (Also written as उंक्ष्—उंक्षति pre &c.)

उच 4 P. समवाये to collect together; उचयति pre. उचोत् perf. ओचिता p. fut. ओचिष्यति fut. औचिष्यत् con. उच्यात् ben. औचत् aor. उचित or उग्र pp.

च्छ 1 P. विवासे to finish, to abandon; उच्छति pre. उच्छास &c. perf. उच्छिष्यति fut. ओच्छीत् aor. उच्छिष्यति des. Can. उच्छयति—ते pre. औच्छिष्यन्—त aor. उच्छित pp.

ज् 6 P. उज्ज्गो to adandon, to avoid; उज्जति pre. उज्ज्गोचकार—आस—बभूव perf. उज्जिता p. fut. उज्जिष्यति fut औज्जिष्यन् con. औज्जीत् aor. Can. उज्जयति—ते pre. औज्जिष्यन्—त aor. उज्जिष्यति des. उज्जित pp.

च्छ 1, 6 P. to glean; उच्छति pre. उच्छासकार perf. उच्छिष्यति fut. ओच्छीत् Aor. उच्छिष्यति des. Can. उच्छयति pre. औच्छिष्यन्—त des. उच्छित pp.

ड् 1 P. उपघाते to strike, to destroy; ओडति pre. उवोड perf. ओडिता p. fut. ओडिष्यति fut. ओडीत् Aor. उडित. p. p.

न् 7 P. हेदने to wet, to moisten; उन्ति pre. उन्दांचकार &c. perf. उन्दिता p. fut उन्दिष्यति fut. औन्दिष्यन् con. औन्दीत् aor. उन्दिष्यति des उत or उत pp.

भ् or उम्भ् 6 P. पूरणे to fill with, to cover over; उभति or उम्भति pre. उवोभ or उम्भासकार perf. ओभिष्यति or उभिष्यति fut. औभीत् or औम्भीत् aor. उभित or उम्भित pp.

र् 1 A. माने कीडायां च to measure, to play; ऊर्दते pre. ऊर्दाचके—बभूव आस perf. ऊर्दिता p. fut. ऊर्दिष्यते fut. और्दिष्यन् con. और्दिष्ट aor. ऊर्दिष्यते des. Can. ऊर्दयति—ते pre. और्दिष्यन्—त aor.

र्व् 1 P. हिंसायाम् to kill; ऊर्वति pre. ऊर्वाचकार perf. ऊर्विता p. fut. और्विष्यन् con. और्वीत् Aor.

प् 1 P. दाहे to burn, to punish; ओषति pre. उवोष, औषाचकार—आस—बभूव perf. ओषिता p. fut. ओषिष्यति fut. औषिष्यन् con. उष्यात् Ben. औषीत् aor. ओषित, उषित pp.

ह् 1 P. अर्दने to hurt, to kill, to destroy; ओहति pre. उवोह perf. ओहिष्यति fut औहत्, औहीत् Aor. उहित or ओहित pp.

ऊ—

ऊन्—10 U. परिहाणे to lessen. ऊनयति ते pre. ऊनयिष्यति fut. औन-
नत्-त Aor. ऊनिनयिषति-ते des.

ऊय् 1 A. तन्नुसन्ताने to weave, to sew; ऊयते pre. ऊयांचक्रे-बभूव-
आस perf. ऊयिता p. fut. ऊयिष्यते fut औयिष्यत con. औयिष्ट
aor. ऊयिषीष्ट ben. Cau. ऊययति-ते pre. ऊत pp.

ऊर्ज् 1. 10 U. बलप्राणनयोः to strengthen, to live: ऊर्जति, ऊर्जयति ते
pre. और्जीत्, और्जिजत्-त Aor.

ऊर्णु 2 U. आच्छादने to cover, to hide; ऊर्णोति, ऊर्णाति or ऊर्णुते pre.
ऊर्णुनाव नव or ऊर्णुनुवे perf. ऊर्णविता or ऊर्णुविता p. fut. ऊर्ण-
विष्यति-ते or ऊर्णुविष्यति-ते fut. और्णवीत्, और्णावीत्, और्णुवीत्,
और्णविष्ट or और्णुविष्ट aor. ऊर्णूयात्, ऊर्णविषीष्ट or ऊर्णुविषीष्ट ben.
Cau.-ऊर्णवयति-ते pre. और्णनवत्-त aor. Pass. ऊर्णयते pre. ऊर्णु-
नुवे perf. और्णावि aor. ऊर्णविता, ऊर्णाविता or ऊर्णुविता p. fut. ऊर्ण
विषीष्ट, ऊर्णाविषीष्ट or ऊर्णुविषीष्ट ben. और्णाविष्यत, और्णविष्यत
or और्णुविष्यत con.

ऊर्द् 1 A. to sport, to play; ऊर्दते pre. (same as ऊर्द्)

ऊष् 1 P. रुजायाम् to be diseased or disordered; ऊषति pre. ऊषां-
चकार &c. perf. औषीत् aor. ऊषित pp.

ऊह् 1 A. (sometimes P.) वितर्के to conjecture, to reason, to infer;
ऊहते pre. औहत Imperf. ऊहांचक्रे &c perf. ऊहिता p. fut. ऊहि-
ष्यते fut. औहिष्यत con. औहिष्ट aor. ऊहिषीष्ट ben. Pass.—ऊहते
pre. औहि aor. Cau.—ऊहयति-ते pre. औजिहत्-त aor. ऊहित
pp. ऊहित्वा Ger.

ऊ—

ऊ 1 P. गतिप्रापणयोः to go, to get; ऊच्छति / आर perf.
pre. आशीत् aor. / अतां p. fut.
ऊ 3 P. to go; ऊयति pre. आरत्त aor. (with सम्
समारत)

अरिष्यति fut. आरिष्यत् con. अर्यात् ben. Pass.—अर्यते pre.
आरि aor. आरे perf. आरिता—आर्ता p fut. आरिष्यते—अरिष्यते
fut. आरिषीष्ट—अरिषीष्ट. ben. Cau. अर्ययति ते pre. अर्ययत्—त
aor. अरिरिषति des. कृत (also कृण debt) pp. कृत्वा (Ger.

कृच् 6 P. श्रुतौ to praise, to shine; कृचति pre. आनर्च perf. आर्चिव
aor. कृचित pp.

कृच्छ् 6 P. गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु to become hard, to fail in
faculties, to go; कृच्छति pre. आच्छ्व Imperf. आनच्छ perf.
कृच्छता p fut कृच्छिष्यति fut. आच्छीत् Aor. Cau. कृच्छयति ते
pre. आर्चिच्छत्—त aor. कृच्छिषति des. कृच्छित pp.

कृच् 1 A गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु to go, to acquire; अर्जते pre. आनृजे
perf. अर्जिता, p. fut. अर्जिष्यते fut. अर्जिष्यत् con. अर्जिष्ट aor.
अर्जिष्यते des. अर्जिषीष्ट ben. Pass. कृज्यते pre. अर्जि aor. Cau.
अर्जयति—ते pre. अर्जिजत्—त aor. कर्जित pp.

कृण् 8 U. to go; कृणाति—कृणुते अर्णाति—अर्णुते pre. आनर्ण—आनृणे perf.
अर्णिता p fut. आर्णीत्, आर्णिष्ट—आर्त Aor. अर्णिषति—ते des.

कृत् * जुगुप्सायां कृपायां च to censure, to be compassionate; कृती-
यते pre कृतीयांचक्रे &c. or आनर्त perf. कृतीयता or अर्तिता p. fut.
कृतीयिष्यते, अर्तिष्यति fut. कृतीयीष्ट—कृत्यात् ben. आर्तीयिष्ट or
आर्तिव aor.

कृध् 4 p. वृद्धौ to prosper, to please; कृध्यति pre. आनर्ध perf. अर्धिता
p fut. आर्धीत् aor. अर्धिष्यति, ईर्त्सति des. कृद् p. p. अर्धित्वा or
कृद्धा ger.

कृध् 5 P. to increase, to prosper; कृध्नोति pre. आर्धीत् aor. (For the
remaining forms see the root कृध् 4 P.)

कृक्, कृष् 6 P. to kill; कृकति, कृंकति. pre. आनर्क, कृष्काश्चकार &c.
perf.

कृष् 6 P. to approach, to injure; कृपति pre. आनर्ष perf. अर्षिता p.
fut. अर्षिष्यति fut. आर्षीत् aor. कृष्ट pp.

* This is not in the Dhātupāṭha but it is given in the Sūtra
“ कृतेरीयङ् ”.

क—

क १ P. to go, to move; कृणाति pre. अराद्यकार &c. perf. अरिता or अरीता p. fut. अरिष्यति or अरीष्यति fut. आरीत् aor. ईर्यात् ben. ईर्णं pp.

ए—

एज् 1 A. रीतौ to shine, P. कम्पेन to shake; एजते,—ति pre. ऐजत्,—त Imperf. एजांचके—चकार perf. एजिता p. fut. एजिष्यते—ति fut. ऐजिष्यत—त् con. ऐजिट्, ऐजीत् aor. एजित pp.

एद् 1 A. बाधायां to annoy, to resist, एडते pre. एठित pp.

✓ एध्* 1 A. वृद्धौ to grow, to prosper. एधते pre. एधांचके—बभूव—आस perf. एधिता p. fut. एधिष्यते fut. ऐधिष्यत con. ऐधिष्ट aor. एधिषते des. एधिषीष्ट Ben. Pass:— एध्यते pre. ऐधि aor. Cau:— एधयति—ते, एधिषत्—त Aor. एधित pp.

एष् 1 A. to go; एषते pre. एषित pp.

ओ—

ओल् † 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to be sufficient. ओलति pre. ओलांचकार—बभूव—आस perf. ओलिता p. fut. ओलिष्यति fut. ओलिष्यत् con. ओलीत् aor. ओलिष्विति des. Cau. ओलयति—ते pre. ओलिष्वत्—त aor.

ओळ् 10 U. उत्क्षेपणे to throw up ओळण्डयति—ते pre. ओळण्डित pp.

क—

कक् 1 A. लौल्ये to wish, to be proud; ककते pre. चकके perf. ककिता p fut. ककिष्यते fut. अककिष्यत con. अककिष्ट aor.

कल् 1. P. हसने to laugh; कखति pre. चकारख perf. कखिता p. fut. कखिष्यति fut. अकखिष्यत् con. अकखीत् अकखीन् aor.

* with उप=उपेते.

† With प्र=प्रोखति.

कङ् 1 A. to go; कङ्कते pre. चङ्कते perf. कङ्किता p. fut. अकङ्कित् aor. कङ्कित pp.

कच् 1 P. रवे to sound; कचति pre. चकाच perf. कचिता p. fut. कचिष्यति fut. अकचिष्यत् con, अक-का-चीत् aor.

कच् 1 A. बन्धने to bind; कचते pre. चकचे perf. कचिता p. fut. कचिष्यते fut, अकचिष्यत con. अकचिष्टत् aor.

कद् or कण्ड् 1 P. to go; कटति or कंटति pre. चकाट or चकंट perf. काटिता or कंटिता p. fut. कटिष्यति or कंटिष्यति fut. अकटिष्यत् or अकंटिष्यत् con. अकटीत् or अकंटीत् aor.

कद् 1 P. कृच्छ्रजीवने to live in difficulty; कठति pre. कठिष्यति fut. अकठीत्—अकाठीत् Aor.

कण्ड् 1 P. 10 U. आध्याने to remember with regret; कंठति, कंठयति—ते pre, चकंठ, कंठयांचकार—चक्रे, &c. perf. कंठिता or कंठयिता p. fut. कंठिष्यति, कंठयिष्यति—ते fut. अकंठिष्यत् or अकंठयिष्यत्—त con. अकंठीत्, अचकंठत्—त aor.

कण्ड् 1 A. शोके to be anxious (with उन्); कंठते pre. चकंठे perf. कंठिता p. fut, अकंठिष्ट aor.

कण्ड् 1 U. मदे to be proud; कंडति—ते pre चकंड or चकंडे perf. कंडिता p. fut. कंडिष्यति—ते fut, अकंडिष्यत्—त con. अकंडीत्. अकंडिष्ट aor,

कण्ड् 10 U. भेदने (भेदनं विनुषीकरणं) रश्मणे च to separate the chaff, to protect; कंडयति—ते pre. कंडयांचकार—चक्रे, &c. perf. कंडयिता p. fut. कंडयिष्यति—ते fut. अचकण्डत्—त aor.

कण् 1 P, आर्तस्वरे to cry in distress; कणति pre. चकाण perf. कणिता p. fut. कणिष्यति fut अकणिष्यत् con. अकणीत्, अकाणीत् Aor.

कण् 10 U. निमीलने to wink. काणयति—ते pre, अचीकणत्—त, अचकाणत्—त Aor.

कण्ड्य् 1 U. गात्रविचर्षणे to rub, to scratch; कंहुयति—ते pre. अकण्ड्यीत् अकण्ड्यिष्ट Aor. कण्ड्य्यात्, कण्ड्यिषीष्ट ben.

कथ् 1 A. श्लाघायाम् to praise, to boast; कथते pre. चकथे perf.
कथिता p. fut. कथिष्यते fut. अकथिष्यत् con. कथिषीष्ट ben.
अकथिष्ट aor. चिकथिषते des कथित pp.

✓कथ् 10 U. वाक्यप्रबन्धे to tell; कथयति-ते Pre. कथयांचकार, &c.
perf. कथयिता p. fut. कथयिष्यति-ते fut. अकथयिष्यत्-त con.
अचकथत्-त aor. चिकथयिषति-ते des. कथ्यात् or कथयिषीष्ट ben.
Pass. कथ्यते pre.

कद् 1 A. वैक्रुष्ये to grieve; कदते pre. चकदे perf. कदिता p. fut. अक-
दिष्ट aor. कदिषीष्ट ben.

कन् 1 P. दीप्तिकान्तिगतिषु to shine. &c; कनति pre. चकान perf.
कनिता p. fut. अकनीत् aor.

कन्य् (denom.) कनयति pre.

कब् 1 A. कान्तौ to desire; कामयते pre. चकमे or कामयांचक्रे &c.
perf. कामयिता or कमिता p. fut. कामयिष्यते or कमिष्यते fut.
अकामयिष्यत् or अकमिष्यत् con. कामयिषीष्ट or कमिषीष्ट ben. अची-
कमत or अचकमत aor. Pass. काम्यते or कम्यते pre. अकामि aor.
Cau. कामयति ते pre. कान्त p. p. कमित्वा-कान्त्वा, कामयित्वा. ger.

✓कम्प् 1 A. चलने to shake, to tremble; कंपते pre. चकंरे perf. कंपिता
p. fut. कंपिष्यते fut. अकंपिष्यत् con. कंपिषीष्ट ben. अकंपिष्ट aor.
Pass. कंप्यते pre. Cau. कंपयति-ते pre. अचकम्पत्-त Aor. चिक-
म्पयते des.

कम् 1 P. to go; कम्बति pre. चकम्ब perf. कम्बिता p. fut. अकम्बीत्
aor.

कर्ण् 10 U. भेदने to pierce; कर्णयति-ते pre. कर्णयांचकार—चक्रे perf.
कर्णयिता p. fut. कर्णयिष्यति-ते fut. अकर्णयिष्यत्-त con. अच-
कर्णत्-त aor.

कर्त् 10 U शैथिल्ये to slacken; कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त Aor.

कल् 1 A. शब्दसंख्यानयोः to sound; to count; कलते pre. चकले perf.
कलिता p. fut. कलिष्यते fut. अकलिष्यत् con. कलिषीष्ट ben.
अकलिष्ट aor. कलित pp.

कल् 10 U. गतौ संख्याने च to go, to count; कलयति—ते pre. कलयांचकार—चकार—चक्रे perf. कलयिता p. fut. कलयिष्यति—ते fut. अकलयिष्यन्—ते con. अचकलन्—त aor. चिकलयिषति—ते des. कलित pp.

कल् 10 U. क्षेपे to throw; कालयति—ते pre. कालयांचकार &c. perf. कलयिष्यति—ते fut. अचीकलन्—त Aor. चिकालयिषति—ते des. Pass. काल्यते pre. अकालि Aor. कलित pp.

कव् 1 A. स्तुतौ वर्णने च to praise; कवते pre. चकने perf. कविता p. fut. कविष्यते fut. अकविष्यत् con. अकविष्ट aor. Cau. कावयति—ते pre.

कश् 1 P. शब्दे to sound; कशति pre. अकशीत्, अकाशीन् Aor.

कश् 2 A. गतिशासनयोः to go, to punish; कष्टे pre. चकशे perf. कशिता p. fut. अकशिष्ट aor.

कष् 1 P. घर्षणे to test, to scratch; कषति pre. चकाष perf. कषिता p. fut. कषिष्यति fut. अकषिष्यन् con. अकषीत्, अकाषीन्, aor. चिकषिषति des. कषित pp. (कष्ट painful.).

कस् 1 P. to go; क्रमति pre. चक्राम perf. कसिता p. fut. कसिष्यति fut. अकसिष्यन् con. अकासीत्, अकसीत् aor. चिकसिषति des. Cau.—कासयति—ते pre. अचीकसन्—त aor.

कस् 2 A. गतिनाशनयोः to go, to destroy; कस्ते pre. अकमिष्ट Aor. (Also written कंस्.)

कांश् 1 P. कांक्षायां to desire, to wish; कांक्षति pre. चकांक्ष perf. कांक्षिता p. fut. कांक्षिष्यति fut. अकांक्षिष्यन् con. अकांक्षीत् aor. कांक्ष्यात् ben. चिकांक्षिषति des. कांक्षित pp.

काश् 1, 4. A. दीप्तौ to shine; काशते or काश्यते pre. चकाशे perf. काशिता p. fut. काशिष्यते fut. अकाशिष्यत् con. काशिषीष्ट ben. चिकाशिषते des. अकाशिष्ट aor. Cau. काशयति—ते pre. Pass. काश्यते pre. काशित pp. काशित्वा, प्रकाश्य ger.

कास् 1 A. शब्दकुम्भायाम् to cough; कासते pre. कासांचक्रे, &c. perf. कासिता p. fut. कासिष्यते fut. अकासिष्यत् con. अकासिष्ट aor. चिकासिषते des. कासिषीष्ट ben. कासयति—ते cau. अचकासन्—त aor.

✓ कित् 1 P. संशयेरोगापनये च to suspect, to cure; चिकित्सति pre. चिकित्सांश्चकार, &c. perf. चिकित्सिता p. fut. चिकित्सिष्यति fut. अचिकित्सिष्यत् con. अचिकित्सीत् aor. Pass. चिकित्स्यते pre. Cau. चिकित्सयति—ते pre. चिकित्सिषति des. (Also A. चिकित्सते pre. अचिकित्सिष्ट aor.)

कित् 1 P. इच्छायां to desire, to live; केतति pre. चिकेत perf. अकेतीत् aor.

कित् 10 P. निवासे to dwell; केतयति pre. केतयिष्यति fut. अचीकितत् aor.

किल् 1 P. शैत्यक्रीडनयोः to become white, to sport; किलति pre. चिकेल perf. केलिता p. fut. केलिष्यति fut. अकेलिष्यत् con. अकेलीत् aor.

कील् 1 P. बन्धने to bind; कीलति pre. चिकील perf. कीलिता p. fut. अकीलीत् aor. चिकीलिषति des.

कु 1 A. शब्दे to sound; कुवते pre. चुकुवे perf. कोता p. fut. कोष्यते fut. अकोष्यत् con. अकोष्ट aor.

कु 2 P. to sound; कौति pre. चुकाव, (चुकविथ, चुकोथ 2nd sing.) perf. कोता p. fut. कोष्यति fut. अकोष्यत् con. अकौषीत् aor. चोकूयते Freq

कु 6 A शब्दे (आर्तस्वरे) to sound, to moan; कुवते pre चुकुवे perf. कुता p. fut. अकुत aor. कोकूयते freq.

कुच् 1 P. शब्दे तारे संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भनाविलेखनेषु च to sound loudly; to come in contact, to be crooked &c ; कोचति pre. चुकोच perf. कोचिता p. fut. कोचिष्यति fut. अकोचिष्यत् con. अकोचीत् aor.

✓ कुच् 6 P. संकोचने (कुटाहि) to contract कुचति pre. चुकोच (चुकुचिथ 2 sing.) perf. अकुचीत् aor चिकुचिषति des.

कुट् 6 P. to curve, to bend; कुटति pre. चुकोट (चुकुटिथ 2 sing.) perf. कुटिता p. fut. कुटिष्यति fut. अकुटिष्यत् con. अकुटीत् aor. Can. कोटयति—ते pre. कुटित pp.

- कुण् 6 P. शब्दोपकरणयोः to sound, to support; कुणति pre. चुकोण
perf. कोणिता p fut. अकोणीत् aor. कुणित pp.
- कुण्ड् 1 P. प्रतिघाते to be blunted; कुण्डति pre. अकुण्डीत् aor.
- कुण्ड् 10 U. वेष्टने to cover; कुण्डयति-ते pre. अचुकुण्डत्-त Aor.
- कुत्स् 10 A. अवक्षेपणे to abuse; कुत्सयते pre. कुत्सयांचक्रे &c. perf.
कुत्सयिष्यते fut. अचुकुत्सत aor. कुत्सयिषीष्ट ben.
- कुन्ध् 1 P. हिंसाह्वेगनयोः to kill &c.; कुन्धति pre. चुकुंथ perf. कुंथिता p.fut.
कुंथिष्यति fut. अकुंथिष्यत् con. अकुंथीत् aor. चुकुंथिषति des. Cau.
कुंथयति-ते pre. Pass. कुन्धयते pre. कुन्धित्वा ger. कुन्धित pp.
- कुप् 4 P. क्रोधे to be angry; कुप्यति pre. चुकोप perf. कोपिता p. fut.
कोपिष्यति fut. अकोपिष्यत् con. अकुपत् aor. चुकोपिषति, चुकु-
पिषति des. कुप्यात् ben. कुपित pp. कोपितुम् Inf.
- कुप् 10 U. भाषायां श्रुतौ च to speak, to shine; कोपयति-ते pre. अचूकु-
पत्-त Aor
- कुर्दं 1 A. क्रीडायां to play; कूर्दते pre. चुर्दं perf. अकूर्दिष्ट Aor.
- कुंश् 10 U. 1 P. दीप्तौ to shine; कुंशयति-ते, कुंशति pre. कुंशयांचकार-
चक्रे, चुकुंश perf. कुंशयिता, कुंशिता p. fut. अचुकुंशत्-त, अकुंशीत्
aor.
- कुष् 9 P. निष्कर्षे to tear, to expel; कुष्णाति pre. चुकोष* perf. कोषि-
ता p. fut. कोषिष्यति fut. अकोषीत् aor. चिकोषिषति, चिकुपिषति
des. Pass कुष्यते pre. अकोषि Aor. Cau. कोषयति-ते pre.
अचुकुषत् त Aor.
- कुस् 4 P. संश्लेषणे to embrace; कुस्यति pre. चुकोस perf. कोसिता p.
fut. कोसिष्यति fut. अकोसिष्यत् con. कुस्यात् Ben. अकुसत् aor.
चिकुसिषति, चुकोसिषति des. कुसित्वा, कोसित्वा ger.
- कुंस् 10 U. 1 P भाषायां to speak; कुंसयति-ते, कुंसति pre. अचुकुंसत्-
त, अकुंमीत् Aor.

* With निर् this root is Wet; निश्चुकोषिष, निश्चुकोष्ठ 2 sing. perf.
निरकोषीत्, निरकुक्षत् Aor. des. निश्चुकुक्षति also; inf. निष्कोष्ठुं also.

कुह् 10 A. विस्मापने to astonish; कुहयते pre. कुहयांचक्रे, &c. perf. अचुकुहत aor. चुकुहयिषते des.

कृ 6 A. शब्दे to sound, to cry in distress. कुवते pre चुकुवे perf. कुविता p. fut. कुविष्यते fut. अकुविष्यत con. अकुविष्ट aor.

कृ 9 U. शब्दे to sound कुनाति-नीते pre. कविष्यति-ते fut. अकावीत्, अकविष्ट Aor.

✓ कूज् 1 P. अव्यक्ते शब्दे to make an inarticulate sound, to coo; कूजति pre. चुकूज perf. कूजिता p. fut. कूजिष्यति fut. अकूजिष्यत् con अकूजीत् aor. कूज्यात् Ben. Pass. कूज्यते pre. अकूजि aor Cau. कूजयति-ते pre. कूजित्वा ger. कूजित pp.

कूड् 6 P. दाढ्ये to be firm; कूडति pre. चुकूड perf. कूडिता p. fut. अकूडीत् aor.

कूण् 10 U. आभाषणे to speak, to converse; कूणयति-ते pre. कूणित । p.

कूण् 10 A. संकोचने to close; कूणयते pre. अचुकू णत Aor. कूणित pp.

कूर्द् 1 U. क्रीडायाम् to jump, to frolic; कूर्दति ते pre. कूर्दत pp.

कूल् 1 P. आवरणे to cover; कूलति pre. चुकूल perf. कूलिता p. fut. कूलिष्यति fut. अकूलिष्यत् con. अकूलीत् aor.

कृ 5 U. हिसायाम् to hurt, to kill; कृणोति—कृणुते pre.

✓ कृ 8 U. करणे to do; करोति—कुरुते pre. चकार—चक्रे perf. कर्ता p. fut. करिष्यति—ते fut. अकरिष्यत्-त con. अकार्षीत्-अकृत aor. क्रियात्—कृषीष्ट Ben. Pass. क्रियते pre. अकारि aor (3rd dual अकारिषाताम्, अकृषाताम्) कारिता-कर्ता p. fut. कारिष्यते-करिष्यते fut. कारिषीष्ट-कृषीष्ट ben. अकारिष्यत-अकरिष्यत. con. Cau. कारयति-ते pre. अचीकरत्-त aor. चिकीर्षति ते des. कृत pp. कृत्या ger. कर्तुम् inf.

✓ कृत् 6 P. छेदने to cut, to divide; कृन्तति pre. चकर्त perf. कर्तिता p. fut. कर्तिष्यति fut. अकर्तिष्यत् con. अकर्तीत् aor. कृत्यात् Ben. चिकर्तिषति-चिकृतसति des. Cau.—कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त &c. अचीकृतत्—त aor. Pass. कृत्यते pre. अकर्त Aor. कृत pp. कर्तित्वा ger. कर्तितुम् Inf.

कृत् 7 P. वेष्टने to surround; कृणति pre. for perf. and other form see the above root.

- कृष् 4 P. तनकरणे to become lean or thin; कृश्याति pre. चकृश perf. कर्शिष्यति fut. अकर्शिष्यत् con. अकृशत् aor.
- कृष् 1 P. विलेखने to draw, to pull; to plough. कर्षति pre. चकर्ष perf. कर्षा or कष्टा p. fut. कर्ष्यति or कृष्यति fut. अकर्ष्यत्-अकृष्यत् con. अकर्षीत् or अक्राक्षीत् or अकृशत् aor. चिकृषति des. Cau.—कर्षयति—ते pre. अचीकृषन्-त or अचकर्षत्-त aor. कृष्ट pp कृष्टा Ger. Pass. कृष्यते pre. अकर्षि Aor.
- कृष् 6 P. A. विलेखने to make furrows. to plough. कृषति-ते pre. चकर्ष-चकृषे perf. कर्षा or कष्टा p. fut. कर्ष्यति-ते or कृष्यति-ते fut. अकर्ष्यन्-त, अकृष्यन्-त con. अकर्षीत्-अक्राक्षीत्-अकृशत् ; अकृष्ट-अकृषत agr. कृष्यात्-कृक्षीष्ट ben. चिकृषति-ते des. कृष्ट pp.
- कृ 6 P. विक्षेपे to pour out, to scatter; किरति pre. चकार perf. करिता or करीषा p. fut. करिष्यति--करीष्यति fut. अकरिष्यत्-अकरीष्यत् con. अकारीत् aor. कीर्यात् ben. चिकरिषति des. Pass.—कीर्यते pre. Cau.—कारयति—ते pre. कीर्ण pp.
- कृ 9 U. हिंसायाम् to injure, to kill; कृणाति or कृणीते pre. चकार चकरे perf. अकारीन्, अकरि-री-ष्ट, अकीर्ष्ट aor. चिकरिषति—ते, चिकरीषति—ते, चिकीर्षति—ते des.
- कृ 10 U. संशब्दने to name, to glorify; कीर्तयति—ते fut. कीर्तयाञ्चकार-चक्रे perf. कीर्तयिता p. fut. कीर्तयिष्यति-ते fut. अकीर्तयिष्यत्-त con. कीर्त्यान्-कीर्तयिषीष्ट Ben. अचीकृतन्-त, अचिकीर्तव-त aor. Pass.—कीर्त्यते pre. कीर्तित pp.
- कृष् 1 A. सामर्थ्ये to be able or fit for; कल्पते pre. चकृषे perf. कल्पिता कल्पता p. fut. कल्पिष्यते, कल्प्यते—ति fut. अकृप्त्, अकल्पिष्ट अकृप्त् aor. कल्पिषीष्ट, कृप्सीष्ट ben. चिकल्पिते, चिकृप्सते-ति des. कल्पित्वा, कल्पन्ता ger. कल्पितुम्, कल्पन्तुम् inf.
- केप् 1 A. कम्पने to shake कंपते pre. चिकेपे perf. अकेपिष्ट aor.
- केड् 1 P. चटने to shake, केलति pre. अकेलीत् aor. केलित pp.
- कै 1 P. शब्दे to sound; कायति pre. चकौ perf. काता p. fut. कास्याति fut. अकास्यत् con. अकासीत् aor. कायान् Ben. चिकासति des. कायते Pass.

क्रथ् 1 P. 10 U. हिंसायां to kill; क्रथति, क्रथयति—ते pre. अक्रथीत् अक्रथीत्, अचिक्रथत्—त aor.

क्न 9 U. to sound; कननाति—कननीति pre. अकनावीत् अकनविष्ट aor.

कन्यू 1 A. शब्दे उन्दे च to make a creaking sound; कन्यते pre. चुकन्ये perf. कन्यिता p. fut. कनयिष्यते fut. अकनयिष्ट aor. Cau. कोपयति—ते pre. अचुकनुपत्—त aor. चुकनयिषते des.

✓ क्रन्द 1 P. रोदने, आन्हाने to cry, to weep, to call. क्रन्दति pre. चक्रन्द perf. क्रन्दिता p. fut. क्रन्दिष्यति fut. अक्रन्दिष्यत् con. क्रन्यात् Ben. अक्रन्दीत् aor. चिक्रन्दिषति des. Cau. क्रन्दयति—ते pre. अचक्रन्दत्—त Aor. Pass. क्रन्द्यते, क्रन्दित pp. (Also Atm. क्रन्दते pre. अक्रन्दिष्ट aor.)

क्रन्दु 10 U. (क्रन्द) सातत्ये to cry continually; generally with आ- क्रन्दयति—ते pre. क्रन्दयामास-बभूव &c. perf. क्रन्दयिता p. fut. क्रन्दयिष्यति—ते fut. अक्रन्दयिष्यत्—त con. अचक्रन्दत्—त aor. क्रन्दित p. p.

✓ क्रम् 1 U. & 4 P. पादविक्षेपे to walk, to step: क्रामति, क्राम्यति, क्रमते pre. चक्राम चक्रमे, perf. क्रमिता, क्रन्ता p. fut. क्रमिष्यति क्रंस्यते fut. अक्रमिष्यत्, अक्रंस्यत् con. क्रम्यात् क्रंसीष्ट Ben. अक्रमीत् अक्रंस्त aor. चिक्रमिषति, चिक्रंसते des. Cau.—क्रमयति—ते, अचिक्रमत्—त aor. Pass. क्रम्यते pre. क्रान्त p.p. क्रमित्वा, क्रान्त्वा, क्रन्त्वा, आक्रम्य ger.

✓ क्री 9 U. द्रव्यविनिमये to buy, to purchase; क्रीणाति or क्रीणीति pre. चिक्राय, चिक्रिये perf. क्रेता p. fut. क्रेष्यति—ते fut. क्रीयात्, क्रेषीष्ट Ben. अक्रेषीत्, अक्रेष्ट aor. चिक्रीषति—ते des. Pass.—क्रीयते; अक्रायि aor. क्रीत pp. Caus. क्रापयति—ते, अचिक्रापत्—त Aor.

✓ क्रीड् 1 P. क्रीडायाम् to amuse oneself, to play; क्रीडति pre. चिक्रीड perf. क्रीडिता p. fut. क्रीडिष्यति fut. अक्रीडिष्यत् con. क्रीड्यात् ben. अक्रीडीत् aor. चिक्रीडिषति des. Pass.—क्रीडयते अक्रीडि aor. Cau.—क्रीडयति—ते, अचिक्रीडत्—त aor. क्रीडित pp. क्रीडित्वा ger. क्रीडितुम् inf.

कुथ् 4. P. क्रोधे to be angry; कुध्यति pre. चुकोध perf. क्रोद्धा p. fut. क्रोत्स्यति fut. अक्रोत्स्यत् con. क्रुध्यात् ben. अकुधत् aor. कुद्ध pp.

Pass. कुध्यते pre. अक्रोधि aor. Cau. क्रोधयति—ते, अचुकुधत्—त
Aor. चुक्रुत्सति des.

कुग् 1 P. आह्वाने रोदने च to call, to cry, to lament; क्रोशति pre. चुक्रोश
perf. क्रोष्टा p. fut. क्रोक्ष्यति fut. अक्रोक्ष्यत् con. कुश्यात् ben. अकुशत्
aor. Pass. कुश्यते, अक्रोशि aor. Cau.-क्रोशयति—ते, अचुकुशत्—त
aor. चुक्रुशति des. कुष्ट pp. कुष्टा ger. क्रोद्युम् inf.

क्रेव् 1 A. सेवने to serve; क्रेवते pre. चिक्रेवे perf. क्रेविता p. fut. अक्रे-
विष्ट aor.

कुन्द् 1 P. रोदने to lament, to call; कुन्दति pre. चकुन्द perf. कुन्दिता p.
fut. अकुन्दीत् aor.

कुद् 4 A. वैकल्ये to be confused; कुद्यते pre. चकुदे perf. कुरिता p.
fut. अकुरिष्ट aor.

कुप् 10 U. अव्यक्तशब्दे to whisper; कृपयति—ते pre. कृपयाञ्चकार—
चक्रे, &c. perf. कृपयिता p. fut. अचिकृपत्—त aor.

कृम् 1 & 4 P. ग्लानौ to be fatigued or tired; क्लामति & क्लाम्यति pre.
चकृाम perf. कृमिवा p. fut. कृमिष्यति fut. कृम्यात् ben. अकृमत्
aor. चिकृमिपति des. क्लान्त pp. क्लमत्वा, क्लान्त्वा ger.

क्रिद् 4 P. आर्द्रभावे to become wet; क्रियति pre. चिक्रेद् perf. क्रेदिता,
क्रिता p. fut. क्रेदिष्यति, क्रेत्स्यति fut. अक्रेदिष्यत् अक्रेत्स्यत् con.
क्रियात् ben. अक्रिदत् aor. क्रिन्न pp. Pass. क्रियते, अक्रेदि aor.

क्रिन्द् (क्रिदि) 1. U. परिदेवने to lament; क्रिन्दति—ते pre. चिक्रिन्द्—न्दे perf.
क्रिन्दिता p. fut. क्रिन्दिष्यति—ते fut. अक्रिन्दिष्यत्—त con. अक्रि-
न्दीत् अक्रिन्दिष्ट aor. क्रिन्त्यते Pass.

क्रिग् 4 A. उपतापे (rarely P.) to be afflicted, to suffer; क्रिश्यते pre.
चिक्रिशे perf. क्रेशिता p. fut. क्रेशिष्यते fut. अक्रेशिष्यत् con.
क्रेशिषीष्ट ben. अक्रेशिष्ट aor. चिक्रिशिषते, चिक्रेशिषते, des. Pass.
क्रिश्यते, अक्रेशि aor. क्रिष्ट or क्रिशित pp.

क्रिश् 9 P. वित्राधने to torment, to distress; क्रिभाति pre. चिक्रेश
perf. क्रेशिता, क्रेष्टा p. fut. क्रेशिष्यति, क्रेक्ष्यति fut. अक्रेशिष्यत्,
अक्रेक्ष्यत् con. क्रिष्यात् Ben. अक्रेषात्, अक्रिषत् aor. चिक्रिशिषति,

चिह्नेषिषति, चिह्नेक्षति, des. हिगित or हिष्ट pp. हिशित्वा, हिष्टा Ger.

ह्रीष् 1 A. अयाध्यै to be timid; ह्रीवते pre. चिह्रीवे perf. ह्रीविता p. fut. अहिषिष्ट aor.

ह्रीष् 1 A. अव्यक्तायां गर्च we speak inarticulately; ह्रीशते pre. चिह्रीशे perf. ह्रीशिता p. fut. ह्रीशिष्यते fut. चिह्रीशते des.

कण् 1 P. अव्यक्तशब्दे to hum, to tinkle; कण्णति pre. चकण्ण perf. कण्णिता p. fut. कण्णिष्यति fut. अकण्णिष्यत् con. कण्ण्यात् ben. अकणीत्, अकणीत् aor. कण्णित pp. Cau. कण्णयति-ते, अचिकण्णत्-त aor. चिकण्णिषति des.

कथ् 1 P. निष्पाके to boil, to digest; कथति pre. चकाथ perf. कथिता p. fut. कथिष्यति fut. अकथिष्यत् con. कथ्यात् Ben. अकथीत् aor. चिकथिषति des.

क्षज् 1 A. वधे to kill; क्षजते pre. क्षजिष्यते fut. अक्षजिष्ट Aor.

क्षज् 1 A. गतौ दाने च to move, to give; क्षजते pre. चक्षजे perf. क्षजिता p. fut. अक्षजिष्ट aor. (Also 10 U. 1. P.) क्षजयति-ते क्षजति pre. क्षजयिता, क्षजिता p. fut. अचक्षजत्-त, अक्षजीत् aor.

क्षण् 8 U. हिंसायां to hurt, to break, to kill; क्षणोति, क्षयुते pre. क्षणु, क्षणुष्व Impera. 2nd sing चक्षण, चक्षणे perf. क्षणिता p. fut. क्षणिष्यति-ते fut. अक्षणिष्यत्-त con. अक्षणीत्, अक्षणिष्ट, अक्षत् aor. Cau. क्षणयति-ते pre. चिक्षणिषति-ते des. क्षणित्वा, क्षत्वा ger.

भष् 10 U. क्षेपे प्रेरणे च to send, to direct; भषयति-ते pre. भषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भषयिता p. fut. भषयिष्यति-ते fut. अभषयिष्यत्-त con. अचक्षपत्-त aor. चिक्षपयिषति-ते. des.

क्षम् 1 A. सहने to allow, to suffer; क्षमते pre. चक्षमे perf. क्षमिता p. fut. क्षमिष्यते, क्षंसते fut. अक्षमिष्यत्-त con. क्षमिषीष्ट, क्षंसीष्ट ben. अक्षमिष्ट, अक्षंस्त aor. चिक्षमि⁷ते, चिक्षंसते des. Can.—क्षमयति-ते, अचिक्षमत्-त aor. क्षान्त, क्षमित pp. क्षमित्वा, क्षान्त्वा ger. Pass. क्षम्यते. अक्षमि aor.

क्ष्म 4 P. सहने to endure; क्षाम्यति pre. चक्षाम perf. क्षमिता or क्षन्ता p. fut. क्षमिष्यति, क्षंस्यति fut. अक्षमिष्यत्, अक्षंस्यत् con. क्षम्यात् ben. अक्षमत् aor चिक्षमिषति, चिक्षंसति des.

क्षर 1 P. संचलने to flow, to distil; क्षरति pre. चक्षार perf. क्षरिता p. fut. क्षरिष्यति fut. अक्षरिष्यत् con. अक्षारीत् aor. चिक्षरिषति des. क्षरित pp.

क्षल् 10 U. शौचकर्मणि to wash, to cleanse, &c.; क्षालयति—ते pre. क्षालयाञ्चकार—चक्रे perf. क्षालयिता p. fut. क्षालयिष्यति—ते fut. अक्षालयिष्यत्—त con. क्षाल्यात्, क्षालयिषीष्ट Ben. अचिक्षालत्—त aor. चिक्षालयिषति—ते des. क्षालित p. p. Sometimes 1 P. also. क्षलिष्यति fut. अक्षालीत् Aor. चिक्षलिषति des.

क्षि 1 P. क्षये to decay, क्षयति pre.
5 P. हिंसायां to destroy;
क्षिणोति pre.

क्षि 6 P. निवासगत्योः to dwell;
क्षियति pre.

चिक्षाय perf. क्षेता p. fut.
क्षेपति fut. अक्षेप्यत्
con. क्षीयात् ben. अक्षेपीत्
aor. चिक्षीषति des. Cau.
क्षाययति—ते, अचिक्षयत्—त
Aor. क्षित, क्षीण pp. क्षित्वा
ger. Pass. क्षीयते.

क्षिण् 8 U. हिंसायां to kill; क्षिणोति or क्षेणोति, क्षिणुते or क्षेणुते pre. चिक्षेण or चिक्षिणे perf. क्षेणिता p. fut. क्षेणिष्यति—ते fut. अक्षेणिष्यत्—त con. अक्षेणीत् or अक्षेणिष्ट—अक्षित aor. चिक्षिणिषति—ते des. क्षिणित्वा, क्षेणित्वा, क्षित्वा ger.

क्षिप् 4 P. प्रेरणे to throw, to cast; क्षिप्यति pre. चिक्षेप perf. क्षेप्ता p. fut. क्षेप्स्यति fut. अक्षेप्स्यत् con. अक्षेप्सीत् aor. क्षिप्यात् ben. Pass.—क्षिप्यते, अक्षेपि aor. Cau.—क्षेपयति—ते, अचिक्षिपत्—त aor. चिक्षिप्सति des. क्षिप्त pp.

क्षिप् 8 U. to throw; क्षिपति—ते pre. चिक्षेप, चिक्षिपे perf. क्षेप्ता p. fut. क्षेप्स्यति—ते fut. अक्षेप्सीत्, अक्षिप्त aor. चिक्षिप्सति—ते des.

क्षिक् 1, 4, P. निरसने to spit. क्षेवति, क्षीव्यति pre. चिक्षेव perf. क्षेविष्यति fut. अक्षेवीत् Aor. चिक्षेविषति, बुक्ष्यति des.

क्षी 4 A. हिंसायां to kill; क्षीयते pre. चिक्षिये perf. अक्षेष्ट Aor. Cau. क्षाययति—ते, अचिक्षयत्—त Aor.

क्षी 9 P. to kill; क्षीणाति pre. चिक्षाय perf. क्षेता. p. fut. क्षेप्यति fut. अक्षेप्यन् con. क्षीयान् ben. अक्षेपीत् aor.

क्षीज् 1 P. अव्यक्ते शब्दे to sound inarticulately; क्षीजति pre. चिक्षीज perf. क्षीजिता p. fut. क्षीजिष्यति fut. अक्षीजिष्यन् Cau. क्षीज्यान् ben. अक्षीजीन् aor. चिक्षीजिषति des. Cau. क्षीजयति-ते, अचिक्षीजत्-त aor.

क्षीव् 1 A मदे to be intoxicated; क्षीवते pre. चिक्षीवे perf. क्षीविता p. fut. क्षीविष्यते fut. अक्षीविष्ट aor. Cau. क्षीवयति-ते pre. अचिक्षीवत्-त aor. चिक्षीविषते des.

क्षीव् 1 P. निरसने to spit; क्षीवति pre. चिक्षीव perf. क्षीविता p. fut. अक्षीवीत् aor.

क्ष 2 P. शब्दे to cough; क्षौति pre. चुक्षाव perf. क्षविता p. fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षावीत् aor. क्ष्यात् ben. चुक्षूषति des. Pass. क्षूयते, अक्षावि aor. Cau. क्षावयति-ते, अचुक्षवत्-त Aor. क्षवितुम् inf.

क्षुद् 7 U. संपेषणे to strike against, to pound; क्षुणति, क्षुंते pre. चुक्षौद, चुक्षुदे perf. क्षोत्ता p. fut. क्षोत्स्यति-ते fut. क्ष्यात्, क्षत्सीष्ट ben. अक्षुदत्, अक्षौत्सीत्, अक्षुत् aor. चुक्षुत्सति-ते des. क्षुण्ण pp.

क्षुध् 4 P. बुभुक्षायां to be hungry; क्षुध्यति pre. चुक्षौध perf. क्षोदा p. fut. क्षोत्स्यति fut. अक्षोत्स्यत् con. क्षुध्यात् Ben. अक्षुधत् aor. Cau.— क्षोधयति-ते, अचुक्षुधत्-त aor. क्षुधित pp. क्षोधित्वा, क्षुधित्वा ger. Pass. क्षुध्यते pre. अक्षोधि aor.

✓ क्षुभ् 1 A. संचलने to be agitated, to disturb; क्षोभते pre. चुक्षुभे perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यते fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षोभिषीष्ट Ben. अक्षुभत्, अक्षोभिष्ट aor. चुक्षुभिषते, चुक्षोभिषते des. Can. क्षोभयति-ते, अचुक्षुभत्-त Aor. Pass. क्षुभ्यते, अक्षोभि aor. क्षभित, क्षोभित p. p.

क्षम् 4 & 9 P. to tremble; क्षुभ्यति & क्षुभ्नाति pre. चुक्षोभ perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यति fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षुभ्यात् Ben. अक्षुभन् (4) अक्षोभीत् (9) aor. क्षुब्ध, क्षुधित pp.

क्षर् 6. P. विलेखने to scratch or draw lines; क्षुरति pre. चुक्षार perf. क्षोणिता p. fut. अक्षोरीत् aor.

क्षे 1 P. क्षये to waste; क्षायति pre. चक्षौ perf. क्षाता p. fut. क्षास्यति fut. अक्षास्यत् con. अक्षासीत् aor. Cau. क्षपयति—ते, अचिक्षपत्—त Aor. चिक्षासति des. क्षाम pp.

क्षु 2 P. तेजने to sharpen; क्ष्णौति pre. चुक्ष्णाव perf. क्ष्णविता p. fut. क्ष्णविष्यति fut. अक्ष्णविष्यत् con. अक्ष्णावीत् aor. चुक्ष्णूषति des. क्ष्युत pp.

क्ष्माय् 1 A. विधूनने to shake; क्ष्मायते pre. चक्ष्माये perf. क्ष्मायिता p. fut. क्ष्मायिष्यते fut. अक्ष्मायिष्ट aor. Cau.—क्ष्मापयति—ते, अचिक्षमपत्—त aor. चिक्ष्मायिषते des. क्ष्मायित pp.

क्ष्विद् 1 U. 4. P. स्नेहनमोचनयोः to be wet, to release; क्ष्वेडति—ते, क्ष्विष्यति pre. चिक्ष्वेड, चिक्ष्विडे perf. क्ष्वेडिता p. fut. क्ष्वेडिष्यति—ते fut. अक्ष्वेडिष्यत्—त con. अक्ष्विडत्, अक्ष्वेडिष्ट; अक्ष्विडत् aor. क्ष्वेडित or क्ष्विष्ट pp.

क्ष्विद् 1 P. A. 4 P. स्नेहनमोचनयोः to be unctuous, to release; क्ष्वेदति—ते, क्ष्वियति pre. चिक्ष्वेद, चिक्ष्विदे perf. क्ष्वेदिता p. fut. क्ष्वेदिष्यति—ते fut. अक्ष्वेदिष्यत्—त con. 4. P. अक्ष्विदत्, 1 अक्ष्विदत्, अक्ष्वेदिष्ट aor. चिक्ष्विदिषति—ते, चिक्ष्वेदिषति—ते des. क्ष्विष्ण or क्ष्वेदित pp.

क्ष्वेल् 1 P. चलने to tremble; क्ष्वेलति pre. चिक्ष्वेल perf. क्ष्वेलिता p. fut. अक्ष्वेलीत् aor. Cau. क्ष्वेलयाति—ते, अचिक्ष्वेलत्—त aor. चिक्ष्वेलिषति des.

ख—

खक्ख् 1 P. हसने to laugh; खक्खति pre. चखक्ख perf. खक्खिता p. fut. खक्खिषति fut. अखक्खीत् aor. खक्खयात् Ben.

खच् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to be born or produced again; खच्चाति pre. चखाच perf. खचिता p. fut. खचिष्यति fut. अखचीत् or अखाचीत् aor. चिखचिषति des.

खज् 1 P. (घटादिः) मन्थे to churn, to agitate; खजति pre. खजित pp.

खज्ज् 1 P. गतिवैकल्ये to limp, to walk lame; खज्जति pre. चखज्ज perf. खजिता p. fut. खजिष्यति fut. अखजिष्यत् con. अखजीत् Aor. खज्यात् Ben. खजित pp.

खद् 1 P. काङ्क्षायाम् to desire, to wish, to search; खटति pre. चखाट perf. खटिता p. fut. खटिष्यति fut. अखटिष्यत् con. अखटीत्, अखाटीत् Aor.

खट् 10. U. संवरणे to cover; खटयति--ते pre. खट्याश्चकार--चक्रे perf. अचखटत्--त aor.

खण्ड् 1 A. भेदने to break, to disturb; खंडते pre. खंडित pp.

खण्ड् 10 U. also. खण्डयति--ते pre. अचखण्डत्--त Aor. चिखण्ड-
षिषति--ते des.

खद् 1 P. स्थैर्यहिंसाभक्षणेषु to be steady, to kill, to eat; खदति pre. चखाद perf. खदिता p. fut. खदिष्यति fut. अखदिष्यत् con. अखदीत्, अखादीत् aor. खयात् ben. Pass. खयते pre. अखादि aor. Cau. खाद्यति--ते pre. अचीखयत्--त Aor. चिखदिषति des. खदित pp.

✓ खन् 1 U. अवदारणे to dig; खनति--ते pre. चखान or चखने perf. खनिता p. fut. खनिष्यति--ते fut. अखनिष्यत्--त con. अखनीत्, अखानीत्, अखनिष्ट aor. खन्यात्, खायात्, खनिषीष्ट Ben. Pass. खन्वने-खायते, चखानि aor. Cau. खानयति--ते, अचिखयत्--त aor. चिखानिषति--ते des. खात pp. खात्वा or खनित्वा ger. (with उद् उत्साह. उत्वन्य.)

खच्च 1 P. गतौ to go. खचति pre. चखान perf. अखचीत्, अखाचीत् aor.

खर्ज् 1 P. पूजाव्यथनयोः to worship, to pain, to be uneasy; खर्जति pre. चखर्ज perf. खर्जिता p. fut. खर्जिष्यति fut. अखर्जिष्यत् con. अखर्जीत् Aor. खर्जित pp.

खर्द् 1 P. दन्दशूके to bite; खर्दति pre. चखर्द perf. खर्दिता p. fut. खर्दित p. p.

खर्व् 1 P. गर्वे to be proud, to go; to move; खर्वति pre. चखर्व perf. अखर्वीत् aor. खर्वित pp.

खल् 1 P. चलने, संचये च to move, to gather; खलति pre. चखाल perf. खलिता p. fut. खलिष्यति fut. अखालीत् aor. खलित pp.

खव् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to come forth, to purify; खत्राति pre. Another reading for खच्च.

ख॒ 1 P. हिंसायाम् to kill; ख॒वति pre.

खा॒ 1 P. भक्षणे to eat, to devour; खा॒दति pre. चखा॒द perf. खा॒दिता p
fut. खा॒दिष्यति fut. अखा॒दिष्यन् con. अखा॒दीव् aor. खा॒यात् Ben.
खा॒दित pp.

खि॒ 6 P. परिघाते परितापे च to strike, to afflict; खि॒न्दति pre. चिखे॒द
perf. खे॒ता p. fut. खे॒त्स्यति fut. अखे॒त्स्यन् con. अखे॒त्सीव् aor.
चिखि॒त्सति des. खि॒न्न pp.

खि॒ 4 & 7 A. दैन्ये to be depressed, to suffer pain or misery;
खि॒यते & खि॒न्ते pre. चिखि॒दे perf. खे॒ता p. fut. खे॒त्स्यते fut. अखि॒त
aor. खि॒न्न pp.

खि॒ 6 P. उच्छे to glean. खि॒लति pre.

खु॒ 1 P. स्तेयकरणे to steal खो॒जति pre. खु॒प्र pp.

खु॒ 3 P. छेदने to cut. खु॒रति pre. अखो॒रीन् aor.

खु॒ 1 A. कीडायाम् to sport; खु॒र्दते pre.

खे॒ 1 P. चलने to shake, to move to and fro; खे॒लति pre. चिखे॒ल
perf. खे॒लिता p. fut. खे॒लिष्यति fut. अखे॒लिष्यन् con. अखे॒लीव् aor.
Cau. खे॒लयति pre. अचिखे॒लन् aor. चिखे॒लिषति des.

खे॒ला—विलासे to sport; खे॒लायति pre. खे॒लायाश्चकार &c. perf. खे॒लायिता
p. f. अखे॒लायीव् aor.

खे॒व् 1 A. सेवने to serve; खे॒वते pre. चिखे॒वे perf. खे॒विष्यति fut. अखे॒विष्ट
Aor. Cau. खे॒वयति—ते.

खे॒ 1 P. खेदने to strike &c.; खा॒यति pre. खा॒स्यति fut. अखा॒सीव् Aor.

खो॒ 1 P. गतिप्रतिघाते to limp; खो॒रति pre. अखो॒रीन् Aor.

ख्या॒ 2 P. प्रकथने to relate, to tell; ख्या॒ति pre. अख्या॒न्, अख्या॒ः
Imperf. 3 rd pl. ख्या॒त pp. This is conjugated in the Con-
ju. tenses only. According to the Nya'saka'ra this is not
used with the prep. सम्.

ग—

गज् 1 P. शब्दे मदे च to roar, to be drunk; गज॒ति pre. गजा॒ज perf.
गजि॒ता p. fut. अग॒जीव्, अगा॒जीत Aor.

गञ्ज् 1 P. to sound in a particular way; गञ्जति pre. जगञ्ज perf. गञ्जिता p. fut. अगञ्जीत् aor.

गड् 1 P. सेचने to distil, to draw; गडति pre. जगाड perf. गडिता p. fut. अगडीत् Aor.

✓ गण् 10 U. संख्याने to count, enumerate; गणयति-ते pre. गणयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. गणयिता p. fut. गणयिष्यति-ते fut. अगणयिष्यत्-त Con. अजगिणत्-त, अजगणत्-त aor. गण्यात्, गणयिषीष्ट Ben. जिगणयिषति-ते des. गणित pp. गणयित्वा; विगणय्य ger. Pass. गण्यते (गणाप्यते according to some) pre.

✓ गद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to speak; गदति pre. जगाद perf. गदिता p. fut. गदिष्यति fut. अगदिष्यत् con. अगदीत्, अगादीत् aor. गद्यात् ben. जिगदिषति des. Cau.—गादयति-ते pre. अजीगदत्-त aor. Pass. गद्यते pre. अगादि aor. गदित्वा ger. गदितुम् inf. गदित pp.

गन्ध् 10 A. अर्दने to injure, to ask, to go; गन्धयते pre. अजगन्धत् Aor.

✓ गम् 1 P. गतौ to go; गच्छति pre. जगाम perf. गन्ता p. fut. गमिष्यति fut. अगमिष्यत् con. अगमत् aor. गम्यात् Ben. जिगमिषति des. Pass.—गम्यते, अगामि aor. Cau.—गमयति-ते, अजीगमत्-त aor. गत pp. गत्वा ger. गन्तुम् inf.

✓ गर्ज् 1 P. शब्दे to thunder, to roar; गर्जति pre. जगर्ज perf. गर्जिता p. fut. गर्जिष्यति fut. अगर्जिष्यत् con. अगर्जीत् aor. गर्ज्यात् Ben. जिगर्जिषति des.

गर्ज् 10 U. to roar; गर्जयति-ते pre. अजगर्जत्-त Aor.

गर्द् 1 P. शब्दे to sound, to roar गर्दति pre. जगर्द perf. गर्दिष्यति fut. अगर्दीत् Aor.

गर्द् 10 U. to sound; गर्दयति-ते pre. गर्दयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.

गर्ध् 10 U. अभिकांक्षायां to wish; गर्धयति-ते pre. गर्धयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अजगर्धत्-त Aor.

गर्व् 1 P. to go; गर्वति per. जगर्व perf गर्विता p. fut. गर्विष्यति fut.

गर्व् 1 P. हर्षे to be proud; गर्वति pre. जगर्व perf. गर्विता p. fut. अगर्वीम् Aor. जिगर्विषति des.

गर्व् 10 A. माने to be proud; गर्वयते pre. अजगर्वत् Aor. जिगर्वयिषते des.

✓ गर्ह् 1 A. कुत्सायां to blame; गर्हते pre. जगर्हे perf. गर्हिता p. fut. गर्हिष्यते fut. अगर्हिष्यत् con. अगर्हिष्ट aor. गर्हिषीष्ट Ben. Cau.— गर्हयति—ते pre. अजगर्हत्—त Aor. जिगर्हिषते des.

✓ गर्ह् 10 U. 1 P. विनिन्वने to censure, to reproach; गर्हयति—ते, गर्हात् pre गर्हयाञ्चकार—चक्रे &c. जगर्ह perf. गर्हयिता, गर्हिता p. fut. गर्हयिष्यति—ते; गर्हिष्यति fut. अजगर्हत्—त, अगर्हीत् aor. जिगर्हयिषति—ते, जिगर्हिषति des.

गल् 1 P. भक्षणे खावे च to drop, to fall down, to eat; गलति pre. जगाल perf. गलिता p. fut. गलिष्यति fut. अगलिष्यत् con. अगालत् aor. जिगलिषति des. Pass.—गल्यते pre. अगालि aor.

गल् 10 A. स्रवणे to pour out, to filter; गालयते pre. गालयाञ्चक्रे perf. अजीगलत् Aor. गलित pp.

गल्भ् 1 A. धाट्ये to be bold (generally with प्र); गल्भते pre. जगल्भे perf. अगल्भिष्ट Aor. जिगल्भिषते des.

गवेष् 10 U. मार्गणे to hunt for, to seek; गवेषयति—ते pre. गवेषयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. गवेषयिता p. fut. गवेषयिष्यति—ते fut. अजगवेषत्—त aor. गवेषित pp. गवेषयित्वा ger.

गह् 10 U. गहने to be thick, to enter deeply into; गहयति—ते pre. गहयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. अजगहत्—त Aor.

गा 1 A. to go; गान्ते pre. जगे perf. गाता p. fut. गास्यते fut. अगास्यत् con. अगास्त aor. गासीष्ट Ben. जिगासते des. Cau. गापयति—ते pre. अजीगपत्—त aor. Pass. गायते pre. अगायि aor.

गा 3 P. to praise. जिगाति pre. (Vedic)

गाध् 1 A. प्रतिष्ठांलिप्सयोर्धन्ये च to stand, to seek; to compose गाधते pre. जगाधे perf. गाधिता p. fut. गाधिष्यते fut. अगाधिष्ट aor. गाधिषीष्ट Ben. Pass. गाध्यते pre. अगाधि aor. जिगाधिषते des.

✓ गाह् 1 A. विलोडने to dive into, to bathe; गाहते pre. जगाहे perf. गाहिता or गाढा p. fut. गाहिष्यते, घाह्यते fut. अगाहिष्यत्,

अवाक्ष्यत Con. अगाहिष्ट, अगाढ aor. गाहिषाष्ट, गाक्षीष्ट Ben. Cau.-
गाहयति—ते pre. अजीगहत्—त aor. गाढ, गाहित pp. गाहित्वा,
or गाढा ger. गाहितुम्, गाढम् inf.

गु 1 A. अव्यक्ते शब्दे गतौ च to sound indistinctly, to go; गवते
pre. जुगुवे perf. गोता p. fut. गोप्यते fut. अगोप्यत con. अगोष्ट
aor. गोषीष्ट ben. जुगृषते des. Cau. गावयति—ते, अजगवत्—त
Aor.

गु 6 P. पुरीषोत्सर्गे to void by stool; गुवति pre. जुगाव perf. गुता
p. fut. गुप्यति fut. अगुप्यत् con. अगुषीत् aor. गून pp.

गुञ्, गुञ्ज् 1 P. कूजने to hum, to buzz; गोजति, गुञ्जति pre. जुगोज,
जुगुञ्ज perf. अगुञ्जीत्, अगुञ्जीत् Aor.

गुह् 6 P. रक्षणे to protect; गुहति pre. जुगोह (जुगुहिथ 2nd pers. sing.)
perf. अगुहीत् Aor.

गुण् 10 U. आमन्त्रणे to invite, to advise, to multiply; गुणयति—ते
pre. गुणयाञ्चकार—चक्रे perf. गुणयिता p. fut. गुणयिष्यति fut अगु-
णयिष्यत् con. अजुगुणत्—त aor. जुगुणयिषति—ते des.

गुण्ठ् 10 U. वेष्टने to cover, to enclose; गुण्ठयति—ते pre. अजुगुण्ठत्—त
Aor. जुगुण्ठयिषति—ते des. Also 1. P. गुण्ठति pre. जुगुण्ठ perf.
गुण्ठित pp. (Generally with अव).

गुद् 1 A. क्रीडायाम् to play, to sport; गोदते pre. जुगदे perf. अगोदिष्ट
Aor. गुदित pp.

गुध् 1 A. to sport गोधते pre. जुगुधे perf. गोधिता p. fut. (the same
as गुद्).

गुध् 4 P. परिवेष्टने to cover; गुध्यति pre. जुगोध perf. अगोधीत् Aor.

गुध् 9 P. तोषे to be angry; गुध्नाति pre. (See the above root).

✓ गुप् 1 P. रक्षणे to defend, to protect, to conceal; गोपायति pre. जुगोप,
गोपायाञ्चकार &c. perf. गोपायिता, गोपिता. गोप्ता p. fut. गोपायि-
ष्यति. गोपिष्यति—गोप्स्यति. fut. अगोपायीत्, अगोप्सीत् aor. जुगोपा-
यिषति, जुगुपिषति, जुगोपिषति, जुगुप्सति des. Cau. गोपाययति—ते,
गोपयति—ते pre. अजुगोपायत्—त, अजुगुपत्—त Aor. Pass. गोपाप्यते,
गुप्सते. pre. गोपायित, गुप्त pp. गोपायित्वा, or गोपित्वा गुप्त्वा ger.

गुप् 1 A. निन्दायाम् to censure; जुगुप्सते pre. जुगुप्साञ्चके perf. जुगुप्सिता p. fut. जुगुप्सिष्यते fut. अजुगुप्सिष्ट aor. जुगुप्सिषीष्ट Ben. Pass.—जुगुप्स्यते pre.

गुप् 4 P. व्याकुलत्वे to be confused or disturbed; गुप्यति pre. जुगोप perf. गोपिता p. fut. अगुपत् aor. Cau. गोपयति-ते pre. अजुगुपत्-त aor. जुगुपिषति, जुगोपिषति des. गुपित pp.

गुप् 10 U. भाषायां भासने च to speak, to shine; गोपयति-ते pre. गोपयाञ्चकार-चके perf. गोपयिता p. fut. अजुगुपत्-त aor. जुगोपयिषति-ते des. गोपित pp.

✓ गुम्फ्, गुम्फ् 6 P. ग्रन्थे to string together; गुफति, गुम्फति pre. जुगोफ, जुगुम्फ perf. गोफिता गुम्फिता p. fut. अगोफीत्, अगुम्फीत् aor. गुफित, गुम्फित pp. गुफित्वा, गुम्फित्वा ger.

गुर् (कुटादि) 6 A. उद्यमने to make an effort; गुरते pre. जुगुरे perf. गुरिता p. fut. गुरिष्यते fut. अगुरिष्यत् Con. गुरिषीष्ट Ben. अगुरिष्ट aor. Pass.—गूर्यते pre. अगोरि aor. Cau.—गोरयति-ते pre. अजुगुरत्-त aor. जुगुरिषते des. गूर्ण pp. गुरितुम् inf.

गुर्द 1 A. क्रीडायां to play; गूर्दते pre. गूर्दिष्यते fut. अगूर्दिष्ट aor.

गुर्द 10 U. निकेतने to dwell; गूर्दयति-ते pre. गूर्दयाञ्चकार-चके, &c. perf. गूर्दयिष्यति-ते fut. अजुगूर्दत्-त aor.

✓ गुह् 1 U. संवरणे to cover, to keep secret; गृहति-ते pre. जुगृह or जुगृहे perf. गृहिता or गोदा p. fut. गृहिष्यति-ते, घोक्षयति-ते fut. अगृहीत् or अगृहिष्ट (V) अगृह्यत्-त or अगृह (VII) aor. गुह्यात् गृहिषीष्ट or गृहीष्ट ben. जुगृहति-ते des. Pass.—गृह्यते pre. अगृहि aor. Cau.—गृहयति-ते, अजुगृहत्-त aor. गृह pp.

गृह् 4 A. हिंसागत्योः to kill, to go; गूर्यते pre. जुगुरे perf. गुरिता p. fut. अगुरिष्ट aor. जुगुरिषते des. गूर्ण pp.

गूर 10 A. उद्यमने to make an effort; गूरयते pre. अजुगुरत् aor.

गूर्द 10 U. स्तुतौ to praise; गूर्दयति-ते pre. अजुगूर्दत्-त Aor.

गृ 1 P. सेचने to sprinkle, to wet; गरति pre. जगार perf. गर्ता p. f. गर्त्विष्यति fut. अर्गापीत् Aor.

गृज् 1 P. शब्दे to sound, to roar; गर्जति pre. जगर्ज, perf. अगर्जीत्, Aor. Can. गर्जयति—ते, pre. अजीगर्जन्—त, अजगर्जत्—त Aor. Also गृज्, गृजति pre चुगृज् perf. अगृजीत् Aor.

गृध् 4 P. अभिकांक्षायाम् to covet, to desire; गृध्यति pre. मगर्ध perf. गर्धिता p. fut. अगृधत् aor. Cau. गर्धयति—ते, अजीगृधत्—त, अजगर्धत्—त Aor. जिगर्धिषति des. गृह् pp. गर्धित्वा, गृह्.

गृह् 1 A. ग्रहणे to take, to seize; गर्हते pre. जगृहे perf. गर्हिता, गर्हा- p. fut. गर्हिष्यते—घर्ष्यते fut. अगर्हिष्यत—अघर्ष्यत con. गर्हिषीष्ट, घृषीष्ट Ben. अगर्हिष्ट, अगृधत् aor. जिगर्हिषते, जिगृहते des. Cau. गर्हयति—ते, अजीगृहत्—त, अजगर्हत्—त aor.

गृह् 10 A. ग्रहणे to seize; गृह्यते pre. गृह्याञ्चके perf. अजगृहत् aor. जिगृहयिषते des.

गृ 6 P. निगरणे to swallow, to devour, to emit; गिरति or गित्यति pre. जगार or जगाल perf. गरिता, गरीता or गलिता, गलीता p. fut. गरिष्यति गरीष्यति or गलिष्यति गलीष्यति fut. अगारीन् or अगालीन् aor. गीर्यात् ben. जिगरिषति or जिगलिषति des. Cau. गारयति, गालयति. Pass.—गीर्यते pre. अगारि or अगालि aor. गीर्ण pp.

गृ 9 P. शब्दे to call out, to speak; गृणाति pre. जगार perf. गरिता, गरीता p fut गरिष्यति गरीष्यति fut. अगारीन् aor. Cau. गारयति—ते, pre. अजीगरन्—त aor. जिगरिषति, जिगरीषति, जिगीर्षति des. गीर्ण pp.

गेव् 1 A. सेवने to serve; गेवते pre. जिगेवे perf. अगेविष्ट Aor.

गेप् 1 A. अन्विच्छायाम् to seek गेषते pre. जिगेवे perf. गेक्ष्यते fut. अगेषिष्ट. Aor. गेष्ण pp.

✓ गै 1 P. शब्दे to sing, to speak in a singing manner; गायति pre. जगौ perf. गाता p. fut. गास्याते fut. अगास्यन् con. अगाम्यन् aor. गेयान् ben. जिगासति des. Pass.—गीयते pre. अगायि aor. Cau.—गापयति—ते pre. अजीगपत्—त aor. गीत् pp. गीत्वा ger. (with a preposition प्रगाय.)

गीम् 1 A. संघाते to assemble; गीष्टते pre. जुगोष्ठे perf. अगोष्ठिष्ट Aor.

ग्रन्थ् 1 A. कौटिल्ये to be crooked; ग्रंथते pre. जग्रन्थे perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यते fut. अग्रन्थिष्ट aor. जिग्रन्थिषते des. Pass ग्रन्थ्यते pre. अग्रन्थि aor. ग्रन्थित pp.

✓ ग्रन्थ् 9 P. सन्दर्भे to put together, to fasten; ग्रथ्नाति pre. ग्रथान 2nd sing. of Impera. नग्रन्थ perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यति fut. अग्रन्थीत् aor. ग्रथ्यान् ben. Pass.-ग्रथ्यते pre. अग्रन्थि aor. Cau.-ग्रन्थयति-ते pre. अजग्रन्थत्-त aor. जिग्रन्थिषति des. ग्रथित p. p. ग्रथित्वा, ग्रन्थित्वा ger.

ग्रन्थ् 10 U. बन्धने, संदर्भे च to string together, to compose; ग्रन्थयति-ते pre. ग्रंथयाञ्चकार-चके &c. perf. ग्रन्थयिता p. fut. अजग्रन्थत्-त aor. ग्रन्थ्यान्, ग्रंथयिषीष्ट ben. जिग्रन्थयिषति-ते des. Also 1. P. ग्रन्थति pre. अग्रन्थीत् Aor.

ग्रस् 1 A. अदने to swallow; ग्रसते pre. जग्रसे perf. ग्रसिता p. fut. ग्रसिष्यते fut. अग्रसिष्ट aor. ग्रसिषीष्ट ben. Cau. ग्रसयति only pre. अजिग्रसत् Aor. जिग्रसिषते des. ग्रस्त pp. ग्रसित्वा or ग्रस्ता ger.

ग्रस् 10 U. ग्रहणे to take; ग्रसयति-ते pre. अजिग्रसत्-त Aor.

✓ ग्रह् 9 U. उपादाने to take hold of, to seize; गृह्णाति, गृहीते pre. गृहाण 2nd. sing. of Impera. नग्राह, जगृहे perf. ग्रहीता p. fut. ग्रहीष्यति ते fut. अग्रहीत्, अग्रहीष्ट aor. गृह्यान्, ग्रहीषीष्ट ben. जिगृह्णाति-ते des. Pass:- गृह्यते pre. अग्राहि aor. Cau.-ग्राहयति-ते pre अजिग्रहत्-त aor. गृहीत pp. ग्रहीतुम् inf.

ग्राम् 10 U. आमन्त्रणे to invite; ग्रामयति-ते. अजग्रामत्-त Aor.

गुच् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to rob, to go; ग्रोचति pre. जुग्रोच perf. ग्रोचिता p. fut. अगुचत्, अग्रोचीत् aor. गुच्यान् ben. जुगुचिषति, जुग्रोचिषति des. Cau. ग्रोचयति-ते, pre. अजुगुचत्-त Aor.

गल्म् 1 A. अदने to eat; ग्लसते pre. जग्लसे perf. ग्लसिष्यते fut. अग्लसिष्ट Aor. ग्लस्त pp.

गल्ह् 1 A. उपादाने to take; ग्लहते pre. जग्लहे perf. अग्लहिष्ट Aor.

ग्लुच् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to go, to steal; ग्लोचति pre. जुग्लोच perf. ग्लोचिता p. fut. ग्लुक्त pp. This root is the same as गुच्.

ग्लुञ्च् 1 P. to go; ग्लुञ्चति pre. जुग्लुञ्च perf. ग्लुञ्चिता p. fut. अग्लुञ्चत्, अग्लुचीत् aor.

ग्लेप् 1 A. हैन्ये कम्पने च to be poor, to tremble; ग्लेपते pre. जिग्लेपे perf. ग्लेपिष्यते fut. अग्लेपिष्ट Aor.

ग्लै 1 P. इर्षधये (इर्षधयो धातुधयः) to be weary; ग्लायति pre. जग्लौ perf. ग्लाता p. fut. ग्लास्यति fut. अग्लास्यन् con. ग्लेयान्, ग्लायान् Ben. अग्लासीत् aor. जिग्लासति des. Pass. ग्लायते pre. अग्लायि aor. Cau. ग्लापयति-ते, ग्लपयति-ते pre. ग्लान pp. ग्लात्वा, संग्लाय ger. ग्लानुं inf.

घ-

घष् 1 P. हुसने to laugh, to mortify; घषति pre. जघाघ perf. अघषीत् अघाषीत् Aor.

घट् 1. A. चेष्टायाम् to be busy with, to happen; घटते pre. जघटे perf. घटिता p. fut. घटिष्यते fut. घटिषीष्ट Ben. अघटिष्ट aor. Pass:— घट्यते pre. घाटिता, घटिता p. fut. घटिष्यते, घाटिष्यते fut. अघाटिष्यत, अघटिष्यत Con. अघाटि, अघटि aor. Cau.—घटयति-ते pre. अजीघटत्—त aor. जिघटिषते des.

घट् 10 U. भाषायां संघाते च to speak, to collect together; घाटयति-ते pre. घाटयान्नकार—चक्रे, &c perf. अजीघटत्—त Aor. जिघाटयिषति-ते des.

घट् 1. A चलने to shake, to touch; घटते pre. जघटे perf. घटिता p. fut. घटिष्यते fut. घटिषीष्ट Ben. अघटिष्ट aor. जिघटिषते des. घटित pp.

घट् 10 U. चलने to stir, to disturb; घटयति-ते pre. अजघटत्—त Aor. जिघटयिषति-ते des.

घण्ट् 10 U. भाषायां to speak; घण्टयति-ते pre. अजघण्टत्—त Aor. Also 1. P. घण्टति pre. अघण्टीत् Aor.

घस्* 1. P. to eat; घसति pre. अघसत् Imperf. घस्ता p. fut. घत्स्यति fut. अघत्स्यन् con. अघसत् aor. जिघत्सति des. घस्त pp.

घिण्ण् 1 A. ग्रहणे to take; घिण्णते pre. जिघिण्ये perf. अधिणिण्ट Aor.

* This is a defective root and is very often used for the root अद्. It is conjugated in the Perf. as an optional substitute for अद्.

- घु 1 A. शब्दे to sound; घवते pre. जुघुवे perf. अघोष्ट Aor. जुघूषते des.
घुत PP.
- घृ 1 A. परिवर्तने to return, to exchange; घोटते pre. जुघृटे perf. अघु-
टत्, अघोटिष्ट aor. घुटित PP.
- घृ 6 P. प्रतिघाते (कुटादि) to strike against; घृति pre. जुघोट
(2nd sing. जुघुटिथ) perf. अघुटीत् Aor.
- घृ 6 P. to strike; घृति pre. (the same as above).
- घुण् 6 P. भ्रमणे to roll, to turn round; घुणति pre. जुघोण perf. घोणिता
p. fut. अघोणीत् Aor. घुणित PP.
- घुण् 1 A. भ्रमणे to roll, to whirl; घोणते pre. जुघुणे perf. अघोणिष्ट
aor.
- घुण् 1 A. ग्रहणे to take, to receive; घुण्णते pre. जुघुण्णे perf. घुणिता
p. fut. अघुणिष्ट aor. घुणित PP.
- घृ 6 P. भीमार्थशब्दयोः to be frightful, to sound; घृति pre.
जुघोर perf. घोरिता p. fut. घोरिष्यति fut. अघोरिष्यत् con. अघो-
रीत् aor.
- घृ 1 P. अविशब्दने (शब्दे इत्यन्ये) to sound, to declare; घोषति pre.
जुघोष perf. घोषिता p. fut. घोषिष्यति fut. घुष्यात् ben. अघुषत्,
अघोषीत् aor. Can.—घोषयति—ते pre. अजुघुषत्—त aor. जुघो-
षिषति, जुघुषिषति des. घुषित, घोषित or घृष्ट PP.
- घृ 1 A. कान्तिकरणे to be bright; घोषते pre. जुघुषे perf. अघोषिष्ट
Aor. जुघो-घु-षिषते des.
- घृ 10 U. विशब्दने to proclaim aloud; आ + घृष् = क्रन्दमातये to cry
continuously; घोषयति—ते pre. घोषयाञ्चकार—चके &c. perf.
घोषयिता p. fut. घोषयिष्यति—ते fut. अजुघुषत्—त aor. घुषित
घृष्ट PP.
- घूर 4 A. हिंसावयोहान्योः to kill, to become old; घूरते pre. अघूरिष्ट
Aor.
- घूर्ण 6 P. & 1 A. भ्रमणे to move to and fro, to whirl; घूर्णति, घूर्णते
pre. जुघूर्ण, जुघूर्णे perf. घूर्णिता p. fut. घूर्णिष्यति—ते fut. अघू-
र्णिष्यत्—त con. अघूर्णीत्, अघूर्णिष्ट aor. जुघूर्णिषति—ते des.

Pass. घूर्ण्यते pre. अघूर्णि aor. Cau. घूर्णयति-ते pre. अजुघूर्णत्-त aor. घूर्णित pp.

घृ 1 P. सेचने & 10 U. प्रसवणे छारणे च to sprinkle, to cover; घरति & धारयति-ते pre. जघार, धारयाञ्चकार &c. perf. घर्ता, धारयिता p. fut. अघारीत्, अजीघरत्-त aor. घृत, धारित pp.

घृण् 8 U. दीप्तौ to shine, to burn; घृणोति, घर्णोति & घृणुते, घर्णुते pre. जघर्ण, जघृणे perf. घर्णिता p. fut. घर्णिष्यति-ते fut. अघर्णीत्, अघर्णिष्ट, अघृत aor. जिघर्णिषति-ते des. घृत pp. घृणित्वा, घृत्वा ger.

घृष् 1 P. संघर्षे स्पर्धायां च to rub, to crush, to rival; घर्षति pre. जघर्ष perf. घर्षिता p. fut. घर्षिष्यति fut. अघर्षिष्यत् con. अघर्षीत् aor. घृष्यात् ben. जिघर्षिषति des. Pass.—घृष्यते pre. अघर्षि aor. Can.—घर्षयति-ते pre. अजीघृषत्-त, अजघर्षत्-त aor. घृष्ट pp. घर्षित्वा & घृष्टा ger.

घ्रा 1 P. गन्धोपाराने to smell; जिघ्रति pre. जघ्रौ perf. घ्राता p. fut. घ्रास्यति fut. अघ्रास्यत् con. अघ्रात्, अघ्रासीत् aor. घ्रायात्, घ्रेषात् ben. जिघ्रासति des. Pass. घ्रायते pre. आघ्रायि aor. Cau.—घ्रायति-ते pre. अजिघ्रपत्-त, अजिघ्रिपत्-त aor. घ्रात, घ्राण pp.

ङ—

ङु 1 A. शब्दे to sound; ड्वने pre. श्रुडुवे perf. डोता p. fut. अडोह aor. डोषीष्ट ben. श्रुडुपते des.

च—

चक् 1 A. तृप्तौ प्रतिघाते च to be satisfied, to resist; चकते pre. चेके perf. चकिता p. fut. चकिष्यते fut. अचकिष्ट Aor. Cau. चाकयति-ते pre. अचीचकत्-त aor. चिचकिषतं des. चकित pp.

चक् 1 P. तृप्तौ to be satisfied; चकति pre. चचाक perf. चकिता p. fut. अचकीत्, अचाकीत् aor. Can. चकयति-ते pre. चिचकिषति des. Pass. चक्यते pre. अचकि, अचाकि Aor.

चकास् 2 U. दीप्तौ to shine, to be prosperous; चकास्ति-स्ते pre. चकासाञ्चकार-चके, &c. perf. चकासिता p. fut. चकासिष्यति fut. अचकासिष्यत् con. अचकासीत्, अचकासिष्ट aor. Cau.—चकास-

यति-ते pre. अचीचकासत्-त, अवचकासत्-त aor. चकामित pp.
चकासित्वा ger. चकासितुम् inf.

चक्ष्* 2 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell, to say; चष्टे pre. चक्षे,
चख्यौ चख्ये. चक्षौ, चक्षे perf. क्शता, क्शता p. fut. अख्यत्-त,
अक्शसीत् अक्शास्त aor. क्शयात्, क्शयेत्. क्शामीष्ट क्शयात्,
क्शेयात्, क्शसीष्ट ben. Cau. क्शपयति-ते, क्शपयति-ते pre.
अचिख्यत्-त अचिक्शत्-त aor. चिख्यामति-ते des.

चञ्च 1 P. to go, to jump; चञ्चति pre. चचञ्च perf. चञ्चिता p. fut. अ-
चञ्चीत् aor. चञ्चित pp.

चद् 1 P. वर्षाविरणयोः to break, to cover; चटति pre. चवाट perf. च-
टिता p. fut. अचटीत् aor. Cau. चाटयति-ते, pre. चिचटयति des.

चद् 10 U भेदने to kill, to injure, to break; चाटयति-ते pre. चाटया-
ञ्चकार-चक्रे, &c. perf. चटयिता p. fut. चटयिष्यति-ते fut. अच-
टयिष्यत्-त con. अचीचटत्-त aor. चटित pp.

चण् 1 P दाने गतौ च to give; चणति pre. चचण perf. चणिता p. fut.
अचणीत्, अचाणीत् aor. Cau. चणयति-ते, चिचणयति des.

चण्ड् 1 A to be angry; चण्डते pre. चवाडे perf. चाण्डता p. fut.
अचण्डिष्ट aor. Also P. चण्डति pre अचण्डीत् aor.

चण्ड् 10 U. चण्डयति-ते pre. अचचण्डत्-त Aor. चिचण्डयिष्यति-ते des.

चद् 1 U. याचने to ask. चदति-ते pre. चवाद-वेदे perf. चदिष्यति-ते
fut. अचदीत्, अचदिष्ट Aor.

चन् 1 P. हिसायां to kill; चनति pre. चचन perf. चनिष्यति fut. अच-
नीत्, अचानीत् Aor. चनयति-ते cau. चिचनिषति des.

चन् 10 U. श्रद्धापहननयोः to believe, to strike; चानयति-ते pre. अ-
चीचनत्-त Aor.

चन्द् 1 P. आह्लादे दीप्तौ च to be glad, to shine; चन्दति pre. चचन्द
perf. चन्दिता p. fut. अचन्दीत् aor. चिचन्दिषति des.

* This root is defective in the Non-conjugational tenses. When
it means "to leave" it does not substitute क्श; समचिष्ट aor.

चप् 1 P. सान्त्वने to console; चपति pre. चचाप perf. चपिता p. fut.
अचपीत्—अचापीत् aor. Cau. चापयति—ते pre. चिचपिषति des.

चप् 10 U. परिकल्पने to grind; चपयति—ते pre. चपयाञ्चकार—चके
perf. चपयिता p. fut. अचीचपत्—त aor.

चम्प् 10 U. to go, to move; चम्पयति—ते pre. चम्पयाञ्चकार—चके
perf. चम्पयिता p. fut. अचचम्पत्—aor.

चम् 1 P. अदने to eat; (with आ to drink) चमति pre. चचाम perf.
चमिता p. fut. चमिष्यति fut. अचमीत् aor. Cau. चामयति pre.
अचीचमत् aor. चिचमिषति des. चान्त pp. चान्त्वा or चमित्वा ger.

चय् 1 A. to go; चयते pre. चेये perf. चयिता p. fut. चयिष्यते fut. अच-
यिष्ट aor.

चर् 1 P. गतौ to walk, (with आ to perform); चरति pre. चचार
perf. चरिता p. fut. चरिष्यति fut. अचरिष्यत् con. चर्यात् Ben.
अचारीत् aor. चिचरिषति des. Pass.—चर्यते pre. अचारि aor.
चरित pp

चर् 10 U. संशये to doubt; (with वि, असंशये to remove a doubt);
चारयति—ते pre. अचीचरत्—त aor.

चर्च् 1 P. परिभाषणहिंसातर्जनेषु to abuse, to discuss; चर्चति pre. चचर्च्
perf. चर्चिता p. fut. चर्चिष्यति fut. अचर्चिष्यत् con. अचर्चीत्
aor. चर्चित pp.

चर्च् 10 U. अध्ययने to read over, to study; चर्चयति—ते pre. चर्च-
याञ्चकार—चके &c. perf. चर्चयिता p. fut. अचचर्चत्—त aor.

चर्व् 1 P. अदने & 10 U. भक्षणे to eat, to chew; चर्वति & चर्वयति—ते
pre. चचर्व् & चर्वयाञ्चकार—चके perf. चर्विता & चर्वयिता p. fut.
अचर्चीत्, अचचर्वत्—त Aor.

चल् 1 P. कम्पने to stir, to shake; चलति pre. चचाल perf. चलिता p.
fut. अचालीत् aor. Cau.—चलयति—ते (चलयति—ते) pre.
अचीचलत्—त aor. चलित pp.

चल् 6 P. विलसने to sport, to frolic; चलति pre. (see above for the
other forms).

- चल 10 U. भृतौ to foster; चलयति—ते pre. चालयाञ्चकार—चक्रे &c.
perf. अचीचलत् Aor.
- चष 1 U. भक्षणे to eat; चषति—ते pre. चचाष. चेषे perf. अचषीत्,
अचाषीत्, अचषिष्ट Aor.
- चह 1 P. & 10 U. परिकल्कने to be wicked; चहति & चहयति—ते pre.
अचहीत्, अचचहत्—त (अचीचहत्—त—घटादि) Aor.
- चाय 1 U. पूजानिशामनयोः to worship, to observe; चायति—ते pre.
चचाय—चचाये perf. चायिता p. fut. चायिष्यति—ते fut. अचा-
यीत्, अचायिष्ट aor. Cau. चाययति—ते pre. अचचायत्—त aor.
चिचायिषति—ते des.
- चि 5 U. चयने to heap up, to collect; चिनोति, चिनुते pre. चिकाय
चिचाय, चिक्रये चिच्ये perf. चेता p. fut. चेष्यति—ते fut. अचे-
ष्यत्—त con. अचैषीत्, अचेष्ट aor. चीयात्, चेपीष्ट ben. चिक्री-
यति—ते des. Pass.—चीयते pre. अचायि aor. चित pp. चित्वा ger.
- चि 10 U. to gather; चययति—ते, चपयति—ते pre. चययाञ्चकार—
चक्रे, चपयाञ्चकार—चक्रे perf. अचीचपत्—त, अचीचयत्—त aor.
- चिद् 1 P. & 10 U. परप्रेष्ये to send out; चेदति, चेदयति—ते pre.
चिचेष्ट, चेदयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. चेदिता, चेदयिता p. fut.
अचेटीत्, अचीचिदत्—त aor.
- चित् 1 P. संज्ञाने to notice, to understand; चेतति, pre. चिचेत् perf.
चेतिता p. fut. चेतिष्यति fut. अचेतिष्यत् con. अचेतीत् aor.
चित्यात् ben. चिचितिषति चिचेतिषति des. Cau.—चेतयति—ते pre.
अचीचितत्—त aor. Pass.—चित्यते pre. अचेति aor. चित pp.
चितित्वा & चेतित्वा ger.
- चित् 10 A. संचेतने to perceive, to be anxious; चेतयते pre. अची-
चितत् Aor. चिचेतयिषते des.
- चित्र 10 U. चित्रकरणे अद्भुतदर्शने च to paint &c.; चित्रयति—ते pre.
अचिचित्रत्—त Aor. चिचित्रयिषति—ते des.
- चिन् 1 P. to think; चिन्तति pre. चिचिन्त perf. चिन्तिता p. fut. अचिन्तीत्
aor. चिन्तित pp.
- चिह् 10 U. स्मृत्यां to think, to consider; चिन्तयति—ते pre. चिन्तयाञ्च-

कार—चक्रे. &c. perf. चितयिता p. fut. अचिचिंतत्-ते aor. चित्यात्
& चितयिषीष्ट ben. Pass. चिन्त्यते pre. अचिन्ति aor. चितित pp.
चितयित्वा ger.

चिह् 6 P. वसने to put on clothes, to dress; चिहति pre. चिहेल perf.
चेहिता p. fut. अचेलीत् aor.

चिह् 1 P. शैथिल्ये to become loose; चिहति pre. चिचिल perf. चिहिता
p. fut. अचिलीत् aor. चिलित pp.

चीक् 10 U. 1 P. आमर्षणे to suffer; चीक्यति—ते, चीकति pre. चीक-
याञ्चकार—चक्रे, चिचीक perf. अचीचिकत्—त, अचीकीत् aor.

चीभ 1 A. कथने to boast; चीभते pre. चिचीभे perf. चीभिता p. fut.
अचीभिष्ट aor.

चीव् 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to cover; चीवाति—ते pre. चिचीव-
वे peri. चीविता p. fut. अचीवीत् & अचीविष्ट aor.

चीव् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; चीवयति—ते pre.

चुच्य् 1 P. अभिषवे to bathe; चुच्यति pre. चुचुच्य perf. चुचियष्यति fut.
अचुचयीत् Aor.

चुट् 6 P. छेदने (कुटादि) to cut; चुटति pre. चुचोट perf. चुटिता p. fut.
अचुटीत् aor.

चुड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to conceal; चुडति pre. चुचोड perf. चुडिता
p. fut. अचुडीत् aor.

चुण्ड 10 U. 1 P. छेदने to cut; चुण्टयति—ते, चुण्टति pre. अचुचुण्टत्—
त, अचुण्टीत् Aor.

चुद् 10 U. संचोदने to direct, to throw; चोदयति—ते pre. चोदयाञ्च-
कार—चक्रे &c. perf. चोदयिता p. fut. चोदयिष्यति—ते fut.
अचोदयिष्यत्—त con. अचुचुदत्—त aor. चुचोदयिषति—ते des.
चोदित pp.

चुप् 1 P. मन्त्रायां गतौ to move slowly; चोपति pre. चुचोप perf. चोपिता
p. fut. अचोपीत् aor. चुचु चो पिषति des.

चुम्ब् 1 P. वक्त्रसंयोगे to kiss; चुम्बति pre. चुचुम्ब perf. चुम्बिता p. fut.
अचुम्बीत् aor. चुचुम्बिषति des. चुम्बित pp.

- चुम् 10. U. हिंसायाम् to kill; चुम्बयति—ते pre. चुम्बयाञ्चकार—चक्रे
&c. perf. चुम्बयिता p. fut. अचुचुम्बत् aor. चुम्बित pp.
- चुर 10 U. स्तेये to steal or rob, to take; चोरयति—ते pre. चोरयाञ्च-
कार—चक्रे, &c. perf. चोरयिता p. fut. चोरयिष्यति—ते fut. अचु-
चुरत्—त aor. चोर्यात्, चोरयिषीष्ट ben. चुचोरयिषति—ते des.
Pass.—चोर्यते pre. अचोरि aor. चोरित pp. चोरयित्वा ger.
- चुल् 10 U. समुच्छ्राये to raise; चोलयति—ते pre. अचूचुलत्—त Aor.
- चूर 4 A. दाहे to burn; चूर्यते pre. चुचूरे perf. अचूरिष्ट Aor. चूर्ण pp.
- चूर्ण 10 U प्रेरणे, संकोचने to reduce to powder, to contract; चूर्णयति—ते
pre. चूर्णयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. चूर्णयिता p. fut. चूर्णयिष्यति—
ते fut. अचूर्णयिष्यत्—त con. अचुचूर्णत्—त aor. चूर्णित pp.
- चूष् 1 P. पाने to drink, to suck; चूषति pre. चुचूष perf. चूषिता p. fut.
अचूषीत् aor. चुचूषिषति des. चूषित pp.
- चृत् 6 2. हिंसापन्थनयोः to hurt, to kill, to connect; चृन्तति pre. चचर्तं
perf. चर्तिता p. fut. अचर्तीत् aor. चिचर्तिषति, चिचृत्सति des.
- चृप् 10 U. संदीपने to kindle; चर्पयति—ते pre. चर्पयाञ्चकार—चक्रे
&c. perf. चर्पयिता p. fut. अचीचृपत्—त, अचचर्पत्—त aor. Also
1 P. चर्पति pre. अचर्पीत् aor.
- चैल् 1 P. चलने to move, to go; चलति pre. चिचेल perf. चेलिता p. fut.
अचेलीत् aor.
- चेष्ट 1 A. चेष्टायां to stir, to make efforts; चेष्टते pre चिचेष्टे perf. चेष्टिता
p. fut. चेष्टिष्यते fut. अचेष्टिष्ट aor. चेष्टिषीष्ट Ben. चिचेष्टिषते des.
Cau. चेष्टयति pre. अचिचेष्टत्, अचचेष्टत् Aor. Pass. चेष्टयते pre.
चेष्टित pp.
- च्यु 1 A. गतौ to go, to drop down; च्यवते pre. चुच्युवे perf. च्योता
p. fut. च्योष्यते fut. अच्योष्ट aor. च्योषीष्ट ben. च्यावयति—ते
Cau. चुच्युषते des. च्युत pp.
- च्युत् 1 P. आसेचने to flow, to drop down; च्योतति pre. चुच्योत perf.
च्योतिता p. fut. च्योतिष्यति fut. अच्युतत्, अच्योतीत् aor.
च्युत्यात् ben. Cau. च्योतयति—ते pre. अचुच्युतत्—त aor. चिच्य-
तिषति, चिच्योतिषति des. च्युतित, च्योतित pp.

छ—

छद् 1 U. आच्छादने to cover; छदति—ते pre. चच्छाद, चच्छदे perf.
छदिता p. fut. अच्छदीत्, अच्छादीत्, अच्छदिष्ट aor. चिच्छदियति
—ते des. छन्न pp. Pass. छयते, अच्छादि aor.

छद् 10 U. to conceal; छादयति—ते pre. छादयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf.
छादयिता p. fut. अचिच्छदत्—त Aor. चिच्छादियति—ते des. छन्न,
छादित pp.

छम् 1 P. अदने to eat; छमति pre. चच्छाम perf. छमिता p. fut. अच्छ-
मीत्, अच्छामीत् aor. छान्त pp. छमित्वा, छान्त्वा ger.

छर्द् 10 U. वमने to vomit; छर्दयति—ते pre. छर्दयाञ्चकार—चक्रे perf.
छर्दयिता p. fut. अचिच्छर्दत्—त aor. चिच्छर्दयति—ते des. छ-
र्दित pp.

✓ छिद् 7 U. द्वैधीकरणे to cut, to mow; छिनति & छिन्ते pre. चिच्छेद्,
चिच्छिदे perf. छेत्ता p. fut. छेत्स्यति—ते fut. अछित्स्यत्—त con.
छिषात्, छेत्सीष्ट Ben. अछिदत्, अछैत्सीत् & अछित aor. चि-
च्छित्सति—ते des. छिन्न pp.

छिद् 10 U. भेदने to bore; छिदयति—ते pre. अचिच्छिदत्—त Aor. चिच्छि-
दयति—ते des.

छृद् 6 P. भेदने (कुटादि) to cut; छृदति pre. चुच्छोड perf. छृदिता p-
fut. अचछृदीत् aor.

छृप् 6 P. स्पर्शे to touch; छृपति pre. चुच्छोप perf. छोषा p. fut. छो-
प्यति fut. अछोप्यत् con. अछौप्सीत् aor.

छुर 6. P. भेदने (कुटादि) to intermix, to cut; छुरति pre. चुच्छोर
perf. छुरिष्यति fut. अचछुरीत् Aor. चुच्छुरिषति des.

छृद् 1 P. & 10 U. संदीपने to kindle; छर्दति, छर्दयति—ते pre. चच्छर्द
छर्दयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. छर्दिता, छर्दयिता p. fut. छर्दिष्यति,
छर्दयिष्यति—ते fut. अछर्दिष्यत्, अछर्दयिष्यत्—त con. अछर्दीत्,
अचिच्छृदत्—त, अचच्छर्दत्—त aor.

छृद् 7 U. दीप्तिदेवनयोः to shine, to play, to vomit; छृणति, छृन्ते pre.
चच्छर्द—चच्छृदे perf. छर्दिता p. fut. छर्दिष्यति ते, छत्स्यति—ते fut.

अच्छृत्, अच्छर्षीत् & अच्छर्षिष्ट aor. छृयात्, छर्षीष्ट & छृत्सीष्ट
ben. चिच्छर्षति-ते, चिच्छृत्सति-ते des.

छेद् 10 U. द्वेधीकरणे to divide, to cut; छेदयति-ते pre. छेदयिष्यति fut.
अचिच्छेदत्-त Aor.

छो 4 P. छेदने to cut; छयति pre. चच्छौ perf. छाता p. fut. छास्यति
fut. अच्छास्यत् con. अच्छात्, अच्छासीत् aor. चिच्छासति des. छात,
छित pp. छात्वा, छित्वा ger. Pass. छायते pre. अच्छायि aor.

ज--

जम् 2 P. भक्ष्यहसनयोः to eat, to consume, to laugh; जक्षति pre.
अजक्षत् अजक्षीत् imperf. जजक्ष perf. जक्षिता p. fut. जक्षिष्यति
fut. अजक्षिष्यत् con. अजक्षीत् aor. जक्ष्यात् ben. Cau.—जक्षयति
pre. अजजक्षत् aor. जिजक्षिषति des. जक्षित pp.

जज् 1 P. युद्धे to fight; जजति, जजति pre जजाज. जजज् perf.
जजिता जजिता p. fut. अजजीत्, अजाजीत्, अजर्जीत् aor.

जट् 1 P. संघाते to clot, to become twisted; जटति pre. जजाट perf.
जटिता p, fut. अजटीत्, अजाटीत् aor.

जड् The same as above.

✓ जन् 4. A. प्रादुर्भावे to be born; जायते pre. जज्ञे perf. जनिता p. fut.
जनिष्यते fut. अजनिष्यत् con. अजनि—अजनिष्ट aor. जनिषीष्ट ben.
जिजनिषति des. Pass.—जन्यते or जायते pre. अजनि Aor. Cau.—
जनयति pre. अजीजनत् aor. जिजनिषते des. संज्ञाय, संजन्य, जनित्वा
ger. जात pp.

✓ जप् 1 P. व्यक्तायां वाचि मानसे च to mutter; जपति pre. जजाप perf.
जपिता p. fut. जपिष्यति fut. अजपिष्यत् con. अजपीत्, अजापीत्
aor. जप्यात् ben. जिजपिषति des. Pass.—जप्यते pre. अजापि aor.
Cau.—जापयति—ते pre. अजीजपत्—त aor. जपित pp.

जम् 1 A. गात्रविनामे to yawn; जम्भते pre. जजम्भे perf. जम्भिता p.
fut. अजम्भिष्ट aor. जम्भिषीष्ट ben. जिजम्भिषते des. Cau.—जम्भ-
यति pre. अजजम्भत् aor. Pass. जम्भ्यते, अजाम्भि aor. जम्भ pp.

जव् 1 P. अद्ने to eat; जमति pre. जजाम perf. जमिता p. fut. अजमीत्
aor. जाम्त pp.

जम् 1 P. 10 U. नाशने to destroy; जम्भति, जम्भयति-ते pre. जजम्भ, जम्भयाश्चकार &c. perf. अजम्भीत्, अजजम्भत्-त Aor.

जल् 1 P. घातने to be sharp; जलति pre. अजालीत् Aor.

जल् 10 U. अपवारणे to cover; जालयति-ते pre. अजीजलत्-त Aor.

✓जल् 1 P. व्यक्तायां वाचि to murmur, to prattle; जल्पति pre. जजल्प perf. जल्पिता p. fut. जल्पिष्यति fut. अजल्पिष्यत् con. अजल्पीत् aor. जिजल्पिषति des. Pass. जल्प्यते pre. अजल्पि aor. जल्पित pp.

जष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; जषति pre. जजाष perf. जषिता p. fut. अजषीत्, अजाषीत् aor.

जस् 4 P. मोक्षणे to set free; जस्यति pre. जजास perf. जसिता p. fut. अजसत् aor. जस्त p. p.

जम् 10 U. 1 P. हिंसायां ताडने च to hurt; जासयति-ते. जसति pre. जासयाश्चकार-चक्रे &c. जजास perf. जासयिता, जसिता p. fut. अजीजसत्-त, अजसीत्, अजासीत् aor. जिजासयिषति-ते, जिजासिषति des.

जंस् 10 U. 1 P. रक्षणे मोक्षणे च to protect, to release; जंसयति-ते, जंसति pre. अजजंसत्-त, अजंसीत् Aor.

✓जागृ 2 P. निद्राक्षये to awake; जागर्ति pre. जजागार-गर & जागराश्चकार perf. जागरिता p. fut. जागरिष्यति fut. अजागरिष्यत् con. अजागरीत् aor. जागर्यात् ben. जिजागरिषति des. Pass.—जागर्यते pre. अजागारि aor. Cau.—जागरयति-ते pre. जागरित pp.

✓*जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer; जयति pre. जिगाय perf. जेता p. fut. जेष्यति fut. अजेष्यत् con. अजैषीत् aor. जीयात् ben. जिगीषति des. Cau.—जापयति-ते pre. अजीजपत्-त aor. जेजीयते, जेजयीति, जेजेति freq. जित pp. जित्वा ger. जेतुम् inf.

जिन्व 1 P. प्रीणने to please; जिन्वति pre. जिजिन्व perf. अजिन्वीत् Aor.

जिन्व 1 P. 10 U. भाषायां to speak; जिन्वयति pre. जिजिन्व जिन्वयाश्चकार &c. perf. जिन्विता जिन्वयिता p. fut. अजिन्वीत्, अजिन्विन्वत्-त aor.

* It is Aīmanepadi when preceded by the prepositions वि & परा.

जिम् 1 P. भक्षणे to eat; जेमति pre. जिजेम perf. अजेमीत् Aor. जिन्त pp.

जिरि 5 P. to kill; जिरिणोति pre. (Vedic).

जिष् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; जेषति pre. जिजेष perf. जेषिता p. fut. जेषिष्यति fut. अजेषीत् aor. जेषित्वा, जिष्ट्वा ger.

जीव् 1 P. प्राणधारणे to live; जीवति pre. जिजीव perf. जीविता p. fut. जीविष्यति fut. अजीविष्यत् con. अजीवीत् aor. Pass. जीव्यते pre. अजीवि aor. Cau. जीवयति-ते pre. जीवित्वा ger. जीवितुम् inf. जीवित pp.

जुद् 6 P. (कुट्टादि) बन्धने to tie up or bind; जुटति pre. जुजोद् perf. अजुटीत् Aor.

जुड् 6 P. गतौ to go; जुडति pre. अजोडीत् Aor.

जुत् 1 A. भासने to shine; जोतते pre. जोतिष्यते fut. अजोतिष्ट Aor.

जुष् 6 A. प्रीतिसेवनयोः to like, to enjoy; जुषते pre. जुजुषे perf. जोषिता p. fut. अजोषिष्ट aor. Pass. जुष्यते pre. अजोषि aor. Cau. जोषयति-ते pre. अजुजुषत्-त aor. जुजोषिषते. जुजुषिषते des. जुष्ट pp.

जुष् 1 P. & 10 U. परितर्कणे परितर्पणे च to think, to examine, to be satisfied; जोषति & जोषयति-ते pre. जुजोष & जोषयान्वचकार—चक्रे perf. जोषिता, जोषयिता p. fut. अजोषीत् & अजुजुषत्-त aor. जुजुषिषति, जुजोषिषति, जुजोषयिषति—ते des. जुष्ट pp.

जूर 4 A. हिंसाद्योदान्याः to kill, to grow old; जूर्यते pre. जुजुरे perf. अजूरिष्ट aor.

जूप् 1 P. हिंसायां to kill; जूयति pre. अजूषीत् Aor.

जृम्भ् 1 A. गात्रविनामे to yawn; जृम्भते pre. जजृम्भे perf. जृम्भिता p. fut. जृम्भिष्यते fut. अजृम्भिष्ट aor. जिजृम्भिषते des. जृम्भित pp.

जू 4 P. वयोदाहौ to grow old; जीर्यति pre. जजार perf. जारता or जरी-ता p. fut. जरिष्यति, जरीष्यति fut. अजरिष्यत्, अजरीष्यत् con. अजारीत्, अजरत् aor. जीर्यात् ben. जिजरीषति, जिजरीषति, जिजीर्यति des. Cau.—जरयति—ते pre; Pass. जीर्यते pre. जीर्ण pp.

- जृ 1 & 9 P. to wear out; जरति, जृणाति pre. जजार perf. जरिता-जरीता p. fut. अजारीत् aor. Cau.—जारयति—ते pre.
- जृ 10 U. to grow old; जारयति—ते pre. जारयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. जारयिता p. fut. अजीजरत्—त aor. जिजारयति—ते des.
- जेष् 1 A. to go; जेषते pre. जिजेषे perf. जेषिता p. fut. अजेषिष्ट aor.
- जेह् 1 A. प्रयत्ने गतौ च to try, to go; जेहते pre. जिजेहे perf. जेहिता p. fut. अजेहिष्ट aor.
- जै 1 P. क्षये to decay; जायति pre. जजौ perf. जाता p. fut. अजासीत् aor. जायात् ben. जिजासति des.
- ज्ञप् 10 U. ज्ञाने ज्ञापने च to know, to cause to know, to see, to please; ज्ञपयति—ते pre. ज्ञपयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. ज्ञपयिता p. fut. ज्ञपयिष्यति—ते fut. अज्ञपयिष्यत्—त con. अजिज्ञपत्—त aor. ज्ञीप्सति—ते des. Pass. ज्ञप्यते, अज्ञपि अज्ञापि aor. ज्ञप्त, ज्ञपित pp.
- ✓ ज्ञा 9 U. अवबोधने to know; जानाति जानीते pre. जज्ञौ, जज्ञे perf. ज्ञाता p. fut. ज्ञास्यति—ते fut. अज्ञास्यत्—त con. अज्ञासीत्, अज्ञास्त aor. ज्ञायात्, ज्ञेयात्, ज्ञासीष्ट ben. जिज्ञासति—ते des. Cau.—ज्ञापयति—ते & ज्ञपयति—ते (in the sense of to 'gratify,' to slay or to cause to see) pre. अजिज्ञपत्—त aor. Pass. ज्ञायते pre अज्ञायि aor. ज्ञातुम् inf. ज्ञात्वा ger. ज्ञात pp.
- ✓ ज्ञा 10 U. नियोगे to direct; ज्ञापयति—ते pre. ज्ञापयाञ्चकार—चक्रे perf. ज्ञापयिता p. fut. ज्ञापयिष्यति—ते fut. Pass.—ज्ञाप्यते, ज्ञापित pp.
- ज्या 9 P. वयोहानौ to become old; जिनाति pre जिज्यौ perf. ज्याता p. fut. ज्यास्यति fut. अज्यास्यत् con. अज्यासीत् aor. जीयान् ben. जिज्यासति des. Pass. जीयते, अज्यायि aor. Can. ज्यापयति—ते pre. जीन pp. जीत्वा ger.
- ज्यु 1 A. to go; ज्यवते pre. जुज्युवे perf. ज्योता p. fut. अज्योष्ट aor.
- जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer, to defeat; जयति pre. जिजाय perf. जन्ता p. fut. अजिजीत् aor.
- जि 10 U. वयोहानौ to become old; जाययति—ते pre. जाययाञ्चकार—चक्रे &c. perf. जाययिजा p. fut. अजिजयत्—त aor.

ज्वर् 1 P. रोगे to be hot with fever or passion; ज्वरति pre. जज्वार
perf. ज्वरिता p. fut. ज्वरिष्यति fut. अज्वारीत् aor. Can. ज्वरयति-
ते, अजिज्वरत्—त aor. जिज्वरिषति des. जूर्ण pp.

✓ ज्वल् 1 P. दीप्तौ to burn, to glow; ज्वलति pre. जज्वाल perf. ज्वलिता
p. fut. ज्वलिष्यति fut. अज्वालीत् aor. Can. ज्वलयति—ते, ज्वाल-
यति—ते (with प्र प्रज्वलयति—ते) pre. जिज्वालिषति des. ज्वलित pp.

झ—

झट् 1 P. संघाते to be collected or matted together; झटति pre.
अझटीत्, अझाटीत् Aor.

झम् 1 P. अद्ने to eat; झमति pre. झमिता p. fut. अझमीत् Aor.

झप् 1 P. हिंसायाम् to kill; झपति pre. जझाष perf. झपिता p. fut,
अझषीत्, अझाषीत् aor.

झष् 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to put on, to conceal; झषति—ते
pre. जझाष, जझषे perf. झपिता p. fut. अझषीत्, अझाषीत्,
अझषिष्ट aor.

झृ 4. 9. P. वयोद्धानौ to become old, झीर्यति, झृणाति pre. जझार perf.
झरिता, झरीन्, p. fut. अझारीत् Aor.

ट—

टङ्क् 1 P. 10 U. to bind, to tie; टङ्कति, टङ्कयति—ते pre. टटङ्क-टङ्कयान्च-
कार—चक्रे &c. perf. टङ्किता, टङ्कयिता p. fut. अटङ्कीत्, अटटङ्कत्-त,
aor. टङ्कित pp.

टल् 1 P. वैकल्ये to be confused; टलति pre. टटाल perf. टलिता p.
fut. अटालीत् aor.

टिक् 1 A. to go, to move; टेकते pre. टिटिके perf. टेकिता p. fut. अटे-
किष्ट aor. Cau. टेकयति—ते pre. अटिटेकत्-त. aor.

•टिक् 10 U. क्षेपे to throw, to send; टेपयति—ते pre. टेपयान्चकार—चक्रे,
perf टेपयिता p. fut. अटिटेपन् aor.

टीक् 1 A. to go, to move; टीकते pre. टिटिके perf. टीकिता p. fut.
अटीकिष्ट aor. टिटिकिषते des.

टौक् 1 A. to go; टौकते pre. अटौकिष्ट Aor.

ड—

डप् 10 A. संघाते to gather, to heap; डापयते pre. डापयाव्चकै perf.
डापयिता p. fut. अडीडपत् aor.

डम् 10 A. क्षेपे to throw, to send; डम्बयति—ते pre. डम्बयाव्चकार—
चक्रे, perf. डम्बयिता p. fut. डम्बयिष्यति—ते fut. अडडम्बन्-त Aor.

डिप् 4 P. क्षेपे to throw; डिप्यति pre. डिडेप perf. डेपिता p. fut. अडि-
पत् aor.

डिप् 10 A. संघाते to gather; डेपयते pre. डेपयाव्चक्रे perf. डेपयिता p.
fut. अडीडिपत् aor.

✓ डी 1 A. विहायसा गतौ to fly, to go; डयते pre. डिडये perf. डयिता p.
fut. डयिष्यते fut. अडयिष्ट aor. डयिषीष्ट Ben. Cau. डाययति—ते
अडीडयत्—त Aor. डिडयिषते des. डयित, डीन (with उत्) pp.

डी 4 A. to fly, to go; डीयते pre. डिडये perf. डीन p. p. For other
forms see 1 A.

डुल् 10 U. to throw up; डीलयति—ते pre. डोलाव्चकार—चक्रे perf.
डोलयिता p. fut. अड्डुलत्—त aor.

ढ—

ढौक् 1 A. गतौ to go, to approach; ढौकते pre. डुढौके perf. ढौकिता
p. fut. ढौकिष्यते fut. अढौकिष्ट aor. ढौकिषीष्ट Ben. Cau.—ढौक-
यति—ते pre. अडुढौक्त्—त aor. डुढौकिषत des. ढौक्यते Pass.
ढौकित pp.

त—

तक् 1 P. हसने सहने च to laugh, to bear; तक्रति pre. तताक perf.
तकिता p. fut. अतकीत्, अताकीत् aor. तकित pp.

तश् 1 P. त्वचने (त्वचनं संवरणं त्वचोपहणं च) to conceal, to pare;
तश्नाति pre. ततश्च perf. तक्षिता p. fut. अतर्क्षीत् Aor.

तक्ष् 1 P. तक्षकरणे to pare, to cut; तक्षति, तक्षणीति pre. (belongs to 5th conj. optionally in the Couj. Tenses) तत्क्ष perf. तक्षिता p. fut. तक्षिष्यति, तक्षयति fut. अतक्षीत् aor. तक्ष्यात् ben. तक्ष pp. तक्षित्वा, तक्ष्या ger.

तङ् 1 P. गतौ स्खलने कम्पने च to go, to stumble, to shake; तङ्गति pre. ततङ्ग perf. तङ्गिता p. fut. अतङ्गीत् aor. तङ्गित pp.

तञ् 1 P. to go; तञ्चति pre. ततञ्च perf. तञ्चिता p. fut. अतञ्चीत् aor. तक्त pp. तञ्चित्वा, तक्त्वा ger.

तञ् 7 P. संकोचने to contract, to shrink; तनक्ति pre. ततञ्च perf. तङ्का, तञ्चिता p. fut. तङ्क्यति, तञ्चिष्यति fut अतञ्चीत्, अताङ्गीत् Aor. Cau. तञ्चयति—ते. तितञ्चिषति, तितङ्कति des.

तञ् same as तञ्.

तट् 1 P. उद्गाये to grow; तटति pre. तताट perf. तटिता p. fut. अतटीत्, अताटीत् aor.

✓ तैड् 10 U. आघाते भाषायां च to beat; ताडयति—ते pre. ताडयाच्चकार—चक्रे &c. perf. ताडयिता p. fut. ताडयिष्यति—ते fut. अतीतडत्—त aor. Pass.—ताड्यते pre. ताडित pp.

तण्ड् 1 A. ताडने to beat; तण्डते pre. ततण्डे perf. तण्डिता p. fut. अतण्डित् aor.

✓ तन् 8 U. विस्तारे to spread, to go; तनोति, तनुते pre. ततान, तेने perf. तनिता p. fut. तनिष्यति—ते fut. अतनीत्, अतानीत्, & अतनिष्ट अतत aor. तन्यात् & तनिषीष्ट ben. तितांसति—ते, तितंसति—ते, तितनिषति—ते des. Pass.—तन्यते & तायते pre. अतानि aor. Cau.—तानयति—ते pre. अतीतनत्—त aor. तत pp. तनित्वा, तत्वा, ger.

तन् 1 P. 10 U. श्रद्धोपकरणयोः to believe, to subserve; तनति, तानयति—ते pre. अतनीत्, अतानीत्, अतीतनत्—त Aor.

तन् 10 A. कुटुम्बधारणे to support, to govern; तन्त्रयते pre. तन्त्रयाच्चक्रे perf. अततन्त्रत Aor. तितन्त्रयिषते des. Pass. तन्त्रयते.

✓ तप् 1 P. सन्तापे to shine, to heat; तपति pre. तताप, perf. तप्त

p. fut. अताप्सीत् aor. तप्यात् ben. तितप्सति des. Pass.—तप्यते
pre. अतप्त aor. Cau.—तापयति—ते pre. अतीतपत्—त aor.
तप्त pp.

तप् 4 A. ऐश्वर्ये to rule, to be powerful; तप्यते pre. तेपे perf. तप्ता
p. fut. तप्स्यते fut. अतप्स्यत con. अतप्त aor. तप्सीष्ट ben. तप्त pp.

✓ तप् 10 U. to heat; तापयति—ते pre. तापयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. तापयिता
p. fut. अतीतपत्—त aor.

✓ तम् 4 P. काङ्क्षायां खेदे च to be anxious, to be fatigued; ताम्यति pre.
तताम् perf. तमिता p. fut. तमिष्यति fut. अतमिष्यत् con. अतमत्
aor. तान्त pp. तमित्वा & तन्त्वा ger.

तय् 1 A. to go; तयते pre. तेये perf. तयिता p. fut. अतयिष्ट aor.

✓ तर्क् 10 U. वितर्के to guess, to suppose. तर्कयति—ते pre. तर्कयाञ्चकार—
चक्रे, &c. perf. तर्कयिता p. fut. तर्कयिष्यति—ते fut. अतर्कयिष्यत्—
त con. अतर्कयत्—त aor. तर्कित pp. तर्कयित्वा ger.

✓ तर्ज् 1 P. भर्त्सने to threaten, to menace; तर्जति pre. ततर्ज् perf. तर्जिता
p. fut. तर्जिष्यति fut. अतर्जिष्यत् con. अतर्जीत् aor. तितर्जिरति
des. तर्जित pp.

तर्ज् 10 A. भर्त्सने to blame; तर्जयते pre. तर्जयाञ्चक्रे perf. तर्जयिता p.
fut. अतर्जयत aor. तर्जित pp.

तर्द् 1 P. हिंसायां to kill, to hurt; तर्दति pre. ततर्द् perf. तर्दिता p. fut.
अतर्दीत् aor.

तल् 10 U. प्रतिष्ठायां to establish; तालयति—ते.

तम् 4 P. उपश्रये to be decreased; तस्यति pre. अतसम् Aor.

तंस् 1 P & 10 U. अलंकरणे to decorate, to assume; तंसति & तंसय-
ति—ते pre. ततंस, तंसयाञ्चकार—चक्रे perf. तंसिता, तंसयिता p. fut.
अतंसीत् & अततंसत्—त aor.

ताय् 1 A. संतानपालनयोः to spread, to protect; तायते pre. तताये perf.
तायिता p. fut. अतायिष्ट. अतायि aor. Cau.—ताययति—ते pre.
अताययत्—त aor. तितायिषते des.

तिक् 1 A. to go; तेकते pre. तेकिता p. fut. अतेकिष्ट aor.

तिक् 5 P. आस्कन्दने वधे च to attack; तिक्नोति pre. तितेक perf. तेकिता p. fut. अतेकीत् aor.

तिग् 5 P. to attack; तिग्नोति pre. तितेग perf. तेगिता p. fut. अतेगीत् aor.

तिष् 5 P. हिंसायां to hurt; तिष्णोति pre. तितेय perf. तेघिता p. fut. अतेयीत् aor.

✓तिज् 1 A. क्षमायां च to endure, to suffer with courage; तितिश्चते pre. तितिश्चाञ्चके perf. तितिश्चिता p. fut. तितिश्चिष्यते fut. अतितिश्चिष्ट aor. तितिश्चिषीष्ट ben. तितिश्चिषते des. Can.—तितिश्चयति—ते. When it means to sharpen (निशाने) तेजते pre. तेजिष्यते fut. अतेजिष्ट aor.

तिज् 10 U. निशाने to whet; तेजयति—ते pre. तेजयाञ्चचार—चके perf. तेजयिता p. fut. अतीतिजत्—त aor.

तिप् 1 A. क्षरणे to drop down, to sprinkle; तेपते pre. तितिपे perf. तेप्ता p. fut. तेप्स्यते fut. अतेप्स्यत con. तिप्सोष्ट ben. अतिप्त aor.

तिम् 4. P. आर्दीभावे to be wet; तिम्यति pre. तितेम perf. तेमिता p. fut. अतेमीत् aor. तिनिमिषति, तिनेमिषति des. तिमित pp.

तिल् 1 P. गतौ to go; तेलति pre. तितेल perf. तेलिता p. fut. अतेलीत् aor.

तिल् 6. P. & 10 U. to be oily or unctuous; तिलति तेलयति—ते pre. तितेल, तेलयाञ्चकार—चके, &c. perf. तेलिता, तेलयिता p. fut. अतेलीत्, अतीतिलत्—त aor.

तिड् 1. P. to go; तिड्ति pre. अतिड्तिम् Aor.

तीक् 1 A. to go; तीकते pre. तीकीक perf. तीकिता p. fut. अतीकिष्ट aor.

तीम् 4 P. क्लेदने to be wet; तीम्यति pre. अतीमीत् Aor.

तीव् 1. P. स्थौल्ये to be fat; तीवति pre. तितीव perf. तीविता p. fut. अतीवीत् Aor.

- तु, 2 P. गतिवृद्धिर्हिंसासु to go, to grow, to kill; तौति, तवीति pre. तुताव
perf. तोता p. fut. तोष्यति fut. अतोष्यद् con. अतोषीत् aor.
- तुज् 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तोजति pre. तुतोज perf. तोजिता
p. fut. अतोजीत् aor.
- तुञ् 1 P. प्रापणे हिंसायां बले च to reach, to kill, to be powerful;
तुञ्जति pre. तुतुञ्ज perf. तुञ्जिता p. fut. अतुञ्जीत् aor.
- तुज्, तुञ् 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु to kill, to be strong, to live;
तोजयति—ते, तुञ्जयति—ते pre. तोजयाञ्चकार—चक्रे, &c. तुञ्जयाञ्च
कार—चक्रे, &c perf. तोजयिता, तुञ्जयिता p. fut. अतुतुजत्—त, अतु-
तुञ्जत्—त aor.
- तुद् 6 P. कलहकर्मणि (कुटादि) to quarrel, to cut; तुदति pre. तुतोद
perf. तुदिता p. fut. अतुदीत् aor.
- तुड् 1, 6 (कुटादि) P. तोडने to tear, to kill; तोडति, तुडति pre. तोडिता
तुडिता fut. अतोडीत्, अतुडीत् Aor.
- तुड् 1 P. अनादरे to mortify; तुडति pre. अतुडीत् Aor.
- तुण् 6 P. कौटिल्ये to curve; तुणति pre. तुतोण perf. तोणिता p. fut.
अतोणीत् aor.
- तुत् 10 U. आवरणे to cover; तुत्थयति—ते pre. अतुतुत्थत्—त Aor.
- ✓ तुद् 6 U. व्यथने to strike, to wound; तुदति—ते pre. तुत्तेद, तुत्तेद
perf. तोता p. fut. तोत्स्यति—ते fut. अतोत्स्यत्—त con. अतौत्सोश्
& अतुत्त aor. तुथात्—तोत्सीष्ट ben. तुत्सति—ते des. Pass. तुषते
pre. अतोदि aor. Can. तोदयति—ते pre. अतुतुदत्—त aor. तुत्र
pp. तुत्था ger.
- तुन् 1 P. to search; तुन्दति pre. तुतुन्द perf. तुन्दिता p. fut. अतु-
न्दीत् aor.
- तुप् 1 & 6 P. हिंसायां to kill; तोपति, तुपति pre. तुतोप perf. तोपिता
p. fut. अतोपीत् aor.
- तुफ् 1, 6 P. हिंसायां to kill; see the above root; तोफते &c.
- तुभ् 1 A. हिंसायां to kill; तोभते pre. अतुभत्. अतोभिष्ट Aor.
- तुभ् 4 & 9 P. to hurt, to kill; तुभ्यति, तुभ्नाति pre. तुतोभ perf.
तोभिता p. fut. अतुभत् (4) अतोभीष्ट (9) aor.

तुम्प्, तुम्फ्, 1 6. (See तुप् , तुफ् above); तुम्पति, तुम्फति pre.

तुम् 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; तुम्वति pre. अनुम्बीत् Aor.
Also 10 U. अदर्शने च

तुर् 3 P. त्वरणे to make haste; तुनोर्ति pre. तुनोर perf. तोरिता p. fut.
अतोरीत् aor. (Vedic).

तुर्वं 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तुर्वति pre. तुर्व्व perf. तूर्विता p.
fut. अतूर्वीत् aor.

तुल् 10 U. उन्माने to weigh, to examine; तोलयति—ते pre. तोलयाञ्च-
कार—चक्रे perf. तोलयिता p. fut. तोलयिष्यति—ते fut. तोल्यात्,
तोलयिषीष्ट Ben. अनुतुल्य—त aor. Pass.—तोल्स्यते pre. अतोलीत्
Aor. तोलित pp.

तुष् 4 P. तुष्टौ to be pleased or satisfied; तुष्यति pre. तुतोष perf.
तोष्टा p. fut. तोक्ष्यति fut. अतोक्ष्यत् con. तुष्यात् ben. अनुषत् aor.
Cau.—तोषयति—ते pre. अनुतुषत्—त aor. तुतुक्षति des. Pass.—
तुष्यते pre. अतोषि aor. तुष्ट pp. तुष्टा ger. तोष्टुम् inf.

तुस् 1 P. to sound; ब्रौसति pre. तुतोस perf. तोसिता p. fut. अतोसीत्
aor.

तुद् 1 P. अर्दने वधे च to torment, to kill; तोद्वि pre. अनुदम् , अतोदीव
Aor. तुतु-तो-दिषति des.

तूण् 10 A. पूरणे to fill up; तूण्यते pre. अनुतूणत् Aor.

तूर 4 A. गतित्वरणहिंसयोः to go hastily, to kill; तूर्यते per. तुतूरे perf.
तूरिता p. fut. अतूरिष्ट aor. तुतूरिषते des.

तूल् 1 P. निष्कर्षे to determine the quantity or weight of; तूलति pre.
तूलिष्यति fut. अतूलीत् aor.

तृक्ष् 1 P. to go; तृक्षति pre. ततृक्ष perf. तृक्षिता p. fut. अतृक्षीत् aor
तृक्ष्यात् ben.

तृण् 8 U. अर्दने to eat; तर्णोति, तर्ण्यते, तृणोति तृण्यते pre. ततर्ण, ततृण्ये
perf. तर्णिता p. fut. तर्णिष्यति—ते fut. अतर्णीत् , अतर्णिष्ट , अतृण्य
aor. तितर्णिषति—ते des. तृत pp. तृणित्वा, तृत्वा ger.

वृद्ध 7 U. हिंसानादरयौः to destroy, to disregard; तृणति. तृन्ते pre ततर्हं
ततृदे perf. तर्हिता p. fut. तर्हिष्यति—ते, तत्स्यति—ते fut. अतर्हि-
ष्यत् त con. अतृदत्, अतर्दीत्, अतर्दिष्ट aor. तृणत्, तर्हिषीष्ट,
तृत्सीष्ट ben. तितर्हिषति, तितृत्सति des. तृण्ण pp. तर्हित्वा, तृत्वा ger.

✓ वृष् 4 P तृप्तौ to become satisfied; तृष्यति pre ततर्षं perf. तर्षिता, तप्तां,
त्रप्ता p fut. तर्षिष्यति, तत्स्यति, त्रप्स्यति fut अतर्षिष्यत् अतत्स्यत्,
अत्रप्स्यत् con. अतृपत्, अतर्षात् अत्राप्सति अताप्सति aor. तृष्यात्
ben. तितर्षिषति, तितृप्सति des. Cau तर्षयति—ते, अततर्षत्—त, अती-
तृपत्—त aor. तृप्त pp. तर्षितुम्, त्रप्तुम्, तर्प्सुम् inf.

तृप् 5 P. प्रीणने to be pleased, to please; तृप्नोति pre ततर्षं perf.
तर्षिता p fut अतर्षात् aor तृष्यात् ben. तितर्षिषति, तितृप्सति des.
तर्षित pp. तर्षित्वा ger.

वृष् 6 P. to be pleased, to please; तृपति pre. (for other forms
see above).

वृष् 1 P. & 10 U. तृप्तौ संदीपने च to be satisfied, to light, to kindle;
तर्पति, तर्पयति—ते pre. ततर्षं, तर्षयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf.
तर्षिता, तर्पयिता p. fut अतर्षात्, अततर्षत्—त, अतीतृपत् त aor.
तृपित, तर्षित pp.

तृप् 6 P प्रीणने to please; तृफति. तृम्फति pre. अतर्फीत् . अतृ-
म्फीत् aor.

तृम्प् 6 P. प्रीणने to please; तृम्पति pre तृम्पिष्यति fut. अतृम्पीत् aor.

✓ वृष् 4 P. पिपामायाम् to be thirsty; तृष्यति pre. ततर्षं perf. तर्षिता p. fut
तर्षिष्यति fut. अतर्षिष्यत् con. अतृपत् aor. तृष्यात् ben. Cau —
तर्षयति ते pre. अतीतृपत्—त, अततर्षत्—त aor. तितर्षिषति des.
तृष्ट pp तृषित्वा, तर्षित्वा ger.

वृद्ध 6 P हिंसायां to kill, to hurt; तृहति pre ततर्हं perf. तर्हिता, तर्हा p.
fut तर्हिष्यति, तर्ह्यति fut अतर्हीत् अतृहत् aor. तितर्हिषति, तितृहति
des. Cau. (see the next root) तृह pp. तर्हित्वा or तृहा ger.

वृद्ध 7 P. to injure, to kill; तृणेति pre. ततर्हं perf. तर्हिता p. fut तर्हि-
ष्यति fut. अतर्हिष्यत् con. अतर्हीत् aor. तृह्यात् ben. तितृहति des.

Cau.—तर्ह्यति—ते pre. अतर्हन्—त अतीतृहत्—त. aor. Pass,
तृह्यते pre. अतर्हि aor. तृहित pp. तर्हित्वा ger. तर्हितुम् inf.

तृह् 6 P. to kill; तृहति pre. तर्हन् perf तृहिता , तृह्ण p. fut. तृहिष्यति,
तृह्यति fut. अतृहीन् , अताह्णीन् aor. तृह्यात् ben. तितृहति, तितृ-
हिषति des. तृहितुम् , तृह्युम् inf.

तृ 1 P. प्लवनतरणयोः to cross over, to swim; तरति pre ततार perf.
तरिता , तरीता p. fut. तरिष्यति. तरीष्यति fut अतारीन् aor. तीयात्
ben. तितीर्षति. तितरिषति, तितरीषति des. तीर्णं pp. तीर्त्वा ger.
Pass.—तीर्यते pre. तेरे perf तारिता. तरिता & तरीता p. fut. अतारि
aor तारिषीष्ट, तरिषीष्ट & तीर्षीष्ट ben. Cau.—तारयति—ते pre. अती-
तरत्—त Aor.

तेज् 1 P. निशाने पालने च to whet, to protect; तेजति pre. तितेज perf.
तेजिता p. fut. अतेजीत् aor.

तेप् 1 A क्षरणे कम्पे च्युतौ च to drop down, to shake; तेपते pre.
तितेपे perf. तेपिता p. fut. अनेपिष्ट aor.

तेव् 1 A. देवने to play; तेवते pre. अतेविष्ट Aor.

त्यज् 1 P. हानौ to abandon; त्यजति pre. तत्याज perf. त्यक्ता p. fut.
त्यक्ष्यति fut. अत्यक्ष्यन् con. अत्याक्षीन् aor. त्यज्यात् ben. Cau.—
त्याजयति—ते pre. अतित्यजन्—त aor. तित्यजति des. Pass.
त्यज्यते pre. अत्याजि aor. त्यक्त pp. त्यक्त्वा ger. त्यक्तुम् inf.

त्रङ् 1 A. to go; त्रङ्गते pre. तत्रङ्गे perf. त्रङ्गिता p. fut. अत्रङ्गिष्ट aor.

त्र (त्रं) ख् 1 P. to go; त्रयति. त्रह्वति pre. तत्राख, तत्रह् perf. त्रखित्ता
त्रह्वित्ता p. fut. अत्रखीत् , अत्राखीत् & अत्रह्वीत् aor.

त्रङ् 1 P. to move; त्रङ्गति pre. तत्रङ्ग perf. त्रङ्गिता p. fut. अत्रङ्गीत् aor.

त्रप् 1 A. लज्जायां to be ashamed; त्रपते pre त्रेपे perf. त्रपिता, त्रप्ता
p. fut. त्रपिष्यते, त्रप्स्यते fut. अत्रपिष्यत, अत्रप्स्यत con. अत्रपिष्ट,
अत्रप्त aor त्रपिषीष्ट , त्रप्सीष्ट ben. Cau—त्रपयति—ते pre. अतित्र-
पत्—त aor. तित्रपिषते, तित्रप्सते des. त्रप्त pp. त्रपित्वा, त्रप्त्वा ger.
त्रपितुम् , त्रप्नुम् inf.

त्रम् 1 & 4. P. उद्वेगे to tremble, to fear; त्रसति, त्रस्यति pre. तत्रास
perf. त्रसिता p. fut. त्रसिष्यति fut. अत्रसिष्यत् con. अत्रासीत्.
अत्रासीत् aor. त्रस्यात् ben. Pass.—त्रस्यते pre. अत्रासि aor. Cau.—
त्रासयति—ते pre. अतित्रसत्—त aor. तित्रसिषति des. त्रस्त pp. त्र-
सित्वा ger. त्रसितुम् inf.

वम् 10 U. ग्रहणे धारणे वारणे च to take, to hold, to oppose; त्रासयति
—ते pre. त्रासयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. त्रासयिता p. fut. अतित्रसत्-
त aor.

त्रम् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; त्रंसति, त्रंसयति—ते pre. अत्रंसीत्,
अतत्रंसत्—त Aor.

त्रिह् 1 P. to go; त्रिहति pre. तित्रिह् perf. त्रिहिता p. fut. अत्रिहीत्
aor.

✓ त्रुद् 6 P. छेदने (कुटादि) to tear, to break; त्रुड्यति, त्रुडति pre. तु-
त्रोट perf. त्रुडिता p. fut. त्रुडिष्यति fut. अत्रुटीत् aor. त्रुड्यात् ben.
Cau.—त्रोटयति—ते pre. अतुत्रुटत्—त aor. तुत्रुडिषति des. Pass.
त्रुड्यते pre. अत्रोटि aor. त्रुडिते pp. त्रुडित्वा ger.

त्रुद् 10 A. छेदने to tear; त्रोटते pre. त्रोटयाञ्चके perf. त्रोटयिता p. fut.
अतुत्रुटत् aor. त्रोटयिषीष्ट ben.

त्रुप्, त्रुम् 1 P. हिंसायां to kill; त्रोपति, त्रुम्पति pre. अत्रोपीत्, अत्रुम्पीत्
Aor.

त्रुप्, त्रुम् Same as the above.

✓ त्रि 1 A. पालने to protect; त्रायते pre. तत्रे perf. त्राता p. fut. त्रास्यते
fut. अत्रास्यत् con. अत्रास्त aor. त्रासीष्ट ben. Cau.—त्रापयति—ते
pre. अतित्रपत्—त aor. तित्रासते des. Pass त्रायते pre. अत्रायि aor.
त्रात (त्राण) pp. त्रातुम् inf.

त्रौक् 1 A. to go; त्रौकते pre. तुत्रौके perf. त्रौकिता p. fut. त्रौकिष्यते fut.
अत्रौकिष्ट aor.

त्वक्ष् 1 P. तनकरणे to pierce; त्वक्षति pre. तन्वक्ष perf. त्वक्षिता. त्वष्टा p.
fut. त्वक्षिष्यति, त्वक्ष्यति fut. अत्वक्षीत्—अत्वक्षीत् aor. त्वक्ष्यम्
ben. तित्वक्षिषति, तित्वक्षति des. त्वष्ट pp. त्वक्षित्वा, त्वष्टा ger.

त्वङ् 1 P. गतौ कम्पने च to go, to shake; त्वङ्गति pre. तत्वङ्ग perf.
त्वङ्गिता p. fut. अत्वङ्गीत् aor.

त्वच् 6 P. संवरणे to cover; त्वचति pre. तत्वाच perf. त्वचिता p. fut.
अत्वचीत्, अत्वाचीत् aor.

त्वञ्च् 1 P. to go, to move; त्वञ्चति pre. तत्वञ्च perf. त्वञ्चिता p.
fut. अत्वञ्चीत् aor. त्वञ्च्यात् ben. तित्वञ्चिषति des. Pass. त्वञ्च्यते.

✓ त्वर् 1 A. संभ्रमे to hurry, to move with speed; त्वर्गते pre. तत्वर्गे perf.
त्वर्गिता p. fut. अत्वर्गिष्ट aor. त्वर्गिष्यात् ben. तित्वर्गिष्यते des. त्वर्गित
or तूणं pp. Cau. त्वर्गयति—ते pre. अतत्वरत्—त aor.

त्विप् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter; त्वेषति—ते pre. तित्वेष, तित्विषे
perf. त्वेषा p. fut. त्वेष्यति—ते fut. अत्वेष्यत्—त con. अत्विष्यत्—त
aor. तित्विष्यति—ते des.

त्सरु 1 P. छद्मगतौ to proceed with fraud; त्सरति pre. तत्सार perf.
त्सरिता p. fut. अत्सारीत् aor.

थ—

थुड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to hide; थुडति pre. तुथोड perf.
थुडिता p. fut. अथुडीत् aor.

थुर्व् 1 P. हिंसायां to injure, to hurt; थुर्वति pre. तुथुर्व perf. थुर्विता
p. fut. अथुर्वीत् aor.

द—

✓ दंश् 1 P. दंशने to bite, to sting, to speak; (भाषायां च) दंशति pre.
ददंश perf. दंष्टा p. fut. दंश्यति fut. अदांशीत् (अदांष्टाम् dual)
aor. दश्यात् ben. दिदक्षति des. Pass. दश्यते, अदंशि aor. दष्ट pp.
दंष्टुम् inf. दष्टा ger.

दंश् 10 A. दंशने to bite; दंशयते pre. अददंशत् Aor. दिदंशयिष्यते des.
Pass. दंश्यते pre. दंशित pp.

दंश् 10 U. भाषायां to speak; दंशयति—ते pre. अददंशत्—त Aor.

दक्ष् 1 A. वृद्धौ शीघ्रार्थे (गतिर्दिसनयोश्च) to grow, to go in speed, to
go, to hurt; दक्षते pre. ददक्षे perf. दक्षिष्यते fut. अदक्षिष्ट aor.

दध् 5 P. घातने पालने च to kill, to protect; दध्नोति pre. ददाथ perf.
दधिता p. fut. अदधीत् अदाधीत्, aor. (Vedic).

दण्ड् 10 U. दण्डनिपातने दमने च to fine, to punish; दण्डयति—ते, दण्ड-
याञ्चकार—चक्रे. &c. perf. दण्डयिता p. fut. दण्डयिष्यति—ते fut.
अददण्डत्—त aor. दण्डयिषीष्ट des. दण्डित pp.

दद् 1 A. दाने to give; ददते pre. दददे perf. ददिता p. fut. ददिष्यते fut.
अददिष्ट aor. ददिषीष्ट ben. दिददिषते des. Cau.—दादयति—ते pre.
अदीददत्—त aor.

दध् 1 A. धारणे to hold, to present; दधते pre. देधे perf. दधिता p. fut.
अदधिष्ट aor. दधिषीष्ट ben. दिदधिषते des. Cau.—दाधयति—ते pre.
Pass. दध्यते pre.

दम्भ् 5 P. दम्भने to hurt, to deceive; दम्भोति pre. ददम्भ perf. दम्भिता
p. fut. दम्भिष्यति fut. अदम्भीत् aor. धिप्सति. धीप्सति, दिवम्भिषति
des. Pass. दम्यते pre. अदम्भि aor. दब्ध pp. दम्भित्वा—दब्ध्वा ger.

दम्भ् 10 U. प्रेरणे to send; दम्भयति—ते pre. दम्भयाञ्चकार—चक्रे, &c.
perf. अददम्भत्—त Aor. दम्भ्यात्—दम्भयिषीष्ट ben. Pass. दम्भ्यते.

दस् 4 P. उपशमे to be tamed, दाम्यति pre. ददाम perf. दमिता p. fut.
दमिष्यति fut. अदमिष्यत् con. अदमत् aor. Can. दमयते only,
अदीदमत aor. Pass. दम्यते; अदमि अदामि aor. दमित, दान्त pp.
दमित्वा, दान्त्वा ger.

दय् 1 A. दानगतिरक्षणहिंसादानेषु to give, to go, to pity, to protect, to
injure, to take; दयते pre. दयाञ्चक्रे. &c. perf. दयिता p. fut. दयि-
ष्यते fut. अदयिष्ट aor. दयिषीष्ट ben. दिदयिषते des. दयित pp.

दग्धि 2 P. दुर्गतौ to be poor or needy; दग्धिनाति pre. दग्धिनाञ्चकार, दग्-
धिरौ perf. दरिद्रिता p. fut. अदरिद्रीत्, अदरिद्रासीत् Aor. दरिद्र्यात्
ben. दिदरिद्रासति, दिदरिद्रिषति des. दरिद्रित pp.

दल् 1 P. विशरणे to burst open, to expand; दलति pre. ददाल perf.
दलिता p. fut. अदालीत् aor. दलित pp. Can.—तो cut, to tear;
दलयति. दालयति pre. दिदलिषति des.

दल् 10 U. विदारणे to tear; दालयति pre. अदीदलत्—त Aor.

- दम् 4 P. उपक्षये to perish; दस्यति pre. ददास perf. दसिता p. fut. अद-
सत् aor.
- दंम् 1 P. 10 A. दर्शनदर्शनयोः to see, to bite; दंसति, दंसयते pre. दंस,
दंसयाञ्चक्रे &c. perf. अदंसीत्, अददसत् Aor.
- दंम् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; दंसति, दंसयति—ते pre.
- दह् 1 P. भस्मीकरणे to burn, to pain; दहति pre. ददाह perf. दग्धा p. fut.
धक्षति fut. अधाक्षीत् (अदाग्याम् dual) aor. दद्यान् ben. दिवक्षति
des. Can.—राहयति—ते pre. अदीदहत्—त aor. Pass. दध्यते pre.
अदाहि aor. दग्ध pp. दग्धा ger. दग्धुम् inf.
- दा 1 P. दाने to give; यच्छति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut.
अदास्यत् con. अदात् aor. देयान् ben. दित्सति des. Pass.—दीयते
pre. अदायि aor. Can.—दापयति—ते pre. अदीदपत्—त aor. दत्त
pp; दत्त्वा ger. दातुम् inf.
- दा 2 P. लवने to cut; दाति pre. (for perf. and fut. see above)
अदासीत् aor. दायात् ben. दिदासति des. दायते pass. दात pp.
- दा 3 U. दाने to give, to put; ददाति, दत्ते pre. ददौ, ददे perf. दाता
p. fut. दास्यति—ते fut. अदास्यत्—त con. अदात्, अदित aor.
देयात्, दासीष्ट ben. दित्सति—ते des. दत्त pp. दत्त्वा ger. दातुम् inf.
Pass. दीयते pre. अदायि aor.
- दान् 1 U. खण्डने आर्जवे च to cut, to make straight; दीदामति—ते pre.
दीदांसाञ्चकार &c. perf. अदीदांसीत्, अदीदांसिष्ट Aor. दीदांसिपति—
ते des.
- दान् 10 U. छेदने to cut; दानयति—ते pre. अदीदनत्—त Aor.
- दाय् 1 A. दाने to give; दायते pre. ददाये perf. दायिष्यते fut. अदायिष्ट
aor.
- दाश् 1 U. दाने to give; दाशति—ते pre. ददाश, ददाशे, perf. अदाशीत् ;
अदाशिष्ट aor.
- दाश् 5 P. हिंसायां to kill, to injure; दाभोति pre. (Vedic).
- दाम् 1 U. दाने to give; दासति—ते pre. अदासीत्, अदासिष्ट aor.
- दिष् 4 P. फीडाविजिगीषाध्यवहारश्रुतिस्तुतिमोदमदस्वप्रकान्तिगतिषु to
play, to sell, to shine. to wish, to conquer, to trifle with, to

rejoice, to be sleepy &c.; दीव्यति pre. दिदेव perf. देविता p. fut. अदेवीत् aor. दीव्यात् ben. दुष्यति, दिदेविषति des. Pass.—दीव्यते pre. Cau.—देवयति—ते pre. अदीदिवत्—त् aor. दूत or दून pp.

दिव् 1 P. & 10 U. मर्दने to rub; देवति, देवयति—ते pre. दिदेव, देव-याञ्चकार—चक्रे &c. perf. अदेवीत्, अदीदिवत्—त aor.

दिव् 10 A. परिकूजने to cause to lament; देवयते pre. अदीदिवत् Aor.

दिग् 6 U. अतिसर्जने to grant, to allow; दिशति—ते pre. दिदेश, दिदि-शे perf. देष्टा p. fut. देश्यति—ते fut. अदेश्यत्—त con. अदिक्षत्—त aor. दिश्यात्, दिशीष्ट ben. दिदिक्षति—ते des. Pass.—दिश्यते pre. अदेशि aor. Cau.—देशयति—ते pre. अदीदिक्षत्—त aor. दिष्ट pp. देष्टुम् inf. दिष्ट्वा ger.

दिह् 2 U. उपचये to augment, to anoint; देग्धि, विग्धे pre. दिदेह, दिदिहे perf. देग्धा p. fut. धेक्ष्यति—ते fut. अधेक्ष्यत्—त con. अधि-क्षत्, अधिक्षत्, अदिग्ध aor. दिह्यात्, धिशीष्ट ben. दिविक्षति—ते des. Pass.—दिह्यते pre. अदेहि aor. Cau. देहयति—ते pre. अदीदि-हत्—त aor. दिग्ध pp. दिग्ध्वा ger. देग्धुम् inf.

दी 4 A. क्षये to perish; दीयते pre. विदीये perf. दाता p. fut. दास्यते fut. अदास्यत् con. अदास्त aor. दासीष्ट ben. विदीषते des. दीन pp.

✓ दीक्ष् 1 A. मौण्डचेज्योपनयननियमव्रतादेशेषु to invest with a sacred thread, to dedicate oneself to, to sacrifice &c.; दीक्षते pre. दिदीक्षे perf. दीक्षिता p. fut. अदीक्षिष्ट aor. Pass.—दीक्ष्यते pre. अदीक्षि aor. Can.—दीक्षयति—ते pre. अदिदीक्षत्—त aor. दिदीक्षते des. दीक्षित pp. दीक्षित्वा ger.

दीधी 2 A. दीप्तिदेवनयोः to shine, to appear; दीधीते pre. दीध्याञ्चके perf. दीधिता p. fut. दीधिष्यते fut. अदीधिष्ट Aor. (Vedic).

दीप् 4 A. दीप्तौ to shine, to burn; दीप्यते pre. दिदीपे perf. दीपिता p. fut. अदीपिष्ट, अदीपि aor. दीपिषीष्ट ben. दिदीपिषते des. Cau.—दीपयति—ते pre. अदीपिषत्—त & अदिदीपत्—त aor. Pass. दीप्यते pre. अदीपि aor. दीप्त pp.

दु 1 P. to go; द्वाति pre. (for other forms see the following root.) दून p. p.

- ✓ दु 5 P. उपतापे to burn, to distress, to give pain; दुनोति pre. दुदाव perf. दोता p. fut. दोष्यति fut. अदोष्यात् con अदोषीत् aor. दयात् ben. दुदधाति des. Pass.—दयते pre. अदावि aor. दृत p. p.
- ✓ दुःस्व् 10 U. दुःस्वक्रियायाम् to give pain; दुःस्वयति pre. अदुदुःस्वत्-त aor.
- दुर्व् 1 P. हिंसायाम् to kill; दुर्वति pre. दुदुर्व perf. दूर्विष्यति fut. अदूर्वीत् aor.
- दुल् 10 U. उत्क्षेपे to shake to and fro; दोलयति—ते pre. दोलयाञ्चकार-चक्रे perf. दोलयिता p. fut. अदुदुलन्-त aor. दुदोलयिषन्—ते des.
- दुष् 4 P. वैकृत्ये to be wrong, to be impure; दुष्यति pre. दुशोप perf. दोष्टा p. fut. अदोक्ष्यत् con. दोक्ष्यति fut. अदुषन् aor. दुष्यात् ben. Can. दूषयति—ते also दोषयति—ते (to make depraved) pre. अदुदुषत्—त aor. दुदुक्षति des. Pass. दुष्यते pre. अदोषि aor. दुष्ट pp.
- दुह् 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; दोहति pre. दुशोह perf. दोहिष्यति fut अदुहन्, अदोहीन् aor. दुहित pp.
- ✓ दुह् 2 U. प्रपूरणे to milk, to make profit; दोग्धि, दुग्धे pre. दुदोह, दुदुहे perf. दोग्धा p. fut. धोक्ष्यति—ते fut, अधुक्षन्, अधुक्षत & अदुग्ध aor. दुग्धान्, धुक्षिष्ट ben. दुधुक्षति—ते des. Pass.—दुक्षते (also दुग्धे see Pān. III. 1. 89) pre. अदोहि (also अदुग्ध. अधुक्षत) aor. Can. दोहयति—ते pre अदुदुहन्—त aor. दुग्ध pp. दुग्धा ger. दोग्धुम् inf
- इ 4 A. परितापे to suffer pain, to be sorry; दुयते pre. दुदुवे perf. इविता p. fut. इविष्यते fut. अइविष्यत् con. अइविष्ट aor. इविषीष्ट ben. दुदुषते des. Can.—दावयति—ते pre. अदुदवत्—त aor. Pass. दयते pre. अदावि aor. दून pp.
- इ 6 A. आदरे to worship, to regard (with आ); द्रियते pre. ददे perf. दर्ता p. fut. अदृत aor. दृपीष्ट ben. दिदरिषते des. Pass.—द्रियते pre. अदारि aor. Can.—दायति—ते pre. अदीदरन्—त aor. दृत pp. दृत्वा ger. दर्तुम् inf.
- कृप् 4 P. हर्षमोहनयोः to be glad, to be proud; दृप्याति pre ददर्प perf. दर्पिता, रर्मा, द्रप्ता p. fut. रर्षिष्यति, रर्प्स्यति, द्रप्स्यति fut. अदर्पि-

प्यत्, अदप्यत्, अदप्यत् con. अदृपत् अदर्पीत्, अदाप्सीत्, अद्राप्सीत्,
aor. दृप्यात् ben. दिदार्पयति or दिदृप्सति des. Cau.—दर्पयति—ते
pre. अदीदृपत्—त, अददर्पत्—त aor. दृप्त pp. दर्पित्वा, दृत्वा ger.
दर्पितुं, दर्प्युं, द्रप्नुम् inf.

दृप् 1 P. & 10 U. संदीपने to excite, to kindle; दर्पति, दर्पयति—ते pre.
दर्पिता, दर्पयिता p. fut. अदर्पीत्, अदीदर्पत्—त, अददर्पत्—त aor.
दृप्यात्, दर्प्यात्, दर्पयिषीष्ट ben. दिदार्पयति, दिदर्पयिषति—ते des. Pass.
दृप्यते, दर्प्यते pre. अदर्पि aor. दृपित, दर्पित pp.

दृभ् 6 P. ग्रन्थे to string, to put together; दृभति pre. दर्भिष्यति fut.
अदर्भीत् aor. Cau.—दर्भयति—ते pre. अदीदृभत्—त, अददर्भत्—त aor.
दिदर्भिषति des. दृच्य pp. दर्भित्वा ger.

दृभ् 1 P. 10 U. भये संदर्भे च to fear, to string together; दर्भति
दर्भयति ते pre.

✓ दृश् 1 P. प्रेक्षणे to see, to visit, to know; पश्यति pre. ददर्श perf.
दृष्टा p. fut. दृक्ष्यति fut. अदृश्यत् con. अदर्शत् अद्राक्षीत् aor.
दृश्यात् ben दिदृक्षते des. Cau.—दर्शयति—ते pre. अदीदृशत्—त
अददर्शत्—त aor. दरीदृश्यते, दर्दृशीति. दर्शष्टि freq. Pass. दृश्यते pre.
अदर्शी aor. दृष्ट pp. दृष्ट्वा ger. दृष्टुम् inf.

दृ (दृं) दृ 1 P. दृढौ to be fixed or firm, to grow; दृहति or दृंहति pre.
ददर्ह or ददृंह perf. दर्हिता or दृहिता p. fut. अदर्हीत् or अदृं-
हीत् aor. दृढ (strong) or दृहित, दृंहित pp.

दृ 1 P. भये to fear; दरति pre. ददार perf. दरि-री-ता p. fut. अदा-
रीत् aor.

दृ 9 P. विदारणे to tear, to divide; दृणाति pre. ददार perf. दरिता,
दरीता p. fut. दरिष्यति, दरीष्यति fut. अदरिष्यत्, अदरीष्यत् con.
अदारीत् aor. दीर्यात् ben. दिदरिषति, दिदरीषति, दिर्दीरिषति des.
Cau. दारयति—ते (दारयति—ते in the sense of 'to fear') Pass.
दीर्यते pre. अदारि aor. दीर्ण pp. दीर्त्वा, विदीर्य ger दरितुम्, दरीतुम् inf.

दे 1 A. पालने to protect, to cherish; दयते pre दिग्ये perf. दाता p.
fut. अदित aor. दासीष्ट ben. दिसते des. Pass.—दीयते pre.
Cau.—दापयति—ते pre. अदीदपत्—त aor. दात pp.

देव् 1 A. देवने to sport, to lament; देवते pre. दिदेवे perf. देविता p. fut. देविष्यते fut. अदेविष्यत् con. अदेविष्ट aor. दिदेविषते des. Pass. देव्यते pre.

दे 1 P. शोधने to purify, to be purified; दायति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदासीत् aor. दायत् ben. दिदासति des. Pass.—दायते pre. Cau.—दापयति-ते pre. अदीदपत्-त aor. दात pp.

दो 4 p. अवखण्डने to cut, to divide, to move; द्यति pre. ददौ perf. दाता p. fut. अदात् aor. देयात् ben. दिस्सति des. Cau.—दापयति-ते pre. दित pp. दित्वा, अवदाय ger.

द्यु 2 P. अभिगमने to advance towards, to attack; द्योति pre. द्युयाव. perf. द्योता p. fut. द्योष्यति fut. अद्योष्यत् con. अद्योषीत् aor. द्युषति des. Pass.—द्युयते pre. अद्यावि aor. Cau.—द्यावयति-ते pre. अद्युयवत्-त aor. द्युत pp.

द्युत् 1 Â. दीप्तौ to shine; द्योतते pre. दिद्युते perf. द्योतिता p. fut. द्योतिष्यते fut. अद्योतिष्यत् con. अद्योतिष्ट, अद्युतत् aor. द्योतिषीष्ट ben. दिद्युतिषते, दिद्योतिषते des. Cau.—द्योतयति-ते pre. अद्युतवत्-त aor. देद्युत्यते, देशोति freq. द्युतित-द्योतित pp.

द्यौ 1 P. न्यक्करणे to despise; द्यायति pre. द्याता p. fut. अद्यासीत् aor. द्यायात्-द्येयात् Ben.

द्रम् 1 P. गतौ to run. द्रमति pre. दद्राम perf. अद्रमीत् aor.

द्रा 2 P. कुत्सायां, गतौ स्वप्ने च to run, to sleep (generally with नि); द्राति pre. दद्रौ perf. द्राता p. fut. द्रास्यति fut. अद्रास्यत् con. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben. दिद्रासति des. द्राण pp.

द्राघ् 1 A. सामर्थ्ये, आयाये to be able, to lengthen; द्राघते pre. दद्राघे perf. अद्राघिष्ट aor. द्राघिषीष्ट ben.

द्रांश् 1 P. घोस्वाग्निने to make a discordant sound; द्रांशति pre. दद्रांश् perf. अद्रांशीत् aor.

✓ द्रु 1 P. गतौ to run, to rush, to melt; द्रुति pre. दद्राव perf. द्रोता p. fut. द्रोष्यति fut. अद्रोष्यत् con. अद्रुद्रुवत् aor. द्रुषति des.

Pass.—द्रूयते pre. अद्रावि aor. Cau.—द्रावयति pre. अदिद्रवत्
or अदुद्रवत् aor. द्रोद्रूयते. द्रोद्रवीति, द्रोद्रोति freq. द्रुत pp.

दृणू 6 P. गतिर्हिंसाकौटिल्येषु to kill, to go &c.; दृणति pre. दृद्रोण perf.
द्रोणिष्यति fut. अद्रोणीत् aor.

✓ दृह् 4 P. जिघांसायाम् to bear malice or hatred; दृहति pre. दृद्रोह perf.
(दृद्रोहिथ, दृद्रोद, दृद्रोद्य 2nd sing.) द्रोहिता द्रोग्धा, द्रोढा p. fut.
द्रोहिष्यति द्रोहयति fut. अद्रोहिष्यत्, अद्रोहयत् con. अद्रुहत् aor.
दृद्रोहिषति, दृद्रुहिषति; दृद्रुक्षति des. Cau.—द्रोहयति-ते pre. अद्रुहत्-
त aor. दृग्थ or दृढ p. p. द्रोहितुं, द्रोग्थुं, द्रोढं inf. दृहित्वा, द्रोहित्वा,
दृग्ध्वा, दृढा ger.

द्रू 9. U. हिंसायाम् to kill, to hurt; द्रूणाति, द्रूणीते pre. दृक्ष्व,
दृहुवे perf. द्रविष्यति-ते fut. अद्रावीत्, अद्रविष्ट aor.

द्रेक् 1 A. शब्दोत्साहयोः to sound, to show energy; द्रेकते pre. विदेके
perf. द्रेकिष्यते fut. अद्रेकिष्ट aor.

द्रै 1 P. स्वप्ने to sleep (generally with नि); द्रायति pre दद्रौ perf
अद्रासीत् aor. द्रायात्-द्रेयात् ben:

द्विष् 2 U. अप्रीतौ to hate; द्वेष्टि & द्विष्टे pre. अद्वेद्-ङ् Imperf. (अद्विषन्-
षुः 3rd pl.) दिद्वेष, दिद्विष्टे perf. द्वेष्टा p fut. द्वेक्ष्यति-ते fut.
अद्वेक्ष्यत्-त con. अद्विषत्-त aor. द्विष्यात्, द्विशीष्ट ben. दिद्विषति-ते
des. Cau.—द्वेषयति-ते pre. अदिद्विषत्-त aor. देद्विष्यते, देद्वेष्ट-
देद्विषीति freq. Pass. द्विष्यते pre. अद्वेष्टि aor. द्विष्ट pp. द्वेष्टुम् inf.

दृ 1 P. संवरणे अङ्गीकृतौ च to cover, to accept; दराति pre. दद्वार perf.
अद्वार्षीत् aor.

ध—

धक् 10 U. नाशने to destroy; धकयति-ते pre. धक्यान्नकार—चक्रे, perf
अधक्यत्—त aor.

धण् 1 P. शब्दे to sound; धणति pre. अधणीत्, अधाणीत् aor.

धन् 1 P. to sound; धनति pre.

धन् (Vedic) 3 P. धान्ये to produce fruit; दधन्ति, दधन्तः दधनति
pre. दधान Perf. धनिष्यति fut.

घन् 1 P. गतौ to go; धन्वति pre. दधन्व perf. अधन्वीत् aor.

✓ वा 3 U. धारणपोषणयोर्दाने च to put, to grant, to produce, to bear; दधाति. धत्ते pre. दधौ & दधे perf. धाता p. fut. धास्यति-ते fut. अधास्यत्-त con. अधात्, अधित aor. धेयात्, धासीष्ट ben. धित्सति-ते des. Pass.—धीयते pre. अधायि aor. Can—धापयति-ते pre. अदीधपत्-त aor. देधीयते, दाधाति, दाधेति freq. दित pp. हित्वा, संधाय ger.

✓ धाव् 1 U. गतिशुद्धयोः to rub, to wash, to cleanse; धावति-ते pre. दधाव & दधावे perf. धाविता p. fut. धाविष्यति-ते fut. अधाविष्यत्-त con. अधावीत् & अधाविष्ट aor. धाम्यात्, धाविषीष्ट ben. धिधाविषति-त des. Cau.—धावयति-ते pre. अदीधवत्-त aor. धावित-धौत pp. धावित्वा धौत्वा, प्रधाव्य ger.

धि 6 P. धारणे to have, to hold; धियति pre. दिधाय perf. अधैषीत् aor. दिधिषति des.

धिष् 1 A. संदीपनक्लेशनजीवनेषु to kindle, to be fatigued, to live; धिष्ते pre. दिधिष्ते perf. धिक्षिष्यते fut. अधिक्षिष्ट aor.

धिन्व् 1 P. प्रीणने to delight, to please; धिनोति pre. दिधिन्व perf. पिन्विता p. fut. अधिन्वीत् aor. धिन्व्यात् ben. धिन्वित pp.

धिष् 3 P. to sound; दिधेष्टि pre. (used in the Vedas).

धी 4 A. आधारे to hold; धीयते pre. दिध्ये perf. धेय्यते fut. अयेष्ट aor. Cau.—धाययति-ते pre. अदीधयत्-त aor. दिधीषते des. धीन pp,

धु 5 U. कम्पने to shake, to excite; धुनोति & धुनुते pre. दुधाव, दुधुवे perf. धोता p. fut. धोष्यति-ते fut. अयोष्यत्-त con. धूयात्, धूषीष्ट ben. अधौषीत् & अधोष्ट aor. दुधूषति-ते des. धुत pp.;

धुष् 1 A. संदीपनक्लेशनजीवनेषु to be kindled, to be weary, to live; धुक्षते pre दुधुक्षे perf. धुक्षिता p. fut. अधुक्षिष्ट aor. दुधुक्षिते des. धुक्षित pp.

धू 1 U. कम्पने & 6 P. विधूनने to shake; ध्वनि-ते, धुवति pre. दुधाव, दुधुवे perf. (दुधुविध 2nd singular of 6 which is कुरादि)

धविता, धुविता p. fut. धविष्यति—ते, धुविष्यति fut. अधविष्यत्—त, अधुविष्यत् con. अयावीत्, अधविष्ट, अधुवीत्, aor. धूयात्, धविषीष्ट ben. धूत pp. धवितुं (1) धुवितुम् (6) inf.

धू 5 & 9 U. कम्पने to shake, धूनोति, धूयते, धुनाति, धुनीते pre. दुधाव, दुधुवे perf. धोता, धविता p. fut. धोष्यति—ते धविष्यति—ते fut. अधोष्यत्—त, अधविष्यत्—त con. अयावीत्, अधविष्ट, अधोष्ट aor. धूयात्; धविषीष्ट, धोषीष्ट ben. दुधूयति—ते des. Cau.—धूनयति अदधुनत् aor. Pass. धूयते pre. अयावि aor. धूत (5) धून (9) pp.

धू 10 U. to shake; धूनयति—ते pre धूनयाञ्चकार चक्रे perf. धूनयिष्यति—ते fut. अदधुनत् aor. धूयात्, धूनयिषीष्ट ben. Cau. धूनयति pre. दधूनयिषति—ते des.

धूप 1 P. संतापे to heat, to be heated; धूपायति pre. दुधूप, धूपायाञ्चकार perf. धूपिता & धूपायिता p. fut. धूपिष्यति, धूपायिष्यति fut. अधूपिष्यत्, अधूपायिष्यत् con. अधूपीत् & अधूपायत् aor. धूप्यात् & धूपाय्यात् ben. Cau.—धूपयति—ते, धूपाययति—ते pre. अधुदूपात्—त अदुधूपायत्—त aor. दुधूपिषति, दुधूपायिषति des. Pass.—धूप्यते, धूपाय्यते pre. अधूषि, अधूपायि aor. धूपित, धूपायित pp.

धूप 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; धूपयति—ते pre. धूपयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. धूपयिता p. fut. अदधुपत्—त aor.

धूर 4 A. हिंसागत्योः to kill, to go; धूर्यते pre. दुधूरे perf. अदूरिष्ट aor. धूर्त pp.

धृ 1 U. धारणे to hold; धरति—ते, pre. दधार, दध्रे perf. (दधर्थे, दधिषे 2 sing.) धर्ता p. fut. धरिष्यति—ते fut. अधरिष्यत्—त con. अधार्षीत्—अधृत aor. धियात् & धृषीष्ट ben. दिधीर्षति—ते des. Cau. धारयति—ते pre. अदीधरत्—त aor. ध्रियते pass धृत pp

धृ 1 A. अवध्वंसने to destroy धरते pre. See the above, root.

धृ 6 A. अवस्थाने to be, to exist; ध्रियते pre. दिधरिषते des. For other forms see धृ I U. above Atm. forms.

धृ 10 U. धारणे to hold, to bear, to support; धारयति—ते pre. धारयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. धारयिता p. fut. अदीधरत्—त aor. धार्यात्, धारयिषीष्ट ben. दिधारयिषति—ते des. Pass धार्यते, अधारि aor.

धृ (धृ) १ P. गतौ to go, to move; धर्जति, धृजति pre. दधजं
दधृज् perf. अधर्जीत्—अधृज्जीत् aor.

धृष् १ P. to come together, to hurt; धर्षति pre. दधर्ष perf. धर्षित pp.

धृष् ५ P. प्रागल्भ्ये to be bold, to be confident, to be proud or brave;
धृष्णोति pre. दधर्ष perf. धर्षिता p. fut. धर्षिष्यति fut. अधर्षिष्यत्
con. अधर्षीत् aor. Cau. धर्षयति—ते pre. अदीधृषत्—त, अदधर्षत्—त
aor. दिधर्षिषति des. धर्षित, धृष्ट (immodest) p. p.

धृष् १ P. & १० U. प्रहसने to offend, to insult, to conquer; धर्षति
& धर्षयति—ते pre. दधर्ष, धर्षयाञ्चकार—चक्रे perf. अधर्षीत्, अदीधृषत्—
त, अदधर्षत्—त aor. धृष्यात्, धर्ष्यात्. धर्षयिषीष्ट ben. दिधर्षिषति,
दिधर्षयिषति—ते des.

धृ ९ P. to become old; धृणाति pre. धरि-री-प्यति fut. अधारीत् aor.

धे १ P. पाने to suck, to draw away; धयति pre. दधौ perf. धाता p.
fut. अधात्, अधासीत्, अदधत् aor. धेयात् ben. धित्सति des. Pass.
धीयते pre. अधायि aor. Cau. धापयते (Paras. also, if it does not
convey a reflective sense; वत्सान्धापयति पयः) pre. अदीधपत्
aor. धीत् pp.

धोर १ P. गतिचातुर्ये to tread skilfully, to be skilful; धोरति pre.
दुधोर perf. अधोरीत् aor.

✓ ध्मा १ P. शब्दाप्रिसंयोगयोः to exhale, to blow, to throw away; ध्माति
pre. दध्मौ perf. ध्माता p. fut. ध्मास्यति fut. अध्मास्यत् con.
अध्मासीत् aor. ध्मायात् or ध्मेयात् ben. दिध्मासति des. Pass.—
ध्मायते pre. अध्मायि aor. Cau.—ध्मापयति—ते pre. अदिध्मपत्—त
aor. ध्मात् pp.

✓ ध्यै १ P. चिन्तायाम् to think of, to ponder over; ध्यायति pre. दध्यौ
perf. ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्यासीत् aor,
ध्येयात् or ध्यायात् ben. दिध्यासति des. Pass. ध्यायते pre. अध्यायि
aor. Cau.—ध्यापयति—ते pre. अदिध्यपत्—त aor. दाध्यायते दाध्याति.
दाध्येति freq. ध्यात् pp. ध्यात्वा ger. ध्यातुम् inf.

ध्रज् (also ध्रज्) १ P. गतौ to go; ध्रजति or ध्रजति pre. दध्राज, दध्रज
perf. अध्रजीत्, अध्राजीत्, अध्राजीत् aor.

धण् 1 P. शब्दे to sound, to beat a drum; धणति pre. दधाण perf. धणिष्यति fut.; अधणीत् अधाणीत् aor.

धन् 9 P. वृक्षे to glean; धन्ति pre. दधास perf. धसिष्यति fut. अधासीत् अधसीत् aor. धस्त pp.

धन् 10 P. 1 P. to glean धासयति-ते, धसति pre. धासयाञ्चकार-चक्रे दधास perf. धासयिता, धसिता P. fut. अदिधसत्-त, अधसीत्, अधासीत् aor.

धाक्ष् 1 P. to wish, to sound; धाक्षति pre.

धाच् 1 A. सामर्थ्ये to be able; धाचते pre दधाचे perf. अधाघिष्ट aor.

धाड् 1 A. विस्तरणे to cut, to tear; धाडते pre. अधाडिष्ट Aor.

धिज् 1 P. to go; धेजति pre. ध्रेजिष्यति fut. अध्रेजीत् Aor.

ध्रु 1 P. स्थैर्ये to be firm; ध्रुवति pre. दुध्राव perf. ध्रोता p. f. अध्रौषीत् aor. दुध्रूषति des.

ध्रु 6 P. (कुटादिः) गतिस्थैर्ययोः to go, to be steady; ध्रुवति pre. दुध्राव (दुध्रुविथ दुध्रुथ 2nd sing.) perf. ध्रुष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.

ध्रुव् (another reading for the above); ध्रुवति pre दुध्राव (दुध्रुविथ sing.) perf. ध्रुविष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.

ध्रै 1 P. तृप्तौ to be pleased or satisfied; ध्रायति pre. दध्रौ perf. अध्रासीत् aor. ध्रा-ध्रे-यात् ben.

ध्वंस् 1 A. अवससने गतौ च to fall down, to perish; ध्वंसते pre. दध्वंसे perf. ध्वंसिता p. fut ध्वंसिष्यते fut. अध्वंसिष्यत con. अध्वसत् or अध्वंसिष्ट aor. ध्वंसिषीष्ट ben. दिध्वंसिषते des. Pass.-ध्वस्यते pre. अध्वंति aor. Cau.-ध्वंसयति-ते pre ध्वस्त pp. ध्वंसित्वा, ध्वस्त्वा ger.

ध्वज्, ध्वञ्ज् 1 P. to go; ध्वजति. ध्वञ्जति pre.

✓ ध्वन् 1 P. शब्दे to sound, to echo, to thunder; ध्वनति pre. वध्वान perf. ध्वनिता p. fut. ध्वनिष्यति fut. अध्वनिष्यत् con. अध्वनीत् or अध्वानीत् aor. Can.—to sound as a bell; ध्वनयति-ते, to utter indistinctly; ध्वानयति-ते pre. दिध्वनिषति des. ध्वानित, ध्वान्त (darkness) pp.

- ध्वन् 10 U. अव्यक्ते शब्दे to sound indistinctly; ध्वनयति—ते pre. अध्वनत्—त aor. दिध्वनयिषति—ते des. Pass. ध्वन्यते pre. अध्वनि aor.
- धृष्ट 1 P. हृच्छते to kill, to praise, to describe; ध्वरति pre. दध्वार perf. अध्वार्षति aor.

न—

- नक् 10 U. नाशने to perish; नकयति—ते pre. अननकत्—त aor.
- नश् 1. P. to go, to move; नश्ति pre. ननश् perf. अनशीत् Aor.
- नख् 1 P. to go; नखति pre. अनखीत्—नाखीत् aor.
- नद् 1 P. नाट्ये to dance, to act; नटति pre. ननाट perf. नटिता p. fut. नटिष्यति fut. अनटिष्यत् con. अनटीत् or अनाटीत् aor. Cau.—नाटयति—ते (प्रनाट०) pre. अनीनटत्—त aor. निनटिषति des. Pass. नट्यते pre. अनाटि, अनटि aor. नटित pp.
- नद् 10 U. भाषायाम् to speak, to shine; नाटयति—ते pre.
- नन्द 1 P. समृद्धौ to be pleased; to thrive; नन्दति pre. ननन्द perf. नन्दिता p. fut. अनन्दीत् aor. नन्यात् ben. निनन्दिषति des. नन्दित pp. Cau.—नन्दयति—ते pre. Pass. नन्यते pre.
- नद् 1 P. अव्यक्ते शब्दे to sound, to thunder; नदति pre. ननाद perf. नदिता P. fut. अनादीत् or अनदीत् aor. Cau.—नादयति—ते pre. अनीनदत्—त aor. निनदिषति des. नदित pp.
- नद् 10 U. to speak, to shine; नादयति—ते pre.
- नभ् 1 A. हिंसायामभावेऽपि to kill, to hurt; नभते pre. नेभे perf. अनभत्, अनभिष्ट aor.
- नम 1 P. प्रहृत्वे शब्दे च to salute, to bend, to sound; नमति pre. ननाम perf. नन्ता p. fut. नंस्यति fut. अनंस्यत् con. अनंसीत् aor. नम्यात् ben. निनंसति des. Cau:—नमयति or नामयति pre. अनीनमत्—त aor. Pass. नम्यते pre. अनामि aor. नत pp. नत्वा ger. नन्तुम् inf.
- नय् 1 A. to go, to protect; नयते pre. नेये perf. अनयिष्ट aor.
- नर्द् 1 P. शब्दे to bellow, to roar, to sound; (प्र) नर्दति pre. ननर्द perf. नर्दिता p. fut. नर्दिष्यति fut. अनर्दिष्यत् con. अनर्दीत् aor. निनर्दिषति des. नर्दित pp.

नल् 1 P. गन्धे बन्धने च to smell, to bind; नलति pre. ननाल perf. नल्लि-
प्यति fut. अनालीत् aor.

नल् 10 U. भाषायाम् to speak; नालयति-ते pre. नालयिष्यति fut. अनी-
नलत्-त aor.;

✓ नश् 4 P. अदर्शने to, be lost, to-perish; नश्यति pre. ननाश perf. नशिता
or नंष्टा p. fut. नशिष्यति-नंक्ष्यति fut. अनशिष्यत्-अनंक्ष्यत् con.
अनशत् aor. नश्यात् ben. निनंक्षति or निनशिषति des. Cau:—
नाशयति-ते pre. अनीनशत्-त aor. नत pp. नंष्टा नष्टा ori नशित्वा ger:
नशितुम् नंष्टुम् inf.

नद्ध 4 U. बंधने to tie, to bind; नह्यति-ते pre. ननाह, नेहे perf. नद्धा
p. fut. नत्स्यति-ते fut. अनत्स्यत्-त con. अनात्सीत्, अनद्ध aor.
नह्यात्, नत्सीष्ट ben. निनत्सति-ते des. Pass.—नह्यते pre. अनाहि
aor. Cau.—नाहयति—ते pre. अनीनहत्—त aor. नानह्यते, नानहीति
नानाहि freq. नद्ध pp. नद्धा ger. नद्धुम् inf.

नाथ् 1 P. याच्योपतापैश्वर्यांशीःषु to ask, to be master; to harass; नाथति
pre. ननाथ perf. नाथिता p. fut. अनाथीत् aor. 1 A. to bless;
नाथते pre. ननाथे perf. नाथिता p. fut. अनाथिष्ट aor. नाथित pp.

नाथ् 1 A. the same as नाथ् A.

निज् 3 U. शौचपोषणयोः to wash, to be purified, to nourish; नेनेक्ति,
नेनेक्ते pre. निनेज, निनिजे perf. नेक्ता p. fut. नेक्ष्यति-ते fut.
अनेक्ष्यत्-त con. अनिजत्, अनैक्षीत्, अनिक्त aor. निज्यात्-निक्षीष्ट
ben निनिक्षति-ते des. Pass.—निज्यते pre. अनेजि aor. Cau. नेजयति-
ते pre. अनेनिजत्-त aor. निक्त pp. निक्त्वा ger.

निज् 2 A. शुद्धौ to wash. to purify; निङ्क्ते (प्रणिङ्क्ते) pre. निनिजे perf.
निजिष्यते fut. अनिजिष्ट Aor. निजिषीष्ट ben. निनिजिषते des. Cau.
निजयति-ते pre. Pass. निज्यते pre. अनिजि Aor. निजित pp.

✓ निन्द् 1 P. कुत्सायाम् to blame, to find fault with, to condemn; निन्दति
pre. निनिन्द perf. निन्दिता p. fut. अनिन्दीत् aor. निन्यात् ben.
निनिन्दिषति des. Cau.—निन्दयति—ते pre. अनिनिन्दम्-त aor. Pass.
निन्यते pre निन्दित pp.

- निद् 1 U. कुत्सासन्निकर्षयोः to blame, to reach; नेदति-ते pre. निनेद-नि-
निदे perf. अनेदीत् , अनेदिष्ट aor.
- निन् 1 P. सेचने सेचने च to sprinkle, to eat; निन्वति pre. निनिन्व perf.
अनिन्वीत् Aor.
- निळ 6 P. (गहने) to become thick; निळति pre. निनेळ perf. नेलिष्यति
fut. अनेलीत् aor.
- निश् 1 P. समाधौ to think, to meditate; नेशति pre. नेशिष्यति fut.
अनेशीत् aor.
- निष् 1 P. सेचने to sprinkle; नेषति pre. निनेष perf. अनेषीत् Aor.
- निष्क् 10 A. परिमाणे to weigh, to measure; निष्कयते pre. निष्कयाञ्चके
perf. निष्कयिष्यते fut. अनि. निष्कत् Aor.
- निंस् 2 A. चुम्बने to kiss; निंस्ते pre. निनिंसे perf. निंसिष्यते fut. अनिंसिष्ट
aor.
- नी 1 U. प्रापणे to lead, to carry off, to marry, to settle; नयति-ते
pre. निनाय निन्ये perf. नेता p. fut. नेष्यति-ते fut. अनेष्यन्-त con.
अनेषीत् अनेष्ट aor. नीयात् नेषीष्ट ben. निनीषति-ते des. Pass.—
नीयते pre. अनायि aor. Cau.—नाययति-ते pre. अनीनयन्-त aor.
नेनीयते, नेनयीति, नेनेति freq. नीत pp. नीत्वा ger. नेतुम् inf.
- नील् 1 P. वर्णे to colour; नीळति pre. अनीलीत् Aor.
- नीव् 1 P. स्थौल्ये to become fat, to grow; नीवति pre. निनीव perf.
अनीवीत् Aor.
- नु 2 P. स्तुतौ to praise, to commend; नौति pre. नुनाव perf. नवित्ता
p. fut. नविष्यति fut. अनविष्यन् con. अनावीत् aor. नुनपति des.
Cau.—नावयति-ते pre. अननयन्-त Aor नुनावयिषति-ते des. नुत pp.
- नुद् 6 U. प्रेरणे to push, to incite, to remove, to throw; नुदति-ते
pre. नुनोद, नुनुदे perf. नोत्ता p. fut. नोत्स्यति-ते fut. अनोत्स्यन्-त
con. अनौत्सीन्, अनुत्त aor. नुशात्, नुत्सीष्ट ben. नुनुत्सति-ते
des. Cau.—नोदयति-ते pre. अनूनुदत्-त aor. Pass.—नुयते pre.
अनोदि aor. नुत or नुव pp.
- नु 6 P. स्तुतौ (कुरादिः) to praise; नुदति pre. नुनाव perf. (नुनुविथ

2nd sing.) नुविता p. fut. नुविष्यति fut. अनुवीत् Aor. नुनूषति des.
Cau. नावयति—ते pre. अनूनवत्—त Aor. नूत pp. नुवितुम् inf.

नृत्य 4 P. गात्रविश्लेषे to dance, to represent on the stage; नृत्यति pre.
ननर्त perf. नर्तिता p. fut. अनर्तीत् aor. नृत्यात् ben. निनर्तिषति—
निनृत्सति des. Pass.—नृत्यते pre. अनर्ति aor. Cau.—नर्तयते only
pre. अनीनृतत, अननर्तत aor. नृत pp.

नृ 1 & 9 P. नये to carry, to lead; नरति, नृणाति pre. नरिता—नरीता
p. fut. नरिष्यति, नरीष्यति fut. अनारीत् Aor. Cau.—नरयति—ते
(नये) नारयति—ते (अन्यत्र).

नेष् 1 A. to go, to reach; नेषते pre. निनेषे perf. अनेषिष्ट Aor.

प—

पक्ष् 1 P. & 10 U. परिग्रहे to take, to accept; पक्षति, पक्षयति—ते pre.
पक्षिष्यति, पक्षयिष्यति—ते fut. अपक्षीत् अपपक्षत्—त Aor. पिपक्षिषति-
पिपक्षयिषति des. Cau. पक्षयति—ते pre.

पच् 1 U. पाके to cook, to digest; पचति—ते pre. पपाच. पेचे perf.
पक्ता p. fut. पक्ष्यति—ते fut. अपक्ष्यत्—त con. अपाक्षीत्, अपक्त
aor. पच्यात्, पक्षीष्ट ben. पिपक्षति—ते des. Pass.—पच्यते pre.
अपाचि aor. Cau.—पाचयति—ते pre. अपीपचत्—त aor. पक pp.

पञ्च 1 A. व्यक्तीकरणे to make clear; पञ्चते pre. पपञ्चे perf. पञ्चिष्यते
fut. अपञ्चिष्ट Aor.

पञ्च 10 U. 1 P. विस्तारवचने to spread; पञ्चयति—ते pre. अपपञ्चत्—त,
अपञ्चीत् Aor.

पट् 1 P. to go, to move; पटति pre. पपाट perf. पटिता p. fut पटिष्यति
fut. अपटिष्यत् con. अपटीत् or अपाटीत् aor. Cau.—पाटयति—ते
pre. अपीपटत्—त aor. विपटिषति des.

पट् 10 U. ग्रन्थे to clothe, to envelop; पटयति—ते pre. पटयाञ्चकार—चक्रे
&c. perf. पटयिता p. fut. अपपटत्—त aor. विपटयिषति—ते des.

पट् 10 U. भाषायां वेष्टणे च to speak, to cover; पाटयति—ते pre. पाट-
यिष्यति—ते fut. अपीपटत्—त aor.

- ✓ पठ् 1 P. व्यक्तायां वाचि लिखिताश्च वाचने च to read, to study, to describe; पठति pre. पपाठ perf. पठिता p. fut. पठिष्यति fut. अपठिष्यत् con. अपठीत् or अपाठीत् aor. पिपठिषति des. Pass.—पठ्यते pre. अपाठि aor. Cau.—पाठयति—ते pre. अपीपठत्—त aor. पठित pp. पठित्वा ger. पठितुम् inf.
- पण्ड् 1 A. गतौ to go; पण्डते pre. पपण्डे perf. अपण्डिष्ट aor. पण्डित pp.
- पण्ड् 10 U. 1 P. नाशने संहतौ च to destroy. 1 P. to heap together, to collect; पण्डयति—ते. पण्डति pre.
- पण् 1 A. व्यवहारे to bargain, to bet or stake at play; पणते pre. पेणे perf. पणिता p. fut. अपणिष्ट aor. पणिषीष्ट ben. पिपणिषते des. Cau. पाणयति—ते pre. अपीपणत्—त aor. पणित pp.
- पण् 1 A. (Pars. with आय्) स्तुतौ to praise; पणायति—पणते pre. पणायांचकार &c. पेणे perf. पणायिता—पणिता. p. fut. पणायिष्यति, पणिष्यते fut. अपणायीत्—अपणिष्ट aor. पणाप्यात्, पणिषीष्ट ben. Cau.—पणाययति—ते, पाणयति—ते pre. अपपणायत्—त, अपीपणत्—त aor. पिपणायिषति, पिपणिषते des. पणायित pp.
- ✓ पत् 1 P. to fly, to alight, to fall; पतन्नि pre. पपात perf. पतिता p. fut. पतिष्यति fut. अपतिष्यत् con. अपप्तत् aor. पत्यात् ben. पित्सति, पिपतिषति des. Pass.—पत्यते pre. अपाति aor. Cau.—पातयति—ते pre. अपीपतत्—त aor. पतीपत्यते, पतीपतीति, पतीपति freq. पतित pp. पतित्वा ger. पतितुम् inf.
- पत् 4 A. ऐश्वर्ये to be master of, to rule; पत्यते pre. पेते perf. अपतिष्ट aor.
- पथ् 1 P. to go; पथति pre पपाथ perf. अपथीत् aor.
- पथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पाथयति—ते pre. अपीपथत्—त aor.
- ✓ पद् 4 A. गतौ to go, to attain; पद्यते pre. पेदे perf. पत्ता p. fut. पत्स्यते fut. अपत्स्यत् con. अपादि aor. पत्सीष्ट ben. पित्सते des. Pass.—पद्यते pre. अपादि aor. Cau.—पादयति—ते pre. अपीपदत्—त aor. पन्न pp. पत्वा ger. पत्तुम् inf.

पद् 10 A. गतौ to go; पदयते pre. पदयाञ्चके perf. पश्यिष्यते fut.
अपपदत aor. पिपदयिषते des. Pass. पश्यते pre. अपदि aor.

पन् 1 A. to praise; पनायति pre. पेने, पनायाञ्चकार, &c. perf. पनिता,
पनायिता p. fut. पनिष्यते, पनायिष्यति fut. अपनिष्ट, अपनायीत् aor.
पनिषीष्ट, पनाय्यात् ben. पनित, पनायित pp.

पन्थ् 10 U. 1. P. to go; पन्थयति—ते, पन्थति pre. अपपन्थत्—त, अप-
न्थीत् aor.

पय् 1 A. to go, to move; पयते pre. पेये perf. अपयिष्ट aor.

पर्ण् 10 U. हरितभावे to make green; पर्णयति—ते pre. पर्णयाञ्चकार—
चके perf. पर्णयिता p. fut. अपपर्णत्—त aor.

पर्द् 1 A. to break wind; पर्दते pre. पपर्दे perf. अपर्दिष्ट aor.

पर्प् 1 P. to go; पर्पेति pre. पपर्प perf. अपर्पीत् aor.

पर्ब् 1 P. to go; पर्बेति pre. पपर्ब perf.

पर्व् 1 P. पूरणे to fill; पर्वति pre. पपर्व pre. अपर्वीत् aor.

पल् 1 P. to go, to move; पलति pre. पपाल perf. अपालीत् aor.

पश् 10 U. बन्धने to bind; पाशयति—ते pre. अपीपशत्—त aor. पाश्यात्,
पाशयिषीष्ट ben. पिपाशयिषति—ते des.

पष् 10 U. to go; पषयति—ते pre.

पंस् 10 U. 1 P. नाशने to perish; पंसयति—ते, पंसति pre. पंसयिता,
पंसिता fut. अपपंसत्—त, अपंसीत् aor.

✓ पा 1 P. पाने to drink, to absorb; पिबति pre. पपौ perf. पाता p. fut.
पास्यति fut. अपास्यत् con. अपात् aor. पेयात् ben. पिपासति des.
Pass.—पीयते pre. अपायि aor. Cau.—पाययति—ते pre. अपीप्यत्—
त aor. पेपीयते, पापाति, पापेति freq. पीत pp. पीत्वा ger. पातुम् inf.

✓ पा 2 P. रक्षणे to protect, to rule पाति pre. पपौ perf पास्यति fut.
अपास्यत् con. अपासीत् aor. पायात् ben. पिपासति des. Pass.—
पायते pre. Cau.—पालयति—ते pre. अपीपलत्—त aor. पीत pp.

पार 10 U. कर्मसमाप्तौ to finish, to get through or over पारयति—ते
pre. पारयाञ्चकार—चके perf. पारयिता p. fut. पारयिष्यति—ते fut.

अपारयिष्यत्—न con. अपपारत्—त aor. Pass.—पार्यते pre. पारित pp.

पाल् 10 U. रक्षणे to protect; पालयति—ते pre. पालयाच्चकार—चक्रे &c. perf. पालयिता p. fut. अपपीलत्—त aor. Pass. पाल्यते pre. पाळित pp. पालयित्वा ger.

पि 6 P. to go, to shake; पियति pre. अपैषीत् aor.

पिञ्ज 2 A. वर्णे संपर्चने to colour, to touch &c. पिंक्ते pre. अपिञ्जिष्ट aor.

पिञ्ज 10 U. 1 P. भाषायां दीप्तौ च to shine to live, to give, to kill; पिञ्जयति—ते, पिञ्जति pre. पिञ्जयाच्चकार—चक्रे, &c. पिपिञ्ज perf. अपिपिञ्जत्—त, अपिञ्जीत् aor.

पिद् 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect or heap together; पेटति pre. पिपेट perf.; अपेटीत् aor.

पिद् 1 P. हिंसासंकेतनयोः to kill, to injure; पेटति pre.

पिण्ड 1 A. & 10 U. 1 P. संघाते to heap; to roll into a lump; पिण्डते, पिण्डयति—ते, पिण्डति pre. पिपिण्डे पिण्डयाच्चकार—चक्रे, पिपिण्ड perf. अपिण्डिष्ट, अपिपिण्डत्—त, अपिण्डीत् aor. पिण्डित pp.

पिल् 10 U. to throw, to incite; पेलयति—ते pre. पेलयाच्चकार—चक्रे, &c. perf. पेलयिता p. fut.

पिन्द् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; पिन्वति pre. पिपिन्व perf. पिन्विता p. fut. पिन्विष्यति fut. अपिन्विष्यत् con. अपिन्वीत् aor. पिन्व्यात् ben. Pass. पिन्व्यते pre.

पिश् 6 P. अवयवे दीपनायां च to form, to kindle, to light; पिशति pre. पिपेश perf. पेशिता p. fut. अपेशीत् aor. Cau. पेशयति—ते pre. अपीपिशत्—त aor. पिपिशिषति, पिपेशिषति des. पिशित p. p. पिशित्वा ger.

पिष् 7 P. संचूर्णने to grind, to hurt; पिनाष्टि pre. पिपेष perf. पेष्टा p. fut. पेक्ष्यति fut. अपेक्ष्यत् con. अपिषत् aor. पिष्यात् ben. Pass.—पिष्यते pre अपेचि aor. Cau.—पेषयति—ते pre. अपीपिषत्—त Aor. पिपिषति des. पिष्ट pp. पिष्ट्वा ger. पेष्टुम् inf.

- पिस् 1 P. to go; पेसति pre. पिपेस perf. पेसिता p. fut. अपेसीत् Aor.
- पिस् 10 U. to go; पेसयति—ते pre. पेसयाञ्चकार—चक्रे &c. perf.
- पी 4 A. पाने to drink; पीयते pre. पिव्ये perf. पेय्यते fut. अपेष्ट Aor.
Can. पाययति—ते pre. अपीपयत्—त Aor. पिपीषते des.
- ✓पीड् 10 U. to press, to hurt, to oppose; पीडयति—ते pre. पीड-
याञ्चकार—चक्रे perf. पीडयिता p. fut. पीडयिष्यति—ते fut.
अपीडयिष्यत्—त con. अपीपीडत्—त, अपिपीडत्—त aor.
पिपीडयिषति—ते des. पीडित pp.
- पीव् 1 F. स्थौल्ये to become fat or strong; पीवन्ति pre. पीविष्यति fut.
अपीवीत् Aor.
- पुंस् 10 U. अभिवर्धने to increase, to crash; पुंसयति—ते pre. अपुपुं-
सत्—त aor.
- पुट् 6 U. संश्लेषणे (कुटादिः) to embrace; पुटति pre. पुपाट perf. (पुपु-
टिथ 2 nd sing.) पुटिष्यति fut. अपुटीत् aor.
- पुट् 10 U. संसर्गे to bind together; पुटयति—ते pre. पुटयिता p. fut.
अपुपुटत्—त Aor.
- पुट् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine, to reduce to powder;
पोटयति—ते pre. पोटयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. पोटयिष्यति—ते fut. अपू-
पुटत्—त aor.
- पुड् 1. P. मर्दने to grind; पोडति pre. पुपोड perf. पोडिष्यति fut. अपो-
डीत् Aor.
- पुड् 6 P. उत्सर्गे (कुटादि) to leave, to discover; पुडाति pre. पुडिष्यति
fut. अपुडीत् Aor. पुपुडिषति des.
- पुण् 6 P. शुभकर्मणि to be pious. पुणति pre. पोणिष्यति fut. अपोणीत्
Aor. पुपु-पो-णिषति des.
- पुथ् 4 P. हिंसायाम् to kill, to injure; पुथ्यति pre. पुपोथ perf.
अपोथीत् Aor.
- पुथ् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to shine, to speak; पोथयति—ते pre. अपूपुथ-
त्—त Aor.
- पुन्थ् 1 P. हिंसासंक्रेशनयोः to kill, to torment; पुन्थति pre. पुन्थिष्यति
fut. अपुन्थीत् Aor.

पु 6 P. अग्रगमने to go ahead; पुराति pre. पुपोर perf. पोरिष्यति fut. अपोरीत् Aor.

पुर्व 1 P. पूरणे to fill; पूर्वति pre. पुपूर्वं perf. पूर्विष्यति fut. अपूर्वीत् Aor. Pass. पूर्यते pre. अपूर्वि aor.

पुर्व 10 U. निकेतने to dwell; पूर्वयति—ते pre. पूर्वयिता p. fut. अपुपूर्वत्—त Aor.

पुल् 1 & 6 P. महत्वे & 10 U. (संचातेच) to grow, to become tall; पोलति, पुलति, पोलयति—वे pre. अपोलीत्, अपूपुलत्—त Aor.

पुष् 4 P. पुष्टौ to nourish, to develop, to bear, to show; पुष्यति pre. पुपोष perf. पोष्टा p. fut. पोक्षति fut. अपोक्ष्यत् con. अपुपत् aor. पुष्यात् ben. पुपुषति des. पुष्ट pp.

पुष् 1 & 9 P. to nourish. &c; पोषति पुष्णाति pre. पुपोष perf. पोषिता. p. fut. पोषिष्यति fut. अपोषीत् aor. Pass.—पुष्यन्ते pre. अपोषि aor. Cau.—पोषयति—ते pre. अपूपुषत्—त Aor. पुषित (पोषित also) पुषित्वा, पोषित्वा ger.

पुष् 10 U. धारणे to maintain, to promote; पोषयति—ते pre. पोषयाङ्कार-चक्रे &c. perf. पोषयिता p. fut. अपूपुषत्—त Aor. पुपोषयिषति—ते des.

पुष्प 4 P. विकसने to open, to blow; पुष्यति pre. पुपुष्प perf. पुष्पिता p. fut. पुष्पिष्यति fut. अपुष्पिष्यत् con. अपुष्पत् aor. Cau. पुष्पयति—ते pre. पुष्पित pp.

पुस्त 10 U. आदरानादरयोः to regard, to mortify, to tie; पुस्तयति—ते pre. अपुपुस्तत्—त aor.

पृ 1. A; पवने to purify, to winnow, to invent, पवते pre. पुपुवे perf. पविता p. fut. अपविष्ट aor. पविषीष्ट ben. पिपविषते des. Cau.—पाव. यति—ते pre. अपीपवत्—त Aor. पोपूयते, पोपवीति. पोपोति freq. पूत pp.

पृ 9 U. to purify, &c; पुनाति, पुनीते pre. पुपाव, पुपुवे perf. पविता p. fut. पविष्यति—ते fut. अपविष्यत्—त con. अपावीत्, अपविष्ट aor. पूयात्, पविषीष्ट ben. पुपूषति—ते des. पूत pp.

पूज 10 U. पूजायाश्च to adore, to receive with honour, to present with; पूजयति—ते pre. पूजयाञ्चकार—चक्रे. &c. perf. पूजयिता p

fut. पूजयिष्यान्त—ते fut. अपूजयिष्यत्—त con. अपूजत्—त aor.
पुपूजयिषति—ते des. पूजित pp. पूजयित्वा ger. पूजयितुम् inf.

पूण् 10 U. to heap together; पूणयति-ते pre. पूणयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf.

पूय् 1 A. विशरणे दुर्गन्धे च to split, to putrify; पूयते pre. पुपूये
perf. पूयिता p. fut. अपूयिष्ट aor. Cau.—पूययति-ते pre. अपूपयत्-त
aor. पुपूयिषते des. पूत p. p.

पूर 4 A. आप्यायने to fill, to satisfy; पूर्यते pre. पुपूरे perf. पूरिता p.
fut. अपूरिष्ट, अपूरि aor. Cau.—पूरयति—ते pre. अपूपुरत्—न aor.
पुपूरिषते des. पूर्ण, पूर्त p. p.

पूर 10 U. P. 1 to fill, to blow, to cover; पूरयति-ते, पूरति pre. पूरया-
ञ्चकार-चक्रे, पुपूर perf. पूरयिता, पूरिता p. fut. पूरयिष्यति-ते, पूरिष्यति
fut. अपूरयिष्यत्—त, अपूरिष्यत् con. अपूपुरत्-त, अपूरीत् aor. पूरित
pp. Pass. पूर्यते pre.

पूर्ण 10. U. संचाते to heap together; पूर्णयति-ते pre. अपुपूर्णत्-त Aor.

पूल् 1 P. & 10. U. to gather, to collect; पूलति, पूलयति—ते pre.
पूलिता, पूलयिता p. fut. अपूलीत्, अपूपुलत्-त Aor.

पूष् 1 P. वृद्धौ to grow; पूषति pre. पुपूष perf. पूषिष्यति fut. अपूषीत् Aor.

पृ 3 P. पालनपूरनयोः to protect, to fill, to bring out; पिपति pre.
अपिपः imperf. पपार perf. परिष्यति fut. अपार्षीत् Aor. प्रियात्
ben. Cau. पारयति-ते pre, अपीपरत्-त aor. पुपूर्यते des.

पृ 6 A. व्यायामे व्यापारे च to be busy, to be active, (mostly used
with व्या), प्रियते pre. पप्रे perf. पर्ता p. fut परिष्यते fut. अपरिष्यत
con. पृषीष्ट ben. अपृत aor. Pass.—प्रियते pre. Cau.—पारयति-ते
pre. अपीपरत्-त aor. पुपूर्यते des. पृत pp. पर्तुम् inf.

पृच् 2 A. संपर्चने to come in contact with; पृक्ते pre. पपृचे perf.
पर्चिता p. fut. अपर्चिष्ट aor. पिपर्चिषते des. पृक्त pp.

पृच् 7 P. to unite, to join; पृणक्ति pre. पपृच perf. पर्चिष्यति fut.
अपर्चीत् aor. पिपर्चिषति des. पृक्त pp. पर्चित्वा ger. पर्चितुम् inf.

पृच् 1 P. & 10 U. to hinder, to join; पचति, पचयति-ते pre अपर्चीत्
अपपर्चत्-त, अपीपृचत्-त aor. पिपर्चिषति, पिपर्चयिषति-ते des.

- पृञ्ज् 2 A. to come in contact with; पृङ्क्ते pre. पपृञ्जे perf.
 पृङ् 6 P. सुखने to please, to delight. पृढति pre. पङ्ङिष्यति fut.
 अपर्णात् aor.
 पृण् 6 P. प्रीणने to please, to satisfy; पृणति pre. अपर्णात् aor.
 पृथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पर्थयति-ते pre. पर्थयिष्यति-ते
 fut अपपर्थन-त, अपीपृथत्-त Aor.
 पृथ् 1 P. सेचनहिंसासंक्लेशनेषु to sprinkle, to kill, to give pain to;
 पर्थति pre. पपर्थ perf. अपर्णात् aor. Cau.—पर्थयति-ते pre. अपपर्थत्-त
 अपीपृथत्-त Aor. पिपर्थिषति des. पर्थिन्, पृष्ट P.P.
 पृ 3 P. बालनपूरणयोः to fill, to blow; to refresh; पिपर्थति pre. पपार
 perf. परिता, परीता p. fut. परिष्यति, परीष्यति, fut. अपारीत् aor.
 पूर्यात् ben. पुपूर्वति or पिपरिषति, पिपरीषति des. Pass.—पूर्यते pre.
 Cau.—पारयति-ते pre. अपीपरत्-त aor. पूर्ण, पूरित p. p. पूर्त्वा ger.
 पृ 9 P. to fill. पृणाति pre. पपार perf. &c.; see the above root.
 पृणत् pre. p.
 पृ 10 U. & 1 P. पारयति-ते, परति pre. पारयिष्यति-ते, परिष्यति,
 परीष्यति fut. अपीपरत्-त, अपारीत् aor.
 पेल् 1 P. & 10 U. to go, to shake; पेलति, पेलयति-ते pre.
 पेव् 1 A. सेवने to serve; पेवते pre. अपेविष्ट aor.
 पेष् 1 A. सेवने निश्चये प्रयत्ने च to serve, to resolve; पेषते pre. अपेविष्ट
 aor.
 पेस् 1 P. to go; पेसति pre.
 पे 1 P. to dry, to wither; पायति pre. अपासीत् aor.
 पैण् 1 P. गतिप्रेरणश्लेषणेषु to go, to tell, to embrace; पैणति pre.
 प्याय् 1 A. वृद्धो to grow, to swell, to increase; प्यायते pre. पिप्ये
 perf. प्यायिता p. fut. प्यायिष्यते fut. अप्यायिष्यत् con. अप्यायि;
 अप्यायिष्ट aor. पिप्यायिषते des. प्यान, पीन P.P.
 ये 1 A. वृद्धो to grow, &c.; प्यायते pre. पप्ये perf. प्याता p. fut.
 प्यास्यते fut. अप्यास्यत् con. अप्यास्त aor. पीन P.P.
 प्रच्छ् 6 P. ज्ञीप्सायाश्च to ask, to seek for; पृच्छति pre. पपच्छ perf.

प्रष्टा p. fut प्रक्ष्यति fut. अप्रक्ष्यत् con. अप्राक्षीत् (अप्राष्टम् dual)
 aor. पृच्छयात् ben. पिपृच्छिषति-ते des. Pass.—पृच्छयते pre.
 Can.—प्रच्छयति-ते pre. पृष्ट p.p. पृष्टा ger. प्रष्टुम् inf.

प्रथ् 1 A. प्रख्याने to become famous, to increase, to rise; प्रथते
 pre. पप्रथे perf. प्रथिता p. fut. प्रथिष्यते fut. अप्रथिष्यत् con.
 अप्रथिष्ट aor. Can.—प्रथयति-ते pre. अप्रथयत्-त aor. पिप्रथिषते
 des. प्रथित p.p.

प्रथ् 10 U. to become famous; प्रथयति-ते pre. प्रथयाञ्चकार-चक्रे
 &c. perf. प्रथयिता p. fut. अप्रथयत्-त aor. पिप्रथयिषति-ते des.

प्रा 1 P. पूरणे to fill; प्राति pre. एषौ perf. प्राता p. fut. अप्रासीत्
 aor. प्रायात्, प्रेयात् ben. Pass.—प्रायते.

प्री 4 A. प्रीतो to feel affection for, to be satisfied; प्रीयते pre
 पिप्रिये perf. प्रेता p. fut. अप्रेष्ट aor. प्रेषीष्ट ben. पिप्रीषते des. प्रीत
 p.p. प्रीत्वा ger. प्रेतुम् inf.

✓ प्री 9 U. तर्पणे & to please, to take delight in; प्रीणति, प्रीणीते pre.
 पिप्राय, पिप्रिये perf. प्रेता p. fut. प्रेष्यति-ते fut. अप्रेषीत्. अप्रेष्ट
 aor. प्रीयात्, प्रेषीष्ट ben. पिप्रीषति-ते des. प्रीत p.p.

✓ प्री 10 U. & 1 U. तर्पणे to please; प्रीणयति-ते, प्रयति-ते pre. प्रीणयि-
 ष्यति-ते, प्रेष्यति-ते fut. अपिप्रीणयत्-त, अप्रेषीत्, अप्रेष्ट aor.

प्र 1 A. गतौ to go, to jump. प्रवते pre, एषुषे perf. प्रोता p. fut
 अप्रोष्ट aor. Pass—पूयते pre. Can.—प्रावयति-ते pre.

प्रु 1 P. मर्दने to rub; प्रोटति pre. एषाट perf. अप्रोटीत् aor.

प्रुष 1 P. दाहे to burn; प्रोषति pre. एषोषे perf. प्राषिष्यति fut.
 अप्रोषीत् aor. एषुषिषति, एषाषिषति des. प्रुष्ट p.p. प्रुष्टा, प्राषेत्वा,
 प्रुषित्वा ger.

प्रुष 9 P. स्नेहनस्नेदनपूरणेषु to become wet, to sprinkle, to fill;
 प्रुष्णाति pre. प्रुषित p.p. प्राषेत्वा ger

प्रेक्ष्णी 10 U. आन्दोलने to swing, to shake; प्रेक्ष्णीयति-ते pre. आय-
 प्रेक्ष्णीयत्-त aor. Pass—प्रेक्ष्णीयते pre.

प्रेष 1 A. to go; प्रेषते pre अप्रेषिष्ट Aor.

शेष 1 U. पर्याप्तो to be full, to be equal to; शेषति-ते pre. अशेषात्, अशेषिष्ट aor.

ग्रह 1 U. अक्षते to eat; ग्रहीति-ते pre. अग्रहीत्, अग्रहीष्ट aor.

ग्रह 1 P. to go; ग्रेहि-ते pre. अग्रेहिष्ट aor.

ग्री 9 P. to go; ग्रीनाति pre. ग्रीष्यति fut. अग्रीषीत् Aor.

गु 1 A. गतो to float, to fly, to jump; गृषते pre. गुप्सुवे perf. ग्रीतः p. fut. ग्रीष्यते fut. अग्रीष्यत् con. अग्रीष्ट aor. Cau.—ग्रावयति-ते pre. अगुप्लवत्-त, अगिप्लवत्-त Aor. प्लुत p.p.

प्लु 1 & 4 P. दाहे to burn; प्लोषति, प्लुष्यति pre. पुप्लोष perf. प्लोषिता p. fut. प्लोषिष्यति fut. अप्लोषिष्यत् con. अप्लोषीत् (1) अप्लुषत् (4) aor. प्लुष्ट (1) प्लुषित (4) p. p. प्लुष्टा (1) प्लुषित्वा, प्लोषित्वा (1, 4) ger.

प्लु 9 P. स्नेहनसेवनपूरणे to sprinkle, to fill, to be wet, प्लुष्याति pre. अप्लोषीत् Aor. Other forms like (4 above).

प्ता 2 P. भक्षणे to devour, to eat; प्साति pre. पप्सी perf. प्साता p. fut. प्साष्यति fut. अप्साष्यत् con. अप्सासीत् aor. प्सायात्, प्सेयात् ben. पिप्सासति des. Pass.—प्सायते pre. Cau.—प्साययति pre. अपिप्सत् aor. प्सात p.p.

फ—

फक्क 1 P. नीचैर्गतो to behave ill, to go softly; फक्कति pre. पफक्क perf. अफक्कीत् Aor. फक्कित p.p.

फण 1 P. गतिदीप्त्योः to go, to produce easily; फणति pre. पफाण perf. फणिता p. fut. अफणीत्, अफाणीत् aor. फण्यात् ben. पिफणिषति des. Cau.—फणयति-ते pre. अफीकणत्-त aor. फणित p.p.

फल् 1 P. विशरणे to burst, to open, to split; फलति pre. पफाल perf. फलिता p. fut. फलिष्यति fut. अफलिष्यत् con. अफालीत् aor. पिफलिषति des. फुल्ल (प्रफुल्ल) p.p.

फल 1 P. निष्पत्तौ to go, to bear fruit, to result, to be successful; फलति pre. &c. फलित p.p. Other forms like those of the above

कुल 1 P. विकसने to open, to blow (as a flower); कुलति pre.
 पुकुल perf. कुलिता p. fut. कुलिष्यति fut. अकुलिष्यत् con.
 अकुलीत् aor. पुकुलिषति des. कुलित p.p.

केल 1 P. to go; केलति pre. केलिष्यति fut. अकेलीत् aor.

ब—

बंह 1 A. वृद्धौ to grow, to increase; बंहते pre. बंहिष्यते fut. अबं-
 हिष्ट aor. बंहित p.p.

बढ 1 P. to grow; बढति pre.

बण् 1 P. शब्दे to sound; बणाति pre. बवाण perf. अब-बा-णीत् aor.

बद् 1 P. to be steady; बदति pre. बवाद perf. अब-बा-दीत् aor.

✓ बध 1 A. चित्तविकारे to loathe, to be disgusted with; बीभत्सते
 pre. बीभत्सांबभूव-आस-चक्रे perf. बीभत्सिता p. fut. बीभत्सिष्यते
 fut. अबीभत्सिष्यत् con. बीभत्सिषीष्ट ben. अबीभत्सिष्ट aor. बीभ-
 त्सिषते des. Pass.—बीभत्स्यते pre. अबीभत्सि aor. बीभत्सित p.p.

बध् 10 U. संयमने to bind, to restrain; बाधयति, बाधयते pre. अबी-
 बधत्त Aor. बाध्यात्, बाधयिषीष्ट ben. बिबाधयिषति-ते des.

✓ बन्ध् 9 P. बन्धने to bind, to attract, to form; बभ्राति pre. बबन्ध
 perf. बन्द्धा p. fut. भन्त्स्यति fut. अभन्त्स्यत् con. अभान्त्सीत् aor.
 बध्यात् ben. बिभन्त्सति des. Pass.—बध्यते pre. Oau.—बन्धयति-
 ते pre. अबबन्धत्त aor. बद्ध p.p. बद्ध्वा ger.

बन्ध् 10 U. to bind; बन्धयति-ते pre. बन्धयाश्चकार-चक्रे &c. perf.
 अबबन्धत्त Aor. बिबन्धयिषति-ते des. Pass.—बन्ध्यते pre.

बर्ह 1 P. to go; बर्हति pre. बर्ब perf. बर्हिता p. fut.

बर्ह 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदानेषु to speak, to give, to hurt; बर्हते
 pre. बर्ह perf. अबर्हिष्ट Aor.

बर्ह 10 U. हिंसायां भाषायां दीप्तौ च kill; to speak, &c.; बर्हयति-ते
 pre. अबर्हत्त Aor.

बल 1 P. प्राणने धान्यावरोधने च to live; to board grain; बलति
 pre. बबाल perf. बलिता p. fut. अबालीत् aor.

- बल् 10 U. प्राणने to breathe; बलयति-ते pre.
- बस् 4 P. स्तंभे to stop; बस्यति pre. बवास perf. बसिता p fut. अबसत् aor.
- बाड् 1 A. आप्णान्ये to bathe, to dive; बाडते pre. बबाडे perf. अबाडिष्ट Aor.
- बाध् 1 A. लोडने to oppress, to torment; बाधते pre. बबाधे perf. बाधिता p. fut. बाधिष्यते fut अबाधिष्यत con. अबाधिष्ट aor. Cau.—बाधयति-ते pre. अबबाधत्-त aor. Pass.—बाध्यते pre. अबाधि aor. बाधित p. p. बाधित्वा ger. बाधितुम् inf.
- बिद् 1 P. आक्रोशे to swear, to curse, to shout; बेटति pre. बिबेट perf. बेटिता p. fut. अबेटात् aor.
- बिन्द् 1 P. अवयवे to split, to divide; बिन्दति pre. बिबिन्द perf. बिन्दिता p. fut.
- बिल् 6 P. भेदने to break; बिलति pre. बिबेल perf. बेलिता p. fut. अबेलात् aor. 10 U. बेलयति-ते pre. &c.
- बिस् 4 P. क्षेपे प्रेरणे च to throw, to instigate, to go; बिस्यति pre. बिबेस perf. बेसिष्यति fut. अबिसत् Aor.
- बुक् 1 P. & 10 U. भाषणे to bark, to speak; बुकति, बुकयति-ते pre. अबुकीत्, अबुबुक्त्-त aor.
- बुध् 1 U. बोधने to know, to mark, to esteem; बोधति-ते pre. बुबोध, बुबुधे perf. बोधिता p. fut. बोधिष्यति-ते fut. अबोधिष्यत्-त con. अबुधत्, अबोधीत्, अबोधिष्ट aor. Cau.—बोधयति-ते pre. अबुबुधत्-त aor. बुबुधिषति-ते, बुबोधिषति-ते des. Pass.—बुध्यते pre. अबोधि aor. बुधित p. p. बुधित्वा, बोधित्वा ger.
- बुध् 4 A. to know, to understand; बुध्यते pre. बुबुधे perf. बोद्धा p. fut. भोत्स्यते fut. अभोत्स्यत con. अबुद्ध, अबोधि aor. भुत्सीष्ट ben. बुभुत्सते des. Pass.—बुध्यते pre. Cau.—बोधयति-ते pre. बुद्ध p. p. बुद्ध्वा ger. बोद्धुम् inf.
- बुल् 10 U. to sink, to plunge; बोलयति-ते pre. बोलयाश्चकार-चक्रे perf. बोलयिता p. fut.
- बुस् 4 P. to discharge, to emit; वुस्यति pre. वुबोस perf.

बुस्त 10 U. to honour, to treat honourably; बुस्तयति-ते pre. बुस्तयाञ्चकार-चक्रे perf. बुस्तयिता p. fut.

बृह 1 P. वृद्धी to grow, to increase; बर्हति pre. बबर्ह perf. बर्हिता p. fut. बर्हिष्यति fut. अबर्हिष्यत con. अबर्हीत् aor.

बृह 6 P. उद्यमने to work; बृहति pre. बबर्ह (बबर्हिथ, बबर्ह 2nd sing.) perf. बर्हिष्यति, भक्ष्यति fut. अबर्हीत्, अभूभत् aor. Cau.—बर्हयति-ते pre. अबबर्हत्-त, अबर्हिहत्-त aor. बिबर्हिषति, बिभूक्षति des. बृढ p. p. बर्हिवा, बृढवा ger.

बृंह 1 P. वृद्धी शब्दे च to grow, to roar; बृंहति pre. बबृंह perf. बृंहिष्यति fut. अबृहीत् aor.

बृह 1 A. प्रयत्ने to strive; बृहते pre. अबोहिष्ट aor.

✓ ब्रू 2 U. व्यक्तायां वाचि to speak; ब्रूति, ब्रूते-आह pre. उवाच, ऊचे perf. वक्ता p. fut. वक्ष्यति-ते fut. अवक्ष्यत्-त con. अबोचत्-त aor. उच्चात्, वक्षीष्ट ben. Pass.—उच्यते pre. Cau.—वाचयति-ते pre. अवोचत्-त aor. उक्त p. p. उक्त्वा ger. वक्तुम् inf.

ब्रू 10 U. हिंसायाम् to kill, to hurt; ब्रूसयति-ते pre. ब्रूसयाञ्चकार-चक्रे perf. ब्रूसयिता p. fut. अब्रूसत्-त aor.

भ-

भक्ष 1 U. see ब्रू.

भक्ष 10 U. अदने to use, to eat, to bite; भक्षयति-ते pre. भक्षयाञ्चकार-चक्रे-आस-बभूव perf. भक्षयिता p. fut. भक्षयिष्यति-ते fut. अबभक्षत्-त aor भक्ष्यात्, भक्षयिषीष्ट ben. बिभक्षयिषति-ते des. Pass.—भक्ष्यते pre. भक्षित p. p. भक्षयित्वा ger. भक्षयितुम् inf.

✓ भज 1 U. सेवायाम् to serve, to take possession of, to choose, to honour; भजति-ते pre. बभाज, भजे perf. भक्ता p. fut. भक्ष्यति-ते fut. अभक्ष्यत्-त con. अभक्षीत्, अभक्त aor. भज्यात्, भक्षीष्ट ben. बिभक्षति-ते ben. Pass.—भज्यते pre. अभाजि aor. Cau.—भाजयति-ते pre. अबिभजम्-त aor. भक्त p. p. भक्त्वा ger. भक्तुम् inf.

भाज् 10 U. विभाजने to cook, to give; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भाजयिता p. fut. अभीषजत्-त aor. विभाजयिषति-ते des.

भाज् 10 U. भाषायां दीप्ति च to speak, to illumine; भाजयति-ते pre. अभयजत्-त aor.

भङ् 7 P आमर्दने to spilt, to disappoint; भनक्ति pre. बभञ्ज perf. भङ्क्ते p. fut. भङ्क्ष्यति fut. अभङ्क्ष्यत्-त aor. अभङ्क्षीत् aor. भङ्ग्यात् ben. विभङ्क्षति des. Pass.—भङ्ग्यते pre. अभञ्जि, अभाजि aor. Caus.—भञ्जयति-ते pre. अबभञ्जत्-त aor. भङ्ग्य p.p. भङ्क्त्वा, भङ्क्त्वा ger. भङ्क्ते inf.

भट् 1 P. भृतो to receive wages, to nourish; भटति pre. बभाट perf. भटिता p. fut. अभटीत्, अभाटीत् aor.

भण्ड् 1 A परिभाषणे to upbraid, to jest; भण्डते pre. बभण्डे perf. भण्डिता p. fut. अभण्डिष्ट aor.

भण्ड् 10 U. कन्याणे सुखे प्रतारणे च to make fortunate, to cheat; भण्डयति-ते pre. भण्डयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भण्डयिता p. fut. अबभण्डत्-त aor. Also 1 P. भण्डति pre. अभण्डीत् aor.

भण् 1 P. शब्दे to speak, to call; भणति pre. बभाण perf. भाणता p. fut. भणिष्यति fut. अभणीत्, अभाणीत् aor. विभणिषति des. Pass.—भण्यते pre. अभणि aor. भणित p.p. भणित्वा ger.

भर्त्स् 10 A. (rarely P.) to menace, to threaten, to abuse, to deride; भर्त्सयते pre. भर्त्सयाञ्चक्रे perf. भर्त्सयिता p. fut. अबभर्त्सत् aor. विभर्त्सयिषते des.

भल् 1 A. परिभाषणाहंसादानेषु to speak, to kill, to give; भलते pre. अभलिष्ट aor.

भल् 10 A. आभण्डते to see; भालयते pre. भालयाञ्चक्रे &c. perf. भालयिता p. fut. अभीभलत् aor.

भल् 1 A. परिभाषणहिंसादानेषु to describe, to wound, to give; भलते pre. बभले perf. भलिता p. fut. अभलिष्ट aor. भलित p.p.

भष् 1 P. to bark, to rail against; भषति pre. बभाष perf. भषिता p. fut. अभषीत् aor. बिभषिषति des.

भस् 3 P. भर्त्सनदीप्योः to censure, to blame, to shine; बभस्ति pre. बभास perf. (used in the Vedas only).

✓भा 2 P. दीप्तौ to shine, to appear, to be; भाति pre. अभान्-भुः 3rd pl. Imperf. बभौ perf. भाता p. fut. अभसीत् aor. Pass.—भायते pre. अभायि aor. Cau.—मापयति-ते pre. अबीभयत्-त aor.

✓भाज् 10 U. पृथक्करणे to divide; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्र perf. भाजयिता p. fut. अबभाजत त aor. बिभाजयिषति-ते des. भाजित p. p.

भाम् 1 A. क्रोधे to be angry; भामते pre. बभामे perf. भामिष्यते fut. अभामिष्ट aor.

✓भाष् 1 A. to speak, to call; भाषते pre. बभाषे perf. भाषिता p. fut. अभषिष्ट aor. 10 U. also अबभाषत्-त aor.

✓भिक्ष् 1 A. भिक्षायां लाभेऽलाभे च to beg, to obtain; भिक्षते pre. बिभिक्षे perf. भिक्षिता p. fut. भिक्षिष्यते fut. अभिक्षिष्ट aor. Cau.—भिक्षयति-ते pre. अबिभिक्षत्-त Aor.

✓भिद् 7 U. विदारणे to separate, to break down; भिनत्ति, भिन्ते pre. बिभेद, बिभिदे perf. भेत्ता p. fut. भेत्स्यति-ते fut. अभेत्स्यत्-त con. अभिदत् अभैत्सीत् (अभैत्ताम् dual), अभित्त aor. Cau.—अबीभिदत्-त Aor. बिभिन्सति des. बेभियते, बेभिदीति, बेभेत्ति freq. Pass.—अभेदि Aor. भिन्न (also भित्त). p.p.

भिन्द् 1 P. to divide, to cut; भिन्दति pre. बिभिन्द perf. अभिन्दीत् Aor. Pass.—भिन्दते pre.

✓भी 3 P. भये to fear, to be anxious about; बिभेति pre. बिभाय or बिभयाञ्चकार &c. perf. भेत्ता p. fut. भेष्यति fut अभेष्यत् con अभेषीत् aor. भीयात् ben. बिभीषति des. Pass.—भीयन् pre. अभायि aor. Cau.—भाययति, भाषयते, भीषयते Pre. अबीभयत्, अबीभिषत्, अबीभिषत् Aor. बेभियते, बेभयीति; बेभेति freq. भीत p.p.

भुज् 6 P. कौटिल्ये to bend, to curve; भुजाति pre. बुभोज perf. भोक्ता
p. fut. अभोक्षीत् aor. भुञ्ज P. P.

✓ भुज् 7 U. पालनाभ्यवहारयोः to protect; अनवने (A.) to eat, to
consume, to enjoy, (P.) to rule, to govern; भुनक्ति. भुङ्क्ते pre.
बुभोज. बुभुजे perf. भोक्ता p. fut. भोक्ष्यति-ते fut. अभोक्ष्यत्-त con.
अभोक्षीत्, अभुक्त aor. भुज्यात्, भुक्षीष्ट ben. बुभुक्षति des. Pass.—
भुज्यते pre. अभोजि aor. Cau.-भोजयति-ते pre. अबुभुजत्-त
aor. बोभुज्यते, बोभुजीति, बोभोक्ति freq. भुक्त P. P.

✓ भू (सत्तायाम्) 1 P. (rarely Atm.) to be, to live, to be born;
भवति-ते pre. बभूव, बभूवे perf. भविता p. fut. भविष्यति-ते fut.
अभविष्यत्-त con. अभूत्, अभविष्ट aor. भूयात्. भविषीष्ट ben. बुभूषति
ते des. Pass.—भूयते pre. भाविता, भविता p. fut. भविष्ये-भाविष्ये
fut. अभावि aor. भाविषीष्ट, भविषीष्ट ben. Cau.-भावयति-ते pre.
अबीभवत्-त aor. बोभूयते, बोभोति, बोभवीति freq. भूत P. P.

भू 10 A. प्राप्तौ to attain, to obtain; भावयते pre. भावयाञ्चक्रे perf.
भावयिता p. fut. अबीभवत् aor. भावयिषीष्ट ben. Pass.—भाव्यते.

भू 10 U. (अवकलकने) to be purified, to consider, to mix; भावयति-
ते pre. भावयाञ्चकार-चक्रे perf. भावयिता p. fut. अबीभवत्-त
aor. मान्यात्, भावयिषीष्ट ben.

✓ मृष् 1 P. (अलङ्कारे) to adorn; मृषति pre. बुभृष perf. मृषिता p. fut.
अमृषीत् Aor. बुभृषिषति des.

✓ मृष् 10 U. to adorn; मृषयति-ते pre. मृषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
मृषयिता p. fut. अनुमृषत्-त Aor. मृष्यात्, मृषयिषीष्ट ben. बुभृष-
यिषति-ते des. Pass -मृष्यते, अमृषि Aor. मृषित P. P.

✓ भृ 1 U. भरणे to nourish, to fill; भरति-ते pre. बभार-बभ्रे perf.
भर्ता p. fut. भरिष्यति-ते fut. अभर्षीत्, अभृत aor. भ्रियात्, भृषीष्ट
ben. बुभृषति-ते, विभरिषति-ते des. बभ्रीयते, बभर्ति, बभर्षीति &c.
freq. Pass.—भ्रियते. भृत P. P.

भृ 3 U. धारणायणयोः to hold to support; विधात, विभृते pre. बभार, बभ्रे. विभराज्जकार-चक्रे &c. perf. भर्ता p. fut. भरिष्यति-ते fut. अभार्षीत्. अभृत aor. विभारिषति, बुभृर्षति des. Pass.-भियते pre. अभारि aor. Cau.-भारयति-ते pre. अभीभरत्-त aor.

भृज् 1 A. भर्जने to parch, to fry; भर्जते pre. बभर्जे perf. भर्जिता p. fut. अभर्जिष्ट aor. भर्जिषीष्ट ben Cau.-भर्जयति-त; अबभर्जत्-त aor. विभर्जिषते des. Pass.-भृज्यते pre. अभर्जि aor. भृक्त p. p. भर्जित्वा ger

भृश 4 P. अधःपतने to fall down; भृश्यति pre. बभर्श perf. भर्शिता p. fut. अभृशत् Aor. भृष्ट p. p. भर्शित्वा, भृष्टा.

भृ 9 P. to fry, to reproach, to support; भृणाति pre. बभार perf. भरिता, भरीता p. fut. अभारीत् Aor. भूर्ण p. p.

भेष 1 U. भयं गतौ च to be afraid, to go; भेषति-ते pre. भेषिष्यति-ते fut. अभेषीत्, अभेषीष्ट Aor. भेष्यात्. भेषिषीष्ट ben.

भ्रंश् 1 A. अवस्रंसने & 4 P. अधःपतने to fall, to decline, to escape; भ्रंशते, भ्रंश्यति pre. बभ्रंशे, बभ्रंश perf. भ्रंशिता p. fut. भ्रांशिष्यति-ते fut. अभ्रंशत्, अभ्रंशिष्ट; अभ्रशत् aor. भ्रंशयति-ते Cau.-अबभ्रंशत्-त aor. विभ्रंशिषति-त des. भाभ्रश्यते, बाभ्रशीति, बाभ्रांष्टि freq. भृष्ट p. p. भ्रंशित्वा, भृष्टा ger

भ्रंस् 1 A. & 4 P. to fall down; भ्रंसते, भ्रंस्याति pre. (same as भ्रंश् with the change of स् for श्)

✓भक्ष् 1 U. अक्षने to eat; भक्षति-ते pre. बभक्ष-क्षे perf. भक्षिता p. fut. अभक्षीत्, अभक्षिष्ट aor. बभ्क्षत्, भक्षिषीष्ट ben.

भ्रण् 1 P. शब्दे to sound; भ्रणति pre. बभ्राण perf. भ्रणिता p. fut. अभ्रणीत्, अभ्राणीत् aor.

भ्रम् 1 चलने & 4 अनवस्थाने P. to roam about, to totter; भ्रमति, भ्रम्यति, भ्राम्याति pre. बभ्राम, (बभ्रमिथ, भ्रमिथ 2nd sing.) perf. भ्रमिता p. fut. भ्रमिष्यति fut. (1 P.) अभ्रमीत् (4 P.) अभ्रमत aor. Cau.-भ्रमयति pre. अभिभ्रमत् Aor. विभ्रमिषति des. बभ्रम्यते, बभ्रमीति, बभ्रन्ति freq. Pass.-भ्रम्यते pre. अभ्रमि aor. भ्रान्त p. p. भ्रमित्वा, भ्रान्त्वा ger.

अश्र 1 A. अवशंसते to fall, अश्रते pre. अवशसे perf. अवशिष्यते fut. अवशत्
अवशिष्ट aor.

अश्र 6 U. पाके to fry, to parch; भजति-ते pre. वभज, वभजं, वभज्जे
वभर्जे perf. अष्टा, भष्टा p. fut. भक्षयति-ते, भक्षयति-त fut. अवभक्षीत्,
अवभक्षीत्, अवभष्ट, अवभष्ट aor. भुज्यात्, भक्षीष्ट, भक्षीष्ट ben. विभक्षति-
ते, विभक्षति-ते, विभज्जिष्यति-ते विभर्जिष्यति-ते des. Pass.—भुज्यते
pre. अभर्जि, अवभजि aor. Cau.—भजयति-ते, भर्जयति-ते pre.
अवभज्यत-त, अवभर्जत-त aor. भृष्ट p. p. भृष्टं, भर्षम् inf.

भाज 1 A. दीप्ति to shine, to beam; भाजते pre. वभाजे, भेजे perf.
भाजिता p. fut. भाजिष्यते fut. अवभाजिष्ट aor. भाजिषीष्ट ben.
Cau.—भाजयति-ते pre. अविभजत-त, अवभाजत-त aor. विभाजिषते
des. Pass.—भाज्यते pre. अवभाजि aor. भाजित p. p.

भाश (भ्लाश) 1 & 4 A. दीप्ति to shine; भाशते भाश्यते pre. वभाशे-भेसे
perf. भाशिता p. fut. अवभाशिष्ट aor. भाशिषीष्ट ben. Cau.—भाशयति-ते
pre. अवभाशत-त aor. विभाशिषते des. भाशित p. p. भाशितुम् inf.

भास्—same as above.

भ्री 9 P. भये भरण इत्येके to tear, to protect; भ्रिणाति, भ्रीणाति, pre.
विभ्राय perf. भ्रेष्यति fut. अभ्रेषीत् Aor.

भृड् 6 P. आच्छादने सञ्चये to cover, to collect; भुडति pre. वुभ्रोड
वुभ्रुडिष्य (as this is कृदादि,), perf. भुडिता p. fut. अवभ्रुडीत् Aor.

भ्रूण 10 A. आशान्तिशङ्कनयोः to wish, to put confidence in; भ्रूणयते
pre. भ्रूणयाञ्चक्रे perf. भ्रूणयिता p. fut. अबुभ्रूणत Aor. भ्रूणयिषीष्ट.
ben. वुभ्रूणयिषते des.

भ्रेज 1 A. दीप्ति to shine, to glitter; भ्रेजते pre. विभ्रेजे perf.
भ्रेजिष्यते fut. अभ्रेजिष्ट Aor.

भ्रेष् 1 U. भये गतौ च to go, to be afraid; भ्रेषति-ते pre. विभ्रेष, विभ्रेषे
perf. अभ्रेषिष्ट Aor.

भ्लक्ष् 1 U. to eat; भ्लक्षति-ते pre. वभ्लक्ष-वभ्लक्षे perf. अवभ्लक्षीत्,
अवभ्लक्षिष्ट Aor.

भ्लाश (see	„	भ्राश).	} changing र to ल.
भ्लास् (see	„	भ्रास्).	
भ्लेष (see	„	भ्रेष).	

म—

- मह 1 A वृद्धौ to grow; P. माषायां दीप्तौ च to speak, to shine;
 महते-ति pre. ममहे-ह perf. मंहिता p. fut. अमंहिष्ट अमंहित् Aor.
 मंहिषीष्ट, मंह्यात् ben. Pass.—मंह्यते मिमंहिषते-ति des. मंहित p. p.
- मह 10 U. to speak, to shine; महयिष्यति-ते fut. अममंहत्-त Aor.
- मक् 1 A. to go, to move; मक्ते pre. ममक्ते perf. अमक्किष्ट aor.
- मक्ष 1 P. संघाते to accumulate, to be angry; मक्षति pre. ममक्ष
 perf. अमक्षीत् aor.
- मख् 1 P. गतौ to go, to creep; मखति pre. ममाख perf. माखिता p.
 fut. अमखीत्, अमाखीत् aor.
- मङ् 1 A. मण्डने to adorn; मङ्गते pre. ममङ्गे perf. मङ्गिता p. fut.
 अमङ्किष्ट aor.
- मङ्ग 1 P. गतौ to go; मङ्गति pre. ममङ्ग perf. मङ्गिता p. fut. अमङ्गीत्
 aor. Pass.—मङ्गयते pre. अमङ्गि aor.
- मङ् 1 P. to go, to move; (same as above).
- मङ्घ 1 P. मण्डने to adorn, to decorate; मङ्घति pre. ममङ्घ perf.
 मंघिता p. fut. अमंघीत् aor. Pass.—मंघयते
- मंघ् 1 A. गत्याक्षेपे आरम्भे कैतवे च to move quickly, to start; to
 begin, to cheat; मंघते pre. ममंघे perf. मंघिता p. fut अमंघिष्ट
 aor. मंघिषीष्ट ben.
- मंच् 1 A. दम्भे कथने कल्कने च to cheat, to be wicked, to boast, to
 pound; मंचते pre. मेचे perf. मचिता p. fut. अमचिष्ट aor.
- मञ्च् 1 A. धारणोच्छ्वायपूजनेषु to hold, to grow high, to go, to adore
 to shine; मञ्चते pre. ममञ्चे perf. मञ्चिता p. fut. अमञ्चिष्ट aor.
- मञ्ज् 10 U. शब्दे to sound; मञ्जयति-ते pre. मञ्जयाञ्चकार-चक्रे, &c.
 perf. मञ्जयिता p. fut. अमिमञ्जत्-त aor.

- मृ 1 P. मर्दननिवासनयोः to grind, to dwell, to go; मृति pre
ममाठ perf. मृतिता p. fut. अमृतीत् aor.
- मण्ड 1 A. शोके to remember with regret, to long for; मण्डते perf.
ममण्डे perf. मण्डिता p. fut. अमण्डित् aor.
- मण् 1 P. शब्दे to sound, to murmur; मणति pre. ममाण perf. मणिता
p. fut. अमणीत् aor.
- मण्ड 1 P. मूषायाम् to decorate oneself; मण्डति pre. ममण्ड perf.
मण्डिता p. fut. मण्डिष्यति fut. अमण्डीत् aor. मण्ड्यात् ben. Can.
-मण्डयति-ते pre. अममण्डत्-त aor. मिमण्डिषति des.
- मण्ड 1 A. विभाजने to distribute; मण्डते pre. ममण्डे perf. मण्डिता
p. fut. मण्डिष्यते fut. अमण्डित् aor. मण्डिषीष्ट ben. मिमण्डिषते
des. Pass.—मण्ड्यते pre. अमण्डि Aor.
- ✓ मण्ड 10 U. to adorn; मण्डयति-ते pre. मण्डयाश्चकार-चक्रे &c. perf.
मण्डयिता p. fut. अममण्डत्-त aor. मण्ड्यात्, मण्डयिषीष्ट ben.
मिमण्डयिषति-ते des.
- मथ् 1 P. बिलोढने to stir, to churn; मथिष्यति fut. अमथीत् Aor.
Can.—माथयति-ते pre. अमीमथत्-त aor. मिमथिषते des.
- मद् 4 P. हर्षग्लेपनयोः to be glad, to be in a pitiable condition;
मायति pre. ममाद् perf. मदिता p. fut. मदिष्यति fut. अमदीत्-
अमादीत् aor. Can.—मदयति-ते (मादयति-ते to madden, to ine-
briate) pre. अमीमिदत्-त aor. मिमदिषति des. मामयते, मामदीति,
मामत्ति freq. Pass. मयते pre. अमादि, अमदि aor. मत्त p.p.
- मद् 10 A. तृप्तियोगे to please; मादयते pre. मादयाश्चक्रे perf. मादयिता
p. fut. मादयिष्यते fut. अमीमदत् aor. मादयिषीष्ट ben. मिमादयिषते
des. Pass.—मायते pre. अमादि aor. मादित p.p.
- ✓ मन् 4 A. ज्ञाने to know, to think; मन्यते pre. मेने perf. मन्ता p.
fut. मंस्यते fut. अमंस्यत con. अमंस्त aor. मंसीष्ट ben. मिमंसते des.
Can.—मानयति-ते pre. अमीमनत्-त aor. मम्मन्यते, मम्मनीति, मम्म-
न्ति. & freq. मत p.p. मत्वा ger. मन्तुम् inf.
- ✓ मन् 8 A. अवबोधने to consider, to esteem; मनुते pre. मेने perf.
मनिता p. fut. मनिष्यते fut. अमनिष्ट, अमत (अमनिष्टाः, अमथाः,
H. S. G. 42.

2nd sing. अमनिषि 1. sing.) aor, मिमनिषते des. मन्त्रितुम् inf.
Cau. &c.,—see the above root.

मन् 10 A. स्तम्भे to be proud; मानयते pre. मानयाश्चक्रे perf. मान-
यिता p. fut. अमीमनत aor. मानयिषीष्ट ben. मिमानयिषते des.
Pass.—मान्यते pre. मानित p.p.

✓मन्त्र 10 A. गुप्तपरिभाषणं to consult, to advise, to speak; मन्त्रयते
(sometimes, मन्त्रयति also) pre. मन्त्रयाश्चक्रे perf. मन्त्रयिता p.
fut. मन्त्रयिष्यते fut. अममन्त्रत aor. मिमन्त्रयिषते des. मन्त्रित p.p.
मन्त्रयित्वा ger.

✓मन्थ् 1 & 9 (विलोढने) P. to churn, to agitate; मन्थति, मन्थति
pre. (मथान Impera. 2nd sing. 9 conj.) ममन्थ perf. मन्थिता p.
fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. मथ्यात् ben. मिमन्थिषति des.
Pass.—मथ्यते pre. अमन्थि aor. Cau.—मन्थयति-ते pre. अम-
मन्थत-त aor. मामन्थयते. मामन्थीति. मामन्ति freq. मथित p. p.
मन्थित्वा ger. मन्थत् (1) मथनत् (9) pre. p.

मन्थ् 1 P. हिंसामंहेक्षणयोः to kill, to torment; मन्थति pre. ममन्थ
perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. Pass.—मन्थयते
pre. अमन्थि aor. मन्थित p.p. मन्थित्वा ger.

मन्द् 1 A. स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु to praise or be praised, to be
glad, to languish, to sleep, to shine, to loiter; मन्दते pre.
ममन्दे perf. मीन्दता p. fut. मन्दिष्यते fut. अमन्दिष्ट aor. मन्दिषीष्ट
ben. Pass.—मन्दते pre.

मन्त्र् 1 P. गतो to go, to move; मन्त्रति pre. ममन्त्र perf. मन्त्रिता p.
fut. अमन्त्रीत् aor

मय् 1 A. to go, to move; मयते pre. ममये perf. मयिता p. fut
अमयिष्ट aor. मयिषीष्ट ben.

मर्च् 10 U. शब्दे ग्रहण च to take, to sound, to go, to injure; मर्च-
यति-ते pre. मर्चयाश्चकार-चक्र &c. perf. मर्चायिता p. fut. अममर्च-
त aor मर्चात्, मर्चयिषीष्ट ben.

मर्च 1 P. to go, to move; मर्चति pre. ममर्च perf. मर्चिता p. fut.
अमर्चात् aor.

- मई 1 P. पूरये to fill; मईति pre ममई perf. मईता p. fut. अमईत् aor. Cau.—to sound; मईयति-ते pre.
- मल 1 A. & 10 U. धारणे to hold, to possess; मलते, मलयति-ते pre. मेले, मलयाश्चकार-चक्रे &c. perf. मलिता, मलायिता p. fut. अमलिट्, अमीमलत्-त aor.
- मल्ल 1 A. to hold, to possess; मल्लते pre. same as above.
- मव् 1 P. बन्धने हिंसायां च to fasten, to bind, to kill; मवति pre. ममाव perf. मविता p. fut. अमवीट्, अमावीत् aor.
- मश 1 P. शब्दे कोपे च to buzz, to be angry; मशति pre. ममाश perf. मशिता p. fut. अमशीत्, अमाशीत् aor.
- मष् 1 P. हिंसायां शब्दे च to hurt, to destroy; मषति pre. ममाष perf. मषिता p. fut. अम-मा-षीत् aor.
- मस 4 P. परिमाणे to weigh, to change from; मस्यति pre. ममास perf. मसिता p. fut. अमसत् aor. मस्त p.p. मसितुम् inf.
- मस्क 1 A. to go, to move; मस्कते pre. ममस्के perf. मस्कता p. fut. मस्कियते fut. अमस्कष्ट aor.
- ✓मस्ज् 6 P. शुद्धौ to bathe, to sink, to purify; मज्जति pre. मभज्ज (ममज्जिथ, ममज्जथ 2nd sing.) perf. मज्जा p. fut. मज्जयति fut. अमांक्षीत् (3rd dual अमाङ्काम्) aor. मज्ज्यात् ben. मिमंक्षति des. Cau.—मज्जयति pre. अममज्जत्-त aor. Pass.—मज्जते, मज्ज p.p.
- मह 1 P. & 10 U. पूजायाम्, to honour, to delight, to increase; महति, महयति-ते pre. ममाह, महयाश्चकार-चक्रे &c. perf. महिता महयिता p. fut. अमहीत्, अममहत-त aor. मिमहिषति, मिमहयिषति-ते des. Cau. (conj. 1)—माहयति-ते, अमीमहत-त aor. Pass.—महते pre. महित p.p. महितुम्, महयितुम् inf.
- मह 10 A. पूजायाम् to honour; महीयते pre. महीयाश्चक्रे &c. perf. महीयिष्यते fut. अमहीयिष्ट Aor.
- ✓मा 2 P. माने to measure, to limit, to compare with, to form, to show, &c; माति pre. ममो perf. माता p. fut. मास्यति fut. अमास्यत् con. अमासीत् aor. भेयात् ben. मिस्तति des. भेमियते,

मामाति, मामेति freq. Pass.—मीयते pre. अमायि aor. Cau.—
मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p.p. मित्वा ger.

मा 3 & 4 A. to measure, &c; मिमीते, मायते pre. ममे perf. माता
p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मित्सते des; for
other forms see the above मा.

मांक्ष 1 P. कांक्षायाम् to wish, to desire; मांक्षति pre. अमांक्षीत् aor.

मान 1 A. जिज्ञासायाम् to seek knowledge; मीमांसते pre. मीमांसां-
बभूव-आस-चक्र perf. मीमांसता p. fut. अमीमांसिष्ट aor. मीमां-
सिमीष्ट ben. मीमांसिषते des. Cau.—अमीमांसत्-त aor. Pass.—
मीमांस्यते pre. अमीमांसि aor. मीमांसित p. p.

मान् 10 A. स्तंभे to stop, to be proud; मानयते pre. मानयिष्यते fut.
अमीमनत, Aor मानयिषीष्ट ben.

मान् 10 & 1 P. पुजायाम् to honour, to worship; मानयति. मानाति
pre. अमीमनत्, अमानीत् Aor. मिमानयिषति, मिमानेषति des.

मार्ग 1 P. अन्वेषणे to seek, to chase; मार्गति pre. ममार्ग perf.
मार्गिता p. fut. अमार्गीत् aor. मिमार्गिषति des. Pass.—मार्ग्यते
pre. अमार्गि aor.

मार्ग 10 U. to seek for, to go, to decorate; मार्गयति-ते pre. मार्ग-
याश्चकार-चक्रे, &c. perf. मार्गयिता p. fut. मार्गयिष्यति-ते fut. अम-
मार्गत्-त aor. मार्ग्यात्, मार्गयिषीष्ट des. मार्गित p. p. मार्गयितुम् inf.

मार्ज 10 U. शब्दे शुद्धौ च to sound, to purify, to wipe; मार्जयति-ते
pre. मार्जयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. मार्जयिता p. fut. अममार्जत्-त
aor. मार्ज्यात्, मार्जयिषीष्ट ben. मिमार्जयिषति-ते des.

मि 5 U. प्रक्षेपणे to throw, to scatter, to measure; मिनोति, मिनुते
pre. ममौ, मिम्ये perf. माता p. fut. मास्यति-ते fut. अमासीत्.
अमास्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मित्सति-ते des. Pass.—मीयते
pre. Cau.—मापयति ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p. p.

मिथ 1 U. मेधाहिंसयोः to unite, to understand, to hurt, to seize;
मेथति-ते pre. मिमेथ. मिमिथे perf. मेथिता p. fut. अमेथीत्, अमे-
थिष्ट aor. मिथ्यात्, मेथिषीष्ट ben.

मिद् 1 A. स्नेहने to be unctuous, to melt, to love; मेदते pre. मिमिदे
perf. मेदिता p. fut. अमिदत्—अमेदिष्ट aor. मेदिषीष्ट ben. मिमिदि-
षते, मिमेदिषते des. Cau. मेदयति—ते pre. अमीमिदत्—त aor. मित्र,
मेदित pp. मिदित्वा, मेदित्वा inde. p.

मिद् 4. P. to melt, &c.; मेयति pre. मिमेद, perf. मेदिता p. fut.
अमिदत् aor. मिमि-मे-दिषति des.

मिद् 1 U. (see मिथ्) मेदति—ते pre. &c.

मिन्द 1 P. & 10 U. (see मिद् 1 A.); मिन्दति, मिन्दयति—ते pre. मिन्दिता,
मिन्दयिता p. fut. अमिन्दीत्, अमिमिन्दत्—त aor. मिन्द्यात्, मिन्द-
यिषीष्ट ben.

मिन्व 1 P. स्नेहने सेचने च to honour; to sprinkle, मिन्वति pre. मिमिन्व
perf. मिन्विष्यति fut. अमिन्वीत् aor. मिन्व्यते pass.

✓मिल् 6 U. संगमे to join, to be united; मिलति—ते pre. मिमेल, मिमिले
perf. मेलिता p. fut. मेलिष्यति—ते fut. अमेलिष्यन्—त con. अमेलीत्
or अमेलिष्ट aor. मिमिलिषति—ते, मिमेलिषति—ते des. Pass.—मित्यते
pre. अमेलि aor. Cau.—मेलयति—ते pre. अमीमिलत्—त aor. मिलित
pp. मिलित्वा, मेलित्वा ger.

मिश् 1 P. शब्दे रोपकृते च to make a sound or noise, to be angry;
मेशति pre. मिमेश perf. मेशिता p. fut. अमेशीत् aor.

✓मिश्र 10 U. संपर्के to mix, to mingle; मिश्रयति—ते pre. मिश्रयाच्चकार—
चक्रे, &c perf. मिश्रयिता p. fut. अमिमिश्रत्—त aor. मिश्र्यात्, मिश्र-
यिषीष्ट, ben. मिमिश्रयिषति—ते des. मिश्रित pp. मिश्रयित्वा ger.

✓मिष् 6 P. to open the eyes, to look at; मिषति pre. मिमेष perf.
मेषिता p. fut. अमेषीत् aor. मिमिषिषति, मिमेषिषति des. मिषित्वा
मेषित्वा ger.

मिष् 1 P. सेचने to wet, to sprinkle; मेषति pre. &c.; see the above
root. मिषित्वा, मेषित्वा, मिष्टा ger.

✓मिद् 1 P. सेचने to make water, to wet; मेहति pre. मिमेह perf.
मेदा p. fut. मेक्ष्यति fut. अमिहत् aor. मिमिक्षति des. Cau.—
मेहयति—ते pre. अमीमिहत्—त aor. मीढ pp. मीद्वा ger. मेढम् inf.

मी 4 A. हिंसायां (हिंसात्र प्राणवियोगः) to die, to perish; मीयते pre.

मिम्ये perf. मेप्यते fut. अमेष्ट aor. मिमीषते des. Cau. माययति—ते
perf. अमीमयत्-त aor.

मी 9 U. हिंसायाम् to kill, to lessen, to change, to be lost;
मीनाति, मीनीते pre. ममौ, मिम्ये perf. माता p. fut. अमासीत्,
अमास्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मित्सति—ते des Pass.—
मीयते pre. Cau.—माययति—ते pre. अमीमयत्-त aor. मीत pp.
मीत्वा ger.

मी 1 P. & 10 U. गतौ to go, to understand; मयति, माययति—ते
pre. मिमाय, माययाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. मेता, माययिता p. fut.
अमैषीत्, अमीमयत्-त aor.

✓ मील् 1 P. निमेषणे to close; (as the eyes), to twinkle, to be
closed or shut (as the eyes or flowers), to meet, to
cause to shut; मीलति pre. मिमीळ perf. माळिता p. fut.
अमीलीत् aor. Cau. मीलयति—ते pre. अमीमिलत्-त, अमिमिलत्-त
aor. मिमीलिषति des.

मीव् 1 P. ह्यौल्ये to grow fat; to move मीवति pre. मिमीव
perf. मीविता p. fut. अमीवीत् aor.

मुच् 1 A. कल्कने to deceive, to cheat; मुञ्चते pre. मुमुञ्चे perf.
अमुञ्चिष्ट aor.

✓ मुच् 6 U. मोक्षणे to loose, to set free, to leave, to abandon;
मुञ्चति—ते pre. मुमोच, मुमुचे perf. मोक्ता p. fut. मोक्षयति—ते
fut. अमुचत् अमुक्त aor. मुच्यात्, मुक्षीष्ट ben. मुमुक्षति (मुमुक्षते,
मोक्षते intran.) des. Can मोचयति—ते pre. अमुमुचत्—त aor.
मुक्त pp. मुक्त्वा ger.

मुञ् or मुञ् 1 P. & 10 U. शब्दे to cleanse, to purify, to sound;
मोजति, मुञ्जति मोजयति—ते, मुञ्जयति—ते pre. मुमोज, मुमुञ्ज, मोजयाञ्च-
कार—चक्रे, मुञ्जयाञ्चकार-चक्रे perf.

मुद् 1 P. मर्दने to crush, to grind, to kill; मोदति pre. ममोद
perf. मोदिता p. fut. अमोदीत् aor.

मुद् 6 P. आक्षेपमर्दनबन्धनेषु to blame, to crush, to bind; मुदति
pre. See the above root.

मुद् 10 U. संचूर्णने to pound, to break; मोदयति—ते pre. अमुमुदत्—
त aor.

मुण् 1 P. मर्दने to crush, to grind; मुण्टति pre. मुमुण्ट perf. मुण्टिता
p. fut. अमुण्डीत् aor.

मुण् 1 A. पालने पलायने वा to protect. to run away; मुण्ठते pre. मुमुण्ठे
perf. मुण्डिता p. fut. अमुण्डिष्ट aor. मुण्डिषीष्ट ben. Pass. मुण्डयते pre.

✓ मुण्ड् 1 P. खण्डने to shave, to grind; मुण्डति pre. मुमुण्ड perf. मुण्डिता
p. fut. अमुण्डीत् aor. मुमुण्डिषति des. Can. मुण्डयति—ते pre.
अमुमुण्डत्—त aor.

मुद् 1 P. same as मुद् 1 P.

मुण्ड् 1 A. मार्जने मज्जने वा to sink; मुण्डते pre. मुमुण्डे perf.
मुण्डिता p. fut. अमुण्डिष्ट aor.

मुण् 6 P. प्रतिज्ञाने to promise; मुणति pre. मुमोण perf. माणेता
p. fut. अमोणीत् aor.

✓ मुद् 1 A. हर्षे to rejoice, to be glad; मोदते pre. मुमुदे perf. मोदिता
p. fut. मोदिष्यते fut. अमोदिष्ट aor. मोदिषीष्ट ben. मुमुदिषते,
मुमोदिषते des. मुदित, मोदित pp.

मुद् 10 U. संसर्गे to mix, to blend, to purify; मीदयति—ते pre.
मोदयाञ्चकार—चक्रे perf. मोदयिता p. fut. अमुमुदत्—त aor.

मुद् 6 P. संवेष्टने to cover; मुरति pre. मुमोर perf. अमोरीत् aor.

✓ मुच्छ् 1 P. मोहसमुच्छ्राययोः to faint, to become senseless, to
grow, to prevail, to be a match for; मूर्च्छति pre. मुमूर्च्छ
perf. मूर्च्छिता p. fut. अमूर्च्छीत् aor. मूर्च्छयात् ben. Cau.
मूर्च्छयति—ते pre. अमुमूर्च्छत्—त aor. मुमूर्च्छिषति des. मूर्च्छित, मूर्त pp.

मुर्व् 1 P. बन्धने to bind, to tie; मुर्वति pre. मुमुर्व perf. मुर्विता p.
fut. अमुर्वीत् aor.

मुल् See मूल्.

✓ मुष् 9 P. स्तेये to steal, to carry off; मुष्णाति pre. मुषाण 2nd
sing. Impera. मुमोष perf. मोषिता p. fut. मोषिष्यति fut.

अमोषीत् aor. मुष्यात् ben. मुमुषिषति des. मुषित pp. मुषित्वा.
सम्मुष्य ger. मोषितुम् inf.

मुस् 4 P. खण्डने to cleave, to divide; मुस्यति pre. मुमोस perf.

मुस्त 10 U. संघाते to heap up, to gather; मुस्तयति—ते pre. मुस्त-
याञ्चकार—चक्रे perf. मुस्तयित p. fut. अमुस्तत्—त aor. मुस्त्यात्,
मुस्तयिषीष्ट ben.

✓मुह् 4 P. वैचित्ये to faint, to swoon, to fall, to err, to be
foolish; मुह्यति pre. मुमोह perf. मोहिता, मोग्धा or मोढा p. fut.
मोहिष्यति or मोक्षयति fut. अमोहिष्यत्—अमोक्ष्यत् con अमुहत् aor.
मुह्यात् ben. मुमुहिषति, मुमोहिषति or मुमुक्षति des. Pass. मुह्यते
pre. अमोहि aor Cau—मोहयति—ते pre. अमूमुहन्—त aor. मुग्ध
or मूढ pp. मोहित्वा, मुग्ध्वा, मूढ्वा, सम्मुह्य ger. मोहितुम्, मोग्धुम्,
मोढुम् inf.

मु 1 A. बन्धने to fasten, to tie; मव्रते pre. मुमुव्रे perf. मविष्यते
fut. अमविष्ट aor.

मूल् 1 P. प्रतिष्ठायाम् to be firm, to stand fast; मूलति pre. मुमूल,
perf. मुमूषते des. मूलिता p. fut. अमूलीत् aor. Cau. मूलयति—ते
pre. अमूमुलत्—त aor. मुमूलिषति des.

मूल् 10 U. रोपणे to plant, to sprout; मूलयति—ते pre. मूलयाञ्चकार—
चक्रे perf. मूलयिता p. fut. अमूमूलत्—त aor. मूलित pp. मुमूल-
यिषति—ते des.

मूष् 1 P. स्तेये to rob, to plunder; मूषति pre. मुमूष perf. अमूषीत्
aor. मुमूषिषति des. Cau. मूषयति—ते pre. अमुमूषन्—त aor.
मुषित pp.

✓मृ 6 A.* प्राणत्यागे to die; to perish; म्रियते pre. ममार perf. मर्ता
p. fut. मरिष्यति fut. अमृत aor. मृषीष्ट ben. मुमृषति des. Pass.—
म्रियते pre. Cau. मारयति—ते pre. अमीमरत्—त aor. मृत pp. मर्तुम्
inf. मृत्वा ger.

* It is Parasmaipadî in the Perfect, the two futures and the Conditional.

- मृध्** 1 P. सङ्गृह्णे to strike, to collect; मृध्नाति pre. ममर्षं perf. अमर्षति aor.
मृग् 4 P. अन्वेषणे to seek, to hunt, to examine, to beg; मृगयति pre. ममर्गं perf. मर्गिता p. fut. मर्गिष्यति fut. अमर्गीत् aor. मृगित pp.
✓मृग् 10 A. अन्वेषणे to seek, &c.; मृगयते pre. मृगयाञ्चके perf. मृगयिष्या p. fut. मृगयिष्यते fut. अममृगत aor. मृगयिषीष्ट ben. मिमृगयिष्यते des. Pass. मृग्यते pre. अमृगि aor.
मृज् 1 P. शौचालङ्कारयोः to sound; मार्जति pre. ममार्जं perf. (See the root below).
मृज् 2 P. शुद्धौ to wipe off, to rule, to carry (as a horse) to adorn; मार्ष्टि pre. ममार्जं perf. मार्जिता or मार्ष्टा p. fut. मार्जिष्यति or मार्शयति fut. अमार्जिष्यत्—र्शयत् con. अमार्जीत् or अमार्शीत् aor. मृज्यात् ben. मिमृक्षति or मिमार्जिषति des. Pass. मृज्यते pre. अमर्जि aor. Can.—मार्जयति—ते pre. अममार्जत्—त, अमीमृजत्—त aor. मृष्ट, मार्जित pp.
✓मृज् 10 U. शौचालङ्कारयोः to wipe off, &c.; मार्जयति—ते pre. मार्जयन्वकार—चके, perf. मार्जयिता p. fut. मार्जयिष्यति—ते fut. अममार्जत्—त, अमीमृजत्—त aor. Pass.—मार्जयते pre. अमार्जि aor.
मृड् 6 & 9 P. सुखने to be gracious, to pardon, to be delighted; मृडति and मृड्नाति pre. ममर्दं perf. मर्दिता p. fut. अमर्दीत् aor.
मृण् 6 P. हिंसायाम् to kill, to destroy; मृणति pre. ममर्णं perf. अमर्णीत् aor.
मृद् 9 P. क्षोदे to press, to crush, to kill, to rub off; मृद्नाति pre. ममर्दं perf. मर्दिता p. fut. मर्दिष्यति fut. अमर्दिष्यत् con. अमर्दीत् aor. Pass.—मृद्यते pre. अमर्दि aor. Can.—मर्दयति—ते pre. अमीमृदत्—त or अममर्दत्—त aor. मिमर्दिषति des. मृदित pp.
मृध् 1 U. उन्दने (हिंसायां च) to be moist, to hurt, to kill, (in the Vedas) to disregard; मर्धति—ते pre. ममर्ध or ममृधे perf. अमर्धीत्, अमर्धीष्ट aor. मर्धित्वा, मृध्वा ger.

मृश् 6 P. आमर्शने to touch, to shake, to consider; मृशति pre. ममर्श perf. मर्श or मृष्टा p. fut. मर्शयि or मृशयति fut. अमर्शति. अमृष्टा-क्षीत्. अमृष्टत् aor. मिमृशति des. Pass.—मृश्यते pre. अमर्श aor. Can.—मर्शयति—ते pre. अमीमृशत्—त or अममर्शत्—त aor. मृष्ट pp. मृष्टा ger.

मृष् 1 P.; सेचने to sprinkle, to bear; मर्षति pre. ममर्ष perf. मर्षिता p. fut. अमर्षत् aor. Can.—मर्षयति—ते pre. अममर्षत्—त, अमीमृषत्—त aor.

मृष् 1 U. सहने to bear, to sprinkle; मर्षति—ते pre. (See the following root for the other forms).

✓ मृष् 4 U. तितिक्षायाम् to suffer, to allow, to pardon; मृष्यति—ते pre. ममर्ष or ममृषे perf मर्षिता p. fut मर्षिष्यति—ते fut अमर्षीत् or अमर्षिष्ट aor. मिमर्षिषति des. Pass — मृष्यते pre. Cau.—मर्षयति—ते pre. मृषित्वा, मर्षित्वा ger.

मृष् 10 U. to suffer &c.; मर्षयति—ते pre. मर्षयाञ्चकार—चक्रे, perf. मर्षयिता p. fut. अमीमृषत्—त, अममर्षत्—त aor.

मृ 9 P हिंसायाम् to hurt, to kill; मृणति pre ममार perf. मरिता or मरीता p. fut. मरिष्यति or मरीष्यति fut. अमारीत् aor. मिमरिषति, मिमरीषति, मुमृषति des.

मे 1 A. प्रणिदाने to exchange, to barter; मयते per. ममे perf. माता p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मित्सते des. Can.—मापयति—ते pre. अमीमपत्—त aor. Pass. मीयते pre. अमायि aor,

मेद्-ड् 1 P. to be mad; मेडति, मेडति pre.

मेथ् 1 U. मेधाहिंसनयोः to know, to hurt; मेथति—ते pre. मिमेथ—थे perf. मेथिता p. fut. अमेथीत्, अमेथिष्ट aor.

मेद्-मेथ् 1 U. (सङ्गमे) to meet. (See the above root).

मेप् 1 A. गतौ to go, to move; मेपते pre. मिमेपे perf. अमेपिष्ट aor.

मेव् 1 A. सेवने to worship, to attend upon; मेवते pre.

✓ मोक्ष 1 P. & 10 U. to release, to loose, to shed; मोक्षति, मोक्षयति—ते pre मुमोक्ष, मोक्षयाञ्चकार—चक्रे perf.

- ज्ञा 1 P. अभ्यासे to repeat in the mind, to learn, to remember, to praise (in the Vedas); मनति pre. मन्मौ perf. म्नाता p. fut. म्नास्यति fut. अम्नासीत् aor. म्नायात् or म्नेयात् ben. निम्नासति des. Can.—म्नापयति—ते pre. अमिम्नपत्—त aor. Pass.—म्नायते pre. अम्नायि aor. म्नात pp.
- ग्रक्ष् 1 P. सङ्गृह्णते to collect, to strike; ग्रक्षति pre. मग्रक्ष perf. ग्रक्षिता p. fut. अग्रक्षीत् aor.
- ग्रश् 10 U. संयोजने स्नेहने म्लेच्छने च to heap, to mix, to anoint, to speak indistinctly; ग्रक्षयति—ते pre. ग्रक्षयाञ्चकार—चक्रे perf. ग्रक्षयिता p. fut. अमग्रक्षत्—त aor. ग्रक्ष्यात्, ग्रक्षयिषीष्ट ben.
- ग्रद् 1 A. मर्दने to pound; ग्रदते pre. मग्रदे perf. ग्रदिष्यते fut. अग्रदिष्ट aor. मिग्रदिषते des.
- गुच् 1 P. to go; गोचति pre. मुगोच perf. अगुचत्, अगोचीत् aor. मुगुचिषति, मुगोचिषति des. गोचित्वा, गुचित्वा ger.
- गुञ्ज् 1 P. to go; गुञ्जति pre. मुगुञ्ज perf. गुञ्जिष्यति fut. अगुञ्जीत् aor. मुगुञ्जिषति des. गुकुत pp. गुञ्जित्वा, गुक्त्वा ger.
- ग्रेद् (इ) 1 P. to be mad; ग्रेट (ड) ति pre.
- म्लक्ष् 10 U. to cut, to divide; म्लक्षयति—ते pre. म्लक्षयाञ्चकार चक्रे perf. म्लक्षयिता p. fut. अमम्लक्षत्—त aor.
- म्लुच् 1 P. to go; म्लोचति pre. मुम्लोच perf. म्लोचिता p. fut. म्लोचिष्यति fut. अम्लुचन् or अम्लोचीत् aor.
- म्लुञ्ज् 1 P. to go; म्लुञ्जति pre. मुम्लुञ्ज perf.
- म्लेच्छ् 1 P. & 10 U. अव्यक्ते शब्दे (अस्पृष्टे अपशब्दे च) to speak indistinctly or barbarously; म्लेच्छति, म्लेच्छयति—ते pre. मिम्लेच्छ, म्लेच्छयाञ्चकार—चक्रे & perf. अमिम्लेच्छीत्, अमिम्लेच्छत्—त aor. मिम्लेच्छिषति, मिम्लेच्छयिषति—ते des. म्लिष्ट, म्लेच्छित pp.
- म्लेद् or म्लेइ 1 P. उन्मादे to be mad; म्लेटति or म्लेडति pre. अम्लेटीत्—डीत् aor.
- म्लव् 1 A. सेवने to worship, to serve; म्लेवते pre. मिम्लेवे perf. म्लेविष्यते fut. अम्लेविष्ट aor.

- ✓ **म्ले** 1 P. हर्षकये to fade, to grow weary, to be sad; म्लायति pre. मम्लौ perf. म्लाता p. fut. म्लास्यति fut. अम्लासीत् aor. म्लायात् or म्लेयात् ben. Cau.—म्लापयति-ते pre. अमिम्लपत्-त aor. मिम्लासति des. Pass म्लायते pre. अम्लायि aor. म्लान pp.

य—

- यक्ष्** 1 P. to stir, to move; यक्षति pre. ययक्ष perf. यक्षिता p. fut. अयक्षीत् aor.
- यक्ष्** 10 A. पूजायाम् to honour, to adore; यक्षयते pre. यक्षयाश्चक्रे perf. यक्षयितां .p. fut. अययक्षत aor. यक्षित pp.
- ✓ **यज्** 1 U, देवपूजासंगतिकरणयजनदानेषु to sacrifice, to make an oblation to, to give, to associate with; यजाति-ते pre. इयाज, ईजे perf. यष्टा p. fut. यक्षयति-ते fut. अयक्ष्यत्-त con. अयाक्षीम् (अयाष्टाम् du.) अयष्ट aor. इज्यात्, यक्षीष्ट ben. यियक्षति—ते des. Pass.—इज्यते pre. अयाजि aor. Cau.—याजयति—ते pre. अयीयजत्-त aor. इष्ट pp. इष्टा, समिज्य ger. यष्टुम् inf.
- ✓ **यत्** 1 A. प्रयत्ने to attempt, to strive after, to labour, &c.; यतसे pre. येते perf. यतिता p. fut. यतिष्यते fut. अयातिष्ट aor. यतिषीष्ट ben. यियतिषते des. Pass.—यत्यते pre. अयाति aor. Cau.—यातयति-ते pre. अययितत्-त aor. यत pp. यतिस्वा, आयत्य ger.
- यत्** 10 U. निकारोपस्कारयोः to injure, to encourage; यातयति-ते pre. यातयिष्यति-ते fut. अयीयतत्-त aor. यियातयिषति-ते des.
- यन्त्र** 10 U. संकोचे to restrain, &c.; यन्त्रयति—ते pre. यन्त्रयाश्चकार—चक्रे, &c. perf. यन्त्रयिता p. fut. यन्त्रयिष्यति-ते fut. अययन्त्रत्-त aor. यियन्त्रयिषति-ते des. Pass.—यन्त्र्यते pre. यन्त्रित pp. यन्त्रयिस्वा ger.
- यभ्** 1 P. मैथुने to cohabit; यभाति pre. ययाभ perf. यब्धा fut यप्स्यति fut. अयाप्सीत् aor. अयप्स्यत् con. Cau. याभयति-ते pre. अयीयभत्-त aor. यियप्सते des.
- यम्** 1 P. उपरमे to check, to offer, to lift up, to go, to show; यच्छति pre. ययाम perf. यन्ता p. fut. यंस्याति fut. अयंस्यात् con.

अवसीत् aor. वम्यात् ben. यियंसति des. Cau. वामयति-ते, नियम-
यति-ते pre. अयीयमत्-त aor. Pass. वम्यते pre. यत pp. यत्वा ger.
यम् 10 U. परिवेषणे to surround; वमयति-ते pre. अयीयमत्-त aor.

यम् 4 P. प्रयत्ने to strive, to endeavour; यसति,* यस्यति pre. ययास
perf. यसिता p. fut. यसिष्यति fut. अयसत् aor. Cau.—यासयति-ते
pre. (with आ A. only) यस्त pp यस्तिद्वा, यस्त्वा ger. यसि-
तुम् inf.

या 2 P. प्रापणे (प्रापणं गतिः) to go, to invade, to pass away; याति
pre. ययौ perf. याता p. fut. यास्यति fut. अयासीत् aor. यायात्
ben. यियासति des. Pass.—यायते pre. Cau.—यापयति-ते pre.
अयीयपत्-त aor. यात pp. यात्वा, प्रयाय ger. यातुम् inf.

याच् 1 P. A. याच्नायाम् to beg, to demand in marriage; याचति-ते
pre. ययाच-ययाचे perf. याचिता p. fut. याचिष्यति-ते fut.
अयाचीत् अयाचिष्ट aor. याच्यात्, याचिषीष्ट ben. Cau.—याचयति-ते
pre. अययाचत्-त aor. याचित pp. याचित्वा ger. याचितुम् inf.

यु 2 P. मिश्रणेऽमिश्रणे च to join, to separate; यौति pre. युयाव perf.
यविता p. fut. यविष्यति fut. अयावीत् aor. यूयान् ben. युयुषति or
यियविषति des. Pass.—यूयते pre. अयावि aor. Cau.—यावयति-
ते pre. अयीयवत्-त aor. युत pp.

यु 9 U. वन्धने to join, to mix; युनाति or युनीते pre. युयाव or युयुवे
perf. योता p. fut. योष्यति-ते fut. अयौपीत् or अयोष्ट aor. यूयान्
योषीष्ट ben. युयूषति-ते des.

यु 10 A. जुगुप्सायाम् to censure; यावयते pre. यावयाञ्चक्रे perf. याव-
यिता p. fut अयीयवत् aor. यियावयिषते des.

युज् 1 P. संयमने to unite, &c; योजति pre. युयोज perf. योक्ता p. fut.
अयौक्षीत् aor. युयुक्षन्ति des.

युज् 4 A. समायौ to concentrate the mind; युज्यते pre. युयुजे perf.
योक्ता p. fut. योक्ष्यते fut. अयोक्ष्यत् con. अयुक्त aor. युक्षीष्ट ben.
युयुक्षते des. Cau. योजयति-ते pre. अयुयुजत्-त aor.

* यम् not preceded by a preposition except सम् optionally belongs
to the 1s conj. संयस्यति, संयसति.

✓ युज् 7 U. योगे to unite, to put to, to appoint, to give, to prepare, &c.; युनक्ति or युङ्क्ते pre. युयोज or युयुजे perf. योक्ता p. fut. योक्ष्यति—ते fut. अयुजत्, अयौक्षीत् or अयुक्त aor. युज्यात्, युङ्क्षीष्ट ben. Pass.—युज्यते pre. Cau.—योजयति—ते pre. अयुज-जत्—त aor. युयुक्षति—ते des. युक्त pp.

✓ युज् 10 U. संयमने to join, &c.; योजयति—ते pre. योजयाञ्चकार—चक्रे. perf. योजयिता p. fut. योजयिष्यति—ते fut. अयुयुजत्—त aor. युयोजिषति—ते des.

युज् 10 A. to censure; योजयते pre.

युत् 1 A. भासने to shine; योतते pre. युयुते perf. योतिष्यते fut. अयोतिष्ट aor.

✓ युध् 4 A. संप्रहारे to fight, to conquer in fight; युध्यते pre. युयुधे perf. योद्धा p. fut. योत्स्यते fut. अयोत्स्यत con. अयुद्ध aor. युत्सीष्ट ben. Pass—युद्ध्यते pre. अयोधि aor. Cau.—योधयति—ते pre. अयुयुधत्—त aor. युयुत्सते des. युद्ध pp.

युप् 4 P. विमोहने to blot out, to trouble, to make smooth; युप्यति pre. युयोप perf. योपिता p. fut. अयुपत् aor.

यूष् 1 P. हिंसायाम् to injure, to kill; यूषति pre. युयूष perf. अयूषीत् aor.

येष् 1 A. प्रयत्ने to try, to attempt; येषते pre. यियेषे perf. अयेषिष्ट aor.

यौद् (ड) 1 P. to join together; यौट (ड) ति pre. युयौट (ड) perf. अयौटी (डी) त् aor.

र—

रंद् 1 P. गतौ to move, to flow; रंहति pre. ररंह perf. रंहिता p. fut. अरंहीत् aor. Cau.—रंहयति—ते pre. अररंहत्—त aor. रिरंहिषति des.

रक् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च to get, to taste; राकयति—ते pre. राकयिता p. fut. राकयाञ्चकार—चक्रे perf. अरीरकत्—त aor. Also रग्, रक्.

- रक्ष् 1 P. पालने to protect, to avoid; रक्षति pre. ररक्ष perf. रक्षितः p, fut. रक्षिष्यति fut. अरक्षीत् aor. रक्ष्यात् ben. Pass:—रक्ष्यते pre. Cau.—रक्षयति-ते pre. अररक्षत्-त aor. रिरक्षिषति des. रक्षित pp.
- रख् 1 P. to go, to move; रखति pre, रराख perf. अरखीत्, अराखीत् aor.
- रय् 1 P. शङ्कयाम् to doubt; रयति pre. रराग perf.
- रङ् 1 P. to go, to move; रङ्गति pre. ररङ्ग perf. अरङ्गीत् aor.
- रङ् 1 U. to go quickly; रङ्गति-ते pre. ररङ्ग-ङ्गे perf. रङ्गिता p. fut. अरङ्गीत्, अरङ्गिष्ट aor.
- रङ् 10 U. to shine, to speak; रङ्गयति-ते pre. रङ्गयाञ्चकार-चक्रे perf. अररङ्गत्-त, अरङ्गीत् aor.
- रच् 10 U. प्रतियन्ते to arrange, to make, to write, to adorn, to direct; रचयति-ते pre. रचयाञ्चकार-चक्रे perf. रचयिता p. fut. रचयिष्यति-ते fut. अररचत्-त aor. रिरचयिषति-ते des. रचित pp. रचयित्वा ger.
- रञ् 1 & 4 U. रङ्गे to be coloured, to point, to be pleased, to be devoted to, to be in love with; रजति-ते, रज्यति-ते pre. ररञ्ज or ररञ्जे perf. रङ्गा p. fut. रङ्गयति-ते fut. अरङ्गत्-त con. अराङ्गीत् or अरङ्ग aor. रज्यात् or रङ्गीष्ट ben. रिरङ्गति-ते des. Cau.—to dye, &c.; रञ्जयति-ते pre. अररञ्जत्-त aor.—to hunt deer; रजयति-ते pre. अरीरजत्-त aor. Pass. रज्यते pre. रक्त pp. रजत्, रजमान (1) रज्यत्, रज्यमान (4) pre. p. रङ्क्त्वा, रक्त्वा ger.
- रट् 1 P. पैरिभाषणे to shout, to call out, to shout with joy; रटति. pre. रराट् perf. रटिता p. fut. अरटीत्, अराटीत् aor. रटित pp.
- रट् 1 P. to speak; रटति pre. रराट् perf.
- रण् 1 P. शब्दे to sound, to go, to rejoice (in the Vedas); रणति pre. रराण perf. रणिता p. fut. अरणीत्, अराणीत् aor. Cau.—रणयति ते pre. अरीरणत्-त, अरराणत्-त aor. रिरणिषति des.

- रद् 1 P विलेखने to split, to gnaw, to dig; रदति pre. रराद perf. रदिता p. fut. रदिष्यति fut. अरदीत् or अरादीत् aor. रिरदिषति des.
- रघ् 4 P. हिंसासंराध्योः (संराद्धिर्निष्पत्तिः) to hurt, to destroy, to subdue, to finish, to accomplish, (to be completed, in the Vedas); रध्यति pre. ररन्ध perf. रधिता or रद्धा p. fut. रधिष्यति or रत्स्यति fut. अरधिष्यत्—अरत्स्यत् con. अरधत् aor. Pass.—रध्यते pre. अरन्धि aor. Cau.—रन्धयति—ते pre. अररन्धत्—त aor. रिरधिषति, रिरत्सति des. रद्ध pp.
- रप् 1 P. व्यक्तायां वाचि to speak distinctly, to praise (in the Vedas); रपति pre. रराप perf. अरपीत्, अरापीत्, aor. रिरापिषति des.
- रफ् 1 P. हिंसायां गतौ च to go, to hurt; रफति pre. रराफ perf.
- रभ् 1 A. राभस्वे to begin, to embrace, to long for, to act rashly; रभते pre. रेभे perf. रब्धा p. fut. रप्स्यते fut. अरप्स्यत con. अरब्ध aor. रप्सीष्ट ben. रिप्सते des. Cau.—रम्भयति—ते per. अररम्भत्—त aor. Pass. रम्यते pre अरम्भि aor. रब्ध pp.
- ✓ रम्* 1 A. to play, to rejoice at, to take rest; रमते pre. रेमे perf. रन्ता p. fut. रंस्यते fut. अरंस्यत con. अरंस्त. with वि व्यरंसीत् aor. रंसीष्ट ben. रिरंसते des. Pass.—रम्यते pre. Can.—रमयति—ते pre. अरीरभत्—त aor. रत pp. रत्वा, आरम्य, आरत्वा ger.
- रम्भ् 1 P. शब्दे to sound रम्भते pre. ररम्भे perf. रम्भिष्यते fut. अरम्भिष्ट aor. रम्भ्यते pass.
- रय् 1 A. to go, to move; रयते pre. रेये perf. रयिता p. fut. अरयिष्ट aor. रयित pp.
- रस् 1 P. शब्दे to roar, to make a noise, to sing, to praise (in the Vedas); रसति pre. ररास perf. रसिता p. fut. अरसीत्, अरासीत् aor. रिरसिषति des.

* It is Pars. when it is preceded by वि, आ, परि and उप.

- रस् 10 U. आस्वादनस्नेहनयोः to taste, to feel; रसयति-ते pre. रस-
याश्चकार-चक्रे perf. अररसत्-त aor
- रह् 1 P. त्यागे to quit, to desert; रहति pre. रराह perf. रहिता p.
fut. रहिष्यति fut. अरहीत् aor. रिरहिषति des.
- रह् 10 U. त्यागे to leave, to abandon; रहयति-ते pre. रहयाश्चकार-
चक्रे perf. रहयिता p. fut. रहयिष्यति-ते fut. अररहत्-त aor. रहित
p-p. रहयित्वा ger.
- रा 2 P. दाने to give, to bestow; राति pre. ररौ perf. राता p. fut.
अरासीत् aor. Cau.-रापयति-ते pre. अरीरपत्-त aor. रिरा-
सति des.
- राख् 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to be able, to
suffice; राखाति pre. रराख perf. अराखीत् aor.
- राघ 1 A. सामर्थ्ये to be able; राघते pre. रराघे perf. राघिष्यते fut.
अराघिष्ट aor.
- राज् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter, to appear, to direct, to
be at the head; राजति-ते pre. रराज, रराजे, रेजे perf. राजिता
p. fut. राजिष्यति-ते fut. अराजीत्, अराजिष्ट aor. राज्यात्,
राजिषीष्ट ben. रिराजिषति-ते des. राजित p. p. राजित्वा, विराज्य
ger.
- राध् 4 P. वृद्धौ to grow, to prosper; राध्यति pre. रराध perf. राद्धा
p. fut. रात्स्यति fut. अरात्स्यत् con. राध्यात् ben. अरात्सीत्
(अराद्धाम dual) aor. Cau.-अरीरधत्-त aor. रिरात्सति des.
- राध् 5 P. संसिद्धौ हिंसायां च to accomplish, to kill, to propitiate;
राधोति pre. रराध (2nd sing. with अप, अपरेषिथ्) perf. रिरात्सति,
(रित्सति wishes to kill) des. राधुवत् pre. p.
- रास् 1 A. शब्दे to cry, to yell, to sound; रासते pre. ररासे perf.
अरासिष्ट aor. रिरासिषते des.
- रि 6 P. to go, to move; रियति pre. रिराय perf. रेष्यति fut.
अरेषीत् aor.
- रि 5 P. to hurt; रिजोति pre. (Vedic). रिरिगति des.
- रि 9 U. to drive out, to expel, to go to hurt, to emit, to
separate. (in the Vedas); रिणाति, रिणीते pre.

- रिष् 1 P. गतौ to go; रेखाति pre. रिरिख perf. रेखिष्यति fut. अरेखीत् aor.
- रिङ् or रिङ् 1 P. गतौ to crawl, to creep, to go slowly; रिङ्गति or रिङ्गति pre. रिरिङ्ग or रिरिङ्ग perf. अरिङ्गीत्, अरिङ्गीत् aor.
- रिच् 7 U. विरेचने to empty, to clear, to deprive of, to give up; रिणक्ति or रिङ्गे pre. रिरिच or रिरिचे perf. रेक्ता p. fut. रेक्ष्यति-ते fut. अरेक्ष्यत्-त con. अरिचत्, अरेक्षीत्, अरिक्त aor. रिच्यात् or रिक्षीष्ट ben. Pass.—रिच्यते pre. अरेचि aor. Oau.—रेच्यति-ते pre. अरीरिचत्-त aor. रिरिक्षति-ते des. रिक्त p.p. रिक्त्वा ger.
- रिच् 1 & 10 P विणेजनसम्पर्चनयोः to divide, to leave, to come together; रेचाति, रेचयति, pre. रिरिच. रेचयाश्चकार perf. अरेक्षीत्, अगीरिचत्-त aor. रिरिक्षति, रिरिचयिषति-त des. रेचित p. p.
- रिफ् 6 P. कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु to boast, to speak, to fight, to utter a rough grating sound, to give रिफाति pre. रिरिफ perf. रेफिता p. fut. अरेफीत् aor. रिरिफिषति रिरिफिषति des. रिफित p.p. (also written as रिह).
- रिभ् 1 A. to crackle, to murmur, to chatter; रेभते pre. रिरिभे perf.
- रिम्फ 6 P. to hurt, to kill; रिम्फति pre. रिरिम्फ perf. रिम्फिता p. fut. अरिम्फीत् aor.
- रिश् 6 P. हिंसायाम् to tear, to injure; रिशति pre. रिरेश perf. रेष्टा p. fut. रेक्ष्यति fut. अरेक्ष्यत् con. अरिक्षत् aor. रिरिक्षति des.
- रिष् 1 & 4 P. हिंसायाम् to kill, to fail, to perish, to be injured; रेषति, रिष्यति pre. रिरिष perf. रेषिता or रेष्टा p fut. रेषिष्यति fut. अरेषीत् (1st cl.), अरिषत् (4th cl.) aor. रिरिषिषति, रिरिषिषति des. रिष्ट p.p.
- री 4 A. स्रवणे to trickle, to ooze, to flow; रीयते pre. रिये perf. रेप्यते fut. अरेष्ट aor.
- री 9 P. गतिरेषणयोः to go, to injure, to howl; रिणाति pre. रिराय perf. रेप्यति fut. अरैषीत् aor. रिरिषति des.
- रीव् 1 U. to take, to cover; रीवति-ते pre.
- रु 1 A. गतिरेषणयोः to go, to hurt, to break to pieces (in the

Vedas); रवते pre. रुरुवे perf. रविता p. fut. अरविष्ट aor. Cau.—
रावयति-ते pre. अरीगवत्-त pre. रुरुषते des.

2 P. शब्दे to cry, to yell, to hum as bees, to sound in general; रौते or रवीति pre. रुराव perf. रवितां p. fut. रविष्यति fut.
अगवीत् aor. रूयात् ben. रुरुषति des. Pass.—रूपते pre. Cau.—
रावयति-ते pre. रुत P.P.

1 A. दीप्तावभिप्रीतो च to shine, to look beautiful, to be pleased with (a person); रोचते pre. रुरुचे perf. रोचिता p. fut. रोचिष्यते fut. अरुचत्. अरोचिष्ट aor. रुरुचिषते, रुरोचिषते des. Cau.—
रोचयते pre. अरुरुचत aor. रुचित P.P.

6 P. भङ्गे to break to pieces, to afflict, to pain; रुजति pre. रुरोज perf. रोकता p. fut. रोक्ष्यति fut. अरौक्षीत् (अरौकाम् dual). aor. Cau.—रोजयति-ते pre. अरुरुजत्-त aor. रुरुक्षाते des. रुण P.P. रुक्खा ger.

10 U. हिंसायाम् to hurt, to kill; रोजयति-ते pre. रोजयाश्चकार-चक्रे perf. रोजयिता p. fut. अरुरुजत्-त aor.

1 A. प्रतिघाते to strike down; रोदते pre. रुरुटे perf. अरुदत्, अरोदिष्ट aor. रोदिषीष्ट ben.

10 U. to obstruct, to resist, to shine, to speak; रोदयति-ते pre. रोदयाञ्चकार-चक्रे perf. अरुरुदत्-त aor.

1 P. उपघाते to strike; रोदति pre. रुरोट perf. रोदिष्येति fut. अरोटीत् aor.

10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रोदयति-ते fut. रोदयाश्चकार-चक्रे perf. अरुरुदत्-त aor.

1 A. to resist, to oppose, to torment, to suffer pain; रोदते pre. रुरुटे perf.

1 P. स्तेये to rob, steal; रुण्टति pre. रुरुण्ट perf. अरुण्टीत् Aor. Pass.—रुण्ट्यते pre. अरुण्टि aor.

1 P. to go, to steal, to tame, to oppose; रुण्टति pre. रुरुण्ट perf. This is the same as the above root; also written as रुण्ड्.

2 P. भृश्विमोचने to cry, to weep, to roar; रोदति pre. अरोदत्,

अरोदीत् Imperf. ररोद perf. रोदिता p. fut. अरुदत् or अरोदीद
aor. रुयात् ben. ररुदिषति des. Pass.—रुद्यते pre. अरोदि aor.
Oau.—रोदयति-ते pre. अरुदत्-त aor. रुदित p.p.

रु 4 A. (with अनु) कामे to desire, to obey; रुद्यते pre. ररुधे perf.
रोत्स्यते fut. अरुद्ध aor. ररुत्सते des.

✓ रु 7 U. आवरणे to besiege, to oppose, to hold up, to oppress;
रुणाद्धि or रुन्दे pre. ररोध or रुधे perf. रोद्धा p. fut. रोत्स्यति-ते
fut. अरुधत्, अरौत्सीत्, अरुद्ध (अरौद्धाम्, अरुत्साताम् dual) aor.
रुद्ध्यात्, रुत्साष्ट ben. ररुत्साति-ते des. Pass.—रुध्यते pre. अरोधि
aor. Oau.—रोधयति-ते pre. अरुधत्-त aor. रुद्ध p.p. रोद्धुम् inf.

रु 4 P. विमोहने to confound, to suffer, to violate, to pain
(in the Vedas), to disturb; रुप्यति pre. ररोप perf. अरुपत् aor.
Oau.—रोपयति-ते pre. अरुपत् aor. रुपिषति, ररोपिषति des.

रु 6 P. हिंसायाम् to hurt, to destroy; रुशति pre. ररोश perf.
अरुक्षत् aor. ररुक्षति des.

रुंश 10 U. 1 P. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रुंशयति-ते, रुंशति
pre. रुंशयिष्यति, रुंशिष्यति fut. अरुंशत्-त, अरुंशीत् aor.

रुष 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt, to be annoyed; रोषति pre. ररोष
perf. रोषिता or रोष्टा p. fut. रोषिष्यति fut. अरोषत् aor. ररुषिषति,
ररोषिषति des. रुषित्वा, रोषित्वा, रुष्टा ger. रोषितुम्, रोष्टुम् inf.

रुष 4 P. to kill, to hurt, to vex; रुष्यति pre. अरुषत् aor. (For
the other forms see the above root)

रुष 10 U. रोषे to be angry; रोषयति-ते pre. अरुषत्-त aor.

✓ रुह 1 P. बीजजन्मानि प्रादुर्भावे च to grow, to increase, to rise, to
reach; रोहति pre. ररोह perf. रोढा p. fut. रोह्यति fut. रुह्यात्
ben. अरुक्षत् aor. ररुक्षति des. रुढ p.p. रुद्धा, आरुह्य ger. रोहुम् inf.

रुक्ष 10 U. पारुध्ये to be rough, to be unkind, to make dry, (in
the Vedas); रुक्षयति-ते pre. रुक्षयाञ्चकार चक्रे perf. रुक्षयिता p.
fut. अरुक्षत्-त aor.

रूप 10 U. रूपक्रियायाम् to find out, to form, to consider, to fix,
to appoint; रूपयति-ते pre. रूपयाञ्चकार-चक्रे perf. रूपायिता p.
fut. अरूपत्-त aor. ररूपायेषति-ते des.

- रूप 1 P. रूपायाम् to adorn, to decorate, to anoint; रूपति pre.
रूप perf. रूपिता p. fut. अरूपीत् aor. रूपित p.p.
- रेक 1 A. शङ्कायां to doubt, to suspect; रेकते pre. रिरेके perf. रेकिष्यते
fut. अरेकिष्ट aor.
- रेज् 1 A. to shine, to shake; रेजते pre.
- रेद् 1 U. परिमाद्यजे to speak, to ask; रेदति pre. रिरिट perf. अरेटीत्
aor.
- रेप् 1 A. to go; रेपते pre. रेपिष्यते fut. अरेपिष्ट aor.
- रेभ् 1 A. शब्दे to sound, to low; रेभते pre.
- रेष 1 A. अव्यक्ते शब्दे to utter an indistinct sound, to neigh; रेपते
pre. रिरेषे perf. रेषिता p. fut. अरेषिष्ट aor. रेषित p.p. (Also
written as रेव्).
- रै 1 P. to sound, to bark at; रायति pre. ररी perf. अरासीत् aor.
- रोड् 1 P. अनादरे उन्मादे च to despise; रोडति pre. रुरोड perf. अरोडीत्
aor.
- रौद (रौद् also) 1 P. to despise; रौदति, रौडति pre.

ल—

- लक् 10 U. आस्वादेने प्राप्नो च to taste, to obtain; लाकयति-ते pre.
लाकयाश्चकार-चक्रे perf. लाकयिता p. fut. अलीलकत्-त aor.
- लक्ष् 1 A. आलोचने to perceive, to observe; लक्षते pre. ललक्षे perf.
लक्षिता p. fut. अलक्षिष्ट aor. लक्षयिषीष्ट ben.
- लक्ष 10 U. दर्शनाङ्कनयो. to notice, to define, to regard; लक्षयति-ते
pre. लक्षयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लक्षयिता p. fut. अललक्षत्-त aor
लक्षित p.p. लिलक्षयिषति-ते des.
- लख् or लङ् 1 P. to go; लखति or लङ्गति pre.
- लग् 1 P. सङ्गे to attach oneself to, to touch, to meet, to follow
closely; लगति pre. ललाग perf. लगिता p. fut. अलगीत् aor. लिल-
गिषति des. लग्न p.p.
- लग् 10 U. आस्वादेने प्राप्नो च to taste, to obtain; लागयति-ते pre.
लागयाश्चकार-चक्रे perf. लागयिता p. fut. अलीलगत्-त aor.

लङ् 1 P. to go, to go lame; लङ्गति pre.

लघ् 1 P. शोषणे to dry, (भाषायां दीप्तौ सीमातिक्रमे च) to speak, to shine, to transgress; A. गत्यर्थे भोजननिवृत्तौ च to go, to fast; लंघति-ते pre. ललंघ-ललङ्घे perf. लंघिता p. fut. अलंघीत् or अलंघिष्ट aor. लंघित p. p.

लघ् 10 U. to speak, to shine; लंघयति-ते pre. लंघयिष्यति-ते fut. अललंघन्-त aor. लङ्घ्यात्, लंघयिषीष्ट ben. लिलंघयिषति-ते des.

लच्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लच्छति pre. ललच्छ perf.

लज् 1 P. भर्जने to fry; लजति per. ललाज perf. लाजिता p. fut. अलजीत्, अलाजीत् aor. (Also written as लज्ज्).

लज् 6 A. व्रीडने to be ashamed; लजते pre. लेजे perf. लजिता p. fut. अलजिष्ट aor. लिलजिषते des. लग्न p. p.

लज् 10 U. प्रकाशने to appear; लजयति-ते; अपवारणे to conceal, लाजयति ते pre. लजयाश्चकार-चक्रे, लाजयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लजयिता, लाजयिता p. fut. अललजत्-त, अलीलजत्-त aor.

लज्ज् 1 P. हिंसाबलादाननिकेतनेषु भाषायां दीप्तौ च to kill, to be powerful, to take, to dwell, to speak, to shine; लज्जति pre. ललज्ज perf. अलज्जीत् aor.

लज्ज् 10 U. (see the above root) to give also; लज्जयति-ते pre. लज्जयाश्चकार-चक्रे perf. लज्जयिता p. fut.

लट् 1 P. बाल्ये to be or act like a child, to prattle, to cry; लटति pre. ललाट perf. अलटीत् aor.

लट् 1 P. विलासे to play, to sport; लटति pre. अलटीत्, अलाटीत् aor.

लट् 10 U. उपसेवायां to fondle, to caress; लाडयति-ते pre. लाडयाश्चकार-चक्रे perf. अलीलडत्-त aor.

✓ लप् 1 P. व्यक्तायां वाचि to talk in general, to wail, to whisper, to lament; लपति pre. ललाप perf. लपिता p. fut. अलपीत्, अलापीत् aor. Cau.—लापयति-ते pre. अलीलपत्-त aor. लिलापिषति des.

✓ लभ् 1. A. प्राप्तौ to get, to take, to have, to be able, &c.; लभते pre.

लेभे perf. लब्धा p. fut. लप्स्यते fut. अलब्ध aor. लिप्सते des. Cau.—
लम्भयति-ते pre. अललम्भत्-त aor. लब्ध P. P.

लम्ब 1 A. शब्दे अवस्रंसने च to sound, to hang down, to sink, &c.;
लम्बते pre. ललम्बे perf. लम्बिता p. fut. अलम्बित aor. Pass.—
लम्ब्यते pre. अलम्बि aor. Cau.—लम्बयति-ते pre. अललम्बत्-त aor.
लिलम्बिषते des. लम्बित P. P.

लय 1 A. to go, to move; लयते pre. लेये perf. लयिता p. fut. अलयित
aor.

लर्व 1 P. to go, to move; लर्वति pre. ललर्व perf. अलर्वीत् aor.

लल 1 P. विलास to play, to move about; ललति pre. ललाल perf.
ललिष्यति fut. अललीत् aor. लिलयिषति des. Cau.—लालयति pre.
अलीललत् aor. ललित P. P.

लल 10 A. ईप्सायां to desire, to fondle; लालयते pre. लालयाश्चक्रे
perf. लालयिता p. fut. अलीललत् aor. लिलालयिषते des.

लश 10 U. शिल्पयोगे to use any art; लाशयति-ते pre. लाशयाश्चकार-
चक्रे perf. अलीलशत्-त aor. V. 1. for लस्.

✓ लष 1 & 4 U. कान्तौ to wish, to long for; लषति-ते, लष्यति-ते pre.
ललाष or लेष perf. लषिता p. fut. अलषीत्, अलाषीत्, अलषित aor.
लिलषिषति des. लषित P. P.

लस 1 P. श्लेषणक्रीडनयोः to appear, to embrace, to play, to
shine; लसति pre. ललास perf. लसिता p. fut. अलसीत्-अलासीत्
aor. Cau.—लासयति-ते pre. अलीलसत्-त aor. लिलसिषति des.
लसित P. P.

लस 10 U. शिल्पयोगे See लश above.

✓ लज्ज 1 A. व्रीडने to be ashamed, to blush; लज्जते pre. ललज्जे perf.
लज्जिता p. fut. अलज्जित aor. Pass.—लज्ज्यते pre. अलज्जि aor.
Cau.—लज्जयति-ते pre. अललज्जत्-त aor. लिलज्जिषते des.
लग्न P. P.

ला 2 P. आदाने दाने च to take, to obtain; लाति pre. ललो perf
लाता p. fut. अलासीत् aor. Cau.—लापयति-ते, लालयति-ते (to
cause to melt) pre. अलीलपत्-त, अलीलयत्-त aor. लिलासति des.

लाख् 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to suffice; लास्यति pre. अलासीत् aor. Cau.—लास्यति-ते.

लाघ् 1 A. सामर्थ्ये to be equal to or able; लाघते pre. अलाघिष्ट aor.

लाज् or लांज् 1 P. मर्जने मर्त्सने च to fry; to blame; लाजति or लांजति pre. अलाजीत्, अलांजीत् Aor.

लाञ्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लाञ्छति pre. अलांछीत् aor.

✓ लिख् 6 P. भक्षरविन्यासे to write, to rub, to touch, to peck as a bird; लिखति pre. लिलेख perf. लेखिता p. fut. अलेखीत् aor. लिलिखिषति or लिलेखिषति des. Cau.—लेखयति-ते pre. अली-लिखत्-त aor.

लिङ् 1 P. to go, to move; लिङ्गति pre.

लिङ् 1 P, to go, to move; लिङ्गति pre. लिलिङ्ग perf. लिङ्गिता p. fut. अलिङ्गीत् aor. लिङ्गित p. p.

लिङ् 10 U. चित्रीकरणे to paint, to inflect (a noun); लिङ्ग्यति-ते pre. लिङ्ग्याश्चकार-चक्रे &c. perf. लिङ्गयिता p. fut. आलिलिङ्गत्-त aor.

✓ लिप् 6 U. उपदेहे (उपदेहो वृद्धिः) to anoint, to cover, to stain; लिपति-ते pre. लिलेप, लिलिपे perf. लेप्ता p. fut. लेप्स्यति-ते fut. अलिपत्-त, अलिप्त aor. Cau.—लेपयति-ते pre. अलीलिपत्-त aor. लिलिप्सति-ते des. लिप्त p. p.

लिश् 4 A. अल्पीभावे to be small or reduced; लिश्यते fut. लिलिशे perf. लेक्ष्यते fut. अलिक्षत् aor. Cau.—लेशयति-ते pre. अलीलिशत्-त aor. लिलिक्षते des. लिष्ट p. p.

लिश् 6 P. to go; लिशति pre. लिलेश perf. अलिक्षत् aor. लिलिक्षति des.

✓ लिह् 2 U. आस्वादने to lick, to taste; लेहे, लीहे pre. लिलेह, लिलिहे perf. लेहा p. fut. लेक्ष्यति-ते fut. अलिक्षत्-त, अलीह aor. लिह्यात्, लिक्षीष्ट ben. लिलिक्षति-ते des. लीह p. p.

ली 1 P. & 10 U. द्रवीकरणे to melt, to dissolve; लयति, लापयति-ते pre. लिलाय, लापयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अलैषीत्, अलीलयत्-त aor. लिलीषति, लिलाययिषति-ते des.

ली 4 A. श्लेषण to stick, to lie on; लीयते pre. लिल्ये perf. लेता, लाता

p. fut. लेष्यते, लास्यते fut. अलेष्ट, अलाम्ब aor. लेषीष्ट लासीष्ट
ben. Cau.—लाययति-ते pre. लिलीषते des. लीन p.p. लीत्वा, विलाय,
विलीय ger.

ली 9 P. श्लेषणे to adhere, to melt; लिनाति pre. लिलाय, ललौ perf.
लेता लाता p. fut. लेष्यति, लास्यति fut. अलैषीत्, अलासीत् aor.
लिलीषति des.

लुञ्च् 1 P. अपनयने to pluck, to pull, to tear off; लुञ्चति pre. लुलुञ्च
perf. लुञ्चिता p. fut. अलुञ्चीत् aor. लुलुञ्चिषति des. लुञ्चित p.p.

लुञ्च् 1 P. & 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु भाषाया दीप्तौ च to kill, to
be strong &c. लुञ्जति, लुञ्जयति-ते pre. अलुञ्जीत्, अलुलुञ्जत्-त aor.

लुट् 1 A. प्रतिघाते to oppose; लोटते pre. लुलुटे perf. लोटिता p. fut.
अलुटत्, अलोटिष्ट aor. लुलुटिषते des.

लुट् 1 A. विलोडने to roll, to wallow on the ground; लोटति pre.
लुलोट perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. लुलुटिषति or ललोटिषति
des. Cau.—लोडयति-ते pre. अलूलुटत्-त, अलुलोडत्-त aor.
लुटित, लोटित p. p.

लुट् 4 P. to roll, &c.; लुट्यात pre. लुलोट perf. लोटिता p. fut;
अलुटत् aor. (See the above root for the other forms.)

लुट् 6 P. (कुटादिः) संश्लेषणे see लुट् below.

लुट् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; लोटयति-ते pre.
लोडयाश्चकार-चक्र &c. perf. लोटयिता p. fut.

लुट् 1 P. उपघाते to strike, to knock down; लोटति pre. लुलोट
perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. Cau.—अलूलुटत्-त. अलुलो-
टत्-त aor.

लुट् 1 A. प्रतिघाते to oppose, to roll; लोटते pre. लुलुटे perf.
लोडिता p. fut. अलुठत्, अलोडिष्ट aor.

लुट् 6 P. संश्लेषणे (कुटादिः) to wallow; लुठति pre. लुलुठ perf.
लुठिष्यति fut. अलुठीत् aor. लुलुठिषति des.

✓ लुड् 1 P. विलोडने to stir, to churn; लोडति pre. लुलोड perf. लोडिता
p. fut. अलाडीत्-aor. Cau.—लोडयति-ते pre. लुलुडिषति des.

लुङ् 6 P. (कुटादिः) to cover, to adhere; लुङति pre. (See लुट above for the other forms.)

लुण्ट् 1 P. स्तये to rob, to be lazy; लुण्टति pre. लुण्ट perf. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor.

लुण्ट् 10 U. see लुण्ट below.

लुण्ट् 1 P. आलस्ये प्रतिघाते च to be idle, to agitate; लुण्टति pre. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor. Can. लुण्टयति-ते pre. अलुण्टत त aor. लुण्टिष्यति des.

लुण्ट 10 U. स्तये to rob, to plunder; लुण्टयति-ते pre. लुण्टिष्यति-ते fut. अलुण्टत-त aor.

लुण्ड् 10 U. to plunder; लुण्डयति-ते pre. लुण्डयाश्चकार-चक्रे perf. (Same as लुण्ट्.)

लुन्थ् 1 P. हिंसाक्लेशनयोः to strike, to kill; लुन्थाति pre. लुन्थ perf. लुन्थिष्यति fut. अलुन्थीत् aor.

लुप् 4 P. विमोहने to confound, to be destroyed; लुप्यति pre. लुलोप perf. लोपिता p. fut. अलुपत् aor. Can.—लोपयति-ते pre. अलुपत-त, अलुलोपत-त aor. लुलुपिषति, लुलोपिषति, des. लुप्त्वा, लुपित्वा ger. लुप्त p. p.

लुप् 6 U. छेदने to break, to take away, to seize, to suppress; लुप्यति-ते pre. लुलोप, लुलोपे perf. लोप्ता p. fut. अलुपत्, अलुप्त aor. लुप्यात्, लुप्सीष्ट ben. लुलुप्सति-ते des. Pass.—लुप्यते pre. अलोपि aor. Cau.—(See the above root); लुप्त p. p.

✓ लुभ् 1 & 4 P. गार्ध्ने to covet, to be perplexed; लोभति, लुभ्यति pre. ललोभ perf. लोभिता, लोब्धा p. fut. अलोभीत् (1) अलुभत् (4) aor. Can.—लोभयति-ते pre. अलुलुभत-त aor. लुलुभिषति, ललोभिषति des. लुब्ध p. p.

लुभ् 6 P. विमोहने to be bewildered, to confound; लुभाति pre. अलोभीत् aor. लुभित p. p.

लुम् 1 P. अर्दने to torment; लुम्बति pre. अलुम्बीत् Aor.

✓ लृ 9 U. छेदनं to divide, to cut off; लृनाति, लृनीति pre. लृलाव, लृलुवे

perf. लविता p. fut. अलावीत, अलविष्ट aor. लूयात्, लविषीष्ट ben.
 लुलूयति-ते des. Cau.—लावयति-ते pre. लून P. P.

लृष 1 P. भूषायां; लृषति pre. लूलृष perf अलृषीत् aor.

लृष 10 U. हिंसायां to injure, to rob; लृषयति-ते pre. लृषयाश्चकार-
 चक्रे perf. अलूलृषत्-त aor.

लेव 4 P. स्खलने to stumble; लेख्यति pre. अलेखीत् aor.

लेप् 1 A. to go, to worship; लेपते pre. अलेपिष्ट aor.

लैण् 1 P. to go, to send, to embrace; लैणति pre. अलैणीत् aor.

लोक 1 A. दर्शने to see, to perceive; लोकते pre. लुलोके perf. लोकिता
 p. fut. अलोकिट aor. लुलोकिषते des. Cau.—लोकयति-ते pre.
 अलुलोकत्-त aor. लोकित P. P.

✓ लोक 10 U. भाषायां दीप्ता च to behold, to shine, to know, to seek;
 लोकयति-ते pre. लोकाश्चकार-चक्रे perf. लोकयिता p. fut. अल-
 लोकत्-त aor. लुलोकयिषति-ते des.

लोच् 1 A. दर्शने to see; लांचते pre. लुलांचे perf. लोचिता p. fut.
 अलोचिष्ट aor. लोचित P. P.

लांच् 10 U. to speak, to shine; लांचयति-ते pre. लांचयाश्चकार चक्रे-
 आस-बभूव perf. लांचयिता p. fut. अललांचत्-त aor. (See लोक
 10 above).

लोद् 1 P. धौर्त्ये पूर्वभावे ध्वप्ते च to deceive, to precede; लोटति pre.
 लुलोट perf. अलोटीत् aor.

लोष्ट् 1 A. संघाते to heap up; लोष्टते pre. लुलोष्टे perf. अलोष्टिष्ट aor.

व—

वक्ष् 1 P. रोषे संघाते च to be angry, to grow; वक्षति pre. ववक्ष perf.
 वक्षिष्यति fut. अवक्षीत् aor.

वव-वह् 1 P. to go, to move; वसति, वहति pre. ववाव, ववह् perf.

वङ्क् 1 A. कीटिल्ये गतौ च to be crooked, to go; वङ्कते pre. अवङ्किष्ट
 aor.

वह् 1 P. to go; वहति pre.; same as वव्.

✓ वच् 2 P. परिभाषणे to speak, to relate; वक्ति pre. उवाच perf. वक्ता p. fut. वक्ष्यति fut. अवाचत् aor. उच्यत् ben. विवक्षति des. Oan.—वाचयति-ते pre. अवीवचत्-त aor.

वच् 1 P. & 10 U. to speak, to read; वचति, वाचयति-ते pre. उवाच, वाचयाश्चकार-चक्रे. &c. perf. वक्ता, वाचयिता p. fut. अवाक्षीत्, अवीवचत्-त aor. उक्त, वाचित p. p.

वज् 1 P. to go, to roam about; वजति pre. ववाज perf. वजिता p. fut. अवजीत्, अवाजीत् aor.

वज् 10 U. to trim, to go; वाजयति-ते pre. वाजयामास &c. perf. अवीवजत्-त aor.

वञ्च् 1 P. to go, to arrive at; वञ्चति pre. ववञ्च perf. वञ्चिता p. fut. अवञ्चीत् aor. विवञ्चिषति des. वञ्चित p. p. Paas.—वञ्चते pre. अवञ्चि aor.

✓ वञ्च् 10 A. प्रलम्भने to cheat; वञ्चयते pre. वञ्चयामास &c. perf. अव-
वञ्चत aor. विवञ्चयिषते des.

वट् 1 P. वेष्टने to surround, to cover; वटति pre. ववाट perf. अवटीत्, अवाटीत् aor.

वट् 10 U. ग्रन्थे, विभाजने to string, to divide, to surround; वट-
यति-ते pre. वटयाश्चकार-चक्रे perf. अवीवटत्-त aor. विवटयिषति-ते
des.

वट् 10 P. स्थौल्ये to be strong or fat; वटति pre. ववाट perf. अवटीत्,
अवाटीत् aor.

वण् 1 P. शब्दे to sound; वणति pre. अवणीत्, अवाणीत् aor. विवणि-
षति des.

वण्ट् 1 P. & 10 U. विभाजने to divide वण्टति, वण्टयति-ते pre. वाण्टि-
ष्यति, वण्टयिष्यति fut. अवण्टीत्, अववण्टत्-त aor.

✓ वद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to say, to tell, to lay down; वदति pre.
उवाद perf. वदिता p. fut. अवादीत् aor. विवदिषति des. Paas.—
उद्यते pre. अवादि aor. उदित p. p.

वद् 1 & 10 U. संदेशवचने to inform; वदति ते, वदयति ते pre. ववाद,
ववदे, वदयाश्चकार &c. perf. अवादीत्, अवदिट्, अवीवदत्-त aor.

- वन 1 P. शब्दे सम्भक्तौ च to sound, to honour, to aid; वनति pre. ववान perf. वनिष्यति fut. अवनीत्, अवानीत् aor. Cau.—वानयति-ते pre. विवनिषति des.
- वन् 8 A. (P. according to चन्द्र) to beg, to seek for; वनुते pre. वेने perf. अवनिष्ट, अवत aor. विवनिषते des.
- वन 1 P. & 10 U to favour, to injure, to sound; वनति, वानयति-ते pre.
- वन्द 1 A. अभिवादनस्तुत्योः to salute, to adore, to praise; वन्दते pre. ववन्दे perf. वन्दिता p. fut. अवन्दिष्ट aor. विवन्दिषते des. Pass.—वन्यते pre. वन्दित p. p.
- वप 1 U. बीजसन्तानं छेदने च to sow, to scatter, to weave, to cut, to shave; वपति-ते pre. उवाप. ऊपे perf. वप्ता p. fut. अवाप्सीत्, अवप्त aor. उप्यात्, वप्सीष्ट ben. Cau.—वापयति-ते pre. अवीवपत्-त aor. विवप्सति-ते des. Pass.—उप्यते pre. अवापि aor.
- वध 1 P. to go; वधति pre. अवधीत् aor.
- वम 1 P. उद्गिरणे to vomit, to pour out; वमति pre. ववाम perf. वमिता p. fut. अवमीत् aor. Cau.—वमयति-ते, वामयति-ते (with a prep. वमयति-ते only) pre. अवीवमत्-त aor. वमित, (वान्त according to some) p. p.
- वय 1 A. to go; वयते pre. वयिष्यते fut. अवयिष्ट aor.
- वर 10 U ईप्सायां to ask for, to get; वरयति-ते pre. वरयाश्चकार-चक्रे perf. वरयिता p. fut. अववरत्-त aor.
- वर्च 1 A. दीप्तौ to shine, to be bright; वर्चते pre. ववर्चे perf. अवर्चिष्ट aor.
- वर्ण 10 U. वर्णक्रियाविस्तरयणवचनेषु प्रेरणे च to colour, to explain, to extol, to send, to grind; वर्णयति-ते pre. वर्णयाश्चकार-चक्र-आस-बभूव perf. वर्णयिता p. fut. अववर्णत्-त aor. विवर्णयिषति ते des. वर्णित p. p.
- वर्ध 10 U. छेदनपूरणयोः to cut, to fill; वर्धयति-ते pre. अववर्धत्-त aor. विवर्धयिषति-ते des.
- वर्ष 1 A. स्नेहने to love; वर्षते pre. अवर्षिष्ट aor.

- बल् 1 A. संवरणे, सञ्चरणे च to cover, to move about; बलते per.
बलिष्यते fut. अवलिष्ट aor. विबलिषति-ते des.
- बल्क् 10 U. परिभाषणे to speak; बल्क्यात-ते pre. बल्क्याश्चकार-चके
perf. अवबल्कत्-त aor.
- बल्ग 1 U. to go, to dance, to be pleased, to eat; बल्गति-ते pre.
वबल्ग, वबल्गे perf. बल्गिता p. fut. अबल्गात्, अबल्गिष्ट aor.
बल्गित p. p.
- बल्भ् 1 A. भोजने to eat; बल्भते pre. अबल्भिष्ट aor.
- बल् 1 A. संवरणं to cover or be covered; बल्ते pre. वबले perf.
- बल्ह् 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदानेषु to speak, to be prominent, to kill,
to give; बल्हते pre. वबल्हे perf. अबल्हिष्ट aor.
- बश् 2 P. कान्तौ to wish, to shine; बश्ति pre. उवाशि perf. बशिता p.
fut. अवशीत्, अवशीति aor. उद्यात् ben. विवशिषति des. Pass.—
उद्यते pre. अवाशि aor. उशित p. p.
- बष् 1 P. हिंसायां to injure, to kill; बषति pre. ब्वाष perf. अबषीत्,
अवाषीत् aor.
- ✓ बस् 1 P. निवासे to dwell, to be, to spend (time); बसति pre. उवास
perf. वस्ता p. fut. अवाप्सीत् aor. उष्यात् ben. विवसति des.
Pass.—उष्यते pre. अवासि aor. Cau.—वासयति-ते pre. अवीवसत्-
त aor. उषित p. p. उषित्वा, प्रोष्य ger.
- बस् 2 A. आच्छादनं to wear, to put on; बस्ते pre. बवसे perf. बसिता
p. fut. अवसिष्ट aor. Cau.—वासयति-ते pre. अवीवसत्-त aor.
विवसिषते des. बसित p. p.
- बस् 4 P. स्तम्भे to be straight, to be firm, to fix; बस्यति pre. बसि-
ष्यति fut. अवसत् aor. वस्त p. p. बसित्वा, वस्त्वा ger. बसितुम् inf.
- बस् 10 U. स्नेहच्छेदापहरणेषु to love, to cut, to take away; बसयति-
ते pre. बसयिष्यति-ते fut. अवीवसत्-त aor. वास्यात्, वासयिषीष्ट
ben.
- बस् 10 U. निवासे to dwell; बसयति ते pre. बसयिता p. fut. अवसत् त
aor.
- बस्क 1 A. to go; बस्कते pre. वास्क्यत् fut. अवसिष्ट aor.
- वस्त 10 A. अर्धेन to hurt, to kill, to ask, to go; वस्तयते pre.
वस्तयाश्चके perf. अववस्तत aor. (Also written as बस्त्).

- वह 1 U. ग्रापणे to bear along, to carry, to flow, to marry (with उद्) &c. वहति-ते pre. उवाह, ऊहे perf. वोढा p. fut. वक्ष्यति-ते fut. अवाक्षीत्, अवोद aor उह्यात् वक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. Cau.—वाहयति-ते pre. अवावहत्-त् aor. ऊढ P.P.
- वा 2 P. गतिगन्धनयोः to blow, to go, to strike, to kill; वाति pre. ववौ perf. वाता p. fut. अवासीत् aor. वापात् ben. Cau.—to cause to blow, वापयति-ते; to shake, वाजयति-ते pre. विवासति des. वात p.p. (with निर्-निर्वाण when वात 'wind' is not the subject; as निर्वाणो मुनिरग्निर्वा).
- वांक्ष 1 P. कांक्षायां to wish, to desire, वांक्षति pre. वांक्षिष्यति fut. अवांक्षीत् aor.
- वाञ्छ 1 P. वाञ्छायाम् to wish, to desire, to seek for; वाञ्छति pre. ववाञ्छ perf. वाञ्छिता p. fut. अवाञ्छीत् aor. विशाञ्छिषति des. Pass.—वाञ्छयते pre. अवाञ्छि aor.
- वाड् 1 A. to bathe, to dive; वाडते pre. ववाडे perf.
- वाट् 10 U. सुखसेवनयोः to be happy, to serve; वातयति-ते pre. वातयिष्यति-ते fut. अववातत्-त् aor. विवातयिषति-ते des.
- वाग् 4 A. शब्दे to roar, to hum; वाड्यते pre. ववाशे pre. वाशिता p. fut. अवाशिष्ट aor. वाशित P.P.
- वास 10 U उपभेवायां to scent, to make fragrant; वासयति-ते pre. वासयाश्चक्र-चक्रे &c. perf. वासायिता p. fut. अववासत्-त् aor. विवासयिषति-ते des.
- वाह 1 A. प्रयत्ने to try, to make an effort; वाहते pre. ववाहे perf. अवाहिष्ट aor.
- विच् 7 U. पृथग्भावे to separate &c.; विनक्ति, विङ्के pre. विवेच, विविचे perf. वक्ता p. fut. अविचत्, अवैक्षीत्, अविक aor. विच्यात्, विक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. विक P.P.
- विच्छ 6 P. to go; विच्छायति pre. विविच्छ, विच्छाश्चकार &c. perf. विच्छिता, विच्छायिता p. fut. अविच्छीत् अविच्छायीत् aor. Cau.—विच्छयति-ते, विच्छाययति-ते pre. अविच्छिच्छत्-त्, अविच्छिच्छायत्-त् aor. विविच्छिषति, विविच्छायिषति des. Pass.—विच्छयन्ते, विच्छायन्ते pre.

विच्छ 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; विच्छयाति-ते pre.
विच्छयाश्चकार-चक्र p rf. अविच्छित्त-त aor.

विज् 3 U. पृथग्भावे to separate to distinguish; वेवेक्ति, वेवेक्ते pre.
विवेज, विविजे perf. वेक्ष्यति-ते fut. अविजत्, अवैक्षीत्, अवेक्ति aor.
विविक्षति-ते des.

✓ विज् 6 A. भयचलनयोः to fear, to tremble; विजते pre. विविजे perf.
विजिता p. fut. अविजिष्ट aor. Cau.—वेजयति pre. अवीजित् aor.
विविजिपति des.

विज् 7 P. to shake, to fear; विनाक्ति pre. विवेज perf. विजिता p. fut.
अविजीत् aor. विविजिपति des.

विट् 1 P. आक्रोशे शब्द च to curse, to sound, to rail at; वेटाति pre.
विवेट perf. अवेटीत् aor.

विड् same as विट्.

✓ विडम्ब 10 U. विडम्बने to mock, to deceive; विडम्बयति-ते pre. अवि-
विडम्बत्-त aor.

विथ् 1 A. याचने to beg; वेथते pre. वेथिष्यते fut. अवेथिष्ट aor.

✓ विद् 2 P. ज्ञाने to know, to regard; वेत्ति, वेद pre. विवेद, विदाश्चकार
perf. वेदिस्यति fut. अवेदीत् aor. विद्यात् ben विदित p.p. Cau.—
वेदयति-ते pre. अवीविदत्-त aor. विविदिषति-ते des.

✓ विद् 4 A. सत्तायां to happen, to be; विद्यते pre. विविदे perf. वेत्ता p.
fut. वेत्स्यते fut. अवेत्त aor. वित्सीष्ट ben. विवित्सते des. वित्त p.p.

✓ विद् 6 U. लाभे to get, to find, to feel; विन्दति-ते pre. विवेद, विविदे
perf. वेदिता, वेत्ता p. fut. अविदत्, अवेत्त. अवेदिष्ट aor. विद्यात्,
वेदिषीष्ट, वित्सीष्ट ben. विवित्सति-ते, विवि-वे-दिषति-ते des. विन्न
(वित्त) p.p.

विद् 7 A. विचाराणे to discuss, to consider; विन्ते pre. विविदे perf.
वित्त or विन्न p. p. For other forms see विद् 4 A.

विद् 10 A. चेतनास्थाननिवासेषु to feel, to tell, to dwell; वेदयते pre.
वेदयाश्चक्रे perf. वेदयिता p. fut. अवीविदत् aor. विवेदयिषते pos.
Paas.—वेद्यते pre. अवेदि aor.

- विष् 6 P. विधाने to pierce; विधति pre. वेधिष्यति fut. अवेधीत् aor.
Cau.—वेधयति—ते pre. अवीविधत्—त aor.
- ✓ विष् 6 P. प्रवेशने to enter, to fall to the share of; विशति pre.
विवेश perf. वेष्टा p. fut. अविशत्—त aor. विविशति des. विष्ट p. p.
- विष् 1 P. सेचने to sprinkle, to pour out: वेषति pre. विवेष, perf.
वेक्ष्यति fut. अविशत् aor. विष्ट pp.
- विष् 3 U. व्याप्तौ to pervade, to surround; वेवेष्टि, वेवेष्टे pre विवेष,
विविषे perf. वेष्टा p. fut. अविशत्, अविशत aor. विविशति—ते des.
- विष् 9 P. विप्रयोगे to separate; विष्णाति pre. विवेष perf. अविशत् aor.
- विष्क् 10 A. हिंसायां to kill. U. दर्शने to see; विष्कयते, विष्कयति—ते
pre. अविष्कृत, अविष्कृत्—त aor.
- वी 2 P. गतिव्याप्तिप्रजननकान्त्यसनखादनेषु to go, to pervade, to
obtain, to throw, to conceive, to be born, to shine, to be
beautiful, to desire, to eat; वेति pre. विनाय perf. वेता p.
fut. अवेधीत् aor. वीयात् ben. विवीषति des. Cau.—वाययति—ते
(वापयति—ते) pre. वीत् pp.
- ✓ वीज् 10 U. व्यञ्जने to fan; वीजयति—ते pre. अवीविजत्—त aor.
- वीर 10 A. विक्रान्तौ to display valour; वीरयते pre. वीरयिष्यते fut.
अविवीरत aor.
- वृ 1 U. आवरणे to cover, to surround, वरति—ते pre. (See the
following root).
- ✓ वृ 5 U. वरणे to choose &c.; वृणोति, वृणुते pre. ववार, ववे perf.
वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवारिष्ट, अवरीष्ट, अट्टन aor. त्रियात्,
वरिषीष्ट, वृषीष्ट ben. Cau.—वारयति—ते pre. अवीवरत्—त aor.
विवरिषति—ते, विवरिषति—ते, वुवृषति—ते des.
- वृ 9 A. to choose &c; वृणीते pre. ववे perf. (Same as the above A.).
- वृक् 1 A. आदाने to take, to accept; वर्कते pre. वट्टके perf. वर्किष्यते
fut. अवर्किष्ट aor. विवर्किषते des.
- वृक्ष् 1 A. आवरणे to cover; वृक्षते pre. वट्टक्षे perf. अट्टकिष्ट aor.
- वृच् 7 P. वर्चने to choose; वृणक्ति pre. ववर्च perf. वर्चिष्यति fut.
अवर्चीत् aor. वृक्त pp.

वृज् 2 A. वर्जने to avoid, to shun; वृक्तं pre. वृज्जे perf. वर्जिष्यते fut. अवर्जिष्ट aor. विवर्जिषते des.

वृज् 7 P. वर्जने to avoid, to choose, to turn away, to move, to hurt; वृणक्ति pre. ववर्जं perf. वर्जिता p. fut. अवर्जीत् aor. विवर्जिषति des.

✓ वृज् 1 P. & 10 U. to shun, to abandon, to exclude &c.; वर्जति, वर्जयति-ते pre. ववर्जं, वर्जयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. वर्जिता, वर्जयिता p. fut. अवर्जीत्, अवीवृजत्-त, अववर्जत-त aor.

वृज् 2 A. वर्जने to avoid; वृङ्क्ते pre. वृज्जिष्यते fut. अवृज्जिष्ट aor.

वृण् 6 P. प्रीणने to give pleasure; वृणति pre. ववर्णं perf. अवर्णीत् aor.

✓ वृत्* 1 A. वर्तने to exist, to happen, to live on, to occupy &c. वर्तते pre. ववृते perf. वर्तिता p. fut. वर्तिष्यते, वत्स्यति fut. अवृत्तत्, अवर्तिष्ट aor. वर्तिषीष्ट ben. विवर्तिषते, विवृत्सति des. Cau.—वर्तयति-ते pre. अवीवृत्तत्-त, अववर्तत्-त aor. वृत्त pp.

वृत् 4 A. वरणे to choose, to divide; वृत्यते pre. (See the above root.)

वृत् 1 P. 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्तति, वर्तयति-ते pre. ववर्तं, वर्तयाञ्चकार-चक्रे. &c. perf. अवर्तीत्, अवीवृत्तत्-त अववर्तत्-त aor.

✓ वृध्* 7 A. वृद्धौ to grow; वर्धते pre. ववृधे perf. वर्धिता p. fut. वर्धिष्यते, वत्स्यति fut. अवृध्यत्, अवर्धिष्ट aor. वर्धिषीष्ट ben. वृद्ध pp. विवर्धिषते, विवृत्सति des.

वृध् 1 P. 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्धति, वर्धयति-ते pre. (See वृत् above).

वृश् 4 P. वरणे to choose; वृश्यति pre. ववर्शं perf. वर्शिष्यति fut. अवृशत् aor.

✓ वृष् 1 P. सेचनार्हिसाक्षेणेषु to rain, to pour forth, to torment; वर्षति pre. ववर्षं perf. वर्षिता p. fut. अवर्शीत् aor. विवर्षिषति des. वृष्ट pp.

* It is also Parasmaipadī in 2nd future, aorist, conditional & des.

- वृष् 10 A. शक्तिबन्धने to have virile power; वर्षयते pre. वर्षयिष्यते fut. अवीवृषत. अववर्षत aor.
- वृद् 6 P. उद्यमने to exist, to work; (See वृद्).
- वृ 9 U. वरणे to choose; वृणाति, वृणीते pre. ववार. ववरे perf. वरिता वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवृष्ट aor. वृयात्, वरिषीष्ट, वृषीष्ट ben. वुवृषति—ते. विवरिषति—ते, विवरीषति—ते des.
- वै 1 U. तन्तुसन्ताने to weave, to cover; वयति—ते pre. उवाय, ऊये, ऊवे: ववौ, ववे perf. वाता p. fut. अवासीत्, अवास्त aor. ऊयात्, वासीष्ट ben. विवासति—ते des. Cau.—वाययति—ते pre. Pass.—ऊयते pre. अवायि aor. उत pp. उत्वा, प्रवाय ger.
- वेण् 1 U. गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रयद्रुणेषु to go, to know, to contemplate &c.; वेणति—ते pre. विवेण, विवेणे perf. वेणिष्यति—ते fut. अवेणीत्, अवेणिष्ट aor.
- वेष् 1 A. याचने to beg, to solicit; वेथते pre. अवेधिष्ट aor.
- वेन् Same as वेण् which see.
- वेप् 1 A. कम्पने to tremble, to quake; वेपते pre. विवेपे perf. वेपिता p. fut. अवेपिष्ट aor. Cau.—वेपयति—ते pre. अविवेपत्—त aor. विवेपिषते des.
- वेल् 1 P. चलने to shake, to be wanton; वेलति pre. विवेल perf. वेलिता p. fut. अवेलीत् aor.
- वेल् 10 U. कालोपदेशे to count the time; वेलयति—ते pre. वेलयाञ्चकार—चके perf. वेलयिता p. fut. अविवेलत्—त aor.
- वेल् 1 P. चलने to go, to shake; वेलति pre. विवेल perf. अवेलीत् aor.
- वेवी 2 A. गतिव्याप्त्यादिषु to go, to obtain, to be pregnant, to pervade, to eat, to wish, to shine; वेवीते pre. अवेविष्ट aor. (Vedic).
- वेष्ट् 1 A. वेष्टने to surround, to wind round, to dress; वेष्टते pre. विष्टेष्टे perf. वेष्टिता p. fut. अवेष्टिष्ट aor. Cau.—वेष्टयति—ते pre. विवेष्टिषते des.
- वेद् 1 A. to endeavour; वेदते pre. विवेदे perf. अवेदिष्ट aor.
- वै 1 P. शोषणे to dry, to be weary; वायति pre. ववौ perf. वास्याति fut. अवासीत् aor.

व्याच् 6 P. व्याजीकरणे to cheat, to surround, to pervade; विचति
pre. विव्याच perf. व्यचिता p. fut. अव्यचीत्, अव्याचीत् aor.
विच्यात् ben. Pass.—विच्यते pre. विव्यचिषति des. Cau. व्याच-
यति-ते pre. विचित pp.

✓ व्यथ् 1 A. भयचलनयोः to fear, to be vexed or afflicted, to tremble;
व्यथते pre. विव्यथे perf. व्यथिता p. fut. अव्यथिष्ट aor. Cau. व्यथ-
यति; विव्यथिषते des. व्यथित p. p.

✓ व्यध् 4 P. ताडने to hurt, to pierce; विध्यति pre. विव्याध perf.
व्यधा p. fut. अव्यात्सीत् aor विध्यात् ben. विध्यत्सति des. Pass.—
विध्यते pre. Cau.—व्याधयति-ते pre. अविव्यधत्-त aor विद्ध pp.

व्यय् 1 U. to go; व्ययति-ते pre. वव्याय, वव्ये perf. व्ययिष्यति-ते fut.
अव्ययीत्, अव्ययिष्ट aor.

✓ व्यय् 10 U. वित्तसमुत्सर्गे to expend, to bestow; व्यययति-ते pre व्यय-
याञ्चकार-चक्रे, &c. perf. व्यययिष्यति-ते fut. अव्यययत्-त aor.
विव्यययिषति-ते des.

व्युप् 4 P. दाहे विभागे च to burn, to separate; व्युष्यति pre. दुव्योष
perf. व्योषिष्यति fut. अव्योषीत् (अव्युषत् to separate) aor.

व्ये 1 U. संवरणे to cover, to sew; व्ययति-ते pre. विव्याय, विव्ये perf.
व्याता p. fut. अव्यासीत्, अव्यास्त aor. वीयात् व्यासीष्ट ben. विव्या-
सति-ते des. Pass.—वीयते pre. Cau.—व्याययति-ते pre. अवि-
व्ययत्-त aor. वीत pp

✓ व्रज् 1 P. to proceed, to pass away (as time); व्रजति pre. वव्राज
perf. व्रजिता p. fut. अव्राजीत् aor. विव्रजिषति des. व्रजित् pp.

व्रज् 10 U. मार्गसंस्कारगत्योः to sweep the way, to go; व्राजयति-ते
pre. अविव्रजत्-त aor

व्रण् 1 P. शब्दे to sound; व्रणयति pre. वव्राण perf. अवणीत्, अव्राणीत्
aor.

व्रप् 10 U. मात्रविचूर्णने to wound; व्रणयति-ते pre. व्रणयाञ्चकार-चक्रे
perf. अवव्रणत्-त aor.

व्रश् 6 P छेदने to cut, to tear, to wound; वृश्ति pre. वव्रश्च perf.
व्रश्चिता, व्रष्टा p. fut. अव्राश्चीत् अव्रश्चित् aor. वृश्यात् ben. विव्राशिषति
विव्रश्ति des. Pass. व्रश्यते pre. वृक्कण pp. व्रश्चितुम्, व्रष्टुम् inf.

व्री 4 A. वरणे to select; व्रीयते pre. विव्रिये perf. व्रेष्यते fut. अव्रेष्ट aor.
व्रीण pp.

व्री 9 P. to choose; व्रीणाति, व्रीणाति pre. व्रेष्यति fut. अव्रेषीत् aor.

व्रीड् 4 P. चोदने लज्जायां च to throw, to be ashamed; व्रीड्यति pre.
विव्रीड perf. अव्रीडीत् aor.

व्रड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to be gathered, to sink; व्रडति
pre. व्रडिष्यति fut. अव्रडीत् aor.

व्ली 9 P. वरणे to select, to go; व्लिनाति pre. व्लेष्यति fut. अव्लेषीत्
aor. Cau.—व्लेपयति—ते pre.

श—

शंस् 1 P. स्तुतौ दुर्गतौ च to relate, to suggest, to praise, to hurt;
शंसति pre. शंसि perf. शंसिता p. fut. अशंसीत् aor. शम्यात् ben.
शिशंसिषति des. Pass.—शस्यते pre. अशंसि aor. शंसित्वा, शम्यत्वा ger.
शस्त pp with आ A इच्छायां to hope, to bless; आशंसते pre.
आशंसिष्यते fut आशंसिष्ट aor. आशंसिषीष्ट ben. आशिशंसिषते des.

शक् 4 U. मर्षणे to endure, to be able; शक्यति—ते pre. शशाक, शेके
perf. शकिता, शक्ता p. fut. शकिष्यति—ते, शस्यति—ते fut. अशकत्
अशकिष्ट. अशक्त aor. शिशकिषति—ते des.

शक् 5 P. शक्तौ to be able, to endure, to be powerful; शक्नोति pre.
शशाक perf. शक्ता p. fut. अशकत् aor. शक्यात् ben. शिक्षति des.
Pass.—शक्यते pre. Cau.—शाकयति—ते pre. अशीशकन्-त aor शक्त pp.

शङ् 1 A. शङ्कायां to doubt, to be afraid; शङ्कते pre. शशङ्के perf.
शङ्किता p. fut. अशङ्किष्ट aor. शिशङ्किषते des. शङ्कित pp.

शच् 1 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell; शचते pre. शेचे perf. अश-
चिष्ट aor.

शद् 1 P. कैतवे to deceive, to hurt or kill, to suffer, to pain; शडति
pre. शशाड perf. शडिता p. fut. अशडीत्, अशाडीत् aor.

शद् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak ill or well, to deceive; शडयति—ते
pre. शडयाव्वकार &c. perf. शडयिता p. fut. अशशडत्-त् aor.
शडित p. p.

शद् 10 U. असंस्कारगत्योः to leave unfinished, to go; शाडयति—ते
pre. शाडयिष्यति—ते fut. अशीशडत्-त् Aor. शाडित p. p.

शब् 10 A. श्लाघायां to flatter; शाढयते pre. शाढयिष्यते fut. अशीशठत् aor. शठित p. p.

शण् 1 P. दाने गतौ च to give, to go; शणति pre. शशाण perf. शणिष्यति fut. अशणीत्, अशणीत् aor.

शद् 1 P. (but Atm. in conjugational tenses) शातने to perish, to decay; शीयते pre. शशाद perf. शत्ता p. fut. अशइत् aor. शशात् ben. शिशत्सति des. Cau.—शातयति—ते (also शादयति—ते) pre. शन्न pp.

✓ शप् 1 & 4 U. आक्रोशे to curse, to wear, to blame; शपति—ते. शप्यति—ते pre. शशाप, शेपे perf. शप्ता p. fut. अशाप्सीत्—अशप्त aor. शप्यात्, शप्सीष्ट ben. Pass.—शप्यते pre. Cau.—शापयति—ते pre. अशीश-पत्—त aor. शिशप्सति—ते des. शप्त pp.

शब्द् 10 U. to sound, to call out, to speak; शब्दयति—ते pre. शब्द-याञ्चकार—चक्रे perf. शब्दयिता p. fut. अशशब्दत्—त aor. शब्दित pp.

✓ शाम् 4 P. उपशमे to grow calm, to put an end to, to stop; शाम्यति pre, शशाम perf. शमिता p fut. अशमत् aor. शम्यात् ben. Pass.—शम्यते pre. शान्त pp. Cau.—शमयति—ते, शामयति—ते pre.

शम् 10 A. आलोचने to look at, to show; शामयते pre. शामयाञ्चक्रे &c. perf. शामयिता p. fut. अशीशमत aor. शिशामयिषते des.

शम्ब् 10 U. सम्बन्धने to accumulate, to collect together; शम्बयति—ते pre. शम्बयाञ्चकार चक्रे &c. perf. अशशम्बत्—त Aor.

शर्व् 1 P. to go, to injure or kill; शर्वति pre. शशर्व perf. अशर्वीत् Aor.

शर्व् 1 P. हिंसायां to kill; शर्वति pre.

शल् 1 A. चकनसंवरणयोः to shake, to agitate; शलते pre. शेले perf. शलिता p. fut. अशलिष्ट Aor.

शल् 1 P. to go, to run; शलति pre. शशाल perf.

शल्भ् 1 A. कथने to praise, to boast; शल्भते pre. शशल्भे perf.

शव् 1 P. to go, to approach, to utter; शवति pre. शशाव perf. अश-वीत् अशवीत् Aor.

शष् 1 P. हुतगतौ to leap, to jump; शशति pre. शशास perf शशिता p. fut. अशशीत्, अशशीत् aor.

- शष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शषति pre. शशाष perf. अशषीत्, अशषीत् Aor.
- शस् 1 P. हिंसायां to cut up, to destroy; शसति pre. शशास perf. शसिता p. fut. अशसीत्, अशसीत् aor. शस्त pp.
- शाख् 1 P. व्याप्तौ to pervade; शाखति pre. अशाखीत् Aor.
- शान् 1 U. तेजने to sharpen, to whet; शीशांसति—ते pre. शीशांसिष्यति—ते fut. अशीशांसीत्, अशीशांसिष्ट Aor.
- शाल् 1 A. श्लाघायां दीप्तौ च to tell, to praise, to shine; शालते pre. श-शाले perf. शालिष्यते fut. अशालिष्ट Aor. शिशालिषते des.
- शाम् 2 P. अनुशिष्टौ to teach, to inform, to govern, to correct, to advise; शास्ति pre. शशास perf. शासिता p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben. शिशसिषति des. Pass—शिष्यते pre. शिष्ट pp. शासित्वा ger.
- शान् with आ A. इच्छायां to expect, to bless; आशास्ते pre. आशशास्ते perf. आशासिष्ट Aor.
- शि 5 U. निशाने to whet, to sharpen, to excite; शिनोति, शिनुते pre. शिशाय, शिश्ये perf. शेप्यति—ते fut. अशैषीत्, अशेष्ट Aor. शिशीषति—ते des.
- शिक्ष् 1 A. विशोपादाने to learn; शिक्षते pre. शिशिक्षे perf. शिक्षिता p. fut. अशिक्षिष्ट aor. शिशिक्षिषते des. शिक्षित pp.
- शिङ् 1 P. to go; शिङ्गति pre. शिशिङ्ग perf. शिङ्गिष्यति fut. अशिङ्गीत् Aor.
- शिङ् 1 P. आप्रणे to smell; शिङ्गति pre. शिशिङ्ग perf. शिङ्गिता p. fut. अशिङ्गीत् Aor.
- शिञ् 2 A. अव्यक्ते शब्दे to tinkle, to jingle; शिङ्गे pre. अशिञ्जिष्ट Aor.
- शिद् 1 P. अनादरे to disregard; शेटति pre. शिशेट perf. अशेटीत् Aor.
- शिष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शेषति pre. शिशेष perf. शेक्ष्यति fut. अशिषत् Aor. (According to some this is Set.; शेपिता, शेपिष्यति, अशेषीत् &c.).
- शिष् 1 P. & 10 U. to leave a residue (with वि to excel अतिशये)

शेषति, शेषयति—ते pre. शिशेष, शेषयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. अशेषत्, आशेषित्—त Aor.

✓ शिष् 7 P. विशेषणे to leave, to distinguish from others; शिष्टि pre. शिशेष perf. शेष्य p. fut. अशेषत् aor. शिष्यात् ben. शिशिषति des. Can.—शेषयति—ते pre. शिष्ट pp.

✓ शी 2 A. स्वप्ने to lie down, to sleep; शीते pre. शिष्ये perf. शयिता p. fut. अशयिष्ट aor. शयिषीष्ट ben. शिशयिषते des. Pass.—शय्यते pre. अशायि aor. Can. शययति—ते pre शयित pp.

शीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to move gently; शीकते pre. शिशीके perf. अशीकिष्ट Aor.

शीक् 1 P. & 10. U. आमर्षणे to be angry; (10 U. भाषायां दीप्तौ च) to speak, to shine; शीकति, शीकयति—ते pre. शिशीक, शीकयाञ्चकार—चक्रे perf.

शीम् 1 A. कथने to speak, to communicate; शीभते pre. शिशीभे perf. अशीभिष्ट Aor.

शील् 1 P. समाधौ to contemplate; शीलति pre. शिशील perf. शीलिता p. fut. अशीलीत् aor.

शील् 10 U. उपधारणे to study, to exercise, to honour, to visit; शीलयति—ते pre. शीलयाञ्चकार—चक्रे perf. शीलयिता p fut. अशिशीलत्—त aor. शिशीलयिषति—ते des.

शुक् 1 P. to go, to move; शोकति pre. शुशोक perf. शोकिता p. fut. अशोकीत् aor.

शुच् 1 P. शोके to bewail, to grieve for, to regret; शोचति pre. शुशोच perf. शोचिता p. fut. अशोचीत् aor. शुशुचिषति, शुशोचिषति des. शुचित, शोचित pp.

शुच् 4 U. पूनीभावे (क्लेदे) to be wet, to be afflicted; शुच्यति—ते pre. शुशोच, शुशुचे perf. शोचिता p. fut. अशुचत्, अशोचीत्, अशोचिष्ट aor. शुचित pp.

शुच्य 1 P. स्नानपीडनसुरासन्धानेषु to bathe, to distil, to churn, to press; शुच्यति pre. शुशुच्य perf. अशुच्यीत् Aor.

- शुद् 1 P. to resist, to be lame, to be impeded; शोडति pre. शुशोड
perf. शोडिता p. fut. अशोडीत् aor.
- शुद् 10 U. आलस्ये to be idle, to be lazy; शोडयति—ते pre. शोडयाञ्च-
कार—चक्रे perf. अशुशुडत् Aor.
- शुण् 1 P. (see शुद् above). Aor. अशुण्डीत्.
- शुण् 1 P. & 10 U. शोषणे to purify; शुण्डति, शुण्डयति—ते pre. शुशुण्ड
शुण्डयाञ्चकार—चक्रे perf.
- शुध् 4 P. शौचे to be pure, to have the doubts removed; शुध्यति
pre. शुशोध perf. शोद्धा p. fut. अशुधत् aor. Pass.—शुध्यते pre.
अशोधि aor. Can.—शोधयति—ते pre. अशशुधत्—त aor शुशु-
त्सति des. शुद्ध pp.
- शुन् 6 P. to go, to move; शुनति pre. शुशोन perf. अशोनीत् Aor.
- शुन्ध् 1 P. शुद्धौ & 1, 10 U. शौचकर्मणि to purify, to clear; शुन्धति,
शुन्धयति—ते pre शुशुन्ध, शुन्धयाञ्चकार—चक्रे perf. अशुन्धीत्,
अशुशुन्धत्—त Aor. शुन्धित pp.
- शुभ् 1 A. दीप्तौ to shine, to be happy; शोभते pre. शुशुभे perf. शोभिता
p. fut. अशुभत्, अशोभिष्ट aor. शुशुभिषते, शुशोभिषते des.
- शुभ् शुम्भ् 1 P. भाषणे, भासने हिंसायां च to shine, to speak, to hurt;
शोभति, शुम्भति pre. शुशोभ शुशुम्भ perf. शोभिष्यति. शुम्भिष्यति fut.
अशोभीत्, अशुम्भीत् Aor. शुभित. शोभित, शुम्भित pp.
- शुभ् 6 P. शोभायां to shine, to be splendid; शुभति pre शुभित p. p.
शुभवत् pre. p. (Also शुम्भ्)
- शुल्क् 10 U. अतिस्वर्गने to gain. to pay, to forsake; शुल्कयति—ते
pre. शुल्कयाञ्चकार—चक्रे perf. अशुशुल्कत्—त aor.
- शुल् (ल्व्) 10 U. माने to measure, to produce; शुल्व(ल्व्)यति—ते pre.
- शुष् 4 P. शोषणे to dry up, to be dried, to be afflicted; शुष्यति pre.
शुशोष perf. शोष्टा p. fut. अशुषत् aor. Cau.—शोषयति—ते pre.
अशशुषत्—त Aor. शुशुषति des. शुष्क pp.
- शर् 4 A. हिंसास्तम्भनयोः to strike, to be firm; शर्यते pre. अशरे perf.
अशरिष्ट Aor. शूर्ण pp.

- शर 10 A. विक्रान्तौ to act the hero, to make great exertions; शरयते pre. शरयाञ्चक्रे perf. अशुशरत् Aor. शुशरयिषते des.
- शर्प 10 U. माने to measure; शर्पयति—ते pre. शर्पयाञ्चकार—चक्रे perf. अशुशर्पत्—त Aor.
- शल 1 P. रुजायां सङ्गते च to be ill, to collect; शलति pre. शुशल perf. अशलीत् Aor.
- शष् 1 P. प्रसवे to produce, to bring forth; शषति pre. शुशष् perf.
- शृ 1 A. शब्दकुत्सायाम् (but it is also Parasmaipadī, in 2nd future aorist & conditional) to break wind downwards; शर्धते pre. शशर्धे perf. शर्धिता p. fut. शर्धिष्यते, शत्स्यति fut. अशृधत्, अशर्धिष्ट aor. शिशर्धिषते, शिशृत्सति des. शृद्ध pp.
- शृध् 1 U. उन्दने to be wet or moist; शर्धति—ते pre. शर्धिष्यति—ते fut. अशर्धिष्ट, अशर्धिष्ट Aor.
- शृध् 1 P. 10 U. प्रहसने to mock at, to ridicule; शर्धति, शर्धयति—ते pre. अशर्धिष्ट, अशर्धत्—त, अशीशृधत्—त Aor.
- शृ 9 P. हिंसायां to tear, to pieces, to hurt, to kill; शृणाति pre. शशार perf. शरिता, शरीता p. fut. अशारीत् aor. शिशारिषति. शिशरीषति, शिशरीषति des. Pass.—शीर्यते pre. शीर्ण pp.
- शैल् 1 P. to go, to tremble; शैलति pre. शिशैल perf. शैलिता p. fut. अशैलीत् Aor.
- शैव् 1 A. सेवने to serve; शेवते pre. (See सेव्).
- शै 1 P. पाके to cook; गायति pre. गस्यति fut. अगसीत् Aor.
- शो 4 P. तनूकरणे to sharpen, to make thin; श्यति pre. शशौ perf. गाता p. fut. अगात्, अगसीत् aor. शिशासति des. Pass.—शायते pre. Cau.—गाययति—ते pre. गात, शित pp.
- शोण् 1 P. वर्णगत्योः to become red, to go; शोणति pre. शुशोण perf. अशोणीत् Aor.
- शौट् (इ) 1 P. गर्वे to be proud or haughty; शौट (इ) ति pre. शौटिष्यति fut. अशौटीत् aor.
- श्रुत् 1 P. धरणे to ooze, to trickle; श्रोतति pre. शुश्रोत perf. श्रोतता p. fut. अश्रोतीत्, अश्रुत् aor. श्रुतित, श्रोतित pp.

- अयुत् 1 P. to ooze, to scatter; अयोतति pre. (See the above root).
- इमील् 1 P. निमेषणे to wink, to contract the eyelids; इमीळति pre.
गिइमीळ perf. अइमीलीत् Aor,
- इयै 1 A. to go, to dry up, to coagulate; इयायते pre. गिइये perf.
इयाता p. fut. अइयास्त aor. इयान, गीन, चीत pp.
- अङ् 1 A. to go, to creep; अङ्गते pre. अङ्गते perf. अङ्गिष्ट Aor.
- अङ् 1 P. to go, to move; अङ्गति pre. अङ्गत् perf.
- अण् 1 P. & 10 U. दाने (generally with वि) to give, to bestow;
अणति, अणयति—ते pre. अणाय अणयाञ्चकार—चक्रे perf. अअणीत्,
अअणीत्, अअणत्—त, अअणत्—त Aor.
- अथ् 1 P. हिंसायां to injure, to kill; अथति pre. अथत् perf. अअथीत्,
अअथीत् Aor.
- अथ् 1 P. & 10 U. मोक्षणे हिंसायां इत्येके to liberate, to release, to
kill; अथति, अथयति—ते pre. अथय अथयाञ्चकार—चक्रे perf.
अअथीत्, अअथीत्, अअथत्—त Aor.
- अथ् 10 U. दौर्बल्ये to be weak; अथयति—ते pre. अथयाञ्चकार—चक्रे
perf. अथयिता p. fut. अअथत्—त aor.
- अन्थ् 1 A. शैथिल्ये to be loose; अन्थते pre. अन्थते perf. अअन्थिष्ट aor.
- अन्थ् 9 P. विमोचनप्रतिद्वयोः सन्दर्भे च to loosen, to delight, to
arrange; अन्थति pre. अन्थत् perf. अअन्थिता p. fut. अअ-
न्थीत् aor. अअन्थिषति des.
- अन्थ् 1 P. 10 U. ग्रन्थसन्दर्भे to compose a work; अन्थति, अन्थयति—
ते pre.
- अम् 4 P. तपसि खेदे च to take pains, to mortify, to be fatigued;
अम्यति pre. अम्यत् perf. अमिता p. fut. अअमत् aor. अन्त pp.
अमित्वा, अन्त्वा ger.
- अम् 1 A. प्रमादे to be careless, to err; अम्भते pre. अम्भते perf. अ-
म्भिता p. fut. अअम्भिष्ट aor. अम्भ pp.
- आ 2 P. पाके, to cook, to dress; आति pre. अशौ perf. आता p. fut.
अआसीत् aor. Cau.—आपयति—ते pre. आत, आण pp.

अ 1 U. सेवयां to cling to, to depend upon; अयति - ते pre. शि-
 आय, शिश्रिये perf. अयिता p. fut. अशिश्यत्-त aor. श्रियात्, अयिषीष्ट
 ben. शिश्रियति—ते, शिश्रियेति—ते des. Pass.—श्रियते pre.
 अश्रायि aor. Can.—श्राययति—ते pre. अशिश्यत्-त aor. अश्रित pp.

अ 1 P दाहे to burn; अयति pre. शिश्रिये perf. अयिता p. fut. अश्र-
 षीत् Aor.

अ 9 U. पाके to cook, to dress, to boil; अणीति, अणीते pre. शि-
 आय, शिश्रिये perf. अता p. fut. अश्रैषीत्, अश्रेष्ट aor. शिश्रियति—ते
 des. अश्रित pp.

✓ अ 1 P. श्रवणे to hear, to obey; शृणोति pre शृणुव perf. श्रोता p. fut.
 अश्रौषीत् aor. श्रूयात् ben. शृश्रूषते des. Pass.—श्रूयते pre अश्रावि
 aor. Can.—श्रावयति—ते pre. अशृश्रवत्-त, अशिश्रवत्-त aor.
 श्रुत pp.

अ 1 P. पाके to cook; आयति pre. गश्रौ perf. आता p. fut. अश्रासीत्
 aor. आयात्, श्रेयात् ben.

अ 1 P. सङ्गृह्यते to collect or be collected; अणति pre. शृश्रेण perf.

अङ् 1 A. to go, to move; अङ्गते pre गङ्गङ्गे perf. अङ्गङ्गिष्ट Aor.

अङ् 1 P. to go, to move; अङ्गति pre. गङ्गङ्ग perf.

अथ 1 P. हिंसायां to hurt, to be loose; अथति pre गङ्गथ perf. अथ-
 षीत्, अथार्षीत् Aor.

अथ 1 P. व्याप्तौ to pervade; अथति pre. गङ्गाथ perf. अथार्षीत् Aor.

✓ अथ 1 A. कथने to praise, to flatter, to boast of; अथते pre. गङ्गाथे
 perf. अथिता p. fut. अथार्षिष्ट aor गिअथार्षते des. अथित pp.

अथ 1 P. दाहे to burn; अथति pre. गिअथे perf. अथिता p. fut. अथे-
 षीत् Aor अथिष्ट p. p. अथित्वा, अथित्वा, अथिष्टा ger.

✓ अथ 4 P. आलिङ्गने to embrace, to cling to, to join; अथति pre.
 गिअथे perf. अथेष्टा p. fut. अथिषत् (to embrace) अथिषत् (in any
 other sense) Aor. गिअथति des. अथिष्ट p. p.

अ 10 U. अथने to embrace; अथयति—ते pre. अगिअथत्-त aor.

श्लोक् 1 A. सङ्गृह्यते to compose in verse, to acquire; श्लोकते pre. शु-
श्लोके perf. अश्लोकिष्ट Aor. शुश्लोकिषते des.

श्लोण् 1 P. सङ्गृह्यते to heap together; श्लोणति pre. शुश्लोण perf. अश्लो-
णीत् Aor.

शङ्कु 1 A. to go, to move; शङ्कुते pre. शशङ्कु perf.

शच् शञ्च् 1 A. to go, to be opened; शचते, शञ्चते pre. शश्चचे, शश्चञ्चे
perf. अश्चचिष्ट, अश्चञ्चिष्ट Aor.

शठ् 10 U. असंस्कारगत्योः to leave unfinished, to go; शठयति—ते
pre. शठयाञ्चकार &c. perf. शठयिष्यति—ते fut. अशिषठत्—त
Aor. (Also शण्ट्.)

शट् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak ill or well; शटयति—ते pre. शट-
याञ्चकार—चक्रे &c. perf. अशशटत्—त Aor

शभ्र् 10 U. to go, to make a hole; शभ्रयति—ते pre. शभ्रयाञ्चकार—
चक्रे perf.

शलत् 1 P. आशुगमने to run; शलति pre. शश्वाल perf. शलिता p. fut.
अश्वालीत् aor.

शल्क् 10 U. परिभाषणे to tell; शल्कयति—ते pre. शल्कयाञ्चकार—चक्रे,
&c. perf. अशशल्कत्—त Aor.

शल्ल् 1 P. आशुगमने to run; शल्लति pre. शशल्ल perf. अशल्लीत् Aor.

✓ शस् 2 P. प्राणने to breathe, to sigh, to hiss; शसिति pre. शश्वास
perf. शसिता p. fut. अशसीत् aor. शिशसिषति des. शसित ((but
आशस्त) pp.

श्वि 1 P. गतिवृद्धयोः to go, to swell, to increase; श्वयति pre. शुशगव
or शिशाय perf. श्वयिता p. fut अशत्, अशयीत्, अशिश्चयत् aor.
शयात् ben. शिश्वयिषति des. Pass.—श्वयते pre. अश्वयि aor.
Cau.—श्वययति—ते pre. अशिश्चयत्—त, अश्वशवत्—त aor.
शून pp. श्वयित्वा, श्वच्छूय ger.

श्वित् 1 A. वर्णे to become white; श्वेतते pre. शिश्वेते perf. श्वेतिता p.
fut. आश्वितत्, अश्वेतिष्ट Aor.

श्विन्द् 1 A. श्वेत्ये to become white; श्विन्दते pre. श्विन्दिन्दे perf. अश्वि-
न्दिष्ट Aor.

ष —

श्विन् 1 & 4 P. निरसने to spit, to sputter; श्विवति. श्विव्यति pre. तिष्ठेव,
तिष्ठेव perf. श्वेविता p. fut. अश्वेवीत् aor. श्विव्यात् ben. तिष्ठेविषति,
तुष्टयूषति, तुष्टयूषति des. Cau.— श्वेवयाति—ते pre. श्व्यूत pp

ष्वष्क् 1 A. to go, to move; ष्वष्कते pre. ष्वष्क्रे perf. ष्वष्किता p. fut.
अष्वष्किष्ट aor.

स —

सग् 1 P. संवरणे to cover; सगति pre. सगिष्यति fut. असगीत् Aor.

सघ् 5 P. हिंसायां to kill; सघ्नोति pre. असघीत्, असाघीत् Aor.

सङ्केत् 10 U. आमन्त्रणे to invite; सङ्केतयति—ते pre. अससङ्केतत्—त Aor.

संघाम् 10 A. युद्धे to fight; संघामयते pre. संघामयिष्यते fut. अससंघामत
Aor.

सच् 1 A. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; सचते pre. सचिष्यते
fut. असचिष्ट Aor.

सच् 1 U. समवाये to be collected; सचति—ते pre. असचीत्, असाचीत्,
असचिष्ट Aor.

सञ्ज् 1 P. सङ्गे to embrace, to cling to, to fasten; सञ्जति pre. ससञ्ज
perf. सङ्गा p. fut. असाङ्गीत् aor. सज्यात् ben. Pass.—सज्यते
pre. असञ्जि aor. सक्त pp.

सद् 1 P. अवयवे to be a limb or part of; सटति pre. असटत्. असाटीत्
Aor.

सद् 10 U. हिंसाया to kill, to be strong, to dwell, to give; सटयति—
ते pre. सटयाञ्चकार—चक्रे perf. सटयिता p. fut. अससटत्—त aor.

सद् 10 U. to finish, to adorn, to go, to leave unfinished; साठयति—
ते pre. साठयाञ्चकार—चक्रे perf. साठयिता p. fut. असीसठत्—त aor.

सत् 10 A. सन्तानक्रियायां to extend; सत्रयते pre सत्रयिष्यते fut.
अससत्रत् aor.

✓ सद 1. 6 P. विगरणगत्यवसादनेषु to break, to go, to sink down, to decay, to be languid; सीदति pre. ससाद perf. सत्ता p. fut. असदत् aor. सयात् ben. सिषत्सति des. Pass. सयते pre. Cau.—सादयति-ते pre. असीषदत्—त aor. सत्र pp.

सत् 10 U. to go; सादयति-ते pre. असीषदत्—त Aor. सिषादयिषति—ते des.

सन् 1 P. सम्भक्तौ to divide & 8 U. दाने to give, to worship; सनति, सनोति, सनुते pre. ससान, ससान, सेने perf. सनिता p. fut. असान्ति, असनीत्, असनिष्ट, असात (8) aor. सिसनिषति, सिषासति, सिषनिषति-ते सिषासति—ते des. Pass.—सन्यते, सायते pre. सनित (1) सात (8) pp.

सप् 1 P. समवाये to connect; सपति pre. ससाप perf. सापिता p. fut. असपीत्, असापीत् aor.

✓ सभाज् 10 U. प्रीतिदर्शनयोः to serve, to honour, to gratify; सभाजयति-ते pre. अससभाजत्—त Aor.

सम् 1 P. वैकल्ये to be confused; समति pre. ससाम perf. असमीत् Aor.

सम् 4 P. परिणामे to be transformed; सम्यति pre. ससाम perf. असमत् Aor.

सम् 1 P. सम्बन्धने to be connected; सम्बति pre. ससम्ब perf. सम्बिता p. fut. असम्बीत् aor.

सम् 10 U. to collect; सम्बयति—ते pre. सम्बयाञ्चकार—चक्रे perf. अससम्बत्—त Aor.

सय् 1 A. to go, to move; सयते pre. ससथे perf.

सर्ज् 1 P. सर्जने to gain, to earn by labour; सर्जति pre. ससर्ज perf. सर्जिता p. fut. असर्जीत् aor.

सर्व् 1 P. to go, to move; सर्वति pre. सर्विष्यति fut. असर्वीत् Aor.

सर्व् 1 P. गतौ हिंसायां च to hurt, to kill; सर्वति pre. ससर्व perf.

सल् to go, to move; सलति pre. ससाल perf. असालीत् Aor.

सम् 2 P. स्वप्ने to sleep; सस्ति pre. ससास perf. (Vedic).

✓ सस्ज् 1 U. गतौ to go, to become ready; सज्जति-ते pre. ससज्जजे perf.
सज्जिता p. fut. असज्जीत्, असज्जिष्ट aor. सिसज्जिषति-ते des.

✓ सह् 1 A. मर्षणे to suffer, to allow, to forbear; सहते pre. सेहे perf.
सहिता, सोढा p. fut. सहिष्यते fut. असहिष्ट aor. सहिषीष्ट ben.
मिसहिषते des. Cau.—साहयति—ते pre. असीषहत्-त aor. सिसाह-
यिषति—ते des. सोढ pp.

सह् 4 P. तृप्तौ to be pleased, to endure; सहाति pre. ससाह perf. साहि-
ता, सोढा p. fut. असहीत् Aor. सिसहिषति des. सहित pp.

सह् 1 P. 10 U. मर्षणे to forbear; सहति, साहयति—ते pre. असहीत्
असीषहत्—त Aor. सहित, साहित pp.

साध् 5 P. संसिद्धौ to finish, to accomplish; साधोति pre. ससाध perf.
साद्धा p. fut. सात्स्यति fut. असात्सीत् aor. Cau. साधयति—ते pre.
सिषात्सते des.

✓ सान्त् 10 U. सामप्रयोगे to appease, to comfort, to soothe; सान्त्वयति
ते pre. सान्त्वयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. सान्त्वयिता p. fut. अससा-
न्त्वत्-त aor. सिसान्त्वयिषति-ते des. सान्त्वित pp.

साम् 10 U. सान्त्वप्रयोगे to conciliate; सामयति ते pre. अससामत्—त
Aor. सिसामयिषति—ते des.

सार 10 U. दौर्बल्ये to be weak; सारयति-ते pre. अससारत्-त Aor.

सि 5 & 9 U. बन्धने to bind, to tie; सिनोति सिनुते, सिनाति. सिनीते
pre. सिषाय सिष्ये perf. सेता p fut. असैषीत्, असेष्ट aor. सीयात्,
सेषीष्ट ben सिषीसति—ते des. Pass.—सीयते pre. सित, सिन pp.

✓ सिच् 6 U. क्षरणे to sprinkle, to water, to pour in, to impregnate
सिञ्चति - ते pre. सिषेच, सिषिचे perf. सेक्ता p. fut. सेक्ष्यति—ते fut.

असिचत्—त, असिक्त aor. सिच्यात्, सिक्षीष्ट ben. सिसिञ्चति—ते
des. Pass.—सिच्यते pre. असेचि aor. Cau.—सेचयति—ते pre.
सिक्त pp.

सिद् 1 P. अनादरे to disregard, to despise; सेदति pre. सिषेष्ट perf.
असेदीत् Aor.

सिध् 1 P. to go, to drive off; सेधति pre. सिषेध perf. सेधिता p. fut.
असेधीत् aor. सिध्यात् ben. Cau.—सेधयति—ते pre. अंसीषिधत्—त
aor. सिसिधिषति, सिसेधिषति des. सिद्ध pp. सिधित्वा, सेधित्वा
सिध्वा ger.

सिध् 1 P. शास्त्रमाङ्गल्ये च to ordain or command, to turn out auspiciously; सिषेध (सिषेधिष, सिषेद्ध 2nd sing.) perf. सेधिता, सेद्धा
p. fut असेधीत्, असैत्सीत् (असेधिष्टाम्, असैद्धाम् dual) aor. सि-
सिधिषति, सिसित्सति, सिसेधिषति des.

✓ सिध् 4 P. संरादौ to reach, to attain one's end, to succeed, to accomplish; सिध्यति pre. सिषेध perf. सेद्धा p. fut. असिधत् aor.
सिषित्सति des. Cau. साधयति—ते (सेधयति—ते to cause one to ascertain).

सिन्व् 1 P. सेचने to wet; सिन्वति pre सिषिन्व perf. सिन्विता p. fut.
असिन्वीत् aor.

✓ सिव् 4 P. तन्तुसन्ताने to sew, to write, to join; सीव्यति pre. सिषेव
perf. सेविता p. fut. असेवीत् aor. सीव्यात् ben. Pass.—सीव्यते pre.
स्यूत pp. सेवित्वा, स्यूत्वा ger.

सीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to go, to move; सीकते pre. सिषीके
perf. सीकिता p. fut. असीकिष्ट aor.

सु 1 P. प्रसवैश्वर्ययोः to permit, to prosper; सवति pre. सुषाव perf.
सोता p. fut. असावीत्, असौवीत् aor. सुमूषति—ते des.

सु 2 P. प्रसवैश्वर्ययोः to allow, to possess power or supremacy;
सौति pre. सुषाव perf. सोता p. fut. असौवीत् aor.

सु 5 U. स्नपनपीडनस्नानसुरासन्धानेषु to sprinkle, to pour out, to bathe, to press out juice or distil; सुनोति, सुनुते pre. सुषाव,
सुषुवे perf. सोता p. fut. असावीत्, असौष्ट aor. सुयात्, सोषीष्ट ben.

सुसूषति-ते des. Pass.—सूयते pre. असावि aor. Cau—सावयति—ते pre. असूषवत्—त aor.

✓ सुख् 10 U. सुखक्रियायां to make happy; सुखयति—ते pre.

सुद् 10 U. अनादरे to despise; सुद्वयति—ते pre.

सुभ् 1. 6 P. भाषार्हिसयोः to speak, to hurt; सोभति, सुभति pre. असो-
भीत् Aor. Also. सुम्भ् 1 6.

✓ सू 2 & 4 A. प्राणिगर्भविमोचने to bring forth, to produce; सूते,
सूयते pre. सुपुवे perf. सोता, साविता p fut असोष्ट, असविष्ट aor.
सोषीष्ट, सविषीष्ट ben. सुसूषते des. Pass.—सूयते pre असावि aor.
Cau.—सावयति—ते pre. असूषवत्—त aor. सूत, सून (4) pp.

सु 6 P. प्रेरणे to excite, to impel; सुवाति pre. साविष्यति fut असावीत्
Aor.

✓ सूच् 10 U. पैशुन्ये to point out, to betray, to indicate by gesture,
to trace out; सूचयति—ते pre सूचयाञ्चकार—चक्रे perf. सूचयिता
p. fut. असूचवत्—त aor. सुसूचयिषति—ते des. सूचित pp.

सूत्र् 10 U. वेष्टने to string, to write in the form of a concise rule,
to plan, to unbind; सूत्रयति—ते pre. सूत्रयामास perf. सूत्रयिता p.
fut. असूत्रवत्—त aor.

सुद् 1 A. क्षरणे to strike, to pour out, to deposit, to destroy; सुदते
pre. सुपुदे perf सुदिता p. fut. असुदिष्ट aor. सुसुदिषते des. Cau.—
सुदयति—ते pre. असुपुदत्—त aor.

सुद् 10 U. क्षरणे to incite, to strike, to cook, to dress, to pour
out, to promise सुदयति—ते pre. सुदयाञ्चकार—चक्रे perf. सुदयिता
p. fut. असुपुदत्—त, aor. सुदित pp.

सुर्ध् 1 P. आदरे to respect, to disregard; सुर्धति pre. सुपर्ध perf.
सुर्धिता p fut. असुर्धीत् Aor.

सृ 3 (Vedic) & 1 P. to go, to run; ससर्ति, सगति (धावति he
runs) pre. ससार perf. सर्ता p. fut, (3 P.) असरत् (1 P.)
असार्धीत् aor. स्रियात् ben. सिसीर्षति des. Cau.—सारयति—ते pre.

सृज् 4 A. विसर्गे to let loose, to send forth; सृज्यते pre. सक्ष्यते fut.
असृष्ट Aor. सिसृक्षते des.

मृज् 6 P. विसर्गे to create, to let loose, to shed; मृजति pre. ससर्ज perf. स्रष्टा p. fut. स्रक्ष्यति fut. अस्रक्षीत् aor. मृज्यात् ben. सिमृ-
क्षति des. सृष्ट pp. स्रष्टुम् inf.

मृप् 1 P. गतौ to creep, to go; सर्पति pre. ससर्प perf. सर्पा, स्रप्ता p. fut. असृपत् aor. मृप्यात् ben. सिमृप्सति des. Cau—सर्पयति—ते pre अससर्पत्—त, असिमृपत्—त aor. मृप्त pp.

मृभ् मृम्भ् 1 P. हिंसायां to kill, to injure; सर्भति, मृम्भति pre. ससर्भ, ससृम्भ perf. असर्भीत्, असृम्भीत् Aor.

सेक् 1 A. to go, to move; सेकते pre. सिषेके perf. सेकिता p. fut. असेकिष्ट aor.

सेल् 1 P. to go, to move; सेलति pre. सिषेल perf. सेलति p. fut. असे-
लीत् aor.

सेव् 1 A. सेवने to serve, to pursue, to enjoy; सेवते pre. सिषेवे perf. सेविष्यते fut. असेविष्ट aor. सिसेविषते des. Cau,—सेवयति—ते pre. असिषेवत्—त aor सेवित pp.

सै 1 P. क्षये to waste away, to decline; सायति pre. सास्यति fut. असासीत् Aor.

सो 4 P. अन्तर्कर्मणि to destroy, to bring to an end; स्यति pre. ससौ perf. साता p. fut. असात्, असासीत् aor. सेयात् ben. सिषासति des. Pass.—सीयते pre. Cau—साययति—ते pre. सित pp.

स्कन्द् 1 P. गतिशोषणयोः to go, to jump, to be dried, to perish; स्कन्दति pre. चस्कन्द perf. स्कन्ता p fut. अस्कन्दत्, अस्कान्त्सीत् aor. स्कयात् ben. चिस्कन्सति des. Pass.—स्कन्यते pre. Cau.—स्कन्दयति—ते pre अचस्कन्दत्—त aor. स्कन्न pp.

स्कन्ध् 10 U. to collect; स्कन्धयति—ते pre. स्कन्धयाञ्चकार—चक्रे perf.

स्कम्भ 1 A. प्रतिबन्धने to stop स्कम्भते pre. चस्कम्भे perf. अस्कम्भिष्ट aor.

स्कम्भ 5. 9 P रोधनस्तम्भनयोः to create, to hinder, to restrain; स्कम्भोति, स्कम्भनाति pre. चस्कम्भ perf. स्कम्भिता p. fut. अस्कम्भत्, अस्कम्भीत् aor स्कम्भ्यात् ben. स्कन्ध pp.

स्कू 5 & 9 U आप्रवणे to go by leaps, to approach, to cover, to lift; स्कुनोति, स्कुवते, स्कुनाति, स्कुनीते pre. चुस्काव, चुस्कुवे perf स्कोता p. fut अस्कौषीत्, अस्कौष्ट aor. चुस्कूषति des.

स्कुन्द् 1 A. आप्रवणे to jump, to lift up; स्कुन्दते pre. चुम्कुन्दे perf.
अस्कुन्दिष्ट Aor.

स्कुम्भ् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to hold; स्कुम्भोति स्कुम्भनाति pre.
अस्कुम्भीत् aor.

स्वद् 1 A. विद्रावणे to rout, to cut, to destroy; स्वदते pre. चस्वदे
perf. स्वदिष्यते fut. अस्वदिष्ट aor.

✓स्खल् 1 P. सन्चलने to move, to totter, to err; स्खलति pre. चस्खल
perf. स्खलिता p. fut. अस्खालीत् aor. चिस्खलिषति des. स्खलित pp.

स्ताक् 1 P. प्रतिघाते to resist, to strike against; स्तकति pre. तस्ताक्
perf. स्तकिता p. fut. अस्तकीत्, अस्ताकीत् aor.

स्ताग् 1 P. संवरणे to cover; स्तगति pre. स्तगिष्यति fut अस्तगीत् Aor.

✓स्तन् 1 P. शब्दे to sound, to thunder, to sigh; स्तनति pre. तस्तान्
perf. स्तनिता p. fut. अस्तनीत्, अस्तानीत् aor. तिस्तनिषति des.
Cau.--स्तनयति—ते pre.

स्तन् 10 U. देवशब्दे to thunder; स्तनयति—ते pre. स्तनयाञ्चकार--चक्रे
perf. अतस्तनन्—त aor.

स्तम् 1 P. अवैकल्ये not to be confused or weak; स्तमति pre. तस्ताम्
perf. अस्तमीत् Aor.

स्तम्भ् 1 A. प्रतिबन्धने to make immovable, to support, to stop,
स्तम्भते pre. तस्तम्भे perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भिष्ट aor. तिस्त-
म्भिषते des.

✓स्तम्भ् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to fix firmly, to support;
स्तम्भोति, स्तम्भनाति pre. तस्तम्भ perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भत्,
अस्तम्भीत् aor. स्तम्भ्यात् ben. तिस्तम्भिषति des. Pass.—स्तम्भ्यते
pre. Cau.—स्तम्भयति—ते pre. स्तब्ध pp. स्तम्भित्वा, स्तब्ध्वा ger.

स्तिप् 1 A. क्षरणे to drip or drop; स्तेपते pre. तिष्ठिपे perf. अस्तेपिष्ट
aor. तिस्तिपिषते, तिस्तेपिषते des.

स्तिम् or स्तीम् 4 P. आर्द्रभावे to become wet, to become fixed;
स्तिम्यति, स्तीम्यति pre. तिष्ठेम. तिष्ठीम perf. स्तेमिष्यति, स्तीमिष्यति
fut. अस्तेमीत्, अस्तीमीत् Aor.

- ✓ स्तु 2 U. स्तुतौ to praise, to extol, to worship by hymns; स्तौति, स्तवीति, स्तुते, स्तुवीते pre. तुष्टाव, तुष्टुवे perf. स्तोता p. fut. स्तोष्यति-ते fut. अस्तावीत्, अस्तोष्ट aor. स्तूयात्, स्तोषीष्ट ben. तुष्टूषति-ते des. Pass. स्तूयते pre. अस्तावि aor. Cau.—स्तावयति-ते pre. अतुष्टवत्-त aor. स्तुत pp.
- स्तुम् 1 A. स्तम्भे to stop, to suppress; स्तोभते pre. तुष्टुभे perf. अस्तोभिष्ट Aor. स्तुभित्वा, स्तोभित्वा, स्तुब्ध्वा ger.
- स्तुम् 5 & 9 P. रोधनेधारणे च to stop, to expel, to stupify; स्तुम्नोति, स्तुम्नानि pre. तुष्टुम्भ perf. अस्तुम्भीत् Aor.
- स्तूप 4 P. & 10 U. ससुच्छ्राये to heap up, to erect; स्तूप्यति, स्तूपय-ति-ते pre. तुष्टूप, स्तूपयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अस्तूपीत्, अतुष्टुपत्-त aor.
- स्तृ 5 U. आच्छादने to cover; स्तृणोति. स्तृणुते pre. तस्तार, तस्तरे perf. स्तर्ता p. fut. अस्तार्षीत्, अस्तरिष्ट, अस्तृत aor. स्तर्त्यात्, स्तृषीष्ट, स्तरिषीष्ट ben. तिस्तर्षीति-ते des. Pass.—स्तर्यते pre. Cau.—स्तार-यति-ते pre.
- स्तृश् 1 P. to go, to move; स्तृक्षति pre. तस्तृक्ष perf. अस्तृक्षीत् aor.
- स्तृह् 6 P. हिंसायाम् to strike, to kill; स्तृहति pre. तस्तर्ह perf. स्तर्हिता, स्तर्हा p. fut. अस्तर्हीत्, अस्तृक्षन् aor. तिस्तृहिषति, तिस्तृक्षति des. Cau. स्तर्हयति-ते pre. अतस्तर्हन्-त, अतिस्तृहन्-त Aor.
- स्तृ . 9 U. अस्तरणे to spread, to cover; स्तृणति, स्तृणीते pre. तस्तार, तस्तरे perf. स्तरिता, स्तरीता p. fut. अस्तरीन्, अस्तरिष्ट, अस्तरिष्ट, अस्तरीष्ट aor. स्तरीर्यान्, स्तरिषीष्ट स्तीर्यीष्ट, ben. Pass.—स्तीर्यते pre. तिस्तरिषति-ते, तिस्तरिषति-ते des.
- स्तेन् 10 U. चौर्ये to steal; स्तेनयति-ते pre. स्तेनयाञ्चकार-चक्रे perf. अविस्तेनत्-त aor.
- स्तेप् 1 A. क्षरणे to ooze; स्तेपते pre. तिष्टेपे perf. स्तेपिता p. fut. अस्तेपिष्ट aor.
- स्तै 1 P. वेष्टने to cover, to put on, to adorn; स्तायति pre. तस्तौ perf. अस्तासीत् aor.
- स्त्यै 1 P. शब्दसङ्घातयोः to sound, to collect into a heap, to spread

about; स्त्यायाति pre. तस्यौ perf. स्त्याता p. fut. अस्त्यासीत् aor. स्त्यायात्, स्त्येयात् ben. तिस्त्यासति des. Cau. स्त्यापयति—ते pre.

स्थग् 1 P. संवरणे to cover; स्थगति pre. तस्थाग perf. स्थगिता p. fut. अस्थगीत् aor. तिस्थगिषति des. Cau. स्थगयति—ते pre. अतिष्ठत्—त Aor.

स्थल् 1 P. स्थाने to stand firm; स्थलति pre. तस्थाल perf. स्थलिष्यति fut. अस्थालीत् aor.

✓ स्था 1 P. गतिनिवृत्तौ to stand, to wait, to be, to be at hand &c.; तिष्ठति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थात् aor. स्थेयात् ben. तिष्ठासति des. Pass.—स्थीयते pre. अस्थायि aor. Cau.—स्थापयति—ते pre. अतिष्ठिषत्—त aor. स्थित pp. स्थित्वा ger.

स्थुङ् 1 P. संवरणे to cover; स्थुडति pre. तुस्थोड perf. स्थुडिष्यति fut. अस्थुडीत् aor.

स्थूल् (Delom.) to become big or stout; स्थूलयते pre. अनुस्थूलत aor.

जम् 4 P. निरसने to object; जस्यति pre. सज्जास perf. अजसीत्, अज्जासीत् Aor.

✓ ज्वा 2 P. शौचे to bathe, to perform an ablution; ज्वाति pre. सज्जौ perf. ज्वाता p. fut. अज्जासीत् aor. ज्वायात्, ज्जेयात् ben. सिज्जासति des. Pass—ज्जायते pre. अज्जायि aor. ज्जात (but निज्जात proficient in) pp.

✓ जिह् 4 P. स्नेहे to have affection for, to be kind to; जिहति pre. सिष्णेह perf. जेहिता, जेग्धा, जेदा p. fut. अजिहत aor. मिजिहति, सिजिहिषति, सिजेहिषति des. सिग्ध, स्नीद pp. सिहित्वा, जेहित्वा, जिग्ध्वा or ज्जीदा ger.

जिह् 10 U स्नेहे to love; जेहयति—ते pre. असिणिहत्—त Aor. जेहित pp.

रज्ज् 2 P. to flow, to distil; जौति pre. सुज्जाव perf. ज्जाविता p. fut. अज्जावीत् aor. रज्ज्यात् ben. Pass.—रज्जयते pre. Cau—ज्जापयति—ते pre. असुज्जवत्—त aor. रज्जुत pp.

रज्ज् 4 P. उद्विगणे to vomit; रज्जति pre. सुज्जोह perf. रज्जोहिता, रज्जोग्धा, रज्जोदा p. fut. रज्जोहिष्यति. रज्जयति fut. अरज्जत् aor. रज्ज्य, रज्जुद pp.

स्नै 1 P. वेष्टने (शोभायामित्येके शौच इत्यन्ये) to dress, to envelop;
लायति pre. सन्नौ perf. अन्न, सीत् Aor.

✓ स्पन्द् 1 A. किञ्चिच्चलने to throb, to go; स्पन्दते pre. पस्पन्दे perf.
स्पन्दिता p. fut. अस्पन्दिष्ट aor. पिस्पन्दिषति des. Cau. स्पन्दयति
pre. अपस्पन्दत् aor. स्पन्दित pp.

✓ स्पर्ध् 1 A. सङ्गुर्वे to contend with, to challenge; स्पर्धते pre. पस्पर्धे
perf. स्पर्धिता p. fut. अस्पर्धिष्ट aor. पिस्पर्धिषते des.

✓ स्पर्श 10 A. to touch, to take, to embrace; स्पर्शयते pre. स्पर्शयाञ्चक्रे
&c. perf. स्पर्शयिता p. fut. अपस्पर्शत aor.

स्पर्श 1 U. बाधनस्पर्शनयोः to obstruct, to touch, to spy; स्पशति—ते
pre. पस्पाश. पस्पशे perf. अस्पशीत्, अस्पाशीत्, अस्पशिष्ट Aor.

स्पश 10 A. ग्रहणसंश्लेषणयोः to take, to embrace; स्पाशयते pre. अपि-
स्पशत Aor.

स्पृ 5 U. to gratify, to protect; स्पृणोति pre. पस्पार perf. (Vedic)

✓ स्पृश 6 P. संस्पर्शने to touch, to come in contact with; स्पृशति pre.
पस्पर्श perf. स्पृशी स्पृष्टा p. fut. अस्प्राशीत्, अस्प्राशीत्, अस्पृशत् aor.
स्पृश्यात् ben. पिस्पृशति des. Cau.—स्पर्शयति—ते pre. स्पृष्ट pp.
स्पृष्टुम्, स्पृष्टुम् inf.

✓ स्पृह् 10 U. ईप्सायाम् to desire, to envy; स्पृहयति—ते pre स्पृहयाञ्च-
कार—चक्रे &c. perf. स्पृहयिता p. fut. अपिस्पृहत्—त aor. Pass.—
स्पृह्यते pre पिस्पृहयिषति—ते des. स्पृहित pp.

स्पृ 9 P. to hurt, to kill; स्पृणाति pre. पस्पार perf.

स्फर् 6 P. (कुटादिः) सञ्चलने to tremble, to throb; स्फरति pre. पस्फार
perf. अस्फारीत् Aor.

स्फाय् 1 A. वृद्धौ to increase, to grow fat; स्फायते pre. पस्फाये perf.
स्फायिता p. fut. अस्फायिष्ट—aor. Can.—स्फावयति—ते pre. अपि-
स्फवत्—त aor. पिस्फायिषते des. स्फीत pp.

स्फिद् 10 U. स्नेहने to love; स्फेटयति—ते pre. स्फेटयाञ्चकार—चक्रे &c.
perf. अपिस्फिटव्—त Aor.

स्फिट् 10 U. हिंसायाम् to kill; स्फिट्रयति—ते pre. अपिस्फिट्रत्—त Aor.

स्फुट् 1 A. विकसने to blow, to burst open P. विस्तरणे to split open,

to break; स्फ टति-ते pre. पुरफटे पुस्फोट perf. अस्फुटत्, अस्फोटीत्, अस्फोटिष्ट Aor. पुस्फुटिषति. पुस्फुटिषते. पुस्फोटिषते des. Cau. स्फोटयति-ते pre. अपुस्फुटत्-त Aor. स्फुटित, स्फोटित pp.

स्फुट् 6 P. (कुटादिः) विकसने to split open, to blossom; स्फुटति pre. पुस्फोट, पुस्फुटिथ 2 sing. perf. स्फुटिता p. fut. अस्फुटीत् aor. पुस्फुटिषति des. स्फुटित pp.

स्फुट् 10 U. भेदने to break open; स्फोटयति-ते pre स्फोटयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अपुस्फुटत्-त Aor. पुस्फोटयिषति-ते des.

स्फुड् 6 P. संवरणे (कुटादिः) to cover; स्फुडति pre. पुरफोड (पुस्फुडिथ 2nd sing.) perf. अस्फुडीत् Aor.

स्फुण्ड् 1 P. परिहासे to joke, to jest; स्फुण्डति pre. पुस्फुण्ड perf. स्फुण्डिष्यति fut. अस्फुण्डीत् Aor.

स्फुण्ड् 10 U. to joke, to laugh at; स्फुण्डयति-ते pre. अपुस्फुण्डत्-त Aor.

स्फुण्ड् 1 P. & 10 U. same as स्फुण्ड्.

✓ स्फुर् 6 P. स्फुरणे (कुटादिः) to tremble, to throb, to flash, to shine; स्फुरति pre. पुस्फोर perf. स्फुरिता p. fut. अस्फुरीत् aor. Cau. स्फुरयति-ते, स्फोरयति-ते pre अपुस्फुरत्-त Aor. पुस्फुरिषति des. स्फुरित pp.

स्फुर्च्छ् 1 P. विस्तृतौ to spread; स्फुर्च्छति pre. पुस्फुर्च्छ perf. अस्फुर्च्छीत् Aor. स्फुर्च्छत, स्फुर्च्छ pp.

स्फुल् 6 P. सञ्चलने (कुटादिः) to tremble, to collect, to kill; स्फुलति pre. पुस्फोल (पुस्फुलिथ 2nd sing.) perf. अस्फुलीत् Aor.

स्फुर्ज् 1 P. वज्रनिर्घोषे to thunder, to glitter; स्फुर्जति pre. पुस्फुर्ज perf. स्फुर्जिता p. fut. अस्फुर्जीत् aor. पुस्फुर्जिषति des. Cau.—स्फुर्जयति-ते pre. अपुस्फुर्जत्-त aor. पुस्फुर्जिषति des. स्फुर्जित, स्फुर्ज pp.

✓ स्मि 1 A. ईषदसने to smile, to bloom; स्मयते pre. सिष्मिये perf स्मेता p. fut. अस्मेष्ट aor. सिस्मयिषते des. Cau.—स्माययति-ते, स्मापयते pre.

स्मिट् 10 U. अनादरे to despise, to love, to go; स्मेडयति-ते pre. स्मेडयाञ्चकार-चक्रे perf. स्मेडयिता p. fut. असिस्मिटत्-त aor.

स्मील् ,1. P. निमेषणे to wink, to blink; स्मीलति pre. सिस्मील perf.

स्मृ 1 P. चिन्तायां to remember; आध्याने to think upon or long for; स्मरति pre. सस्मार perf. स्मर्ता p. fut. अस्मार्षात् aor. सुस्मृषते des. Pass.—स्मर्यति pre. Cau. स्मारयति ते, स्मरयति—ते (आध्याने) Pass.—स्मर्यते, pre. अस्मारि; अस्मारि, अस्मारि Aor. स्मृत pp.

स्मृ 5 P. to live, to please; स्मृणोति pre. सस्मार perf. Cau.—स्मारयति—ते (Vedic).

स्यन्द 1 A. प्रस्रवणे to ooze, to run, to trickle, to flow out; स्यन्दते pre. सस्यन्दे perf. स्यन्दिता, स्यन्ता p. fut. स्यन्दिष्यते स्यन्त्स्यति—ते fut. अस्यन्दत्, अस्यन्दिष्ट, अस्यन्त aor. स्यन्दिषीष्ट, स्यन्त्सीष्ट ben. सिस्यन्दिषते, सिस्यन्त्सति—ते des स्यन्न pp. स्यन्दित्वा, स्यन्त्वा ger. Cau.—स्यन्दयति—ते pre.

स्यम् 1 P. शब्दे to sound, to go, to consider; स्यमति pre. सस्याम perf. स्यमिता p. fut. अस्यमीत् aor. सिस्यमिषति des स्यान्त pp. स्यमित्वा, स्यान्त्वा ger.

स्यम् 10 A. वितर्के to reflect; स्यामयते pre. स्यामयाञ्चके &c perf. स्यामयिता p fut. असिस्यमत aor.

संसृ 1 A. अवसंसने to fall down, to sink, to hang down, to go, to be pleased; संसते pre. ससंसे perf. संसिता p. fut. असंसिष्ट, अससत् aor. संसिषीष्ट ben. सिसंसिषते des. Pass.—सस्यते pre. असंसि aor. सस्त pp. संसित्वा, सस्त्या ger.

संहृ 1 A. to confide, to trust; संहृते pre. ससंहे perf. संहिता p. fut. असंहिष्ट aor.

सङ्कृ 1 A. गतौ to go; सङ्कृते pre. ससङ्के perf. असङ्किष्ट Aor.

सम्भृ 1 A. विश्वासे to entrust, to confide; सम्भृते pre. रासम्भे perf. सम्भिता p. fut. असम्भत्, असम्भिष्ट aor. Cau. सम्भयति—ते pre. असम्भत्—त Aor. सिसम्भिषते des सञ्च pp. सम्भित्वा, सञ्चत्वा ger.

स्निवृ 4 P. गतिशेषणयोः to go, to become dry; स्निव्यति pre सिस्रेव perf. स्नेविष्यति fut. अस्नेवीत् Aor. Cau. स्नेयति—ते pre असिसिवत्—त Aor. सिस्रेविषति, सुस्रयूषति des. Pass. स्निव्यते pre अस्नेवि aor. स्नूत pp.

- ✓ सु 1 P. to flow, to go, to trickle away; स्रवति pre. सुस्राव perf. स्रोता p. fut. अस्रुवत्—त aor. सूयात् ben. Cau.—स्रावयति pre. अस्रवत्, असिस्रवत् aor. सुस्रूषति des. सुत pp.
- सेक् 1. A. to go; सेकते pre. सेकिष्यते fut. असेकिष्ट Aor.
- सै 1 P. to boil, to sweat; सायति pre. सस्रौ perf. See श्रै.
- ✓ स्वञ्ज् 1 A. परिष्वङ्गे to embrace; स्वजते pre. सस्वञ्जे, सस्वजे perf. स्वङ्गा p. fut स्वङ्गयते fut. अस्वङ्ग aor. स्वङ्गीष्ट ben सिस्वङ्गते des. Pass.—स्वज्यते pre. अस्वञ्जि aor. Cau स्वञ्जयति—ते pre. असस्वञ्जत्—त aor. स्वरु pp. स्वङ्त्वा, स्वक्त्वा ger.
- स्वद 1 A. आस्वादने to be pleasant to the taste, to please, to eat; स्वदते pre. सस्वदे perf. स्वादिता p. fut. अस्वदिष्ट aor. Cau. स्वादयति—ते pre असिस्वदत्—त aor. सिस्वदिषते des स्वदित pp.
- स्वद 10 U. to sweeten; स्वादयति—ते pre. स्वादयाञ्चकार—चक्रे perf. स्वादयिता p. fut. असिष्वदत्—त aor.
- स्वन् 1 P. शब्दे to sound, to make a noise, to sing; स्वनाति pre. सस्वान perf. स्वनिता p. fut. अस्वनीत्, अस्वानीत् aor. Cau स्वानयति—ते pre. असिस्वनत्—त aor. सिस्वनिषते des स्वनिन (स्वान्त the mind) pp.
- स्वन् 1 P. अवतंसने to decorate, to adorn. (See the above root.) Cau. स्वनयति—ते pre. Pass. स्वन्यते pre. अस्वानि, अस्वनि aor.
- ✓ स्वप् 2 P. शयने to sleep, to repose; स्वापिति pre. अस्वपत्, अस्वपति imperf. सुष्याप perf स्वप्ता p. fut. अस्वाप्सीत् aor सप्स्यात् ben. सुषुप्सति des. Cau. स्वापयति—ते pre. असिष्वपत्—त aor Pass.—सुप्यते pre सुप्त pp.
- स्वर 10 U. आश्लेषे to find fault with, to blame; स्वरयति—ते pre. स्वरयाञ्चकार—चक्रे perf. स्वरयिता p. fut. अस्स्वरत् त Aor. स्वर्यात्, स्वरयिषीष्ट ben. सिस्वरयिषति—ते des.
- स्वर्द 1 A. आस्वादने to taste; स्वर्दते pre. सस्वर्दे perf. स्वर्दिता p. fut. अस्वर्दिष्ट aor. सिस्वर्दिषते des.
- स्वल् 1 P. to go, to move; स्वलति pre. सस्वल perf.

स्वस्क् 1 A. to go; स्वस्कते pre. सस्वस्के perf.

स्वाद् 1 A. आस्वादने (see स्वद्) to taste, to be pleasant; स्वासते pre. सस्वादे perf. स्वादिष्यते fut. अस्वादिष्ट aor. सिस्वादिषते des.

स्वाद् 10 U. आस्वादने to taste; स्वादयति—ते pre. असिस्वादत्—त Aor. सिस्वादयिषति—ते des स्वादित pp.

स्विद् 1 A. (स्नेहनमोचनयोः स्नेहनमोहनयोरित्येके) to be annointed, to be greasy; स्वेदते Pre सिष्विदे perf. स्वेदिष्यते fut. अस्विदत्, अस्वेदिष्ट aor. Cau.—स्वेदयति—ते pre. सिष्विदिषते सिस्वेदिषते des. स्विन्न, स्विक्ति, स्वेदित pp.

स्विद् 4 P. गात्रप्रक्षरणे to sweat, to perspire; स्विद्यति pre. सिष्वेद perf. स्वेत्ता p. fut. अस्विदत् aor. स्विन्न pp.

स्वृच्छ् 1 P. to spread, to forget स्वृच्छति pre.

स्व 1 P. शब्दोपतापयोः to sound, to praise, to go, to be pained; स्वरति pre. सस्वार perf. स्वरिता, स्वर्ता p. fut. अस्वारीत् अस्वारीत् aor. स्वर्यात् ben. सिस्वरिषति, सुस्वृषति des. Cau. स्वारयति—ते pre. असिस्वरत्—त aor. स्मृत pp.

सृष्ट 9 P. to hurt, to kill; सृष्ट्नाति pre. सस्वार perf.

स्वेक् 1 A. to go; स्वेकते pre. सिष्वेके perf.

ह—

हृद् 1 P. दीप्तौ to shine, to be bright; हृदति pre. जहाट perf. हटिता p. fut. अहृटीत्, अहृटीत् aor. हटित pp.

हृद् 1 P. कृतिशठस्त्वयोः to leap, to jump, to bind to a post, to oppress; हृदति pre. जहाड perf. अहृटीत्, अहृटीत् aor.

हृद् 1 A. पुरीषोत्सर्गे to void excrement, to discharge faeces; हृदते pre. जहृदे perf. हृत्ता p. fut. अहृत्त aor. जिहृस्सते des. हृद् pp.

हन् 2 P. to kill, to beat, to hurt, to conquer &c; हन्ति pre. अहन् (pl अघ्नन्) imperf. जघान perf. हन्ता p. fut. अवधीत्, आहत, अवधिष्ट aor. वध्यात् ben. जिघांसति des. Pass.—हन्यते pre. अघानि, अवधि aor. Cau.—घातयति—ते pre. अजीवनम्—त aor. जेघ्रीयते जहृन्त्यते, जहृन्तीति, जहृन्ति freq. हत pp हत्वा ger.

हम् 1 P. गतौ to go; हम्मति pre. जहम्म perf. हम्मिष्यति fut. अहम्मीव Aor.

ह्य् 1 P. to go, to worship, to sound, to be weary; ह्यति pre. जहाय perf. हयिता p. fut. अहयीत् aor. हयित pp

ह्य् 1 P. गतिकान्त्योः to go, to worship, to take; हर्यति pre. जह्य् perf. अहर्यीत् Aor. जिहर्षिषति des.

हल् 1 P. त्रिलेखने गतौ च to plough, to go; हयति pre. जहाळ perf. अहालीत् Aor. जिहालिषति des.

✓ हस् 1 P. हसने to smile, to laugh at, to excel, to bloom &c.; pre. जहास perf. हसिता p. fut. अहसीत् aor. Pass.—हस्यते pre. Cau.—हासयति—ते pre. अजीहसत्—त aor. जिहसिषति des हसित p. p.

हा 3 A. to go, to attain, to get; जिहीते pre. जहे perf. हाता p. fut. हास्यते fut हासीष्ट ben. अहास्त aor. जिहासते des. Pass.—हायते pre. अहायि aor. हान pp.

✓ हा 3 P. त्यागे to abandon, to resign, to let fall, to omit; जहाति pre. जहौ perf. हाता p. fut. अहासीत् aor. हेयात् ben. जिहासति des Pass—हीयते pre. अहायि aor. Cau.—हापयति—ते pre. अजीहपत्—त aor. हीन pp. हित्वा ger.

हि 5 P. गतौ वृद्धौ च to go, to send, to shoot, to promote; हिनोति pre. जिघाय perf. हेता p. fut. अहैषीत् aor. हीयात् ben. जिहीषति des. Cau—हाययति—ते pre. अजीहयत्—त aor. Pass. हीयते pre. अहायि aor. हित pp.

हिंस् 1 P. हिंसायां to kill; to injure, to torment, to hit, हिंसति pre. जिहिंस perf. हिंसिता p. fut. अहिंसीत् aor. Pass—हिंस्यते pre. अहिंसि aor जिहिंसिषति des. हिंसित pp.

हिंस् 7. P. to kill &c.; हिनस्ति pre. अहिनत्—द् imperf. हिन्धि 2nd sing. impera. (See the above root for the other forms).

हिंस् 10 U. to kill, &c.; हिंसयति—ते pre. हिंसयाञ्चकार—चक्रे—आस—इभूव perf. हिंसयिता p. fut. अजिहिंसत्—त aor. जिहिंसयिषति—ते des.

हिक् 1 U. अव्यक्ते शब्दे to make an indistinct sound, to hiccough;
हिक्कति—ते pre. जिहिक, जिहिके perf. हिक्किता p. fut. अहिक्कीत्
अहिक्किष्ट Aor. हिक्किन pp.

हिक् 10 A. हिंसायां to hurt, to kill; हिक्कयते pre हिक्कयाञ्चके &c perf.
अजिहिकत Aor.

हिट् 1 P. आक्रोशे to curse, to swear; हेटति pre. जिहेट perf. अहेटीत्
Aor.

हिट् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to reappear; हिट्णाति pre. जिहेठ perf. अहेटीत् Aor.

हिण्ड् 1 A. गत्यनादरयोः to go, to wander, to disregard; हिण्डते pre.
जिहिण्डे perf हिण्डिता p. fut अहिण्डिष्ट aor. हिण्डित pp.

हिन् 1 P. प्रीणने to please; हिन्वति pre. जिहिन्व perf. अहिन्वीत् Aor.

हिल् 6 P. भावकरणे to sport amorously, to indicate amorous desire;
हिलति pre. जिहेल perf अहेलीत् Aor.

हु 3 P. दानादनयोः to offer, to perform a sacrifice, to eat: जुहोति
pre. जुहुषि impera 2nd sing. जुहाव, जुहवाञ्चकार perf. होता p.
fut. अहौषीत् aor. हुयात् ben. जुहयति des. Cau.—हावयति—ते pre.
अजुहवत्—त aor. हुत pp.

हुड् 1 P. to go; होडति pre जुहोड perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.

हुड् 6 P. संघाते to collect; हुडति pre. जुहोड perf. Cau. होडयति—ते
pre. अजुहुडत्—त aor.

हुण्ड् 1 A. सङ्घाते वरणे (हरणे इत्येके) to collect, to choose, to take
away; हुण्डते pre. जुहुण्डे perf. अहुण्डिष्ट aor.

हुर्च्छ् 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive; हुर्च्छति pre. जुहुर्च्छ perf.
हुर्च्छिता p. fut. अहुर्च्छीत् aor. हुर्च्छित , हुर्ण pp.

हुल् 1 P. to go, to cover, to kill; होलति pre. जुहोल perf. होलिष्यति
fut. अहोलीत् Aor.

हुड् 1 P. to go; हुडति pre. जुहुड perf. अहुडीत् Aor.

✓ ह 1 U. हरणे to take, to lead, to draw to a distance, to deprive of, to win, to obtain, &c.; हरति—ते pre. जहार. जहे perf. हर्ता p. fut. हरिष्यति—ते fut. अहर्षीत्, अहत aor. ह्रियात्, हर्षीष्ट ben. जि-हर्षति—ते des. Cau. हारयति—ते pre. अजीहारत्—त aor. Pass.—ह्रियते pre. अहारि aor. हत pp.

हणी A. रोषणे लज्जायां च to be angry, to be ashamed; हणीयते pre. हणीयाञ्चक्रे perf. हणीयिष्यते fut. अहणीयिष्ट aor.

हृष् 1 P अलीके to tell a lie: हर्षति pre. जहर्ष perf. अहर्षीत् Aor. जिह-र्षिषति des. cau. हर्षयति—ते pre. अजहर्षत्-त, अजीहृषत्-त aor. हृष्ट p.p.

हृष् 4 P तुष्टौ to be delighted, to stand erect, (as hair) हृष्यति pre. जहर्ष perf. हर्षिता p. fut. अहृषत् aor. हृषित, हृष्ट pp.

हेद्-ट् 1 A. विबाधायां to be wicked, to strike, to be born, to purify; हेट-उने pre. अहेटिष्ट, अहेडिष्ट aor.

हेड् 1 P. वेष्टने to surround, to attire; हेडति pre. जिहेड perf. हेडिष्यति fut. अहेडीत् Aor. जिहेडिषति des.

हेड् 1 A. अनादरे to disregard; हेडते pre. जिहेडे perf. अहेडिष्ट Aor.

हेल् 1 A. to disregard; हेल्ते pre (same as हेड्).

हेष् 1 A. अग्न्यक्तगन्धे to neigh, to roar; हेषते pre. जिहेषे perf. हेषिता p. fut. अहेषिष्ट aor. हेषित pp.

होड् 1 P चलने to go, to come; होडति pre. जुहोड perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.

होड् 1 A. अनादरे to disregard; होडते pre जुहोडे perf. होडिष्यते fut. अहोडिष्ट Aor. Cau. होडयति—ते pre. अजुहोडत्—त Aor.

हौड् 1 P. to disregard, to go; हौडति pre.

हु 2 A. अपनयने to take away, to conceal; हुते pre. जुहुते perf. होता p. fut. ह्यीष्ट ben. अह्योष्ट aor. जुहूषते des. हुत pp.

ह्यल् 1 P. चलने to go, to shake; ह्यलति pre. जह्यल perf. अह्यलीत् Aor.

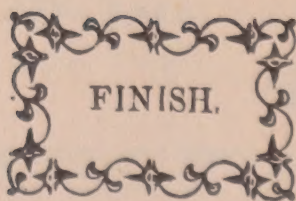
- हृ 1 P. संवरणे to hide, to cover; हृगति pre. जहृग perf. हृगिष्यति fut. अहृगीत् Aor.
- हृप् 10 U व्यक्तायां वाचि to speak, to sound; हृपयति-ते pre. हृपयाञ्चकार &c. perf. हृपयिता p fut. अजिहृपत्-त aor.
- हृम् 1 P. शब्देलाघवेच to sound, to disappear, to lessen; हृसति pre-जहृस perf. हृसिता p. fut. अहृसीत्, अहृसीत् aor. जिहृसिषति des. हृसित pp.
- ह्रा 1 A. अव्यक्तेशब्दे to sound, to roar; ह्रास्ते pre. जह्रादे perf. ह्रादिता p. fut. अह्रादिष्ट aor.
- ही 3 P. लज्जायां to blush, to be ashamed; जिह्रेति pre. चिह्रयाञ्चकार &c., जिह्राय perf. हेता p. fut. अह्रीषीत् aor. हीयात् ben. जिहीषति des. Pass.—हीयते pre अह्रायि aor. Cau.—ह्रेषयति-ते pre. अजिह्रिपत्-त aor. हीत, हीण pp.
- हीच्छ 1 P. लज्जायां to blush, to feel shame; हीच्छति pre. जिहीच्छ perf. अहीच्छीत् Aor.
- हु 1 P. to go, to contract; हुडति or हूडति pre.
- हृ 1 A. to go; हृपते pre. जिह्रेवे perf. ह्रेपिता per. fut.
- हृ 1 A. अव्यक्तेशब्दे to neigh, to go; हृषते pre. जिह्रेवे perf. (See ह्रेष्)
- हौ 1 P. to go; हौडति pre.
- हृग 1 P. संवरणे to cover; हृगति pre. जहृग perf. हृगिता p. fut. अहृगीत् aor.
- हृप् 10 U व्यक्तायां वाचि to speak, to sound; हृपयति-ते pre. हृपयाञ्चकार &c. perf. हृपयिष्यति-ते fut. अजिहृपत्-त Aor.
- हृम् 1 P. शब्दे to sound; हृसति pre. जहृस perf. अहृसीत्, अहृसीत् aor.

ह्राद् 1 A. सुखे, अव्यक्ते शब्दे च to be glad, to sound; ह्रादते pre. जह्रावे
perf. ह्रादिता p. fut. अह्रादिष्ट aor. Cau.—ह्रादयति-ते pre. जिह्रा-
दिपते des. ह्रन् pp.

हल् 1 P. वैकुव्ये to be afflicted, to go, to shake; हलति pre. जह्वाल
perf. हलिता p. fut. अह्वालीत् aor. Cau. हलयति ते, ह्वालयति-ते
(with a prep. हलयति-ते only) pre. अजिह्वलत्-त्त aor. जिह्व-
लिपति des. हलित p. p.

हृ 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive, to be afflicted; हुरति
pre. जह्वार perf. ह्वर्ता p. fut. ह्वरिष्यति fut. अह्वर्षीत् aor. ह्वर्षात्
ben. जुह्वर्षति des. Cau.—ह्वारयति--ते pre. हृत pp.

ह्वे 1 U. स्पर्धायां शब्दे च to vie with, to call by name, to invoke, to
call upon, to ask; ह्वयति-ते pre जुह्वाव, जुह्वे perf. ह्वता p. fut.
अह्वत्-त्, अह्वास्त aor. ह्वयात्, ह्वासीष्ट ben. जुह्वषति-ते des. Pass.—
ह्वयते pre. अह्वयि aor. Cau.—ह्वययति-ते pre. अजह्ववत्—
aor. हृत pp. ह्रत्वा ger. ह्रातुम् inf.

A HIGHER SANSKRIT GRAMMAR

The present grammar has been prepared with a view to the growing educational need of university students. The author has done his best to bring the present grammar up to the requirements of the students. In writing the various chapters of this book, the author has closely followed Pāṇini, as explained by Dīkṣita. Many of the rules given here are translations of the relevant Sūtras of Pāṇini. The original Sūtras are given in footnotes where necessary. Sandhis and declensions are fully explained. Compounds which dominate classical Sanskrit literature have received special attention; formation of feminine bases is fully illustrated; Taddhita affixes have been arranged in an alphabetical order. A special feature of the present grammar is the chapter on the "Conjugation of Verbs." The general rules given are fully illustrated by examples. All the verbs which change their form when preceded by particular prepositions are given in alphabetical order. The chapter on Syntax contains everything given in the first 20 chapters of author's *Sanskrit Composition*; the chapter on Prosody is based on *Chandomañjarī* and the *Vṛttaratnākara*. The author has spared no pains to make the book as useful and as complete as possible.

MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS PRIVATE LIMITED

ISBN: 81-208-0177-6 (Cloth)

ISBN: 81-208-0178-4 (Paper)